Proc. Reg. [illegible]
w Łodzi

STARY CMENTARZ ŻYDOWSKI W ŁODZI

Wszystkie prawa, w szczególności prawa przedruku, tłumaczenia,
przeróbki i streszczenia, zastrzeżone.
All rights reserved.

Odbito czcionkami „Futurum"
W DRUKARNI M. SZYMSIO, ŁÓDŹ
11-go Listopada 49. Tel. 143-49.

Stary Cmentarz Żydowski w Łodzi

Studjum monograficzne

ŁÓDŹ — 1938

NAKŁADEM GMINY WYZNANIOWEJ ŻYDOWSKIEJ m. ŁODZI.

BIBLIOTEKA PRAC HISTORYCZNYCH
TOM PIERWSZY
POD REDAKCJĄ J. SZPERA.

718(438)
71
2408
WiMBP
Łodzi
406404/94
dla YLr/434/94

SPIS RZECZY

1. J. L. Mincberg — *** 11
2. Pinkus Nadel — Praca nad monografją . . . 13
3. Aron Alperin — Pierwszy cmentarz żydowski w Łodzi . 18
4. Dr. Filip Friedman — Łódzka Chewra Kadisza i jej dzieje . 37
5. Arjan Maliniak — Monumentica 111
6. Cwi Dawidsohn — Epitafja 135
7. Dr. Filip Friedman — Stary cmentarz żydowski w świetle cyfr 151
8. Dr. F. Friedman–P. Z. Gliksman — Życiorysy . . . 166
9. Dodatkowy rejestr zmarłych 306
10. Indeks nazwisk i imion 356
11. Dalsze życiorysy 395
12. Katalog nagrobków (tekst hebrajski) 5–115

SPIS RYCIN

1. Pieczęć rabina m. Łodzi w pinaksie 44
2. Nominacja I. K. Poznańskiego na kwestarza 66
3. Stroniczka dochodów i wydatków w pinaksie 79
4. Statut Bractwa Świętego 87
5. Karta tytułowa II-ej Księgi Bractwa Pogrzebowego . . . 94
6. Karta tytułowa III-ej Księgi Bractwa Pogrzebowego . . . 97
7. Adnotacja o Mordechaju Heberze I-szym Starszym Bractwa . 104
8. Wpis Jakóba Warszawskiego II-go Starszego Bractwa . . 107
9. Brama Cmentarna 113
10. Nagrobki 114–133
11. Autograf rabina Chaskla Naumberga 189
12. Autograf rabina Mojżesza Lipszyca 211

* * *

Monografją niniejszą otwieramy cykl prac historycznych, poświęconych wprawdzie niezbyt dawnym, ale jakże bogatym i ciekawym dziejom żydostwa łódzkiego.

Sto dwadzieścia pięć lat minęło od chwili utworzenia pierwszej komórki organizacyjnej życia zbiorowego żydowskiego w naszem mieście.

Tę chwilę należałoby może obchodzić uroczyście, światłami i fanfarami.

Zadawalamy się jednak upamiętnieniem zarania życia kahalnego przez wydanie dzieła o latach minionych, w przeświadczeniu, że skromny nasz wkład do historji kultury żydowskiej w Polsce nie pozostanie bez znaczenia dla przyszłego badacza dziejów żydostwa polskiego.

W pracy naszej pragnęliśmy utrwalić na wieczną rzeczy pamiątkę pierwszy etap drogi rozwojowej, prowadzącej poprzez prymityw społeczny dawnego Bractwa Świętego do nowoczesnych form żydowskiego samorządu gminnego.

Stary cmentarz żydowski, jakkolwiek ma bezprzecznie wartość samoistną, jako objekt zabytkowy i muzealny, w danym wypadku służył raczej jako pretekst do badań archiwalnych i dokumentarnych na odcinku stosunków kahalnych.

Tak pomyślana praca byłaby może niepełna i nie sprostałaby zadaniu, gdyby nie zawierała — obok rejestru pochowanych na cmentarzu żydowskim zmarłych osób — zarysów biograficznych wielu obywateli, wśród których niemało było zasłużonych na polu społecznem działaczy, a na polu gospodarczem — pionierów handlu i przemysłu.

Ażeby uzupełnić badania historyczne materjałem leksykograficznym, umieszczono, niezależnie od tekstów zawartych w epitafjach pomnikowych, kilkaset życiorysów dawnych łodzian.

Prócz tego, znajdziemy w tej pracy opis dziejów początkowych gminy żydowskiej w Łodzi, zapoznamy się z genezą, zadaniami i działalnością Bractwa Świętego, dowiemy się o zadaniach tej korporacji w zakresie nauki i służby Bożej, o sposobie administrowania dochodem i majątkiem publicznym, o strukturze społecznej, obyczajach towarzyskich, władzach i ustroju dawnego kahału.

Jak zaznaczyłem na wstępie, pragniemy ażeby pierwsze to studjum, podjęte sumptem Gminy Żydowskiej, nie było naszą ostatnią pod tym względem inicjatywą, gdyż wysiłki i zasługi żydostwa łódzkiego w dziedzinie rozwoju miasta należy — zwłaszcza w obecnym momencie — wydobyć z mroków zapomnienia pod pełne światło prawdy i faktów.

Prezes Zarządu Gminy Wyzn. Żyd. w Łodzi
J. L. MINCBERG
Poseł na Sejm.

Łódź, w marcu 1938 roku.

PINKUS NADEL

PRACA NAD MONOGRAFJĄ

Dzieła, poświęcone cmentarzom żydowskim, nie są w naszem piśmiennictwie nowością, ani rzadkością. Jedne z nich traktują o grobownictwie, inne o szluce pomnikarskiej, inne znowu o historji cmentarza, filologji tekstów, archeologji zabytków. Wystarczy zapoznać się ze świetnemi studjami D-ra Bernarda Wachsteina: „Wiener hebräische Epitaphien", R. Bernstein-Wischnitzer: „Alte Friedhofkunst" (Der Jude, 1917/18, zeszyt 10/11) L. Lewysohna: „60 Epitaphien von Grabsteinen des israelitischen Friedhofes zu Worms", M. Bałabana: „Zabytki historyczne Żydów w Polsce", oraz z wielu innemi pracami, by wyrobić sobie pojęcie o tej tak swoistej i ciekawej gałęzi historji naszej kultury.

Ale monografje, obejmujące wszystkie epitafja danego cmentarza i obrazujące na jego tle całokształt stosunków społecznych tego lub owego ośrodka życia żydowskiego, należą do wydawnictw mniej częstych.

Wzorowem w tej dziedzinie dziełem jest wspaniała monografja dra B. Wachsteina: „Eisenstädter Jüdische Grabschriften".

Myśl wydania monografji o zamkniętym od lat czterdziestu łódzkim cmentarzu żydowskim zrazu nie znalazła oczekiwanej aprobaty. Starość i wartość objektów kultury i sztuki są pojęciami tak względnemi, że o jednolite w tej mierze zdanie niezmiernie trudno. Nic tedy dziwnego, że wiek cmentarza łódzkiego wzbudzał u niektórych dość poważne zastrzeżenia. Zastanawiano się zresztą nietylko nad tym szczegółem, lecz zarazem także nad tem, czy dawny cmentarz łódzki wogóle zasługuje na uwiecznienie. Wszelako początki żydowskiego życia zbiorowego w naszem mieście nie mogą się poszczycić ani sławnymi mężami, ani wielkiemi dziejami. Łódź żydowska nie jest przecież prastarą Moguncją czy Wormacją, ani patyną okrytym Krakowem, ni spowitą w legendy Pragą lub mchem obrosłym Lublinem. Sto zgórą lat istnienia to cokolwiek za mało dla historji kultury. W korowodzie miast ghetta żydowskiego ośrodek tak jest wprost niemowlęciem, a w naszym wypadku na dobitkę miastem — parwenjuszem. Taką przestrzeń historyczną łatwo przebyć jednym susem

Pozatem—rozumowano — przecież doniedawna jeszcze mieliśmy wśród żyjących naocznych świadków powstania tego młodego kolosa, stykaliśmy się oko w oko z budowniczymi jego potęgi, słyszeliśmy z ust tu wyrosłych i tu osiwiałych obywateli o cudach i dziwach jego rozwoju.

Błędne jest jednak mniemanie jakoby historja była tylko anatomicum, gdzie preparuje się jedynie strupieszałe egzystencje. Jej zadaniem jest raczej konserwować i pielęgnować życie w jego najświeższej postaci. Historja nie musi być koniecznie produktem szperania i szukania w pyle archiwalnym, można ją, a należy nawet odtworzyć na gorącym uczynku, na podstawie aktualnego świadectwa samego życia. Taki bezpośredni odlew bronzu ma bezwątpienia niemniejszą wartość, niż ryzykowne nieraz hipotezy badaczy, oparte na niezawsze autentycznych i nie wszędzie dostatecznie konserwowanych materjałach historycznych. Brak zaś perspektywy dziejowej daje się bez reszty okupić walorem większej sprawdzalności faktów.

W danym wypadku frapowała nadto szczęśliwa okazja uzupełnienia badań historycznych żywą kroniką — w postaci opowiadań starszej generacji obywateli miasta.

Zaklęty i zastygły w nagrobkach i mauzoleach nurt życia zostaje w ten sposób poruszony i ożywiony.

Tego rodzaju pogląd nabiera tem większej słuszności, gdy się zważy, że żadnej niemal puścizny kronikarskiej po minionym okresie nie posiadamy. Nie mamy ani dostatecznej ilości pinaksów, ani szczegółowych zapisów, ani memuarów współczesnych. Bardzo możliwe, że wszystkie te rzeczy istniały, ale nas one niestety nie doszły.

Ten brak odpowiednich materjałów źródłowych dał się nam dotkliwie we znaki. Zazwyczaj bowiem wykonanie pracy historycznej, będącej owocem inicjatywy ciała zbiorowego, powierzone zostaje fachowcom, którzy po pewnym czasie zadanie swoje w tej lub owej formie spełniają.

Wydanie naszej monografji nie mogło niestety pójść tym utartym szlakiem. W pierwszym rzędzie należało zgromadzić i zgrupować szczątki zachowanych akt, poczem dopiero można było pomyśleć o wyzyskaniu i opracowaniu zdobytego materjału.

Jako szczegół charakterystyczny warto przytoczyć fakt, że częściowo reprodukowane i różnostronnie wykorzystane w niniejszej monografji pinaksy, dopiero po długich i mozolnych poszukiwaniach trafiły do na-

szych rąk. [1]) Miast znajdować się w jakiemś archiwum kahalnem, czy społecznem dawnego Dozoru Bóżniczego lub Bractwa Świętego, stanowią one własność potomków dawnych gabajów.

Dzięki jedynie uprzejmości posiadaczy tych dokumentów, najcenniejszy bodaj materjał historyczny interesującego nas okresu nie poszedł na marne i mógł być poddany analizie i wyzyskany dla celów naszego studjum.

Dalszym etapem wstępnym do pracy nad monografją było skopjowanie wszystkich tekstów pomnikowych w ich dosłownem brzmieniu i dokładnej formie.

Była to praca żmudna i ofiarna, gdyż, prócz znawstwa i pietyzmu, spisywanie epitafjów wymagało dość znacznego wysiłku fizycznego [2]). Nielada trudności nasuwał również sam teren cmentarza, zimą zakuty w pancerz lodowy, latem zaś tonący w gęstwinie zarośli.

Mało tego. Większość pomników znajduje się w takim stanie, że częstokroć niema wprost możności kopjowania ich w normalnej pozycji Nie wystarczy nawet przykucnąć. Dlatego też kopjowanie odbywać się nieraz musiało w pozycji leżącej.

Poza temi licznemi niewygodami i przeszkodami dużo kłopotu nastręczało odcyfrowywanie zamazanych, startych i zniszczonych w wielu wypadkach tekstów.

Ażeby ułatwić zadanie kopistom i ustrzec ich przed nieuniknionemi przy bezładnem skupieniu pomników powtórzeniami, rozplanowano zgóry cały teren cmentarza na szereg ognisk i kwater, które w odpowiedni sposób ponumerowano i posygnowano. Teraz dopiero można było przystąpić do wypełniania specjalnie przygotowanych formularzy, zawierających obok danych personalnych zmarłej osoby, glossy o tekście na pomniku, o symbolice ornamentów, oraz wartości historycznej i artystycznej nagrobka.

Po zakończeniu prac na cmentarzu należało jeszcze porównać zdobyty tą drogą materjał z innemi źródłami życiorysowemi.

Jak wiadomo, lwia część nagrobków żydowskich (a jest ich tu zgórą trzy tysiące osiemset) nie zawiera nazwisk, lecz jedynie imiona zmarłych i ich

---

[1]) Za łaskawe wypożyczenie nam pinaksu Bractwa Świętego składamy na tem miejscu podziękowanie p. Izydorowi Warszawskiemu.

[2]) Epitafja spisali pp.: red. Szymon Krakowski, red. Perec Opoczyński, Chaim Radzyner i Lajb Wiener.

rodziców. Ułożono więc rejestr pochowanych na cmentarzu osób obojga płci podług uwidocznionej na pomniku daty hebrajskiej ich zgonu; daty uzgodniono z kalendarzem europejskim, poczem dopiero ustalono nazwiska zmarłych na podstawie akt archiwalnych Wydziału Hipotecznego m. Łodzi. [1])

Posiadając tak przejrzysty materjał przygotowawczy, można było już śmiało przystąpić do badań historycznych i biograficznych.

Szczupłość danych archiwalnych i pamiętnikarskich, o której wspomniałem na wstępie, jakoteż chęć zespolenia martwej litery dokumentarnej z żywem słowem podaniowem, skłoniły do szukania syntezy pomiędzy kwerendą aktową a ustnym wywiadem.

Dotyczy to szczególnie życia i dzieła zasłużonych obywateli, którzy w ten lub ów sposób przyczynili się do rozwoju kahału i miasta.

Można bowiem z dokumentów wyrobić sobie pojęcie o danej osobie, łatwo stwierdzić jaki był jej stan majątkowy, jakie miała w życiu kary i grzywny, jaki posiadała majątek i t. p., ale o społecznej pozycji i osobistych walorach obywatela akta archiwalne rzadko dają pełne wyobrażenie.

Pozostało zatem zwrócić się do żyjących obywateli starszego, wygasłego już niemal, pokolenia, którzy bądź osobistemi wspomnieniami, bądź zasłyszanemi podaniami mogliby wzbogacić skąpy materjał dokumentarny.

Indagowano w tym celu nawet pochylonych nad grobem staruszków, z których niejeden w tej chwili już spoczywa na łonie wieczności, lub których dni są naprawdę liczone. Tem cenniejsze są dla potomności wydobyte od nich informacje o dawnem życiu i byciu miasta i ludzi.

Do uzyskanych tą drogą wiadomości odniesiono się oczywiście z całym niezbędnym w takich razach krytycyzmem. Rzecz szczególna, że obok niedokładności i przesady, nieścisłości i fantazji, opowiadania naszych informatorów — najnieoczekiwaniej w świecie — cechowała bardzo często zwykła blaga. I to nietylko w wypadkach, kiedy szło o ich osobisty udział w życiu publicznem, lub o stosunki z wybitną jednostką lat minionych.

Trzeba było ze sporo zebranego materjału wyłuskać co cenniejszy i zabarwić nim posiadane skądinąd dane.

---

[1]) Pracy tej można było dokonać dzięki uprzejmości p. Lucjana Zawadzkiego, Sekretarza Wydziału Hipotecznego m. Łodzi.
Niezbędne materjały źródłowe zebrała i spisała p. red. Tatjana Fuksowa.

Z małemi wyjątkami służyły te opowieści jedynie jako niezbędna do smaku biograficznego szczypta soli, ale nie jako podstawowy i samoistny trzon opisowy.

Powstałe na gruncie tego skojarzenia materjałów charakterystyki mają na celu odzwierciadlenie do pewnego chociażby stopnia społecznego, osobistego i rodzinnego milieu ludzi ubiegłego stulecia.

Przy kopjowaniu pomników żadnych wyjątków nie czyniono. W pracy naszej nie gardziliśmy jednostką mniej wartościową i nie pyszniliśmy się indywidualnością wybitną. Przyświecała nam w tym względzie zasada, że dla historji kultury taksamo ważnem jest rzucenie jaknajwięcej światła na ciężkie życie szarego praszczura jakiegoś przyszłego może genjusza, jak podanie wyczerpującego opisu barwnych dziejów protoplasty obecnie już wygasłego lub upadłego rodu.

Tę oto garść uwag w sprawie techniki pracy nad monografją uważałem za stosowne skreślić w chwili, gdy po dość długich przygotowaniach odtworzenie przez pryzmat śmierci zarania życia kahalnego w naszem mieście wchodzi w stadjum ostatecznej realizacji.

ARON ALPERIN

PIERWSZY CMENTARZ ŻYDOWSKI w ŁODZI

Wstęp

Praca niniejsza oparta jest w głównej mierze na materjałach Archiwum Akt Dawnych miasta Łodzi. Moje poszukiwania pinaksu gminy żydowskiej z ubiegłego stulecia w Łodzi niestety nie odniosły skutku. Pewien stary obywatel żydowski Łodzi, dziś już nieżyjący, poinformował mnie, że istniał pinaks gminy żyd. łódzkiej, który zawierał bardzo szczegółowe protokuły, dotyczące rozmaitych spraw życia żydowskiego w Łodzi, od najważniejszych do najbłahszych. Zapiski w pinaksie prowadził niejaki reb Jankiel Josef Meszamesz, [1]) zaś księgę tę przechowywał u siebie Starszy Chewry Kadiszy p. Jakób Warszawski. Razu pewnego p. Warszawski, jadąc do Częstochowy, zabrał pinaks ze sobą, widocznie celem przestudjowania w nim pewnych spraw. W trakcie przeglądania księgi reb Jakow nagle się rozgniewał i ze słowami: „Et, zadużo tu głupstw, komu to potrzebne!" podarł pinaks na strzępy.

Tak mi opowiadano i tę opowieść wiernie dalej podaję. Oczywiście — o ile przytoczone powyżej okoliczności odpowiadają prawdzie historycznej — przyczyną zniszczenia pinaksu były chyba nie błahostki, lecz raczej jakieś bardzo ważne sprawy w nim opisane, dotyczące bezpośrednio owego Starszego Bractwa Świętego p. J. Warszawskiego.

Jakakolwiekby zresztą była prawda historyczna o przyczynach zaginięcia pinaksu, stwierdzić należy z ubolewaniem, że ten tak ważny dokument historyczny przepadł bez śladu. [2])

Rozdział I

NABYCIE PLACU POD CMENTARZ ŻYDOWSKI PRZEZ PIERWSZYCH STARSZYCH KAHALNYCH W R. 1811

Zanim zajmiemy się kwestją, kiedy powstała w Łodzi gmina żydowska, należy wspomnieć, iż Łódź istnieje już przeszło 600 lat. Pierwsze

[1]) meszamesz — sługa synagogalny.

[2]) Nie jest wykluczone, że informator naszego autora, mówiąc o księdze gminy żydowskiej, miał na myśli pinaks Chewry Kadiszy. Przypuszczenie nasze opieramy na fakcie, że właśnie potomek p. Jakóba Warszawskiego jest w posiadaniu tego pinaksu, który widocznie, mimo gniewu gabaja, zniszczeniu nie uległ. Red.

wzmianki archiwalne o Łodzi datują się z r. 1322 [1]). Pierwsze wiadomości o Żydach w Łodzi pochodzą z początków 18-go wieku[2]). Spis mieszkańców, sporządzony w r. 1793, wymienia w Łodzi 190 mieszkańców, w tem dwie żydowskie rodziny rzemieślnicze, złożone z 11 osób. Nadmienić należy, że Łódź była do rozbiorów Rzeczypospolitej własnością biskupów kujawskich, rezydujących we Włocławku, po drugim zaś rozbiorze w r. 1793 przeszła wraz z całym powiatem łęczyckim pod panowanie pruskie.

W r. 1809 sporządzony został spis imienny wszystkich Żydów łódzkich, w którym wymieniono nazwisko i pochodzenie każdego zosobna. Mieszkały wtedy w Łodzi 24 rodziny żydowskie. W tym samym roku — albo nieco wcześniej — została zorganizowana w Łodzi gmina żydowska. W każdym razie w aktach znajdujemy nazwiska Starszych Kahalnych z r. 1809, a mianowicie: Mojżesza Fajtlowicza i Pinkusa Zajdlera [3]). W r. 1810 zarządził podprefekt powiatu zgierskiego, Łada, z powodu walk wewnętrznych w łonie gminy żydowskiej, formalne wybory Starszych Kahalnych. Wybory odbyły się dnia 12.XI. 1810 roku, a wzięło w nich udział 14 żydowskich ojców rodzin. Wybrani zostali: Pinkus Zonenberg 12 głosami i Mendel syn Mojżesza (później przybrał nazwisko familijne Orbach) 10 głosami.

Tym oto wyżej wspomnianym Starszym Kahalnym przypada w udziale historyczna zasługa założenia pierwszego cmentarza żydowskiego w Łodzi w r. 1810. Jeszcze wcześniej, w r. 1809, wybudowana została pierwsza bóżnica w Łodzi. Wystawiono ją na placu, nabytym za 168 złp. przez kahał u małżonków Józefa Aufschlaga, porucznika Gwardji Narowej i Marjanny Aufschlag, urodzonej Popielawskiej. W akcie kupna zaznaczono, iż plac ten znajduje się przy ul. Dworskiej [4]) i graniczy z Rynkiem. Wedle ustnej tradycji, zachowanej u starych obywateli żydowskich Łodzi, pierwsza bóżnica znajdowała się w miejscu dzisiejszej rzeźni staromiejskiej przy ul. Wolborskiej 8. W akcie kupna zaznaczono również, że plac został nabyty celem wybudowania na nim bóżnicy. Ponadto znajduje się w zakończeniu dokumentu następujący charakterystyczny warunek: po wybudowaniu bóżnicy kahał obowiązuje się umieścić w niej tablicę z imionami i nazwiskiem sprzedawców, od których plac nabyto [5]).

[1]) A. Zand: *Łódź rolnicza*, w Roczniku Łódzkim, t. II. Łódź, 1931; K. Kaczmarczyk: *Lokacja starej Łodzi na prawie niemieckiem w roku 1387*, w Roczniku Łódzkim, tom I. Łódź. 1928. Red.

[2]) F. Friedman: *Ludność żydowska w Łodzi do roku 1863 w świetle liczb*, w Kwartalniku Statystycznym, Warszawa 1933, rok X, tom 4. Red.

[3]) Archiwum Akt Dawnych miasta Łodzi: Nr. kat. 3822.

[4]) Nazwę tę jeszcze w wieku 18-tym miała dzisiejsza ul. Wolborska. Zand: *Łódź rolnicza*, str. 87—88. Red.

[5]) Dla lepszego zrozumienia sprawy należy zapoznać się bliżej z osobą Aufschlaga. W czasach okupacji pruskiej był Aufschlag w latach 1800—1805 królewsko-

Akt kupna placu cmentarnego, który nas szczególnie interesuje, został sporządzony dnia 10 kwietnia 1811 roku. Do tego czasu wywożono zwłoki zmarłych w Łodzi Żydów do miast okolicznych, jak Lutomiersk i Stryków i tam je chowano. Plac na „kierchał do chowania Żydów" został nabyty u małżonków Adama i Magdaleny Lipińskich za sumę 36 złp. W akcie kupna zaznaczono, że plac posiadał „gruntu niezdatnego na rolę" 70 łokci długości i 26 łokci szerokości. Ze względu na wielką doniosłość tego dokumentu przytaczamy go poniżej in extenso [1]):

„Działo się w Mieście Łodzi dnia 10 kwietnia 1811 Roku.

Stanąwszy w Magistracie St. Adam Lipiński wraz z żoną swoją Magdaleną z jednej a Starozakonny Kachał z całem pospulstwem (!) żydowskiem z drugiej strony w ten sposób, to jest:

Jako Adam Lipiński z żoną swoją Magdaleną z własnej woli swojej sprzedał gruntu niezdatnego na rolę łokci szerokości 26, długości 70, na Kierchał do chowania się Żydów na Summę zł. Pol. Trzydzieści i Sześć, Nr. 36, który to grunt leży od Słońca Wschodu Jakóba Pełzowskiego, od Pułnocka (!) Alexandra Domańskiego, poczyna się od drogi, która idzie na Olędry Radogożskie, ściąga się do tej samej części, a ten grunt wyżej wyrażony Adam Lipiński przedał wiecznemi i nieodmiennemi czasy — Co się działo w Magistracie Miasta Łodzi przy wyciśnięciu pieczęci Magistrackiej własnemi rękami podpisujemy

Dan ut supra, Magistrat P. M. Ł. (L. S.) podpisano

Jakób Pełzowski
Radni (—) xxx Marek Drewnowicz
xxx Michał Jeżewicz
xxx Maciej Kudliński
Przedający: xxx Adam Lipiński
xxx Magdalena żona
Kupujący (—) Pinkus Sonenberg
(—) Mendel Mośkowicz

policyjnym burmistrzem Łodzi (königlicher Polizei—Bürgermeister). Następnie był Aufschlag w r. 1809 podporucznikiem Gwardji Narodowej, zorganizowanej w Łodzi w sposób analogiczny jak w innych miastach Księstwa Warszawskiego. Lecz były królewsko-pruski burmistrz nie mógł żyć w zgodzie z polskim magistratem miasta. Tak dalece, że podprefekt powiatu zgierskiego musiał go nawet w specjalnem piśmie wezwać do posłuszeństwa wobec władz miejskich i zabronił mu używania tytułu „komendanta placu" („Platz-Kommendant"). Dla ambitnego byłego „królewsko-pruskiego burmistrza", którego znaczenie tak zmalało, było zatem widocznie kwestją honoru, by nazwisko jego zostało uwiecznione choćby na tablicy w synagodze żydowskiej.

[1]) A. A. D. m. Ł.: Nr. kat. 3888.

Przez wyżej wymienioną tranzakcję nabyła gmina żydowska pierwszą część dzisiejszego starego cmentarza żydowskiego, znajdującego się przy ulicy, noszącej obecnie nazwę Wesołej. W późniejszych latach dokupywała gmina żydowska stopniowo sąsiadujące z cmentarzem żydowskim grunta, rozszerzając w ten sposób teren cmentarza. Na starym cmentarzu chowano zmarłych aż do r. 1892, kiedy to został założony nowy cmentarz przy ul. Brzezińskiej.

WBP
Im.
J. P.
w Łodzi

Rozdział II

ZAŁOŻENIE BRACTWA POGRZEBOWEGO

Równocześnie niemal z powstaniem cmentarza żydowskiego zorganizowało się w Łodzi Bractwo Pogrzebowe czyli Święte. Pinaks Łódzkiego Bractwa Pogrzebowego — to skromna księga protokułów, bez szumnego, naszpikowanego uczonemi cytatami wstępu, jak to zazwyczaj przyjęte było w niektórych większych gminach. Należy mieć na uwadze, że gmina żydowska w Łodzi składała się wtedy z ubogich handlarzy, kramarzy i krawców, ludzi prostych i niewykształconych.

Z pinaksu bractwa łódzkiego wynika, że przyjęcie do Chewry Kadiszy było połączone z niemałemi trudnościami. Od kandydatów wymagano odbycia trzyletniej praktyki (aspirantury; po żydowsku „młacz" — młodszy). Jakkolwiek aspirantura była wedle statutów bractwa warunkiem nieodzownym dla wszystkich kandydatów, odstępowano czasami od tej reguły, jeśli tego wymagały interesy bractwa. Przy wpisywaniu nowych członków do księgi znacznie więcej miejsca i troskliwości poświęcano bogatym nowicjuszom, niż nowowstępującemu pospolitemu człowiekowi. Bogaczom przeznaczano zazwyczaj całą bogato zdobioną stronicę lub kartę pinaksu, przy uboższych zaś zadawalano się zwięzłą notatką, zawierającą jedynie nazwisko nowowstępującego członka, imię ojca i datę przyjęcia do bractwa.

Pinaks Chewry Kadiszy ma wielkie znaczenie przy badaniu przeszłości Żydów łódzkich, jest bowiem jedynym ocalałym dokumentem hebrajskim, ilustrującym wewnętrzne życie Żydów w owych czasach.

Na pierwszej stronicy pinaksu znajdujemy następującą zapiskę:

„Dziś, w piątek, [1]) na początku miesiąca Siwan roku 5571, założone zostało tutaj w gminie świętej Łodzi bractwo święte, a oto ich (członków) nazwiska:

[1]) t. zn. 24 maja 1811 r.

Pinchas, syn Cwi, kapłana z Łasku [1])
Rabin gminy naszej, luminarz i gaon, nauczyciel nasz
Rabin Jehuda Arje z Widawy [2])
Mojżesz, syn Azrjela Fajtels z Piotrkowa [3])
Juda Lejb, syn Jakóba z Lutomierska [4])
Młodzieniec (bachur) Abraham, syn Cwi Lejba [5])
Cwi Hirsz, syn Zeejwa z Łasku [6])
Młodzieniec Zeejw Wolf, syn Pinchasa, kapłana [7])
Josef, syn Abrahama z Działoszyna
Samuel Segał, syn Eleazara z Dąbia [8])
Menachem Mendel, syn Mojżesza z Dobrej [9])
Josef, syn M. z kraju węgierskiego [10])
Samuel, syn Aszera z Nowego Miasta
Mojżesz Zeejw, syn A. Pilgroma
Abraham Lewi z Łodzi [11])
Mojżesz, syn Izaka ze Staszowa [12])
Szmerł, syn Judy Segała z Opoczna [13])
Lejb, syn Jedydji z Parzęczewa [14])
Daniel, syn Mordechaja [15])
Cwi Hirsz, syn Izraela z Lutomierska [16])
Icchak Icek, syn M. ze Staszowa [17])
Pinchas, syn Chaima z Przedborza [18])
Cwi, syn D. z Lublina [19])
Zalman, syn Daniela ze Strykowa [20])

---

[1]) Figuruje w spisie mieszkańców z r. 1809 jako Pinkus Zonenberg.
[2]) Zdaje się, pierwszy rabin łódzki. Figuruje w spisach późniejszych jako Lewek Salomonowicz.
[3]) Figuruje w spisie z r. 1809 jako Mojżesz Fajtlowicz.
[4]) Figuruje w spisie z r. 1809 jako Lewek Heber.
[5]) Prawdopodobnie syn Lewka Bronowskiego.
[6]) Prawdopodobnie ojciec Pinkusa Zonenberga, Hersz Z.
[7]) Prawdopodobnie syn Pinkusa Zonenberga.
[8]) Figuruje w spisie z r. 1809 jako Szmul Lipman.
[9]) Figuruje w spisie z r. 1809 jako Mendel Moszkowicz (Orbach).
[10]) Prawdopodobnie Józef Majus, jedyny znany nam w owych czasach Żydrolnik w Łodzi.
[11]) Figuruje w spisie z r. 1809 jako Abraham Mendlowicz (Lewin)
[12]) Prawdopodobnie Mosiek Krumholc.
[13]) Prawdopodobnie Szmerł Segał.
[14]) Prawdopodobnie Lejb Bronowski.
[15]) Figuruje w spisie z 1809 roku jako Daniel Lajzerowicz
[16]) Figuruje w spisie z 1809 roku jako Hersz Ordynans.
[17]) Figuruje w spisie z 1809 roku jako Icek Krumholtz.
[18]) Figuruje w spisie z 1809 roku jako Pinkus Zajdler.
[19]) Figuruje w spisie z 1809 roku jako Hersz Dawidowicz (Rokicki).
[20]) Figuruje w spisie z 1809 roku jako Zalman Dawidowicz (Lajzerowicz).

Icchak Ajzyk, syn A. ze Strykowa [1])
Jakób Lejb, syn I. ze Strykowa [2])
Elchanan, syn B. z Przedborza [3])
Cwi Zeejw, syn I.
Jechiel, syn M.
Awigdor, syn M. [4])
Załkind, s. Sz.
Samuel Jechezkiel, syn J.
Ojzer, syn M. [5])
Szlomo Icchak, syn M.
Lejb, syn Sz.
Lejb Dawid Pilgrom
Abraham, syn M. z Piotrkowa [6])
Icchak Jakób, syn Sz.
Szlomo, syn Sz. Segała
Jakób Haber

Bractwo Święte zostało zatem utworzone dnia 24 maja 1811 roku, t. j. około półtora miesiąca po założeniu cmentarza. W tym samym dniu wybrano pierwszych Starszych Bractwa, Samuela, syna Aszera z Nowego Miasta, Cwi Hirsza, syna Zeejwa (Sonnenberga) z Łasku i Mojżesza Fajtlowicza. Zdaje się, że wkrótce wybuchły w bractwie spory i kilku członków chciało się oderwać i stworzyć nowe bractwo. Lecz spory te prędko ucichły. 28 Tamuz 1811 roku uchwalony został statut bractwa, do którego dopisano w dniu 29 Tamuz następującą uchwałę dodatkową (§. 8): „Bractwo to (scilic. Pogrzebowe) będzie równocześnie Bractwem Pielęgnowania Chorych, a oprócz niego nie będą istniały żadne inne bractwa (w Łodzi)". Odtąd nazwa bractwa brzmi: „Bractwo Święte i Pielęgnowania Chorych (Chewra Kadisza u' Bikur Cholim). Dla roztoczenia ściślejszej kontroli nad pinaksem bractwa, przeliczono jego karty i wpisano, że jest ich 92.

Bractwo święte nie było ubogie: w r. 1828 spisano majątek bractwa, które posiadało wtedy między innemi koronę srebrną, dwie tace srebrne, rączkę srebrną i t.p. Od nowowstępujących członków pobierano wpisowe, przeciętnie w wysokości 4—5 złp., chociaż nie brakło również znacznie hojniejszych wpisów. Przyjmowano także dary, jak rodały, srebrne przedmioty kultu i t.p. Rabin Arje Jehuda z Widawy został zwolniony z opłaty,

---

[1]) Figuruje w spisie z 1809 roku jako Icek Aronowicz.
[2]) Wedle objaśnień starych obywateli łódzkich: ojciec Mordechaja Bendeta.
[3]) Prawdopodobnie Elchanan Hamburski.
[4]) Figuruje w spisie z r. 1809 jako Awigdor Moszkowicz (Kochański).
[5]) Prawdopodobnie Ojzer Berger.
[6]) Prawdopodobnie syn Mojżesza Fajtlowicza.

wpisowego, lecz wzamian za to zobowiązał się bezpłatnie odprawiać służbę Bożą na uroczystościach brackich.

Bractwo urządzało rokrocznie ucztę w dniu 7 Adar, zgodnie z przepisem statutu.

Starsi bractwa byli obierani na jeden rok. Znajdujemy wśród nich wielu zamożnych i znamienitych Żydów łódzkich, jak Awigdor Szymon Kochański, Mendel Orbach, Salomon Zalman Odeski, Pinkus Zonenberg, Pinkus Zajdler, Samuel Lipman i Hirsz Rokicki.

Rozdział III

GOSPODARKA NA CMENTARZU ŁÓDZKIM PRZED STU LATY

Bractwo Pogrzebowe zarządzało autonomicznie sprawami cmentarza żydowskiego. Starsi kahalni nie mieli początkowo żadnego wpływu na tę gospodarkę i dochody z niej nie wpływały wogóle do kasy kahalnej. Rachunki wpływów cmentarnych prowadziła Chewra Kadisza prawdopodobnie w osobnej księdze, po której jednak wszelki ślad zaginął. W zachowanym pinaksie bractwa znajdujemy wprawdzie tu i owdzie rozsiane rachunki, lecz dotyczą one głównie wydatków, a nie wpływów bractwa. W sprawozdaniach budżetowych kahału łódzkiego nie znajdujemy pozycji wpływów cmentarnych aż do r. 1822. Wogóle znajdujemy w aktach łódzkich sprawozdania kasowe kahału łódzkiego, począwszy od I.VI. 1806 roku. Aż do r. 1818 sprawozdania te są niezwykle proste i składają się z jednej pozycji dochodowej (dochód z krupki) i z jednej pozycji rozchodowej (pensja rabina). Obie pozycje bilansowały się zresztą, gdyż wynosiły po 300 złp. rocznie każda. W pierwszych latach sam rabin był dzierżawcą podatku koszernego (krupki) i dochód z tego źródła stanowił równocześnie jego pensję [1]).

Władze nadzorcze nie były jednak zadowolone z gospodarki finansowej kahału łódzkiego. Od r. 1818, w ciągu 4-ch lat następnych, brak wogóle sprawozdań kasowych kahału łódzkiego. W owym czasie przechodziły gminy żydowskie Królestwa Polskiego, a między niemi gmina łódzka, ciężkie przesilenie. O władzę nad gminą żydowską toczyły się zacięte walki pomiędzy żydowskiemi sferami oświeconemi a ortodoksyjnemi. Ta walka, oraz nieporządki, które wykryto w administracji szeregu gmin żydowskich Królestwa, posłużyły Aleksandrowi I-mu za pretekst do rozwiązania gmin żydowskich dekretem z dnia 1 stycznia 1822 roku. W miejsce dotychczasowych kahałów ustanawiał ukaz Księcia Namiestnika z dnia 20 marca 1821 tak zwane Dozory Bóżnicze. Zgodnie z artykułem

[1]) A. A. D. m. Ł.: Nr. kat. 5393

4-tym tego dekretu Starsi Kahalni oddać mieli pod osobistą odpowiedzialnością „zaraz przy złożeniu swych obowiązków wszelkie rachunki tak z pobranych iako i zaległych jeszcze podatków publicznych, składek na potrzeby kahałów, funduszów i długów kahalnych itd".

Naskutek tego zarządzenia zjechał również i do Łodzi lustrator rządowy, Zawadzki, adjunkt-dozorca miast obwodu łęczyckiego. Zawadzki który przybył do Łodzi dnia 17 lutego 1822 roku, miał za zadanie między innemi zasięgnąć wiadomość, „przy kim znajduje się kasa kahalna" i przeprowadzić dokładną rewizję gospodarki kahalnej. Na podstawie przeprowadzonej przez się rewizji sporządził Zawadzki obszerny protokuł, z którego przytaczamy poniżej ustępy, dotyczące gospodarki na cmentarzu. Na zapytanie adjunkta Zawadzkiego w sprawie dochodów z cmentarza zeznali ustępujący Starsi Kahalni Mosiek Herszkowicz (później przybrał nazwisko Zylberberg) i Samuel Lipman, oraz nowoobrani członkowie Dozoru Bóżniczego Mendel Orbach, Awigdor Kochański i Samuel Littman (który był równocześnie członkiem ustępującego zarządu kahalnego, co następuje [1]):

„c) Z Pokładnego.

Kachalni z Członkami Dozoru Bóżniczego zapewniają, że Cmentarz utworzono w iednym czasie z Bóżnicą.

Poborem tego funduszu trudnili się różni Starozakonni z mocy ustanowienia Kahału czyli całego Bractwa — Corocznie zatem zmieniali się Dozoruiący nad cmentarzem i utrzymywali Stosowny Rachunek, który złożyli.

Zasady do poboru pokładnego nie było żadnej, jak tylko w razie potrzeby pogrzebania Ciała — Bractwo ustanowiło Cenę pokładnego w proporcyi możności i Stanu Interessantów. Dochód rzeczony Dozorujący zamieszczał do Xięgi i z końcem roku składał Rachunek — Pobrane pokładne obracane było na utrzymanie Cmentarza, Opłacenie Składki Ogniowej z Bóżnicy, Placowego z Cmentarza i potrzeby Szpitala.

Lecz po Obrachunku złożonym, gdy każdy utrzymujący Rachunek wykazywał do Gminy i różnych IMościach pretensyą. —

Kachał zatem, zapobiegając temu postanowił, że z podobnego tytułu żadnych pretensyi nadal zaspokajać nie będzie.

Z końcem roku zeszłego trudnił się poborem pokładnego Szmul Litman, który wykazał że

1. Dochód wynosił rocznie złt. 134 —
2. Wydatek „ „ „ 132 gr. 24

a zatem plus Złp. 1 gr. 6

[1]) ibidem

Plus ten nie znajduje się w gotowiźnie, tylko w fantach".

Po tej lustracji rządowej i przejęciu władzy w gminie przez nowo-ustanowiony Dozór Bóżniczy następuje radykalna zmiana w gospodarce cmentarnej: zarząd cmentarza zostaje odebrany bractwu świętemu i oddany w ręce Dozoru Bóżniczego. W dniu 26 lutego 1822 roku przedłożyli Starsi Dozoru Bóżniczego w Łodzi: Mendel Orbach, Samuel Litman i Awigdor Kochański władzom nadzorczym „Projekt Etatu Kasy Bóżniczej na r. 1822", który uzyskał aprobatę Komisji Województwa Mazowieckiego w dniu 9 maja 1822. Po raz pierwszy znajdujemy tu w budżecie gminy łódzkiej pozycję dochodów z cmentarza w wysokości 131 złp. rocznie (cały budżet zamykał się równą kwotą 1.300 złp. w dochodach i rozchodach). Do projektu etatu załączono taryfę pokładnego. Ponieważ projekt etatu dzielił wszystkich żydowskich podatników łódzkich na 4 kategorje, w zależności od stopnia zamożności kontrybuentów, została ustanowiona również 4-stopniowa skala wysokości pokładnego, a mianowicie: u dorosłych: I kategorja — 18 złp., II kateg. — 12 zł., III kateg. — 6 zł., IV. kateg. — 3 zł., zaś u dzieci opłaty o połowę niższe, czyli w I-ej kateg. 9 zł, w II-ej — 6 zł., w III-ej — 3 zł. w IV-tej — 1 zł. 15 groszy. Ze sprawozdania kasowego, które złożyli później Starsi Dozoru Bóżniczego, można się przekonać, że preliminarz dochodów z pokładnego (131 zł.) został osiągnięty.

W następnych latach preliminowano mniejsze dochody z pokładnego. W dniu 1 grudnia 1822 roku przedłożyli Starsi Dozoru Bóżniczego władzom nadzorczym projekt etatu na okres trzechletni od 1 stycznia 1823 roku do 31 grudnia 1835 roku. W tym projekcie preliminowano roczne wpływy z pokładnego na 100 złotych. Ponadto na rok 1823 wstawiono do pozycyj wydatkowych sumę 60 złp. na oparkanienie cmentarza z umotywowaniem, że to ogrodzenie jest naglącą koniecznością. Ze złożonego później sprawozdania kasowego za rok 1823 wynika, że dochody z cmentarza wynosiły 101 złotych, a ogrodzenie cmentarza zostało wykonane.

Ciekawą jest pozycja wpływów z cmentarza z r. 1824. Był to wyjątkowo szczęśliwy rok w życiu Żydów łódzkich. Wpływy z pokładnego wynosiły tylko 34 zł. 15 groszy, gdyż pochowano w tym roku zaledwie 8 zmarłych. Tym razem wymieniono nazwiska wszystkich zmarłych w uwagach załączonych do sprawozdania: 4-letni Zysman Lipski, zmarły dn. 9 stycznia 1824 — opłacono pokładnego 6 złp; 9-letni Izrael Mileski 27 marca, 3 zł; 3-letni Zelig Wagowski 9 kwietnia, 3 zł; 3-miesięczny Mordechaj Głupczyński 22 maja, półtora złotego; drugie trzymiesięczne dziecko, Chana Mularska, również półtora złotego; 60-letnia Sara Fajtlowicz, 7 sierpnia, 12 zł; 70-letnia Gitel Haszkiewicz, 2 grudnia, 6 zł; 2-letnia Rachel Mileska 29 grudnia, półtora złotego. Ciekawe, że również do

budżetu na rok 1824 wstawiono pozycję 60 zł. na ogrodzenie cmentarza, prawdopodobnie pozostały z tego tytułu długi z roku ubiegłego, które trzeba było pokryć. Znajdujemy w tem sprawozdaniu po raz pierwszy również wydatek 18 złotych na całun i ubiór pośmiertny ubogiego Żyda, którego nazwiska nie wymieniono.

W latach późniejszych pozycja wpływów cmentarnych ponownie rośnie i osiąga swą poprzednią wysokość. W grudniu 1855 roku skończyła się kadencja pierwszego Dozoru Bóżniczego, a na następne trzechlecie obrani zostali nowi Starsi Kahalni: Pinkus Zonenberg, Jakób Wiązowski i Mordechaj Berger. Nowy Dozór przedłożył władzom nadzorczym w dniu 1 grudnia 1825 roku preliminarz budżetu na trzechlecie 1826—1828. Wpływy z cmentarza preliminowano na 104 zł., a w wydatkach wstawiono sumę zł. 60 „na utrzymanie w porządku cmentarza". Następny Dozór Bóżniczy w osobach Samuela J. Zalcmana, Benjamina Liliensztern a i Pinkusa Zonenberga musiał przy układaniu budżetu na lata 1829—1831 stoczyć formalną walkę ze społeczeństwem żydowskiem w Łodzi, które domagało się obniżenia opłat i wydatków kasy Bóżniczej. Nowi Starsi zbilansowali pozycje wpływów i wydatków cmentarza żydowskiego, preliminując zarówno w pozycji dochodów jak i w pozycji wydatków (na utrzymanie w porządku cmentarza i bóżnicy) równą sumę 60 złp.

Tak oto wyglądała przed stu laty gospodarka cmentarna i budżet gminy żydowskiej w Łodzi.

Rozdział IV

CMENTARZ ŻYDOWSKI A URZĄD STANU CYWILNEGO

Powstanie cmentarza żydowskiego w Łodzi przypada na kilka lat po wprowadzeniu na terenie Księstwa Warszawskiego w r. 1808 kodeksu Napoleona, który ustanawiał Urzędy Stanu Cywilnego dla wszystkich obywateli bez różnicy wyznania. Ten przepis nie został odrazu wprowadzony w życie. W pierwszych latach istnienia gminy żydowskiej i cmentarza żydowskiego w Łodzi nie znajdujemy żadnego śladu, któryby wskazywał na istnienie urzędnika Stanu Cywilnego dla prowadzenia ksiąg ludności żydowskiej.

Pierwszy dokument, świadczący o istnieniu urzędnika Stanu Cywilnego w Łodzi i o jego stosunkach z ludnością żydowską, a znajdujący się w Archiwum Akt Dawnych miasta Łodzi, datuje się z roku 1817 [1]). Pewnem jest jednak, że już wcześniej, bo jeszcze przed rokiem 1815, istniał w magistracie łódzkim referat urzędnika Stanu Cywilnego. Coprawda

[1]) A. A. D. m. Ł. Nr. kat: 2298.

urząd ten nie miał jeszcze wtedy charakteru świeckiego, gdyż został on przydzielony do wydziału oświecenia i spraw duchownych, a pierwszym znanym nam z akt urzędnikiem Stanu Cywilnego w Łodzi był proboszcz miejscowy U. von Zimmerman. Urząd swój sprawował Zimmerman od r. 1817 do r. 1821. Jego następcą w Urzędzie Stanu Cywilnego był drugi z kolei proboszcz katolicki, Franciszek Sengteller.

Nie ulega wątpliwości, że Żydzi unikali początkowo wszelkiej styczności z Urzędem Stanu Cywilnego, na którego czele stał duchowny katolicki. W dniu 23 kwietnia 1817 r. proboszcz U. von Zimmerman zwrócił się z pismem urzędowem do burmistrza, żaląc się, że Żydzi uchylają się od zapisywania urodzeń, zgonów, zapowiedzi i ślubów. Proboszcz prosił burmistrza o wydanie surowego zlecenia rabinowi i synagodze żydowskiej, by baczyli na to, iżby żaden Żyd nie był pochowany, nie brał ślubu i nie dokonywał ceremonjału urodzin bez uprzedniego zezwolenia urzędnika Stanu Cywilnego. Prosił proboszcz zarazem burmistrza, by zagroził rabinowi, że w przeciwnym razie zostanie on pociągnięty do odpowiedzialności osobistej przez prokuratora królewskiego, jako osoba reprezentująca religję żydowską.

Burmistrz Dąbkowski przesłał jeszcze w tym samym dniu ostrą reprymendę na ręce rabina „tutejszej synagogi żydowskiej Lewka Salamona" (piastującego urząd rabina w Łodzi od r. 1818). Oto treść pisma burmistrza:

„Stosownie do wezwania Urzędnika Stanu Cywilnego... Zaleca Staroz. Lewkowi Salamanowi Rabinowi Synagogi tutejszej, aby bez wiedzy i pozwolenia na piśmie Urzędnika Stanu Cywilnego żaden ze Starozakonnych pogrzebiony iakoteż weselny Ślub i obchód Urodzenia Dziecięcia Działany nie był. Albowiem gdy się okaże, że podług zalecenia niniejszego przeciwnie postąpioną zostanie — więc Staroz. Lewek Salamon iako osoba Duchowna do Kary (Dekretem N. P. rozkazaną) pociągniony zostanie y wyższej władzy iako sprzeciwiający się zaRapportowany będzie".

Ta nagana, po której prawdopodobnie nastąpiły dalsze zarządzenia, nie pozostała bez skutku. Począwszy od roku 1818 mamy już dokładne sprawozdania kwartalne urzędnika Stanu Cywilnego o zaszłych wśród ludności żydowskiej wypadkach urodzeń, zgonów i ślubów.

W Urzędzie Stanu Cywilnego prowadzono początkowo wspólne rejestry urodzeń, ślubów i zgonów, obejmujące zarówno ludność żydowską, jak chrześcijańską. W r. 1818 znajdujemy na ogólną liczbę 39 urodzeń (24 chłopców i 15 dziewcząt) 14 dzieci żydowskich, na ogólną liczbę 15 zgonów (8 mężczyzn i 7 kobiet) 4 Żydów, na 10 ślubów — jeden ślub żydowski. Ponieważ jest to pierwszy spis, dokonany w Łodzi

dla ludności żydowskiej przez Urząd Stanu Cywilnego, przytaczamy poniżej szczegółowo zawarte w nim dane:

W r. 1818 zanotowano następujące urodzenia:

U Pinchasa Zajdlera i Fajgi Danielewicz urodził się syn Daniel — 14 lutego; u Marka Szlamowicza i Ity Izraelskiej syn Dawid — 20 marca; u Arona Lewkowicza i Hindy Jakubowiczówny syn Jakób — 17 lutego; u Icka Krumholtza i Sury Jakubowiczówny syn Abraham Samuel — 5 września; u Barucha Joskowicza i Hanny Zysmanówny córka Fajgla — 12 września; u Abrahama Lewkowicza i Sury Grosmanówny syn Lejb — 2 października; u Abrahama Marka i Złaty Jakubówny syn Mordechaj — 31 października; u Józefa Szmulowicza i Jachwety Jakubówny córka Anna — 3 listopada; u Awigdora Orbacha i Anny Danielówny syn Daniel — 4 listopada; u Majera Zeligmana i Szajndli Majusówny syn Isachar — 7 listopada; u Józefa Jakubowicza i Nechy Szmulowiczówny syn Majer — 15 listopada; u Eliezera Joskowicza i Rywki Lajzerowiczówny córka Łaja — 22 listopada; u Icka Jakubowicza i Łaji Jakubowiczówny syn Hersz Lejb — 15 grudnia; u Dawida Zeligmana — córka (inne szczegóły nie podane).

Zanotowano w tymże roku 1818 następujące zgony:

Róża Ordynans, lat 44, zmarła 9 stycznia; Ber Jakubowicz, 3 lata, 23 stycznia; Pinkus Paluch, 50 lat, 19 października; Mosiek Liskowicz, 3 lata, 8 listopada.

Jedyny ślub żydowski, zanotowany w aktach Urzędu Stanu Cywilnego w r. 1818, został zawarty między 57-letnim Herszem Ordynansem a 20-letnią Gitlą Lewkowiczówną, dnia 8 grudnia [1]).

W r. 1818 na ogólną liczbę 56 urodzin przypada 24 dzieci żydowskich, na 38 zgonów — 17 Żydów, na 5 ślubów — jeden ślub żydowski.

W latach następnych sporządzano akta stanu cywilnego bardziej szczegółowo i podawano przy zgonach zawód, stan cywilny zmarłego i t.p.

Od r. 1821 do r. 1825 prowadził akta stanu cywilnego proboszcz Sengteller. W r. 1825 wydała Rada Administracyjna, na mocy uchwały sejmowej, nowe przepisy o organizacji Urzędów Stanu Cywilnego, które oznaczały radykalną zmianę w dotychczasowych stosunkach. Urząd Stanu

[1]) 9 stycznia zmarła żona Ordynansa Róża, a już 9 grudnia tegoż roku Ordynans ożenił się z 20-letnią Gitlą i jeszcze przed upływem 9 miesięcy wpisał do akt Urzędu Stanu Cywilnego dziecko, które urodziła mu jego młoda żona. Hersz Ordynans, jeden z pierwszych żydowskich mieszkańców Łodzi, był ubogim krawcem. — Dane niniejsze przytaczamy jako ciekawy wypadek obyczajowy.

Cywilnego dla ludności chrześcijańskiej został całkowicie połączony z metryką kościelną i oddany w ręce duchownych chrześcijańskich. Natomiast prowadzenie akt Urzędu Stanu Cywilnego dla wyznań niechrześcijańskich oddane zostało w ręce burmistrzów, względnie innych świeckich urzędników. W tymże roku 1825 powstał również w Łodzi odrębny Urząd Stanu Cywilnego dla wyznań niechrześcijańskich, w tej formie, w jakiej istnieje po dziś dzień.

W r. 1825 zestawił proboszcz Sengteller swe ostatnie sprawozdanie w charakterze urzędnika Stanu Cywilnego. W tem sprawozdaniu odzwierciadla się dobitnie ogólny wzrost ludności Łodzi w związku z postępującem uprzemysłowieniem miasta. Dla całego szeregu przyczyn wzrost ludności żydowskiej nie dotrzymywał jednak kroku wzrostowi ludności chrześcijańskiej [1]): w ogólnym spisie na globalną cyfrę 104 urodzeń zanotowano urodzeń żydowskich tyleż co w roku 1819, t. j. 24, z 41 zgonów przypada na Żydów 11, z 19 ślubów było 6 żydowskich.

Pismem z dnia 31 grudnia 1825 roku do burmistrza miasta Łodzi zarządził komisarz obwodu łęczyckiego co następuje:

„Gdy w miastach, gdzie Parafii Starozakonnych exystuią, Burmistrze Urząd Cywilny sprawować maią, przeto polecam Panu Burmistrzowi, aby bez najmniejszej zwłoki złożył na ręce sekretarza zł. 2... za którą to należność odbierze natychmiast drukowane przepisy, dotyczące się utrzymywania Xiąg Stanu Cywilnego z parafii Starozakonnej".

Niełatwo było jednak uskutecznić tę reformę. Ludności żydowskiej nie śpieszno było do nowego Urzędu Stanu Cywilnego, a tę okoliczność umiał wyzyskać nowy rabin łódzki, Mendel Wolf Jerozolimski [2]), który począł sam wykonywać funkcje Urzędnika Stanu Cywilnego. Lecz burmistrz miasta Łodzi, jako urzędujący funkcjonarjusz Stanu Cywilnego, zwrócił się wówczas w dniu 12 maja 1826 roku z ostrem zażaleniem do kasjera obwodu łęczyckiego, tej treści:

„Nowemi urządzeniami Rządu Sprawowanie Obowiązków Stanu Cywilnego Parafii tutejszej Starozakonnej Burmistrzowi powierzonem zostało. — W przeciągu czasu od 1 stycznia r. b. do dziś dnia nikt zgoła z Starozakonnych do dopełnienia iakiegokolwiekbądź Rodzaiu Aktu Cywilnego nie zgłosił się... Burmistrz szledzić przyczynę przedsięwziął... wskutku czego wykryłem, iż Rabin zwiódłszy Starozakonnych, że nie przed

[1]) F. Friedman: *Ludność żyd. Łodzi od r. 1863 w świetle liczb.* (Red.)

[2]) Po pierwszym znanym nam rabinie w Łodzi, którym był Arje Jehuda z Widawy, syn Zalmana, objął w r. 1818 urząd rabina łódzkiego Pinchas hakohen z Rozprzy, który pozostał na tem stanowisku do r. 1823. Po nim objął stolec rabinacki w Łodzi Mendel Wolf Jerozolimski.

Burmistrzem, ale przed nim Samym Akta Cywilne wszelkiego Rodzaiu odbywać się powinny, dopełniał ciągle tych Obowiązków i dotąd nawet nie poprzestaie".

Rabin łódzki stawiał prawdopodobnie silny opór zarządzeniom burmistrza. Wynika to z dalszej treści cytowanego zażalenia:

„Zdrożne to postępowanie skoro winnemu Rabinowi zganiłem, odebrałem w zastawieniu się jego odpowiedź, iż Świeże prawo nie Burmistrzowi, ale wszystkim Rabinom odbywanie powinności Urzędnika Stanu Cywilnego przepisało — i po dziś dzień wspieraiąc się Rabin na takim mniemaniu nie poprzestaie bydź Urzędnikiem rzeczonym".

Pismo swe kończy burmistrz uwagą, iż z powodów wyżej wyłuszczonych nie może przedłożyć raportu za pierwszy kwartał roku bieżącego i wobec tego prosi komisarza obwodu łęczyckiego o wydanie zarządzenia, zabraniającego rabinowi wykonywania funkcyj, należących do Urzędnika Stanu Cywilnego.

Tę ostrą walkę przeciwko rabinowi łódzkiemu prowadził nowy burmistrz łódzki, Karol Tangerman, który był równocześnie pierwszym świeckim urzędnikiem Stanu Cywilnego w Łodzi. Właściwie skarga Tangermana, że „od 1 stycznia do dnia dzisiejszego (t. j. do 12 maja 1826 roku) nie zgłosił się ani jeden Żyd dla przeprowadzenia jakiegokolwiek aktu w Urzędze Stanu Cywilnego" była bezpodstawna. W księgach Urzędu Stanu Cywilnego znajdujemy akt ślubu (pomiędzy 26-letnim Abramem Feldmanem a 20-letnią Mirlą Zylberg), datowany z dnia 26 stycznia, a podpisany właśnie przez samego burmistrza Tangermana, przez rabina M. W. Jerozolimskiego oraz przez świadków. W dniu 15 lutego 1826 roku sporządzony został pierwszy akt urodzenia, spisany w Urzędzie Stanu Cywilnego (Fiszla, syna Lewka i Marjanny z Berków Pilgroma).

Ale walka, która rozgorzała między rabinem a burmistrzem, skłoniła zapewne tego ostatniego do przemilczenia pewnych faktów, dla tem większego przejaskrawienia swej skargi przeciw rabinowi.

Zresztą konflikty tego rodzaju wybuchały nietylko w Łodzi. Rabini wszędzie domagali się uczestnictwa w sporządzaniu akt stanu cywilnego. W 5 lat po wprowadzeniu nowych Urzędów Stanu Cywilnego, w dniu 7 września 1830 roku, Rada Administracyjna istotnie wydała postanowienie, zawierające pewne ustępstwa na rzecz rabinów: zlecono im odtąd prowadzić tak zwane księgi zapisowe urodzeń, ślubów i zgonów dla akt Urzędu Stanu Cywilnego [1]). Księgi takie prowadzą rabini po dzień dzisiejszy.

[1]) J. Kirszrot: *Prawa Żydów w Królestwie Polskiem.* Warszawa 1917, str. 29.

Rozdział V

LUŹNE FRAGMENTY

Dzieje starego cmentarza żydowskiego oplecione są gęstwą legend ludowych. Jeszcze niedawno, w czasie wojny światowej, gdy stary cmentarz znalazł się w ogniu walk i w ośrodku działań strategicznych, podawano sobie z ust do ust, w podnieconej atmosferze wypadków wojennych, nieprawdopodobne historje o cudownem ocaleniu cmentarza, oraz osób, które szukały schronienia wśród huku dział między staremi nagrobkami.

Wszystkie te legendy i opowiadania znajdą zapewne swego zbieracza i narratora. Zebranie tych materjałów wychodzi poza ramy naszej pracy, której celem było oświetlenie dziejów cmentarza na podstawie źródeł archiwalnych.

W źródłach archiwalnych znajdujemy jednak nieraz ciekawe fragmenty, związane ze starym cmentarzem żydowskim w Łodzi. Dwa z nich, najciekawsze, zasługują na obszerniejsze omówienie.

I. PIERWSZE SAMOBÓJSTWO W ŁODZI

Jeden z tych fragmentów dotyczy pierwszego, znanego nam wśród Żydów łódzkich, wypadku samobójstwa (targnięcia się na życie), które nastąpiło w szczególnie tragicznych okolicznościach. Dnia 27 marca 1820 roku przesłał urzędnik Stanu Cywilnego w Łodzi pismo do burmistrza, w którem doniósł co następuje:

„W dniu dzisiejszym, będąc uwiadomiony, iż żona Jakuba Lewkowicza imieniem Trayne, podpadłszy obłąkaniem zmysłowym, śmierci uległa t. j. przez potajemne wskoczenie w studnię — gdzie podpisany udał się do wzmiankowanego kadaweru i znalazł już wyięty ze studni — bez najmniejszego na ciele znaku gwałtownej śmierci, — studnię znalazł głębokości z wodą łokci 6, wody w niej było tylko $^3/_4$ łokcia".

Urzędnik Stanu Cywilnego nie miał snać jeszcze dotychczas takiego wypadku w swej praktyce urzędowej, zapytuje więc burmistrza, co należy uczynić. Burmistrz Szczawiński przeprowadził jeszcze w tym samym dniu dochodzenie na miejscu i dał natychmiast odpowiedź w następującem piśmie:

„Stosownie do wezwania Urzędnika Stanu Cywilnego pod datą dzisiejszą uczynionego nieomieszkał (Burmistrz) natychmiast udać się na

mieysce, gdzie się trup znayduie i po naocznym przekonaniu w obecności Ur. Szymona Szczawińskiego i JPana Stanisława Gozdowskiego nieznalazłszy żadnych znaków żadnej gwałtownej śmierci i niemniej też przekonawszy się z protokularnego ślestwa, iako w mowie będąca Trayne przez obłąkanie zmysłów fizycznych uległa śmierci, a to przez potaiemnie nocną porą wskoczenie w studnię, a zatym Urzędnik Stanu Cywilnego Akt zeyścia onej spisze podług sobie wskazanych wzorów".

Oto wszystko, co mówią nam o tym zagadkowym wypadku suche i zwięzłe notatki urzędowe. Z innych akt dowiadujemy się, że Trayne Lewkowicz miała lat 26 i że w dwa miesiące przed śmiercią, dnia 20 stycznia 1820 roku, urodziła synka, któremu nadano imię Sadek (צדוק). Możliwe, iż zachodzi jakiś związek przyczynowy między przytoczonemi powyżej faktami a samobójstwem młodej kobiety, lecz tajemnicy tej skąpe w informacje źródła archiwalne nie wyjaśniają [1]).

2. SPRAWA PEWNEJ KLĄTWY I JEJ PERYPETJE

Drugi fragment, związany z dziejami cmentarza, to sprawa klątwy, rzuconej na krnąbrnego członka gminy żydowskiej, któremu nie pozwolono pochować zmarłego dziecka na cmentarzu. Sprawa oparła się aż o rząd gubernialny w Warszawie i spowodowała śledztwo i dochodzenia przeciwko Dozorowi Bóżniczemu w Łodzi. Oto jak ta sprawa wygląda w oświetleniu urzędowem:

Dnia 24 czerwca 1838 roku przesłał burmistrz miasta Łodzi komisarzowi obwodowemu w Łęczycy długi raport [2]), w którym pisał między innemi:

„Starozakonni w tutejszem mieście pod nazwiskiem Bractwa Pogrzebowego, niegodziwą pałając zemstą przeciwko Starozakonnemu Michałowi Czośniakowi, szklarzowi, z okoliczności, że tenże doniósł niektóre nadużycia przez Dozór Bóżniczy wraz z najmożniejszymi mieszkańcami spełniane i zarazem domagał się śledztwa... Na teraz, w wypadku śmierci Dziecięcia tego Żyda, takowego pochować wedle obowiązków religijnego i upowszechnionego zwyczaju nie chcą, a nawet mimo przez Czośniaka ofiarowanej na ich rzecz złp. 10 nagrody i innych od tej przysługi odmawiają, tak dalece zemstę swą wywarli, że nikt zmarłego dziecka dotknąć się nie może — Postępowanie to mściwych Żydów pod samem względem moralności nietylko staje się obmierzłem, ale nadto wywiera szkodliwy wpływ na wyjaśnienie prawdy, nawet często Rząd gubernialny interesować mogącej".

---

[1]) A. A. D. m. Ł.: Nr. kat. 2298
[2]) A. A. D. m. Ł.: Nr. kat. 3822

Burmistrz zwraca się następnie do komisarza obwodowego z następującą prośbą:

„Dlatego też, gdy wszelkie usiłowania, a nawet prośby ze strony burmistrza upornych Żydów (!) do posłuszeństwa skłonić nie mogły i zmarłe dziecię jakoby spotwarzone, dotąd przez Żydów nie jest pochowane, przeto o tem tak gorszącem postępowaniu Bractwa Pogrzebowego Żydowskiego w osobach: Szmula Zalcmana, Icka Bławat, Mośka Pilgrim, Joska Berlińskiego i Zołkina Orbach będącego, donosząc WKomisarzowi Łęczyckiemu mam honor upraszać, ażeby porządzenie śledztwa i wykrycie sprawców włożonej pod tym względem zabobonnej przysięgi, winni do surowej a przykładnej odpowiedzialności byli pociągnięci".

Tak brzmiał raport burmistrza miasta Łodzi.

Również bohater całej tej sprawy, Michał Czośniak, już wcześniej był przesłał dwa obszerne podania — noszące zarazem charakter denuncjacyj — do władz, w których opowiedział zawikłaną historję konfliktu, który pono doprowadził do obłożenia go klątwą. Jedno podanie skierował Czośniak do komisarza obwodowego w dniu 18 kwietnia 1838 roku, a drugie wprost do rządu gubernialnego w dniu 14 maja tegoż roku.

Do rządu gubernialnego pisał Czośniak w te słowa:

„Dozór Bóżniczy w mieście Łodzi przed świętami wielkanocnemi roku bieżącego, zakupiwszy pewną ilość pszenicy na mace, kazał takową mielić i przytem rozkazał ogłosić przez szkolników w Bużnicach (!), dużej i małej, iżby żaden mieszkaniec z Starozakonnych Miasta Łodzi od nikogo nie ważył się zakupować na święta, bądź pszenicy lub mąki, ani też gotowych macy z obcych miast sprowadzać, nie mniej od krewnych w podarunkach odbierać, li tylko ażeby od Dozoru Bużniczego (!) z składu na ten cel urządzonego mąkę zakupować: gdy bowiem powyższe układy i ogłoszenia znalazły już miejsce. Obok tego jeszcze Starsi Dozoru Bużniczego ustanowili samowolnie na mieszkańców miasta Łodzi wyznania starozakonnego opłatę prywatną na klasy rozłożywszy t. j. klasa I-a po złp. 30, II-ga po złp. 18, III-a po złp. 12, IV-ta po zł. 4, groszy 18 i takową opłatę każdy mieszkaniec przy zakupieniu dla siebie mąki musiał stosownie do zamieszczonej klasy opłacić, gdyż inaczej, chociażby i mąkę zapłacił, a podatku prywatnego nie wniósł, to mąka nie była mu wydana".

Następnie opowiada Czośniak o krzywdzie, jaka mu została wyrządzona:

„Niżej podpisany szklarz, udałem się około świąt wielkanocnych do Dozoru Bóżniczego celem zakupienia mąki na mace; gdym chciał zakupić $^1/_4$ korca czyli garcy 8, kazali mi zapłacić nietylko za mąkę ćwierć

szczupłą, która trzymała tylko garcy 7, — złp. 5 groszy 15, ale oraz i podatki do tego zł. 4 gr. 18. Gdym żądał 4 garce mąki i chciałem opłacić w większej połowie uchwalony podatek złp. 3, powiedział mi wyraźnie jeden Starszy z Dozoru Bóżniczego, iż żeby grosza jednego brakowało złp. 4 gr. 18, to mąki niedostaniesz; nie będąc w tej wtenczas możności opłacić tak za mąkę jak i ustanowionej przez Dozór opłaty — pozostałem więc na święta wielkanocne bez maców (!) i jedynie tylko z protekcji matki swej Rodzonej, która mi małą część maców udzielić raczyła, takowych pożywałem".

Dalej opowiada Czośniak o klątwie, którą nań rzucono:

„Dozór zaś Bużniczy, z powodu że od nich mąki nie zakupiłem i do opłacenia niewłaściwie projektowanej opłaty nie chciałem się nakłonić, wziął mi to za złe i w tem sposobem surowo nawet nad przepisy w tej mierze kazał publicznie w Dużej i Małej Bużnicy (!) w czasie świąt wielkanocnych wywołać czyli ogłosić na mnie klątwę przy zgromadzeniu pospólstwa w Bóżnicach, a to z tem ograniczeniem, ażeby żaden mieszkaniec z Starozakonnych ani jadł, ani pił, ani mówił ze mną, ani odemnie kupował lub mi też co sprzedawał. — Przeto co zostałem pozbawiony mego zarobkowania i z wspólnego towarzystwa starozakonnych zupełnie wyzuty".

Następnie nadmienia Czośniak, że miałby jeszcze coś do „opowiedzenia" o Starszych Dozoru Bóżniczego:

„Wprawdzie udawałem się z prośbą do Wnego Komisarza Obwodowego 1-o pod dniem 18-go, 2-o pod dniem 27 kwietnia r. b. przytoczywszy zarazem więcej niedorzeczności, które Dozór Bóżniczy miasta Łodzi popełnił..." Wreszcie kończy Czośniak swe pismo oświadczeniem, że z powodów wyżej wyłuszczonych zmuszony był zwrócić się z podobnem pismem do rządu gubernialnego i przybiera pozę obrońcy całej społeczności żydowskiej w Łodzi, prosząc o „protekcję i łaskawe względy politowania nad cierpiącą ludzkością". Pozatem oczekuje przybycia do Łodzi delegata rządowego, który ma przeprowadzić śledztwo przeciwko Dozorowi Bóżniczemu.

Taką samą sążnistą epistołę wystosował Czośniak do władz gubernialnych. Wspomniane w podaniach jego zarzuty przeciwko Dozorowi Bóżniczemu wyszczególnił Czośniak już w swem wcześniejszem piśmie do komisarza obwodowego, w którem donosił, że Dozór Bóżnicy podwyższył samowolnie opłaty od rzezi (t. zn. od mięsa koszernego, czyli tak zwanej krupki) i „nikomu niewiadomo, gdzie się te pieniądze podziewają".

Następstwa całej tej „groźnej" sprawy były nikłe. Władze gubernialne i obwodowe zarządziły śledztwo. Czośniak wyraził nawet początkowo

gotowość wynajęcia na własny koszt „stancji dla Delegowanego Rządu", mającego zjechać do Łodzi dla przeprowadzenia śledztwa (jakkolwiek niegdyś był tak oszczędny, iż żal mu było kilkuzłotowej dopłaty za mąkę pesachową). Później jednak, gdy śledztwo się rozpoczęło, Czośniak zwlekał stale ze swemi zeznaniami, z powodu czego musiano stale odkładać dalsze indagacje. W końcu Czośniak zupełnie uchylił się od składania zeznań. Burmistrzowi miasta Łodzi, któremu powierzono prowadzenie śledztwa, znudziła się w końcu cała ta sprawa, zlikwidował ją więc raportem do władz wyższych z dnia 7 sierpnia 1838 roku, w którym donosił: „Czośniak w protokule tego śledztwa domagał się wstrzymania onego do dnia 16 lipca, a Burmistrz w tym czasie zajęty ‚był rewizją Kasy w mieście Zgierzu, a następnie zajęty innemi czynnościami, nie mógł kontynuować wskutek żądania wspomnianego Czośniaka wspomnianego śledztwa, teraz zaś pragnąc takowe do skutku doprowadzić, przeznaczony Żyd nietylko że mimo wzywania go nie stawa, ale wyraźnie unikając, ukrywa się. Nie chcąc tedy Burmistrz ściągnąć za zwłoki na siebie nagany, o tem ma honor Wnego Komisarza Obwodu Łęczyckiego zawiadomić".

Na tem kończy się sprawa Czośniaka w aktach urzędowych, które znajdują się w Archiwum Akt Dawnych miasta Łodzi. Dziecko Czośniaka zapewne zostało na cmentarzu żydowskim pochowane, cała zaś sprawa, która wywołała tyle hałasu, rychło poszła w niepamięć.

Oto jak kształtowały się stosunki żydowskie przed stu laty w tem małem podówczas miasteczku, któremu po niedługim czasie sądzone było stać się wielką metropolją przemysłową.

W pracy niniejszej pragnąłem tylko naszkicować statykę początkowej fazy istnienia Chewry Kadiszy i cmentarza, nie pokusiłem się natomiast o szerszy obraz ich rozrostu i rozwoju.

Ostatni rozdział zawiera wprawdzie kompozycyjną pod tym względem dygresję, ale są to raczej pierwsze błędne ogniki na ponurem tle mogił, niż próba opisowego ujęcia dynamiki życia w ówczesnej gminie żydowskiej.

Dr. FILIP FRIEDMAN

ŁÓDZKA CHEWRA KADISZA I JEJ DZIEJE

I. Opis źródeł i bibljografja

Bractwa Pogrzebowe to jedna z najbardziej charakterystycznych i najpotężniejszych instytucyj w żydowskiem życiu zbiorowem ostatnich stuleci przed emancypacją. Mimoto nie doczekały się one dotąd wszechstronnego opracowania. Dotychczasowe prace o Bractwach Pogrzebowych są bardzo nieliczne i mają przeważnie charakter fragmentaryczny lub okolicznościowy. Zagranicą zajęła się tem zagadnieniem głównie nauka niemiecko-żydowska. Dr. J. Segall opublikował krótką rozprawę, [1]) informującą o dzisiejszym stanie i zakresie pracy Bractw Pogrzebowych w Niemczech. Nauka niemiecka może się też poszczycić opracowaniami dziejów Bractw Pogrzebowych w Essen, Hanowerze, Królewcu (pióra rab. Dra Vogelsteina), [2]) i Hamburgu [3]). Znany badacz przeszłości żydowskiej Dr. Wachstein rzucił nieco światła na dzieje wiedeńskiej Chewry Kadiszy [4]), a dane te uzupełnił rabin i znany uczony Dr. M. Gruenwald materjałami o niektórych wybitnych członkach wiedeńskiego bractwa. [5]) Gruntowne prace o bractwach w kilku miastach morawskich napisał rabin Dr. H. Flesch [6]), nieco materjałów o preszburskiej Chewrze Kadiszy znajdujemy w pracy Weissa: „אבני בית היוצר"

---

[1]) Dr. J. Segall: *Die Chewra Kadischa in Deutschland*, w „Zeitschrift fuer Demographie und Statistik der Juden" Jg. 2, Berlin 1925.

[2]) cytowane w pracy Segalla.

[3]) S. Goldschmidt: *Geschichte der Beerdigungsbruderschaft der Deutsch-Israelit. Gemeinde in Hamburg.* w „Festschrift zur Jahrhundertfeier ihrer Neugruendung im Jahre 5572/1812".

[4]) Dr. B. Wachstein: *Die Gruendung der Wiener Chewra Kadischa im Jahre 1763.* Odbitka z „Mitteilungen zur juedischen Volkskunde". Heft 32-33. Wien 1910.

[5]) Dr. M. Grünwald: *Zur Familiengeschichte einiger Gruender der Wiener Chewra Kadischa.* (Die Familie Arnstein). Wien 1910.

[6]) H. Flesch: *Das alte Chewra-Kadischa Protokoll der Gemeinde Eibenschitz* w „Hickls juedischer Volkskalender", Jg. 1923—24,

תקנות הח"ק דקהל שטייניץ במדינת מעהרין

w „Jahrbuch der juedisch-literarischen Gesellschaft", Jhrb XIX. Frankfurt n. M. 1928; tegoż *Die Statuten der Chewra Kadischa Neu-Raussnitz*, w „Monatschrift fuer Geschichte und Wissensch. des Judentums" rok 1926, Frankfurt n M.

U nas o bractwach pogrzebowych pisał ogólnie już Natan Hannower w swej słynnej kronice: "ימן מצולה" (Bagno głębokie), pierwszem zaś opracowaniem naukowem tego tematu jest praca H. Nusbauma, umieszczona w jego „Szkicach historycznych z życia Żydów w Warszawie" (Warszawa 1881), w rozdziale IV p. t.: „Podkopanie bytu jednej z najszkodliwszych dla postępu instytucji". Już tytuł tej pracy wskazuje, w jakim duchu i w jakiej intencji pisał swą pracę ten gorliwy szermierz asymilacji i postępu. Na bardziej objektywne i gruntowne zbadanie dziejów warszawskiego bractwa zdobyli się dopiero dużo później H. Kirszenbaum i D. Kandel [1]). Dzieje bractw pogrzebowych w innych miastach Polski są prawie zupełnie niezbadane. O szkic dziejów bractwa w Kutnie pokusił się L. Comber [2]), korzystał on jednak w swej pracy nie z protokułów bractwa, lecz z wyciągów, dostarczonych mu przez rabina miejscowego. Stąd też się bierze, że otrzymany obraz nie jest dość wyraźny, ani pełny. Biber w pracy swej מזכרת לגדולי אוסטרה (r. w. 1907) podał statuty bractwa w Ostrogu, Dr. N. M. Gelber opublikował wyciągi z pinaksu cmentarza brodzkiego [3]), M. Feinkind [4]) dał w pracy swej o żydach piotrkowskich krótki rys dziejów bractwa, oparty na pinaksach. Prof. Dr. M. Bałaban w licznych swych pracach, wśród uwag o rozmaitych instytucjach społecznych w gminie żydowskiej, niejednokrotnie zawadzał o bractwa pogrzebowe, a szczególnie wiele uwagi poświęcił im w dwóch swoich pracach [5]). Ponadto wylicza Bałaban w innej swej pracy [6]) szereg niewydanych jeszcze pinaksów bractw pogrzebowych w Polsce. Te informacje prof. Bałabana należałoby uzupełnić zbieraniem dalszych danych o podobnych źródłach w niezliczonych gminach żydowskich w Polsce, gdzie niewątpliwie dochowały się bogate materjały. Tak np. wiadomo nam, że w najbliższej okolicy Łodzi dochowały się pinaksy bractw pogrzebowych (w Zgierzu, Lutomiersku, Strykowie, Pabjanicach i t.d.). Szereg pinaksów, dotąd nie opublikowanych, znajduje się

[1]) H. Kirszenbaum: *Bractwo Pogrzebowe na Pradze*, w „Kwartalniku poświęconym badaniu przeszłości Żydów w Polsce", Warszawa 1912, zeszyt III.
D. Kandel: *Z pinaksu Bractwa Pogrzebowego na Pradze*, w „Kwartalniku pośw. bad. przeszł. Żyd. w Polsce". Warszawa 1911, zeszyt I.

[2]) L. Comber:
א בילד פון יידישן לעבן אין א פוילישער שטאט אין אנהויב פון XIX-טן י"ה
w „Junger Historiker" t. I. Warszawa 1926.

[3]) Dr. N. M. Gelber: *Aus dem Pinax des alten Judenfriedhofs in Brody*, w „Jahrbuch der jued. literar. Gesellsch.". Frankfurt n. M. Rocznik 1920.

[4]) M. Feinkind: *Dzieje Żydów w Piotrkowie i okolicy*. Piotrków 1930.

[5]) M. Bałaban: *Żydzi lwowscy na przełomie XVI i XVII wieku*. Lwów 1930; tegoż: *Ustrój kahału w Polsce* XVI—XVIII *wieku*, w „Kwartalniku pośw. bad. przeszł. Żydów w Polsce". Warszawa 1911, zeszyt II.

[6]) Dr. M. Bałaban: *Zabytki historyczne Żydów w Polsce*, str. 36 — 44 Warszawa 1929.

ponadto w zbiorach Żydowskiego Instytutu Naukowego, oraz Żydowskiego Towarzystwa Historyczno-Etnograficznego im. Anskiego w Wilnie, w Bibljotece Judaistycznej przy Wielkiej Synagodze na Tłomackiem w Warszawie i t. d.

Przystępując do niniejszego opracowania dziejów łódzkiej Chewry Kadiszy, chcemy dorzucić cegiełkę do tej tak mocno zaniedbanej dziedziny. Szczęśliwym trafem jesteśmy w tym wypadku w posiadaniu o wiele bogatszych i obfitszych materjałów, niż nasi poprzednicy, co pozwala na bardziej wszechstronne zbadanie dziejów i wewnętrznej struktury bractwa.

Przedewszystkiem operujemy bardzo rzadkim materjałem źródeł hebrajskich, bo kompletem zupełnie dobrze utrzymanych trzech ksiąg łódzkiej Chewry Kadiszy, zawierających cztery pinaksy bractwa od chwili powstania do czasu upadku tej instytucji. Oto opis tych ksiąg:

KSIĘGA I.

Format tej księgi 30,8 x 18,8 cm. Oprawa cała skórzana, ciemno-brunatna. Na licowej (przedniej) stronie oprawy skórzana jasno-pomarańczowa nalepka wielkości 8,1 x 5,5 cm. z wytartym napisem w języku hebrajskim, tłoczonym czarnemi literami. Na obu niezapisanych białych kartkach, wprawionych przez introligatora na początku i na końcu księgi, widnieje prostokątna pieczątka bractwa rozmiarów 2,8 x 1,4 cm. z napisem:

גבאים דחברה קדושה
ובק"ה
דפה לאדז

Księga I-sza składa się z trzech części:

Część pierwszą stanowi najstarszy pinaks bractwa łódzkiego, sięgający od roku założenia 1811 do r. 1839. Pinaks ten liczy 21 kart nienumerowanych. Jest on pisany w znacznej swej części, na 16 i pół kartach (33 stronicach), jednym charakterem pisma. Tylko część rachunków oraz zapiski z ostatnich trzech lat wykazują kilka rozmaitych charakterów pisma. W r. 1836 znajdujemy w rubryce rozchodów w tym pinaksie następującą pozycję: „dałem za przepisanie (napisanie?) pinaksu złp. 4" "נתתי ארבעה זהוב שכר כתיבת הפנקס„ (karta 18a, druga szpalta). Powyżej przytoczone okoliczności, ponadto układ materjału w pinaksie, niezupełnie chronologiczny — rzeczy wcześniejsze są często zapisane znacznie później i naodwrót, — wreszcie brak pewnych notatek i zapisek, na które się pinaks powołuje, dowodzą, że mamy przed sobą nie oryginał starego pinaksu, lecz jego odpis, sporządzony prawdopodobnie w r. 1836 na polecenie Starszych Bractwa. Przyczyną przepisania pierwszego pinaksu był może

jego zbyt zaniedbany stan. Protokuł elektorów, powołanych w r. 1840 do przeprowadzenia reformy stosunków w bractwie, stwierdza: „widzieliśmy, że zginęło wiele kart z księgi Bractwa". Może też współdziałała przytem chęć usunięcia niemiłych dla kogoś zapisek.

Następna, druga część księgi pierwszej zawiera drugi pinaks bractwa, założony w r. 1840. Pinaks ten, pisany na papierze tego samego gatunku, co pinaks pierwszy, posiada paginację kart od 1 do 170. Lecz brakuje w tym pinaksie szereg kart, przy których widoczne są ślady wyrwania, a mianowicie: 24, 61, 70, 74, 83, 88, 89, 90, 101, 160. Zachodzi pytanie, kiedy nastąpiło wyrwanie tych kart? Czy zostały one usunięte później, drogą przypadku, ręką niewtajemniczonej postronnej osoby, czy zaginęły przygodnie, czy też zostały wyrwane współcześnie w związku z jakiemiś „dyplomatycznemi" pociągnięciami lub tarciami wewnętrznemi w łonie bractwa?. Materjał, który posiadamy w tej sprawie, przemawia raczej za drugą hipotezą. Oto na karcie 39b znajduje się wyrok członków bractwa na Jakóba Sieradzkiego, którego postanowiono wydalić z bractwa w r. 1853. Z boku protokołu znajduje się następujący dopisek: „Ponieważ zaszedł jakiś spór w sprawie wyżej wspomnianego reb Jakowa i nie było miejsca na zapisanie na tej karcie wyroku, który wydaliśmy my, większość członków bractwa, to wyrok ten znajduje się na karcie 83-ciej niniejszego pinaksu.". Ale karta 83 pinaksu jest wyrwanal Przypuszczać można, że również wiele innych kart pinaksu zostało w ten sposób usuniętych z księgi z powodu wewnętrznych waśni w bractwie.

W paginacji pinaksu drugiego brak numeru 31 i numerów od 40 do 49. Niema przytem śladu wyrwania wyżej wymienionych kart; przeciwnie, stan księgi wskazuje wyraźnie na to, że numery te rozmyślnie pominięto w paginacji. Przypuszczalnie odegrał tu główną rolę zabobon, zabraniający używania liter o złowieszczem brzmieniu lub znaczeniu (nomen omen!). Cyfrę 31 pominięto, gdyż litery jej: לא oznaczają równocześnie po hebrajsku negację, cyfry zaś od 40 do 49 dlatego, ponieważ rozpoczynają się od litery Mem, tej samej, którą rozpoczyna się hebrajskie słowo מות, oznaczające śmierć.

Trzecia część księgi pierwszej, najwidoczniej dołączona znacznie później, pisana na zupełnie odmiennym, lepszym gatunku papieru, paginowana od 171 do 212, zawiera zapiski z lat późniejszych aż do 1898 r. włącznie. Ostatnie 4 karty! są wogóle niezapisane. Księga pierwsza jest własnością prywatną.

KSIĘGA II-a

Księga druga, formatu 35,5 x 22,5 cm., stanowi jednolitą całość. Oprawa księgi jest w całości skórzana, ciemno-bronzowa, z tłoczoną złotem ornamentyką roślinną na grzbiecie i na obu okładkach. Na grzbiecie księgi znajduje się napis:

זה
הפנקס
דחברה
קדישה
וב'ק'ה'

Na licowej stronie oprawy jest wytłoczony złotą farbą rysunek, przedstawiający prawdopodobnie nagrobek lub rozwinięty rodał z następującym napisem wewnątrz:

שפת אמת תכון לעד
הן פה יזרע הגבר מלא חפנים, יזרעי (יזריע)
לכם לצדקה בארצות החיים, וישפיע לכם
כל טוב מן השמים, קחי נא לכם תודות
ברנת שפתים, אנחנו בני הח"ק אנשי
גומלי חסד אמת, וכלנו נקבו בשמות
עשינו הפנקס הלז בנדבת ליבינו
להתחדש ולהתחזק כל התקנות אצלינו
ונזכה לראות בנחמות ציון במהרה
בימינו, וכן יהי רצון אמן, נעשה

. . . . . .
בשנת בלע המות לנצח לפק

. . .
פה קק לאדזע

Napis ten, jak widzimy, roi się od błędów ortograficznych i językowych.

Na odwrocie licowej strony oprawy znajduje się oryginalna wkładka w formie ściętego trójkąta, z napisem wytłoczonym złotemi literami na soczysto-pomarańczowem tle:

הפנקס
הלז נעשה
בימי הגבאים
הללו העסקים
באמונה הה הרבני
מוה מדדכי במוהרי
והה הרבני מוה זיסמאן
הלוי במוהרש

Pierwsza, tytułowa karta pinaksu jest bardzo efektownie iluminowana. (Ryc. 1). Wcale subtelna ornamentyka wykonana jest w farbach czarnej (atramentem, tuszem i ołówkiem), niebieskiej i czerwonej, ponadto ujęta w podwójne obramowanie z naklejonego złoconego szlaku, tłoczonego roślinną

ornamentyką. Rysunek karty tytułowej przedstawia dwie kolumny korynckie na bardzo wysokich podstawach. Na kolumnach wsparty jest łuk z napisem:

„זה השער ליי צדיקים יבואו בו"

zaś na wiekach obu kolumn i na zewnętrznej stronie łuku wsparte są z obu stron dwa lwy. Wewnątrz całej tej budowy znajduje się następujący napis:

זה הפנקס שייך
לחבר' קדושה
וביקור חולים: לאזרחים וגולים:
לעשירים ודלים: עוד זהב מכיסם זלים
בעל גמול ישיב פעלם: וישובו לציון גאולים
פ"ק לאדזי
שנת ומחה ימחה ה' דמעה מעל כל פנים לפ"ק

W podstawach obu kolumn znajduje się również napis, rozpoczynający się w prawej kolumnie, a kończący się w lewej:

חקרתי בכל א"ב: מאלף ועד תיו: עד שמצאתי את הואו: הראשנים
תלמד אלופים לראשך: והאחרון תקח לאחדים בידך: שרי אלפים
שרי מאות שרי עשרות: יהי' ימי עולם לפניך סדורות:
לפ"ג
זאת החידה חכמים לעו (ו) להגידה.

U dołu na całą szerokość karty tytułowej znajdujemy napis:

אברך אתכם ביום החנוכה הזה: ישמחו ויגילו חכמים נבונים נגידים: בהרימכם
נדבות מכספיכם ותרפאו היהודים: שלום לכם מאתי הצעיר: שמי והשנה
בראש השורות יצהיר:
נגמר ה' חנוכה שנת נסים גדולי היו בשמן לפ"ק

Zamieszczone we wszystkich tych napisach kunsztowne kombinacje cyfrowo-słowne (גימטריאות) i logogramy wskazują, że pinaks został założony w r. 1856, oraz że napis wykonał niejaki Salomon (שלמה), niewiadomego nazwiska.

Pinaks zawiera kart numerowanych od 1 do 329, związanych sznurkiem kolorowym, przypieczętowanym na ostatniej stronicy pieczęcią rabina m. Łodzi. (Ryc. 2). Dobrze utrzymana jest pierwsza część księgi od str. 1 do 242. Dalsze karty są w rozsypce, przyczem brakują kartki Nr. Nr.: 243—254, 257—261, 264—268, 273—309, 322, 324—328.

Księga zawiera bardzo mało materjałów do dziejów bractwa. Poza tekstem ustaw bractwa i nielicznemi protokułami zawiera ona jedynie stereotypowe notatki o członkach bractwa, wykonane wielkiem ozdobnem pismem, nieraz bardzo artystycznie.

KSIĘGA III-a

Księga ta, oprawiona cała w skórę jasno-bronzową, formatu 43,4 X 27,5 cm. liczy kart 146, nienumerowanych. Ponieważ oprawa jest mocno zniszczona i wiele kart w księdze jest luźnych, ponadto brak tam paginacji, niema możności stwierdzenia, ile kart brakuje. Oprócz statutu bractwa, przepisanego ze starszego pinaksu, oraz dwóch protokułów, księga ta zawiera tylko stereotypowe zapisy członków, wykonane niekiedy bardzo starannie i ze smakiem.

Grzbiet i okładki księgi zawierają tłoczoną złotem ornamentykę. Na środku licowej strony oprawy widnieje złotem tłoczony napis w bogatej ornamentyce:

זה הפנקס
שייך להחברה
קדישה
דקק לאדז
שנת
מיקים מעפר דל
לפרט

Tytułowa karta księgi iluminowana jest bogato, lecz mniej gustownie niż w księdze drugiej. (Ryc. 3). Ornamentyka w farbach żółtej, bronzowej, pomarańczowej, ceglastej, czerwonej, zielonej, niebieskiej i granatowej, podobna jest do motywów w księdze drugiej: dwie kolumny w dziwacznym stylu, oparte na wielobarwnych podstawach, dźwigają łuk z napisem:

זה השער ליי צדיקים יבואו בו

Zarówno po obu stronach łuku, jak i u podstaw obu kolumn znajdują się lwy (razem 4 lwy), ponadto na szczycie łuku gryf z rozwiniętemi skrzydłami. Po bokach obu kolumn — wazony z kwiatami i liśćmi. Całość ujęta w ramy ornamentyki roślinnej (liście dębowe). Pomiędzy kolumnami znajdują się następujące napisy:

זה הפנקס שייך להחברה קדושה ובקר חולים
לאזרחים וגולים לעשירים ודלים עוד זהב מכוסם
זלים בעל הגמול ישיב פעלם וישובו לציון גאולים פ"ק לאדזי
בשנת יצמיח לנו ישע לפ"ק
בשנת ומרדכי היהודי הזה הולך וסומך חולים לפ"ק
בשנת ויצא יעקב לגמול בחסדו לעמו לפ"ק

Arytmetyka literowa tych zdań wskazuje, że pinaks został założony w r. 1864.

Zarówno księga druga, jak i trzecia są własnością gminy żydowskiej w Łodzi.

Jak z powyższego opisu wynika, materjały do dziejów bractwa znajdują się głównie w księdze pierwszej, obejmującej dwa najstarsze pinaksy bractwa. Natomiast księga II i III mało dają nam wiadomości o dziejach i ustroju bractwa. Z drugiej strony pinaks pierwszy i drugi ubogie są pod względem artystycznym, natomiast pinaksy trzeci i czwarty posiadają wiele ciekawych ornamentów i ozdób, oraz zapisów członków, które zwracają uwagę piękną i oryginalną ornamentyką liter.

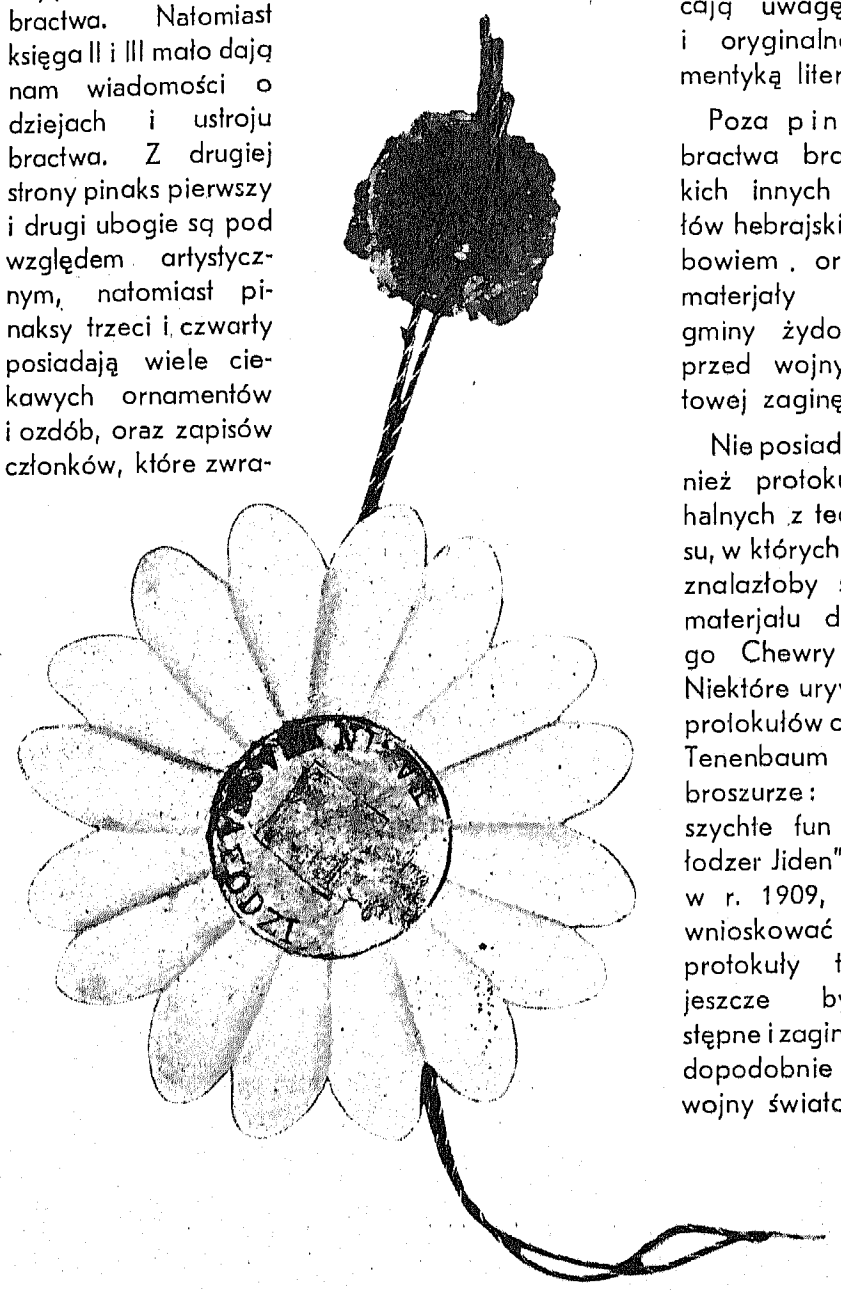

2. *Pieczęć rabina m. Łodzi w pinaksie.*

Poza pinaksami bractwa brak wszelkich innych materjałów hebrajskich, księgi bowiem, oraz inne materjały źródłowe gminy żydowskiej z przed wojny światowej zaginęły. [1])

Nie posiadamy również protokułów kahalnych z tegoż okresu, w których zapewne znalazłoby się sporo materjału dotyczącego Chewry Kadiszy. Niektóre urywki z tych protokułów cytuje Abr. Tenenbaum w swej broszurze: „Dy Geszychte fun Łodz un łodzer Jiden", wydanej w r. 1909, z czego wnioskować można, iż protokuły te wtedy jeszcze były dostępne i zaginęły prawdopodobnie w czasie wojny światowej.

[1]) W archiwum Gminy Żydowskiej w Łodzi znaleźliśmy jedynie księgi protokułów za okres od r. 1911, wszystkie natomiast wcześniejsze akta zniszczone zostały przez zakwaterowanych podczas wojny w lokalu gminnym kozaków.

Korzystaliśmy również z tradycji ustnej, źródeł drukowanych i literatury o przeszłości Łodzi, które to źródła cytujemy we właściwem miejscu w bibljograficznych odsyłaczach.

Oprócz materjałów hebrajskich, zawartych w pinaksach, wiele cennych uzupełnień dostarczyły nam zbiory Archiwum Akt Dawnych m. Łodzi, a mianowicie następujące woluminy:

WYDZIAŁ I. ADMINISTRACYJNY

Nr. kat.:
140. Certyfikatów na obrane nazwiska przez Żydów 1844—1845 [1]);

WYDZIAŁ II. SZKOLNICTWO, CECHY, KOŚCIOŁY ITP.

2329a. Dozoru Bóżniczego Parafji Starozakonnych w m. Łodzi 1826—1851
2357a. Miscelanii 1839—1855;

WYDZIAŁ III. PRZEMYSŁOWY

3822. Zbiór różnych czynności żydowskich 1808—1847;
3823. Wykazy familij żydowskich 1809—1822;
3888. Cmentarza żydowskiego 1842—1854;
3921. O statystyce 1859—1864;

WYDZIAŁ V. BUDOWLANO—POLICYJNY

5393. O Kasie Bóżniczej 1818—1829;
5395. O bużnicy (I) i koszerni starozakonnych 1819—1834;
5399. O etacie kasy Dozoru Bóżniczego 1814—1830;
5346a. O Dozorze Bóżniczym 1832;
5438. O Kasie Bóżniczej 1833;
5447. O Rabinie 1835;
5660. O Dozorze Bóżniczym 1883.

II. Założenie łódzkiej Chewry Kadiszy

Łódzka gmina żydowska jest bardzo młoda. Jeszcze z końcem XVIII wieku zapewne nie było w Łodzi zorganizowanego kahału, lecz Żydzi łódzcy należeli do synagogi w Strykowie. [2]) Dopiero około 1810 roku znajdujemy w Łodzi na tyle liczną zbiorowość żydowską (około 100 ósób), że jest ona w stanie wyłonić ze siebie i utrzymywać własnym kosztem instytucje gminne i społeczne.

[1]) Cyfry po tytule oznaczają datę (rok) rozpoczęcia i zakończenia woluminu.
[2]) Por. moją pracę p. t.: *Pierwsi Żydzi w Łodzi* w „Kronice Gm. Żyd. w Łodzi", Rok IV, Nr. 4—5, str. 7.

Nie mamy ścisłych danych o czasie powstania gminy żydowskiej w Łodzi. To pewne, że już w r. 1807 posiadało żydostwo łódzkie niektórych funkcjonarjuszy rytualnych, jak np. rzezaka [1]). Jesteśmy natomiast w posiadaniu dokładnych dat założenia cmentarza i utworzenia Bractwa Pogrzebowego w Łodzi. Daty te niemal się zbiegają: 10.IV.1811 zakupili Starsi Kahalni plac pod cmentarz, a dnia 24.V. 1811 (w piątek, dnia 1 Siwan roku 5571) założona została Chewra Kadisza. Lecz dopiero w dwa miesiące później (dnia 21.VII.1811—29 Tamuz 5571) nastąpiło uchwalenie pierwszego statutu tej instytucji, która przybrała nazwę: „Bractwo Święte i Bractwo Pielęgnowania Chorych" (Chewra Kadisza u' Bikkur Cholim), a zatem faktyczne jej zorganizowanie. Z podpisów członków - założycieli pod tym pierwszym statutem wynika, że Bractwo zostało założone przez następujących 10 obywateli: [2])

Mojżesz (Fajtlowicz z Piotrkowa, lat 43, zamieszkały w Łodzi od r. 1800),
Cwi, syn Izraela z Lutomierska (Ordynans, lat 45, od r. 1792),
Becalel Jehuda Lejb (Heber, z Lutomierska, lat 42, od r. 1801),
Samuel, syn Aszera (Grosman, z Nowego Miasta, urodzony w Łodzi,
Pinchas z Przedborza (Zajdler, lat 45, w Łodzi od r. 1795),
Samuel Lewita (Litman, z Dąbia, lat 29, od r. 1809),
Abraham, syn Lewiego (Mędlowicz?, lat 32),
Joel, syn I.,
Pinchas, syn Cwi kohena [3]) (Zonenberg, z Łasku, lat 44, od r. 1797),
Mojżesz, syn Izaka ze Staszowa (Kromholtz, od r. 1811).

O 2-ch osobach z pośród założycieli łódzkiej Chewry Kadiszy brak nam zatem bliższych danych; co do innych stwierdzić możemy, że są oni przeważnie elementem napływowym, przybyłym z najbliższych, częściowo i nieco dalszych okolic (Dąbie, Piotrków, Przedbórz), zaledwie jeden jest urodzonym łodzianinem. Pozostali mieszkają w Łodzi od 10 do 20 lat, dwaj zaś zaledwie od roku, względnie trzech lat. Są to mężczyźni w sile wieku, od 30—45 lat, najprawdopodobniej wszyscy żonaci (w późniejszych

[1]) Archiwum Akt Dawnych m. Łodzi: Nr. kat. 3822 (podawać będziemy odtąd w skrócie: A. A. D. m. Ł.)

[2]) Zachowujemy kolejność podpisów w oryginale. Dane uzupełniające, zamieszczone przez nas w nawiasach, są oparte na materjałach porównawczych, zawartych w pinaksach, oraz na materjałach A. A. D. m. Ł.: Nr. kat. 3823, w szczególności na wykazach familij żydowskich w m. Łodzi z lat 1809 i 1821, sporządzonych przez władze miejskie łódzkie przy współudziale kahału.

[3]) Do Chewry Kadiszy należeli również kohanim, jakkolwiek religja żydowska zabrania kohenowi (potomkowi rodu kapłańskiego) nawet przebywania pod jednym dachem ze zmarłym. Por. też: H. Kirszenbaum: *Bractwo Pogrzebowe na Pradze*, w „Kwartalniku pośw. badaniu przeszłości Żydów w Polsce", Rocznik I, zeszyt 3 str. 137.

latach pełne prawa członkowskie otrzymywali nowowstępujący dopiero po ślubie).

Założyciele Bractwa to zapewne honoratiores ludności żydowskiej miasteczka. Reprezentują oni element zamożny, „gospodarski": z pośród ośmiu, o których mamy bliższe dane, siedmiu jest właścicielami własnych domów w miasteczku (Fajtlowicz, Heber, Grosman, Litman, Zajdler, Zonenberg, Kromholtz). Pod względem zawodowym i społecznym przedstawiają się oni następująco:

4 szynkarze,
1 handlarz towarów korzennych i soli,
2 piekarze (Grosman i Fajtlowicz),
1 ubogi krawiec (Ordynans).

Jak widzimy, skład społeczny dość zróżnicowany, co tem bardziej zastanawia, że Bractwa Święte uchodzą zazwyczaj za instytucje arystokratyczne i jako takie w niektórych miastach nie liczyły w swem gronie rzemieślników, lecz tylko zamożne elementy kupieckie, uczonych w Piśmie i wogóle ludzi z „dobrych rodzin". Tak „demokratyczny" zatem skład członków—założycieli Bractwa łódzkiego ma swe uzasadnienie zapewne w szczególnych warunkach miejscowych. Wszak gmina łódzka była jeszcze bardzo drobna i składała się w większej części z elementów napływowych. Nie wytworzyła się tu jeszcze arystokracja miejscowa. Nie tak łatwo było też w tej szczupłej gminie o ludzi dzielnych i energicznych, dlatego nie pogardzono nawet ludźmi ubogimi jak Ordynans, młodzikami poniżej 30 lat, lub też świeżo upieczonymi obywatelami gminy żyd., jak Kromholtz. Natomiast kilku innych zamożniejszych Żydów łódzkich, jak Mendel Orbach, Lewek Bronowski, Wigdor Kochański i in. zrazu stroniło od nowozałożonej instytucji, by dopiero później — zdaje się — zainteresować się nią i wstąpić do niej. Brak również wśród założycieli nazwiska rabina, gdyż w owym czasie (1811) Łódź jeszcze własnego rabina nie miała. [1])

[1]) A. Alperin: *Żydzi w Łodzi*, str. 8 twierdzi, że w założeniu Chewry Kadiszy uczestniczyło 39 osób. Twierdzenie to jest nieścisłe. Podług statystyki z roku 1809, przytoczonej u tegoż autora (tamże, str. 11—16), były w Łodzi w tym czasie wogóle 24 rodziny żydowskie, w tem 23 mężczyzn, głów rodzin i 4 chłopców ponad 10 lat. Ponadto należy wziąć pod uwagę ekskluzywny charakter Chewry Kadiszy, która w żadnym wypadku, ani przy swem powstaniu, ani w czasach późniejszych nie obejmowała całej męskiej ludności miasteczka. Pomyłka Alperina bierze się stąd, że przyjął on za pewnik, iż wszystkie osoby, podpisane na karcie tytułowej pod napisem: „Dziś, w piątek, dnia 1 Siwan 5571 założone zostało tu w Łodzi Bractwo Święte, a oto ich nazwiska" są członkami=założycielami. W istocie zaś podpisy te były uskuteczniane później, w miarę przyjmowania do Bractwa nowych członków. Najlepszym tego dowodem jest fakt, że na karcie tytułowej figurują np. podpisy ludzi, którzy w r. 1811 mieli 3—4 lata i do założycieli chyba należeć nie mogli.

Założenie Chewry Kadiszy w brzemiennym w wypadki roku 1811 dziwne nasuwać musi refleksje. Była to epoka, w której ważyły się losy świata i ciemne chmury kładły się na krótkotrwały pokój europejski. W tym właśnie czasie, w rok przed rozpętaniem się Wielkiej Wojny, skromni mieszczanie łódzcy w miniaturowem,— jakżeż dalekiem od wielkich wydarzeń! — miasteczku, tworzą zalążek dzieła, obliczonego na długie lata pokojowej pracy i rozwoju.

III. Członkowie Chewry Kadiszy

1. LICZEBNY WZROST BRACTWA

Chewra Kadisza była instytucją wysoce arystokratyczną i ekskluzywną. Zaliczenie w poczet jej członków było wielkim honorem i zaszczytem, o który ubiegali się zawsze najzamożniejsi i najwybitniejsi obywatele żydowscy. Dlatego też Bractwa Święte zazwyczaj ograniczały ilość członków i nowicjuszy. Np. statut bractwa pewnego małego miasteczka polskiego (z XVII. wieku) ustalał raz na zawsze liczbę członków i dopiero z ustąpieniem jednego z nich można była przyjąć na jego miejsce nowego [1]). Statut Chewry Kadiszy w pewnem miasteczku morawskiem (z XVIII. wieku) przewiduje przyjęcie tylko jednego nowego członka do bractwa w ciągu całego roku [2]). Bractwo Święte na Pradze (pod Warszawą) ograniczało ilość nowoprzyjmowanych do 2 na jednem posiedzeniu[3]).

Łódzka Chewra Kadisza nie wykazuje tak daleko posuniętej ekskluzywności. Statut założycielski z r. 1811 nie zawiera żadnych ograniczeń w przyjmowaniu nowicjuszy. Dopiero nowe statuty z r. 1818 zamknęły na 3 lata zupełnie wszelkie wpisy do Bractwa, zezwalając w drodze wyjątkowej jedynie na przyjmowanie synów dotychczasowych członków. Ten numerus clausus jest dowodem, że Chewra Kadisza zdobyła sobie w krótkim czasie mocne i uprzywilejowane stanowisko, oraz dostateczną ilość członków. Na zaprowadzenie tego ograniczenia mogły też wpłynąć i inne względy: Łódź rosła niezwykle szybko, a równocześnie także wzrastała liczba ludności żydowskiej. Trudno było wśród tak licznej ludności napływowej stwierdzić, kim zacz ktoś jest i czem był u siebie w domu. Te okoliczności dyktowały daleko idącą ostrożność i wstrzemięźliwość w przyjmowaniu nowych członków. Mimo wszystko, liczba członków bractwa łódzkiego była stosunkowo dość pokaźna. Podczas gdy w Piotrkowie, w znacznie liczniejszej i starszej gminie żydowskiej (w r. 1765 liczył

[1]) M. Bałaban: *Żydzi lwowscy na przełomie XVI i XVII wieku*, str. 539—540.
[2]) H. Flesch: *Die Statuten der Chewra Kadischa in Neu-Raussnitz*, w „Monatsschrift fuer Geschichte und Wissenschaft des Judentums", Rok 1926, str. 172.
[3]) D. Kandel: *Z Pinaksu Bractwa Pogrzebowego w Warszawie*, w „Kwartalniku pośw. badaniu przeszłości Żydów w Polsce", zeszyt I, str. 139.

Piotrków 1107 Żydów) bractwo pogrzebowe liczyło w r. 1754— 21 członków, a w r. 1797 — 60 członków [1]), bractwo łódzkie liczyło w r. 1843 — 31 członków (przy ludności żydowskiej 1.529 dusz) [2]) wedle listy podanej do wiadomości władz, która z wielu względów podawała zapewne cyfrę niższą od rzeczywistej, [3])

Wedle tej listy należały wtedy do bractwa następujące osoby:

Mendel Orbach
Szmul Zaltzman
Abraham Bronowski
Lajzer Berger
Załkin Orbach
Icyk Bławat
Lewek Zajdler
Pinkus Zajdler
Zołna Odeski
Jakób Hamburski
Dawid Rozenblat
Baruch Berger
Jakób Sieradzki (vel Mularski)
Gdalje Kienik (Koenig)
Wigdor Kochański
Abraham Fajtlowicz
Szmerl Sigal
Mosiek Pilgrim
Hersz Lipski
Jakób Wołek Zonenberg
Josek Sikawski
Michał Orbach
Daniel Zajdler
Zysman Sigal
Hersz Blachman
Joel Guterman
Salomon Balbirski
Henich Goldberg
Josek Abrahamowicz
Laib Pilgrim
Jakób Goldenrat

Jak widzimy, z pośród założycieli bractwa żaden nie był już wtedy przy życiu. Wogóle — wedle spisu na karcie tytułowej I-ego pinaksu, doprowadzonego do r. 1840, — w latach 1811—1840 zostało przyjętych do bractwa 39 osób, lecz cyfra ta jest stanowczo za niska. Nie mamy jednak możności poczynienia poprawek, gdyż inne materjały (np. protokuły wpisów) są zbyt fragmentaryczne i również nie dają rękojmi wyczerpującej zupełności.

Po r. 1840 nietylko nie spotykamy w bractwie tendencji, hamującej przyjmowanie nowych członków, lecz wprost przeciwnie, kilkakrotne uchwały wskazują na chęć zdobycia większej liczby nowicjuszy i rozszerzenia bractwa. Np. po reformie 1840 roku (o reformie por. niżej w rozdziale VI), gdy nowe surowe statuty napłynęły niekorzystnie na wpływ nowicjuszy, wstrzymujących się od wpisu z obawy przed zbyt uciążliwemi obowiązkami i zbyt surowemi sankcjami karnemi, uchwalili członkowie Chewry

[1]) M. Feinkind: *Dzieje Żydów w Piotrkowie i okolicy*, str. 39 oraz str. 21
[2]) A. A. D. m. Ł.: Nr. kat. 3921
[3]) A. A. D. m. Ł.: Nr. kat. 2357a. Pismo magistratu m. Łodzi do naczelnika powiatu łęczyckiego, Nr. 1703 z dnia 6.VIII.1843

Kadiszy złagodzić obserwancję tych przepisów celem zachęcenia nowostępujących, — albowiem „zbyt ciężkie są obowiązki dla tak małej liczby członków", brzmiała uchwała z 1842 r. W późniejszych latach uchwalono nawet expressis verbis, aby, ze względu na znaczny wzrost miasta i zwiększone tem samem obowiązki bractwa, wydatnie powiększyć liczbę członków. Nowy spis członków, założony w r. 1840, a doprowadzony do r. 1852, wymienia 43 osoby należące do Bractwa. W latach następnych ilość wpisów znacznie wzrasta. Niestety nie posiadamy więcej żadnego kompletnego, jednorazowego spisu członków Bractwa [1]), lecz jedynie adnotacje pojedyńczych wpisów. Ale już stosunkowo bardzo wysoka liczba tych corocznych wpisów wskazuje nam, że Bractwo osiągnęło pokaźną liczbę członków. Tak więc

w r.	1853	zanotowano	wpisy	5	nowych członków
„	1857	„	„	7	„ „
„	1861	„	„	9	„ „
„	1864	„	„	13	„ „
„	1870	„	„	8	„ „
„	1871	„	„	12	„ „
„	1872	„	„	22	„ „
„	1873	„	„	24	„ „

To świadczy, że łódzka Chewra Kadisza nie prowadziła, jak niektóre inne bractwa święte, polityki ścisłej ekskluzywności i restrykcji ilościowej.

Wśród nazwisk członków bractwa spotykamy prawie wszystkie wybitniejsze osobistości żydowskie Łodzi w owych czasach, a więc działaczy społecznych i przełożonych Dozoru Bóżniczego, jak: M. Fajtlowicza, L. Bergera, M. Orbacha, L. Hebera, S. Grosmana, S. Litmana, Segała, I. Kromholtza, P. Zajdlera, P. Zonenberga, A. Kochańskiego, M. Pilgrima, S. J. Zaltzmana, i in., wybitniejszych kupców, przedsiębiorców i przemysłowców, jak: A. Bronowskiego, I. Bławata, Dawida i Szaję Rozenblata, J. i A. Dobranickich, Abr. J. Prussaka, Joz. Birnbauma, H. Konsztadta, I. Kempińskiego, rodzinę Haymanów, M. Łaskiego, M. Elbingera, I. Poznańskiego, L. Morgenszterna, M. Kestenberga (ojca Jakóba K.) i wielu innych. Brak zaś tu prawie zupełnie nazwisk Żydów oświeconych, którzy od lat 40-tych są w Łodzi coraz liczniej reprezentowani (np. Zajdeman, Lande, Likiernik, Friedman, Zand, Ginsburg i in.)

[1]) I. Kempiński, oświecony Żyd łódzki, podaje w swej korespondencji do „Jutrzenki", pisma warszawskich postępowców (rok II, nr. 4 z dnia 20.XII.1861), że Chewra Kadisza łódzka liczy nie więcej jak dwudziestu i kilku członków. Cyfra ta wydaje nam się przesadnie niska.

2. STRUKTURA SPOŁECZNA

Jakkolwiek przeważał wśród członków bractwa łódzkiego element kupiecki, nie było ono jednak pod tym względem równie arystokratyczno-ekskluzywne, jak jego siostrzane instytucje w innych miastach [1]). Już wspomnieliśmy przedtem, że wśród członków - założycieli znajdowali się nietylko kupcy. Dla czasów zaś późniejszych otrzymujemy drogą porównania wspomnianej listy z r. 1843 z listą składek na Dozór Bóżniczy z tegoż roku [2]) poniższy obraz układu społecznego członków bractwa.

Na 30 członków bractwa (jednego z członków Ch. K. nie możemy zidentyfikować w listach Dozoru Bóżniczego z powodu braku nazwiska rodzinnego.) było:

kupców, handlarzy, pośredników	18
szynkarzy . .	3
faktorów . .	1
razem elementy trudniące się pośrednictwem .	**22**
krawiec . .	1
blacharz . .	1
tasiemkarz . .	1
rzeźnik . .	1
razem elem. rzemieślnicze	**4**
cyrulik . .	1
wyrobnicy [3]) . .	2
przy ojcu . .	1

Ponieważ Dozór Bóżniczy dzielił, w celu repartycji składek bóżniczych, swych kontrybuentów na 6 klas podatkowych, możemy poznać również na tej podstawie w przybliżeniu strukturę majątkową członków bractwa:

[1]) Np. w Kutnie należeli do bractwa pogrzebowego sami kupcy; jedyny rzemieślnik (rzeźnik), należący do Chewry Kadiszy, był pozbawiony praw wyborczych i uzyskał je dopiero, gdy po porzuceniu swego zawodu przeszedł do kupiectwa. L. Comber: *A bild fyn jid. lejbn yn a pojliszer sztut yn unhojb XIX jh.* w „Junger Historiker", t. I, str. 63. Warszawa 1926.

[2]) A. A. D. m. Ł.: Nr. kat. 2329a. Rozkład składek bóżniczych na rok 1843 oraz A. A. D. m. Ł.: Nr. kat. 140. Akta magistratu m. Łodzi w sprawie deklaracji nazwisk żydowskich w r. 1844.

[3]) Pojęcie wyrobnika używane było wtedy w bardzo szerokiem znaczeniu i mogło oznaczać zarówno niezamożnych rzemieślników i robotników, jak i ubogich handlarzy lub pośredników. Por. F. Friedman: *Ludność żydowska Łodzi do r. 1863 w świetle liczb.* „Kwartalnik Statystyczny". R. X, zeszyt 4, str. 476.

Otóż z pośród 30 członków bractwa należało:

do klasy	I. (najbogatszej)	1 osoba
„	II.	1 „
„	III.	9 osób
„	IV.	—
„	V.	11 osób
„	VI.	4 „

Nadto byli zupełnie zwolnieni od podatku jako urzędujący dozorcy bóżniczni 2 członkowie bractwa (M. Pilgrim i Z. Orbach), a jako zeszłoroczni dozorcy również dwaj (M. Orbach i L. Berger). Dodajmy do tego, że w tymże roku 1843 zaliczono wogóle do klasy I. — 3 osoby, do klasy II. — 5, do kl. III. — 11, do kl. IV. — 11, do kl. V. — 160, do kl. VI. — 76, a otrzymamy obraz następujący:

do Ch. K. należało z pośród 19 podatników 3 klas najwyższych—11 osób,
zaś „ 236 „ 2 „ najniższych tylko 15 osób. Czyli innemi słowy: członkowie warstw zamożniejszych przeważnie należeli do Ch. K., podczas gdy dopływ z warstw uboższych był relatywnie o wiele mniejszy.

W każdym razie nie było Bractwo stowarzyszeniem samych bogaczy, skoro proporcja bogatszych i uboższych elementów wynosiła w niem 15:15 (dozorców bóżn. zaliczyliśmy do elementów bogatszych).

3. WPISY DO BRACTWA ŚWIĘTEGO

Pośrednio istniał w bractwie pewien cenzus majątkowy, a było nim stosunkowo dość wysokie wpisowe. W r. 1811, tj. w roku założenia bractwa, wynosiła opłata wpisowego (איינקויפס־געלד, דמי ההשואה) przeciętnie 9 złotych polskich; tyle też płacili zwyczajnie członkowie Ch. K. za wpisanie swych nieletnich synów do bractwa. [1]) Natomiast w latach późniejszych wpisowe u nowowstępujących osób obcych pobierano w najrozmaitszej wysokości, zależnie od stanu majątkowego nowicjuszy: płacono po 4, 6, 9, 12, 15 talarów, czyli od 24 do 90 złotych (1 talar — 6 złotych). Mniejwięcej od 1840 r. opłaty wpisowego były jeszcze wyższe i wynosiły przeciętnie od 8 do 20 rubli, czyli od 53 do 133 złotych (1 rubel srebrny — 6 zł. 20 gr.). Duże opłaty rozkładano czasami na raty. — Zdarzały się też wyjątkowo opłaty niższe. Np. w r. 1814 zapłacił Izak Aronowicz tytułem wpisowego 18 złp., w r. 1838 Jakób Jehuda Goldenrat 9 złp.

[1]) Zdaje się, iż była to normalna wysokość opłat, odpowiadająca przeciętnej wysokości wpisowego i w innych mniejszych gminach polskich: Np. w Kutnie wynosiło wpisowe dla synów członków bractwa po 10 zł., obcy płacili większe wpisowe. (L. Comber: j. w. str. 63). Natomiast w bractwie pogrzebowem na Pradze wprowadzono w r. 1804 niezwykle wysokie opłaty wpisowe, 7 dukatów (1 dukat — 18 złp.), lecz stosowano znaczne ulgi (Kirszenbaum: j. w. str. 138).

Kilkakrotnie zwalniano wogóle od opłaty, przyczem żądano jednak pewnego ekwiwalentu. Żadnej opłaty np. nie uiścił rabin łódzki Jehuda Arje z Widawy, przyjęty w r. 1814, lecz wzamian za to zobowiązał się odczytywać w ciągu 3-ch lat Pismo Święte przed członkami bractwa zadarmo w soboty i święta. Za takiem samem zobowiązaniem zwolniono od opłaty wpisowego Jechiela Orbacha w r. 1833. Krawiec Samson zobowiązał się w r. 1842 za zwolnienie od opłaty wpisowego szyć zadarmo szaty pośmiertne. Jakóba Fajtlowicza zwolniono od wpisowego ze wzlędu na zasługi jego dziadka Mojżesza F. i ojca Abrahama F. dla bractwa, lecz za to przedłużono mu czas nowicjatu z trzech do 5-ciu lat.

Tak więc i cenzus majątkowy miał w bractwie raczej znaczenie czynnika selekcyjnego, aniżeli restrykcyjnego.

4. NOWICJAT

Aby zostać pełnym członkiem, należało wprzód odbyć nowicjat. Czas trwania nowicjatu w Łodzi nie różnił się od terminu, przyjętego w innych gminach polskich i zagranicą [1]), t. zn. wynosił 3 lata. Nowicjuszy nazywano „młodszymi": byli oni obowiązani we wszystkiem słuchać Starszych (tj. przełożonych bractwa) i na ich rozkaz spełniać rozmaite posługi dla bractwa. Za niesubordynację groziła im następująca kara: od dnia, w którym nie usłuchali poleceń Starszych, będą uważani za zupełnie początkujących nowicjuszy, a poprzedni czas służby nie będzie im zaliczony w poczet trzechlecia.

W rzeczywistości przepisy o nowicjacie nie były zbyt surowo przestrzegane. Znakomitych nowicjuszy zwalniano zupełnie ze służby nowicjatu, np. rabina Jehudę Arjego, Jechezkiela Szmula Zaltzmana i in. Czasami darowano rok nowicjatu lub nawet zwalniano zeń wogóle za większą sumę pieniężną, ofiarowaną na cele bractwa. Tak np. rok służby darowano M. Pilgrimowi i in., zaś zupełnie zwolniono np. Hersza Rokickiego, który zrzekł się swej wierzytelności u Ch. K. (sumy protokuł nie wymienia) i ponadto ofiarował jeszcze 2 talary, Izraela Kalmanowicza Poznańskiego wzamian za ofiarowanie 100 złp. (w r. 1854), 2-ch innych nowicjuszy — wzamian za pomoc, udzieloną przy budowie ogrodzenia cmentarnego w r. 1842. Wogóle bractwo starało się wyzyskać, o ile możliwe, talenta członków dla swych celów. Spotykamy kilkakrotnie, że nakładano na kandydatów obowiązek czytywania Tory w dnie sobotnie i świąteczne, bądźto szycia szat

[1]) Np. w miasteczkach małopolskich, na Wołyniu, w Kutnie, na Pradze i t. d. nowicjat wynosił również 3 lata. Por. Bałaban: *Żydzi lwowscy* etc., str. 539—540, tenże: *Ustrój kahału*, w „Kwartalniku pośw. bad. przeszł. Żydów w Polsce". zeszyt I—II, str. 49. Comber: j. w. str. 62. Kirszenbaum: j. w. str. 138—139

pośmiertnych, gdy szło o przyjęcie krawców, bądźto opieki nad chorymi, jeśli kandydat był cyrulikiem [1]).

Reforma 1840 r. znacznie obostrzyła rygory służby aspirantów i ustaliła, że żaden bez wyjątku nowicjusz, wielki czy mały, za dużem czy za małem wpisowem, nie może być zwolniony od służby nowicjatu (artykuł I statutu z r. 1840). Starsi rozciągnąć mają baczną kontrolę nad służbą i zachowaniem się nowicjuszy i winni wszelkie odnośne uwagi protokułować w pinaksach. W razie braku odpowiedniego protokularnego zaświadczenia Starszych, dany rok służby nie będzie nowicjuszowi zaliczony (tamże, art. 3). Faktycznie zdarzały się też w latach 1841—42 sporadyczne wypadki, że zaniedbywanie obowiązków „młodszego" pociągnęło za sobą przedłużenie czasu jego służby, odwrotnie zaś została w jednym wypadku w nagrodę za gorliwą służbę przyśpieszona „promocja" nowicjusza (w r. 1843). Lecz później poszły — zdaje się — te rygory ponownie w zapomnienie.

III. Ustrój i władze Chewry Kadiszy

1. WYBORY

Stare, wypróbowane w tradycji wielowiekowego samorządowego bytu gmin żydowskich w Polsce, systemy wyborcze, znalazły swe zastosowanie również przy wyborach władz łódzkiej Chewry Kadiszy. Wybory odbywały się tu corocznie w wolne dni święta Pesach. Pora to najodpowiedniejsza: nie mąci wtedy myśli troska o chleb codzienny, gdyż kosz mac, zawczasu przygotowany, płoszy ciężkie myśli o zdobyciu chleba i umysł kieruje się od spraw powszednich ku wyższym celom i zadaniom. Dlatego też termin ten był najbardziej rozpowszechniony i oprócz Łodzi spotykamy go w całym szeregu innych gmin [2]).

[1]) Przyjęty do bractwa w r. 1850 cyrulik r. Icchak przyjął na siebie następujące zobowiązanie: „Kiedykolwiek zostanie wezwany do chorego — zmiłuj się Boże!—, ma się pośpieszyć... by uczynić co jest potrzebne (choremu) i konieczne, w ciągu całego swego życia... czyto puścić krew, czyto inne zabiegi lecznicze... i wyraźnie zawarowano, że jeżeli zostanie wezwany do jakiegoś człowieka zamożnego, tedy uczynić ma wszystko po cenie, jaką mu wyznaczą członkowie bractwa, a jeśli — broń Boże! — wydarzy się jakiś ubogi chory, wtedy winien jest czynić wszystko zadarmo, czyto w lecie, czy też w zimie, a od 3 dni wzwyż winni są członkowie bractwa płacić mu tylko netto jego wydatki".

[2]) Np. na Pradze, w Piotrkowie, w miasteczku morawskiem N. Rausnitz (Kirszenbaum: j. w. str. 136, Feinkind: j. w. str. 39, Flesch: j. w. str. 169). Natomiast w bractwie wiedeńskiem przyjęty był początkowo termin wyborów w Zielone Świątki, później przesunięty na Chanukę. Podobne przesunięcie z Szawuot na Chanukę nastąpiło też w bractwie w Hanowerze. Por. Wachstein: j. w. str. 9).

Wybory nie były bezpośrednie: w Łodzi, podobnie jak we wszystkich innych znanych nam bractwach, wybierano elektorów, a ci dopiero mianowali Starszych.

2. ELEKTORZY

Elektorów (בוררים lub כשרים) ustalano drogą losowania. Ustępujący Starsi nie byli wyłączeni od losowania i nieraz im przypadała w udziale godność elektora. Wydaje się to tem dziwniejsze, że elektorzy spełniali równocześnie funkcje jakgdyby komisji rewizyjnej, przejmując od ustępujących Starszych wszystkie rachunki, sprawdzając je i udzielając im absolutorjum. Nieraz powierzano elektorom i inne bardzo ważne funkcje. Tak np. w r. 1840 otrzymali wylosowani elektorzy pełnomocnictwo do przeprowadzenia bardzo ważnej i doniosłej reformy, zmierzającej do przebudowy całego ustroju bractwa: wywiązali się oni wówczas bardzo sumiennie ze swego zadania i uchwalili nowy obszerny statut. W okresie interregnum, po ustąpieniu dawnych Starszych, a przed zamianowaniem nowych, dzierżyli elektorzy w swych rękach władzę i rządy w bractwie. By zapobiec możliwym w takich wypadkach nadużyciom — by przez zwłokę w wyborze Starszych elektorzy nie przedłużali sobie dowolnie okresu swej władzy w bractwie — uchwalono w 1856 r. termin prekluzyjny: jeśli najdalej do 8 dnia m-ca Ijar nie zamianują Starszych, wówczas ustępujący Zarząd ma zwołać członków bractwa w celu obrania nowych Starszych wedle własnego uznania. Jedyny to statutowo przewidziany wypadek, kiedy dojść mogło w drodze legalnej do bezpośredniego wyboru Starszych. Pinaksy nie zanotowały jednak ani jednego takiego wypadku. Natomiast w dwóch innych, w statucie nie przewidzianych, sytuacjach doszło do bezpośredniego wyboru Starszych, o czem później. Pierwotnie było w łódzkiem bractwie trzech elektorów, lecz w r. 1856 podniesiono ich liczbę do 5-ciu. Musieli ci elektorzy z dyktatorskiej swej władzy w okresie interregnum zapewne nieraz zbyt szeroki czynić użytek, skoro w r. 1860 nowa ustawa ponownie zwęziła ich kompetencje, dodając im do boku nową instytucję, — Radę 18 mężów.

Mimo wszystkie te ograniczenia — zostać elektorem był to zaszczyt nielada, a władza niemała! Nie dziw, że każdy po nią sięgał, ale nie każdy dosięgał! Pomijając już to, że wszyscy nowicjusze, oraz członkowie bractwa trzykrotnie karani, byli od wylosowania na elektorów wykluczeni, były jeszcze zapewne inne kryterja, którym trzeba było zadośćuczynić, by dostąpić tego zaszczytu. Lista elektorów, którą udało się nam — na podstawie protokułów bractwa — dla długiego szeregu lat zrekonstruować, daje pod tym względem bardzo ciekawy materjał.

Elektorami byli:

w r. 1812:
Pinchas Zajdler,
Samuel Grosman,
Cwi, syn r. I. (Ordynans?).

w r. 1813:
Mojżesz Fajtlowicz,
Józef, syn r. A. z Łasku,
Jehuda Lejb Heber.

w r. 1814:
Szmerił Segał,
Samuel Grosman,
Jehuda Lejb Heber.

w r. 1815:
Szm. Segał,
Icchak Kromholtz,
J. L. Heber.

w r. 1816:
Cwi, syn r. D. kohena (Rokicki?),
Pinchas Zonenberg,
J. L. Heber.

w r. 1817:
rabin gminy Arje Lejb,
Icchak Kromholtz,
Abraham, syn Lewiego (Mędlowicz?).

w r. 1818:
Pinchas Zajdler,
Awigdor Kochański,
Symcha Kochański.

w r. 1819:
Cwi, syn D.,
Pinchas Zonenberg,
Józef, syn A.

w r. 1820:
Szmul Litman,
Abraham (Bronowski?),
J. L. Heber.

w r. 1821:
Józef, syn A.,
Samuel Grosman,
Szlomo Zalman Odeski.

w r. 1822:
Cwi, syn r. D.,
Menachem Mendel Orbach,
Szl. Z. Odeski.

w r. 1831:
Ojzer Berger,
M. M. Orbach,
Symcha Kochański.

w r. 1832:
Elchanan Hamburski,
Abraham Bronowski,
M. M. Orbach.

w r. 1833:
Samuel, syn I.,
Jakób Wołek Zonenberg,
Joel, syn I. (Guterman?).

w r. 1834:
Samuel Grosman,
J. W. Zonenberg,
J. L. Heber.

w r. 1835:
Ojzer Berger,
Pinchas Zajdler,
Arje Lejb Zajdler.

w r. 1836:
Szmul Jechezkiel Zaltzman,
Abraham Bronowski,
Awigdor Kochański.

w r. 1840:
S. J. Zaltzman,
J. W. Zonenberg,
Jakób Jehuda Goldenrat.

w r. 1841:
Mojżesz, syn A.,
J. W. Zonenberg,
Awigdor Kochański.

w r. 1851:
Szlomo Zalkind, syn Samuela,
Baruch, syn Mordechaja,
Abraham, syn Jehudy Lejba.

w r. 1852;
Icchak Birencwajg,
Abraham Bronowski,
Szmul Icchak Lewanda.

w r. 1853;
Szlomo Icchak Bławat,
Jakób Dobranicki,
Jakób Lejb Goldenrat.

w r. 1855;
Elchanan Icchak Fajtlowicz,
Jakób Warszawski, lewita,
Jakób Goldenrat.

w r. 1856;
Henoch Goldberg,
Jakób Warszawski, lewita,
Josek, syn A. (Sikawski?).

w r. 1860;
Henoch Goldberg,
Abraham Bronowski,
Cwi Hirsz..... (Wałk?)
Elchanan Icchak Fajtlowicz,
Abraham Mrzygłód.

w r. 1864;
Mojżesz Waserman,
Mojżesz Icchak... (?),
Zysman Segał,
Jehoszua Heszel Grinberg,
Herszel Tirker (?).

Listy wykazują, że wylosowywano ludzi zamożnych i poważanych, często rok rocznie tych samych. W jaki sposób osiągano w „losowaniu" zawsze tak składnie „pożądane" wyniki? Sposoby wylosowywania elektorów bywały w różnych gminach najrozmaitsze, często bardzo oryginalne i pomysłowe [1].) O sposobie losowania w bractwie łódzkiem zachowały się tylko ogólnikowe wzmianki. Jedna tylko, mimochodem rzucona uwaga, nasuwa nam pewne przypuszczenia, mogące wyjaśnić, w jaki sposób uzyskiwano potrzebną „poprawkę losu". Otóż w zgromadzeniu, poświęconem sprawie wylosowania elektorów, nie brali wcale udziału wszyscy członkowie bractwa, lecz starannie przesiane koło wybrańców („jechidej-segulla" w języku protokułów). Tylko zpośród tej elity mógł być wylosowany elektor, nic też dziwnego, że los padał dość często na tych samych ludzi.

3. RADA OSIEMNASTU

Wspomniany już octodecemvirat—Rada 18, ustanowiony w r. 1860, miał brać udział przy wyborach Starszych, a ponadto współuczestniczyć przy każdej ważniejszej decyzji. Miałaż ta instytucja nowa, w innych znanych nam bractwach niespotykana, zastrzyknąć nowej krwi i mocy zakrzepłemu organizmowi? Miałaż na celu oparcie władz Ch. K. na szerszej, demokratycznej podstawie i dodanie im nowej energji i woli do

[1]) Ciekawy był modus wylosowywania elektorów, podany przez Bałabana w dziele: *Żydzi lwowscy etc.* str. 542. Członkowie bractwa zasiadają do stołu i otwierają swe modlitewniki. Na czyjej karcie pierwsza litera oznacza najwyższą literę, ten jest wylosowany. 5 najwyższych cyfr oznacza 5 elektorów. W bractwie na Pradze wylosowywano 6 elektorów z urny. Kirszenbaum: j. w. str. 136.

czynu? Wszak zeszło się stworzenie tej instytucji z doniosłemi reformami w bractwie, mającemi na celu usprawnienie jego organizacji i całej wogóle działalności. Atoli z protokułów bractwa odnosimy wrażenie, że nowego, ożywczego tchnienia reforma ta, zdaje się, nie wniosła. Żadnych śladów działalności octodecemviratu na kartach pinaksów więcej nie napotkaliśmy. Czy zaś była próbą demokratyzacji bractwa, na to odpowie nam skład jej członków.

W skład octodecemviratu weszli drogą wyboru:

Menachem Mendel Orbach, Abraham Bronowski, Ojzer (Lajzer) Berger, Szlomo Zalkind Orbach, Szlomo Icchak Bławat, Chanoch Henich Goldberg, Zysman, lewita, Jakób Dobranicki, Mordechaj Heber, Jehoszua Heszel Grinberg, Elchanan Icchak Fajtlowicz, Natan Saul Wasserman, Gecel Zylberman, Jakób Olsztajn, Meir Honikształok, Icchak Wajngarten, Abraham Mrzygłód i Jekel (Jakób) Krohn.

Ten skład Rady 18-tu wskazuje nam, że weszli do niej przeważnie notable bractwa, wieloletni Starsi i elektorzy oraz co możniejsi, wpływowi członkowie. Obrani na stałe, bezterminowo, być mogli raczej ostoją znieruchomiałego konserwatyzmu, aniżeli czynnikiem postępu i demokratyzacji.

4. STARSI

Co do osób, nadających się do wyboru na Starszych, zostawiono elektorom bardzo dużą swobodę. Mogli oni wybrać zupełnie nowych Starszych, odnowić urzędowanie ustępujących przełożonych, mianować jednego z pośród ustępujących Starszych i jednego nowego, mogli wreszcie kreować Starszych z pośród siebie [1]). Z tych bardzo rozległych kompetencyj elektorzy też szeroko korzystali, kilkakrotnie odnowili starszeństwo ustępującemu zarządowi, kilkakrotnie zaś zamianowali Starszych z pośród siebie. Porównanie zamieszczonej powyżej listy elektorów z listami Starszych, które zrekonstruowaliśmy, daje nam w tym kierunku wystarczające dowody.

Listy Starszych bractwa zrekonstruowaliśmy na podstawie zapisek w protokułach od czasu powstania bractwa do r. 1864. W pinaksach brak danych za lata 1823—1830, 1837—39, 1841, 1843—1849, 1854, 1857—1858. Możliwe, że brakujące nam dziś protokuły wyborcze zamieszczone były na wyrwanych z pinaksów kartach. Po r. 1860 wyniki wyborów nie były już w pinaksach stale protokułowane, lecz wymieniano tam jedynie

[1]) W Kutnie np. było mianowanie Staszych z pośród elektorów wyraźnie zakazane. L. Comber: j. w. str. 62. We Wiedniu mogli być z pośród 5 ustępujących Starszych tylko 2 na nowo obrani. Wachstein: j. w. str. 6.

w obszerniejszych wzmiankach tych Starszych, którzy szczególne dla bractwa położyli zasługi.

Oto lista Starszych:

1811: Samuel Grosman,
1812: Samuel Grosman,
1813: Mojżesz Fajtlowicz
1814: " "
1815: " "
1816: " "
1817: " "
1818: " "
1819: " "
1820: Becalel Lejb Heber
1821: Samuel Grosman
1822: Menachem Mendel Orbach
1831: Ojzer Berger
1832: Menachem Mendel Orbach
1833: Elchanan Hamburski
1834: " "
1835: Szlomo Zalman Odeski
1836: " " "
1840: Mojżesz Lejb Pilgrim
1842: Jakób Wołek Zonenberg

Pomocnicy: Szlomo Zalman Odeski i Cwi Lipski, lewita;

1850: Mojżesz Pilgrim
1851: Ojzer Berger
1852: Ojzer Berger
1853: " "
1855: " "
1856: Zalkind Orbach
1859—1861: Mordechaj Icchak Heber

Szlomo Icchak Bławat

1860: Szlomo Icchak Bławat
Elchanan Icchak Fajtlowicz
1864: Mordechaj Heber

Cwi Zonenberg,
Mojżesz Fajtlowicz;
Józef, syn A. z Łasku;
" " "
Becalel Jehuda Lejb Heber;
" " " "
Cwi Rokicki;
Samuel Grosman;
Szlomo Zalman Odeski;
Samuel Grosman;
Samuel Litman;
" "
Pinchas Zonenberg;
Mojżesz Fajtlowicz;
" "
" "
Menachem Mendel Orbach;
" " "
" " "
Arje (Lewek) Zajdler;
" " "
Icchak Jakób, syn Sz.;
Samuel Kochański;
Icchak Birencwajg, a później w jego miejsce Chaim Joel Guterman;
Mordechaj Heber;
Jakób, syn M.;
Becalel Jehuda

Elchanan Icchak Fajtlowicz
kasjer: I. syn Mojżesza;
Mordechaj Icchak Heber
Kasjer: Jakób Dobranicki;
Jakób Warszawski, lewita

Kasjer: Izrael Kalmanowicz Poznański.

Liczba Starszych nie była początkowo statututowo określona, lecz, jak wskazuje powyższa lista, ustalił się zwyczaj wybierania 2-ch Starszych. Usus ten uzyskał dopiero sankcję ustawową artykułem X-tym statutu z r. 1840. Tylko w pierwszym roku istnienia bractwa, tj. w r. 1811 obrano 3-ch Starszych. Lecz tak szczupły zarząd snać nie wystarczał dla rozrastającej się instytucji, bo w r. 1860 uchwalono rozszerzyć zarząd przez wybieranie nadal po trzech Starszych, a ponadto kasjera (zwanego: roeh-cheszbon, amar-kol כל אמר ,חשבון רואה). Funkcje Starszych i kasjera zostały w nowej ustawie dokładnie określone.

Z listy Starszych przekonać się możemy, że najdłużej funkcję tę sprawował i najczęściej bywał wybierany Mojżesz Fajtlowicz; Osobistość to ciekawa i nieprzeciętna. Mojżesz Fajtlowicz należał do założycieli bractwa i był prawdopodobnie spiritus movens przy założeniu bractwa i cmentarza. 11 razy, w tem zaś 7 lat z rzędu, piastował on urząd Starszego w bractwie, przyczem cyfra ta prawdopodobnie nie wyczerpuje rzeczywistych lat jego urzędowania, brak nam bowiem danych o latach 1823—1830. Człowiek to wielkiej energji i nieustraszonej odwagi — tak go charakteryzuje legenda ludowa, której zainteresowanie dla tej oryginalnej postaci najlepszym dowodem jest wpływu, jaki jego działalność pozostawiła w pamięci ludu. Mojżesz Fajtlowicz, zwany „der Koszter" (?) — głosi legenda — za własne pieniądze (za 125 złp.) zakupił kawał gruntu i podarował go pod cmentarz. Zwycięska walka z zazdrosnemi gminami okolicznemi, zniewolenie ludności łódzkiej do używania nowego cmentarza — wszystko to było, wedle legendy, zasługą nieustraszonej odwagi i nieugiętej woli tego człowieka (por. niżej w rozdziale V. [1])

Co legenda głosi, to źródła, skąpe w pochwały, snadnie potwierdzają. Raz np. ponowny wybór Fajtlowicza jest wyraźnie umotywowany jego „wielkiem doświadczeniem w sprawach organizacyjnych bractwa", innym razem — z racji przyjęcia do bractwa jego wnuka Jakóba — podkreślone zostają expressis verbis wielkie zasługi jego dziadka dla bractwa.

Dość często piastował urząd Starszego w pierwszych latach Samuel Grosman. Częstym gościem na honorowym urzędzie Starszego był również Mendel Orbach, jeden z najstarszych obywateli gminy żyd. w Łodzi, zamożny kupiec, często piastujący też urząd Starszego Dozoru Bożniczego.

W drugiem pokoleniu często piastował urząd Starszego bractwa Lajzer (Ojzer) Berger, rzutki, zamożny kupiec, znany z tego, że jako pierwszy żyd próbował w Łodzi zająć się niedostępną dla Żydów gałęzią produkcji włókienniczej, a nawet uzyskał w r. 1831, że Zgromadzenie Tkackie w Łodzi wpisało go w poczet swych członków jako

[1]) A. Tenenbaum: די געשיכטע פון לאדזש פון לאדזער יידן, Łódź 1909 str. 14—16.

majstra. [1]) Z pośród innych Starszych bractwa zasługują na uwagę: Jakób Warszawski, Mordechaj Heber [2]) („מרדכי גבאי"), Elchanan Fajtlowicz, Icchak Bławat, bardzo rzutki kupiec i przedsiębiorca, założyciel osady miejskiej Bałuty (wspólnik jego w tem przedsięwzięciu Icchak Birencwajg piastował również urząd Starszego bractwa, lecz nie dopisał na tem stanowisku), Jakób Dobranicki, Izrael Kalmanowicz Poznański, założyciel jednej z największych fabryk włókienniczych w Łodzi i in.

Różniła się łódzka Chewra Kadisza od innych podobnych bractw tem, że nie wybierała zupełnie zastępców [3]). Tylko w r. 1842, ze względu na wielkie zadania, jakie miał do spełnienia nowoobrany zarząd, dokooptowano do zarządu 2-ch „pomocników", lecz tej praktyki więcej nie ponawiano. Wyboru pomocników dokonali prawyborcy.

Brak zastępców musiał prowadzić czasami do trudnych sytuacyj, np. w r. 1852, gdy obrany na drugiego Starszego Icchak Birencwajg okazał się nieodpowiednim i zaniedbał w zupełności swych obowiązków. Okazało się wówczas koniecznem zwołanie wszystkich członków bractwa, by na pełnem zebraniu wybrać nowego Starszego w ciągu kadencji.

Naogół jednak złożenie z urzędu z powodu zlekceważenia lub zaniedbania swych obowiązków było zjawiskiem wyjątkowem w życiu bractwa i więcej nie spotykamy się z faktami tego rodzaju. Natomiast zdarzyło się w r. 1849, że obaj dotychczasowi Starsi odmówili dalszego spełniania swych obowiązków, wskutek czego „zburzone zostało Bractwo Święte". Wówczas na walnem zebraniu członków uchwalono zamianować 2-ch nowych Starszych, a kontrolę nad pracą nowoobranych Starszych powierzono rabinowi łódzkiemu, Jechezkielowi Naumbergowi. Nagłe ustąpienie dotychczasowych Starszych, wyjątkowo ostry styl protokułu, nadzwyczajna forma wyboru (przez walne zgromadzenie, a nie przez prawyborców), oraz ustanowienie kurateli rabina, — wszystko to pozwala

[1]) F. Friedman: *Udział Żydów w łódzkim przemyśle włókienniczym w pierwszych stadjach jego rozwoju*, w „Roczniku Łódzkim" T. II. Łódź 1931, str. 323 s.

[2]) Mordechaj Heber, syn Jehudy Lejba Becalela Hebera, był bardzo czynnym działaczem Chewry Kadiszy i z tej racji był bardzo popularny wśród ludności żydowskiej Łodzi jako „מרדכי גבאי". Ulica Żydowska (dawniej Aleksandryjska) do dziś dnia nosi wśród ludności żydowskiej nazwę „Mordche Gabe's Gass", gdyż na tej ulicy miał Mordechaj Heber swój dom i sklep nafty.

[3]) Np. na Pradze wybierano 4 Starszych i 1—2 zastępców, w Ostrogu na Wołyniu 6 Starszych i 1 zast., w Kutnie 3 Starszych i 3 zast., w Piotrkowie natomiast tylko 3 Starszych bez zastępców, lecz wzamian za to osobno 2 członków do komisji rewizyjnej. Comber: j. w. str. 61—62, Bałaban: *Ustrój kahału* str. 49, Kirszenbaum: j. w. str. 136, Feinkind: j. w. str. 39.

się domyślać, że kryły się za tem jakieś ostrzejsze tarcia wewnętrzne lub przewroty w bractwie, których dalsze ślady nie zachowały się jednak w pinaksach. Możliwe jest, że były one opisane na którejś z wyrwanych kart pinaksu, dziwnym bowiem trafem brakują nam również wszelkie dane o wyborach i władzach Chewry Kadiszy dla lat 1842—1849.

W późniejszych latach położył wielkie zasługi dla bractwa Jakób Warszawski. O jego zasługach w sposób bardzo zaszczytny i pochwalny wyraża się następująca adnotacja w pinaksie III-cim:

„Niechaj będzie wiadomem ku wiecznej rzeczy pamiątce, jako w r... (1860?) był Starszym Bractwa Świętego i Bractwa Pielęgnowania Chorych w Łodzi możny i uczony mąż Jakób, syn Szymona, Warszawski, lewita i zajmował się gorliwie potrzebami (sprawami) Bractwa Świętego i Bractwa Piel. Chorych, osobiście z największą gorliwością odwiedzał chorych — zmiłuj sie Boże! — i dostarczał im wszystkiego, czego im było potrzeba. A jako, że jeden zbożny czyn pociąga za sobą drugi, tako i ten mąż ze szczególnym zapałem i mozołem utrudził się dla Bractwa i napisał rodał Pisma Świętego dla Chewry Kadiszy. Poświęcenie zaś rodału odbyło się w jego domu dnia 5 Adar 5620 r..."

Za czasów przełożeństwa Jakóba Warszawskiego i Mordechaja Hebera w r 1864 został też założony IV-ty pinaks Chewry Kadiszy.

Wielką wdzięczność Bractwa zaskarbili sobie również cztery jego przełożeni w r. 1859:

„Ku wiecznej rzeczy pamiątce, jako w r. 1859 zostali wyniesieni na szczyt, by zostać naczelnikami, przywódcami i Starszymi Bractwa w Łodzi... M. Heber, Elch. I. Fajtlowicz, Szl. I. Bławat i I. syn Mojżesza, który dostąpił zaszczytu nominacji na kasjera i z pomocą Bożą stali na swym posterunku przez trzy lata pod rząd, a w czasie ich rządów został przez nich wybudowany dom modlitwy i spoczynku dla naszych braci Izraelitów, oddział dla mężczyzn i kobiet, a ponadto wzniesienie dla rodałów świętych. Oprócz tego kupili przyrządy święte dla służby Bożej, dwie tace i trzy rączki ze szczerego srebra, stół (שלחן טהור) do czytania Tory, stoły i ławy dla Domu modlitwy Bractwa, menorę dużą i małą z mosiądzu, miednicę do mycia rąk przed modlitwą i kocioł miedziany do nagrzewania wody. I wzamian za to, oby doznali wszystkiego dobrego i powodzenia we wszystkich swych czynach..."

Zaszczytną adnotacją została również wyróżniona działalność Starszych Jakóba Kopla Wiązowskiego, Daniela Kochańskiego i Jakóba Warszawskiego w r. 1871:

„za ich czasów i przez nich zostało wybudowane (nowe) ogrodzenie cmentarza tutejszego a także „ohel", oraz nowy budynek na cmentarzu dla pożytku i na potrzeby Chewry Kadiszy, a także wzniesienie (almemor, מעלה בקדש) w domu modlitwy Bractwa Świętego Pielęgnowania Chorych, także napisali nowy rodał dla Bóżnicy Bractwa..."

Już te szczegóły o działalności kilku wybitniejszych przełożonych bractwa dają pewne wyobrażenie o zadaniach bractwa, a szczegóły te należy uzupełnić dokładnem i wszechstronnem przedstawieniem wszystkich pól i dziedzin czynności tej instytucji.

IV. Zadania i działalność Bractwa Świętego

Na trzech filarach opierała się działalność bractwa: 1) na dobroczynności, 2) na nauce i 3) na służbie Bożej. Wprawdzie w statutach łódzkiej Chewry Kadiszy nigdzie ta myśl nie jest jasno sformułowana — wogóle pinaksy łódzkie cechuje brak wszelkich teoretycznych dygresyj i rozważań, — ale w statutach bractw innych miejscowości nie brak takiego zasadniczego ujęcia [1]). Z treści pinaksów łódzkich przekonać się snadnie możemy, że i działalność bractwa łódzkiego opierała się na tych samych trzech, tradycją uświęconych, filarach.

Sama nazwa: „Bractwo Święte i Pielęgnowania Chorych" wskazuje na główne jego cele. Założyciele bractwa wyraźnie zastrzegli sobie w statucie, że obok ich bractwa nie może istnieć w Łodzi żadne inne (scilicet: żydowskie) stowarzyszenie, zajmujące się pielęgnowaniem chorych. Takie łączenie obu tych funkcyj, grzebalnictwa i pielęgnacji chorych, nie wszędzie było regułą. W wielu gminach istniały obok siebie dwa osobne bractwa, trudniące się zosobna temi dwoma zadaniami [2]).

1. PIELĘGNOWANIE CHORYCH

Obowiązek pielęgnowania chorych przez członków został szczegółowo określony w artykule VI statutu z r. 1840 i dodatkowej ustawie z r. 1858. Pod bardzo ostremi rygorami nakazane było Starszym bractwa zorganizowanie służby pielęgniarskiej przy chorych, baczenie na wszystkie ich potrzeby, zajęcie się sprawą czuwania nocą przy chorych itd. Ciekawe jest, że do służby pielęgniarskiej — jak wynika z art. VI statutu z 1840— wciągano nietylko członków bractwa, ale prawdopodobnie i ich żony. Chorzy, członkowie bractwa, byli w pewnej mierze uprzywilejowani wobec innych chorych. Przy nich musieli osobiście czuwać członkowie bractwa, nie wolno im było przerzucać tego obowiązku na wynajętych ludzi z poza bractwa. W innych gminach były te obowiązki dokoła pielęgnowania

[1]) Por. Wachstein: j. w. str. 5, Segall: j. w. str. 10.

[2]) Por. Segall: j. w. str. 11. W Piotrkowie były obie funkcje połączone w jednem bractwie, jak w Łodzi, lecz w r. 1804 odłączyło się Bractwo Pielęgnowania Chorych od Bractwa Pogrzebowego i rozpoczęło samodzielną egzystencję. Feinkind: j. w. str. 39.

chorych zazwyczaj mniej rygorystycznie ujęte. Np. w bractwie na Pradze członek bractwa, wylosowany do czuwania nad chorym, mógł się wykupić od tego obowiązku przez zapłacenie 15 groszy w lecie, a 1 złotego w zimie (1 złoty liczył 30 groszy) za każdą noc [1]). W innej gminie np. obowiązek czuwania przy chorym w pierwszą noc spoczywał na szamesie bractwa, a dopiero w następne noce obowiązani byli do czuwania członkowie bractwa [2]). Ale i w Łodzi często i chętnie posługiwano się usługami szamesa, jakkolwiek najmniejszej o tem niema wzmianki w statutach. Za to czuwanie pobierał szames w Łodzi każdorazowo osobne wynagrodzenie, niezależnie od swej miesięcznej pensji (por. dalej rozdział o budżecie bractwa).

W wielu gminach istniały dla pomieszczenia niezamożnych przejezdnych i ubogich chorych tzw. g o ś c i ń c e, względnie s z p i t a l e (hekdejsz הקדש), utrzymywane przez gminę lub przez bractwa [3]). Również w Łodzi istniał hekdejsz, utrzymywany przez gminę, na który jednak bractwo łożyło pewne sumy, jak na to wskazują odpowiednie pozycje w budżecie bractwa (por. niżej). O łódzkim szpitalu żydowskim wiemy bardzo mało: znajdował się on z początkiem lat 30-tych w domu Nr 45 przy ul. Wolborskiej, w bezpośredniem sąsiedztwie synagogi, lecz niebawem został zamknięty, jak świadczy o tem relacja burmistrza m. Łodzi z dnia 11.X.1833, złożona na zapytanie naczelnika powiatu łęczyckiego: „Dom ten (nr. 45).... na taki użytek (szpital żyd.) był przeznaczony do r. 1831 i mieścił wtedy ubogich z miasta tutejszego — kaleków i przybywających Starozakonnych — od tego zaś czasu zrujnowany przez starość — bezużytecznie stoi, przez nikogo nieużywany". W końcu budynek rozebrano, a plac wystawiono na licytację w r. 1836 i sprzedano za 167 złp. Mimo to istniał zapewne w Łodzi nadal jakiś przytułek dla chorych i ubogich Żydów. Świadczy o tem choćby ta okoliczność, że również po r. 1833 figurują w budżecie Chewry Kadiszy wydatki na „hekdejsz". Lecz gdzie ten hekdejsz był i jak wyglądał — niewiadomo.

W związku ze szpitalnictwem należy również wspomnieć bardzo ciekawą uchwałę, powziętą przez bractwo w r. 1879, której tekst przytaczamy w całości:

Z p o m o c ą B o ż ą.

K u p a m i ę c i u m i ł o w a n i a S y j o n u i J e r o z o l i m y...

Ku wiecznej rzeczy pamiątce niechaj będzie zapisane pismem prawdziwem: Jako zebraliśmy się, naczelnicy i notablowie gminy świętej Łodzi i zgodziliśmy się dla dobra braci naszych, mieszkających w Ziemi Świętej... ażeby wszystek pieniądz zbiera-

[1]) D. K a n d e l: j. w. str. 143—146
[2]) C o m b e r: j. w. str. 60
[3]) S e g a l l: j. w. str. 11—12

ny w czasie pogrzebu — zmiłuj się Boże! — był odtąd obracany na rzecz szpitala, który znajduje się w świętem mieście Jeruzalem... I po każdym pogrzebie —zmiłuj się Boże! — winni są szamesi przynieść pieniądze, zebrane ze wspomnianej jałmużny, do sekretarza gminy — oby go Bóg miał w swej opiece! — a sekretarz gminy da im pokwitowanie na sumę, którą od nich otrzyma. Obowiązkiem zaś sekretarza gminy będzie wnieść wspomniane wyżej sumy do miesiąca na ręce Starszego, który zostanie zamianowany do zawiadywania tem. Tym zaś razem zostaje zamianowany Starszym dla tego dobrego uczynku słynny bogacz (הגביר המפורסם) Izrael, syn Kalmana, Poznański, oby Bóg miał go w swej opiece. Wszystko to zostało uchwalone na zgromadzeniu w dniu soboty świętej, dnia 14 Tamuz roku 5639, tu w gminie świętej Łodzi, oby Pan Bóg miał ją w swej opiece" (Ryc. 4).

Brak, niestety, rachunków, któreby nam wyjaśnić mogły w jakim stopniu ta niezmiernie ciekawa uchwała została wykonana.

2. GRZEBALNICTWO

Głównem polem działalności bractwa było grzebalnictwo. Jakkolwiek protokuły łódzkiej Chewry Kadiszy nie wdają się w szczegóły czynności i obowiązków z tem związanych, można je sobie przy pomocy bardziej szczegółowych protokułów z innych miast i rozsianych tu i ówdzie wzmianek w pinaksach łódzkich dość dokładnie odtworzyć.

Obowiązki członków bractwa zaczynają się już przy łożu śmierci. Członkowie bractwa są obowiązani odmówić „widduj" (spowiedź) i inne modły z umierającym. Następnie ich obowiązkiem jest zająć się zmarłym, a w skład tego „zajęcia się" (התעסקות) wchodzą znów najrozmaitsze czynności: „zdjęcie" zwłok, rytualne mycie, ubieranie, często musi też ktoś z członków bractwa być obecny przy sporządzeniu trumny; zaszczytnym obowiązkiem członków bractwa jest noszenie trumny ze zwłokami od domu żałoby na miejsce wiecznego spoczynku. Czasami też sypanie ziemi na grób jest zarezerwowane dla członków bractwa [1]). W r. 1858 uchwaliła łódzka Chewra Kadisza, aby w razie śmierci członka bractwa w ciągu 30 dni od śmierci („szloszim" שלשים) bractwo dostarczało rodału i dziesięciu swych członków do domu zmarłego dla odmawiania modłów porannych i wieczornych.

Niezawsze członkowie bractwa w pełni wywiązywali się ze swych obowiązków. Nieraz trzeba ich było upominać lub karać. Zdarzało się, że te honorowe czynności, zazdrośnie strzeżone przez bractwo jako wyłączny jego przywilej, były zaniedbywane przez członków bractwa, którym je poruczano, a wówczas przywłaszczali je sobie ludzie postronni. To wywołało potrzebę uchwalenia nowych, ostrzejszych jeszcze w tej mierze, przepisów (art. VII statutu z r. 1840).

Do obowiązków członków bractwa należało również prowadzenie ksiąg, w których wpisywano datę śmierci i pogrzebu, oraz miejsce spo-

[1]) tamże: str. 11, B a ł a b a n: *Żydzi lwowscy* str. 541—542.

czynku zmarłego. Były to czynności, wchodzące zasadniczo w zakres kompetencyj gminy żydowskiej, za które też odpowiedzialny był oficjalnie przed władzami Dozór Bóżniczy. Spotykamy tu ową zbieżność kompetencyj i przecinanie się wza-

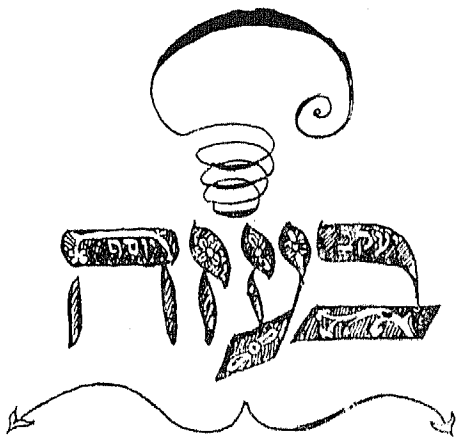

jemne kół działalności bractwa i dozoru bóżniczego, zjawisko tak charakterystyczne dla całej działalności bractwa.

Bractwo było instytucją bardzo konserwatywną. Do raz wpro-

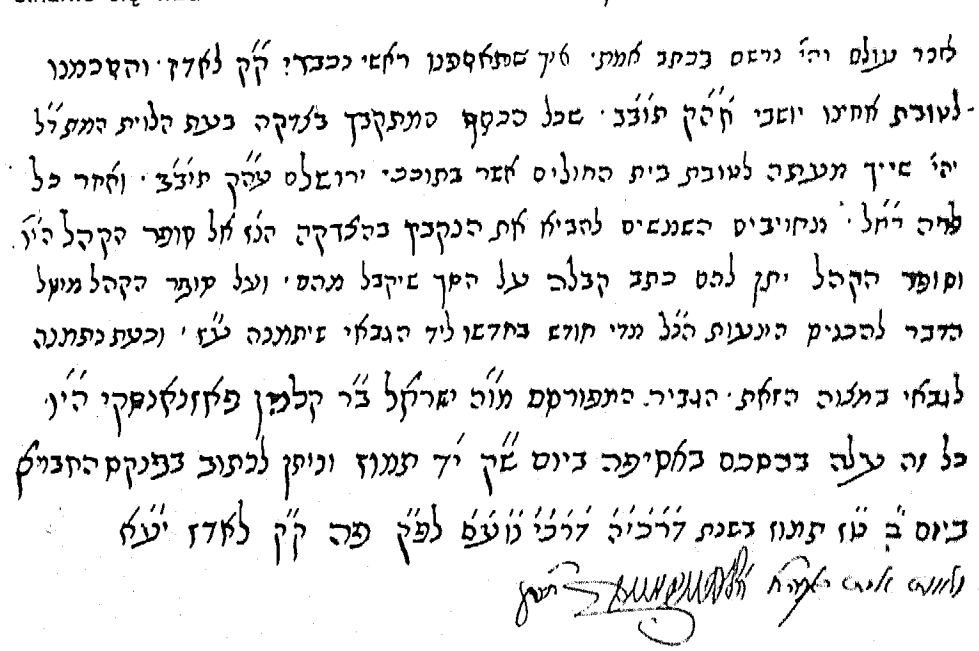

4. Tekst uchwały w sprawie kwesty i nominacji I. K. Poznańskiego na kwestarza (z podpisem rabina E. Ch. Majzla).

wadzonych urządzeń, do których przylgnęła uświęcająca je patyna tradycji, byli członkowie bractwa bardzo przywiązani i wszelkie próby zmiany tych poważanych przez nich zwyczajów wzbudzały w nich zgorszenie i gwałtowny opór. W Łodzi, podobnie jak w niektórych innych miastach, wybuchły zacięte spory na tle zwyczajów pogrzebowych i staczano homeryckie boje o charakter kondukłu pogrzebowego z postępowcami.

Oddawien dawna utarł się zwyczaj, że zmarłego wynoszono na płachcie płóciennej, przewiązanej sznurami, na drągach. W tym prymitywnym rynsztunku dźwigali członkowie bractwa pogrzebowego zwłoki od domu żałoby aż do miejsca wiecznego spoczynku. Stary ten zwyczaj był solą w oku postępowych członków gminy, których od lat 40-tych było coraz więcej w Łodzi. Poczęli oni pomstować na ten niemiły im zwyczaj i żądać zaprowadzenia normalnej trumny, jak to już zostało przyjęte w wielu gminach okolicznych.

„Przyszli do nas ludzie tutejsi—opisuje protokuł bractwa — i krzyczeli do nas, że nie godzi się nosić zmarłego na miejsce wiecznego spoczynku w rynsztunku takowym przez ulice pełne chrześcijan, robiących kpiny z tego powodu. W czasie, gdy założono Chewrę Kadiszę — mówią oni — było miasto jeszcze malutkie, a teraz, gdy powiększyło się znacznie i wielu chrześcijan mieszka w ulicach zamieszkałych przez Izraelitów, należy liczyć się z ich drwinami (nad tym zwyczajem)..... wszak jest to wogóle obelgą dla zmarłego nosić go na takich noszach i może się przydarzyć jeszcze większa hańba, gdy liczba noszących nosze okaże się za mała". Lecz członkowie Chewry Kadiszy mocno stali przy swojem i kłótnie i swary końca nie miały. Sprawa oparła się wreszcie o sąd rozjemczy w osobach rabinów Szaloma Cwi kohena, rabina zgierskiego, Menachema Mendla, rabina Zduńskiej Woli i Aszera Lemla... (dalsza część podpisu nieczytelna). Sąd wydał naturalnie wyrok kompromisowy: niechaj do wynoszenia ciała zmarłego z domu służy — jak dotychczas było w zwyczaju — płachta na drągach, na ulicy jednak mają zwłoki być przełożone do normalnej trumny i noszone w niej aż do cmentarza. W domku cmentarnym zdjąć należy zwłoki z trumny i, ponownie ułożywszy je na noszach, odprowadzić do grobu. Surowo jednak przykazał sąd rabinacki, by nowa trumna była skromna i prosta, bez żadnych ozdób i arabesek, oraz bez jakichkolwiek napisów.

Salomonowy ten wyrok uspokoił snać na pewien czas rozpalone walką umysły, aż oto rozgorzała w 70-tych latach nowa, ostra walka o karawan. Karawan stał się nowym Rubikonem w walce postępowców z ortodoksami w niejednej gminie. [1]) Kłótnie i spory oparły się w końcu o ponowny sąd rabinów, tym razem rabina Jozuego z Kutna i jego zięcia rabina m. Kalisza Chaima Eliezera Waksa, w r. 1877. Wyrok był i w tym wypadku kompromisowy. Rabini orzekli,

[1]) W Warszawie wprowadzony został już w r. 1848 karawan przez elementy postępowo-asymilatorskie, nieporównanie silniejsze tam niż w Łodzi i używany był prawie wyłącznie tylko przez te sfery; masy ortodoksyjne odnosiły się do tej innowacji nieufnie i negatywnie. Por. H. Nusbaum: ***Szkice historyczne z życia Żydów w Warszawie***, Warszawa 1881, str. 85.

by zostawić rodzinie zmarłego swobodę w wyborze konduktu pogzebowego; można eksportować zwłoki albo w noszonej na rękach trumnie albo też na karawanie. Zastrzegli się jednak rabini, że wprowadzenie karawanu jest tylko wynikiem warunków miejscowych, a mianowicie znacznej rozległości miasta, która utrudnia bardzo noszenie zwłok na rękach, na tak olbrzymich przestrzeniach. W żadnym zaś wypadku nie powinno być użycie karawanu pretekstem do wynoszenia się ponad innych, do „szczególnych honorów i urojonej pychy, jak to zdarza się wśród żywych... bo równi są wielcy i mali i niema wyższości w dniu śmierci... Są to sprawy, dotyczące istotnych zasad wiary (naszej) i kto będzie chciał czynić ceremonjał ze zmarłym wedle przyjętego w świecie przepychu i urojonych honorów, aby zrównać się z książętami i możnymi tego świata ....ten wykracza przeciwko zasadom wiary... które przyjęliśmy jeszcze od naszych pierwszych proroków".

Echa walki żydowskich sfer postępowych przeciwko zwyczajowi noszenia zwłok w całunie i na noszach do cmentarza dotarły również do gubernatora piotrkowskiego. W piśmie z dnia 21 października 1882 roku do prezydenta miasta Łodzi pisze gubernator co następuje: „należy baczyć, by zmarłych Żydów w o ż o n o na cmentarz i nie dopuścić pod żadnym pozorem, by ich noszono na noszach. Mimo to sekta chasydów nosi zmarłych na noszach, narażając się na nieprzyjemne wystąpienia ze strony chrześcijańskiej klasy robotniczej". [1]) Bardzo wątpliwem jest, czy to zarządzenie gubernatora zostało w pełni wprowadzone w czyn.

3. CMENTARZ

Główną domeną działalności Chewry Kadiszy był cmentarz.

Założenie cmentarza to niezmiernie ważny moment w życiu każdej społeczności żydowskiej. Bardzo często dopiero z powstaniem cmentarza datuje się samodzielny byt danej gminy żydowskiej. Dopóki drobne takie społeczności żydowskie nie posiadają własnego cmentarza, są one zależne od większej gminy, właścicielki cmentarza i muszą się jej podporządkować we wszystkich sprawach jako jej przykahałki. [2])

Podobna sytuacja istniała w Łodzi. Żydzi łódzcy jeszcze z końcem XVIII wieku należeli do synagogi w Strykowie. [3]) Wedle łódzkiej tradycji wyprowadzano jeszcze z początkiem XIX wieku zmarłych łodzian na

[1]) A. A. D. m. Ł.: Nr. kat. 5660.

[2]) J. J a c o b s o n: *Die Stellung der Juden in den 1793 und 1795 von Preussen erworbenen poln. Provinzen*, w „Monatschrift fuer Gesch. und Wiss. des Judentums", r. 1920, 1921, str. 67.

[3]) Wyraźnie tego dowodzą akta taryfy pogłównego żydowskiego z lat 1775—1785, zachowane w Archiwum Głównem w Warszawie. Por. moją pracę: *Pierwsi Żydzi w Łodzi, oraz Ludność żyd. w Łodzi w świetle liczb.* str. 465.

cmentarz do Strykowa, Lutomierska lub Zgierza. Legenda ludowa w bardzo trafny sposób ujmuje przyczyny, które doprowadziły w końcu do stworzenia własnego cmentarza w Łodzi. Żydostwo łódzkie, rozrastając się wciąż liczebnie, poczęło już z początkiem XIX wieku tworzyć własne instytucje gminne. W ten sposób wyłoniła się też sprawa stworzenia własnego cmentarza. Legenda opowiada, że bezpośredni asumpt do tego dały bardzo wysokie opłaty, pobierane u rodzin zmarłych Żydów łódzkich przez gminy okoliczne. Takie pobieranie znacznie wyższych opłat od obcych zmarłych było rzeczywiście przyjęte, a nawet statutowo unormowane w niektórych bractwach pogrzebowych [1]). Spór o bardzo wysoką opłatę, której zażądała Chewra Kadisza w Strykowie za zmarłego w r. 1806 zamożnego Żyda łódzkiego, miał być owym lontem w beczce prochu. Tak więc społeczeństwo łódzkie — czyto dzięki swemu skonsolidowaniu się wewnętrznemu, czyto naskutek zbytniego wyzysku przez gminy sąsiednie,— zdobyło się na stworzenie własnego cmentarza. Miejscowa tradycja łódzka przypisuje główną zasługę założenia cmentarza wyłącznie Bractwu Pogrzebowemu, względnie jego najwybitniejszemu działaczowi, Mojżeszowi Fajtlowiczowi. W rzeczywistości jednak akt kupna cmentarza został dnia 10.IV.1811 r. podpisany przez kahał łódzki [2]). Gmina nabyła szmat ziemi szerokości 26 łokci, a długości 70 łokci za sumę 36 złp.! Cmentarz ten, bardzo drobnych rozmiarów, stanowił jądro dzisiejszego starego cmentarza przy ul. Wesołej. Ze sprawozdania burmistrza Tangermana do władz wyższych w r. 1835 dowiadujemy się następujących szczegółów o wyglądzie i stanie cmentarza.

„Cmentarz, poza starem miastem ku Lutomiersku sytuowany, przeszło 90 prętów od Miasta Starego odległy, Balamy oparkaniony, przy którem jest domek dla grabarza. Zgoła wszystkie zabudowania są w dobrem stanie" [3]).

Wprowadzenie w użycie nowego cmentarza nie odbyło się bez wielkich wysiłków i uporczywej, dramatycznej walki, której słabe tylko echa dochowały się w legendach ludowych. Bractwa Pogrzebowe w Strykowie i Lutomiersku nie tak łatwo zrezygnowały ze złotodajnej klijenteli łódzkiej. Trudności czekały również ze strony samej ludności łódzkiej. Żadna z rodzin, w której wydarzyły się wypadki śmierci — opowiada legenda — nie chciała się zgodzić na to, by kości ich najdroższych spoczęły na pustym cmentarzu. Podobna, z punktu widzenia uczuciowego zrozumiała, abstynencja spotkała np. również nowozałożony cmentarz żydowski na Pradze, gdzie w latach 1780—1794 wielu zmarłych wywożono

[1]) J a c o b s o n: j. w. str. 67.

[2]) A. A. D. m. Ł.: Nr. kat. 3888.

[3]) A. A. D. m. Ł.: Nr. kat. 5447.

jeszcze dawnym zwyczajem na cmentarze w Grodzisku lub w Sochaczewie [1]). Łódzkie Bractwo Pogrzebowe musiało więc rozwinąć nielada energję i poświęcenie, by postawić na swojem. Opowiadania o tych walkach koncentrują się dokoła postaci Mojżesza Fajtlowicza. On to zdołał namówić biednego, starego krawca Chaima, by zgodził się, aby kości jego po śmierci spoczęły na łódzkim cmentarzu. Lecz krewni zmarłego krawca postawili warunek, by na bezludnym i pustym cmentarzu strażował w nocy stale wynajęty dozorca. Mimo tak czujnej opieki, udało się jednak zazdrosnej „konkurencji" lutomierskiej wykraść ciemną nocą zwłoki, które chciano uroczyście pogrzebać w Lutomiersku, by przywrócić status quo. Dzięki niezwykłym staraniom łodzian udało się odzyskać zwłoki, ten nieodzowny „kapitał zakładowy" cmentarza. A gdy obce oczy i uszy zawiodły, Mojżesz Fajtlowicz osobiście sprawował straż na cmentarzu [2]).

Se non e vero, e ben trovato!

Tkwi w tej bujnej fantazji ludowej niewątpliwie ziarnko prawdy. Skądinąd wiadomo, że w innych gminach, przy stwarzaniu cmentarzy, istniały podobne trudności i incydenty.

Główną zasługę dokoła założenia, rozwoju i usprawnienia administracji cmentarza posiada Bractwo Pogrzebowe. Prawny stosunek Chewry Kadiszy do cmentarza nie daje się wogóle określić, bractwo bowiem dla władz oficjalnie wogóle nie istniało i było surowo zabronione (por. niżej w rozdziale VII). W rzeczywistości cała piecza nad cmentarzem, finansowanie najrozmaitszych inwestycyj cmentarnych i lwia część dochodów z cmentarza znajdowała się w rękach bractwa.

Najdobitniej uwydatnia się to władztwo Chewry Kadiszy nad cmentarzem, kiedy idzie o nowe inwestycje. W r. 1842 — wedle relacji Starszych bractwa wobec burmistrza m. Łodzi — „parkan drewniany, w słupy pobudowany, skutkiem starości obalił się, a stąd (cmentarz) jako w odległem miejscu poza miastem w bliskości lasu położony, przez rozmaite zwierzęta drapieżne (?) będąc zwiedzany, do tego stopnia przyszedł, że zwłoki zmarłych były odgrzebywane" [3]). Chcąc zapobiec tej profanacji cmentarza, przedsięwzięło Bractwo „oparkanienie w słupy murowane cmentarza".

Akcja ta była widocznie w stosunku do środków bractwa kolosalnem przedsięwzięciem, skoro uważano za potrzebne podwoić w tym celu liczbę Starszych i podkreślić w protokule ogrom i wagę zadań, które ich czekają

[1]) Kandel: j. w. str. 14—16.
[2]) Tenenbaum: j. w. str. 14—16.
[3]) A. A. D. m. Ł.: Nr. kat. 3888.

Do oparkanienia cmentarza zabrali się Starsi Bractwa bez wiedzy i bez zezwolenia czynników rządowych. Skutek był taki, że Komisarz Obwodu Łęczyckiego reskryptem z 26.IX.1842 r. rozkazał burmistrzowi m. Łodzi zaczęte roboty natychmiast wstrzymać i przeprowadzić śledztwo, kto śmiał tę akcję wszcząć i z jakich funduszów. Śledztwo wykazało, że oficjalni przedstawiciele społeczeństwa żydowskiego — Dozór Bóżniczy — o budowie ogrodzenia ponoć nic nie wiedzieli! „Dozór Bóżniczy... powołany do wyjaśnienia ...zupełną niewiadomością (?) w tem wymówił się..." [1]) Wyszło na jaw, że roboty na cmentarzu prowadzi rozwiązane przez władze Bractwo Pogrzebowe.

Wobec tego wezwał burmistrz m. Łodzi Starszych Bractwa Pogrzebowego, Lewka Zajdlera, Hersza Lipskiego i Zalmana Odeskiego, którzy zeznali, że budowa ogrodzenia cmentarnego została podjęta bez żadnego obciążenia mieszkańców żydowskich, jakiemikolwiek składkami na ten cel, a jedynie za pomocą dobrowolnych ofiar członków bractwa. I tak złożyli na ten cel członkowie bractwa:

Icek Bławat	700	sztuk	cegły
Mosiek Pilgrim	700	„	„
Gedalje Kenig	4.000	„	„
Abraham Bronowski	1.000	„	„
Hersz Pański	1.000	„	„
Mendel Orbach	1.000	„	„
Zalman Balbirski	500	„	„
Razem	8.900		

Oprócz tego, dowiadujemy się z protokułów bractwa, że Icchak Birencwajg ofiarował 400 bali 3-calowych.

Władze nie zadowoliły się tem oświadczeniem, lecz zażądały dalszych wyjaśnień, ile wynosiły inne koszta budowy, jakoto wynagrodzenie majstra za wykonaną robotę itp., oraz skąd wzięto na to fundusze. Mimo wszelkiego nacisku, nie udało się władzom miejskim ani powiatowym wydobyć z Chewry Kadiszy tych wszystkich informacyj. Majster mularski, zatrudniony przy budowie ogrodzenia, Ludwik Kąkul zeznał tylko tyle: „...wiele zaś za te robote wybrałem od wspomnianych Żydów (tj. L. Zajdlera, H. Lipskiego i Z Odeskiego) tego niepamiętam, bo mając zgodę na każdy łokieć muru po groszy 18, zaraz po wykonaniu cząstkowa wypłata następowała". W końcu, po długich a uciążliwych korespondencjach i dochodzeniach, udało się tylko wydobyć dopiero w r. 1845 globalną sumę kosztów, która wynosiła 347 rb. sr. 19 kop. Na tem sprawa się zakończyła, a naczelnik pawiatu łódzkiego zawiadomił

[1]) tamże.

magistrat m. Łodzi, że „na ten jeden tylko raz uwolnił Dozór Bóżniczy od kary za toż samowolne działanie". W stosunku do Bractwa Pogrzebowego, rzeczywistego „winowajcy", władze niczego właściwie nie przedsięwzięły (por. dalej, rozdział VII).

W r. 1871 wzniosło bractwo nowe ogrodzenie cmentarne, ponadto „ohel" i domek cmentarny.

Cmentarz, na który bractwo łożyło tak poważne inwestycje, był z drugiej strony bardzo poważnem źródłem dochodów dla Chewry Kadiszy. W bardzo wielu gminach ustalił się zwyczaj, że wyznaczenie miejsca na grób zależne było od uznania Chewry Kadiszy, która za to pobierała pewne opłaty na rzecz swoją od rodziny zmarłego. Taki zwyczaj wytworzył się też w Łodzi (art. IX statutu z r. 1840), ceny za miejsce nie były jednak ściśle ustalone, jak to miało miejsce w niektórych innych gminach [1]), ani też nie było stałego, uprzywilejowanego cennika dla członków bractwa [2]). Przeciwnie widzimy, że nieraz członkowie płacą właśnie bardzo wysokie opłaty, np. Lajzer Berger, jeden z najczynniejszych członków i przełożonych bractwa, zapłacił za swe miejsce, jeszcze za swego życia, 355 złp., sumę na owe czasy (r. 1854) wcale pokaźną. Naogół ceny były najrozmaitsze, wahały się one od jednego do kilkuset złotych: u obcych pobierano zwykle stosunkowo wyższe opłaty. W kilku wypadkach bractwo otrzymało od rodziny zmarłego zamiast pieniędzy rodały Pisma Świętego, przedstawiające poważną wartość. Wysokość dochodów rocznych bractwa z tego źródła nie daje się jednak ściśle określić. Istniała w Łodzi, podobnie jak w innych gminach, oficjalna tzw. „taryfa pokładnego", tzn. taryfa opłat pobieranych rzekomo przez Dozór Bóżniczy od rodzin osób zmarłych za miejsce na cmentarzu. Co roku wstawiał Dozór Bóżniczy do swego projektu etatu, przedstawianego władzom, pewne minimalne sumy z tytułu tego źródła dochodów [3]). W rzeczywistości były to jednak zesta-

[1]) Flesch: j. w. str 169.

[2]) W Kutnie członkowie bractwa, nawet najbogatsi, płacili tylko po 10 zł. za swoje „miejsce". Comber: j. w. str. 63.

[3]) Taryfa pokładnego, ustalona przez Dozór Bóżniczy, była następująca:

	Klasa I.	II.	III.	IV.	V.
w r. 1822:					
„od starych":	18 zł	12 zł.	6 zł.	3 zł.	
„od dzieci":	9 zł.	6 zł.	3 zł.	1,15 zł.	
w r. 1832:					
„od lat 15 aż do najstarszych":	12 zł.	8 zł.	5 zł.	3 zł.	2 zł.
„od lat 15 aż do najmłodszych":	6 zł.	4 zł.	2 zł.	1 zł.	20 groszy

wienia ad usum delphini. Faktyczne bowiem, znaczne dochody z cmentarza wpływały nie do kasy Dozoru Bóżniczego, lecz do kasy bractwa, zakonspirowanej przed władzami. Do dziś dnia zresztą w wielu gminach wpływy z cmentarza znajdują się w ręku bractw pogrzebowych, a nie zarządu gmin żydowskich [1]).

Opłata za pogrzeb i „miejsce" (קרקע) niezawsze pobierana była w gotówce. Bractwo zadowalało się dość często wekslami lub zabezpieczeniem w zastawach, dostarczonych przez rodzinę zmarłego. Możliwe też, że zwyczaj przyjmowania zastawów miał tu pewne głębsze ideowe uzasadnienie [2]).

4. DZIAŁALNOŚĆ CHARYTATYWNA BRACTWA

Wspieranie ubogich jest już jakby tylko konsekwencją i kontynuacją głównej dziedziny działalności bractwa, t.j. grzebalnictwa i pielęgnowania chorych. Wyraźnie podkreśla to np. sprawozdanie Chewry Kadiszy w Monachjum, wskazując, iż przy takich czynnościach jak pielęgnowanie chorych lub zajmowanie się zmarłymi ma się właśnie najwięcej sposobności mimochodem jakby zapoznać się z nędzą i niedolą ludzką. W wypadkach takich, jak np. gdy ojciec, jedyny żywiciel rodziny, odumarł ją, lub gdy dzieci z powodu długotrwałej choroby matki pozbawione były zupełnie wszelkiej opieki, natychmiastowa pomoc była nakazem chwili [3]). Otóż i łódzkie Bractwo Pogrzebowe rozwijało w takich wypadkach bardzo ożywioną działalność, a jeden z bardziej charakterystycznych wypadków przytaczamy poniżej:

„W miesiącu Cheszwan r. 1822 umarła pani Ita, a mąż jej r. Aron z Warszawy uciekł od zmarłej (?) żony i pozostawił dziewczynkę Esterę i nie zostawił na niej niczego, a ona znajduje się u piastunki na koszt kahału. — Piastunka otrzymywała po 3 zł. tygodniowo, oprócz innych rzeczy. Dziecko umarło w miesiącu Kislew 1822. Na ten cel wydało bractwo: za czuwanie przy zmarłem dziecku — 18 groszy, jeszcze 24 gr.,

w r. 1845:

od lat 15:	1 rub. 95 kop.	1 rub. 35 kop.	90 kop.	52 1/2 kop.	22 1/2 kop.
do lat 15:	1 rub. 5 kop	75 kop.	37 1/2 kop.	22 1/2 kop.	10 kop.

(1 złoty — 30 groszy, 1 rubel — 6 zł. 20 gr., 1 kop. — 2 grosze)
A. A. D. m. Ł. Nr. kat. 5399, 5436a, 2329.

[1]) I. Bornstein: *Budżety gmin wyznaniowych żydowskich w Polsce*. Warszawa 1929, str. 22.

[2]) W Neu Rausnitz np. bractwo pogrzebowe z zasady nie pobierało kosztów w gotówce, tylko w zastawach, gdyż wobec śmierci wszyscy muszą być równi, bogaci czy ubodzy. Pieniądze pobierano dopiero w 30 dni po pogrzebie. Flesch: j. w. str. 171.

[3]) Segall: j. w. str. 11—13.

jeszcze na świece i na oliwę — 18 gr." Z notatki tej wynika, że bractwo w danym wypadku poniosło prawdopodobnie tylko koszta pogrzebu.

Działalność bractwa na polu charytatywnem nie ograniczała się jednak prawie nigdy tylko do wypadków bezpośrednio związanych z ich działalnością na polu grzebalnictwa i pielęgnacji chorych. Bractwa dawały zasiłki również ubogim, przyjezdnym, rabinom i uczonym, wdowom, sierotom. Ponadto przyczyniały się one do rozmaitych akcyj religijnych i społecznych, jak np. budowy synagogi, mikwy, szpitala [1]). Z działalnością bractwa łódzkiego na tem polu zapoznamy się szczegółowiej przy rozpatrywaniu budżetu bractwa.

5. NAUKA i SŁUŻBA BOŻA

Nauka i służba Boża to druga dziedzina działalności bractwa.

Bractwo Pogrzebowe zobowiązało swych członków już w pierwszym swym statucie do odmawiania rozmaitych modłów (art. VI statutu z r. 1811), oprócz tych modlitw, które odprawiano podczas czuwania przy umierającym lub zmarłym. Kultywowanie nauki było we wszystkich bractwach obowiązkiem wysoko cenionym i poważanym, lecz w statutach bractwa łódzkiego o tej stronie działalności ani słychu. Natomiast ze wzmianek, tu i ówdzie w protokule rozsianych, wnioskować można, iż łódzkie bractwo o tę stronę swej działalności stosunkowo mało dbało. Od czasu do czasu odbywały się — podobnie jak i w innych miejscowościach—wykłady uczonych w Piśmie i rabinów. Obecność na nich była prawdopodobnie obowiązkowa. Chewra Kadisza łódzka posiadała również kilka rodałów, bądźto nabytych (1), bądźto otrzymanych wzamian za miejsce na grób od rodziny zmarłego (3), bądźto napisanych dla niej własnoręcznie przez bogobojnych jej członków (2). Rodały te służyły do odprawiania nabożeństwa we własnem gronie [2]), co nie dowodzi jednak jeszcze, by poza odprawianiem zwyczajnych modłów zajmowano się w bractwie gorliwie

[1]) Por. Nusbaum: j. w. str. 80, Bałaban: *Ustrój kahału*, str. 48—49 Comber: j. w. str. 60.

[2]) Od czytania rodału pobierano podatek państwowy, który był wydzierżawiony dzierżawcom żydowskim. Ci dążyli początkowo do tego, by odprawianie modłów — poza bóżnicą gminną — w domach prywatnych było zakazane, a to w celu łatwiejszej kontroli i egzekucji podatku. Dopiero po pewnej walce udało się członkom ekskluzywnej Chewry Kadiszy, tudzież sekcie chasydzkiej, a później również pewnej grupce postępowców, utrzymać się przy swych odrębnych konwentyklach religijnych. W związku z tem znajdujemy w protokule licytacji na dzierżawę podatku od rodału z dnia 9.IV.1832 następujący punkt: .. „§. 4. Żadne osoby czyli do Huzety (chasydów) czyli do bractwa należące od używania Rodału nie są wyłączone, byleby dzierżawcy należność podług wywołania (przez szkolnika), kto da więcej, opłacili — inne zaś Rodały przez Bractwo posiadane, lub posiadać się mogące, miejsca niemają". — A. A. D. m. Ł. Nr. kat. 5436a.

nauką. Taksamo nie może jeszcze uchodzić za bezprzeczny dowód uczoności fakt, że Chewra Kadisza zakupiła w r. 1846 pełne wydanie wiedeńskie Talmudu za 200 złp. i ofiarowała je miejscowemu Bet-hamidraszowi, zastrzegłszy sobie dla swych członków prawo pierwszeństwa w korzystaniu z tych ksiąg [1]).

6. MAJĄTEK BRACTWA i JEGO UDZIAŁ W AKCJACH SPOŁECZNYCH

Oprócz wspomnianych powyżej rodałów, stanowiły majątek nieruchomy Chewry Kadiszy nieliczne przedmioty służby Bożej jakoto:

1 korona srebrna
2 tace srebrne
1 rączka srebrna.

Przedmioty te, zakupione przez bractwo, zostały przez nie oddane do synagogi do użytku publicznego [2]). W r. 1819 podarował bractwu jego członek I. Kromholtz parochet, tkany złotem, który zapewne również został oddany do bóżnicy. W r. 1855 dokupiono jeszcze srebrną puszkę do zbierania datków na bractwo, 2 srebrne „szpryce" i megillę. Na kupno tych przedmiotów (albo tylko puszki srebrnej?) złożyło się 7 członków bractwa sumą 53 złp. 18 gr.

Bractwo posiadało również swój własny dom modlitwy, niewiadomo jednak od kiedy, bo wzmiankują o tem protokuły tylko mimochodem z racji nowych inwestycyj w r. 1859 i 1871.

Bractwo przyczyniło się do budowy pierwszej synagogi i łaźni rytualnej (mikwy) w Łodzi oraz łożyło pewne sumy na szpital żydowski. W latach 1859—61 zbudowana została w Łodzi nowa wielka synagoga przy ulicy Wolborskiej: do tej budowy przyczyniło się bractwo w bardzo wielkiej mierze [3]).

7. UCZTY, POSTY i OBCHODY

W Chewrze Kadiszy panował silny duch korporacyjny. W tym

[1]) Taki — zdaniem naszem — fałszywy wniosek wysnuwa Kirszenbaum (j. w. str. 140) z faktu, że bractwu praskiemu podarowali pobożni członkowie kilka egzemplarzy talmudu.

[2]) Zwyczaj obdarowywania bóżnicy przez bractwa był przyjęty również w innych miejscowościach. Por. Flesch: j. w. str. 174.

[3]) Wedle protokułów bractwa, koszta budowy gmachu, jakoteż urządzenia wewnętrznego oraz sporządzenia sprzętów służby Bożej, zostały niemal w całości poniesione przez bractwo. Wedle relacji Izydora Kempińskiego w warszawskiej „Jutrzence" Nr. 4, 1862, korespondencja z Łodzi z dnia 20.XII.1861, bractwo do nowowystawiającej się synagogi ofiarowało „miednicę pozłacanej roboty, rzeźbioną, za 1.800 złp." oraz „złożyło 1.500 złp. na sprawienie rodałów tejże synagogi".

kierunku szły wszystkie urządzenia wewnętrzne, ustawy i statuta bractwa. Podtrzymywały i wzmacniały tego ducha korporacyjnego pewne zwyczaje i tradycje, a między innemi doroczny post i uroczyste uczty. Dniem postu tradycyjnego ustanowiono w bractwie łódzkiem, podobnie jak w większości innych miast, dzień 7 Adar (art. XIII z r. 1840). Po poście odbywała się tradycyjna uczta [1]). Oprócz tego, uroczysty bardzo charakter miała uczta wieczorna w ósmym dniu święta szałasów (w dniu Radości z Prawa). Ponadto urządzało bractwo czasami i w innych porach roku pomniejsze biesiady i poczęstunki, np. w wigilję lub na zakończenie Sądnego Dnia itp. Bliższe dane o tych ucztach poznamy przy rozpatrywaniu budżetu Chewry Kadiszy.

V. Budżet Chewry Kadiszy

1. RACHUNKOWOŚĆ BRACTWA i ORGANIZACJA KASOWOŚCI

Sposób prowadzenia finansów bractwa w pierwszych dziesięcioleciach jego istnienia był bardzo prymitywny i bardzo patrjarchalny.

Obaj Starsi prowadzili rachunki, inkasowali i wydawali na własną rękę, zosobna, a w końcu roku swego urzędowania zdawali też osobno sprawę przed elektorami, tj. komisją rewizyjną. W ten sposób zdarzało się np. przy zamknięciu rachunkowem u jednego ze Starszych saldo, a u drugiego niedobór kasowy. Starsi wykładali na cele bractwa często z własnej kieszeni i żądali później zwrotu wyłożonych sum. Tak np. Mojżesz Fajtlowicz otrzymał w r. 1831 sumę 100 złp. 28 gr. jako zwrot sum wyłożonych przez niego z własnej kieszeni na cele bractwa.

Icchak Birencwajg rościł sobie pretensje do bractwa na sumę 375 złp., wyłożonych na cele bractwa, zapewne w czasach swego starszeństwa (w r. 1852?). Sumy tej nie otrzymał z powrotem, lecz bractwo uchwaliło w r. 1857 przyjąć do bractwa jego dwuch synów i zlikwidować w ten sposób za obopólną zgodą ten dług.

Dla uzyskania równowagi budżetowej uchwaliło bractwo rezolucję bardzo oryginalną, a mianowicie, że Starszy, który wyłożył z własnej kieszeni na cele bractwa, nie może mieć z tego powodu pretensyj do bractwa, bo pieniądze poszły na cel społeczny (art. V Statutu z r. 1818).

[1]) W bractwie na Pradze dniem postu i uczty związkowej był 20 Elul. Kirszenbaum: j. w. str. 137, Kandel: j. w. str. 143. We Wiedniu uczta odbywała się w Zielone Świątki, wyjątkowo zaś w Chanukę. Wachschtein: j. w. str. 6. Dzień 7 Adar jest wedle tradycji talmudycznej (Sota 13b) dniem zgonu Mojżesza i równocześnie rocznicą urodzin Mojżesza (Megilla 13b) i dlatego też jest uroczyście obchodzony we wszystkich bractwach pogrzebowych.

Możliwe, że w tej uchwale miała się wyrażać nieufność do przedstawianych bractwu niedoborów i pretensyj pieniężnych. Jak jednak przekonać się możemy z powyżej przytoczonych przykładów, łatwiej było artykuł taki uchwalić, aniżeli wprowadzić go w czyn. Uchwałę takiej samej treści, ale w jeszcze mocniejszej formie powzięto w r. 1856 (prawdopodobnie w związku z pretensjami Birencwajga).

Zdarzały się w bractwie nieraz skargi na złe prowadzenie kasy przez Starszych, lecz bywały one tłumione i tuszowane (Por. dalej, rozdział VI).

Oprócz Starszych Bractwa pewne kompetencje w sprawach finansowych posiadał — może tylko w pierwszych latach — rabin łódzki. Pinaks notuje np. w r. 1815, że nowoprzyjęty członek wpłaca na ręce rabina należną ratę wpisowego, mimo że ów nie piastował podówczas żadnego urzędu w bractwie. W czasie interregnum zawiadywali kasą elektorzy, którzy załatwiali rozmaite, nawet zawiłe sprawy kasowe, np. spłacali długi, zwracali zastawy i tp.

W rachunkowości bractwa panował zatem do pewnego stopnia chaos, a kontrola elektorów nie była — zdaje się — zbyt dokładna i surowa [1]). Widocznie nie widziano potrzeby ściślejszej kontroli, skoro istniała tendencja, aby Starsi, — ludzie przeważnie zamożni, — z własnej kieszeni pokrywali ewentualne niedobory. Dopiero, gdy bractwo rozrosło się znacznie, ten patrjarchalny sposób prowadzenia kasy nie mógł się nadal utrzymać. W r. 1860 powzięto uchwałę, regulującą nanowo administrację finansów bractwa. I ta nowa ustawa zostawiała Starszym jeszcze dość dużo swobody, pozwalając im na samodzielne inkasowanie i wydatkowanie w granicach 18 złp. Najważniejszą jednak innowacją było wprowadzenie odrębnego urzędu kasjera, którego zadaniem było inkasować i wydatkować wszelkie sumy powyżej 18 złp., ponadto nadzorować rachunkowość Starszych i odbierać od nich co miesiąc sprawozdania kasowe. Na urząd kasjera wybierano zwykle ludzi energicznych i zamożnych, np. Jakóba Dobranickiego, Jakóba Warszawskiego, Izraela Kalmanowicza Poznańskiego itp.

2. OGÓLNY BUDŻET BRACTWA W LATACH 1811—1820

Wgląd w budżety Chewry Kadiszy możemy uzyskać tylko dla lat 1811—1820; z późniejszych czasów pozostały tylko dość niezupełne i zagmatwane fragmenty z lat 1835—1837. Wogóle zaś także rachunki

[1]) Naodwrót Comber (j. w. str. 64) podaje, że w Kutnie była bardzo ścisła kontrola nad każdą funkcją, lecz nie przytacza na to przekonywujących dowodów i przykładów.

z lat 1811—1820 nie grzeszą zbytnią dokładnością. Są one bardzo zagmatwane, prowadzone z niedbałym dyletantyzmem i w dodatku przepisane z jakiegoś oryginału, który zaginął (Ryc. 5). Dają one obraz bardzo ciekawy, ale o zupełnej ścisłości i wyczerpującej dokładności mowy tu być nie może.

Wedle tych danych wpływy i rozchody bractwa kształtowały się następująco (w złotych i groszach polskich; 1 złp. = 30 groszy):

	Wpływy	Rozchody
rok 1811:	117,26	104,16
1812:	41,18	46,09
1813:	145,26	148,15
1814:	100,27	136,06
1815:	343,00	265,27
1816:	luźne fragmenty, nienadające się do zestawienia całorocznego bilansu	
1817:	200,27	185,11
1818:	349,27	146,06 (195,06)
1819:	(71,28) (pozycje niezupełne	129,24
1820:	(niezup. pozycje)	132.03
1835:	257,09 (265,00)	— —

Uderzają bardzo niskie wpływy i rozchody w roku Wielkiej Wojny, 1812. Wyjątkowo wysokie są dochody i rozchody w r. 1815: do wysokich rozchodów przyczyniła się szczególnie wysoka suma wydatków na uczty i poczęstunki.

Przechodząc z kolei do zanalizowania poszczególnych pozycyj dochodów i rozchodów, otrzymujemy obraz bardzo ciekawy.

3. ROZCHODY W LATACH 1811—1820

1) Wydatki, związane bezpośrednio z **działalnością grzebalniczą** bractwa (na len, płótno, belki, deski, tasiemki, furmanki na cmentarz, szaty pogrzebowe itp.), przedstawiały sumy stosunkowo skromne.
Np. w r. 1811 wyniosły one 12,26 złp., tj. około 12% rozchodów,
„ 1813 „ „ 8,17 „ „ „ 9% „
1 deska kosztowała wtedy przeciętnie około 18 groszy. W r. 1817 wydatki na same deski wyniosły 26—27 złp., tj. około 14% rozchodów.

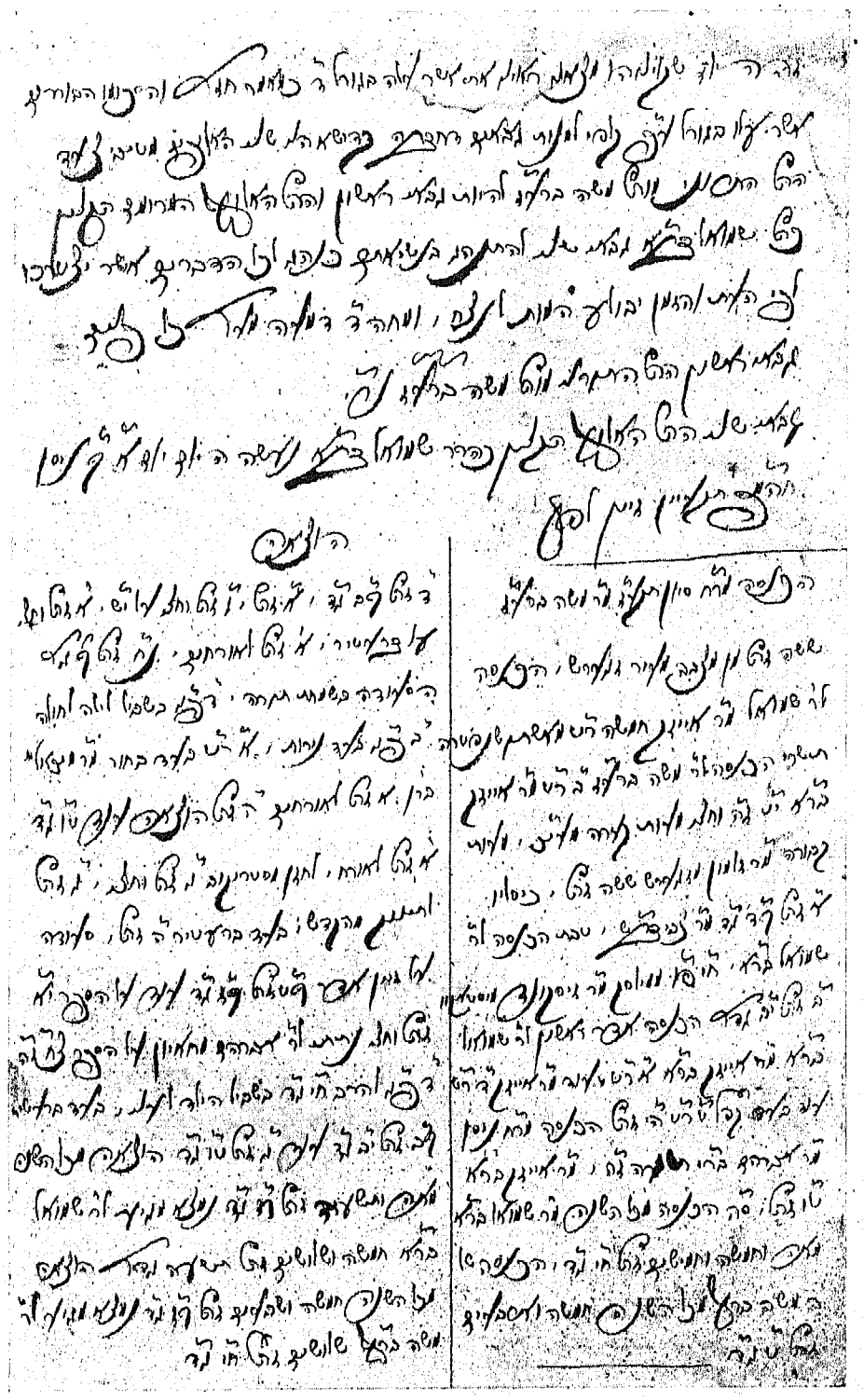

5. Stroniczka dochodów i wydatków w pinaksie.

Naogół wydatki z tego tytułu wynosiły przeciętnie od 6—15% rozchodów rocznych.

2) Wydatki lecznicze były minimalne i zupełnie bez znaczenia w ogólnym budżecie. Spotykamy tu takie pozycje, jak np. wydatki na krystyry po 6 groszy (w r. 1813), na Eljasza cyrulika (po 6 gr. w 1813). Rzeczy te są już o wiele droższe np. w latach 1835—37. Np. choremu na zapłacenie za lekarstwo w aptece wydano 2 złp., na pijawki dla biednego 1.14 złp. na pijawki dla dziecka 3.10 złp. Wydatki na leczenie notowane są wogóle sporadycznie. Możliwe, że nie zapisywano ich dość skrupulatnie ze względu na zbyt drobne sumy.

3) Wydatki personalne:

Za czuwanie nocą otrzymuje krawiec Mojżesz w r. 1813, raz 9 gr., innym razem 15 gr.,
" " " " Szames Szlomo (Żołnierski) w r. 1813 za 1 noc 18 gr., za 2 noce — 16 gr.
" " " " r. Cadok za noc — w r. 1815 — 15 gr. w r. 1815 po 18 i 20 gr.
" " " " w 1817 — po 24 gr., w 1819 — 18 gr.

W r. 1835—37 ceny już są znacznie wyższe: r. Zyskind otrzymuje za czuwanie nocą przy zmarłym po 1 złp.

Jak widzimy, w pewnych wypadkach za czuwanie przy chorym lub zmarłym płaciło bractwo, a nie wyznaczeni do czuwania członkowie bractwa, biorący sobie zastępców. Oprócz szamesa posługiwano się w tym celu i osobami postronnemi. Również te wydatki tworzą w budżecie tylko minimalną sumę.

Znaczniejszym o wiele wydatkiem personalnym jest pensja szamesa. Szames został zaangażowany do bractwa prawdopodobnie dopiero w r. 1812, gdyż w r. 1811 nie spotykamy jeszcze pozycji wydatków na szamesa w budżecie bractwa. Szamesem bractwa był Szlama Żołnierski, który równocześnie pełnił funkcje szkolnika (sługi bóżniczego). W r. 1812—13 pobierał on w bractwie 12—15 groszy tygodniowo. W r. 1815 pensja jego wynosi już 24 groszy tygodniowo, ponadto otrzymuje 3 złp. (rocznie?) na mieszkanie. W latach 1835—1837 pobiera szames Szlama jeszcze większe kwoty, po 2 złp., 5.18 i 6 złp., lecz ponieważ nie znajdujemy wyjaśnienia, za jaki czasokres otrzymuje te sumy, nie można dokładnie obliczyć pensji. W tymże czasie (1836 lub 1837), po śmierci Szlamy Żołnierskiego, został zaangażowany nowy szames, r. Jakób, wdowie zaś po Żołnierskim wypłacało bractwo zasiłki po 15, 20 i 24 groszy.

Największą pozycją w wydatkach personalnych są: uposażenie

rabina i honorarja dla zamiejscowych rabinów, kaznodziei i kantorów. Rabin łódzki Jehuda Arje z Widawy należał do bractwa od 1814 r. Wzamian za obowiązek odczytywania Tory w bractwie przez 3 lata w soboty i święta został on zwolniony od wszelkich ciężarów służby nowicjatu. Podobnie jak w wielu innych miejscowościach należało i w Łodzi do tradycji bractwa wspierać rabina od czasu do czasu paważniejszemi sumami. Ponadto za kazania, wygłaszane conajmniej 1—2 razy do roku, otrzymywał rabin osobną zapłatę [1]).

Budżety z lat 1811 i 1812 nie wymieniają wydatków na rabina, dopiero w r. 1813 występuje ta pozycja po raz pierwszy. Zgadza się to ze źródłami archiwalnemi, które notują, że w r. 1813 „nastał w Łodzi Podrabin" z pensją roczną 300 złp. [2]).

W szczególności wydatki na mężów nauki i służby Bożej przedstawiały się następująco:

w r. 1811: kaznodzieja ze Strykowa — 1 złp.

" 1813: wydatki dla rabina łódzkiego — 20.27 złp., tj. 14% rozchodów

(w tem: za Sobotę Pokutną (kazanie?)	2,— złp.
za Sobotę Wielką "	0,12 "
żonie rabina	1,15 "

w r. 1814: ogółem 19.18 złp., tj. 14% rozchodów;

(w tem: rabin łódzki za kazanie w mies. Adar	6. złp.
kantor łódzki	0,18 "
kantor ze Strykowa	0,12 "
rabin " "	7,03 "
rabin z Bełchatowa	2,15 "

w r. 1815: ogółem 25.16 złp., tj. około 10% rozchodów

(w tem: rabin łódzki za kazanie w mies. Adar	6 złp.
" " " " " "	5,04 złp.
" " " " " "	2,12 "
rabin z m. Warty	4,00 "
rabin ze Strykowa	3,00 "
kantor " "	3,15 "
szames " "	1,15 "

w r. 1816: ogółem 10.06

(w tem: rabin z miejscowości...(?)	4,10 złp.
rabin z Rozprzy	1,26 "
rabin ze Strykowa	2,00 "
gość z Przysuchy	2,00. "

w r. 1817: ogółem 4.09 złp.

---

[1]) Bałaban: *Ustrój kahału* str. 48, Flesch: j. w. str. 176, Kirszenbaum: j. w. str. 143.

[2]) A. A. D. m. Ł.: Nr. kat. 5393.

(w tem: rabin łódzki	0,24 złp.
kantor ze Strykowa	3,15 „

w r. 1818: ogółem 26.00 złp., tj. 18% rozchodów

(w tem: rabin łódzki za kazanie	3.— złp.
wódka dobra dla rabina	2,00 „
miód dla rabina w Wielką Sobotę	2,00 „
dla rabina (łódzkiego)	3,00 „
rabin z Rozprzy	3,00 „
rabin ze Strykowa	1,15 „
kantor ze „	1,15 „
rabin z Tuszyna	1,00 „
r. Naftali (?)	9,00 „

w r. 1820: ogółem 10.15

w tem: rabin łódzki za kazanie	2.— złp.
„ „ „ „	3.— „
rabin z Rozprzy	2.— „
kantor ze Strykowa	3,15 „

w r. 1835:

rabin łódzki za kazanie w dniu 7 Adar	6 złp.
rabinowi (łódzkiemu) „dałem za zgodą większości członków bractwa"	24 złp.

Jak widzimy, wydatki na mężów służby Bożej wynosiły dość poważną pozycję w budżecie, bo 10—18% rozchodów. W latach 1814—1817 wydatki na rabina łódzkiego są bardzo małe w stosunku do wydatków na innych zamiejscowych rabinów i uczonych. Tłumaczy się to tem, że w tych 3 latach rabin był obowiązany do pełnienia służby w bractwie bezinteresownie jako nowicjusz. Widzimy również, że do Łodzi przyjeżdżali dość często rabini i uczeni z miast okolicznych. Najsilniejszy był wciąż jeszcze związek duchowy ze Strykowem, dawną metropolją. Częste były też wizyty rabina z Rozprzy.

4) Wydatki na **różne cele, religijne i inne**:

w r. 1811: na synagogę	24 złp. 20 groszy
Pani Frajdel za odmawianie modłów za kobiety na cmentarzu w mies. Elul	7 złp.
otrzymała	18 „
sofer	22 „
w r. 1814: na mikwę:	16 złp., 18 gr.
„ 1815: na przedsionek Bóżnicy („pulisz"):	22 „ 15 „
„ „ na zabudowania cmentarne	3 „ —
„ „ sofer	2 „ —
w r. 1816: na mikwę	99 „ 15 gr.
w r. 1817: na rodał	1 „ 15 gr.
w r. 1820: na przedmioty kultu	
w latach 1835—37:	
roczny czynsz za cmentarz (za 1835)	2 „
„ „ „ „ (za 1836)	2 „
r. Lewkowi na szpital (hekdejsz)	4 „

soferowi za poprawienie rodału	15 „	
honorarjum za napisanie I-szego pinaksu	4 „	
na synagogę	1 „	06 gr.
na cele budowlane (zakupienie belek, progów drewn., kozłów, desek, kloców, okucie drzwi, wynagrodzenie za furmanki cieśle).	194 złp.	04 gr.

Duży wydatek na cele budowlane w latach 1835—37 to prawdopodobnie reparacja ogrodzenia cmentarnego. Ciekawe jest również, że czynsz za cmentarz opłaca Chewra Kadisza, czyli że występuje oficjalnie w roli administratora cmentarza.

5) Wsparcia. Pozycje z tego tytułu są naogół niewysokie. Przeważnie, ze względu na drobne sumy, nie są one notowane regularnie: są zresztą bardzo zmienne co do wielkości swej, jak i co do celu i przeznaczenia, zależnie od przypadku. Dla orjentacji przytaczamy kilka przykładów:

Wydatki tego rodzaju wynosiły:
w r. 1811: 2 złp. 28 gr. (wdowa Ita, krawiec Mojżesz, gość zamiejscowy),
w r. 1812: 6 „ 24 „ wdowa Ita pobierała wsparcie w wysokości 12 groszy przez szereg tygodni,
w r. 1813: 6 „ 18 „ (wdowa Ita i ubogi chory),
w r. 1814: 6 „ 28 „ (j. w.),
w r. 1815: 21 „ 13 „ (j. w. oraz przejezdni ubodzy, wreszcie: dla kobiety—prozelitki — 18 gr. „— dla niezamożnej narzeczonej (hachnasat—kalla) 2 złp.

W latach 1835—1837 wśród wielu innych wsparć zwracają uwagę: dla prozelitki po 18 groszy, dla wdowy po szamesie po 15, 20 i 26 gr. oraz dla r. Cwi Ordynansa (jednego z założycieli bractwa, krawca, w owym czasie zapewne już niezdolnego do pracy, bo liczącego 71 lat) co tygodnia po 1 złp. na sobotę, później zredukowane do 12, 15 i 11 gr. tygodn., wreszcie dla tegoż Cwi Ordynansa jednorazowy wydatek 26 zł. 05 gr. (prawdopodobnie na pogrzeb).

Zesumowanie wydatków na wsparcia, które podaliśmy dla kilku lat, nie są prawdopodobnie zupełne i mogą mieć tylko znaczenie orjentacyjne. W każdym razie w tym punkcie bractwo łódzkie nie okazało tej hojności co niektóre inne bractwa [1]). Ciekawą jest pozycja dla neofitki, oraz pozycja dla ubogiej narzeczonej, świadcząca o tem, że prawdopodobnie nie było jeszcze wtedy w Łodzi osobnego towarzystwa dobroczynnego, trudniącego się wyposażaniem ubogich panien. O towarzystwie takiem, „Hachnasat-Kalla" (הכנסת כלה) wspominają pinaksy bractwa dopiero

---

[1]) Np. w bractwie wiedeńskiem należało na ten cel wydać rocznie conajmniej 18 razy 18 talarów. Wachstein: j. w. str. 9.

w r. 1853, powstało ono więc najprawdopodobniej między latami 1836—1853.

6) Największą pozycję w rozchodach bractwa stanowią **wydatki na uczty i poczęstunki.** Pozycje te, bardzo ciekawe, rzucające niemało światła na życie wewnętrzne bractwa, przedstawiają się następująco:

w r. 1811: 19 zł. 15 gr. tj. 18% rozchodów
(w tem: uczta zł. 12,25
wódka „ 6,15
r. Josef „marszałek" „ 0,15 gr.
w r. 1812: — — — —
w r. 1813: 67,04 zł. 45% rozchodów
(w tem uczta w dniu 7 Adar — 13 zł. 22 gr., składająca się z następ. pozycyj:
mąka 1,24
masło 2,24
wódka 4,00
mięso 3,00
piwo 0,16
drobne wydatki 1,18
uczta w mies. Tiszri kosztowała 42 zł. 7 gr., na co złożyły się następujące pozycje:
miód 9 zł. 25 gr.
czereśnie 2 „ 12 „
2 gęsi 3 „ 24 „
miód 6 „ 22 „
ryby 3 „ 15 „
ogrodowizna 1 „ „
10 garncy piwa 2 „ 20 „
3 garnce wódki 9 „ 18 „
1 worek jabłek 2 „ 21 „
w r. 1814: 38 zł. 12 gr. tj. 28% rozch.
w r. 1815: 112,10 zł. tj. 46%
(w tem:
uczta w dniu 7 Adar 11 zł.
uczta 53 „ 15 gr.
w r. 1816: 40,25 zł.
(w tem: uczta po Jom-Kippur 4 zł. 7 gr.
uczta w Simchat-Tora 25 „ 5 „
w r. 1817: 92,02 zł. tj. 50% rozchodów
(w tem:
uczta w Simchat-Tora zł. 58.20
uczta 7 Adar zł. 29.27
w r. 1819: 50,71 zł. 40% rozch.
w r. 1820: 86 zł. 65% „
(w tem:
uczta w Simchat-Tora 52 zł.
uczta 7 Adar 30 „

A zatem wydatki na jedzenie i picie wynosiły od 18% do 65% wszystkich rozchodów bractwa, przeciętnie zaś około 40%! Największe wydatki pociągały za sobą huczne biesiady w dniu Radości z Prawa

i w dniu 7 Adar. W niektórych innych gminach spotykamy postanowienia, mające na celu ograniczenie tych uciech żołądka [1]), względnie też uczty były wydawane przez nowowstępujących członków lub przez nowoobranych Starszych [2]), wskutek czego koszta ich nie obciążały do tego stopnia budżetu, jak w bractwie łódzkiem. Niestety, bractwo łódzkie na takie postanowienia się nie zdobyło.

4. DOCHODY BRACTWA W LATACH 1811—1820.

Z jeszcze mniejszą dokładnością niż wydatki notowano w pinaksach wpływy bractwa. Jesteśmy w posiadaniu przeważnie tylko sum ryczałtowych, z których nie można mieć dokładnego obrazu poszczególnych źródeł dochodu bractwa. To pewne, że najważniejszemi źródłami dochodów Chewry Kadiszy były kwoty wpisowego, nieraz bardzo wysokie (por. wyżej, rozdział o członkach bractwa i o wpisach), opłaty za pogrzeby, miejsca na cmentarzu, nagrobki.

Drobniejsze źródło stanowiły składki członkowskie, które zbierali co piątek wyznaczeni przez Starszych nowicjusze do puszki bractwa (סבוב הביקס) [3]). Wedle artykułu V statutu z r. 1840 datki te należało zbierać nietylko u członków bractwa, ale u wszystkich żydowskich mieszkańców miasta. Dochody z tego źródła (מעות וואכין) wynosiły przeciętnie 20—25½ groszy tygodniowo w r. 1811, zaś w r. 1819 od 20 do 54 groszy (tzn. 1 zł. 24 gr).

Innem źródłem drobnych dochodów były zbierane na cmentarzu datki. Dawały one czasami i poważniejsze sumy, np. w mies. Elul. 1811—8 zł. 6 gr., w wigilję Sądnego Dnia 1813—12.22 zł., w mies. Tiszri 1815—26.15 zł., w wigilję Sądnego Dnia 1825—32.15 zł. Oprócz tego zbierano też datki dla bractwa na weselach, ucztach, obrzędach obrzezania itp. Jednorazowe wpływy z takich źródeł wynosiły w latach 1835—1837: 10, 15, 20 groszy. Rzadko przekraczały one sumę 1 złotego, a w jednym tylko wypadku zebrano 2.16 gr. Natomiast nie osiągnęła Chewra Kadisza łódzka żadnych dochodów z mikwy, lub podatków od mięsa koszernego, krupki itp., jak niektóre bractwa w innych gminach [4]).

---

[1]) Np. statuty bractwa w N. Rausnitz określały dokładnie ilość dań i koszta uczty. Flesch: j. w. str. 176—177.

[2]) We Wiedniu np. koszta uczty związkowej ponosili nowoobrani Starsi. Wachstein: j. w. str. 6.

[3]) W wielu gminach obchodzono z puszką tylko raz miesięcznie, np. we Wiedniu — Wachstein: j. w. str. 9, w Kutnie. — Comber: j. w. str. 60.

[4]) Comber: j. w. str. 60, Kirszenbaum: j. w. str. 137.

Pewne wpływy miało też bractwo z kar i grzywien pieniężnych, nakładanych na niesfornych członków (por. art. III i IV statutu z 1811 r. oraz art. XIII z 1840 r.).

VI. Statut Bractwa i jego rozwój
Stosunki wewnętrzne w bractwie

1. PIERWSZY STATUT BRACTWA

Bractwo łódzkie powstało w r. 1811.

Pierwszy statut Chewry Kadiszy (Ryc. 6), uchwalony dnia 29 Tamuz 5571 r. (21.VII. 1811), t. j. w dwa miesiące po założeniu bractwa, jest bardzo zwięzły i dostosowany do prymitywnej jeszcze i nieskomplikowanej jego organizacji w pierwszych latach działalności.

Oto brzmienie tego statutu:

„I. Ustawa, jako nie śmie nikt przyjść do Bractwa w celu przyjęcia go bez zgody całego Bractwa. Każdy zaś, który, począwszy od dnia dzisiejszego, zechce wstąpić do Bractwa, odbędzie służbę nowicjatu w Bractwie, czyli będzie się zwał „młodszym" nie mniej niż przez trzy lata.

Tak uchwalono za zgodą wszystkich.

II. Jednogłośnie uchwalono, iż gdy odbywać się będzie zebranie tegoż bractwa naszego, żaden człowiek obcy nie weźmie udziału ani w zebraniu, ani w uczcie naszej, chyba za zgodą wszystkich.

III. Oto w dniu dzisiejszym wobec członków Bractwa Świętego policzono karty (tej księgi) i okazało się, jako jest w księdze tej kart 194. [1] A jeśliby której karty zabrakło, wonczas Starszy, onegoż miesiąca swe przełożeństwo pełniący winien jest uiścić karę na rzecz Bractwa złotych 18, a ponadto ukarany będzie w ten sposób, iże przez 3 lata pod rząd na Starszego mianowanym nie będzie. Wszystko to uchwalono za zgodą wszystkich.

IV. Oto w dniu dzisiejszym całe Bractwo Święte powzięło taką uchwałę: Każdy nowicjusz, który nie będzie posłuszny Starszym, pełniącym swój urząd w danym miesiącu, ukarany zostanie w ten sposób: od dnia, w którym wykroczył przeciwko poleceniu Starszych, rozpocznie nanowo swój nowicjat, a wszystkie poprzednie dni służby nie będą mu policzone w poczet trzechlecia jego. Wszystko to uchwalono za zgodą Bractwa Świętego, za zgodą wszystkich.

V. Kto nie zapłacił swego wpisowego, tak jako umówił ze Starszymi Bractwa tego w ciągu jednego roku, ten będzie w następujący sposób ukarany: albo wnieste podwójne wpisowe, albo nie będzie należał do Bractwa po wieki wieków.

---

[1] na str. 42

בעזה"י

תקנות הקדושה

הגבאים יעבו קלפי ציניהם מי שיעלה בגורל יזכה בחלוק להיות תמעמק ונושאי משח ביום כבודו: או ע"י כיבוד מן הגבאים: וכל מי שיעלה בגורל: יהי' זריז וזהיר: ולא ידיחנו טרדת הזמן: ולא ישרב לאחר נגדם בהחלטות כפי רצות עיני הגבאים: אז יכולין להעניש אותו בקנס כפי שכלם: וכפי הזמן כבדי להעתיד התורה על תיקונו:

תקנה ח: ביום שיש הכולן נדרך כל הארץ בהגיע קץ עתו כלע מניין: יתחוברים הגבאים לבתוך וירשום: יום החיתה וקבורתו: ואחו תקוף תמותתו:

תקנה ט שם נעדר ביום מכובד ר"ל אחד מהרואי לבוא לן קרקע לאחות קבר לפי כבודו: יתחוברים הגבאים לקרוא: לרוב בני החברה: שיהי' בהשבתת כולם: וכחו בן בהשלוחת תעות קבורה:

תקנה י: הגבאים לא יהגו בהתמנותם: יותר תצה לאחת: ויום קבועות התמנות יהי' בכל שנה בחודש פטח: בלילה זה שישלח גורל בין חברי הח"ק על שלשה כוררים: והחה יכתבו שני חמשים גבאים יהיה כעוב בעיניהם: או על גבאים הישנים: או יחתו אחרים: או אחד מהכוררים:

תקנה יא לאחד מבני החברה: שיהי' לאיש לאיך את בנו: להכניסתן חח"ק: יש לו דין קדימה: במאיר הזול:

תקנה יב: שם יבוא ביום: לציין קבורת מתותיו: או מיום מקודם להגיד חצבה על קבורתו: ואחויב להודיע מקודם להגבאים: לפי היום ולפי הזמן: שיהיו עליו אחזן לאחרה:

תקנה יג: תענית ל' אחר: אחר קבלו עליהם בני המנין להתענות ח"ל שיהיה רבוי: ולאחר כי רוב הציבור

תקנה יד: שם יהי' מן ח"ק על אחד מבני החברה: לפני הרב ל"ב: או לפני כל ח"ק ויעבד נגד דין תורה לאחר שלחו מפיהם קבלו עליהם כל בני החברה: ברילוי טוב: ובח"ק ברשות כיד הגבאים להעבירו מהחברה הקדושה אם יעשה בפרהסיא לאחר התראות ג' פעמים:

תקנה טו: לאחות בתחת תורה ובאחיני עלמת לעת ערב: בפעודת הנועד בגהוג בכל הקהילות: ובהליכת פ"ת מבית הנועד לבית הכנסת: יש לחן דין קדימה בדרך כבוד מכל החברות דמ"ק:

כגהוג תקדמת דנת:

תקנה טז: הגבאים החדשים בעת שיתחנו ממוני בית להגות בספרם הלז בעינת פקיחת עין: שתהה קשה בכדי שלא יהיו נכשלין בלימוד תחוב ח"ו כאחר קיחו עליהם כל בני החברה: בלבוש העוב בהשבחת כולם: וברחשב המכחות כבוד התו"ג אחר ר"ל לאחר ולקויים את כל אלה התקנות הנזכרים מה גאו כולם ברחמין הרב התו"ב יהכוררים הגבאים והחזיקים עה"ח במ"ו חתם

יום 1 עש"ק בח ניסן חל"באים ימחה דמע מעל כל פנים

6. Statut Bractwa Świętego.

VI. Wszyscy członkowie Bractwa Świętego zobowiązani są pościć przez cały miesiąc Adar aż do przyjścia Mesjasza i odmawiać slichot 116 i 117 po raz jeden, oraz psalm 72 pod rygorem kary jaką im nałoży toż Bractwo Święte za zgodą wszystkich.

VII. A będzie ono Bractwo Święte równocześnie Bractwem pielęgnowania chorych i od dziś dnia nie będzie — taka niechaj będzie Wola Boska — żadnego innego bractwa pielęgnowania chorych oprócz niego, tylko Bractwo Święte spełniać będzie funkcje bractwa pielęgnowania chorych.

Wszystko to zostało uchwalone za zgodą wszystkich mieszkańców naszego miasta i wszystkich członków Bractwa Świętego w dniu 29 Tamuz 5571, tu w gminie świętej Łodzi" (następują podpisy 10 członków założycieli).

Statut ten wkrótce okazał się za ciasny, wobec czego już w r. 1818 uchwalono statut drugi, który jednak nie znosił postanowień statutu pierwszego, lecz uzupełniał je.

2. STATUT DRUGI Z R. 1818 i REFORMA 1846 ROKU

„I. Starsi Bractwa tegoż nie będą mianowani na okres dłuższy od 1 roku, a mianowicie co roku w wolne dni święta Pesach rozpoczyna się i kończy ich urzędowanie. Zamianowanie ich nie odbędzie się w sposób inny jak tylko przez losowanie (elektorów). Elektorzy zaś, którzy zostaną wylosowani, mają zamianować Starszych.

II. Nowomianowani Starsi powinni otrzymać rachunki od Starszych, którzy urzędowali w roku ubiegłym.

III. Księga tego bractwa świętego ma być u Starszych pełniących swój urząd w danym czasie, a jeśli elektorzy zamianują co roku innych Starszych, zobowiązani są Starsi ustępujący oddać nowomianowanym tę księgę.

IV. Każdy, kto zostanie wybrany przez elektorów, nie może mieć żadnych pretensyj pieniężnych do Bractwa tytułem poczynionych przez siebie wydatków. Albowiem cokolwiek wyda w roku swego urzędowania — wyłożył z własnej kiesy na cele społeczne.

V. Jako nie mają prawa członkowie Bractwa Świętego, ani Starsi, ani elektorzy, ani którykolwiek inny z członków Bractwa wprowadzić kogokolwiek z gminy naszej do Bractwa Świętego w ciągu trzech lat pod rząd. Od dnia dzisiejszego to tylko dozwolonem będzie: jeśli ktokolwiek z członków Bractwa zechce wprowadzić syna swego do Chewry Kadiszy, wówczas członkowie mają prawo przyjąć go — jako im się żywnie podoba — i to przyjęcie (syna członka) nie podpada pod rygor niniejszego zakazu.

VI. Żaden członek Bractwa Świętego nie ma prawa zaszczycić jakąkolwiek funkcją religijną, bądźto czytaniem Tory, bądźto jakąś inną zbożną czynnością religijną nikogo, kto nie należy do Bractwa Świętego. A także w czasie, gdy się zgromadzą członkowie Bractwa Świętego, lub elektorzy Bractwa, lub Starsi Chewry Kadiszy, nie ma prawa żaden człowiek z gminy naszej (nienależący do Bractwa) zasiąść wśród zebranych.

A obcy nie będzie miał dostępu do tego świętego zgromadzenia.

Działo się dnia 16 wedle rachuby Izraela, t. j. 16 dnia liczenia Omeru (Ijar) 5578 r. (7.V. 1818) w m. Łodzi".

Oba statuty odznaczają się mocną tendencją do ekskluzywności.

W ramach obu tych statutów było ujęte życie bractwa do r. 1840. Około r. 1814 wewnętrzne wstrząsy o mało nie rozbiły bractwa. Brak nam szczegółowych danych o tych wypadkach. Z lat 1837—1839 nie dochowały się nawet nazwiska ówczesnych Starszych bractwa: dowód to może wielkiego rozprzężenia wewnętrznego w bractwie. Może nawet w tych latach Starszych wogóle nie obierano, albo działalność ich była tak niesławna, że karty pinaksu, opisujące ją, zostały wyrwane. Elektorzy, wybrani w r. 1840, [1]) którym poruczono trudne zadanie oczyszczenia niezdrowych stosunków w bractwie i przeprowadzenie gruntownej reformy, w ten sposób opisują ówczesny stan bractwa:

„My, elektorzy wyżej wymienieni wraz z poszczególnymi naczelnymi członkami Bractwa naszego usiedliśmy i płakaliśmy [2]) badając stan pracy naszej, którą przyjęliśmy na siebie od czasu powstania Bractwa wedle ustaw wpisanych w księgę naszą od niepamiętnych lat. Albowiem niemasz jedności w zgromadzeniu naszem, jeden burzy co drugi buduje, a przez to zburzone zostały fundamenty Bractwa naszego, zburzone aż do podstaw! Młodsi nie słuchali starszych, Starsi nie przestrzegali tradycji ustaw statutu, który ustanowili, jako zapisanem zostało w księdze Bractwa, Jeśli legł ktoś — zmiłuj się Boże! — na łożu boleści, nikt oń nie dba ani nie stara się, ani nań nie zważa. A także słyszeliśmy i wielu nam to doniosło, że wstępowali ludzie do Bractwa tylko za wiedzą Starszych a bez wiedzy większości członków Bractwa, co przynosi ujmę honorowi Bractwa. A także (Starsi) nie stali na straży wykonywania obowiązku nowicjatu w Bractwie przez trzy lata pod rząd, jak tego żądają ustawy o nowicjacie. Starsi nie skąpili swych łask (w udzielaniu protekcji) za drobną zapłatą i wskutek tego nie przestrzegali nowicjatu ustalonego ustawą. A również („młodsi") nie krążyli z kwestą na cel Bractwa po domostwach bogaczy w wigilję każdej soboty, jak to nakazuje wprowadzony u nas zwyczaj."....

Tak smutny stan rzeczy zastawszy, zabrali się powołani do reformy elektorzy raźno do pracy, jak o tem świadczy dalszy ciąg tego protokułu:

„To wszystko widziały oczy nasze! Powstaliśmy i zebraliśmy nasze siły, opasaliśmy się pancerzem sprawiedliwości, zwołaliśmy i zgromadziliśmy wszystkich członków Bractwa naszego, by wpoić w nich tradycje naszego Przymierza, by w górę podnieść chorągiew i przywrócić (spadłą z głowy) koronę, oraz ustanowić mądre prawa za zgodą rabina i sędziego gminy naszej, by powrócić do pierwotnych ustaw zapisanych w starej księdze Bractwa naszego świętego, a także w tej oto nowej księdze — albowiem były te ustawy porozsiane tu i ówdzie — a wreszcie dodaliśmy (do ustaw) to czego nam brakło... Przyjęliśmy zaś na siebie pod ostrym rygorem iż nic (z tych ustaw) nie śmie pójść w niepamięć. Tak uczyniliśmy z wolnej naszej woli, za zgodą wszystkich członków Bractwa i za zgodą rabina i sędziego naszego, wedle przepisów

---

[1]) Jako elektorzy zostali wylosowani w r. 1840:
1. Szmul Jechezkiel, syn Józefa Zalcman;
1. Jakób Ze'ew, syn Pinchasa Zonenberg;
3. Jakób Jehuda, syn Katriela Goldenrat.

[2]) Cytat z psalmu 137.

świętej Tory. A jako, iż widzieliśmy, że zginęło wiele kart z księgi Bractwa od niepamiętnych już lat, postanowiliśmy naprawić to zło, by dotąd karty księgi były policzone i oznaczone wedle alfabetu, zeszyte mocnym sznurem i zaopatrzone pieczęcią rabina, wielkiego luminarza i sędziego naszego, oraz pieczęcią Dozoru naszej gminy.

A każdy z nas, członków Bractwa, będzie zapisany na osobnej karcie (w nowej księdze Bractwa), a mianowicie zapisanem zostanie: jakie było jego postępowanie? azali zasługuje na dobrą pamięć, czyli też — broń Boże — nie zachowywał się odpowiednio i jaką za to karę poniósł? Wyrok zaś ten wyraźnie i dokładnie wypisanym będzie.....

Działo się tu, w gminie Łodzi dnia 6, w wigilję swiętej soboty, w pierwszy dzień miesiąca Nisan 5600 r. (4.IV.1840)".

Głównem dziełem reformatorów było ustalenie nowego, III-ego statutu bractwa, którego szczegółowe i rygorystyczne przepisy miały wprowadzić ład i dyscyplinę w bractwie.

3. Nowy statut z r. 1840

„I. Jeśli ktoś wstępuje do Bractwa, winien jest służyć braciom swym, członkom Chewry Kadiszy według poleceń i wskazówek Starszych pełniących wtedy swój urząd przez 3 lata pod rząd. Nikt nie będzie wolny od tej służby, wielki czy mały, za dużem czy małem wpisowem, i będzie się zwał „młodszym", jak to jest we zwyczaju we wszystkich świętych gminach. Ale jeśli większość członków Bractwa zgodzi się, aby kandydat, będąc człowiekiem znakomitym, był zwolniony, wówczas — a zależy to zupełnie od woli członków Bractwa — mogą mu darować tę należną im od niego oznakę czci i uszanowania. Natomiast w staraniach i pracach członków Bractwa winien (nowicjusz) starać się przodować wszystkim innym członkom Bractwa w sumienności i gotowości. Także nie ma (nowicjusz) prawa wypowiadać się na zgromadzeniach członków Bractwa, pełnić jakiekolwiek funkcje nadzorcze i nie śmie powiedzieć czegokolwiek przeciwko żadnemu członkowi Bractwa w przeciągu 3 lat. Również nie będzie mógł być dopuszczonym do zaszczytu wylosowania go na prawyborcę... Dopiero gdy miną 3 lata pod rząd, a Starsi poświadczą własnoręcznym podpisem, że nowicjusz sprawował się odpowiednio — będzie mógł być uważany za pełnego członka Bractwa pod każdym względem.

II. Księga Bractwa będzie w przechowaniu Starszych i co roku winni ustępujący Starsi oddać je w ręce nowoobranych Starszych w obecności elektorów, oraz złożyć dokładny i sprawiedliwy rachunek z rozchodów i dochodów. A jeśli zejdą się członkowie Bractwa w celu wzięcia pod swą pieczę jakiejkolwiek sprawy, dotyczącej Bractwa, nie śmie być wśród nich żaden z mieszkańców naszej gminy, nienależących do Bractwa.

III. „Młodsi", ci którzy są nimi obecnie i ci, którzy w przyszłości przystąpią do Bractwa, winni być przez Starszych wpisywani rok rocznie do księgi, z nadmienieniem, azali przestrzegali swej służby wedle przepisów. Jeśliby zaś brakło (w ich karcie) podpisu Starszego, wówczas dany rok nie będzie im zaliczony w poczet ich trzechlecia..

IV. Każdy członek Bractwa mieć będzie od dziś dnia osobną kartę w księdze, w której zapisane będą jego zobowiązania i jego sprawowanie się. Każdy bowiem

musi uiścić ze zobowiązań (pieniężnych) wobec Bractwa nie później jak w przeciągu roku....

V. Już zapisanem jest w starej księdze, że Bractwo Święte ma zaszczyt zajmować się zbożną służbą pielęgnowania chorych i wara mieszkańcom naszej gminy utworzyć lub zorganizować osobne bractwo pielęgnowania chorych, albowiem takie bractwo jest zawarte w Bractwie Świętem. Ponadto ustalono zwyczaj, że w wigilję każdej soboty wysyła się jednego z „młodszych" dla zbierania datków u wszystkich mieszkańców naszej gminy — niechaj Pan Bóg ma ją w swej opiece! — a także zbierać się będzie datki na weselach i ucztach obrzezania od zebranych gości.

VI. Również przyjęli na siebie członkowie Bractwa obowiązek pielęgnowania chorych. Mężczyzna czy kobieta, jeśli padną — zmiłuj się Boże — na łoże boleści, nawet jeśli nie należą do Bractwa, albo jeśli przybędzie obcy i tu go — broń Boże — dosięgnie choroba i potrzebować będzie pielęgnacji — wówczas obowiązani są Starsi we własnej osobie odwiedzać go, opiekować się nim i baczyć na wszelkie potrzeby chorego, dzień w dzień, mężczyzna przy mężczyźnie, kobieta przy kobiecie. A jeśliby potrzebne było czuwanie nocne, winien Starszy ustanowić straż z członków Bractwa, a każdy, kto zostanie wylosowany do czuwania, winien pójść we własnej osobie lub wynająć kogoś na swe miejsce, winien spędzić sen ze swych powiek i baczyć czujnem okiem, by dostarczyć choremu wszystkiego, co mu potrzeba i co go może orzeźwić. A jeżeliby — broń Boże — któryś z członków Bractwa odmówił spełnienia jednego z tych dwojga, tedy mocen jest Starszy nająć człowieka na jego miejsce i pobrać u niego (u członka odmawiającego posługi) sowicie opłatę jaka się należy za czuwanie. Gdyby zaś człowiek on odmawiał i trwał w swym uporze i nie zapłacił Starszemu, tedy mocen będzie Starszy wydalić go z Bractwa. Człowiek taki straci swe prawa członkowskie z kretesem, a jeżeli zechce wrócić i przebłagać (członków Bractwa) nie zostanie mu wprzód wybaczone, zanim nie opłaci sumy pieniężnej, którą nałożą nań Starsi i członkowie Bractwa, tak samo jak ją opłacają mieszkańcy naszego miasta, świeżo wstępujący do Bractwa.

VII. I to już raz było ustanowione: widząc że członkowie Bractwa zaniedbywają zajmowania się zwłokami i nieraz przychodzą ludzie zupełnie do Bractwa nienależący i zajmują się tą zbożną powinnością, postanowili wszyscy członkowie Bractwa jednogłośnie położyć kres i granicę, by nikt w przyszłości nie miał prawa do tej pobożnej czynności, lecz tylko Starsi wylosują pomiędzy sobą, kto (z członków) ma dostąpić zasługi zajmowania się zwłokami i noszenia trumny... Ten zaś, który zostanie wylosowany, niechaj będzie skrupulatny i prędki (w spełnianiu tej powinności) i niechaj nie wymawia się brakiem czasu i innemi zajęciami. Jeśliby zaś ktokolwiek odmawiał z lenistwa — wedle zdania Starszych — spełnienia ich (Starszych) poleceń, wówczas Starsi mogą go ukarać karą pieniężną wedle swego uznania i wedle okoliczności czasu, — aby utrzymać w Bractwie obserwancję praw naszych.

VIII. A gdy na kogo przyjdzie kres jego żywota i w proch się obróci, winni Starsi zapisać dzień śmierci i pogrzebu oraz miejsce jego spoczynku,

IX. Jeśli umrze — zmiłuj się Boże — człek znakomity, dla którego należałoby wybrać miejsce na grób stosownie do tego znaczenia i honoru, powinni Starsi wezwać większość członków Bractwa i wybrać za ich zgodą miejsce na grób, jakoteż umówić cenę kupna.

X. Starsi nie będą sprawowali swego urzędu dłużej niż rok, a wybory odbywać się będą co roku w wolne dni święta Pesach w ten sposób: za pomocą losowania

wyznaczeni zostaną 3 elektorzy, ci zaś wybiorą wedle swego uznania 2 Starszych, godnych tego urzędu — albo z ustępujących Starszych, albo kogoś z pośród siebie (elektorów).

XI. Jeśli który z członków Bractwa zechce wychowywać swego syna dla wprowadzenia go do Bractwa, przysługuje mu pierwszeństwo za taniem wpisowem.

XII. Jeśli przyjedzie ktokolwiek i oznaczy grób swych rodziców lub innych krewnych, aby postawić nagrobek, winien wprzód zawiadomić Starszych, a oni nałożą nań datek na rzecz Bractwa, stosownie do honoru zmarłego i okoliczności czasu.

XIII. Post dnia 7 miesiąca Adar przyjęli na siebie członkowie Bractwa od niepamiętnych czasów — atoli większość nie jest w stanie go dotrzymać. Przeto stanowimy, że co roku wylosują Starsi 10 mężów z pośród członków Bractwa. Wylosowani będą pościć i czytać Torę, pozostali zaś wykupią się, wpłacając 18 groszy na ręce Starszych. Ale jeśli na kogoś wypadnie los, a nie będzie w stanie pościć, winien wykupić się u Starszych sumą trzykroć po 18 groszy, a Starszy winien wyznaczyć na jego miejsce do postu innego członka Bractwa, by dopełnić liczby dziesięciu.

XIV. Postanowili wszyscy członkowie Bractwa z wolnej, nieprzymuszonej woli i pod przysięgą: jeśliby na któregokolwiek z członków Bractwa były skargi i pretensje do rabina i sędziego naszego lub do sądu sprawiedliwego gminy naszej i jeśli onże nie zechce przyjąć wyroku wyszłego od nich (t. j. od rabina lub od sądu), wonczas mogą Starsi wydalić go z Bractwa Świętego, jeśli trwać będzie w swym uporze, po trzykrotnem upomnieniu.

XV. Starodawnym zwyczajem od niepamiętnych czasów ma Bractwo Święte pierwszeństwo przed wszystkiemi innemi stowarzyszeniami w tutejszej gminie do radowania się w dniu Radości z Prawa i w ósmym dniu Święta Szałasów na wspólnej uczcie wieczornej — jako to jest we zwyczaju we wszystkich gminach — oraz w obchodzie z rodałami od Domu Zgromadzenia (swego) do synagogi.

XVI. Nowomianowani Starsi winni baczyć czujnem okiem na księgę niniejszą, by im nie zaginęła, by w przeciwnym razie nie popadli — broń Boże! — pod rygor najostrzejszej sankcji, jaką nałożyli na nich członkowie Bractwa z własnej woli za zgodą wszystkich, a przedewszystkiem za zgodą rabina, elektorów, Starszych i naczelników Bractwa. .....w wigilję soboty świętej, dnia 6 Nisan 5600 r. (10.V.1840).

Skutki reformy nie dały długo na siebie czekać. W najbliższych latach ujawniło bractwo wiele inicjatywy i energji. W r. 1842 przystąpiło do wystawienia murowanego ogrodzenia cmentarnego, co pochłonęło wiele sił i kosztów. W latach 1856, 1858, i 1860 uchwalono nowe dodatkowe ustawy, które miały na celu udoskonalenie jeszcze bardziej aparatu administracyjnego bractwa i przystosowanie go do nowych warunków wzrastającej metropolji przemysłowej, do zwiększonej znacznie liczby ludności żydowskiej, do zwiększonych skutkiem tego zadań bractwa i do znacznego wzrostu liczebnego członków instytucji.

4. ARTYKUŁY DODATKOWE
s. a. (po r. 1856)

I.

„Jako wyjaśnione jest w niniejszym pinaksie w artykule 10 (statutu z r. 1840), iż rok w rok ustanowią sobie członkowie Bractwa 3 elektorów... i ta ustawa jest w mocy od lat wielu i dni niepamiętnych, gdy miasto to było jeszcze małe a ludzi w niem niewielu — teraz zaś powiększyła się gmina nasza... i wielu jest chętnych do wstąpienia do Bractwa naszego za odpowiedniem wpisowem... dlatego uchwaliliśmy ustanowić 5 elektorów... a ci elektorzy obierać będą z pośród członków Chewry Kadiszy Przełożonych... Lecz nie będą mogli elektorzy zwlekać z obiorem Starszych więcej niż 8 dni w miesiącu Ijar, licząc od dnia, w którym zostali zamianowani, a jeśli będą dłużej zwlekać, wonczas mają prawo ustępujący Starsi zwołać członków Bractwa, by obrali nowych) Starszych wedle swej woli i upodobania."

II.

„I to jeszcze uchwaliliśmy ku większej mocy i powadze: jako znajduje się w starej księdze od czasów założenia Bractwa postanowienie, że wszystkie wydatki, które poczynią Starsi z własnych funduszów w czasie sprawowania swego urzędu... na jakowe potrzeby konieczne, jeśli nie znajdą źródła skądby zainkasować na pokrycie (tych wydatków) tedy przepadnie im wyłożona przez nich suma wraz z wygaśnięciem czasu trwania ich mandatu i nie mogą rościć sobie żadnych praw ni pretensyj do zatrzymywania w swem ręku jakichkolwiek przedmiotów, należących do Bractwa, oraz muszą natychmiast oddać księgę Bractwa nowoobranym Starszym. Ponieważ zaś zapomniano zapisać ustawę tę do księgi niniejszej, przeto powstaliśmy i wzmocniliśmy się większą mocą i hartem dla przestrzegania przepisów zawartych w onej księdze, a uchwalonych za zgodą członków Bractwa..."

Z r. 1858.

„My członkowie Bractwa Pielęgnowania Chorych i Bractwa Pogrzebowego zgodziliśmy się wszyscy dodać artykuł 7-my do statutu zapisanego w niniejszej księdze (statutu z r. 1818):

„Jeśli legnie — broń Boże! — na łożu boleści jeden z członków Bractwa, albo — uchowaj Boże! — ktoś z jego synów lub córek, tedy winni członkowie Bractwa, na których padnie los z ręki Starszego, pójść osobiście odwiedzić i pielęgnować chorego i nie wolno im wynająć na swe miejsce jakiegoś człowieka, jako już wyjaśniono w artykule 6-tym statutu (z r. 1818). Jeśliby zaś ów (członek Bractwa, na którego padł los) nie był w domu lub siła wyższa przeszkodziła mu pójść osobiście, tedy winien jest wynająć i posłać członka Bractwa, a nie kogo innego i ów zobowiązany jest pielęgnować chorego w ciągu całego czasu jego choroby. A jeśli (chory) nie wstanie z łoża

6. Karta tytułowa II. Księgi Bractwa Pogrzebowego *(patrz str. 41—42).*

boleści i przyjdzie nań—broń Boże!—kres jego żywota, tedy obowiązani są członkowie Bractwa od najmniejszego do największego przybyć do domu zmarłego, zająć się trupem i odprowadzić go (na miejsce wiecznego spoczynku) bez wszelkiego ociągania się i lenistwa. A gdyby dowiedziano się, że którykolwiek z członków Bractwa był w mieście i nie przybył, natenczas zostanie ukarany jaknajsurowiej przez Starszych wedle ich własnego uznania. Ta zaś ustawa ma być w wielkiem poszanowaniu, jak każda z ustaw uchwalonych przez wszystkich członków Bractwa. Ponadto winno 10 członków Bractwa odprawiać modły przez całe 30 dni, rano i wieczorem, w dnie powszednie i sobotnie, a Starsi zobowiązani są posyłać tam rodał w ciągu całych 30 dni.

.....w ostatki świętej soboty, dnia 9 miesiąca Szewat 5618 r."

II.

„Wszyscy członkowie Bractwa zgodziliśmy się... że każdy z członków Bractwa, który był karany trzykrotnie, nawet jeśli mu przebaczyli członkowie Bractwa z powodu satysfakcji przezeń danej i jego błagań... nie może być dopuszczony do wylosowania na elektora, ani do piastowania urzędu Starszego...

...w ostatki soboty świętej, 12 dnia liczenia snopków 5618 r."

Ustawa z r. 1860.

„W dniu jak poniżej zebraliśmy się, naczelnicy i członkowie Bractwa Świętego i Bractwa Pielęgnowania Chorych i naczelnicy Dozoru (Bóżniczego) gminy tutejszej Łodzi i uchwalono za zgodą wszystkich i po dojrzałej rozwadze, jako że — Bogu dzięki — pomnożyli się mieszkańcy naszego wielkiego miasta, a są wśród nich ludzie wybitni i zamożni — niechaj Bóg ma ich w swej opiece! — i już nie wystarczają statuta, objaśnione w księdze Bractwa z dawnych lat dla prowadzenia spraw miasta w sposób należyty — przeto postanowili niżej podpisani dodać jeszcze pewne konieczne ustawy. A oto co dodajemy do ustaw dawnych:

I.

„Pięciu jest elektorów, którzy wyznaczani bywają przez losowanie rok rocznie w wolne dnie święta Pesach, a w ich mocy jest wybrać dwóch Starszych, jak to jest objaśnione w pinaksie Bractwa. Odtąd i nadal elektorzy mają wybierać 3 Starszych a nad nimi będzie obrany zarządca czyli kasjer. Wybierać zaś będą elektorzy i 18 mężów, o których dalej mowa w artykule trzecim.

A taki będzie ich (Starszych) regulamin:

Każdy ze Starszych sprawować będzie swój urząd wedle wszelkich przepisów ustanowionych w księdze Bractwa, przez jeden miesiąc naprzemian. Wszelkie dochody, bądźto z cmentarza, bądźto inne dochody i ofiary aż do wysokości 18 złotych zabierać będą Starsi, zaś od 18 złotych wzwyż wezmą Starsi jedną trzecią dochodów, a dwie trzecie zabierze kasjer i on też zapisze w swej księdze wszystko co wpływa na jego ręce, by móc wszystko rzetelnie objaśnić, gdy będzie trzeba się z nim obrachować. A jeśli Starsi będą potrzebowali większej sumy pieniężnej na cele Bractwa i nie wystarczy im jedna trzecia część wpływów, którą otrzymują, będą mogli otrzymać (większą sumę) od kasjera za pokwitowaniem, które wystawią i w którem zaznaczą, na jaki cel (biorą pieniądze). Co miesiąca obowiązany jest (urzędujący) Starszy oddać wszystkie.. (?)... i gotówkę jaka mu pozostała, a taksamo drugi i trzeci Starszy i tak alternując się aż do upływu całego roku, wszystko wedle sprawiedliwego rachunku i z rzetelnem wyjaśnieniem wobec Starszego, któremu oddaje kasę i wobec kasjera.

II.

„Starsi zobowiązani są wynająć za pieniądze Bractwa lokal, by tam ustanowić dom modlitwy dla członków Bractwa, tak jak to bywało dotychczas, oraz by użyć go na Dom Zgromadzenia, w którym zbierać się mają członkowie Bractwa, by radzić nad sprawami Bractwa; i nie będą zwoływać ich do żadnego innego lokalu jak tylko do domu Zgromadzenia, który wynajmą i w którym modlić się będą. Tylko w dniu 7 Adar i w dniu Radości z Prawa, kiedyto wyprawia się ucztę dla członków Bractwa wedle starego zwyczaju, biesiady odbywać się będą, jak to jest we zwyczaju—, w mieszkaniu Starszych."

III.

„Również tośmy uchwalili: wybrać na stałe 18 poważanych mężów, członków Bractwa — jakoto zostali wymienieni na odwrotnej stronie tejże karty — i zapisać ich również do księgi Bractwa. Ci mężowie będą wzywani, by radzić nad każdą sprawą Bractwa, czy to jeśli ktokolwiek z mieszkańców naszej gminy przyjdzie zapisać się do Bractwa za wpisowem, czy to w innych sprawach dotyczących Bractwa. Niczego nie będą mogli zdziałać Starsi sami, bez zgody tych 18 mężów, czy to większości, czy to wszystkich. Te ustawy zanotowano też w pinaksie (księdze uchwał) kahału.....

Wtorek, dnia 10 liczenia snopków 5620 roku, w Łodzi."

5. KONFLIKTY i ZATARGI WEWNĘTRZNE.

Zatargi wewnętrzne i sprawy dyscyplinarne mogłyby nam dać wiele materjałów dla poznania stosunków wewnętrznych w bractwie, gdyby sprawy te nie były w protokułach tak starannie tuszowane i osłaniane małomówiącemi frazesami. Mamy też wystarczające powody, by przypuszczać, że wraz z wielu wyrwanemi z pinaksów kartami przepadła dla nas niejedna charakterystyczna i ciekawa sprawa.

Ale i te nieliczne fragmenty, które pozostały, rzucają dość światła na sprawy wewnętrzne bractwa.

Sprawy dyscyplinarne, o których znajdujemy wzmianki w pinaksach, obejmują czasokres od r. 1841 do 1892. Dla lat przed r. 1840 nie zachowały się żadne wzmianki o zatargach lub wykroczeniach, z wyjątkiem cytowanego przez nas protokułu elektorów z r. 1840. Tłumaczy się to może tem, że pierwszy pinaks jest odpisem z oryginału, zapewne odpowiednio przerobionym, z którego usunięto kwestje drażliwe. Po drugie, może w ostatnich latach przed reformą 1840 roku, w czasie ogólnego rozprzężenia w bractwie, władze dyscyplinarne nie działały dość sprawnie i nie wydawały, ani nie zapisywały do ksiąg żadnych wyroków.

Dużo nieporozumień wybuchało na tle niewypełniania swych obowiązków przez członków i nowicjuszy bractwa.

Już w r. 1841 został, za niedbałe spełnianie obowiązków, usunięty z bractwa Samuel, syn Awigdora (K o c h a ń s k i). Ponieważ jednak uko-

7. Karta tytułowa III. księgi Bractwa (patrz str 43).

rzył się — przebaczono mu i przyjęto go z powrotem, ale pod warunkiem zapłacenia kary w wysokości 8 talarów (48 zł.) i przedłużenia nowicjatu z trzech na 4 lata. — Za niespełnienie obowiązków nowicjusza został również w tym samym roku ukarany Icchak Jakób, syn S. przedłużeniem nowicjatu o 1 rok, przyczem ostrzeżono go, że, w razie dalszego złego prowadzenia się, zostanie z bractwa wydalony. Podobnie za zaniedbanie służby nowicjatu został ukarany Chanoch Henich Goldberg w r. 1842 przedłużeniem służby nowicjatu. Po upokorzeniu się winowajcy i zaofiarowaniu przezeń na rzecz Bet-hamidraszu 5 funtów świec — zwolniono go z kary.

Sprawy dyscyplinarne tego rodzaju dowodzą, że po r. 1840 ściągnięto mocniej cugle dyscypliny. O wiele ciekawsze są jednak sprawy, w których członkowie bractwa byli oskarżani nie o tak niewinne i drobne przewinienia, lecz o to, że „otwierali usta przeciwko bractwu świętemu", czyli krytykowali je, oraz że występowali przeciwko Starszym bractwa, ich działalności, ich prowadzeniu kasy itp. Otworzy się tu przed nami karta z dziejów wewnętrznych bractwa, z walki klik o władzę i honory w bractwie.

Z jakiemi zarzutami występowali oponenci i co w szczególności krytykowali? Czy byli to oponenci pojedyńczy, czy też przywódcy większych grup opozycyjnych? Jakie były rezultaty tej walki?

Na te pytania częściowej tylko udzieli nam odpowiedzi analiza kilku faktów:

Już w r. 1841 Chanoch Henich Goldberg, obwiniony i ukarany za zaniedbywanie obowiązków nowicjusza, występował z zarzutami przeciwko Starszym bractwa. Goldberg nie był zapewne szarym tylko szeregowcem w bractwie. Była to jednostka bardzo przedsiębiorcza. Był jednym z pierwszych Żydów łódzkich, którzy wtargnęli do produkcji włókienniczej.[1]) W późniejszych latach piastował wysokie urzędy zarówno w gminie żydowskiej jak i w bractwie. Mimo, że w r. 1841 był jeszcze nowicjuszem, czuł się już dość pewnym siebie, by wystąpić z krytyką Starszych bractwa. Ale został za to tylko bardzo łagodnie skarcony, mimo ostrzejszego wyroku początkowego.

Również ukarany w r. 1841 Icchak Jakób, syn S., mimo kary i zagrożenia wykluczenia, uprawiał opozycję. W r. 1849 został on wybrany w wyjątkowych okolicznościach w poczet Starszych bractwa, (por. wyżej, rozdział o władzach bractwa str. 61), lecz już w r. 1851 próbował „zbuntować członków bractwa" i „otwierał usta, by mówić rzeczy zuchwałe i oszczerstwa, obrazy i obelgi przeciwko członkom bractwa". Za to został z bractwa wydalony, aż do czasu gdy ukorzy się i przyrzeknie poprawę. Ale Icchak Jakób

[1]) F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 83, 166, 229.

snać nie poszedł do Kanossy, bo nic o tem nie wiedzą pinaksy bractwa, które już więcej nigdy jego nazwiska nie wspominają...

Rok 1851 był — zdaje się — wogóle rokiem silnej krytyki i opozycji w bractwie. W tym roku został też oskarżony Salomon, syn Samuela (Litman), lewita o to, że „zuchwale się sprzeciwiał kierownikom naszej gminy i nie chciał słuchać napomnień i przestróg większości członków gminy naszej". Zapadła uchwała bezwzględnego usunięcia go z bractwa, bez możności ponownego przyjęcia! Lecz po kilku miesiącach notuje pinaks nieoczekiwany zwrot w całej sprawie. Oto po swarach, które doprowadziły do jego wykluczenia — opowiada protokuł — r. Salomon przedłożył swe żale i skargi sądowi (rabinackiemu) i ten uznał, że podsądny jest czysty jak łza i wolny od wszelkiej przewiny. Na tej podstawie członkowie bractwa, którzy przedtem jednogłośnie go wydalili (wedle brzmienia protokułu), uchwalili przyjąć Litmana z powrotem i podarować mu ponadto 1 rok nowicjatu, stwierdzając, że „ludzie, którzy z nim (Litmanem) żyli w niezgodzie, wyssali z palca całe to oskarżenie, aby go skompromitować".

Jeszcze bardziej „rewelacyjną" jest trzecia sprawa dyscyplinarna w r. 1851, w ten sposób w protokule opisana:

„Jako, iż wspomniany r. Abraham (syn Mojżesza Fajtlowicza) uczynił wyłom (rozłam?), jakiego nie widziano jeszcze, ani o jakim nie słyszano w żadnem z pośród wszelkich Bractw Świętych w Izraelu, sponiewierał Bractwo i sprzedał człowiekowi obcemu, nienależącemu do Bractwa, swoje prawa i pełnomocnictwa w Bractwie Świętem, wobec tego uchwaliliśmy my niżej podpisani, wedle zdania Starszych i większości członków bractwa, wydalić i usunąć tego złego człowieka, Abrahama, z naszego bractwa. Od dnia dzisiejszego nie będzie wspomniane imię jego wśród nas, jak długo żyw będzie, albowiem sponiewierał i shańbił Bractwo, oraz sprzedał (swe prawa) za cenę 40 zł. wedle skryptu przezeń własnoręcznie podpisanego z pełną świadomością i z całą rozwagą, bez żadnego przymusu".

Wszystkie te sprawy nasuwają wiele refleksyj: Dziwne się nam wydaje, że Szlomo Litman został wpierw potępiony wczambuł, a następnie rychło przywrócony do wszystkich praw, a sprawa jego wyroku sprowadzona do intryg jego wrogów. Prawdopodobnie zresztą Litman nie był zwyczajnym tylko pionkiem w bractwie: należy on do arystokracji miejscowej; ojciec jego niejednokrotnie piastował urząd Starszego bractwa oraz Starszego Dozoru Bóżniczego. Salomon Litman nie został też skazany za niesubordynację wobec bractwa, lecz za „zuchwałość" wobec zarządu gminy żydowskiej. Ciekawy to i charakterystyczny szczegół, świadczący o związku wzajemnym walk i starć poszczególnych ludzi czy też grup na terenie bractwa i gminy, oraz wskazujący na ścisłe stosunki pomiędzy warstwą rządzącą w bractwie i w gminie. — W sprawie Fajtlowicza zadziwia sama treść oskarżenia, mocno nieprawdopodobna (sprzedaż

praw członkowskich?). O tymże samym, obecnie tak ostro potępionym Abrahamie Fajtlowiczu, synu zasłużonego dla bractwa Mojżesza Fajtlowicza, wyraża się protokuł bractwa w r. 1842, że służył bractwu „z całą gorliwością". Ciekawe jest wreszcie, że synowie tegoż Abrahama Fajtlowicza są nadal członkami bractwa, a jeden z nich nawet, Icchak Elchanan Fajtlowicz, w latach najbliższych po skazaniu ojca dzierży wysokie urzędy Starszego i elektora w bractwie. — Ponadto we wszystkich wypadkach nasuwa się pytanie: skoro działalność inkryminowanych uważana była dla bractwa za tak szkodliwą, dlaczego wyroki są prawie zawsze tak łagodne, względnie tylko warunkowe? Nasuwa się przypuszczenie, szczególnie odnośnie do sprawy Fajtlowicza, Litmana i Jakóba Icchaka, względnie też Goldberga, że w danych wypadkach sądownictwo bractwa było raczej aparatem politycznym w ręku rządzącej kliki celem usunięcia lub ukorzenia przywódców klik opozycyjnych, aniżeli instytucją służącą wymiarowi sprawiedliwości.

Krytyka i opozycja, raz rozbudzona, nie ustaje i prowadzi w ciągu całego 10-lecia prawie rok rocznie do nowych konfliktów.

W r. 1853 został Fiszel, syn r. S. ukarany za „otwieranie ust i mówienie nieprzyzwoitych rzeczy o bractwie" grzywną w wysokości 17 zł. Wyrok został wydany wspólnie przez Starszych „Bractwa Świętego" oraz „Bractwa wyposażania niezamożnych panien" (חברת הכנסת כלה), które tu po raz pierwszy ukazuje się na widowni życia żydowskiego w Łodzi.

Dramatyczny przebieg wzięła sprawa dyscyplinarna Jakóba Sieradzkiego. Sieradzki wstąpił do bractwa w r. 1841 i już w czasie swego nowicjatu przysłużył się bractwu gorliwą współpracą przy budowie ogrodzenia cmentarnego w r. 1842 tak dalece, że w uznaniu jego zasług bractwo zwolniło go z pozostałej mu jeszcze reszty nowicjatu. Lecz oto ta tak dobrze zapowiadająca się karjera Sieradzkiego w bractwie bierze nieoczekiwanie w r. 1853 taki żałosny koniec:

> „Jako że mąż ten, Jakób, syn Judy, Sieradzki wiele razy odmówił służby Bractwu Świętemu z obelgami i wyzwiskami, a my, członkowie Bractwa, szukaliśmy zgody i posłaliśmy doń (delegatów), lecz on odwrócił się (do nich) tyłem wobec świadków, oprócz tego już dawno temu występował przeciwko bractwu i ukaraliśmy go grzywną 6 talarów w gotówce pod grozą wykluczenia go z bractwa na przeciąg jednego roku. Wtedy przyjął na siebie wyrok i własnoręcznie podpisał, że jeśli nie wypełni go do dnia 7 miesiąca wtórnego Adar tego roku, wtedy wyrok (wykluczający go) stanie się prawomocny. A teraz posłaliśmy do niego, by wypełnił warunki wyroku, a on trwał w swym uporze i dodał nowe grzechy do starych i rzucał oszczerstwa na bractwo, dlatego uchwaliliśmy my, członkowie Bractwa, większością głosów wraz ze Starszymi, wydalić go zupełnie i odtąd nie będzie miał żadnego udziału wśród nas". Z boku protokułu widnieje jednak niejasny dopisek: „Ponieważ zaszedł jakiś spór (nieporozumienie?) w sprawie wyżej wspomnianego R. Jakóba (Sieradzkiego) i nie było miejsca na zapisanie wyroku, który wydaliśmy my, większość członków bractwa, dlatego wyrok ten znajduje się na karcie 83 niniejszego pinaksu".

Lecz karta 83 pinaksu jest wyrwana!

Wreszcie na dole stronicy mamy następujący dopisek o epilogu sprawy:

> „Dnia pierwszego po święcie Pesach (אסה"פ—אסרו חג) przybył do nas wspomniany r. Jakób, upokorzył się przed dygnitarzami bractwa i elektorami i uzyskał zupełne przebaczenie, oraz wykazał im, że wytoczyli mu przewód sądowy z a o c z n i e, dlatego zgodziliśmy się wszyscy jednogłośnie i bardzo chętnie, aby odtąd był tak jak poprzednio... pełnym członkiem Bractwa".

Dziwne perypetje tej sprawy nasuwają szereg uwag: Jakób Sieradzki zapewne był jednostką dzielną i wpływową, z którą się liczono. Możliwe, że jego ambicje sięgały za wysoko i nie zostały zaspokojone, stąd opozycja przeciwko władykom bractwa. Próby uspokojenia go przez łagodną karę pieniężną nie odniosły skutku. Gdy konflikt się zaostrzył, bractwo nadal postępuje bardzo oględnie i szuka widocznie drogi do porozumienia i kompromisu, który jednak przez Sieradzkiego został odrzucony. Wreszcie zostaje wydalony uchwałą „większości wraz z Starszymi". Ale inna większość" była z tego wyroku niezadowolona i wydała wyrok inny, który jednak został z pinaksu.... wyrwany. W końcu wyrok wykluczający został zanulowany, gdyż cały przewód sądowy był..... zaoczny. Naszem zdaniem, mamy właśnie w sprawie Sieradzkiego typowy obraz walki dwóch klik o władzę w bractwie.

Ciekawą sprawą dyscyplinarną, o zupełnie odmiennym i odrębnym charakterze, była druga „dyscyplinarka" Salomona Litmana, którego w r. 1855 wydalono z bractwa bezapelacyjnie i zabroniono przyjmowania jego potomstwa po wieczne czasy do bractwa, ponieważ Litman „wypędzał z mikwy kobiety i nie dawał im dopełnić rytualnej kąpieli". W tym wypadku, gdy szło o sprawę, wyraźnie z politycznemi i wewnętrznemi walkami w bractwie nic wspólnego nie mającą, bractwo wykazało całą surowość w wymiarze sprawiedliwości.

Ale już nowa sprawa dyscyplinarna, która się wyłoniła w r. 1856, świadczy o dalszych walkach wewnętrznych w bractwie. Sprawa ta

dotyczyła nowoprzyjętego członka, znanego później potentata przemysłowego, Izraela Kalmanowicza Poznańskiego. Oto co opowiadają o niej protokoły bractwa:

„Gdyśmy się zebrali, członkowie Bractwa Świętego w tutejszej gminie Łodzi, ujrzeliśmy wielką podłość, która się stała. Bo oto powstał jeden z członków Bractwa, który nawet jeszcze nie ukończył trzechlecia swego nowicjatu... Izrael, syn Kalonymosa i otworzył usta bez miary z wielkiemi oszczerstwami i gorzkiemi słowami, których nawet na papier spisać się nie godzi i wygadywał w buntowniczy sposób na Bractwo, a szczególnie na Starszych tegorocznych i o mało nie przyszło stąd do olbrzymiej kłótni (rozłamu), zapomocą której chciał zburzyć całe Bractwo Święte swemi oszczerstwami i obrzydliwemi insynuacjami. Wtedy postanowiono zebrać wszystkich członków Bractwa i rozpatrzeć sprawę, a także Starsi pokazali nam swe rachunki, wpływy i wydatki, które okazały się rzetelne i uczciwe i widzieliśmy, że słuszność jest po ich stronie, a ów Izrael wyssał sobie wszystko z palca, by siać niezgodę o byle co".

Po tak gwałtownych i ostrych oskarżeniach Poznański został ukarany... grzywną 6 talarów i zagrożeniem wykluczenia z bractwa za najdrobniejsze nowe przewinienie.

Izrael Poznański poddał się temu wyrokowi i nietylko zapłacił nałożoną nań grzywnę, ale ponadto zaofiarował pokaźną sumę na cele bractwa, poczem nietylko wybaczono mu dawne winy, lecz nadto zwolniono z reszty służby nowicjatu.

Sprawa to bardzo charakterystyczna: gotował się przewrót, nieomal nie doszło do rozbicia bractwa. Działalność Starszych została chyba bardzo ostro zaatakowana, skoro zwołano aż walne zgromadzenie wszystkich członków, aby Starsi mogli się oczyścić z zarzutów im stawianych. Starsi musieli wobec wszystkich zdawać dokładnie sprawę z wszystkich swych rachunków. Sprawa groziła nieledwie rozchwianiem się bractwa, a mimo to kara za to wszystko była nieproporcjonalnie łagodna, a w dodatku winowajca został nagrodzony skróceniem mu czasu służby. Poza okolicznościami, o których wyrok mówi, kryły się zapewne rzeczy, o których wyrok nie wspomina. Argumenty opozycji może nie były pozbawione podstaw, a Poznański w walce swej zapewne nie był odosobniony. Typowy to zresztą przykład opozycji, która prowadzi do władzy, gdyż w kilka lat później spotykamy Poznańskiego na najwyższych urzędach bractwa jako kasjera.

Przeciwko działalności Starszych wymierzona była też krytyka Samuela Cwi, syna Icchaka kohena, który wskutek tego został wydalony z bractwa. Dopiero po kilku latach udało mu się uzyskać przebaczenie i pozwolenie powrotu do bractwa (w r. 1860).

Ciekawy obrazek obyczajowy daje protokuł wyroku wydanego na Izraela Milicha, zamożnego właściciela furmanek i dorożek w Łodzi w r. 1861, zredagowany w wyjątkowo ostrym stylu:

„Niechaj będzie wiadomem, że człowiek płochy, niegodziwy i nikczemny Izrael Icchak syn Abrahama, Milich, z miasta tutejszego, otworzył usta bez miary przeciwko jednemu ze Starszych Chewry Kadiszy, a gdy go powołano przed sąd Chewry Kadiszy, na czele którego zasiadali kierownicy i przywódcy gminy naszej tutejszej, sponiewierał i znieważył bractwo".

Milich przyjął wysłańców bractwa z dorożkarskim temperamentem i groził im denuncjacją i śledztwem, („pokażą wam jak się należy, aż się wam brzuchy zatrzęsą"). Bractwo nie dało się steroryzować i rezolucja jego brzmiała: „wydaliśmy wyrok, za zgodą Bractwa Świętego i Pielęgnowania Chorych, oraz Bractwa Hachnasat Kalla, (Wyposażania Panien), Bractwa odmawiania Psalmów (חברת תהלים) i Bractwa studjowania Tory (חברת תנ"ך) by więcej nie mógł być członkiem żadnego bractwa na wieki wieków, a ten wyrok niechaj będzie wyryty na tablicy, jak się godzi dla takiego nikczemnika". Następują podpisy 3 Starszych Bractwa Psalmów (Jakób syn P., Zanwił..., Samuel Icchak), 3 Starszych Bractwa studjowania Tory (Abram Fiszel syn...., Salomon syn r. M., Abraham Icchak) oraz członków Bractwa pogrzebowego.

W tej sprawie widzimy ponownie ścisłe współdziałanie bractwa i Dozoru Bóżniczego. Ciekawym jest też fakt współdziałania z innemi stowarzyszeniami religijnemi i filantropijnemi, co daje bractwu możność rozciągnięcia swych wyroków na szerszy teren, tak że jego sankcje karne równać się mogły w danym wypadku jakby pozbawieniu praw obywatelskich w ramach żydowskiego życia społecznego.

Po tem tak bogatem w krytykę dziesięcioleciu nastąpiło snać uspokojenie, bo dopiero w r. 1877 spotykamy nową sprawę dyscyplinarną przeciwko Gerszonowi synowi Z. za „zawstydzenie i grube znieważenie Starszego w obliczu członków Bractwa". Winny został na 3 lata zawieszony w prawach członka, („wydalony z bractwa na 3 lata") a ponadto zastosowano doń bojkot towarzyski na ten czasokres („Każdy członek Bractwa zobowiązany jest oddalać się odeń wszelkiemi sposobami, tzn. jeśli np. spotka go na ulicy, albo u chorego. Kto zaś przekroczy ten zakaz, spotka go ta sama kara").

Ostatniem jakby echem konfliktów wewnętrznych w bractwie jest

8. Karta księgi brackiej z adnotacją o Mordechaju Heberze, Pierwszym Starszym Bractwa.

sprawa Jehudy Menachema Rozenbluma w r. 1892, który za zniesławienie bractwa został wydalony na 85 dni i skazany na grzywnę 32 funtów świec.

VIII. Zakończenie.

Bractwa Pogrzebowe lub Święte są bardzo starą u Żydów instytucją. O istnieniu podobnych bractw wspomina już talmud (Moed Katan 27), zaś Abraham Geiger przeprowadza tezę, że genezy bractw świętych należy szukać jeszcze w czasach drugiej świątyni. Na ziemiach polskich istniały bractwa te prawdopodobnie w każdej gminie żydowskiej, posiadającej własny cmentarz. Za czasów wolnej Rzeczypospolitej cieszyły się bractwa zupełną swobodą w ramach autonomicznego ustroju gmin żydowskich w Polsce. Natomiast władze zaborcze, które bardzo niechętnie odnosiły się do wszelkich przejawów żydowskiego życia samorządowego i korporacyjnego, zakazały istnienia bractw. Najwcześniej uczynił to rząd austrjacki, józefińskim dekretem z r. 1789 [1]), po nim rząd pruski, a w ślad za niemi poleciła Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych i Duchownych reskryptem z dnia 28.III.1822 znieść wszystkie bractwa pogrzebowe w Królestwie Polskiem i przekazać ich funkcje kahałom. Reskrypt ten nie odniósł prawie żadnego skutku — conajwyżej bractwa święte, które działały dotąd jawnie, obecnie kontynuowały swą działalność nielegalnie i półjawnie. Tylko w takich miejscowościach, gdzie pewna część społeczeństwa żydowskiego — zwykle elementy asymilatorsko-postępowe — domagała się tego uporczywie, np. w Warszawie, zostały bractwa faktycznie zniesione.

Władze krajowe powtórzyły swój zakaz w r. 1833 i 1843 z tym samym skutkiem, co poprzednio. W r. 1843 naczelnik powiatu łęczyckiego zwrócił się do burmistrza m. Łodzi z poleceniem „aby pod odpowiedzialnością swą wykrył, czyli w mieście tamtejszem podobne bractwo istnieje lub nie?... W razie wykrycia takowego Bractwa obowiązany jest Magistrat protokolarnie po szczególe objaśnić dążności i cele tegoż Bractwa, opisać z imienia i nazwiska każdego członka Bractwa, wszystkie fundusze jakie Bractwo posiada i gotowiznę u kogobądź natychmiast ściągnąć i wnieść do Kasy Bóżniczej, inne zaś wszelkie utenzylja i ruchomości oddać pod nadzór Dozoru Bóżniczego, a protokół w tejże mierze przedstawić do dalszej decyzji. W przyszłości zaś Magistrat z wszelką troskliwością przestrzegać winien, aby wspomniane Bractwo, jako przez Rząd zakazane w mieście nie istniało pod osobistą odpowiedzialnością Prezydenta". [2]) Burmistrz dostarczył dnia 10.VI.1843 zażądanego przez naczelnika powiatu spisu członków bractwa, natomiast żadnych innych zaleconych kroków

[1]) F. Friedman: Die galizischen Juden etc. str. 152.
[2]) A. A. D. m. Ł. Nr. kat. 2357 a

zdaje się nie przedsięwziął, mimo dalszych urgensów. Energiczne zarządzenie naczelnika powiatu stało może w związku ze sprawą oparkanienia cmentarza, która właśnie w tym czasie wypłynęła i zwróciła uwagę władz na znaczenie i wpływy bractwa w Łodzi — w końcu jednak nie zaszkodziło ono bynajmniej dalszemu rozwojowi łódzkiej Chewry Kadiszy.

W r. 1882 władze gubernjalne ponownie przystąpiły z energją do likwidowania Chewry Kadiszy. Powołując się na postanowienie Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych z dnia 6.II.1821 r. i na rozporządzenie tejże Komisji z dnia 11.XI.1843 r., przypomniał gubernator piotrkowski łódzkim władzom miejskim w piśmie z dnia 21.X. 1882 roku, że istnienie jakichkolwiek stowarzyszeń, zajmujących się chowaniem zmarłych Żydów, jest surowo wzbronione. Naskutek nacisku władz gubernjalnych umieścił łódzki Dozór Bóżniczy w projekcie etatu na rok 1882/1883 sumę 1.000 rsr., przeznaczoną na pensje dla ustanowić się mającej nowej posługi pogrzebowej, złożonej z 10 osób. Odtąd tylko ten personel miał posiadać wyłączne prawo do zajmowania się chowaniem zmarłych w Łodzi Żydów, pod pieczą i odpowiedzialnością Dozoru Bóżniczego.[1]) Niewiadomo jednak, czy i o ile nowe rozporządzenie weszło w życie i czy było ściśle przestrzegane, W każdym razie wpływy Chewry Kadiszy w życiu żydowskiem Łodzi znacznie zmalały pod koniec ubiegłego stulecia, a w pinaksach bractwa spotykamy już tylko bardzo nikłe ślady jego działalności w ostatniem dziesięcioleciu XIX wieku i w pierwszych latach naszego stulecia.

Jeśli bractwo, mimo negatywnego stosunku władz i zakazu istnienia, mogło rozwijać się pomyślnie, rozporządzać poważnemi sumami, podejmować akcje o charakterze publicznym, nakładać i egzekwować kary, zawdzięczało ono tę okoliczność wielkiemu autorytetowi i poważaniu, jakiem się cieszyło u ludności żydowskiej i życzliwemu stosunkowi doń tej instancji, od której w końcu najbardziej było zależne w swej działalności, — Dozoru Bóżniczego.

Już przekonaliśmy się, że wzajemne stosunki Dozoru Bóżniczego i bractwa były bardzo dobre i bliskie. Bractwo łożyło znaczne sumy na instytucje, pozostające pod pieczą Dozoru B.: na synagogę, mikwę i hekdejsz: zarząd cmentarzem był pewnego rodzaju kondominjum, przy znacznej przewadze Chewry Kadiszy. W sądownictwie swem bractwo znajduje pomoc i poparcie u Dozoru Bóżniczego, czasami Starsi Kahalni wprost z racji tego swego stanowiska i urzędu zasiadają jako sędziowie w sądzie bractwa. Bractwo karze swych członków za niesubordynację wobec władz kahalnych. Czasami kara taka ze strony bractwa dosięga

[1]) A. .A D. m. Ł.: Nr. Kat. 5660

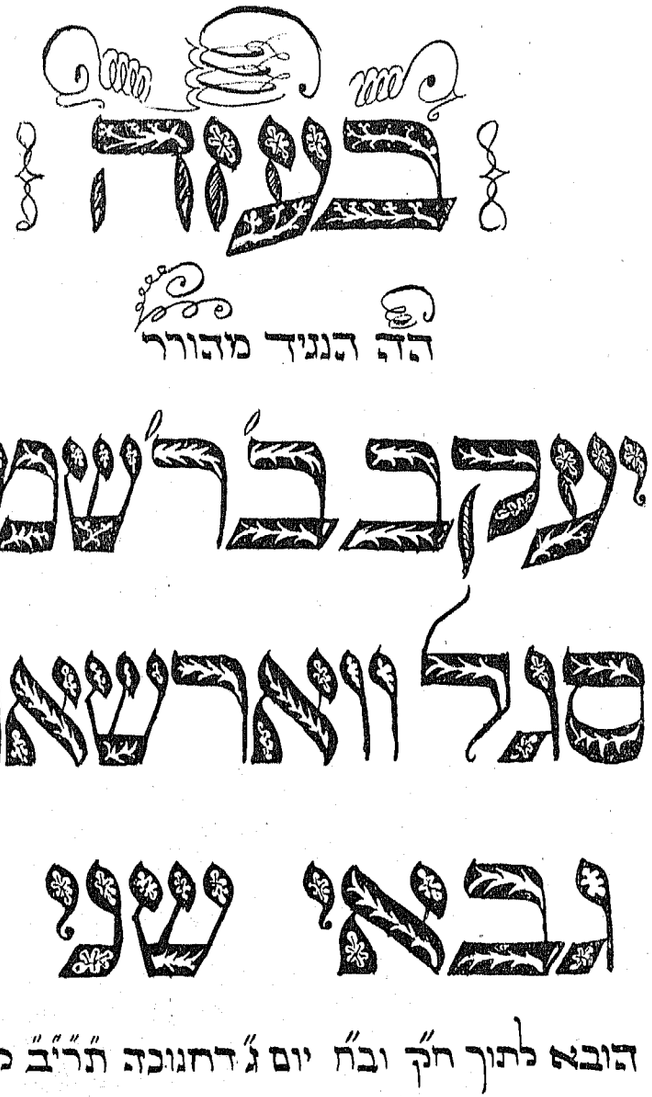

9. Karta księgi brackiej z wpisem Jakóba Warszawskiego, Drugiego Starszego Bractwa.

nawet ludzi do Bractwa nienależących, którzy narazili się Dozorowi Bożnicemu. Jako klasyczny przykład służyć może następująca sprawa: Michał Czośniak, szklarz łódzki, popadł w r. 1838 w konflikt z Dozorem Bóżniczym, ponieważ nie chciał zapłacić wyznaczonej przez tenże ceny na mąkę pesachową, uważając ją za zbyt wygórowaną i samowolnie ustanowioną. W walce swej przeciwko Dozorowi Bożniczemu posunął się Czośniak tak daleko, że złożył doniesienie do władz. Gdy w czasie tego sporu zmarło Czośniakowi dziecko, Bractwo odmówiło nieszczęśliwemu ojcu pochowania zmarłego i wedle relacji burmistrza m. Łodzi — „tak dalece zemstę swą wywarli, że nikt zmarłego dziecka dotknąć się nie może".[1])

Tę ścisłą współpracę Dozoru Bożniczego i bractwa najlepiej zrozumiemy, jeśli porównamy spisy elektorów i Starszych bractwa, z listami starszych Dozoru Bóżniczego. Przekonamy się, że niejednokrotnie te same osoby, choć nie równocześnie, dzierżyły ster zarówno w jednej jak i w drugiej instytucji.[2])

Ciekawym problemem jest społeczna struktura łódzkiego bractwa. W całej dotychczasowej literaturze o bractwach świętych panuje pogląd, że bractwa te były instytucjami wybitnie arystokratycznemi i ekskluzywnemi. Sądząc z dziejów bractwa łódzkiego należałoby może poddać ten pogląd rewizji, przynajmniej co do niektórych gmin. Skład bractwa łódzkiego nie był — jak to wykazaliśmy — wcale tak czysto arystokratyczny, a również tendencje do ekskluzywności były w niem bardzo słabe. Jedynie władze bractwa były przeważnie w ręku arystokracji i plutokratycznych elementów członkowskich. Czyżby bractwo łódzkie było zatem wyjątkiem z ogólnej reguły? Albo, czy może Łódź, jako miasto o wyłącznie napływowej ludności żydowskiej, nie mogła stosować zasady bezwzględnego puryzmu? Albo może dotychczasowe prace o bractwach świętych, nie wchodząc bliżej w badanie składu społecznego i pozycji socjalnej członków, wyprowadzały wniosek o arystokratycznym charakterze bractw, li tylko z analizy statutów i paragrafów, wprawdzie bardzo ekskluzywnych i arystokratycznych w swych żądaniach, lecz w praktyce nierealizowanych, niemożliwych do realizacji? Nie jesteśmy powołani do rozstrzygnięcia tak poważnej kwestji na podstawie szczupłego materjału jednej tylko gminy żydowskiej i zadowalamy się na tem miejscu zaznaczeniem jeno problemu. Na tem miejscu chcemy jeszcze zaznaczyć, że ludowa tradycja nie przypisuje bractwom

[1]) A. A. D. m. Ł. kat. 3822. Pismo mag. m. Łodzi do komisarza obwodu łęczyckiego z dnia 24 czerwca 1838 (patrz rozdział V. — A. Alperin: str. 33—36 (Red.)

[2]) p. Pinkus Zajdler, Pinkus Zonnenberg, Szmul Litman, Jakób Wiązowski, Szmul Zaltzman, Zołna Odeski. Szmerł Sygał, Lejzer Berger, Mendel Orbach, Mojżesz Fajtlowicz, Icek Kromholc, Wigdor Kochański, Lewek Heber byli w rozmaitych czasach Starszymi Dozoru Bożniczego. Ci sami ludzie piastowali też, niektórzy z nich kilkakrotnie urzędy Starszych lub elektorów w bractwie.

świętym wcale tak arystokratycznego charakteru, jak tego chcą nasi historycy. Wedle tej tradycji nazwa Chewry Kadiszy bierze się z początkowych liter następujących zawodów, stanowiących gros członków bractw: rzeźnicy, szewcy, tkacze, krawcy i pomocnicy rzeźniccy [1])

קצבים, דראטוע-דרייער, וועבער, שניידער, העקער.

Zawody te w żadnym wypadku nie dają się podciągnąć pod mianownik arystokracji.

Łódzka Chewra Kadisza, której najbujniejszy rozkwit przypada na lata 1840—1870, była prawdopodobnie najstarszą żydowską instytucją społeczną w Łodzi. Inne instytucje społeczne żyd. powstały tu znacznie później. Punkt XV statutu Bractwa z r. 1840, żądający dla Bractwa Pogrzebowego pierwszeństwa przed wszystkiemi innemi stowarzyszeniami w pewnych okolicznościach, wskazuje na to, że już w r. 1840 inne takie instytucje istniały w Łodzi. Protokuły bractwa wymieniają przygodnie następujące instytucje: חברת הכנסת כלה „Bractwo wspierania niezamożnych panien" w r. 1853 (bractwo to miało powstać wedle innych informacyj w r. 1839 [2]) חברת תנ"ך, [3]) „Bractwo odmawiania Psalmów" חברת תהלים, „Bractwo studjowania Pisma Świętego" w r. 1861. Wedle innej wersji miały ponadto istnieć w Łodzi przed r. 1864 jeszcze następujące instytucje: חברת גמילות חסדים „Bractwo wspomagania bliźnich", מלביש ערומים „Bractwo odziewania ubogich", חברת משניות „Bractwo studjowania Miszny", שומרי שבת „Bractwo przestrzegania soboty", סומך נופלים „Bractwo wspierania ubogich i podupadłych", חברת עירובים „Bractwo opieki nad eryfem".[4])

[1]) Informację tę zawdzięczam p. Józefowi Zelkowiczowi

[2]) A. Tenenbaum: די געשיכטע פון לאדוש און די לאדזשער יידען. str. 95

[3]) Już w czasie druku niniejszej rozprawy, udało się nam otrzymać pinaks Bractwa Studjów nad Pismem Świętem w Łodzi (חברת תנ"ך). Pinaks znajduje się w posiadaniu tegoż bractwa, które istnieje po dziś dzień i posiada własną bożnicę w sąsiedztwie Wielkiej Synagogi przy ul. Wolborskiej (w podwórzu Synagogi). Jak wynika z pinaksu, Bractwo חברת תנ"ך zostało założone dnia 28 października 1836 roku tj. 4 dnia miesiąca Cheszwan 5596 roku ery żydowskiej. Pod statutem bractwa, który zawiera 15 punktów, widnieją podpisy rabina łódzkiego Chaskla Naumberga i Starszego Dozoru Bożniczego Mendla Orbacha.

[4]) A. Tenenbaum: j. w.

SPIS RZECZY.

I. Opis źródeł i bibljografja	str. 37—45
II. Założenie łódzkiej Chewry Kadiszy	45—48
III. Członkowie Chewry Kadiszy	48—54
1. Liczebny wzrost Bractwa	48—50
2. Struktura społeczna	51—52
3. Wpisy do Bractwa Świętego	52—53
4. Nowicjat	53—54
IV. Ustrój i władze Chewry Kadiszy	54—63
1. Wybory	54—55
2. Elektorzy	55—57
3. Rada osiemnastu	57—58
4. Starsi	58—63
V. Zadania i działalność Bractwa Świętego	63—76
1. Pielęgnowanie chorych	63—65
2. Grzebalnictwo	65—68
3. Cmentarz	68—73
4. Działalność charytatywna Bractwa	73—74
5. Nauka i służba Boża	74—75
6. Majątek Bractwa i jego udział w akcjach społecznych	75
7. Uczty, posty i obchody	75—76
VI. Budżet Chewry Kadiszy	76—86
1. Rachunkowość Bractwa i organizacja kasowości	76—77
2. Ogólny budżet Bractwa w latach 1811—1820	77—78
3. Rozchody w latach 1811—1820	78—85
4. Dochody Bractwa w latach 1811—1820	85—86
VII. Statut Bractwa i jego rozwój. Stosunki wewnętrzne w Bractwie	86-105
1. Pierwszy statut Bractwa	86—88
2. Statut drugi z r. 1818 i reforma r. 1840	88—90
3. Nowy statut z r. 1840	90—92
.4 Artykuły dodatkowe	93—95
5. Konflikty i zatargi wewnętrzne	95—102
VIII. Zakończenie.	102—105

ARJAN MALINIAK

MONUMENTICA

(PIERWIASTKI SYMBOLICZNE I ARTYSTYCZNE NAGROBKÓW STAREGO CMENTARZA)

WSTĘP

Historja sztuki żydowskiej byłaby nie do pomyślenia bez sięgnięcia do tak ważnego i bogatego jej źródła, jakiem są synagogi i cmentarze.

Naród żydowski nietylko swoje świątynie, ale także miejsce chowania zwłok zdawien dawna otacza szczególną opieką i głębokim pietyzmem.

Cmentarze żydowskie już w starożytności były tak wzorowo urządzane i czysto utrzymywane, że mawiano o nich: „grobowce judejskie są od pałaców królewskich wspanialsze" [1]).

Źródła nieżydowskie częstokroć określają te cmentarze — prawdopodobnie dla ich obfitego zadrzewienia i bogatej roślinności — jako hortus judaeorum — ogrody judejskie [2]).

Ta troska o czystość i estetykę cmentarzy zdaje się być wynikiem czci dla majestatu śmierci, jako przejawu wyższej woli, a więc dla zjawiska choć smutnego, ale w istocie swej świętego.

Zarówno księgi religijne, jak mowa potoczna żydowska dają temu dosyć jaskrawy wyraz. Cmentarz nie jest tylko zwykłym terenem chowania zwłok, t. zw. „domem mogilnym" (בית הקברות). Jest to przedewszystkiem „dom wieczności" (בית עולם), „miejsce święte" (דאס הייליקע ארט), eufemicznie zaś mówi się o nim jako o „domu życia" (בית החיים), lub zgoła jako o „dobrem miejscu" (דאס גוטע ארט).

W tej ostatniej nazwie genetycznie tkwi może pierwiastek ironji, zczasem jednak stała się ona jednym z obiegowych synonimów w nomenklaturze cmentarza.

W świetle tak pełnego czci stosunku do powagi i świętości mogiły wydaje się dla niewtajemniczonego w arkana wiedzy judaistycznej wręcz

[1]) Sanhedrin 96, b.
[2]) Jewriejskaja Encikłopiedija IX, 531.

niezrozumiały zakaz biblijny grzebania zmarłych przez osoby pochodzenia kapłańskiego [1]).

Wedle tego przepisu zaszczytna i wzniosła czynność oddawania „prochom co z prochów pochodzi", do której najbardziej chyba predestynowani są członkowie rodu kapłańskiego, zdolna jest uczynić ich raczej nieczystymi.

Ale w istocie rzeczy naród żydowski, kiedy szło o cmentarz, na przestrzeni swych dziejów, podobnie jak dla synagogi, na największą był gotów ofiarność i poświęcenie.

Tworząc komórki życia zbiorowego, Żydzi zakotwiczali niejako swe bytowanie na danym terenie przez budowę synagóg i zakładanie cmentarzy.

Zdarzało się nieraz, że w pewnych miejscowościach nie wolno było zakładać cmentarzy żydowskich. W Polsce stał temu w niektórych miastach na przeszkodzie przywilej de non tolerandis Judaeis [2]). Niejedną tedy musiano stoczyć walkę i niemało ofiar ponieść, byleby prawo założenia cmentarza wyjednać [3]).

W ten sposób jedynemi bodaj na wielką miarę zakrojonemi, stałemi i trwałemi zabytkami historycznemi żydostwa są właśnie synagogi i cmentarze.

Posiadają one częstokroć, obok znaczenia historycznego, olbrzymią wartość artystyczną.

Ze starych cmentarzy, jakie po dzień dzisiejszy istnieją w pierwotnej swej niemal postaci, niektóre posiadają nieocenioną wprost wartość.

Takie cmentarze, jak altoneński, czy amsterdamski, praski, czy wiedeński, krakowski czy lubelski — to nietylko pamiątki po dawnych czasach i ludziach. Choć tylko ze śpiżu i kamienia, są one od śpiżu i kamienia trwalsze, jako niefałszowane świadectwa ducha żydowskiego, a w wielu razach i sztuki żydowskiej.

---

[1]) „I rzekł Wiekuisty do Mojżesza: przemów do kapłanów, synów Aarona i powiedz im: niechaj przy osobie (zmarłej) nie zanieczyszcza się w ludzie swoim (Lev. XXI, 1).

[2]) M. Bałaban: *Zabytki historyczne Żydów w Polsce*, str. 115.

[3]) Wzruszająca jest scena w powieści Sz. Asza: „Kidusz Haszem", kiedy karczmarz, zmuszony do niedźwiedziego pląsu majufesowego, rzuca się do nóg magnata, żądając od niego — za cenę swego pohańbienia — prawa budowy synagogi i założenia cmentarza. „Synagogi i cmentarza! — woła — synagogi do modlitwy i cmentarza do chowania naszych zmarłych" („Kidusz Haszem", str. 28).

CMENTARZ ŁÓDZKI

Stary cmentarz żydowski w Łodzi — że użyję swego rodzaju kontradykcji — jest zbyt młody, by zaliczyć go do kategorji pamiątek o wielkiej wartości historyczno-artystycznej.

Należy on, w przeciwieństwie do nowego cmentarza, słynącego z przepychu i rozmachu, a powstałego w okresie największego rozwoju i rozkwitu miasta, do typowych beth-hakwaroth miast polskich.

W obecnej chwili czworobok starego cmentarza, zamknięty ze wszystkich stron czerwonym niskim murem i zasłonięty tu i owdzie wysokiemi domami, stanowi część składową starej dzielnicy miasta.

Brama cmentarza (ryc. 1), znajdująca się w impasie prowadzącej do niej ulicy, zbudowana jest w stylu fortecznych wrót wjazdowych. Pośrodku bramy, w płaszczyźnie gzymsu, mieszczą się wzorowane na tablicach dziesięciorga przykazań dwie płyty, zawierające starty już obecnie tekst w języku polskim i hebrajskim. W głębi, za żelazną kratą bramy, widnieje czerwony budynek, dawniejszy dom przedpogrzebowy, obecnie mieszczący schronisko dla umysłowo chorych Gminy Żydowskiej.

Ryc. 1.

Rozrzucone bez ładu i składu wewnątrz cmentarza nagrobki toną w gęstwinie drzew, zarośli i chwastów, siejąc smutek ponurym krajobrazem dość szarej i ubogiej w piękno galerji kikutów pomnikowych.

Pierwsi Żydzi łódzcy nie mogli snać pozwolić sobie na ozdabianie i upiększanie swego domu wieczności.

O świadomem dążeniu do twórczości artystycznej w dziedzinie pomnikarstwa mówić tu trudno.

Szablon, panujący na cmentarzu, w istocie rzeczy jest utysiąckrotnioną kopją popularnych nagrobków żydowskich z piaskowca lub wapniowca.

Zdarzają się jednak wyjątki.

Zostały one chyba gdzieś podpatrzone przez śmiałka-pomnikarza, może przeinaczone i przerobione podług jego własnej fantazji i przeniesione na teren cmentarza łódzkiego.

Ryc. 2.

Przy największej chęci niepodobna, mimo to, przeprowadzić klasyfikacji stylów nawet tej kategorji mniej lub więcej odbiegających od szablonu nagrobków.

Na ten lub ów pomnik składają się elementy tak różnorodne, że tworzą pstrokaciznę stylów, często dziwaczną, ale czasem uderzającą oryginalnem skojarzeniem i szczęśliwem zespoleniem.

Studjum niniejsze, mające na celu zbadanie strony architektonicznej, względnie artystycznej nagrobków, dąży do ustalenia wspólnych poszczególnym pomnikom rysów i do wydobycia pod światło co ciekawszych nagrobków.

Ale przy segregowaniu i klasyfikowaniu pomników nie sposób było wyliczyć wszystkie znajdujące się na cmentarzu nagrobki. Raz dlatego, że jest ich zgórą trzy tysiące, powtóre dlatego, że nie posiadają one numeracji i nie są rozmieszczone podług ulic i kwater [1]).

Kierowałem się tedy wyborem pomników bądź przedstawiających typ charakterystyczny, bądź posiadających większą lub mniejszą wartość architektoniczną, artystyczną lub symboliczną.

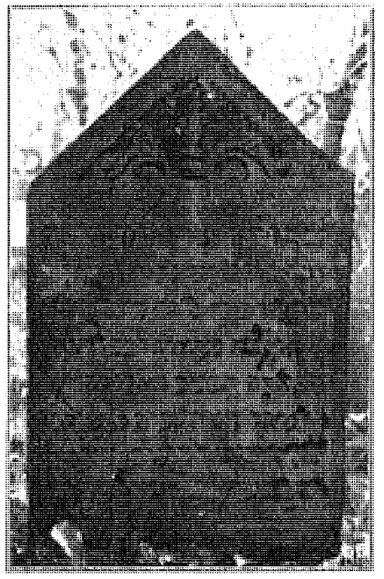

Ryc. 3.

[1]) Numeracja i sygnatura pomników, dokonana w okresie kopjowania napisów v. str. 15), miała charakter wyłącznie doraźny (Red.).

STYL NAGROBKÓW

Najpospolitszy, a zarazem najliczniej reprezentowany typ nagrobka stanowią zwykłe, pozbawione wszelkich ozdób, kamienie prostokątne lub zaokrąglone u góry w formie łuku.

Ten typ nagrobka, obok mniej licznego zespołu zakończonych u góry ostrym kątem lub wierzchołkiem — trójkątem (ryc. 2 i 3), zdaje się być jedynie swego rodzaju kamieniem przydrożnym, znakiem orjentacyjnym, śladem pośmiertnym. Dzięki temu śladowi łatwo rozpoznać miejsce spoczynku bliźniego, czy to w celu oddania hołdu jego prochom, czy dla uczynienia zeń medjum modłów i błagań, lub zwierzeń i wynurzeń osobistych.

Ryc. 4.

Dążności do utrwalenia lub uwiecznienia pamięci zmarłego nie można w tego rodzaju pomnikach się dopatrzeć.

Ryc. 5.

Zwykły kamień odpowiada zresztą samej idei nagrobka, stanowiącego, jako m a c e b a, wyłącznie znak, a nie przedmiot pietyzmu, a już najmniej pretekst do artyzmu [1]).

Z tym poglądem na istotę nagrobka kłócą się jedynie frazeologją przeładowane teksty napisów na pomnikach, w czasach bowiem biblijnych, kiedy maceba miała znaczenie wyłącznie symboliczne, żadne napisy wogóle nie były stosowane [2]). Najstarsze z a b y t k i pomnikowe, jakie znamy, opatrzo-

[1]) Maceba w czasach biblijnych była kolumną, wznoszoną jako symbol w miejscu objawienia Boskiego (Gen. 28, 18), zawarcia przymierza (Joz. 4 20, Gen. 31, 40 i t. p.), wreszcie, jako znak nad mogiłą (Gen. 35, 20). *Jüd. Lexikon* III, 1433.

[2]) Jewr. Encikł. XVI, 279.

ne są jedynie imieniem, wzgl. także patronymicum zmarłego, żadnych pozatem danych personalnych, ani tembardziej słów pochwalnych na cześć zmarłego one nie zawierają.

W późniejszych dopiero czasach poczęto dodawać benedykcje, w rodzaju: błogosławionej pamięci (זכרונו לברכה), pokój duszy (נוח נפש), pokój (שלום) i t. p. [1]).

Jest rzeczą pewną, że napisy na macebach, w formie chociażby skromnych wzmianek, nie były pochodzenia żydowskiego, lecz przejęte zostały od świata helleńskiego. Poraz pierwszy spotykamy się z niemi na grobowcach katakumbowych. [2]) Po długim rozwoju epitafja stają się najważniejszym bodaj elementem pomnika żydowskiego, aż z biegiem czasu wyradzają się w liczmany frazesowe, od których nie jest oczywiście wolny również cmentarz łódzki. Znajdujemy je w jednakowym stopniu na prymitywnych kamieniach przytoczonego wyżej typu, jak na pomnikach wyższego rzędu.

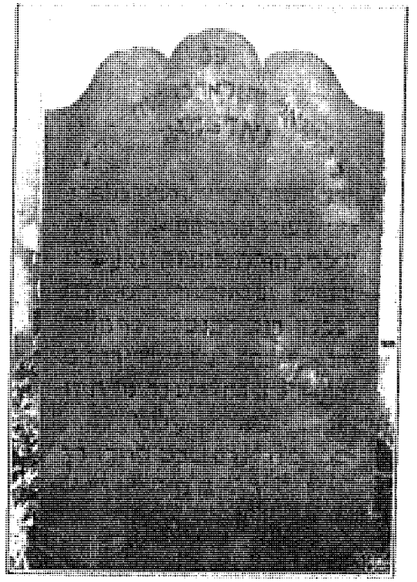

Ryc. 6.

Do kategorji prymitywnego typu zaliczyć również wypada jedyny w swoim rodzaju na cmentarzu łódzkim nagrobek, składający się z podmurza i poczernionej płyty, wmurowanej w ścianę graniczącego po stronie zachodniej z terenem cmentarnym prywatnego domu (ryc. 4).

Ten unikat powstał chyba z powodu braku odpowiednich środków na postawienie nagrobka. Nie jest jednak wykluczone, że chciano w ten sposób zapewnić pomnikowi dłuższe i trwalsze istnienie.

Ryc. 7.

[1]) tamże.

[2]) Sándor Wolf: Die Entwicklung des jüdischen Grabsteines und die Denkmäler des Eisenstädter Friedhofes, Str. XXIV (Eisenstädter Forschungen B. I.)

Na innych cmentarzach fakty wyzyskiwania przygodnego lub postronnego elementu w celach pomnikowych są znacznie częstsze. Niektóre wypadki są tak interesujące, że warto o nich przy tej okazji wspomnieć. Tak np. na cmentarzu leśnym w Połonce wyzyskano zrąb drzewa i wyryto na nim epitafjum. W kilku innych wypadkach służą na tym samym cmentarzu za nagrobki większe lub mniejsze części kamieni młyńskich, opatrzone w odpowiednie napisy [1]). Szlachetny w swej prostocie kamień marmurowy (ryc. 5), którego jedynym ornamentem jest wąskie obramienie napisu w formie listwy łukowej, należy do pomników bardziej rzadkich. Hipoteza, że obecna postać nagrobków

Ryc. 8.

żydowskich — płyta pionowa —, jest metamorfozą dawniejszego sarkofagu i stanowi tylną jego ścianę [2]), znajduje w tej grupie nagrobków niebyle jakie potwierdzenie. Niemniejszą prostotą odznacza się znaleziony zdala od mogił obalony kamień prostokątny, którego sfotografowanie okazało się technicznie niemożliwe.

Do tejże grupy kamieni typu płyty sarkofagowej lub katakumbowej należą pomniki o wierzchołku zakończonym karbami gzymsowemi (ryc. 6). Na pomniku tym uderza jasność i precyzja kwadratowego pisma hebrajskiego w tekście napisu. Pewne nagrobki tych kategoryj, wykonane z pośledniejszego gatunku kamienia, zdobi dosyć udatna ornamentyka (ryc. 7, 8, 9).

Ryc. 9.

[1]) A. Levy: *Jüdische Grabmalkunst in Osteuropa*, str. 12, 13 i 14.

[2]) R. Bernstein—Wischnitzer: *Alte Friedhofkunst*, *Der Jude*, styczeń 1818, VI, 10—11.

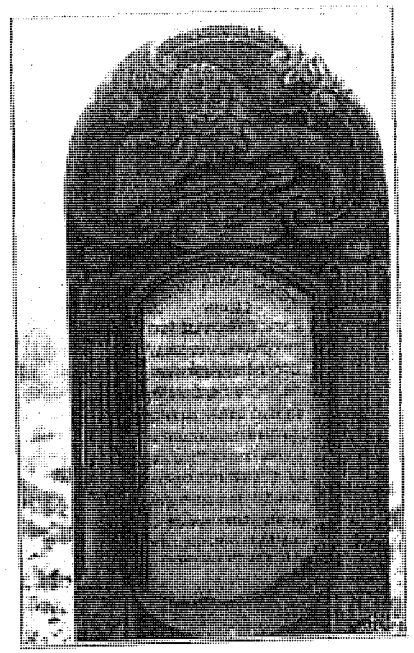

Ryc. 10.

Ryc. 11.

Pewną jednolitą grupę stanowi szereg kamieni, krórych cechą wspólną jest obramienie napisu. Składają się na nie umieszczone po obu stronach epitafjum, poniżej łuku wierzchołkowego, kolumny korynckie lub toskańskie (ryc. 10, 11, 12 i in.). Pole wierzchołka wypełnia zazwyczaj ornament artystyczny lub symboliczny.

Zamiast kolumn, część tej grupy kamieni posioda ożywiające je desenie, frendzle, esy-floresy, zależnie od gustu i smaku rzeźbiarza (ryc. 13, 14, 15).

Typowe gzymsy stylu empire mają pomniki, zawierające rozmaite symbole w polu wierzchołka (ryc. 16, 17, 18 i in.), których znaczeniu poświęcony zostaje w niniejszej pracy osobny rozdział.

Ryc. 12.

Ryc. 13.

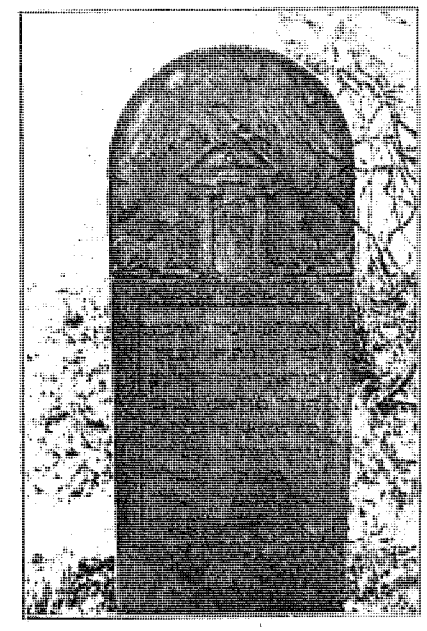

Ryc. 14.

Ryc. 15.

Ryc. 16.

Nieudolne skojarzenie baroku ze stylem empire, rokoko z renesansem, antyku z biedermeierem ratuje bardzo często symbol lub ozdoba w polu wierzchołka, albo pod taflą napisu. W jednym wypadku oryginalną wnękę z oddrzwiami w pomniku, flankowanym po obu stronach kolumnami korynckiemi i przypominającym szafę ołtarzową, szpeci, jak nałożony kołpak, gzyms wierzchołkowy (ryc. 19).

Ryc. 17.

Ostatnią grupę tworzą pomniki w stylu modern. Mają one przeważnie kształt ściętych kolumn i obelisków, na granitowych cokołach (ryc. 20).

Ładnem wykonaniem odznacza się pomnik o wierzchołku renesansowym i obramieniu tablicy w stylu maurytańskim (ryc. 21).

Mimo efektownego wykonania, wszystkie te pomniki są jednak zwykłemi fabrykatami i nic wspólnego ze sztuką nie mają. Żywcem przeniesione z obcego gruntu, świadczą one jedynie o upadku żydowskiego kunsztu pomnikarskiego. Potwierdza się poraz nie wiedzieć który teza, że swój piękny rozwój zawdzięcza sztuka pomnikarska tylko dawniejszemu ekskluzywnemu życiu żydowskiemu, zanik zaś tej dziedziny sztuki żydowskiej w dużym stopniu położyć należy na karb penetracji do nas obczyzny w okresie maskilizmu i asymilacji.

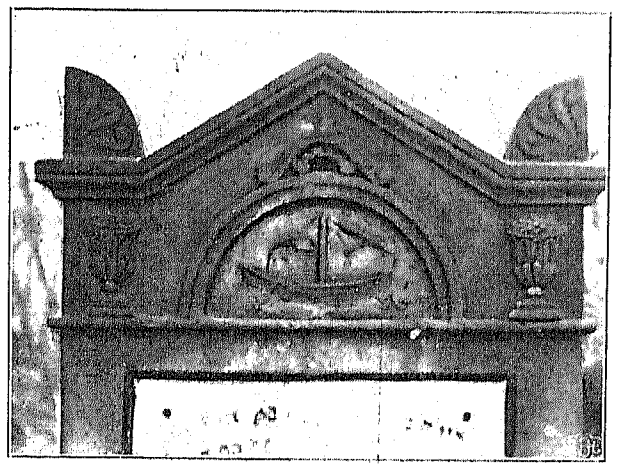

Ryc. 18.

Niemal wszystkie nagrobki zrobione są z piaskowca, wapniowca, granitu lub marmuru. Spotyka się również pomniki żelazne (ryc. 22), gdzieniegdzie zaś tynkiem pokryte nagrobki murowane. Takie pomniki spotyka się

głównie nad grobami osób szczególnie poważanych i pobożnych (ryc. 23).

Na uwagę wreszcie zasługują dwa murowane ohele (ryc. 24 i 25), t. zw. mauzolea („ohel" po hebrajsku — namiot) typu spotykanego na wielu cmentarzach żydowskich. Ohele służą zazwyczaj za miejsce spoczynku cadyków lub rabinów. Kształtem swym przypominają one grobowce rodzinne, a są zapewne reminiscencją historycznych grobowców ludu żydowskiego, których pierwowzór — biblijna „Mearath hamachpela"[1]) (Jaskinia Machpeli) — był pierwszym „domem mogilnym" żydowskim wogóle.

Ryc. 19.

W zrujnowaych dwóch mauzoleach cmentarza łódzkiego prawie zawsze znaleźć można kartki, t. zw. kwitłech, składane przez pobożnych, a zawierające różne prośby. Czasem na pokruszonych cegłach chelów zapłonie na cześć pochowanych tam rabinów zbożną ręką przyniesiona świeca.

ORNAMENTYKA

Walory artystyczne pomników żydowskich nie zawsze leżą w kształcie i stylu kamieni. Najczęściej szukać ich należy w dekoracji i ornamentyce nagrobków.

Choć naogół ornamentyka cmentarna nie wykracza poza ramy uświęconego przepisami religijnemi i tradycją historyczną wyobrażania przedmiotów kultu, lub zwierząt i ptaków, bywają jednak dosyć śmiałe pod tym względem wyjątki.

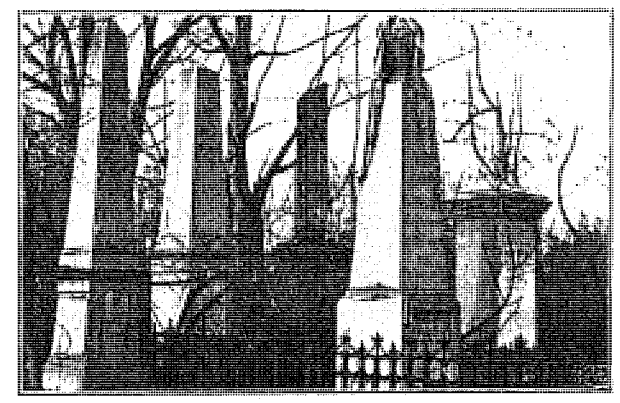

Ryc. 20.

[1]) Gen. XXIII, 19.

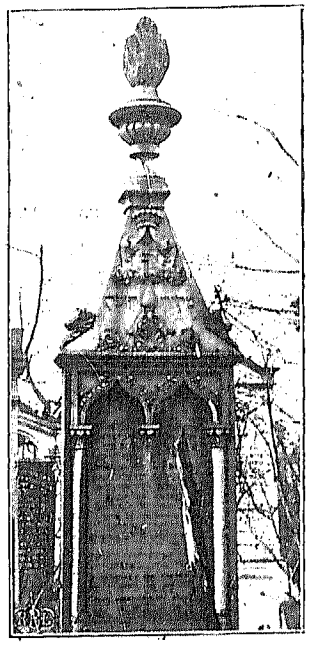

Ryc. 21.

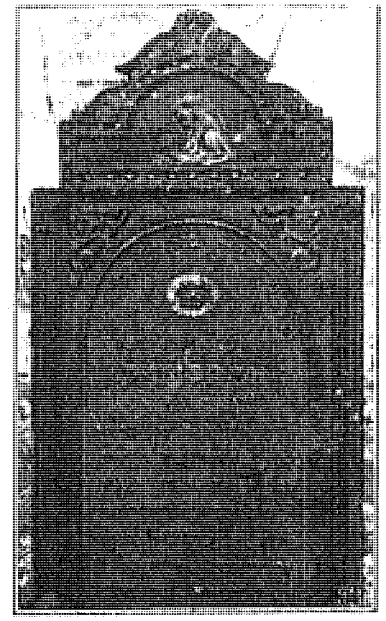

Ryc. 22.

Ryc. 23.

Szczególnie bogata i różnorodna jest strona dekoracyjna pomników na cmentarzach sefardyjskich. W przeciwieństwie do cmentarzy aszkenazyjskich, gdzie figury ludzkie na pomnikach są zjawiskiem niezmiernie rzadkiem, skołykamy tu pięknie rzeźbione sceny biblijne lub rodzajowe, w których biorą udział postacie historyczne, względnie współczesne.

Na niektórych pomnikach widoczne są ślady asymilacji z otoczeniem, oraz próby łączenia motywów żydowskich z symboliką nieżydowską. Tak np. jeden z pomników na cmentarzu w Oudekerku pod Amsterdamem [1]) zawiera, obok płaskorzeźby w medaljonie, przedstawiającej aniołów podejmowanych przez patrjarchę żydostwa Abrahama [2]), trupią czaszkę,

[1]) Jüd. Lex. II. str. 824.

[2]) Jest to pomnik Abrahama Seniora Teixeira de Mattos; motyw biblijny na pomniku jest niewątpliwie aluzją do szlachetności i gościnności zmarłego, imiennika patrjarchy.

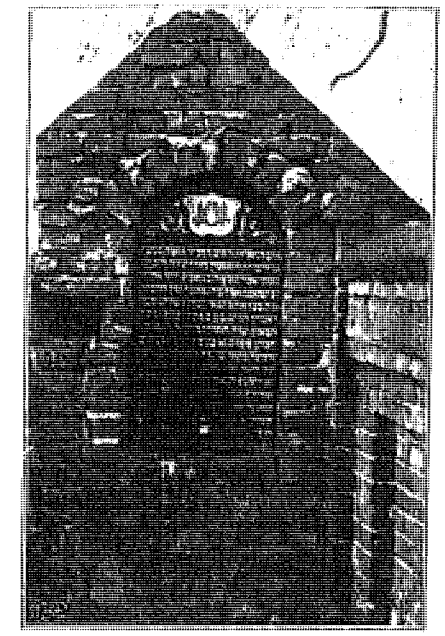

Ryc. 24.

Niezmiernie ciekawy jest pomnik marszałka sejmu żydowskiego w Lublinie. Widzimy tu w medaljonie postać ludzką, przedstawiającą Artemidę z napiętym łukiem [2]).

Również na cmentarzu warszawskim, na jednym z pomników widzimy figurę ludzką. Przedstawia ona odwróconego tyłem do widza rybaka z zanurzoną w rzece siecią. Rybakowi, wyobrażonemu na pomniku — co jest szczegółem dla nagrobka żydowskiego może najciekawszym, — towarzyszy pies [3]).

Z pośród rzeźbiarzy nowoczesnych, poświęcających się częściowo także rzemiosłu pomnikarskiemu, niektórzy rzeźbią figury oraz figury płaczących dzieci na flankach cokołu.

Inna znowu rzeźba, przedstawiająca umierającą położnicę [1]), otoczoną pielęgnującemi ją kobietami, z pośród których jedna karmi — zamiast matki — noworodka, zawiera ponadto figury aniołków i dzieci, oraz czaszki i kosy, czyli że rekwizyty symboliczne, które tradycji żydowskiej są zupełnie obce.

Nie brak jednak rzeźb na pomnikach sefardyjskich, które, przedstawiając postacie ludzkie, obierają za tło motywy wyłącznie żydowskie.

Na cmentarzach żydowskich w Polsce, jak zresztą na wszystkich cmentarzach aszkenazyjskich, figury ludzkie nie są prawie znane, a w każdym razie stanowią rzadki wyjątek.

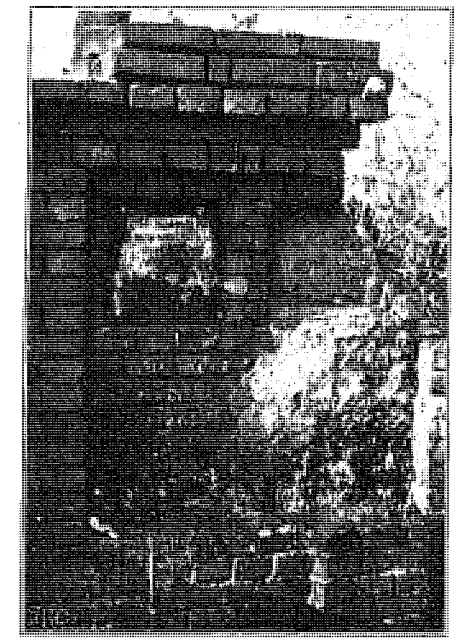

Ryc. 25.

[1]) Jüd. Lex., jak wyżej.

[2]) M. Bałaban: *Die Judenstadt von Lublin*, str. 92, ryc. 51.

[3]) Żydzi w Polsce Odrodzonej, tom II., str. 332.

niejako połowicznie, dając jedynie kontury aniołów lub postaci, symbolizujących przeważnie smutek lub rozpacz, lecz nie uwydatniając rysów twarzy ludzkiej. Takich pomników jest obecnie sporo na całym szeregu cmentarzy żydowskich.

Stary cmentarz łódzki wszystkich tych przejawów artyzmu nie zna. Nie znaczy to bynajmniej, że jest on pozbawiony wogóle pierwiastków ornamentacyjnych i dekoracyjnych.

Jeżeli chodzi o postacie ludzkie, to spotykamy tu jedynie wypadki wyobrażania pars pro toto, jak np. rękę dzierżącą pióro, znane nam także z innych cmentarzy [1]).

Stary cmentarz nie zna również niesmacznego zwyczaju umieszczania podobizn zmarłych we wnękach lub na płytach nagrobków.

Pomniki na starym cmentarzu nie imponują co prawda walorami formalnemi, jak np. wiele nagrobków na starszych cmentarzach żydowskich, ale posiadają zato niejednokrotnie cudowną wprost ornamentykę.

Naogół przeważa na pomnikach ornamentyka staro-żydowska w postaci arabesek, kielichów, lichtarzy, zwierząt, drzew i t. p.

Żydowski kunszt snycerski, który przejawia się od wieków w rzeźbieniu wspaniałych szat ołtarzowych, w przecudnych robotach złotniczych, filigranowej i koronkowej pracy nad ozdabianiem przedmiotów kultu, jak wieżyczki na wonidła, korony do rodałów, tarcze i t. p., objawia się tu i ówdzie w całej swej wspaniałości także na nagrobkach cmentarza łódzkiego.

Ornamentyka pomnikowa bywa dwóch rodzajów: albo ma na celu wyłącznie stronę dekoracyjną, albo służy jako wyraz heraldyki lub symboliki żydowskiej.

Na całym szeregu pomników, gdzie dekoracja pur sang jest elementem dominującym, piękne wykonanie walczy o lepsze z samym motywem ornamentu. Szczególnie wyróżnia się w licznej grupie tego rodzaju pomników wspaniale rzeźbiony gryf o rozpostartych skrzydłach, umieszczony nad dwoma wprawdzie dość oklepanemi symbolami: zdmuchniętą świecą i puszką ofiarną (ryc. 26), lecz przytłaczający je swym surowym, powiedziałbym drapieżnym majestatem.

Mistrzowskie wykonanie tego pełnego ekspresji ornamentu świadczy o niepospolitym talencie anonima — rzeźbiarza, którego dłutu niewątpliwie

[1]) Dr. Artur Levy — *Jüdische Grabmalkunst in Osteuropa*, str. 27, ryc. 36.

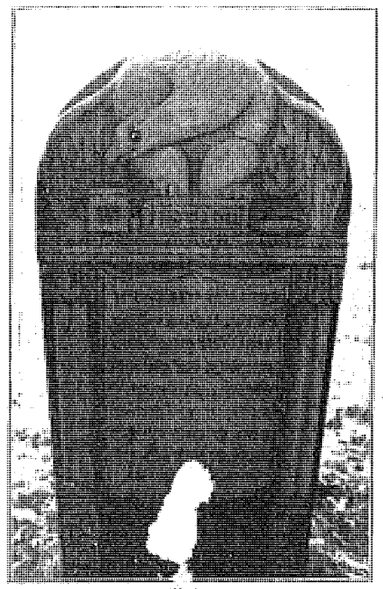

Ryc. 26.

zawdzięczać należy wiele jeszcze innych wybitnie artystycznych ozdób na pomnikach. Trudno tylko ustalić, czy mamy rzeczywiście przed sobą dzieła jednego wielce uzdolnionego pomnikarza, czy też kilku nieznanych autorów, żadnych bowiem wskazówek w tej mierze ani pinaksy gminne, ani tradycja ustna nam nie dają, a wszelkie dociekania, jak dotąd, obracają się jedynie wokół niezupełnie pewnych domysłów.

Przy porównywaniu rzeźb na różnych pomnikach dochodzi się jednak do wniosku, że większość ich, — jeżeli chodzi o dekoracje, mające pewną wartość artystyczną,—jest dziełem jednego majstra. Zarówno technika, jak rysunek rzeźb przemawiają w dużym stopniu za tą tezą.

Inwencji twórczej i talentowi rzeźbiarskiemu tego samego mistrza dłuta, który wykonał przytoczony wyżej nagrobek, przypisałbym bez wahania wierzchołek pomnika wykonany w stylu świeczników chanukowych. W pięknym obramieniu roślinnym widzimy tu wspaniałego daniela o szeroko rozgałęzionych rogach obok ściętego drzewa (ryc. 27).

Lwi pazur rzeźbiarza zdradza płaskorzeźba: orzeł o rozłożonych skrzydłach ze świecznikem w dziobie na tle bogato ornamentowanego wierzchołka (ryc. 28). Jest to zapewne tak samo dzieło wspomnianego pomnikarza-anonima.

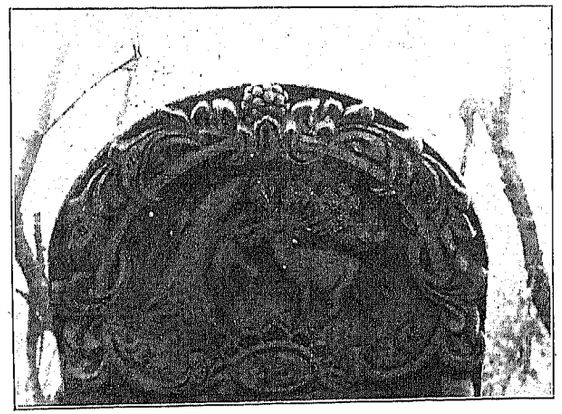

Ryc. 27.

Całą gamę pięknych motywów, zawierających nawskroś oryginalne pierwiastki

stylu żydowskiego w rzeźbiarstwie, tworzy płaskorzeźba nagrobka, przedstawiająca dwoje zwierząt, wspartych o dzban lewitów (ryc.29).

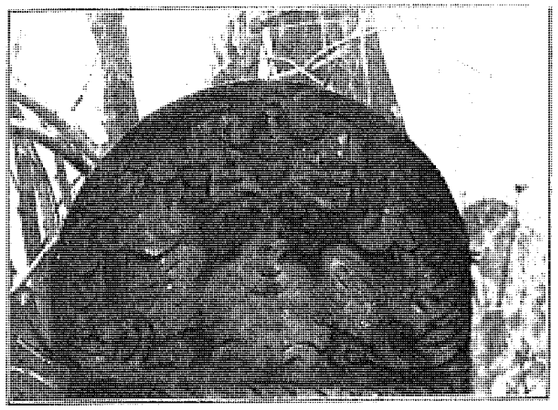

Ryc. 28.

Ten rodzaj ornamentu, pięknie reprezentowany w rozmaitych odmianach na cmentarzu łódzkim, jest w ostatnich czasach często wyzyskiwany w rzeźbie żydowskiej, szczególnie stosowanej, przyczem stary motyw bywa zazwyczaj stylizowany, w innych znowu wypadkach nowoczesny motyw odpowiednio archaizowany.

Możnaby przytoczyć jeszcze dosyć pokaźną ilość niezmiernie ciekawych ornamentów, celujących pod względem techniki rzeźbiarskiej. Z powodu jednak wyrażonej w nich idei, odnieść je należy, mimo wysokiej klasy artyzmu, raczej do dziedziny symbolu, niż czystej dekoracji.

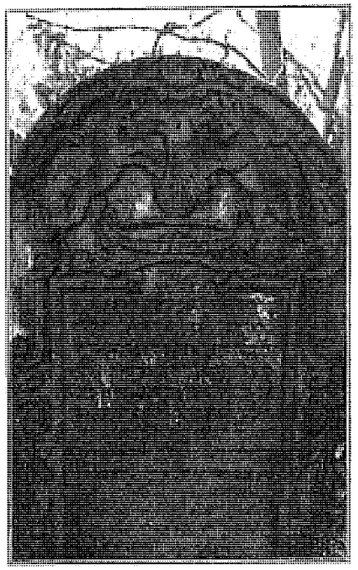

Ryc. 29.

Jako ilustrację przytoczę pełną dynamiki i artyzmu rzeźbę, przedstawiającą wystraszonego jelenia, ugodzonego może strzałą, skaczącego przez załamujący się pod nim płot drewniany (ryc. 30).

Ponieważ ornament ten, obok właściwej rzeźby, wyraża jeden z bardzo charakterystycznych w pomnikarstwie żydowskiem symbol, zostanie on, podobnie jak wiele innych dekoracyj o znaczeniu symbolicznem, omówiony w specjalnie temu przedmiotowi poświęconym rozdziale.

SYMBOLIKA

Przewagę nad ornamentem czystym, o założeniach wyłącznie formalnych, na większości cmentarzy żydowskich ma ornament stosowany, polegający na wyobrażaniu przymiotów zmarłej osoby, wzgl. przedmiotów mniej więcej z nią związanych, za pomocą symboli.

Symbolikę pomnikową można podzielić na sześć wyraźnie określonych grup:

1. symbolika imienia;
2. „ nazwiska;
3. „ rodu;
4. „ osobista;
5. „ zawodu;
6. „ śmierci.

Ryc. 30.

Najczęściej symbolika na pomnikach dotyczy imienia lub nazwiska, a w wielu razach również momentów genealogicznych, jak np. u osób pochodzących z rodu kapłanów lub lewitów.

Ryc. 31.

Ta symbolika heraldyczna, nagół dosyć prymitywna, jest na cmentarzu żydowskim bardzo rozpowszechniona. Tak np. lew na pomniku oznacza z reguły zwykłą transpozycję malarską lub rzeźbiarską imienia Lajb (Arjeh, Jehuda Lejb) (ryc. 10, 12, 31), jeleń – imienia Hersz (Cwi) (ryc. 7, 8, 27, 30), niedźwiedź – imienia Ber (Dow) i t. p.

Nie zawsze jednak pod pomnikiem, zawierającym wizerunek lwa, spoczywają szczątki doczesne osoby imieniem Lajb, a rzeźbę wilka, jelenia lub niedźwiedzia posiadają niejednokrotnie pomniki na mogiłach Samuelów, Mojżeszów, Salomo-

nów lub Chaimów [1]).

Imiona biblijne lub historyczne dają bodźca do odtwarzania scen, związanych z bohaterami różnych epok.

Jeśli bowiem imię zmarłej brzmiało Rachela, kojarzy się je z opowieścią o spotkaniu Jakóba z córką Labana, względnie czyni się aluzję do tego spotkania przez rzeźbienie studni (ryc. 17).

Ażeby dać wyraz plastyczny imieniu Rebeka, majster pomnikarski rzeźbi na nagrobku spotkanie Eleazara z Rebeką (ryc. 35) [2]).

Ryc. 32.

W ten sam sposób przy imieniu Mirjam znalazły się na pomniku instrumenty muzyczne, nawiązujące do tuż obok przytoczonego wersetu ותקח מרים הנביאה את התוף בידה („I ujęła prorokini Mirjam bęben w swe dłonie") (Deot. 15, 20) [3]).

System heraldyczno-ilustracyjny, spotykany przy symbolizowaniu nazwisk (okręt stanowi plastyczne uzmysłowienie nazwiska Schiff, ryba — Fisch i t. p.), odpowiada tym samym założeniom.

Czasem wysiłki w kierunku nadania jakiemuś imieniu lub nazwisku formy plastycznej zakrawają poprostu na curiosa.

Jeden z badaczy cmentarzy żyd. przytacza zdjęcie pomnika, na którym widnieje melonik nad tekstem epitafjum.

Ryc. 33

[1]) Por. Dr. Artur Levy: *Jüdische Grabmalkunst in Osteuropa*, str. 25.
[2]) tamże str. 27.
[3]) tamże „ 28

Jak się okazuje, zmarły nazywał się Hut (w transkrypcji rosyjskiej—Gut), umieszczono więc na nagrobku kapelusz jako ilustrację do tego nazwiska.

Przynależność do rodu kapłanów lub lewitów zazwyczaj wyobrażana jest za pomocą czynności rytualnych lub przedmiotów kultu (błogosławiące dłonie — u kapłanów (ryc. 11, 24), dzbany i misy do mycia rąk — u lewitów (ryc. 29).

W dawnej żydowskiej sztuce pomnikarskiej niemal regułę stanowiło umieszczanie przy nazwiskach: Kon, (wzgl. przy odmianach tego nazwiska, jak: Kohen, Kogan, Kahan, Kogan, Kahane i t. p.) oraz Lewi (wzgl. przy odmianach, jak Lewit, Lewite, Lewita i t. p.), świadczących o pochodzeniu rodowym zmarłego, przytoczonych wyżej znaków heraldycznych.

Ryc. 34

Takie znamiona posiadają, oczywiście, także nagrobki kapłanów i lewitów, gdy nazwiska zmarłych bezpośrednio nie zdradzają pokrewieństwa etymologicznego z brzmieniem hebrajskim nazwobu tych rodów izraelskich.

W szczególności dotyczy to nazwisk, stanowiących skrót znaczeniowy wyrazów kapłan lub lewita.

Takich skrótów jest coniemiara. Przytoczę kilka najbardziej charakterystycz-

nych.[1]) A więc — nazwisko Kac (כ"ץ) nie jest bynajmniej odpowiednikiem

[1]) Na marginesie zaznaczyć wypada, że skróty inicjałowe tego typu, czyli abbrewjatury słów nie są wogóle w stylu rabinicznym rzadkością. Całe piśmiennictwo religijne, a nawet współczesna korespondencja rabiniczna roi się od takich skrótów, które z czasem wniesiono również do formacji nazwisk żydowskich, szczególnie kiedy szło o rodziny pochodzenia duchownego. I tak: nazwisko Babad באב"ד jest skrótem, składającym się z inicjałów kilku następujących słów: בן אבי בית-דין „ben awi beth-din", czyli syn naczelnika sądu rabinicznego, t. j. rabina, Bomac במ"ץ — „ben more cedek" (syn mistrza sprawiedliwości, czyli sędziego, t. j. duchownego), Bogrow, wzgl. Bohrow בהר"ב - syn rabina (בן הרב); Szabad, posługacz sądu rabinicznego שב"ד (szliach beth-din; Mac—מ"ץ (more cedek — mistrz sprawiedliwości, czyli sędzia, t. j. duchowny)i Szac — ש"ץ (szliach cybur, czyli kantor) i t. p.

żydowskim słowa kot, lecz połączeniem inicjałów k. i c. w słowach hebrajskich kohen i cedek, co w przekładzie znaczy—kapłan sprawiedliwy. Również nazwisko Mazo (מזא"ה) jest oryginalnym stopem poszczególnych liter, zapożyczonych ze słów hebrajskich מזרע אהרן הכהן, „z potomstwa (arcy-) kapłana Aarona". W ten sam sposób ukuto nazwisko Zak (זי"ק), oznaczające „święte potomstwo" (זרע קדושים), oraz זקה"ם Zakhajm (זרע קדושים הם), co w przekładzie brzmiałoby „są oni potomstwem świętem".

Ale poza temi najprostszemi komentarzami plastycznemi, stanowiącemi symbolikę nazwisk i rodów, istnieje jeszcze mnóstwo innych, że przytoczę najbardziej popularne, jak: puszki ofiarne, (ryc. 8) korony (ryc. 9 i 11), lichtarze, świeczniki siedmioramienne (menorah), (ryc. 3, 28, 33), półki z księgami religijnemi (ryc. 33, 34), kwiaty, winne grona, drzewa, kielichy (ryc. 13, 15, 27) i t. p.

Na starym cmentarzu łódzkim wszystkie te rodzaje ornamentyki stosowanej są licznie reprezentowane zarówno w pojedynkę, jak w rozmaitych kombinacjach i skojarzeniach.

W ujęciu statystycznem ornamentyka symboliczna na pomnikach tego cmentarza przedstawia się jak następuje:

świece	203	świecznik siedmior., ptak	6
płonące świece	16	świecznik siedmioram., kotary	5
świece, lew	36	świecznik, siedmioram., dzban	15
świece, ptaki	66	świecznik siedmioram., lwy	2
świece, gołębie	7	świecznik siedmior., lwy, korona,	3
świece, ptaki, lichtarze	22	korona	357
świece, ptak, lichtarze, korona	18	korona z napisem	8
złamane świece, lichtarze, ptaki	6	korona, półki z książkami	167
złamane swiece, lichtarze, korona	14	korona, księgi, dzban	3
złamane świece, kotary	19	korona, półki z książkami, lwy	48
złamane świece, dzban	3	korona i lew	96
złamane świece, korona	151	korona, tablice z przykazaniami	3
złamane świece, korona, gołębie	2	korona, błogosławiące ręce	39
złamane świece, wazon, kwiaty	2	korona, ręce, lew	9
lichtarze, lwy	3	korona, ptak	7
lichtarze, ptak	23	korona, dzban	18
lichtarze, lwy, korona	38	korona, ścięte drzewo	40
świecznik siedmioramienny	76	korona, wazon	3
świeczniki siedmioram., świece	12	orzeł	87
świecznik siedmioram., gołębie	3	orzeł, świece, kotary	8
świeczniki siedmioram., ptaki	21	orzeł, złamane świece	126
świecznik siedmioram., korona	50	orzeł, lichtarze	137

orzeł, kotary	7	gryf	6
orzeł, złamane świece	42	lew	107
orzeł, świecznik siedmioramienny	21	lwy	8
orzeł, drzewo	4	lew i drzewo,	17
orzeł, korona	13	lew i dzban	4
orzeł, ścięte drzewo	58	jeleń	6
orzeł, księgi	25	jeleń, drzewo	3
orzeł, księgi, korona	2	drzewo	10
orzeł, błogosławiące ręce	10	ścięte drzewo	69
lew, orzeł	2	dzban	8
orzeł, wazon z kwiatami	6	dzban, miednica	2
orzeł, dzban	4	kwiaty	10
księgi	80	wieniec	17
księgi, lew	21	wazon	5
księgi, kielichy	5	wazon z kwiatami	8
księgi, ścięte drzewo	12	kosz kwiatów	16
półki z księgami	32	kosz z owocami	2
półki z księgami, ptaki	3	kielichy	3
błogosławiące dłonie	48	okręty	3
błogosławiące dłonie, księgi	11	studnie	2
błogosław. dłonie, puszka ofiarna	2	różne zwierzęta	12
ręce polewające wodę z dzbana	2	bez ornamentów	693
ptak	12	**Razem**	**3,411**[1])

Symbol pojedyńczy, w odróżnieniu od zbiorowych, idzie prawie zawsze w parze z pewną wyraźnie określoną ideą i w sposób plastyczny ją uzmysławia.

Zdarzają się jednak wypadki, kiedy ornament, jakkolwiek ma na celu ilustrację symboliczną, niezupełnie się pokrywa z danemi, dotyczącemi zmarłej osoby.

Jeżeli pojedyńcze symbole są naogół swego rodzaju plastycznym komentarzem do imienia, nazwiska, rodu lub innej cechy i rysu zmarłej osoby, to źródła symboli kombinowanych szukać należy przeważnie w przypadkowem łączeniu ich przez pomnikarza.

Wszelka próba analizy poszczególnych skojarzeń na pomnikach zdaje się być czczym zupełnie trudem, gdyż bez uszczerbku dla charakterystyki zmarłego niejeden symbol mógłby snadnie być zastąpiony innym.

Bywają, rzecz prosta, wyjątki, kiedy symbol pluralny składa się na pewną harmonijną całość i wypływa z istotnej chęci uwydatnienia całokształtu walorów i zalet osobistych zmarłego, stając się niejako uplastycznionym jego życiorysem.

[1]) Inwentaryzując symbolikę, zdaję sobie sprawę, że wykaz cyfrowy bynajmniej nie uwydatnia cech artystycznych rzeźb na pomnikach, niemniej jednak może on służyć za skorowidz, wskazujący na kierunek i inklinacje symboliczne pomnikarzy omawianego czasokresu.

Prócz symboliki heraldycznej, wymienić należy ornamentykę znaczeniową o pierwiastkach nietyle familijnych i osobistych, ile zawodowych, ilustrującą — obok sfery zainteresowań i umiejętności, walorów duchowych i umysłowych — profesję zmarłego.

Ryc. 35.

Jeżeli chodzi o symbole zawodowe, nie należy pod tym pojęciem rozumieć emblematów różnych rzemiosł. Takie znamiona heraldyczne na nagrobkach żydowskich zdają się nie być praktykowane nigdzie; w każdym razie nie są mi one znane [1]).

Pod pojęciem zawodu, należy tu raczej rozumieć czynności religijne, jak rzeź rytualna, akt obrzezania, dmienie w róg w okresie uroczystych świąt noworocznych, czytanie rodałów i t. p.

Takich symboli na pomnikach łódzkich jest cały szereg. Ręka trzymająca gęsie pióro na ryc. 36 ma tłumaczyć, że zmarły był za życia pisarzem rodałów (סופר), lancet rytualny w futerale na ryc. 37 symbolizuje zawód mohela (dokonywającego aktu obrzezania chłopców) i t. p.

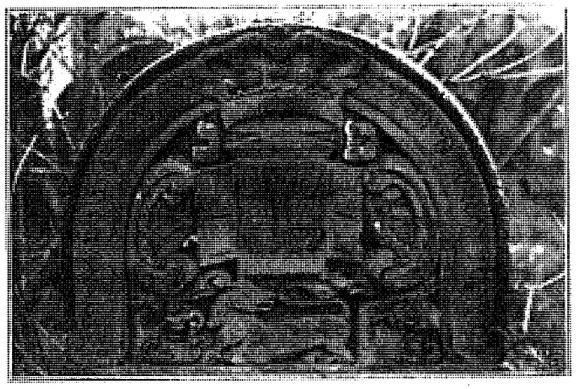

Ryc. 36.

Na jednym z pomników (ryc. 38) rzeźbiarz — za pomocą wyobrażonych przyrządów rytualnych — symbolizuje szereg rozmaitych funkcji religijnych, pragnąc w ten sposób po kolei uwydatnić wszystkie talenta, jakiemi zmarły był za życia obdarzony.

[1]) Wyjątek stanowią tylko instrumenty muzyczne, (Dr. A. Levy: j. w. str. 62), które zresztą znajdujemy również w synagogach, jako ilustrację do psalmów.

Widniejące na tym pomniku rodały oznaczają, że wykonywał on czynności w domu modlitwy przez czytanie rodałów; róg — że pełnił funkcję trębacza noworocznego [1]); nóż rytualny — że był z zawodu rzezakiem rytualnym.

Z przytoczonych wyżej ornamentów symbolicznych, spotykanych na starym cmentarzu łódzkim, jak zresztą na innych cmentarzach, bardzo rozpowszechniona jest korona.

Symbol ten przeważnie zdobi pomniki głów rodzin, przyczem niemal zawsze dodawany jest, jako komentarz do tego ornamentu, werset הוי, נפלה עטרת ראשינו (Biada nam, spadła korona z naszych głów).

Ryc. 38.

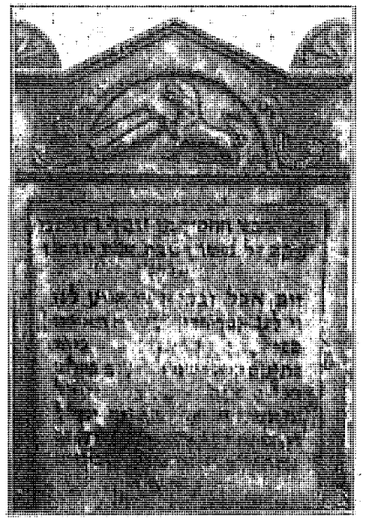

Ryc. 37.

Razem z koroną umieszcza się często półkę lub szafę z księgami religijnemi, co symbolizuje, że zmarły był uczonym w Piśmie.

Symbolika osobista nie ogranicza się tylko do podkreślenia wiedzy judaistycznej lub życia religijnego.

Obejmuje ona wszelkie walory serca i umysłu, dając wyraz tak dobroczynności (puszka ofiarna), jak artyzmowi (instrumenty muzyczne) lub innym cechom zmarłej osoby (np. patrjotyzm i t. p.)[2])

[1]) Róg na pomnikach stanowi czasem symbol ogólniejszy i oznacza zwiastowanie czasów Mesjasza i zmartwychwstania (Jewr. Encykl. IX, 370).

[2]) Na jednym z pomników cmentarza żydowskiego w Łęczycy rzeźba przedstawia orła polskiego z koroną nad tekstem epitafjum, przyczem między skrzydłami widnieją litery ת. נ, inicjały słów: תנצבה (tu został pochowany).

Masowo produkowane na pomnikach lichtarze, świeczniki, zdmuchnięte świece – oznaczają nietylko złamane lub zgasłe życie, lecz na niejednym nagrobku (kiedy zmarłą osobą jest kobieta) symbolizują, że zmarła wykonywała obrzęd religijny modlenia się nad świecami, albo też, że śmierć położyła kres wykonywaniu przez bogobojną kobietę tego obrzędu.

Do rozpowszechnionych symboli odnieść można również wizerunki orłów, gryfów, ścięte drzewa, zwiędłe gałęzie i t. p.

Prócz tych wszystkich omówionych wyżej symboli, należy wymienić jeszcze takie, jak okręty,[1]) złamane maszty, (ryc. 18) przystanie.

Te symbole, zaczerpnięte z dziedziny marynistyki, czasem oznaczają, jak wspomniałem już wyżej, zwykłą ilustrację do nazwiska, czasem jednak mają głębsze znaczenie, stanowią bowiem plastyczny komentarz do trenów jeremjaszowych, przyczem słowo אניה ma tu podwójne znaczenie: płacz i okręt.

Zresztą łączenie rzeźby z tekstem epitafjów nie jest wypadkiem odosobnionym, napisy bowiem na pomnikach zawierają niekiedy rozmaite metafory i wersety, żywcem przeniesione z ksiąg religijnych na nagrobki i dostosowane do osoby lub imienia zmarłego.

Ale analiza szczegółów tych skojarzeń wykracza poza ramy niniejszego studjum i dotyczy raczej epigrafiki, niż ornamentyki i symboliki nagrobków.

---

[1]) Patrz wyżej – statystyka symboli.

CWI DAWIDSOHN

EPITAFJA

Badania naukowe tekstów pomnikowych, stanowiące część składową epigrafiki ogólnej, mają dla historji kultury narodów i krajów znaczenie wprost nieocenione.

Piśmiennictwo żydowskie lat ostatnich poświęca temu zadaniu dużo uwagi, zawdzięczając mu i opierając na nim niejedno doniosłe odkrycie historyczne.

Już wybitny pionier ruchu oświeceniowego żydowskiego S. J. Finn zrozumiał olbrzymią doniosłość epitafiki. Lwią część jego dziejów zbiorowości żydowskiej w Wilnie p. t. „Kirjah Neemana" wypełniają teksty nagrobków.[1]) Również szperacze i badacze kronik, herbarzy i sztambuchów rodzinnych dużo wagi przywiązują do tych dokumentów na kamieniu, wysnuwając z nich rozmaite wiadomości z dziedziny zawodów, stosunków i warunków bytowania poszczególnych rodzin żydowskich.

Tak w księdze „Daat Kdoschim" I. T. Eisenstadta[2]), jak w wielu innych zbiorach tego typu, autorzy sporo informacji czerpią z przytaczanych przez nich epitafjów.

Ale podczas gdy literatura dawniejsza traktuje teksty pomnikowe jedynie jako źródło informacyjne, nowsze prace poświęcają temu przedmiotowi uwagę pod innym jeszcze kątem widzenia. Rozpatrują je mianowicie nie tylko jako klucz do szyfrów dziejowych, lecz nie mniej jako objekt filologiczny i etymologiczny.

Niepożyte są zasługi na tym polu szeregu znakomitych uczonych, jak B. Wachstein, L. Lewysohn i in.[3]). Ciekawe glossy do tekstów na nagrobkach znajdujemy zresztą nietylko w większych pracach rozmaitych uczonych; ukazujące się od czasu do czasu mniejsze i większe rozprawki w rozmaitych czasopismach naukowych z zakresu judaiki są nader cennym w tej mierze przyczynkiem [4]).

Epitafja starego cmentarza łódzkiego, liczącego zaledwie 125 lat

---

[1]) S. J. Finn *„Kirjah Neemana"*, Wilno 1860.

[2]) I. T. Eisenstadt, Petersburg, 1897/98.

[3]) B. Wachstein *Hebräische Grabsteine aus dem XIII-XV Jh in Wien und Umgebung*, Wien, 1916.

L. Lewysohn: *Sechzig Epitaphien von Grabsteinen des Israelitischen Friedhofes zu Worms*, Frankfurt a/M 1855.

[4]) *Monatschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums* i in.

istnienia, nie mogą, oczywiście, mieć poważniejszego znaczenia dla historji kultury żydowskiej.

Zresztą, napisy na nagrobkach zostały odpowiednio wykorzystane i skomentowane w niniejszej monografji na tle dziejów ogólnych starego cmentarza żydowskiego, niektóre bowiem epitafja, bądź w całości, bądź w urywkach przytoczono w katalogu nagrobków [1]), inne zaś zasługujące na omówienie teksty poddano szczegółowej analizie w rozdziale p. t. „Teksty napisów na nagrobkach" [2]). Skierować uwagę zatem należy w stronę filologiczną tekstów.

Jest rzeczą wiadomą, że epitafja hebrajskie są przeważnie zbiorem przesadnych frazesów, nic wspólnego ze zmarłą osobą nie mających, lecz będących swego rodzaju ozdobą barokową, spleciona z wieńca słów i zdań.

Składają się na nią trudne niekiedy do odcyfrowania połączenia językowe, akrostychony, wersety, anagramy.

Dawniej tym ozdobom stylistycznym udzielano wiele czasu; niejeden poeta hebrajski epoki haskali pierwsze swe kroki stawiał jako domorosły twórca epitafjów i niejeden zdobył ostrogi, jako znawca języka hebrajskiego na tle napisów pomnikowych.

Istnieją pozatem na wszystkich prawie cmentarzach żydowskich stereotypowe teksty epitafjów, zawierające swoistą frazeologję pochwalną, stosowaną do zmarłych bez różnicy klasy i warstwy i różniącą się na poszczególnych pomnikach jedynie pod względem personalji zmarłego.

Tych epitafjów na starym cmentarzu łódzkim jest coniemiara. Stanowią one gros tekstów pomników. Czy należy to przypisać niezbyt wysokiemu poziomowi wykształcenia pierwszych pokoleń żydowskich w Łodzi, czy innym przyczynom, trudno w obecnej chwili orzec. Ale rzecz znamienna, że na trzy tysiące zgórą nagrobków, niewiele można wymienić tekstów oryginalnych, lub zasługujących na wyróżnienie.

Standardowe teksty, zaczynające się od słów, w rodzaju איש תם וישר (Człek zacny i prawy), albo איש ירא אלקים (człek bogobojny), niekiedy z dodatkiem אהוב (lubiany), lub תמים (zacny), איש יקר מהולל בשער (człek drogi i sławiony we wrotach, t. j. w społeczeństwie), albo też על אלה אנו בוכים (z tego powodu łzy ronimy [3]), kiedy chodzi o mężczyznę; צדקה וחסד עשית כל ימי' (dobro i sprawiedliwość czyniłaś całe życie), אשת חיל היתה במעשי' (kobietą

[1]) Patrz str. 1 — 115 katalogu nagrobków (tekst hebrajski);
[2]) Patrz str. 160—163;
[3]) Treny Jeremjaszowe 1, 16;

(dzielną była w swych czynach [1]), albo תבורך מנשים באהל (wśród kobiet w namiotach będziesz błogosławiona) [2]), kiedy chodzi o kobietę; הבן יקיר לי, ילד שעשועים (drogi mi syn, dziecko igraszek scil radości) [3]), na nagrobkach chłopców; פה טמונה הילדה פרחה (tu pochowane jest kwitnące dziewczę), lub tym podobne tworzą większość epitafjów na cmentarzu żydowskim (Nr. Nr. I., II, III, IV, V, VI, VII).

W niektórych razach autorzy tekstów zdobywają się na odchylenia od przyjętego szablonu, nawiązując, jak wyżej, do wersetów biblijnych, ale kojarząc je jednocześnie z imieniem zmarłego.

Przy tworzeniu tych napisów kierują się oni temi samemi zasadami, co rzeźbiarze przy stosowaniu scen biblijnych na ornamentach o charakterze symbolicznym [4]). Jeśli np. zmarłemu w sędziwym wieku mężczyźnie było na imię Abraham, tekst zazwyczaj otwierają słowa ואברהם זקן בא בימים [5]) (I postarzał się Abraham i dostąpił podeszłego wieku); gdy chodzi o imię Jehuda, autorzy nawiązują do błogosławieństwa, udzielonego przez patrjarchę Jakóba swym synom, zawierającego taki oto wers: יהודה אתה יודוך אחיך (Jehudo! Ciebie chwalić będą bracia Twoi) [6]), kiedy zaś hołd pośmiertny ma być złożony zmarłemu o imieniu Naftali, pierwszemi słowami epitafjum zwykle są: נפתלי אילה שלוחה (Naftali łanią chyżą) [7]) z tegoż błogosławieństwa Jakóbowego zaczerpnięte, choć z istotnemi rysami charakteru pochowanej w tej lub owej mogile osoby przytoczone w tekście przymioty bezpośredniego związku zgoła nie mają (VIII — X).

Niekiedy, choć rzadko, autor porzuca wszechwładnie panujący szablon i pozwala sobie na licentia poetica, trawestując tekst biblijny i dostosowując go do domu wieczności.

Tak np., zamiast tekstu biblijnego

אין זה כי אם בית אלהים

(to nic innego jak tylko, że Dom tu Boży) [8]) w wizji Jakóba, rzeźbi na pomniku

אין זה כי אם בית עולמים

(to nic innego jak tylko, że Dom tu Wieczności) [9]). Z takiemi parafrazami

[1]) Parab. 31, 10
[2]) Ks. Sędziów 5, 24
[3]) Jer. 31, 20
[4]) Str 128
[5]) Gen. 24, 1
[6]) „ 49, 8
[7]) „ 49, 21
[8]) „ 28, 17
[9]) Katalog nagrobków str. I, poz. 4

spotykamy się przeważnie na pomnikach uczonych w Piśmie, wzgl. osób z pośród duchowieństwa. [1])

W tym stanie rzeczy analiza filologiczna tekstów wydaje się bezpłodnym jeno trudem, gdyż przypuszczać należy, że ciekawych niuansów językowych, któremi możnaby było wzbogacić tę gałąź wiedzy, epitafja cmentarza łódzkiego nie zawierają.

Przytaczając niektóre stereotypowe teksty, pragniemy zarazem na kilku innych przykładach zilustrować rodzaj epitafjów, równie ubogi pod względem stylistycznym, lecz należący do typu akrostychonów [2]).

Pozatem wybraliśmy parę epitafjów charakterystycznych pod względem treści, pragnąc utrwalić je nietyle jako typ, ile jako jedyne w swoim rodzaju teksty na omawianym cmentarzu żydowskim. [3])

---

[1]) Niezmiernie interesujące teksty tego typu znaleźć można w wyżej cytowanem dziele S. J. Finna: „קריה נאמנה", oraz w pracach: Ch. Dembitzera — „כלילת יופי", Kraków 1888 i 1893; Sz. Bubera: „אנשי שם", Lwów 1895 i in.

[2]) Patrz Nr. Nr. XI-XIII

[3]) Patrz Nr. Nr. XIV-XVII.

XVII

פ"נ

הרב המאוה"ג החו"ב החסיד בוצ"ק בנ'שק'
שלשלת היוחסין מו"ר יהודה ליבוש
הכהן אבד"ק סאל בע"ס בית יהוד' אחרון
וס' שאגת ארי' על גפ"ת בהר' הק' החסיד
מו"ה בצלאל בהגאון מרן משולם הכהן
ראבד"ק לבוב בע"ס פתחי נדה נכד'
הגאון שר התודה מרן ר' נפתלי
הכהן מפוזנא בע"ס סמיכת חכמים
ולמעל' בקודש עד המהר"ל מפראג
עד רש"י ז"ל ואמו הרבנית מ' שרה
פעריל בת הגאון רשכבה"ג מרן שמואל
אבד"ק פוזנא בע"ס ב"ש אחרון נכד
הגאונים שדרי תורה הרמ"א מקראקא
המהרש"א מאסטראה והמהר"ם
לובלין זי"ע נפ' בש"ט יום ה' עקב
י"ח אב שנת תרמ"ט לפ"ק תנצב"ה

***

XVI

מצבת

אב ובנו

איש נכבד ויקר ישר וחסיד מ' משה יצחק במ' קלונימוס

נו"נ יום עש"ק ב' כסלו תרמ"ח

ובנו האבר' בשני' מ' מנחם מענדל האב' לימי אבי' המנו' (?)

תנצנ"ה

מי שם האבן ירה ציון ל...ב... קברים

שואלי העוברים על שם הגברים

האב והבן הנזכרים

יחד בשנה אחת הנפטרים

ציון העמידו הבנים לזכר אביהם

חקיק בלבבם באין מנ(חם) על אחיהם

קבר ואבן אחד לאות לכן

בן שבעים האב ובן כו' הבן

קלונימוס התוארים בעיני הבנים

— — א היקר הזקן וש(בע) ימים

מר לנו זכרון מו — — — תם

נפשם ממעל בשמים נחלתם

ר' משה גאלדקראנץ

***

XIV

פה תנוח אשה כבודה בחכמתה תמכה ביתה ובתבונתה השכילה
אל דל מ' נחמה יהודית ראטענבערג ב"ר שמעון ארי' ז"ל מזאסלאוו
נחמה חסרנו מעת הלקח יפעת הבני' ותרב דמעותנו יחד תמי'
ראו איך טוב עין גזר בעלה עזר רבים גל זה על גוה יעמוד

ה"ה

אם מעל הבנים לקחה בדמי שנותי'
ותעל רוחה השמימה מעל ששת ילדי'
בסתר עליון שמה תשבע מפרי מעשי'
ותעל רוחה לאלקים ביום א' של
ר"ח מרחשון שנת תרל"ט לפ"ק

תנצנ"ה

***

XV

פ"נ

האשה מ' בתי' מרים בת הר'
יוסף זאב זצ"ל מוילנא
בת שתים וששים שנה
נאספה אל עמה בער' חג הסוכות
שנת תר"ם לפ"ק
היא צותה לפני מותה
לבל לחוק על מצבתה
תהלות מעשי' מפעלות צדקותי'
וזו ענותה היא גדולתה
והדומי' תהלתה תנצנ"ה

***

XIII [1])

פ"נ ר' יעקב מאיר הלוי ביילין

יצריח יריע האבן הזה

על עמדי נוראות אחזה

קץ האדם עפר ואדמה

בקבר ירדם באפס נשמה

מתחת ארגז הארץ נפתחה

אור פורח כחבצלת מכל סביבי זרחה

יציג לפני נשם ממרום לוקחה

רחבי שמים פתאום כספר נגוללו

במרכבות רבבות נשמות יובלו

נוגה להם לכל עברים יזהירו

אל מקום זה קבר יסעו ינהרו

הנה לקראתך באנו בקול קראו

ראה יעקב מאיר נכחך יצאו

נשמות טהורות ממקום קדוש באו

לקרוא לך אל אל בשמים

ועיניך תראינה אור פני מלך חיים

ישוב יחיינו בהר הקודש בירושלי'

נפטר ביום י"ד כסלו תרמ"א לפ"ק

פה לאדז.

***

[1]) Patrz: str. 52 katal. nagr. oraz str. 235 — (życiorysy).

XII

נפטר ונקבר בר"ח כסלו שנת תרמ"ז לפ"ק

פ"נ

ה"ה איש זקן ושבע ימים מ'

אשר לעמיל

בן מו"ה נתן ז"ל

אשרי איש אשר עמלו תורה

שם טוב קנה לעצמו בעבודתו

רב ומורה צדק לעדתו

לעשות משפ' אמת ומישרי' אהב

עשוק מיד עשקו הציל בחכמתו

מתורתו השקה לאחרים כל ימיו

ירא ד' מנעוריו ועד זקנתו

לילות כימים עשה

בבהמ"ד קבע עיקר תורתו

תנצב"ה

***

XI

נפ׳ בשם טוב ליל שני של פסח
בשנת תרמ״ה לפ״ק
פה קבור לטוב זכור נוצר עקב
איש חבר מעם בחור בן יעקב
משה עלה למרום וטהר
שמו שמן תורק ויצחר
האורה לו זרוע כשמש ונסהר
בחיים חיתו הקדיש עתותיו
נצר תושי׳ ותום אדחותיו
ידא אלקים יפיק תבונה
עול מנעוריו ישא באמונה
קול חכמתו בחוץ תרונה
בבית ד׳ שם מעונה
בעת התחי׳ בארץ החיים
נרו יזרח כאור שבעתים
ה״ה הזקן הרבני החסיד מו״ה
משה
בן מו״ה יעקב זצ״ל
תנצב״ה
***

X

נפתלי כאילה בוא שלוח
בבית התפלה לבקש סלוח
יעוררו קינה בני בינה
וי-וי יצרוחו על האיש אמונה
חביבות עצמות א׳ פה שוכנות
נבחר במדות ונהנ׳ בחסידות
נדבות קבץ לדלי עמינו
זלנו עליו דמעות עינינו
שמרום עלה והוא איננו
ה״ה הרבני המופלג י״א מו׳
נפתלי הרצקי במו׳ יוחנן ז״ל
בר״ח מנחם אב תר״י לפ״ק
תנצב״ה
***

IX

נפט' י' אייר תרל"ו לפ"ק
מ' ליב במ' בנימין הלוי שווייצער
יהודה אתה יודוך אחיך
הטוב החסד – אל ידידיך
וגם לעניים פרשת כפיך
דלים חוגגת בפיך וביתך
בגיך ושמרו יתומי' אחריך
בשם טוב עזבתי – – –
נטעת בגן עדן מושבך
ילודיו מעשי לפני קוראיך
מלאכי החמים יקבלו פניך

***

VII

פה טמונה הילדה פרחה
כשושנה תיף בגדלה
הוי כי באבה נקטפה
העלמה יוכבד ב' מ'
אהרן יהודה בערמאן
נפט' בעש"ק ו' חנוכה תרמ"ט

תנצב"ה

***

VIII

אברהם זקן בא בימים
והלך לגן עדן למנוח'
ואותנו עזב לאנחה
והיה איש ירא אלקי'
ושמש בהחברה
קדושה באמונה ה"ה
מו"ה אברהם בן מו"ה
מאיר ז"ל נפ' בשם טוב
י"א מנחם אב שנ' תר"ז לפ"ק

תנצב"ה

***

V

מנשים באהל צדיקים תבורך
למנוחות שאננות תילך להנוח
כשרון מעשי׳ יעלו לנחות
הוי אותנו עזבה בשברון רוח
גודל צדקתה יוליכו למרומים
ימליצו בעדה פני שוכן מעוני׳
טוב שכרה תקבל כגמולי׳
לערן גן יוליכוה כמעללי׳
אשה מ׳ מלכה גיטיל ב׳ מ׳ יצחק
מקאלשין נ׳ כ״ג כסליו תרל״ב

תנצב״ה

***

VI

הוי
הבן יקיר לי אם ילד
שעשועים מת עלי
נחמן
ז״ל ב״מ ידידיה בערגער
נ׳ משק ונ׳ ביום א׳ כ״ו
מגחם אב תרל״ח תנצב״ה

***

III

פ״נ

צדקה וחסד עשית כל ימי׳
יעידו עליך שוב מעשיך ׳
פניך יאודו בעדן נגדך
אל האמהות יכונון כסאך
מרת ציפא בת מו״ה יהודא
נפטרה י״א אייר שנת
תרל״ה לפ״ק תנצב״ה

***

IV

פ״נ

אשת חיל היתה במעשי׳
הלכה למנוחה בחצי ימי׳
ועזבה יגון ואנחה אחרי׳
ה״ה האשה הצנועה
מרת פייגא לאה ב״ה
כה׳ מנחם מענדיל
נפטר׳ ונק׳ יום ג׳ י״ז אלול
— — — תרל״ג לפ״ק
תנצב״ה.

***

I

פ"נ

איש ירא אל' תמים במעשיו
עסק בעבוד' הבורא באמונה
פזר נתן לאביונים מיגיע כפו
הוא הלך לגן עדן למנוחה
ובני' נשארו ליגון ולאנחה
ה"ה המנוח מו"ה צדוק בן
מו"ה ליטמאן ז"ל נפטר
בחצי ימיו בש"ק ונקבר
ביום א' ח' תמוז שנת תרנ"ב לפ"ק

תנצב"ה

***

II

פ"נ

על אלה אנו בוכים
יען כי נפלה ממנו
עטרת ראשינו אבינו היקר
מו' משה יוסף ב"ר אלי'
נבוני' בש"ט כ"ב תמוז
תרכ"ט לפ"ק

תנצב"ה

***

Dr. FILIP FRIEDMAN

STARY CMENTARZ ŻYDOWSKI w ŁODZI W ŚWIETLE CYFR.

Zarząd Gminy Żydowskiej w Łodzi postanowił wydać monografję starego cmentarza żydowskiego w Łodzi przy ulicy Wesołej. W tym celu przystąpiono przedewszystkiem do zarejestrowania wszystkich nagrobków, znajdujących się na starym cmentarzu i do zapisania tekstów napisów, na nich zamieszczonych. Praca ta została dokonana latem 1930 roku, przy pomocy kilku zbieraczy, obznajomionych dostatecznie z techniką zbierania i władających językami: hebrajskim, polskim, niemieckim, częściowo też rosyjskim, pod kierownictwem sił fachowych, na specjalnie w tym celu wydrukowanych kwestjonarjuszach.

Po zakończeniu tych prac na starym cmentarzu i krytycznem zbadaniu i przeliczeniu zebranych materjałów, okazało się, że stary cmentarz liczył w czasie dokonania rejestracji 3871 nagrobków. Po uporządkowaniu i odpowiedniej segregacji okazało się, że na tę ogólną liczbę 3871 nagrobków składały się:

a)	płyty bez wszelkich napisów, lub z zatartemi napisami	55
b)	nagrobki, zawierające napisy z imieniem osoby zmarłej, lecz bez wszelkich dat (roku i miesiąca, oznaczających czas zgonu)	55
c)	nagrobki z imionami osób zmarłych i datą miesiąca, lecz z zatartą datą roku	59
d)	nagrobki dzieci, bez dat	11
e)	nagrobki osób dorosłych, zawierające pełne dane co do imion i daty zgonu [1])	3411
f)	nagrobki dzieci (do lat 17), zawierające pełne dane	280
	razem	3871

Nie wszystkie zatem materjały, uzyskane z prac rejestracyjnych na cmentarzu, mogły stanowić podstawę dla dalszych badań naukowych. Główną podstawę stanowić może grupa e), której szczegółową analizą

[1]) Wśród nagrobków osób dorosłych umieściliśmy wyjątkowo 1 nagrobek dziecięcy, a mianowicie nagrobek Arona, syna rabina Jerozolimskiego v. Nr. 4 i biografję.

zajmiemy się obecnie. Materjały grupy: e usystematyzowaliśmy i ułożyliśmy wedle lat i miesięcy ery żydowskiej. Nagrobki, w których odcyfrowana została jedynie data roku, bez daty miesiąca i gdzie nie zdołano ustalić tej bliższej daty drogą porównania z innemi materjałami źródłowemi, zamieściliśmy na początku każdego roku. Nagrobki, datowane w wigilję Nowego Roku oraz w wigilję każdego miesiąca (rosz-chodesz), zamieściliśmy w nowym roku, względnie w nowym miesiącu kalendarzowym.

Po ułożeniu w ten sposób całego materjału w warstwach chronologicznych, wyłoniły się nowe trudności, a przedewszystkiem kwestja ustalenia nazwisk osób zmarłych, pochowanych na starym cmentarzu. Napisy na nagrobkach bowiem, wedle zwyczaju żydowskiego, podają zwykle imię osoby zmarłej, względnie też imiona ojca lub dalszych przodków, natomiast nie podają nazwisk. Dopiero w latach późniejszych, 1870 1890, coraz częściej pojawiają się na napisach nagrobkowych, obok imion, także nazwiska osób zmarłych. Wobec tego należało w znacznej większości wypadków ustalić nazwiska osób zmarłych dopiero na podstawie innych materjałów źródłowych.

Materjału takiego dostarczyły akta zejścia, prowadzone przez Urząd Stanu Cywilnego m. Łodzi. Urzędy Stanu Cywilnego zostały wprowadzone w Królestwie Polskiem uchwałą sejmu z 1825 roku, uzupełnioną i wprowadzoną w życie rozporządzeniem Rady Administracyjnej z dnia 3. VI. i 3. XI. 1825 r. Wedle tego rozporządzenia mieli prowadzić księgi Urzędu Stanu Cywilnego burmistrze i prezydenci miast. Pierwszym kierownikiem U. S. C. w Łodzi był burmistrz m. Łodzi, Karol Tangerman, zamianowany na to stanowisko 6. VIII. 1826 r. [1])

Przed rokiem 1826 nie było w Łodzi Urzędu Stanu Cywilnego, musimy zatem dla lat poprzednich zadowolić się kwartalnemi raportami burmistrza miasta Łodzi „o wydarzonej śmierci starozakonnych". Akta te zachowały się tylko od 1819 roku w Archiwum Akt Dawnych m. Łodzi.[2])

Natomiast Akta Urzędu Stanu Cywilnego przechowane są w Łodzi w 2 egzemplarzach: a) w archiwum Urz. St. C. b) w Urzędzie Hipotecznym m. Łodzi.

Akta Urzędu Hipotecznego są zachowane w doskonałym stanie, począwszy od chwili ustanowienia Urzędu St. C. tj. od r. 1826. W księgach Urz. St. C. znajdujących się w Urzędzie Hipotecznym, stwierdziliśmy tylko następujące braki: w r. 1873 księga jest doprowadzona do dnia

[1]) Dziennik Zarządu m. Łodzi. Numer sprawozd. poświęcony 100-letniej rocznicy Urzędu Stanu Cywilnego. Maj 1925. Łódź.

[2]) A. A. D. m. Łodzi Nr. kat. 2298, 3851.

8 października 1873 i zawiera 312 pozycyj (131 osób dorosłych, 181 dzieci), ciąg dalszy miał się znajdować w księdze dodatkowej, której brak; w r. 1887 księga jest doprowadzona do 26 listopada 1887 i zawiera 504 pozycje (160 osób dorosłych, 344 dzieci), księgi dodatkowej, mającą zawierać ciąg dalszy, niema. Braki te są naogół nieistotne i przy naszej pracy porównawczej nie stanowiły poważniejszej przeszkody.

Prace porównawcze między materjałami ksiąg Urzędu Stanu Cywilnego, a materjałami zebranemi na cmentarzu miały na oku ustalenie przedewszystkiem 2-ch zasadniczych spraw: 1) stwierdzenie nazwisk osób zmarłych 2) sprawdzenie, jaki odsetek nagrobków na cmentarzu zachował się, a jaki uległ zniszczeniu.

1) USTALENIE NAZWISK.

W tym celu należało zidentyfikować osoby pochowane na cmentarzu z osobami zmarłemi, wymienionemi w księgach Urz. St. C. Nie było to zadanie łatwe. Przedewszystkiem należało przeprowadzić transpozycję daty ery żydowskiej (na nagrobkach tylko w bardzo rzadkich wypadkach podana była data zgonu również wedle ery chrześcijańskiej) na datę ery chrześcijańskiej. Obliczeń tych dokonaliśmy na podstawie Ed. Mahlera: „Handbuch der jüd. Chronologie", Leipzig 1916. Lecz tu wyłonił się nowy szkopuł. Otóż w Urzędzie St. C. posługiwano się, głównie w latach 60-tych i 70-tych, dość często datowaniem wedle starego stylu (kalendarz rosyjski), częściowo zaś wedle nowego stylu (kalendarz katolicki). Należało więc przy obliczaniu daty mieć stale na uwadze również i tę różnicę. Przy ustaleniu dat stwierdziliśmy następnie, że daty zgonu, podawane na nagrobkach oraz w księgach U. S. C., niezawsze są zgodne ze sobą. W U. S. C. podawano czasami wcześniejszą, czasami zaś późniejszą datę zgonu. Różnica wynosiła najczęściej kilka dni, ale nieraz dochodziła do kilku miesięcy. Z pośród dość znacznej liczby stwierdzonych przez nas niezgodności przytaczamy dla przykładu tylko kilka.

E. Tanczewska zmarła wedle napisu na nagrobku 14 cheszwan 5645-3.XI. 1885, lecz w księgach U. S. C. podana jest data 31.X.1885.

R. Szmalewiczowa zmarła wedle napisu na nagrobku w rosz chodesz ijar 5645-16 IV.1885 — w ks. U. S. C. 12.IV.1885

S. Z. Konarski zmarł wedle napisu na nagrobku 5 siwan 5645-20.V.1885— w ks. U. S. C. 18.IX.1885

R. Tanenbaumowa zmarła wedle napisu na nagrobku 10 tiszri 5646-20.IX. 1885 — w ks. U. S. C. 18.IX. 1885.

Natomiast Symcha Bunem Lande zmarł wedle napisu na nagrobku 18 tamuz 5647-10.VII.1887, lecz w księdze U. S. C. zanotowano akt zejścia dopiero z datą 18.X.1887.

Celem stwierdzenia nazwisk należało przeto, o ile możności, szukać innych jeszcze sprawdzianów dla zidentyfikowania w obu źródłach osób zmarłych, a nietylko opierać się na zgodności dat, niezawsze dających się zupełnie ściśle zrekonstruować. Sprawdzianami takiemi mogły być: kolejność dat zgonu i kolejny porządek nazwisk w obu źródłach, wiek osoby zmarłej, zgodnie w obu źródłach podany, posiadanie przez daną osobę zmarłą 2 lub 3 imion, zwłaszcza jeśli to były imiona rzadko spotykane, imiona rodziców, zawód i inne w swej treści specjalne wzmianki, zgodne w obu źródłach. Dla kontroli służyć mogły te napisy nagrobkowe, które, oprócz imienia, zawierały również nazwisko osoby zmarłej.

W ten sposób udało się stwierdzić w znacznej większości nazwiska osób pochowanych na starym cmentarzu. Tam, gdzie zachodziły wątpliwości, czy identyfikacja jest pewna i słuszna, zaopatrzyliśmy nazwisko, wypisane z ksiąg U. S. C., znakiem zapytania. Nazwiska wypisywaliśmy, trzymając się ściśle pisowni użytej w księgach U. S. C., nawet w wypadkach, gdy była ona najoczywiściej błędna (w takim razie wypisywaliśmy obok, w nawiasie, sprostowaną przez nas transkrypcję).

Obok nazwisk podawaliśmy również i wiek osoby zmarłej wedle danych ksiąg U. S. C., gdyż w napisach na nagrobkach wiek jest dość rzadko podawany. Również w tym kierunku zachodziły nieraz różnice między danemi ksiąg U. S. C., a szczegółami, zawartemi w napisach nagrobkowych. Np. wiek

Rozalji Tenenbaum (Nr. 1996) określony jest w księgach U. S. C. na 42 lata, a w napisie na nagrobku na 44 l.

M. Kwiatkowskiego Nr. 1114 określony jest w księgach U. S. C. na 80 lat, a w napisie na nagrobku na 75 lat.

M. Orbacha Nr. 1558 określa księga U. S. C. na 80 lat, napis na nagrobku na 84 lata

I. Szmucka Nr. 1946 „ „ „ 29 lat napis na nagrobku na 31 lat

Grynbaumowej Nr. 2006 „ „ „ 19 lat „ na nagrobku na 22 lat

Inż. Tugendholda Nr. 1427 „ „ „ 30 lat „ na nagrobku na 35 lat

M. Deutschmana Nr. 1022 „ „ „ 56 lat „ na nagrobku na 54 lat

Przytoczone powyżej przykłady dotyczą osób, z całą pewnością zidentyfikowanych w obu źródłach (osób, których napisy nagrobkowe wymieniają zresztą przeważnie nietylko imiona, ale i nazwiska)

Porównawczy materjał z ksiąg U. S. C., z którego korzystaliśmy, sięgał tylko do r. 1893, dla lat więc późniejszych możemy posiadać tylko

wtedy nazwisko osoby, pochowanej na starym cmentarzu, jeśli było ono wymienione na nagrobku.

2. USTALENIE BRAKÓW.

W tym celu zestawiliśmy obok siebie i porównaliśmy cyfry osób zmarłych — wedle raportów burmistrza m. Łodzi (do r. 1826), ksiąg U.S.C. (od r. 1826), i cyfry zmarłych zarejestrowanych na starym cmentarzu. Porównanie byłoby jednak utrudnione, ponieważ rok kalendarzowy chrześcijański (tak są ułożone cyfry ksiąg U. S. C.) i rok kalendarzowy żydowski (wedle którego ułożyliśmy materjały, zebrane na cmentarzu, a datowane wedle ery żydowskiej) nie zbiegają się ze sobą. Wobec tego, dla uzyskania cyfr, dających się ze sobą porównać, przeliczyliśmy dane cyfrowe ksiąg U. S. C. wedle ery żydowskiej i w ten sposób zliczone każdoroczne cyfry zgonów zestawiliśmy w rubryce A. poniższej tabeli. W rubryce B. umieściliśmy coroczne cyfry zgonów wedle materjałów, zebranych na cmentarzu. Rubryka C. zawiera statystykę corocznych zgonów dzieci (do lat 17), utworzoną na podstawie aktów zejścia w księgach U. S. C. Rubryka D. zawiera każdoroczne cyfry nagrobków dziecięcych na starym cmentarzu.

Uzyskane drogą powyżej opisanych obliczeń zestawienia tabelaryczne przedstawiają się następująco:

Rok	A Cyfry zmarłych osób dorosłych w ks. U.S.C.	B Cyfry nagr. osób dorosł. na starym cmentarzu	Rok	C Statystyka zmarłych dzieci wedle ksiąg U.S.C.	D Nagrobki dziecięce na cmentarzu
1819	17	—			
1820	9	—			
1821	11	—			
1822	7	1			
1823	17	—			
1824	8	—			
1825	11[1])	1			
1826	5	1		3	
1827	13	—		14	
1828	10	1		10	
1829	7	—		15	
תק"צ	4	1	1830	4	
תקצ"א	8	2	1831	9	

[1]) A. A. D. Ł. Nr. kat. 2298. Cyfry z lat 1819 — 1825 obejmują wszystkich zmarłych żydów, bez względu na wiek.

Rok	A Cyfry zmarłych osób dorosłych w ks. U.S.C.	B Cyfry nagr. osób dorosł. na starym cmentarzu	Rok	C Statystyka zmarłych dzieci wedle ksiąg U.S.C.	D Nagrobki dziecięce na cmentarzu
תקצ"ב	1	1	1832	3	
תקצ"ג	6	1	1833	8	
תקצ"ד	2	—	1834	4	
תקצ"ה	1	1	1835	2	
תקצ"ו	7	1	1836	8	
תקצ"ז	9	4	1837	33	
תקצ"ח	21	2	1838	14	
תקצ"ט	5	1	1839	8	
ת"ר	6	4	1840	7	
תר"א	4	3	1841	16	
תר"ב	10	2	1842	13	
תר"ג	10	2	1843	25	
תר"ד	11	2	1844	25	
תר"ה	4	4	1845	36	
תר"ו	11	1	1846	57	
תר"ז	19	3	1847	29	
תר"ח	17	9	1848	99	
תר"ט	33	14	1849	13	
תר"י	7	12	1850	14	
תרי"א	13	11	1851	20	1
תרי"ב	57	32	1852	76	1
תרי"ג	15	4	1853	27	—
תרי"ד	10	12	1854	12	—
תרט"ו	47	24	1855	95	—
תרט"ז	26	20	1856	13	—
תרי"ז	16	14	1857	25	1
תרי"ח	18	16	1858	6	—
תרי"ט	11	11	1859	24	—
תר"כ	17	13	1860	47	1
תרכ"א	23	22	1861	61	—
תרכ"ב	19	16	1862	47	1
תרכ"ג	27	15	1863	64	1
תרכ"ד	24	18	1864	144	—
תרכ"ה	29	28	1865	116	7
תרכ"ו	33	29	1866	63	2
תרכ"ז	68	50	1867	132	2
תרכ"ח	74	41	1868	57	1
תרכ"ט	53	52	1869	115	1
תר"ל	55	39	1870	161	—

Rok	A Cyfry zmarłych osób dorosłych w ks. U.S.C.	B Cyfry nagr. osób dorosł. na starym cmentarzu	Rok	C Statystyka zmarłych dzieci wedle ksiąg U.S.C.	D Nagrobki dziecięce na cmentarzu
תרל"א	63	44	1871	78	—
תרל"ב	58	62	1872	197	1
תרל"ג	134	98	1873	181	3
תרל"ד	72[1])	93	1874	59	5
תרל"ה	83	82	1875	91	4
תרל"ו	74	62	1876	104	4
תרל"ז	82	68	1877	80	—
תרל"ח	87	76	1878	84	6
תרל"ט	87	100	1879	85	25
תר"מ	92	89	1880	80	9
תרמ"א	129	118	1881	62	7
תרמ"ב	149	113	1882	83	13
תרמ"ג	248	128	1883	45	9
תרמ"ד	157	111	1884	256	15
תרמ"ה	203	207	1885	396	23
תרמ"ו	209	176	1886	401	12
תרמ"ז	195	146	1887	344	16
תרמ"ח	164	130	1888	418	18
תרמ"ט	234	204	1889	354	27
תר"ן	256	198	1890	757	17
תרנ"א	281	229	1891	887	17
תרנ"ב	314	212	1892	707	21
תרנ"ג	361	39	1893	824	5
תרנ"ד	130[2])	10	1894		—
תרנ"ה		2	1895		—
תרנ"ו		3	1896		1
תרנ"ז		5	1897		1
תרנ"ח		—	1898		—
תרנ"ט		1	1899		—
תר"ס		—	1900		—
תרס"א		1	1901		—
תר"ע		1	1910		—
תרע"ג		1	1913		—
תרע"ד		6	1914		—
תרע"ה		49	1915		2
תרע"ז		5	1917		—
תרפ"ב		1	1922		—
Razem	**4808**	**3411**	—	**8347**	**280**

[1]) Cyfry dla r. 1873 w księgach Urz. St. Cyw. obejmują tylko czas do 8. X. 1873 Zatem brakują liczby dla prawie całych dwóch miesięcy roku 5634 (תרל"ד)

[2]) Tylko do końca roku kalend. 1893, a więc tylko pierwsze mies. r. 5654 (תרנ"ד)

Już pobieżny rzut oka na rubrykę A. i B. wykazuje, że odchylenia między obu rubrykami są naogół nieznaczne. Najgorzej przedstawia się ta korelacja do r. 1850: ilość nagrobków jest w tym najstarszym okresie niewielka w stosunku do aktów zejścia, zgłoszonych do U. S. C.; jest to dowód, że z tego najstarszego okresu istnienia cmentarza zaginęło najwięcej nagrobków. Od r. 1850 relacja poprawia się, a od r. 1856 do 1892 cyfry w obu rubrykach A. i B. są bardzo zbliżone do siebie. W r. 1893 i 1894 cyfry rubryki B. znowu nie sięgają cyfr rubryki A.: w tych latach bowiem już tylko drobna część zmarłych żydowskich została pochowana na starym cmentarzu. W późniejszych latach wypadki grzebania zmarłych na starym cmentarzu stają się sporadyczne, tylko w r. 1915, z powodu działań wojennych pod Łodzią, stał się stary cmentarz przez pewien czas ponownie miejscem spoczynku dla zmarłych łodzian.

Nagrobki dzieci zachowały się na starym cmentarzu tylko w bardzo nielicznej ilości i nie stoją w żadnym stopniu do zanotowanej w księgach U. S. C. liczby zgonu dzieci. Te cyfry zgonu są wogóle uderzająco wysokie. Wedle ksiąg U. S. C. zmarło w Łodzi w latach 1826 — 1894 ogółem 13,193 osób wyznań niechrześcijańskich (t. zn. prawie wyłącznie wyznania żydowskiego), w tem było 4792 osób dorosłych t. j. 36,5%
i 8347 dzieci, czyli 63,5%

Śmiertelność dzieci przewyższała zatem prawie dwukrotnie śmiertelność osób dorosłych, a relacja ta jest w niektórych latach jeszcze bardziej niekorzystna np.

w roku			
1837	wynosiła liczba zgonów dzieci w stosunku do zgonów osób dorosł.		366%
1845	"	"	900%
1846	"	"	500%
1864	"	"	600%
1888	"	"	250%
1890	"	"	300%
1891	"	"	280%

Sprawa ta powinna być zresztą przedmiotem osobnego studjum i nie należy w gruncie rzeczy do tematu, bezpośrednio nas w danej chwili interesującego, lecz cyfry rubryki C. i rubryki A. są tak uderzająco różne, że nie mogliśmy kwestji tej, dzięki naszym obliczeniom statystycznym po raz pierwszy ujawnionej, pominąć zupełnem milczeniem. Liczba dzieci, zarejestrowana wedle nagrobków, znajdujących się na starym cmentarzu jest tak znikoma (w sumie 280 za cały czas od 1819 do 1917), że wszelkie porównania z cyframi ksiąg U. S. C. są bezprzedmiotowe.

Do bliższej analizy porównawczej nadają się zatem tylko cyfry rubryki A. i B. W rubryce A. otrzymujemy po zesumowaniu wszystkich kolumn

cyfrę 4808, tj. liczbę wszystkich osób dorosłych [1]), zmarłych w Łodzi w latach 1819 — 1893 i zanotowanych w księgach U. S. C. Cyfra ta jest jednak jeszcze niezupełna. Nie należy bowiem zapominać, że dla r. 1825 brak nam wszelkich cyfr, a dla r. 1873 i 1887 brak nam cyfr za ostatnie miesiące. Z drugiej strony zaś cyfry za lata 1819—1825 obejmują nietylko dorosłych, ale i dzieci. W sumie więc całe to manco wynosić może najwyżej 200—300 osób, jest więc, w porównaniu ze sumą globalną, nieistotne.

W rubryce B. mamy w sumie 3411 osób, lecz i tej sumy nie należy uważać za zupełną; bowiem oprócz 3411 osób, przez nas skatalogowanych, których nagrobki znajdują się na cmentarzu, zarejestrowano na tymże cmentarzu — jak już na samym początku wspomnieliśmy — jeszcze 180 nagrobków, których nie można było skatalogować, gdyż bądźto brakowało na nich wogóle płyty lub napisu, bądźto napis nie zawierał imion lub daty zgonu. Znaczna część tych anonimowych pomników, to nagrobki osób dorosłych, zmarłych również między 1819 a 1893, lecz j a k a część z pośród 180 to dorośli, niewiadomo. Zatem pewnemi cyframi są: jedynie cyfra 4808 zarejestrowanych aktów zejścia w księgach U. S. C. i cyfra 3411 skatalogowanych nagrobków na starym cmentarzu.

Lecz również te dwie wielkości jeszcze nie w zupełności nadają się do przeprowadzenia porównania. Musimy o tem pamiętać, że w r. 1893, 1894 i następnych gros zmarłych żydowskich chowano już na nowym cmentarzu, więc i te lata nie mogą być uwzględnione przy porównaniu. Po wyeliminowaniu tych lat cyfra 4808 ulegnie redukcji do 4317 (odjęliśmy cyfry za lata 1893 i 1894), a cyfra 3411 zostanie zredukowana do 3287 (odjęliśmy cyfry za lata 1893 — 1922). Dopiero te dwie ostatnie cyfry możemy przyjąć za podstawę do porównania, podkreślając jeszcze raz powyżej poczynione zastrzeżenia.

Jeślibyśmy przyjęli, że wszystkie osoby zmarłe, zanotowane w księgach U. S. C., były pochowane na starym cmentarzu żydowskim, to liczba nagrobków na starym cmentarzu winna być równa liczbie aktów zejścia zanotowanych w U. S. C. Jeśli jednak liczba aktów zejścia wynosi 4317, a liczba nagrobków tylko 3287, wynika stąd, że brak na cmentarzu 1030 nagrobków, które zapewne zniszczył ząb czasu lub inne okoliczności. Zatem zarejestrowana przez nas ilość nagrobków, znajdujących się obecnie jeszcze na cmentarzu wynosi 76,1% hipotetycznej pełnej liczby, braki zaś wynoszą 23,9%. Jeszcze jednak pewne okoliczności przemawiają za tem, że braki są mniejsze. Oto mianowicie nie wszystkie osoby zmarłe, notowane w księgach U. S. C., mogły być pochowane na starym cmentarzu. W księgach tych notowano bowiem wszystkich zmarłych należących do

[1]) W latach 1819 — 1825 cyfry zmarłych obejmują zarówno dorosłych jak i dzieci.

wyznań niechrześcijańskich, a więc nietylko żydów. Tak np. 16.X.1888 w księdze U. S. C. zanotowano śmierć Indjanina z Dakoty w Ameryce Północnej, nazwiskiem Igiel Horn Szynaggi, artysty zespołu, pozostającego pod kierownictwem p. von Daue, zmarłego w Łodzi w szpitalu św. Aleksandra. W dniu 8.XII.1889 zanotowano w księgach U. S. C. zgon mahometanina, nazwiskiem Sofiułła Ibatulin, handlarza końskiem mięsem, z miasta Koczani. Jakkolwiek wypadki takie są dość rzadkie, należy je jednak wziąć w rachubę. Pozatem jest prawdopodobne, że pewna, nieliczna może liczba zmarłych zamiejscowego pochodzenia została przez krewnych przewieziona do swego miejsca pochodzenia i tam pochowana. Ponadto na pewnej ilości grobów osób niezamożnych, żebraków i tp. nie wystawiono wogóle nagrobków. Wreszcie wedle miejscowej tradycji ustnej, miała się znajdować na cmentarzu pewna ilość nagrobków drewnianych, które zgb czasu zniszczył zupełnie.

W ten sposób ilość nagrobków brakujących należy jeszcze znacznie zredukować i ogólnie można stwierdzić, że stan starego cmentarza łódzkiego jest, o ile idzie o odsetek zachowanych nagrobków, zupełnie zadawalniający.

3. TEKSTY NAPISÓW NA NAGROBKACH.

Tekstów nagrobków w zasadzie nie przytaczamy in extenso, lecz ograniczamy się do podania najważniejszych, zawartych w nich danych, tj.: daty zgonu lub pochowania zmarłego, imion ojca, względnie pełnej genealogji rodzinnej, tam gdzie ona w napisie nagrobkowym została obszerniej omówiona, u kobiet zamężnych- imion i nazwiska męża, miejsca urodzenia lub pochodzenia, jeśli zostało podane, imionisk, wieku, okoliczności i przyczyn śmierci, zawodu i stanowiska społecznego lub innych szczegółów charakterystycznych. Niektóre szczególnie charakterystyczne teksty, przytoczone przez nas w katalogu w języku oryginału, zasługują na osobne krótkie omówienie:

CHARAKTERYSTYCZNE TEKSTY:

Nr. 76, nagrobek Szumeraina (Sumeraja?). Charakterystyczne, głębokie przywiązanie syna do ojca wyrażone jest we wzruszający sposób w tekście:

„...przybyłem z pomocą Bożą z dalekich stron, by cię uczcić
przemierzyłem wody głębokie
uczyniłem to tylko gwoli uczczenia Ciebie
by postawić pomnik na Twym grobie..."

Nr. 1560. Pobożność i religijność matrony żydowskiej głosi następująca wzmianka na nagrobku Brany Zalcensztajn:

...„niedługo przed swą śmiercią prosiła
by dać jej poświęcić sobotnią chałę i zaświecić świece"

Nr. 2233. O skromności uczonego męża świadczy następujący napis na grobie słynnego kantora łódzkiego L. Perlmutra (vide biografję):

„...tako rzekł do swych synów przed śmiercią: Gdy umrę
napiszcie na mym grobie, iż ja jestem autorem tych wszystkich książek
Za życia swego nie chciałem tego wyjawić, żem jest ich autorem
nie chciałem bowiem, by na mnie spłynął splendor nauki Bożej..."

Innym znów razem spotykamy napis, który w swej prawdomówności mało liczy się z zasadą: „de mortuis nil nisi bene", bo oto głosi on o E. H. Litewskim, Nr. 1588:

„czynił pokutę z powodu swego grzechu
przez wiele dni pościł i odpokutował swe grzeszne czyny...

Nr. 1611. Tekst sławi S. W. Najmana, który „wykupił i czynił starania, by wyzwolić kilku ludzi od służby wojskowej".

Charakterystyczne wzmianki znajdują się często w napisach na grobach żołnierzy:

Nr. 1684. Aron Wianzowski (Wiązowski), lat 25 „służył w wojsku cesarskiem i gdy wyszedł na wolność znalazł tu swój grób".

Nr. 1709. „Icie.... służył lat 5, mimoto... (był wierny żydostwu?)... przestrzegał soboty..."

Nr. 3294. Rafael... „został zabrany do wojska jako dziecko, lecz nie opuścił swej wiary i został jej wierny".

Inne nagrobki żołnierzy: Nr: 2932, 3146 (zamiejscowy, z Niemirowa) i t. d.

Niekiedy tekst napisu podkreśla podeszły wiek osoby zmarłej np. Nr. 3127, Chaja Sura... licząca 112 lat, Nr. 1757, Majta... licząca 118 lat.

Bardzo często wymienia tekst miejscowość, z której zmarły pochodzi, jeśli nie był on urodzonym łodzianinem. Przeważają miejscowości w pobliżu Łodzi, oraz w bliższych częściach Królestwa, pozatem są wzmianki o dalszych miastach polskich, rosyjskich, względnie zagranicznych, np. Charków Nr. 3139, Słonim 2057, Brześć n. B. 2272, Wilno 2423, 1824, Biała Litewska 2518, Nowogródek 2684, Grodno 2644, 2867, 1764, Bender w Bessarabji 3120, Nowe Miasto obok Krakowa 2409, miasta niemieckie 2062 itd.

Ciekawe są imioniska np.:

Nr. 2200, Icchak Judkes (nazwisko!), syn Jehudy (Judki)
Nr. 2324 Dwora Joskowiczówna ma przydomek „di Apterin" „די אפטערין"
(z Opatowa)

Nr. 3193, Liba Czujna ma przydomek „di hajwin" "די הייווין„ akuszerka, podobnie jak Pola Herszkowiczówna (Pole dhajwin "פאלע דהייווין„ Nr. 2873) Nr. 2161, Gołda Kalb ma przydomek „di bekerin" "די בעקערין„

Niekiedy tekst zwraca uwagę na inny szczegół wyjątkowy np. Nr. 92 Rywka Pawłowicz, która umierając w wieku lat 38, pozostawiła po sobie 8-ro dzieci.

PRZYCZYNY ŚMIERCI:

Najczęściej napisy na nagrobkach uwzględniają rozmaite przyczyny śmierci. Przyczyny te można rozklasyfikować w następujący sposób:

a) Ciężki poród:

Wśród przyczyn śmierci u kobiet niezmiernie często zdarzają się wypadki śmierci przy połogu, np. Nr. Nr. 379, 509, 558, 569, 603, 2006, 2024 itd. itd.

Ilość kobiet, umierających w czasie porodu, zmniejsza się dopiero w latach późniejszych wraz z postępami wiedzy lekarskiej i rozwojem urządzeń sanitarnych w Łodzi. Często umiera matka wraz z noworodkiem np. Nr. 80, 2006 itd. Niektóre wypadki są szczególnie charakterystyczne, np. Nr. 35, gdy umiera matka, która szczęśliwie urodziła już 6-ro dzieci, przy porodzie s i ó d m e g o dziecka. Albo Nr. 2592, gdy E. L. umiera w 8-mym miesiącu ciąży podczas operacji.

b) Morderstwo

Pierwszem zarejestrowanem tą drogą morderstwem, dokonanem na żydzie, jest zabójstwo R. Trybownika (Nr. 30, ob. biografję)

Nr. 1342 zabójstwo A. C. Tagelichta (ob. biografję) o tyle jeszcze zasługuje na uwagę, że również ojciec jego, Izrael Józef Tagelicht (Nr. 216) zmarł śmiercią tragiczną.

Nr. 1884, Naftali Hercke zamordowany nocą przez bandytów.

Nr. 2806, zabójstwo I. L. Bornsztajna miało, wedle napisu na nagrobku, wyraźnie tło rabunkowe.

c) Katastrofy żywiołowe

Nr. 51, J. L. Berger, syn Zołkina B., zmarł w kwiecie wieku, licząc lat 24, (w czasie trzęsienia ziemi, a może w czasie tumultu?) "בשעת הרעש„ (w r. 1849)

d) Epidemje

Aż nazbyt częsta to przyczyna śmierci w Łodzi, wspomniana np. w tekście nagrobka Nr. 737 (בעת הנגף). Jakkolwiek epidemja cholery pory-

wała w Łodzi setki ofiar, jednak najczęściej napisy na nagrobkach przemilczają tę przyczynę śmierci np. NR. Nr. 700 — 736.

e) Inne tragiczne okoliczności i przypadki

Nr. 216 Izrael Józef Tagelicht zmarł wśród niewyjaśnionych tragicznych okoliczności "נרו כבה ביום צרה ונורא„
Nr. 748 E. M. zmarł w czasie „gniewu Pańskiego", "בעת זעם„, (prawdopodobnie w czasie epidemji).
Nr. 1764 młody chłopak M. J. z Grodna utonął w stawie Mania.
Nr. 1791 Chaja Sara ..poniosła tragiczną śmierć w r. 1885, stratowana w czasie paniki w synagodze, w święto Nowego Roku

„...poszła słuchać szofaru
...wtem usłyszano w synagodze hałas..
... stratowano ją...

Nr. 3306, śmierć przez przejechanie poniósł 78-letni D. Książę
Nr. 2291, śmierć w czasie pożaru poniosła Szajndla...

GENEALOGJA:

Genealogiczne dane podają napisy nagrobkowe często bardzo obszernie i wyczerpująco. Niektóre rodziny szczycą się przytem niezwykle starożytnem drzewem genealogicznem; np. wywodzą się:
od króla Dawida Nr. 2593
od tanaity Jochanana Hasandlara (szewca) i króla Dawida Nr. 354, 374,
„ „ „ Nr. 220
od Rasziego (רש"י) Nr. 2117,
Od Szacha (ש"ך, שבתי כהן) i RMa (רמ"א ר' משה איסרליש) Nr. 1420
„ Nr. 3167
od Szeluh (השל"ה הקדוש, ר' ישעיה הורוין בעהמ"ח של „שני לוחות הברית") nr. 2092
od Maharala z Pragi (מהר"ל, מורנו ר' ליווא בן בצלאל) nr: 2859, 2886
Od Maharsza z Ostroga i Maharama z Lublina (מהרש"א, מהר"ם מלובלין) nr. 2630
Od Tosfot Jom Tow (יום טוב ליפמן הלר. בעהמ"ח של תוספות יום טוב) nr. 609
od gaona wileńskiego Eljahu (גר"א, אליה' הגאון) nr. 2112
od Chachama Cwi (חכם צבי אשכנזי) nr. 2593
od rabina berlińskiego Cwi Lewina nr. 2755
z rodziny cadyków z Warek nr. 794 (ob. biografję)
z innych znakomitych rodzin rabinicznych i rodzin cadyków Nr. 2533, 2518, 2464, 2713 i t. d.
Niektóre wzmianki genealogiczne są bardzo obszerne np. Nr. 2630

BRACTWA RELIGIJNE

Bardzo wiele napisów podnosi z dumą zasługi religijne zmarłych, niektóre wymieniają ich zasługi w poszczególnych bractwach religijnych. Mowa jest o następujących bractwach:

Chewrat Tnach: nr. 728 A. Lejzerowicz był kaznodzieją tego bractwa;
חברת תנ"ך nr. 1939 Sz. Czośniak był jednym z założycieli bractwa;
nr. 2350 A. J. L. był Starszym bractwa;
Chewrat Thillim חברת תהלים. Do tego bractwa należeli np. nr nr 542, 2561
Chewrat Hachnasat Kalla חברת הכנסת כלה, nr 2515;
Chewrat Bikur Cholim חברת בקור חולים, nr 2561;
Chewra Kadisza חברה קדישא nr nr 2385, 2468, 2470, 2561, 3263;
Bractwa bliżej nieokreślone, np. nr 3151.

Pełny tekst przytaczaliśmy tylko wtedy, gdy miał on naszem zdaniem wybitną wartość stylistyczną lub historyczną, był szczególnie charakterystyczny jako całość, lub odnosił się do jakiejś wybitnej osobistości łódzkiej. Naogół przytaczaliśmy tekst, nie korygując w nim uchybień stylistycznych i gramatycznych, zwłaszcza jeśli były to uchybienia, które są w użyciu w potocznej hebrajszczyźnie sfer ortodoksyjnych, prostowaliśmy natomiast błędy ortograficzne, wynikłe zazwyczaj ze słabej znajomości języka hebrajskiego u wykonującego nagrobek kamieniarza.

Obok tekstów hebrajskich spotykają się na starym cmentarzu i t e k s t y i n n o j ę z y c z n e. Stwierdzenie, kiedy pojawiają się po raz pierwszy teksty obcojęzyczne jest bardzo ważne, ilustruje ono bowiem postępy asymilacji i prądów oświecenia w danej gminie. Otóż pierwsze teksty innojęzyczne w Łodzi, to teksty w j ę z y k u n i e m i e c k i m, ale literami hebrajskiemi pisane. Pierwszy taki tekst pojawia się w r. 1866 (nr 336, Dr Tugendhold), następne w r. 1869 (nr 520, syn Samuela Lande), w r. 1876 (nr 955, Adolf Lande), w r. 1878 (nr 1050, Rozalja Landau).

Pierwszy tekst w języku niemieckim, ale już łacińskim alfabetem, pojawia się dopiero w r. 1874 (nr 855, Wolf Zand), następne: w r. 1875 (J. Landau nr 884), większe wierszowane utwory w języku niemieckim nr 1121 (Ofner, w r. 1878), nr 1483 (Rozenthal, w r. 1882). Pierwszy napis w j ę z y k u p o l s k i m pojawia się dopiero w r. 1874 (nr 804), drugi w r. 1875 (nr 912), większe utwory rymowane w języku polskim znajdzie czytelnik pod nr 3126 i 3277.

Najpóźniej pojawiają się napisy w j ę z y k u r o s y j s k i m, są one też najrzadsze pośród tekstów niehebrajskich i nigdy nie wychodzą poza krótkie wzmianki, zawierające najnieodzowniejsze daty osobiste. Pierwszy napis rosyjski pojawia się w r. 1883 (nr 1621), drugi dopiero w trzy lata później (nr 2083), następny w r. 1888 (nr 2426)

Częste są napisy t r ó j j ę z y c z n e h e b r a j s k o - p o l s k o - n i e m i e c k i e:

Do usystematyzowanego katalogu wszystkich nagrobków, zarejestro-

wanych na starym cmentarzu łódzkim, dołączyliśmy życiorysy wybitniejszych osobistości. Biografje te oparte są przeważnie na materjałach, wydobytych z Archiwum Akt Dawnych m. Łodzi (w tekście używaliśmy skrótu A. A. D. m. Ł.) oraz Archiwum Akt Dawnych w Warszawie (A. A. D. W.), na protokułach łódzkiej Chewry Kadiszy i innych materjałach rękopiśmiennych i drukowanych. Ponadto szereg biografij opracował p. P. Z. Gliksman, autor licznych prac rabinicznych, monograficznych i biograficznych, na podstawie przeprowadzonych przez siebie samodzielnych badań i zebranych materjałów ustnych, rękopiśmiennych i drukowanych. Biografje, opracowane przez p. P. Z. Gliksmana zaopatrzyliśmy u góry nadrukiem (P. Z. G.).

DR. F. FRIEDMAN — P. Z. GLIKSMAN

ŻYCIORYSY

BIOGRAFJE OSÓB POCHOWANYCH NA STARYM CMENTARZU ŁÓDZKIM [1]).

3 (*P. Z. G.*) Mojżesz syn Wolfa. Ojciec Mojżesza, Wolf był rabinem w Łasku. Znany był jako bystry uczony, któremu współcześni dali przydomek „Welwel Charif" (חריף- po hebrajsku bystry). Dziadek Mojżesza Jechiel był synem bogatego i uczonego Żyda łaskiego Samuela Kohena. Protoplastą tej rodziny był męczennik Jechiel Michał, który zginął śmiercią męczeńską w Niemirowie, podczas rzezi Chmielnickiego w r. 1648 („gzejrat tach תח"ת גזירת"). Brat Mojżesza był duszpasterzem („more-horaah מורה הוראה") w Działoszynie i nie odziedziczył ojcowskiego urzędu rabinackiego prawdopodobnie — tak przynajmniej twierdzi ustna tradycja — spowodu kalectwa, był bowiem ślepy na jedno oko.

Mojżesz zmarł w młodym stosunkowo wieku, a mianowicie w tym samym roku, w którym ojciec jego Wolf został mianowany rabinem w Łasku (ojciec zmarł w r. 1838).

P. Z. Gliksman: Ir Łask wchachamejha עיר לסק וחכמיה, str. 47

4 Aron Jerozolimski, urodzony w roku 1818, syn rabina m. Łodzi Mendla Wolfa J., umarł mając lat 9 (wzgl. 10). Ojciec Arona, Mendel Wolf Jerozolimski, został powołany do Łodzi ze Zgierza, gdzie do tego czasu pełnił funkcje duchownego. Mianowanie na rabina łódzkiego nastąpiło prawdopodobnie w r. 1824, głównie na skutek starań Mendla Orbacha (v. nr. 3779). W spisie pensyj, wypłaconych przez Dozór Bóżniczy m. Łodzi, z dnia 1. I. 1825, po raz pierwszy wymienione jest nazwisko rabina Mendla Izraelskiego z pensją roczną złp. 460. W rzeczywistości pensja rabina łódzkiego była znacznie większa, jak to wynika z dokumentu archiwalnego, datowanego z dnia 10.XI. 1824. Dokument ten, stanowiący tłumaczenie z języka hebrajskiego, to zapewne, akt kontraktu, zawartego między gminą żydowską w Łodzi a nowoprzyjętym rabinem. Brzmi on w skróceniu następująco:

[1]) Sygnatury u boku każdej biografji oznaczają numer nagrobka w spisie, umieszczonym w hebrajskiej części niniejszej książki.

„My niżej podpisani naczelniki miasta, wraz z pojedyńczemi gospodarzami, ciężary różne ponoszącemi, jaknajmoralniej wybadaliśmy względem pensji naszego Pana Rabina Staroz. Menachem Zew czyli Wolfa Kohn. Zważyliśmy, ta stała pensja, która mu przez mieszkańców postanowiona, za szczupła, według potrzebności naszego honorowego rabina, jest wymierzona — z tej więc przyczyny w iedno myśli uzwoliliśmy zupełną chęcią i wolą dostateczną, że od dnia niżej wyrażonego, na dalszej przyszłości, a mianowicie przez całego przeciągu czasu, jak tylko Pan Rabin w naszem mieście exystować będzie podług Rabińskiego kontraktu dać mu być powinno co tydzień — po sumie zł. ośmnaście Polskich z kasy, czyli z dochodów niestałych synagogalnych na co, my niżej podpisani oddaliśmy czyli tradowaliśmy naszemu honorowemu Panu Rabinowi... miejską krupkę miasta naszego, którą krupkę Rabin ma trzymać za jego należącą mu pensji i ma prawo pobierać... Lubo gdyby miało nastąpić przez rozkaz królewski, żeby krupka była zmniejszona czyli nie exystowała, natenczas, obowiązani jesteśmy dopełnić Panu Honorowemu Rabinowi jego pensji, co tydzień po zł. ośmnaście z innego funduszu, oraz obowiązani iesteśmy niżej podpisani zapłacić Honorowemu Rabinowi za kazanie sabatowe, to jest za sabat pokutny i za wielką sobotę summy zł. ośmnaście — jabłko rajskie zł. dwanaście oprócz mąki na święta wielkanocne...." Następuje 36 podpisów obywateli żydowskich miasta Łodzi.

Źródła: Archiwum Akt Dawnych m. Łodzi Nr. kat. 2325a, 2329a.

(*P. Z. G.*) M. W. Jerozolimski był synem Meszulama Załmana Kohena z Lubrańca i zięciem Rafała Dobrzyńskiego z Parzęczewa. W kołach rabinicznych był bardzo ceniony jako uczony o bystrym umyśle i rozległej wiedzy. M. W. Jerozolimski pozostał zaledwie kilka lat na stolcu rabinackim w Łodzi. Prawdopodobnie mała podówczas łódzka gmina żydowska nie była dla niego odpowiedniem polem działania. Jerozolimski opuścił Łódź, by objąć urząd rabinacki w Janowej, a następnie w Kocku. Możliwe, że do opuszczenia Łodzi skłoniło go również wielkie nieszczęście, które go tu w Łodzi spotkało, mianowicie, śmierć ukochanego syna Arona.

Aron J. już jako dziecko zwracał uwagę swemi niepospolitemi zdolnościami i wielką wiedzą, dzięki czemu zasłynął jako „iluj" (עלוי). Wedle podania mieli również zwrócić uwagę na wielkie zdolności chłopca słynny rabi Bunem z Przysuchej i stryj Arona, wybitny uczony, rabi ciechanowski Abraham (Lande). Tem boleśniej musiał odczuć ten cios ojciec.

5 Pinkus Zonenberg, przybył do Łodzi z Łasku w r. 1797 już jako człowiek żonaty, prawdopodobnie równocześnie ze swym ojcem Herszem Z. Pinkus Z. był swego czasu jednym z głównych przedstawicieli i kierowników gminy żydowskiej w Łodzi. Już w r. 1807 słyszymy

o nim jako o zastępcy rzezaka i „nauczycielu dzieci żydowskich" w Łodzi. Usunięty wskutek intryg wewnętrznych z tego stanowiska, przerzucił się na kupiectwo i szynkarstwo i wkrótce zalicza się do zamożniejszych żydowskich mieszkańców miasta. Akta magistrackie podają go w r. 1827 jako właściciela domu, którego wartość szacowano na 1,500 złp. Jest to jeden z najwyżej podówczas oszacowanych domów łódzkich. Pinkus Z. brał żywy udział w żydowskiem życiu społecznem. W r. 1810 po raz pierwszy został obrany Starszym kahalnym, a później spotykamy go jeszcze kilkakrotnie na tem stanowisku (1818, 1823, 1827, 1828), niemal aż do roku jego śmierci. Za czasów pierwszej swej kadencji (kadencja Dozoru Bożniczego była trzyletnia) zasłużył się Pinkus Z. przez założenie (wespół z drugim dozorcą Bożniczym, Mendlem Orbachem) pierwszego cmentarza żydowskiego w Łodzi w r. 1811.

Pinkus Z. był również jednym z dziesięciu założycieli Chewry Kadiszy łódzkiej w r. 1811. W bractwie tem piastował dwukrotnie urząd elektora (1816, 1819) oraz urząd Starszego (1822).

Również syn Pinkusa Z. — Jakób Wołek Z. brał czynny udział w życiu społecznem (v. Nr. 1331).

A. A. D. m. Ł.: Nr. kat. 47, 3823, 29. Protokóły łódzkiej Chewry Kadiszy.

A. Alperin: Żydzi w Łodzi.

F. Friedman: Łódzka Chewra Kadisza.

(P. Z. G.) Pinkus Z. miał 3 córki: 1) Itę, żonę Elchanana Hamburskiego (v. Nr. 832 i 145), 2) Taubę, żonę Dawida Rozenblatta (v. Nr. 189) i trzecią córkę nieznanego nam imienia.

9 Salomon Aronowicz, prawdopodobnie identyczny ze Szlamą Żołnierskim. (v. Nr. 3466).

13 Elimelech (Mejlech) Dobrzyński miał handel towarów korzennych, żelaza i towarów łokciowych. Był średnio-zamożnym kupcem, którego masa spadkowa w towarach, nieruchomościach i gotówce, została po jego śmierci oszacowana przez biegłych na 2,000 zł.

(P. Z. G.) Syn jego Józef Abram Dobrzyński był zamożnym kupcem, i właścicielem domu w Łodzi, zięciem Szaloma kohena Rozena z Konstantynowa. Należał on do pierwszych Żydów łódzkich, którzy przenieśli się nielegalnie ze Starego Miasta (rewiru żydowskiego) do Nowego Miasta w r. 1860. Wedle tradycyj rodzinnych odkupił J. A. Dobrzyński dom przy

Rynku Nowego Miasta (dziś plac Wolności) pod nr. 11, należący do prezydenta miasta Łodzi Fr. Trägera. Brał czynny udział w pracach rozmaitych żydowskich instytucyj filantropijnych i należał do założycieli bożnicy przy ul. Wólczańskiej („Wilker szyl" "ווילקער שול"). Zmarł w r. 1902, osierociwszy 11 dzieci.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi str. 174, 307.

14 Mosiek Rogoziński, niezamożny piekarz, właściciel tylnego domku w Starem Mieście, o 6 izbach, oszacowanego wraz z placem przylegającym na 1,600 zł.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi str, 308.

15 Mojżesz Fajtlowicz to jedna z najwybitniejszych indywidualności starej Łodzi żydowskiej. Piekarz, rodem z Piotrkowa, przybył do Łodzi w r. 1800 i już niebawem wybił się na czoło małej żydowskiej społeczności łódzkiej. Pierwsze wzmianki o kahale żydowskim w Łodzi wymieniają M. Fajtlowicza jako jednego z 2-ch pierwszych włodarzy gminy żydowskiej w Łodzi, w r. 1809. Wkrótce potem, w r. 1811, po założeniu cmentarza żydowskiego w Łodzi, zakrzątał się F. energicznie dookoła utworzenia Bractwa Pogrzebowego. Tradycja ludowa przypisuje mu nietylko lwią część zasługi przy założeniu Chewry Kadiszy, lecz również początki żydowskiego, w tym czasie założonego cmentarza wiąże z jego osobą, energją, nieustraszonością i pomysłowością.[1]) O tem, że F. był przez długie lata spiritus movens Chewry Kadiszy świadczy już choćby znamienny, pozatem w dziejach bractwa niepowtarzający się więcej fakt, że F. był przez szereg lat bez przerwy Starszym bractwa. Tak więc piastował ten urząd w r. 1811, następnie nieprzerwanie od 1813 do 1819, oraz w latach 1831, 1832 i 1833. W r. 1813 był elektorem bractwa. Oprócz tego piastował również w r. 1821 ponownie urząd Starszego Dozoru Bożniczego.

Mojżesz Fajtlowicz był rzemieślnikiem nieźle usytuowanym, był również właścicielem domu szacowanego w roku 1826 i 1827 na 1,050 złp. Mimoto, gdy umarł dotychczasowy szkolnik i „pukacz" gminy żydowskiej, Szlama Żołnierski, przedstawił Dozór Bożniczy w styczniu 1835 r. kandydaturę prawie siedemdziesięcioletniego wtedy Mojżesza F. na to stanowisko. Wówczas wystąpiła grupa kilkunastu obywateli żydowskich przeciwko kandydaturze Fajtlowicza, jako „niekwalifikującego się do spełniania obowiązków... tak z powodu starości jakoteż i innych towarzyszących okoliczności" i wysunęła kontrkandydata Jakóba Tobjasza, który też został mianowany.

[1]) Bliższe szczegóły F. Friedman: *Dzieje Łódzkiej Chewry Kadiszy* str. 69-70, 60

Podeszły wiek nie przeszkodził jednak M. F. zająć się wespół z 5 innymi obywatelami gminy żydowskiej energicznie sprawą budowy bóżnicy, mieszkania dla rabina i łaźni w r. 1836. W r. 1836 budowa ta, przedsięwzięta z funduszów zebranych przez inicjatorów wśród ludności żydowskiej, była na ukończeniu. Dom ten mieścił „2 stancje na mieszkanie dla Rabina, jedną obszerną stancję na Szkołę i 2 stancje na górze na Nabożeństwo dla Husitów". Łaźnię urządzono tymczasowo znacznym kosztem w domu Lewka Bronowskiego. Budowa domu synagogalnego była zapewne ostatniem przedśmiertnem dziełem niestrudzonego działacza.

Syn Mojżesza F., Abraham, był również członkiem bractwa, lecz nie odegrał w niem wybitnej roli i został nawet z niego usunięty. V. Nr. 827.

Wnuk Mojżesza F., Elchanan Icchak odegrał natomiast ponownie wybitną rolę w dziejach Bractwa Świętego. V. Nr. 2468.

Arch. Akt Dawnych m. Łodzi Nr. kat. 29, 5447, 5395, 3822,
Protokóły Chewry Kadiszy
F. Friedman: Łódzka Chewra Kadisza
A. Alperin: Żydzi w Łodzi
A. Tenenbaum: Di jidn yn Łodz
F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 276, 279.

16 *(P. Z. G.)* Ojzer Gotschall (Gotszal, Gozial), urodzony w Kłodawie, był człowiekiem uczonym, chasydem i zwolennikiem rebego Jeszajele Weltfrajda z Przedborza. Na starość przeniósł się Ojzer G. do Łodzi, do swego jedynego syna Jechiela Ikla G. (v. nr. 452) i tu zmarł.

17 Lewek Bronowski sprowadził się do Łodzi w r. 1809. Początkowo szynkarz trunków i właściciel domu (oszacowanego w 1826-7 na 1300 złp.), później coraz więcej oddawał się interesom handlowym i kredytowym. W r. 1821 należał do najbogatszych Żydów łódzkich. Majątek jego szacowano na 6.000 zł. Wedle raportu burmistrza miasta Łodzi z r. 1824, Lewek B. „przykłada się do wzrostu Nowej Osady przez kilkakrotne zasiłki pieniężne (dla) przybywających rzemieślników". Były to czasy, kiedy rozpoczęła się imigracja tkaczy niemieckich do Łodzi, pozbawionych funduszów i kredytu. Szybka pomoc pieniężna dla tych niezasobnych rzemieślników miała zaważyć nietylko na ich losie, lecz, co najważniejsze, na całym rozwoju Łodzi przemysłowej. Wedle świadectwa burmistrza był Bronowski jednym z pierwszych, którzy przez zasiłki pieniężne ułatwili stawianie pierwszych kroków młodemu łódzkiemu przemysłowi. Drugiem palącem zagadnieniem ówczesnem była kwestja budowlana.

Celem podniesienia zaniedbanej do niedawna osady, zaawansowanej obecnie do rzędu miasta fabrycznego, starali się rządcy miasta, jakoteż władze wojewódzkie, usilnie zachęcić mieszkańców miasta do budowania domów murowanych w miejsce dotychczasowych drewniaków i lepianek. Jednym z pierwszych, a może nawet pierwszym obywatelem Łodzi, który wybudował kamienicę murowaną w tem mieście, na Rynku Starego Miasta w r. 1825, był właśnie Lewek Bronowski. W życiu społecznem Lewek B. — o ile sądzić można na podstawie znanych nam materjałów źródłowych — nie brał czynnego udziału.

Syn Lewka B., Abraham, odegrał jeszcze wybitniejszą rolę w życiu gospodarczem Łodzi, niż ojciec. V. Nr. 653.

Arch. Akt Dawnych m. Łodzi Nr. kat. 29, 3823, 5394.
F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi str. 53, 134, 279, 293.

(P. Z. G.) Drugi syn Lewka Bronowskiego, Meir Bronowski, był kupcem w Łodzi, właścicielem domu i propinacji, jednym z założycieli starej Synagogi na ul. Wólczańskiej. Miał 6 dzieci: 1) Izraela, 2) Samuela Izaka 3) Esterę, żonę Mordechaja Frankfurtera, 4) Henę Jutę 5) Małkę, żonę Mojżesza Olsztajna, 6) Taubę, żonę Abrahama Jakóba Milgroma. Wszystkie dzieci mieszkały w Łodzi. Samuel Izak Bronowski ożenił się z córką łódzkiego podrabina Lemla Marokko; syn ich Abraham zamieszkał w Londynie, gdzie syn jego Jakób Bronowski studjował, poczem ukończył uniwersytet w Cambridge. Obecnie piastuje on godność profesora matematyki na jednej z wyższych uczelni w Anglji, jest również autorem prac naukowych.

18 *(P. Z. G.)* Abraham Pilgrym (Pilgrom) był jednym z pierwszych Żydów łódzkich. Wedle tradycji rodzinnej przybył do Łodzi z zachodnio-rosyjskich gubernij. Jedynym jego synem był Mojżesz Wolf P. (v. Nr. 869)

20 Lewek (Becalel Jehuda) Heber był bardzo czynnym i popularnym na terenie Łodzi społecznikiem. Sprowadził się do Łodzi w r. 1801 z Lutomierska. Był pierwszym łódzkim rzezakiem (szochetem) i nauczycielem dzieci żydowskich (prawdopodobnie od r. 1807). Usunięty z tego stanowiska wskutek intryg i zatargów wewnętrznych w gminie żydowskiej w r. 1810, zabrał się do szynkarstwa i handlu, nie porzucając jednak umiłowanej przez się pracy społecznej. Był właścicielem małego domku, który nabył w r. 1827 za 700 zł. Gdy powstało w r. 1811 Bractwo Pogrzebowe w Łodzi był Heber jednym z 10 członków założycieli.

Piastował wielokrotnie w bractwie tem urząd elektora (1813, 1814, 1815, 1816, 1820, 1834), względnie urząd Starszego (1814, 1815, 1820), był również Starszym Dozoru Bóżniczego w r. 1821. Lewek H. zajmował się również łódzkim szpitalem żydowskim.

A. Alperin: Żydzi w Łodzi. A. Tenenbaum: Di jidn yn Łodz
F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi: str. 43, 177, 280, 305.

(*P. Z. G.*) Lewek Heber miał syna Mordechaja Izaka Hebera (v. Nr. 2707) oraz 5 córek, a mianowicie:

1) Sarę, żonę Ojzera Bergera (v. Nr. 2285)
2) Chaję, żonę Joela Fajwisza Brzezińskiego (v. Nr. 306)
3) Szajndlę, żonę Załkinda Orbacha (v. Nr. 674)
4) (imienia nie zdołaliśmy ustalić), żonę Szlomy Icchoka Bławata (v. Nr. 921).
5) Rajzę, (v. Nr. 754), 1-ą żonę Abrahama Bronowskiego (v. Nr. 653)

21 (*P. Z. G.*) Icchak Lipski był bogobojnym żydem, chasydem rebego z Przysuchej. Miał dwóch synów: Hirsza L. (v. nr. 154) Lajbusia L. (v. nr. 1007).

24 (*P. Z. G.*) Meszulam Fajwel Wajland zmarł w młodym wieku (lat 20), za życia swego ojca Szymona W. (v. nr. 474), już jako człowiek żonaty. Osierocił jedno dziecko,

26 (*P. Z. G.*) Estera Naumberg, żona rabina łódzkiego (v. nr. 159). Estera N. pochodziła z Lutomierska z bardzo arystokratycznej i ustosunkowanej rodziny. Ojciec jej, Pinchas hakohen Lewin, był uczonym w piśmie i znanym bogaczem. Jedyny syn Pinchasa Lewina, Chanoch Henich, to jedna z najwybitniejszych postaci ortodoksyjnego żydostwa polskiego w XIX wieku. Chanoch Henich był wprzód rabinem w Aleksandrowie, Prośnicy i Nowym Dworze, zaś w r. 1866, po śmierci słynnego rabiego Icchaka Meira, autora „Gloss Rima", (חדושי הרי"ם) objął Chanoch Henich jego dziedzictwo i został cadykiem aleksandrowskim.

Estera Naumberg była, wedle tradycji rodzinnej, płucno chora. Zmarła rzeczywiście w młodym wieku, licząc lat 40.

28 (*P. Z. G.*) Juda Lejb Kohen urodził się prawdopodobnie w Grodzisku, w wojew. poznańskiem, jako syn rabina tamtejszego Naftalego K. i praprawnuk słynnego rabina poznańskiego Naftalego Kohena, wybitnego kabalisty i uczonego. Zmarły był bratem Sary Grosman (v. nr. 162).

Jewrejskaja Encykłopedja, IX. p. 623 — 624.

29 (*P. Z. G.*) Jochewed Gutenberg była córką uczonego i zamożnego obywatela miasta Kalisza, Samuela halewiego Frenkla, który z kolei był synem znanego rabina w Lutomiersku, autora dzieła „Bejt Jehuda" "בית יהודה". Brat Jochewety, Ruben Izrael Frenkel był właścicielem dóbr koło Kalisza.

P. Z. Gliksman: תפארת אדם Tif'eret Adam, str. 94.

30 Rafał Trybownik, rodem z Piotrkowa, został zamordowany w Chojnach dnia 10 listopada 1843. T. liczył wtedy lat 30. Szczegółów mordu akta archiwalne nie podają, również napis na nagrobku nie zawiera żadnych wyjaśnień, poza samem stwierdzeniem faktu zabójstwa.

37 (*P. Z. G.*) Chanoch Henich Naumberg, syn rabina łódzkiego (v. nr. 159) i jego pierwszej żony Estery Naumberg z Lewinów (v. nr. 26), urodził się w Lutomiersku. Chanoch Naumberg pojął za żonę córkę rabina płockiego Aleksandra Zyszy Kohena, autora dzieła kabalistycznego „יקר מפז" i w temże mieście przemieszkiwał przez kilka lat, aż do śmierci teścia. Zmarł w młodym wieku (lat 28), pozostawiwszy wdowę i kilkoro dzieci, wśród nich jednego syna Judę, który zamieszkał w Tomaszowie Mazowieckim.

43 (*P. Z. G.*) Mojżesz Olsztajn przybył do Łodzi z miasteczka Szreńsk i dlatego był popularny w mieście pod przydomkiem „der Szreńskier". Tym samym przydomkiem często obdarzano jego synów: Abrahama Mendla, Icchaka, Jankla, Salomona i Dawida. Wszyscy byli kupcami i faktorami, trudniącymi się pośrednictwem w handlu towarami włókienniczemi. Jedyna córka Mojżesza O., Chana, wyszła zamąż za chasyda kockiego, Samuela Gotesgenade (v. nr. 1295), syna Chaima, rabina w Wiskitnie.

48 (*P. Z. G.*) Icchak Ajzyk Markiewicz był jednym z najwybitniejszych chasydów kockich i szwagrem słynnego rebego Abrahama z Ciechanowa. Markiewicz zamieszkał w Zgierzu, lecz gdy w tem mieście wybuchła epidemja cholery, przeniósł się do Łodzi. Mimoto nie

uszedł losu, gdyż w tymże czasie — w r. 1848 — zaczęła epidemja szerzyć się również w Łodzi, Markiewicz padł jej ofiarą, mając lat 42. Jedyny jego syn, Mojżesz Bunem, zamieszkał w Zgierzu, zaś córka Zysia wyszła zamąż za Aszera Ajzyka Kühna (v. nr. 574).

49 Fajga Bronowska, żona Lewka Bronowskiego (v. nr. 17 oraz 653).

51 Juda Lejb Berger, syn Szlomy Załkinda B. umarł w młodym wieku, za życia ojca (v. nr. 182).

54 Nachum Natan Żelekowski (Żelechowski) był synem szkolnika gminy żydowskiej, Hersza Ż. (v. nr. 88).

57 Szmerl Segal był zamożnym kupcem łódzkim, zajmował się handlem, szynkarstwem i dzierżawą dochodów konsumpcyjnych. W r. 1815 kupił dom, gorzelnię i oborę za 1,650 zł. Brał również udział w życiu społecznem. W r. 1831—32 piastował urząd Starszego Dozoru Bóżniczego. Był również członkiem Bractwa Świętego i dwukrotnie piastował w niem godność elektora (1814, 1815).

Arch. Akt Dawnych m. Łodzi. Nr. kat. 3820, 5438 i i. Protokóły Chewry Kadiszy.

F. Friedman: Łódzka Chewra Kadisza.

„ „ Dzieje Żydów w Łodzi str. 172, 278

(*P. Z. G.*) Szmerl Segal pochodził z Konstantynowa. Zpośród jego synów zdołaliśmy ustalić następujące osoby:

1) Jekutiel Zyskind Segal
2) Eljahu S. w. Konstantynowie 3) prawdopodobnie również Eleazar S. (v. nr. 53)

z córek:

1) Tauba, żona Saula Horończyka (v. nr. 5208).

59 Frajda Friedensohn, córka rabina łódzkiego, Ch. Naumberga (v. nr. 161).

65 (*P. Z. G.*) Witel Horowicz była żoną bardzo poważanego obywatela Łodzi, Meira Horowicza, który znany był pod przy-

domkiem „reb Majer Pszajczer". (ר' מאיר פשייטשער), urodził się bowiem w Przedeczu, gdzie ojciec jego, Jakób Arje Fajwel H. był rabinem.

Ojcem Willi Horowicz, był znany obywatel łódzki Dawid Witelsohn.

Witla H. zmarła w młodym wieku (lat 32) i mąż jej pojął za żonę jej siostrę.

Witla H. osierociła jedną córkę, która później wyszła zamąż za zamożnego i znanego z pobożności Żyda łódzkiego Arona kohena, zwanego „Aron der Turker".

78 (*P. Z. G.*) Awigdor Kohn był jednym z najbardziej poważanych i najżarliwszych chasydów. Był zwolennikiem rebego cadyka Jakóba Icchaka z Lublina, następnie rebego Bunema z Przysuchej, wreszcie cadyków Icchaka i jego syna Menachema Mendla z Warki. Awigdor K. mieszkał stale w Opocznie. Pewnego razu w przejeździe przez Łódź zachorował, a ponieważ miasto nie posiadało wówczas szpitala żydowskiego, leżał w izdebce chasydów wareckich. Wedle tradycyj miejscowych miał go pielęgnować Dr. Goldrath. Na pytanie lekarza, czego mu brak, miał odpowiedzieć: „Jam czynił pokutę i niczego mi już nie brak".

80 (*P. Z. G.*) Dina Krohn była córką zamożnego kupca w Brzezinach Józefa Zalcmana i siostrą słynnego kupca i przedsiębiorcy żyd. w Łodzi Jechezkiela Szmula Zalcmana (v. nr. 1014). Mąż jej Eleazar Krohn (v. nr. 2891) był początkowo kupcem w Łodzi, następnie zaś pełnił w łódzkiej gminie żydowskiej funkcje duchownego. Zpośród synów Diny Krohn najbardziej znanym był zamożny Żyd łódzki Mojżesz Icie K., oraz Izrael K., który osiedlił się w Radomsku, ożeniwszy się z córką tamtejszego rebego, znanego z uczoności Szlomy Kohena, autora dzieła „Tif'eret Szlomo" (תפארת שלמה).

82 Pinchas Zajdler, swego czasu popularna i znana w Łodzi osobistość, zwany „Pinchas der Aptejker", zajmował się bowiem, jak głosi raport burmistrza łódzkiego z r. 1810, sprowadzaniem niektórych lekarstw na potrzeby ludności, „lecz sam nie kuruje" — jak głosi raport. Zajęcie to musiał Zajdler wkrótce porzucić, gdyż władze administracyjne, dążąc do stworzenia fachowej farmaceutycznej placówki w Łodzi, przeprowadziły w „składzie aptecznym" Zajdlera ostrą rewizję i następnie zakazały mu zajmować się sprzedażą leków. Zresztą sprzedaż leków stanowiła zapewne od początku tylko uboczną gałąź w handlowej

działalności Pinchasa Z., który głównie zajmował się handlem korzennym i wyszynkiem soli. Był również właścicielem domu na Starem Mieście.

Pinchas Z. należy do najstarszych mieszkańców żydowskich Łodzi. Przybył do Łodzi już w r. 1795 z Przedborza. Wraz z M. Fajtlowiczem zasiada P. Z. w pierwszym znanym nam zarządzie gminy żydowskiej w Łodzi, w r. 1809. Lecz po r. 1809 P. Z. urzędu tego już nie piastował. Spory i waśnie, w które się uwikłał w r. 1810, poderwały jego popularność wśród wyborców gminnych. Bierze natomiast czynny udział w życiu Bractwa Pogrzebowego. Jest w r. 1811 jednym z założycieli bractwa i piastuje w niem dwukrotnie godność elektora (1812, 1818). Najstarszy syn jego Lewek Z. odznaczył się jako bardzo ruchliwy kupiec i brał czynny udział w życiu społecznem (v. nr. 1159); młodszy Daniel umarł w młodym wieku.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi str. 129, 277, 325.

85 (*P. Z. G.*) Chawa Herbst urodzona w Parczewie, umarła w wieku lat 50. Ojciec jej, Icchak, był jednym z najznamienitszych żydowskich obywateli miasteczka i wydał swą córkę za znakomitego kantora i gorliwego chasyda, Hersza Herbsta. Hersz Herbst fungował jako kantor u najznakomitszych rabinów swej epoki, jakoto u rabi Bunema z Przysuchej, u pierwszego rabbiego kockiego, u rabbi Icchaka Meira, autora „Gloss Rima" u rabbi Chanocha Henicha w Aleksandrowie i wielu innych. Przez szereg lat był Hersz Herbst pisarzem u Abrama Bronowskiego i mieszkał w tym czasie w Łodzi. Tutaj też odumarła go żona Chawa H. Hersz H. przeżył swą żonę o wiele lat i umarł w Warszawie w bardzo podeszłym wieku, w r. 1884.

86 (*P. Z. G.*) Hirsz Meir (Radzinower) był synem Mojżesza Arona, który piastował przez 10 lat w Kutnie urząd rabina i miał opinję wybitnego uczonego. Hirsz M. był zwolennikiem rebi Bunema z Przysuchej, a następnie chasydem kockim.

87 (*P. Z. G.*) Icchak Opoczyński, znany w Łodzi pod przydomkiem „Icchak stróż" był pierwszym — prawdopodobnie — dozorcą i grabarzem cmentarza żydowskiego w Łodzi. Miał 2-ch synów (Tobjasza O., imienia zaś drugiego syna nie zdołaliśmy ustalić) i dwie córki Taubę Henię Winograd i Laję Rozencwajg.

88 Hersz Jehuda Żelechowski został w listopadzie 1845 r. zamianowany szkolnikiem gminy żydowskiej i funkcję tę pełnił aż do śmierci w r. 1852 (v. nr. 54).

Arch. Akt. Dawnych m. Łodzi Nr. kat. 5447.
F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 275 — 276.

96 (*P. Z. G.*) Icchak Haltrycht był synem wybitnego uczonego, rabina i kaznodziei w Lubrańcu pod Włocławkiem, Noego Haltrychta, autora 2 dzieł homiletycznych „לקיטת יצחק" i „תולדות נח". Icchak Haltrycht był również człowiekiem uczonym i pobożnym. Był kaznodzieją łódzkiego bractwa „עין יעקב". Zmarł w wieku 43 lat w czasie srożącej się w Łodzi w r. 1852 epidemji cholery; pozostawił 3 synów, ludzi bogobojnych, znanych mohelów: Noego, Mojżesza (v. nr. 1517) i Chaima Salomona. Żona jego Necha (v. nr. 1639) przeżyła go o 20 lat.

97 Jakób Grosman, właściciel 2 domów w Łodzi, znany również ze swej akcji przeciwko rozszerzeniu rewiru żydowskiego w Łodzi w r. 1850 i nast.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi str. 61 — 62, 85, 282.

112 Pinchas Poznański, syn Kalmana Poznańskiego (v. nr. 160) i brat znanego wielkiego przemysłowca, Izraela Kalmanowicza Poznańskiego.

114 (*P. Z. G.*) Chaja Hendel Lubińska, córka bogatego i poważanego obywatela m. Jeżowa, Szlamy Wajnberga („Szlomy Jeżowera") i siostra Meira Wajnberga, właściciela wsi Rogów. Była żoną łódzkiego obywatela Abrahama Lublinera (v. nr. 1069) i pozostawiła 2-ch synów (Icchaka L. i Lejbusia L.) oraz 2 córki: Bajlę Ruchlę, żonę Welwla Ajzenberga („Welwel Rawer") i Chanę, żonę Natana Majeranca (v. nr. 836).

116 Icek Zajdeman jest jedną z najwybitniejszych postaci w życiu gospodarczem żydostwa łódzkiego w połowie ubiegłego stulecia. Icek Z. był rodem z Częstochowy, gdzie zajmował się przeważnie sprzedażą przędzy tkaczom. W owym czasie ze strony tkaczy i przędzalników podnosiły się przeciwko hurtownym kupcom przędzy (składnikom przędzy) gwałtowne zarzuty, że przemycają przędzę i wyroby tkackie z zagranicy. Skutkiem tych, częściowo uzasadnionych, częściowo zaś dyktowanych względami konkurencji handlowej, skarg i zażaleń rząd przedsięwziął cały szereg środków i rozważał nawet myśl wysiedlenia kupców żydowskich (względnie całej ludności żydowskiej) z obrębu 50-wiorstowego pasa nadgranicznego. Zanim jednak ten zakaz (zrealizowany częściowo w roku 1843)

wprowadzono w życie, poczęły władze administracyjne narazie przesiedlać z miejscowości nadgranicznych w głąb kraju tych kupców, na których padło podejrzenie uprawiania przemytnictwa. Jednym z głównych punktów przemytnictwa przędzy i wyrobów tkackich nad granicą była Częstochowa, stąd też wielu kupców, a nawet tkaczy żydowskich zmuszono do przeniesienia się w głąb kraju. Wielu z nich osiedliło się w Łodzi, między nimi i Zajdeman, w r. 1840. Przy osiedleniu się w Łodzi napotkał Zajdeman na pewne trudności. Pozwolono mu na osiedlenie się w przepełnionym rewirze żydowskim m. Łodzi, tylko pod tym warunkiem, że w myśl dekretu namiestnika z r. 1825, zbuduje w ciągu trzech lat dom murowany. Gdy w ciągu tego czasu Zajdeman tego warunku nie dopełnił, władze powiatowe poleciły go „wyrugować z miasta Łodzi". Tylko dzięki usilnym staraniom udało się Zajdemanowi zmienić tę decyzję. Prawdopodobnie Zajdeman wkrótce potem dopełnił warunku mu postawionego, gdyż w r. 1849 figuruje jako właściciel jednopiętrowego domu murowanego w Rynku Starego Miasta.

Zajdeman był jednym z najznaczniejszych hurtowników przędzy w Łodzi. Pod względem obrotu handlowego zajmował Zajdeman w końcu lat trzydziestych trzecie miejsce w Łodzi. Źródła urzędowe podają obroty handlowe Zajdemana w r. 1838 — 1840 na 36,000 złp. rocznie. Sam Zajdeman podaje w roku 1843, że samego cła (za przędzę) opłaca rocznie około 200,000 złp.: oczywiście, że ta cyfra jest znowu przesadzona in plus. Tkacze i przędzalnicy łódzcy nazywają Zajdemana „głównym liwerantem przędzy do wszystkich miast i osad fabrycznych" i wznawiają przeciwko niemu około 1844 roku zarzut przemytnictwa. W każdym razie należał Z. do najznaczniejszych kupców łódzkich i gdy w r. 1849 założono w Łodzi Zgromadzenie Kupców jest Zajdeman jednym z 17 członków— założycieli.

Zajdeman jako hurtownik przędzy sprzedawał tkaczom surowiec przeważnie na kredyt lub zamieniał przędzę na gotowe wyroby tkackie za pewną dopłatą. W ten sposób przedzierzgnął się zczasem z kupca w nakładcę, zatrudniając dawaną przez siebie „na lon" robotą bardzo znaczną ilość majstrów łódzkich, wedle jego własnych informacyj aż 1000 osób. Przeciwko temu twierdzeniu Zajdemana wystąpił magistrat łódzki, informując władze podatkowe, że „twierdzenie Zajdemana jakoby fabryki znaczne prowadził, a w nich do 1000 osób zatrudniał mylne jest z prawdą... jest on bowiem tylko prostym handlarzem przędzy bawełnianej i równie jak inni czyli to za gotowiznę lub wzamian za wyroby z własną korzyścią albotéż na wexle wydając przędzę pojedynczym tkaczom..." Tak więc również magistrat stwierdza, że wprawdzie Zajdeman nie prowadził własnej fabryki, ale zatrudniał systemem nakładowym znaczną ilość tkaczy łódzkich.

Podobnie jak jeszcze kilku innych przybyłych z Częstochowy kupców żydowskich był również i Zajdeman zwolennikiem „oświecenia", jednym z pierwszych na gruncie łódzkim. Ci zwolennicy postępu przez zrzucenie stroju tradycyjnego ściągnęli ku sobie niechęć ortodoksyjnych mas żydowskich, szczególnie zaś chasydów. Założyli oni w połowie lat czterdziestych w domu Icka Zajdemana odrębną Szkółkę dla odprawiania nabożeństwa, motywując swój krok w następujący sposób:

„Że uczniom wyznania naszego do tutejszej Realnej Niemiecko-Ruskiej Szkoły uczęszczającym niepodobno dla prześladowania pokazać się w Bożnicy; że nieraz już wycywilzowanym w szczególe i wogóle podczas Nabożeństwa nawet różne dolegliwości i publiczne obelgi spotkało; Szczupłość gmachu bóżniczego nie może objąć całej Gminy i przypadek (był) podczas Nabożeństwa w wieczór Święta Sądnego Dnia, przed laty kilka wydarzony oniemal cała ludność życie postradała". W imieniu grupy postępowców występował przed władzami najczęściej Icek Zajdeman, można zatem przypuszczać, że był jednym z przywódców tej grupy, do której również zaliczał się jego zięć Moryc Zand (v. nr. 2195), Dawid Lande i jego syn Samuel (v. nr. 280), Ludwik Mamroth i jego buchalter Lomnitz, Józef Zand (v. nr. 671), Dr. Goldrath (nr. 1018), I. Weylandt, Jakób Boehm (nr. 1156), A. Likiernik i inni.

Umierając, przeznaczył Zajdeman znaczną na owe czasy sumę 2000 rubli sr. (tj. 13,333 złp.) na budowę nowej murowanej synagogi, którą miano zamiar wznieść w miejsce dotychczasowej drewnianej budowli na ul. Wolborskiej. Hojny ten zapis jest również wspomniany w napisie na nagrobku Zajdemana.

Arch. Akt Dawnych Nr. kat. 2372, 3831, 3884, 3902 i in.
Protokóły i Księgi Zgromadzenia Kupców miasta Łodzi.
F. Friedman: Żydzi w łódzkim przemyśle włókienniczym, Rocznik Łódzki, tom II., rok 1931.

A. Tenenbaum: Di jidn yn Lodz.
W. Strzelecki: Chałupnictwo tkackie w Królestwie w latach 1816-1850.
F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi: str. 59, 127, 142, 143, 144, 146, 153, 166, 214, 221, 282, 300.

118 Rachel Orbach, żona słynnego działacza społecznego w Łodzi Menachema Mendla Orbacha (v. nr. 3779).

121 (*P. Z. G.*) Mojżesz Nechemja Kohn urodził się w roku 5550 (1790) w miasteczku Warcie w gubernji kaliskiej. Ojciec jego Binjamin Bejnisz był zamożnym kupcem drzewnym i właścicielem browaru

w temże mieście, przyłem zaś człowiekiem uczonym, uczniem słynnego rabina poznańskiego Akiby Eigera. Dziadek Nechemji Mojżesza, Efraim Fiszel hakohen, człowiek zamożny i uczony, wywodził swój ród ze znamienitych przodków, a mianowicie, od rabina lubelskiego Naftalego Kaca, który był wnukiem słynnego rabina praskiego Lewiego ben Becalela (MAHARALA), twórcy legendarnego Golema.

Mojżesz Nechemjasz zasłynął już w młodości jako dziecko cudowne i niezwykle uzdolnione, iluj (עלוי). Podrósłszy, pojął za żonę Jutę Mirjam, córkę zamożnego kupca w Gąbinie, Katriela Orbacha i osiadł u teścia, który mu zapewnił pełne utrzymanie u siebie, dając w ten sposób możność młodemu uczonemu poświęcenia się wyłącznie studjom. Młody Nechemjasz Kohen był wówczas entuzjastycznym zwolennikiem cadyka lubelskiego, Jakóba Icchaka, a po śmierci tegoż, rabi Bunema z Przysuchej. Nechemja K. należał do najgorliwszych chasydów i najbliższych domowników rabbi Bunema i nieraz przypadał mu w udziale zaszczyt odprawiania modłów u rabbi Bunema.

Po pewnym czasie przeprowadził się Nechemja Kohn z powrotem do rodzinnej Warty, gdzie ojciec jego zakupił mu dom i gdzie odtąd zaczął na własną rękę zajmować się handlem zbożowym. Lecz, gdy po kilku latach stracił znaczną część swego majątku na tym handlu, począł starać się o posadę rabina w swem rodzinnem mieście, którą rzeczywiście otrzymał.

W międzyczasie umarł rabbi Bunem z Przysuchej w miesiącu Elul 5587 (1827), a wówczas nastąpił rozłam wśród jego zwolenników. Znaczna większość opowiedziała się za rabbi Menachemem Mendlem z Tomaszowa, który następnie przeniósł się do Kocka, kładąc podwaliny pod dynastję cadyków kockich, mniejsza zaś grupa, a wśród niej i Nechemjasz Kohn, dochowała wierności Abramowi Mojżeszowi, synowi rabbi Bunema. Lecz wkrótce potem, podczas Chanuki 5589 roku (1828), zmarł rabbi Abraham Mojżesz, wówczas grupa jego wiernych skupiła się dookoła jego najwybitniejszego ucznia, rabbi Icchaka z Warek. Wśród tej grupy znalazł się również Nechemja K., który odtąd stał się częstym gościem i bywalcem w Warkach i bliskim zaufanym rabbi Icchaka. Rabi Icchak powierzył mu nawet niezmiernie odpowiedzialne zadanie, mianowicie pomaganie i asystowanie w nauce dwom swoim synom, Mendlowi Menachemowi i Jakóbowi Dawidowi. W ten sposób wywarł Nechemja Kohn bardzo silny wpływ na dalszy rozwój obu tych młodych uczonych, którzy zająć mieli w przyszłości ważne i odpowiedzialne stanowiska. R. Jakób Dawid został później rabinem w Mszczonowie, zaś rabbi Menachem Mendel objął po śmierci ojca swego rabbi Icchaka podczas świąt Pesach w roku 5608 (1848), w następstwie po nim, rząd dusz wśród chasydów warckich i odnosił się z największem uszanowaniem do swego byłego nauczyciela, Nechemjasza Kohna.

W czasie swych częstych przejazdów z Warty do Warek zatrzymywał się Nechemjasz Kohn w Łodzi, zazwyczaj w gospodzie, utrzymywanej w tem mieście przez znanego i zamożnego kupca Lejzera Bergera. Obaj ci mężowie zapoznali się ze sobą i żywili ku sobie wielki szacunek wzajemny i sympatję, zaś w konsekwencji tej znajomości wydał L. Berger obie swe córki za dwóch synów Nechemjasza Kohna. Obaj zięciowie Bergera, Aharon Eljahu i Lewi Icchak, osiedli w Łodzi.

Tymczasem rozgorzała na dobre walka między chasydami wareckimi a kockimi, prowadzona często z wielką zaciętością. Skutki tej walki miał poczuć na swej skórze również rabin miasta Warty, Nechemjasz Kohn, który piastował już swój urząd przez lat 13 z górą, pobierając pensję w wysokości 18 złp. tygodniowo, oprócz innych zwyczajem uświęconych, dodatków. W Warcie, podobnie jak w innych gminach, przewagę mieli chasydzi koccy, którzy umyślili utrącić ze stolca rabinackiego Nechemjasza, znanego jako gorącego zwolennika i przyjaciela osobistego cadyka z Warek. Rozpoczęły się swary i waśnie. Na wieść o tych sporach próbował zapośredniczyć rabi Icchak z Warek i wysłał w tym celu dwóch poważnych obywateli z pośród swoich zwolenników dla uśmierzenia walk. Lecz ta interwencja nie odniosła skutku. Przeciwnicy Nechemjasza Kohna obstawali przy swojem i przeprowadzili ukonstytuowanie się sądu, złożonego z 3-ch rabinów, który miał osądzić rzekome błędy i przeoczenia w działalności rabinackiej Nechemjasza Kohna jako decyzora w kwestjach religijnych. Rabin warecki, który czuł się dotknięty takiem postawieniem sprawy, nie stawił się przed sądem. Wówczas sąd wydał nań wyrok zaocznie, a mianowicie złożył go z urzędu, polecając mu zabiegać ponownie o prawo sprawowania funkcyj rabinackich. Nechemjasz Kohn, który miał podówczas już lat 56, przyjął ten niesprawiedliwy wyrok z cichą rezygnacją i nie starał się ponownie o uzyskanie urzędu rabinackiego, pozostał jednak do końca życia nadal w swem mieście rodzinnem.

Mimo podeszłego wieku kontynuował Nechemjasz Kohn nadal swe częste wyjazdy do Warek. I oto pewnego razu, wracając z Warek po święcie Szawuot w r. 1853, zatrzymał się jak zwykle w Łodzi, chcąc odwiedzić zamieszkałych tamże dwóch swoich synów. Tutaj nabawił się zapalenia płuc i po kilku dniach wyzionął ducha.

Będąc człowiekiem bardzo skromnym, prosił przed zgonem, by na jego grobie nie umieszczono szumnych napisów i tytułów, lecz następującą krótką wzmiankę: „Tu spoczywa rabin pobożny i znany, który żył w radości przez całe swe życie r. Nechemjasz i td."

Nechemjasz Kohn osierocił 5 synów i 2 córki, których liczne potomstwo żyje częściowo w Łodzi.

1) Córka najstarsza r. Nechemjasza K., Cywja Bluma wyszła zamąż za Icchaka Mordechaja Kohna z Warty. Zmarła w młodym wieku, mając lat 23. Mąż jej umarł w Łodzi w r. 1892 (v. nr. 3330)

2) Druga córka, Sara Rywka wyszła za Eljahu Fiszla Rusa z Kalisza. Umarła w Łodzi w wieku lat 73, w r. 1913. Synem z tego małżeństwa był Mojżesz Nechemjasz Rus, ojciec znanego w Łodzi działacza społecznego p. Benjamina Russa.

3) Najstarszy syn, Jakób Symcha, mieszkał w Warcie do swej śmierci w r. 1884.

4) Abraham Benjamin również mieszkał w Warcie, gdzie też życie zakończył w r. 1881.

5) Aron Elijahu pojął za żonę córkę łódzkiego kupca Lejzera Bergera, Rachelę Leę i osiadł w Łodzi. Zmarł w r. 1913.

6) Dawid pojął za żonę Esterę, córkę swej najstarszej siostry Cywji Blumy. Zmarł w młodym wieku.

7) Lewi Icchak, najmłodszy syn Nechemjasza Kohna, pojął za żonę Judytę, drugą córkę Lejzera Bergera (v. nr. 836). Po śmierci pierwszej żony w r. 1874, poślubił Mirjam Dworę, córkę słynnego ze swej pobożności chasyda Samuela Goldmana z Włoszczewy. Z pośród wszystkich dzieci Nechemjasza Kohna, Lewi Icchak wybił się najbardziej dzięki swym niepospolitym zdolnościom handlowym. W r. 1874 wszedł w bliższe stosunki handlowe z jednym z najwybitniejszych przemysłowców łódzkich Juljuszem Heinzlem, później zaś objął również przedstawicielstwo nowozałożonej firmy „Heinzel i Kunitzer". Dzięki tym stosunkom z potentatami łódzkiego przemysłu uzyskali również obaj synowie Lewiego Icchaka wysokie stanowiska w pierwszorzędnych łódzkich przedsiębiorstwach przemysłowych, starszy Józef u K. Scheiblera, młodszy Aszer (Oskar) w firmie „Heinzel & Kunitzer".

Lewi Kohn umarł w r. 1820, mając lat 83.

Młodszy jego syn, Aszer (Oskar) Kohn jest obecnie prezesem T-wa A. „Widzewska Manufaktura", jednego z największych przedsiębiorstw przemysłu włókienniczego w Polsce.

P. Z. Gliksman: הרב שלי שמחה Haraw szel Symcha, czyli biografja Rabbi Mojżesza Nechemji Kohna, rabina Warty. Łódź, 1930.

122 (*P. Z. G.*) Icchak Ejlinberg, zwany był w Łodzi „der Turker", sprowadził się bowiem do Łodzi z miasta Turku. R. Icchak E. urodził się w Łasku, gdzie ojciec jego Eliezer, uczony w Piśmie, był poważanym członkiem gminy żydowskiej. Rabi Eliezer napisał kilka dzieł homiletycznych: Maassej Rokeach "מעשי רוקח„ do Pieśni nad Pieśniami, „L'waw chochma" לבב חכמה czyli 32 kazania na temat sedry B'rejszit i „Ewen Sapir" אבן ספיר do Psalmów. Tylko pierwsze z wymienionych dzieł ukazało się w druku. Matka Icchaka, Bluma, była córką r. Hirsza Nilis, prawnuka słynnego uczonego Józefa Ejlinberga, który zginął w czasie rzezi Chmielnickiego w r. 1648 jako męczennik za wiarę.

Icchak E. był wybitnym uczonym, co wynika już z jego przedsłowi, któremi zaopatrzył prace swego znakomitego brata rabina brzezińskiego, r. Sinaj Sapira (Minchat Ani מנחת עני responsa rabiniczne i Olat chodesz עולת חודש, 95 kazań).

Icchak E. był gorliwym mitnagdem, natomiast wszyscy jego synowie i zięciowie byli żarliwymi chasydami. R. Icchak pozostawił po sobie liczne potomstwo, a mianowicie:

1) Hirsz Meir, wybitny uczony, był rabinem w Pacanowie;

2) Abraham „Turker", popularny łódzki obywatel, uczony i gorliwy chasyd;

3) Lejbuś Turker, był kantorem w synagodze na ul. Zachodniej („Wilker szul");

4) Jeszaja Turker, poważany chasyd, kantor i mohel w Łodzi;

5) Szymon, uczony i chasyd (v. nr. 1903);

6) Gołda, żona znanego łódzkiego bogacza, Judla Frenkla (v. nr. 2701);

7) Rachel Lea, znana w Łodzi z działalności charytatywno-społecznej, żona łódzkiego uczonego chasyda i właściciela domu, Efraima Dembińskiego;

8) Małka, żona uczonego i chasyda, Hirsza Gołomba (v. nr. 2253);

9) Rywka Ceril, żona uczonego i chasyda Jakóba Kohna z Turku. Po śmierci pierwszego męża wyszła Rywka Ceril za Abrahama Mojżesza Orbacha z Turku, syna słynnego uczonego Icchaka Orbacha, rabina łęczyckiego i autora „Diwrej Chaim" ("דברי חיים„).

130 (*P. Z. G.*) Mojżesz Lipszyc urodził się w Parzęczewie, gdzie jego ojciec Benjamin Wolf i dziadek Mordechaj piastowali urząd rabinacki. Mordechaj był bratem pierwszego rabina łódzkiego Hillela

hakohena Lipszyca, który został pochowany w Konstantynowie. Ojciec Mordechaja (tzn. pradziadek Mojżesza L.) był rabinem w Lutomiersku, gdzie zażywał wielkiego poważania. Rodzina Lipszyców wywodzi się od rabi Meira Kaca, który był ojcem słynnego uczonego rabi Szabtaja Kohena z Wilna („SZACH" ש"ך).

Mojżesz L. był chasydem kockim. Jego najstarszy syn Mordechaj Samuel L. był właścicielem domów i znanym kupcem przędzy w Łodzi. Był zwolennikiem cadyka z Kocka, a następnie cadyka z Góry Kalwarji. Syn Mordechaja Samuela, Zyskind hakohen L. piastował urząd rabina w Ozorkowie.

Mojżesz L. miał ponadto jeszcze dwóch synów: Pinchasa i Szymona oraz trzy córki: Libę Chanę (v. nr. 1400), żonę Salomona Zylberszaca Sarę, żonę Lajbusia Bławata i Rywkę, drugą żonę Wolfa Ornera.

Rabin łódzki Mojżesz Domb (Dąb) jest w prostej linji potomkiem Mojżesza Lipszyca (v. nr. 1400 i 2792).

133 *(P. Z. G.)* Witel Kaminer była córką Abrama Bronowskiego (v. nr. 653 i 157) i żoną Szamaja Kaminera, wnuka światłego męża i uczonego, rabina w Lipsku, Barucha Frenkla, autora dzieła „Bruch Taam" "ברוך טעם". Witel Kaminer zmarła w połogu, osierociwszy jedynaka, Jechiela Meira K.

137 *(P. Z. G.)* Chananel Brzeziński był synem Pinchasa B., poważanego obywatela Lutomierska. Chananel B. urodził się w Lutomiersku i przeniósł się później do Łodzi, gdzie zajmował się handlem. Zmarł w młodym wieku, pozostawiwszy 4 synów: Pinchasa, Izaka, Jakóba i Ajzyka. Żona Chananela B., Mindel Rywka (v. nr. 1771) była kobietą wykształconą i udzielała lekcyj dzieciom Izraela Poznańskiego. Dzięki niej poznał Poznański najmłodszego synka Brzezińskich Ajzyka i, przekonawszy się o jego niepospolitych zdolnościach, zainteresował się nim. Przy poparciu Poznańskiego, Ajzyk B. ukończył zagranicą studja medyczne i uzyskawszy doktorat, osiadł na stałe w San Francisco.

Chananel B. był bratem Joela B. (v. nr. 306).

145 Elchanan Jakób Hamburski, syn Fiszla Hamburskiego i zięć Pinchasa Zonenberga (v. nr. 5), którego córkę Jutele (v. nr. 832) pojął za żonę, był skromnym kramarzem łódzkim, którego obroty handlowe w latach 1838 — 1840 nie przekraczały kilku tysięcy złp. rocznie.

Elchanan Hamburski brał czynny udział w życiu społecznem. W latach 1837, 1838 był Starszym Dozoru Bożniczego. Należał również do najczynniejszych członków Bractwa Pogrzebowego, w którem piastował w r. 1832 urząd elektora, zaś w r. 1833 i 1834 urząd Starszego. Również syn Elchanana, Mojżesz, był czynnym działaczem Chewry Kadiszy (v. nr. 2470). Miał 3 synów: 1) Fiszla (v. nr. 815), 2) Pincze, 3) Mojżesza.

Arch. Akt Dawnych Nr. kat. 3831, 5447.
Protokóły Chewry Kadiszy.
F. Friedman: Dzieje łódzkiej Chewry Kadiszy.

149 *(P. Z. G.)* Dawid Witelsohn urodził się w Warszawie, osiadł w Aleksandrowie, a następnie przeniósł się do Łodzi, gdzie należał do najbardziej poważanych osobistości żydowskich. Dawid W. był początkowo zwolennikiem cadyka z Przysuchej, następnie zaś chasydem kockim. Wszyscy jego trzej synowie zamieszkali w Łodzi i cieszyli się tu wielkim mirem i poważaniem. Oto ich imiona: Zalman (Salomon, kupiec przędzy i nakładca, por. F. Friedman: Żydzi w łódzkim przemyśle włókienniczym), Pinchas i Abraham. Zięciem jego był Meir Horowicz, zwany też „der Pszajczer", bardzo poważany w Łodzi (v. nr. 469).

Rodzina Witelsohnów jest bardzo rozgałęziona i znana w całej Polsce. Również rabin łódzki, Jakób Dawid Witelsohn, znany jako „rabin z Rudy" („der Ruder ruw") pochodzi w prostej linji od Dawida W.

154 Hersz Lipski był synem Icchaka L. człowieka poważanego spowodu swej uczoności i chasyda (v. nr. 21). Hersz L. był właścicielem domu na Starem Mieście i prowadził dość skromny handel manufakturą. Brał również udział w Bractwie Świętem i innych żydowskich instytucjach charytatywnych. *(P. Z. G.)* Z jego synów najbardziej znani to Chizkjasz, wybitny chasyd kocki i znany dowcipniś, którego dowcipy długo krążyły po całem mieście, oraz Pinchas Jerachmiel L. (v. nr. 209).

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi str. 142, 160, 282 — 3.

156 Joel Guterman z Lutomierska był jednym z pierwszych Żydów, który zajął się w Łodzi produkcją włókienniczą, mianowicie fabrykacją tasiemek, w drugiej połowie lat 30-tych. Produkcja tasiemek była w Łodzi początkowo prawie wyłącznie w ręku Żydów. Na 7 zakładów tasiemkarskich w Łodzi w latach 40-tych, 6 należało do Żydów. Największe zakłady tasiemkarskie, liczące po 6 warsztatów, należały do Joela Gutermana i Mojżesza Eisenschmida. Joel G. był również członkiem

Bractwa Pogrzebowego i piastował w niem w r. 1852 urząd Starszego.

F. Friedman: Żydzi w łódzkim przemyśle i Dzieje Żydów w Łodzi str. 243 — 244, tenże: Dzieje łódzkiej Chewry Kadiszy.

157 (*P. Z. G.*) Chawa Bronowska, córka Becalela Pruszynowskiego i żona wybitnego kupca łódzkiego Abrahama Bronowskiego (v. nr. 653). Miała 7 dzieci: 1) Rachmiela B., właściciela domu w Łodzi, 2) Becalela B., który osiadł w Wieluniu, 3) Hendlę, żonę znanego chasyda kockiego Izraela Englarda (w Łodzi), 4) Sarę, żonę Icie Grynberga (w Będzinie), 5) Witeł, żonę Szamaja Kaminera (v. nr. 133), 6) Gitlę, żonę chasyda kockiego i właściciela hurtownego składu tabaki i tytoniu w Łodzi, Symchy Rajzmana oraz 7) Mojżesza Arona B.

158 (*P. Z. G.*) Zysie Ester Berman pochodziła z poważanej rodziny z miasteczka Przysuchej, wywodzącej swój ród od słynnego rabina krakowskiego Joela Syrkisa. Była żoną Samuela Bermana (v. nr 173)

160 Kalman Poznański urodził się w Kowalu obok Włocławka, w powiecie brzesko-kujawskim w r. 1785. Około r. 1825 przesiedlił się do Aleksandrowa, a stamtąd do Łodzi w r. 1832. Kalman P. był skromnym kramarzem towarów łokciowych, którego majątek podawały źródła oficjalne w r. 1838 na 1.200 złp. w nieruchomościach, a 2000 złp. w kapitałach i towarach. Jeśli nawet dane urzędowe są, z natury rzeczy, zbyt niskie, do potentatów łódzkiego świata handlowego w każdym razie nie należał. Dopiero syn jego, Izrael Kalmanowicz Poznański, stworzył własną energją i pracą na pozostawionych mu przez ojca skromnych podstawach olbrzymie przedsiębiorstwo przemysłowe, mianowicie założone w r. 1889 „Towarzystwo Akcyjne Manufaktury Bawełnianej I. K. Poznański" (v. nr. 178).

Arch. Akt Dawnych Nr. kat.: 3831
F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi str. 128, 166, 242, 268.
A. Tenenbaum: Jidn yn Lodz.
L. Kahan: Lodzer Almanach.

(*P. Z. G.*) Kalman Poznański miał 3 synów i 3 córki:

1) Mojżesz i 2) Sender P. byli zamożnymi kupcami, najmłodszy 3) Izrael P. był założycielem jednej z największych łódzkich fabryk włókienniczych. I. P. ożenił się w r. 1852 z córką Mojżesza Herca, sekretarza gminy żydowskiej w Warszawie.

Córki: Ruchla, żona Zajberta, 2) Bajla, żona Abrahama Jakóba Horończyka, 3) Debora (Dwojra), żona Dr. Samuela Tugendholda (v. nr. 336).

161 Chaskiel Naumberg, rabin miasta Łodzi. Chaskiel Naumberg został zaangażowany na rabina łódzkiego 1.X.1832, przedłożywszy świadectwa, że od r. 1819 do 1823 pełnił obowiązki pomocnika i zastępcy rabina w Lutomiersku, zaś od grudnia 1823 do września 1832 pełnił obowiązki podrabina w mieście Konstantynowie.

Życie rabina Naumberga w Łodzi nie było usłane różami. Czyto dlatego, że miał sprężystą rękę i rządy swe sprawował surowo, czyto dlatego, że był zwolennikiem kockiego cadyka (co nie wszystkim odpowiadało) — dość, że raz po raz intrygowano przeciwko niemu, by go pozbawić urzędu rabinackiego. W roku 1834 wniósł pisarz dochodów konsumpcyjnych (Nachman Litwer) skargę przeciwko niemu, że dąży do opanowania na rzecz swoją podatku od mięsa koszernego (dochodu niegdyś przez naczonego na pokrycie pensji rabina i inne cele religijne, zaś w owym czasie stanowiącego już regale rządu). Naskutek tego komisja wojewódzka poleciła pismem z dn. 24 marca 1835 natychmiast usunąć Naumberga z urzędu. Walka przeciwko rabinowi łódzkiemu trwała kilka miesięcy. W grudniu 1835 r. poleciły nawet władze powiatowe zamianować na miejsce Naumberga rabinem łódzkim tamtejszego rzezaka, Hersza Oszerowicza. Wkońcu jednak snadź doszło do zgody między walczącemi stronami, bo N. Litwer cofnął swe zarzuty, a ponadto ujął się za Naumbergiem Dozór Bóżniczy gminy łódzkiej oraz H. Igielberg, poddzierżawca podatku koszernego. W rezultacie tych starań Komisja Wojewódzka cofnęła swą poprzednią decyzję i przywróciła Naumberga do urzędu rabinackiego w 1836 r.

Jeszcze nie przebrzmiały echa pierwszej kłótni, gdy oto wybuchają nowe swary i waśnie. W roku 1838, biorąc asumpt od tego, że właśnie kończył się sześcioletni kontrakt, zawarty z rabinem Naumbergiem, wnosi Dozór Bóżniczy m. Łodzi zażalenie od „ogółu mieszkańców starozakonnych miasta Łodzi" przeciwko rabinowi, na ręce władz powiatowych z równoczesną prośbą, by rabin ten został usunięty z miasta Łodzi. W tej samej sprawie zwrócono się również do władz gubernjalnych. Miecz Damoklesa, który zawisł ponownie nad rabinem, i tym razem został usunięty. Stało się to niewątpliwie naskutek cichego porozumienia, bo oto po miesiącu Dozór Bóżniczy wycofuje swą skargę i sprawa zostaje umorzona.

Po raz trzeci grozi rabinowi usunięcie ze stanowiska w r. 1842 w związku z klątwą przeciwko używaniu koszernego mięsa wołowego, która ukazała się w Łodzi i wyrządziła szkody skarbowi, ciągnącemu dochody z podatku od mięsa koszernego. Władze wojewódzkie, na tym punkcie

bardzo czułe, podejrzewały — niewiadomo zresztą na jakiej podstawie — rabina łódzkiego o współudział w ogłoszeniu tej klątwy i ponownie zadecydowały usunięcie go ze stanowiska rabina. Napróżno rabin łódzki zastrzegł się, że w ułożeniu klątwy nie miał żadnego udziału, napróżno, na żądanie władz, unieważnił klątwę w obecności 10 najbardziej poważanych członków gminy żydowskiej. Rząd gubernjalny „nabrał przekonania, że rabin Naumberg był w zmowie co do rzeczonej klątwy" i kategorycznie polecił usunąć rabina, zaś prowizoryczne pełnienie obowiązków powierzyć Jakóbowi Tobjaszowi. Tymczasem, równocześnie z rabinem Naumbergiem, czynią usilne starania i przedstawienia u władz na korzyść Naumberga Lipman Weichselfisz, poddzierżawca dochodu koszernego i łódzki Dozór Bóżniczy. Ta interwencja została wreszcie uwieńczona pomyślnym skutkiem. Pismem z dnia 11 maja 1842 r. przywrócił Rząd Gubernjalny Naumberga do obowiązków rabina.

Zanim jednak jeszcze zakończyła się ta sprawa, wpłynęła na ręce najwyższej instancji, to jest na ręce Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchowych skarga przeciwko Naumbergowi, pełna niesprawiedliwych i krzywdzących inwektyw, datowana z 6 maja 1842 r. i podpisana przez niejakiego Abrama Kirszbauma. Autor skargi wywody swe kończył wnioskiem, że „ten Rabin nie jest zdatnym do pełnienia swoich obowiązków w tak znacznym mieście, gdyż Gmina nasza potrzebuje człowieka z większą zdatnością i sprawiedliwością" oraz prosił o przeprowadzenie śledztwa przeciwko N. na gruncie łódzkim. Rząd Gubernjalny, niewiele zastanawiając się nad tem pismem, natychmiast polecił władzom miejskim wszczęcie śledztwa, lecz gdy przystąpiono w Łodzi do wykonania tego polecenia, okazało się ... „że żaden Abram Kirszbaum nigdy w Łodzi ani się nie znajdował ani się nie znajduje"! Naturalnie śledzwo upadło, kto jednak ukrywał się pod zmyślonem nazwiskiem Kirszbauma, tego nigdy nie stwierdzono.

Odtąd prawdopodobnie wrogowie rabina dali nareszcie, po tylu nieudanych próbach, za wygraną i nie zakłócali więcej spokoju swej ofierze. W każdym razie odtąd o skargach i sporach z rabinem ani słychu.

Rabin Naumberg pobierał w latach początkowych pensję 215 rubli srebr. rocznie, tj. około 1300 złp., później podwyższono mu pensję do 280 rubli.

Dnia 29 lipca 1856 roku o godz. 6-ej wieczorem zmarł rabin Naumberg, pozostawiając wdowę Rajzlę i osierocając 5 dzieci: Fiszla, Judę, Ajdlę, Rywkę i Mojżesza.

Arch. Akt Dawnych m. Łodzi Nr. kat.: 5447, 11, 5438.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi str. 272 — 274.

(*P. Z. G.*) Rabin Naumberg pochodził z bardzo starej rodziny rabinackiej w Niemczech. Dzieło „Bejt Meir" wylicza przed Chasklem Naumbergiem 10 pokoleń tej rodziny, których członkowie piastowali urzędy rabinackie w Niemczech.

Ojciec Chaskla, Jehuda (Judel) Naumberg był rabinem w mieście Rawiczu w ziemi poznańskiej. Matka Chaskla, Frajdla, była jedyną córką jednego z największych uczonych żydowskich tego czasu, Meira Poznera, który był od r. 1781 rabinem w 3 gminach: Altschottland, Weinberg i Langfuhr obok Gdańska, następnie zaś w samym Gdańsku. Meir Pozner jest autorem dzieła „Bejt Meir", zawierającego responsa na tematy z „Ewen Haezer" "אבן העזר„ i „Orach Chajim" "ארח חיים„. Jedyny syn Meira Poznera, Chaim, został później rabinem w Altschottland i zmarł bezdzietnie. Dlatego też Meir Pozner pokładał największe nadzieje w synach swej córki i zięcia, Judla Naumberga.

Judel Naumberg miał zaś 4 synów. Ponieważ w owym czasie szerzyła się w Niemczech, zwłaszcza śród młodego pokolenia, haskala mendelsonjańska, wielu pobożnych rabinów niemieckich, chcąc ustrzec swych synów od tych wpływów, starało się wydać ich za córki z pobożnych domów w Polsce, by w ten sposób osiedlić ich w kraju, dokąd jeszcze haskala nie

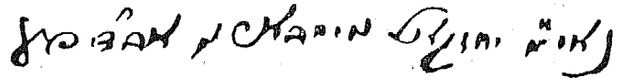

Autograf Rabina Chaskla Naumberga.

dotarła. Tak uczynił np. rabin Hirsz Lewin z Berlina, rabin Meszulam Zalman Hakohen z Fürth, autor „Bigdej-K'huna" "בגדי כהונה„, tak postąpił również Judel Naumberg, wyszukawszy dla swych 4-ch synów żony w Polsce. Chaskiel Naumberg poślubił zatem Esterę, córkę Pinchasa Lewina z Lutomierska i osiadł w miejscu zamieszkania swego teścia. (Drugi syn Judla N. Salomon, osiadł po ślubie w Kaliszu, trzeci - Bendet w Błaszkach, czwarty - Chaim w Łasku).

W Lutomiersku młody Chaskiel N. oddał się z zapałem studjom talmudycznym, które uprawiał wespół z Chanochem Henichem, swym szwagrem, późniejszym słynnym rabbim aleksandrowskim, oraz z Szalomem Hirszem Hakohenem, późniejszym rabinem zgierskim. W tym czasie stał się Chaskiel N. gorliwym wyznawcą rabbi Bunema z Przysuchej, następnie zaś chasydem kockim.

W tym czasie dotychczasowy rabin łódzki Mendel Wolf Jerozolimski opuścił Łódź, a na jego miejsce został powołany Hillel Hakohen, syn rabina lutomierskiego, Pinchasa Kohena (v. 130). Po niejakim czasie jednak również Hillel Hakohen opuścił Łódź i oto gmina łódzka, w której wtedy rej wo-

dzili zwolennicy cadyka kockiego, postanowiła powołać na opróżnione stanowisko Chaskla Naumberga. Chaskiel N. zaproszenie to przyjął i odtąd piastował przez lat 25 urząd rabina łódzkiego.

Chaskiel N. sprawował rządy swe z wielką surowością. Zamieszkał na Wolborskiej tuż przy bożnicy. Posiadał wielką bibljotekę dzieł rabinicznych, wśród których najchętniej przesiadywał. Będąc wybitnym talmudystą, napisał wiele oryginalnych prac egzegetycznych i interpretacyj prawa talmudycznego, między innemi dzieło na temata Massechty Ketuboth, lecz swych prac nie wydał drukiem [1]).

Rabin Chaskiel N. pozostawił dość liczne potomstwo. Z pierwszej żony Estery, która go wcześnie odumarła (v. nr. 26) pozostały następujące dzieci:

1) Syn Henich, który zmarł w młodym wieku (v. nr. 37) był zięciem rabina w m. Błaszkach, Meszullama Zysi.

2) Judel, który mieszkał w Łodzi. Judel N. był, podobnie jak ojciec, chasydem kockim i od r. 1858 był również pomocnikiem rabina łódzkiego („מורה הוראה") z pensją 100 rubli rocznie. Głównie jednak zajmował się Judel handlem bawełny i sprzedażą losów loterji, był również właścicielem domu. Umarł w dość młodym wieku (v. nr. 1725). Żona jego Rywka przeżyła go o 3 — 4 lata (v. nr. 2352).

3) Józef Efraim Fiszel był najwybitniejszym z wszystkich trzech braci. Efraim stał się zwolennikiem cadyka iżbickiego Mordechaja Józefa, który będąc jednym z najwybitniejszych uczniów cadyka kockiego, nagle w r. 1840 opuścił Kock, odrywając od dynastji kockiej niemałą część jej zwolenników. Między chasydami kockimi a iżbickimi toczyły się przez długi czas zażarte walki. Efraim Józef był mohelem, uprawiając to zajęcie jednak tylko bezinteresownie, a nie dla celów zarobkowych, znał się na rzezactwie (szchita), dzierżył również szofar w wielkie dni świąteczne w starej synagodze. Efraim Fiszel był jednym z pierwszych kupców łódzkich, którzy wprowadzili na tutejszy rynek wigonję, sprowadzając ją z Niemiec. Na tym handlu dorobił się dość znacznego majątku. Efraim Fiszel zmarł w r. 1889 (v. nr. 2533). Żona jego, Mirjam Lea, córka uczonego i bogobojnego chasyda piotrkowskiego, Hirsza Dawida Weinberga, wnuka słynnego gaona Eleazara, autora dzieła „Szemen Rokeach" "שמן רוקח„, przeżyła o długie lata swego męża i prowadziła również nadal jego interes.

Efraim Fiszel i Mirjam Lea mieli kilkoro dzieci. Najstarszy syn Meir Naumberg był wybitnym uczonym, chasydem i kabalistą. Początkowo był kupcem manufaktury w Zwolinie. Lecz pożar, który wybuchł w tem miasteczku w roku 1904 zrujnował go doszczętnie, tak iż musiał szukać

[1]) Część pozostałych po nim manuskryptów znajduje się w posiadaniu p. P. Z. Gliksmana w Łodzi.

źródła zarobku w swej wiedzy i w swym dorobku naukowym. Mając wiele manuskryptów niewydanych począł objeżdżać miasta i miasteczka i jednać sobie w nich prenumeratorów i nabywców dla swych prac. W ten sposób wydał z czasem szereg dzieł, a mianowicie: Bejt Meir Chadasz בית מאיר חדש, Kejc Haplaoth קץ הפלאות, Tel Talpijoth תל תלפיות, Likutej Omer לקוטי אומר, Maamar Habrith מאמר הברית.

Najzdolniejszym ze wszystkich synów Efraima Józefa był Mojżesz Mordechaj. Już w młodości, ucząc się w Łodzi w Bet-hamidraszu ufundowanym przez Chaskla Zalcmana, zwrócił na siebie powszechną uwagę swemi niezwykłemi zdolnościami. W dojrzałym wieku zaczął Mojżesz Mordechaj rozczytywać się w literaturze kabalistycznej i coraz bardziej oddalał się od ortodoksyjnych sfer. Mojżesz Mordechaj był płucno chory i wyjechał w celach kuracji zagranicę. Zmarł w młodym wieku w Gratzu, w Styrji. Umierając zostawił maleńkiego synka jedynaka, imieniem Hirsz Dawid. Hirsz Dawid, urodzony w r. 1876 wychowywał się w Mszczonowie w domu dziadka (ojca matki) Bunema Ajzenberga i zasłynął już w młodych latach jako niezwykle uzdolnione dziecko (iluj). Doszedłszy do dojrzałego wieku, poszedł śladami ojca i zajął się literaturą haskali i wogóle naukami świeckiemi, zczasem zaś stał się słynnym pisarzem żydowskim (H. D. Nomberg).

4) Frajdla, umarła w młodym wieku (v. nr. 59).

Po śmierci Estery pojął Chaskiel Naumberg drugą żonę, Rajzlę, córkę rabina Isachara, wnuka słynnego kozienickiego maggida, z którą również miał kilkoro dzieci, jednego syna i 3 córki. Syn Chaskla i Rajzli, Izrael Mojżesz, zamieszkał w Warszawie i tam umarł w r. 1924.

162 (*P. Z. G.*) Matka Sura Grosman była córką rabina w Grodzisku, Naftalego Kohena i prawnuczką słynnego uczonego i kabalisty, rabina poznańskiego, Naftalego Kohena. Była żoną Judy Lejba Grosmana, mieszkańca Grodziska. Po śmierci męża zamieszkała u swego zięcia Szymona Wajlanda i tu zmarła w sędziwym wieku. W Łodzi zmarł również brat jej Juda Lejb Kohen (v. nr. 28).

165 (*P. Z. G.*) Hadassa Winer była żoną uczonego Żyda i chasyda Icchaka Izraela Winera (v. nr. 3071). Osierociła 2 synów: Mendla i Berla, oraz 2 córki: Rywkę Ruchlę, żonę Szabtaja Zylberszaca (v. nr. 983 i 1006) oraz Leję, żonę Chaima Meira Wajnberga z Jeżowa.

Po mierci Hadassy W. mąż jej ożenił się po raz drugi (v. n. 902).

169 Daniel Zajdler, syn Pinchasa Z. (v. nr. 82).

173 (*P. Z. G.*) Samuel Berman, z przydomkiem „Szmul Pachter", pochodził z Brzezin i odegrał poważną rolę w życiu młodej gminy żydowskiej w Łodzi. Żoną jego była Zysia Ester Berman (v. nr. 158) Samuel B. był chasydem kockim. Gdy w r. 1840 jeden z najwybitniejszych chasydów kockich, rabi Mordechaj Józef Lajner, opuścił demonstracyjnie dwór cadyka kockiego i osiadł sam jako cadyk w Izbicy, S. B. przyłączył się do secesjonistów i stał się jednym z głównych filarów izbickiego dworu, a nawet odprawiał modły u izbickich chasydów w dnie uroczystych świąt od Nowego Roku do Sądnego Dnia (jako „baal musaf„ בעל מוסף). O Samuelu Bermanie krąży niesprawdzona i niepotwierdzona żadnym materjałem źródłowym legenda ludowa tej treści:

> Jeden z generałów armji napoleońskiej zażądał od gminy żyd. w Łodzi przewodnika, któryby mu wskazał drogę do Brzezin. Misji tej podjął się S. Berman i z zadania swego wywiązał się tak dobrze, że otrzymał list z podziękowaniem od dowództwa wojsk napoleońskich.

Samuel Berman pozostawił dużo dzieci, a mianowicie:

1) Abraham Józef B., chasyd kocki, a następnie izbicki. A. J. B. odprawiał modły u chasydów izbickich w Łodzi jako „baal musaf".

2) Jerachmiel B. (v. nr. 1091).

3) Fiszel B. był chasydem izbickim a następnie strykowskim. Fiszel B. prowadził skład komisyjny towarów włók. na zlecenie J. Ch. Zalcmana (v. nr. 1014) i jako przedstawiciel tej firmy utrzymywał skład manufaktury i był jednym z pierwszych Żydów łódzkich, który przeniósł swój skład z rewiru żydowskiego do Nowego Miasta. (do domu Zalcmana przy ul. Solnej). Synem Fiszla B. był znany w Łodzi działacz społeczny Jechiel Icchak B. (ur. w r. 1852, zm. w r. 1934).

4) Sara Rywka, żona Hirsza Zylbera;

5) Szajne Ester, żona Mojżesza Rubina z Ujazdu;

6) Frajdeł, żona Pinchasa hakohena Lipszyca;

A. Tenenbaum: Di francojzen yn Napoleon yn Lodz
(די פראנצויזען און נאפאלעאן אין לאדז.)

178 Małka Poznańska, żona Kałmana P. i matka Izraela Kalmanowicza P. v. nr. 3474.

180 (*P. Z. G.*) Baruch Joskowicz był jednym z najbardziej oddanych członków Bractwa dla studjowania Pisma Świętego. (חברת תנ"ך) Było to — po Chewrze Kadiszy — prawdopodobnie najstarsze bractwo łódzkie. Zostało ono założone dnia 28.X.1836 (4 cheszwan 5596 ד' חשון תקצ"ו) przy czynnej współpracy ówczesnego rabina łódzkiego Naumberga i ówczesnego Starszego Dozoru Bóżniczego Mendla Orbacha. Bractwo to istnieje po dziś dzień i ma swą siedzibę we własnej bóżnicy, mieszczącej się obok wielkiej synagogi przy ul. Wolborskiej. Przechował sie również po dziś dzień pinaks bracki, sięgający czasów założenia towarzystwa.

185 Mosiek Eisenschmid był jednym z pierwszych żydowskich majstrów tasiemkarskich w Łodzi. Zakład jego, liczący 6 warsztatów, należał w latach 40-tych do najznaczniejszych. E. pochodził z Krzepina w powiecie wieluńskim.

(*P. Z. G.*) Mosiek Eisenschmid był uczonym człowiekiem i chasydem, właścicielem domu przy ul. Wolborskiej. Żona jego Estera (v. nr. 1485) była córką rabina skierniewickiego Jakóba, syna słynnego magida (kaznodzieji) Eljasza z Warty, który uchodził za człowieka świętego. M. E. miał 2-ch synów; Jakóba Fiszla E. chasyda wareckiego i Abrahama Eljasza E. chasyda izbickiego, oraz 3 córki (nazwiska zięciów: Chaim Joel Frumer, (v. nr. 814), Icie Lajzer Rawicz i Rafał Lande).

189 Dawid Rozenblatt, syn Arona R. z Przedborza, pochodził z zamożnej rodziny chasydzkiej. Przesiedliwszy się do Łodzi zajął się kramarstwem i handlem korzennym. Od r. 1838 posiadał skład przędzy bawełnianej w Rynku Starego Miasta. R. należał do znaczniejszych handlarzy przędzą w mieście. Majątek jego podawały źródła urzędowe w r. 1840 na 5,000 złp. w nieruchomościach, 3,000 złp. w kapitałach i towarach, zaś obrót handlowy na 4,500 złp. Nie ulega wątpliwości, że te urzędowe cyfry są zbyt niskie. R. posiadał również dwa domki drewniane w Łodzi i podobno również jakąś własność nieruchomą pod Łodzią. Żona jego, Tauba, przeżyła go o wiele lat (v. nr. 2498). Poczesne miejsce w historji przemysłu łódzkiego zdobył sobie jego syn Jeszaja R., urodzony w r. 1840, który rozpoczął od produkcji wyrobów bawełnianych, lecz później przerzucił się do fabrykacji wyrobów z wełny i w tej gałęzi doszedł do takich sukcesów, że już w roku 1880 nazywano go „prawdziwym wełnianym królem". W r. 1892 przekształcił Szaja R. swe potężne przedsiębiorstwo w Towarzystwo Akcyjne. Zmarł w r. 1922. — Jedna z wnuczek Szaji R. wyszła zamąż za słynnego historyka prof. Szymona Askenazego.

Arch. Akt Dawnych m. Łodzi, Nr. kat. 3908, 3831 i inne.

Nagel: Rys rozwoju przemysłu tkackiego w Królestwie Polskiem, „Ekonomista" 1880.

L. Kahan: Illustrirter jahrbuch far handel, industri yn finansen.

(*P. Z. G.*) Przedborz, gdzie mieszkał ojciec Dawida Rozenblatta, Aron, był oddawna miasteczkiem chasydzkiem i rezydencją rebego chasydzkiego. Stąd też były w rodzinie R. silne inklinacje do chasydyzmu.

Aron R. wyszukał dla swego syna żonę z bardzo poważanej i pobożnej rodziny, mianowicie Taubę, córkę Pinchasa Zonenberga (v. ur. 2498 i nr. 5). Po ożenku Dawid R. przybył do Łodzi, gdzie początkowo był na utrzymaniu teścia, lecz po kilku latach usamodzielnił się. Pozostawił 4 synów: Mojżesza, Jeszaję, Izraela i Berysza, oraz 2 córki. Starsza Bajla wyszła zamąż za Mojżesza Kowalskiego, syna rabina skierniewickiego, Jakóba Szlomy K. Po kilku latach pobytu w Łodzi, w domu swego teścia Dawida R. przeniósł się Mojżesz K. do Zduńskiej Woli, gdzie żona jego prowadziła handel manufakturą. Po kilku latach M. K. powrócił do Łodzi (gdzie znany był odtąd pod przydomkiem Mojsze Woler) i został tu zaangażowany przez gminę żyd. w charakterze duchownego (more-horaah) מורה הוראה. W ostatnich latach swego życia przeniósł się do Palestyny.

Druga córka była żoną Benjamina Mojżesza Szrajbera, syna rabina w Nieszawie, Zalmana Szr. Benj. M. Szr. zamieszkał w Łodzi. Gdy wyszło rozporządzenie, wydalające z kraju obcopoddanych, musiał Benjamin M. Szrajber opuścić Łódź i wrócić do Niemiec.

192 Cypra Zonenberg była córką Samuela Orbacha i siostrą znanego łódzkiego obywatela Szlomy Załkinda Orbacha. (v. nr. 674).

209 Pinchas Jerachmiel Lipski był synem Hersza L. (v. nr. 154) i wnukiem Icchaka L. (v. nr. 21)

215 Abram Szefner z Domaradzina w powiecie rawskim, należał do zamożniejszych łódzkich kupców i właścicieli domów. Posiadał wielki jednopiętrowy dom murowany w rynku Starego Miasta, ponadto drugi drewniany w jednej z ulic bocznych. Od r. 1833 posiadał w rynku Starego Miasta handel towarów norymberskich i łokciowych, o dość znacznych na owe czasy obrotach, podawanych w źródłach urzędowych na kilka tysięcy złp. Te same źródła urzędowe oceniają wartość jego nieruchomości na 4,000 złp., zaś kapitałów i towarów na 3,000 złp.

W latach 60-tych prowadził Sz. również większy zakład tkacki. Był również dzierżawcą dochodów konsumpcyjnych.

Arch. Akt Dawnych m. Łodzi Nr. kat.: 5495a, 3908, 140, 3902.
F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi str.: 172, 282—3, 30.

216 (*P. Z. G.*) Izrael Józef Tagelicht urodził się w Lublinie. Był człowiekiem uczonym i chasydem. Bogaci krewni, Handelsmanowie, zamieszkali w Łodzi, sprowadzili go tutaj. W Łodzi powodziło mu się nieźle, zajmował się między innemi dzierżawą podatku od mięsa koszernego. Zmarł w młodym wieku (42 lat), o ile wnioskować można z tekstu napisu na nagrobku, — śmiercią nienaturalną. Również syn jego Abraham Hirsz T. (v. nr. 1342) zmarł tragiczną śmiercią.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi str. 175.

231 (*P. Z. G.*) Izrael Cwi Rubinsztajn był niegdyś rabinem w Białobrzegu. Owdowiawszy, pojął za żonę córkę rabbi Icchaka z Warek i osiadł u boku swego teścia, spełniając w Warkach funkcje rabinackie מורה הוראה (mojre-horach). W r. 1846, gdy wybuchł w mieście Warcie słynny spór dookoła osoby rabina Nechemjasza Kohna, wysłał rabbi Icchak swego zięcia Rubinsztajna do Warty dla załagodzenia sporu (v. nr. 3474). W r. 1847 Izrael R. owdowiał ponownie. Po pewnym czasie przybył do Łodzi, gdzie osiadł na stałe i tu też umarł, mając lat 50.

237 (*P. Z. G.*) Pinchas Brzeziński, syn Joela B. (v. nr. 306), zmarł młodo, osierociwszy jedyną córeczkę, która później wyszła zamąż za Sieradzkiego.

239 Rywka Pilgrym była pierwszą żoną Mojżesza Wolfa P. (v. nr. 869)

240 Cwi Zeejw Kuch był synem Joska Kucha, szkolnika gminy żydowskiej w Łodzi.

244 (*P. Z. G.*) Pesa Szrajber (Benjaminowicz) była córką rabina w Lutomiersku, Nety Bahariera i żoną rabina w Grodzisku (w wojew. poznańskiem) Benjamina Schreibera, autora dzieła: „Ejm l'winah" "אם לבינה". Po śmierci męża w r. 1837 Pesa S. wróciła do ojca do

Lutomierska, a po jego śmierci w r. 1839, przeniosła się do swego zięcia Mojżesza Wolfa Traubego (v. nr. 1118) w Łodzi i tu pozostała do końca życia.

245 Jakób Goldenrat, handlarz mąki, był bardzo czynnym członkiem Chewry Kadiszy, w której kilkakrotnie piastował godność elektora (1840, 1853, 1855).

F. Friedman: Łódzka Chewra Kadisza.

252 (*P. Z. G.*) Izrael Mojżesz Szlamowicz, syn Judy Lajba Sz. w Działoszycach, przesiedlił się z miasta rodzinnego początkowo do Konstantynowa, a następnie do Łodzi. Był chasydem wareckim i zajmował się handlem manufakturą. Miał 2-ch synów: Samuela Sz., (v. nr. 3267) właściciela domu w Łodzi i fabrykanta, oraz Judla Sz. i 2 córki: Hindę, żonę Łodzianina Fiszla Frajnda i Mirjam, żonę Samuela Fernbacha.

261 (*P. Z. G.*) Rywka Wajland była córką poważanego obywatela m. Grodziska Lejba halewiego Grosmana. Była żoną Szymona Wajlanda (v. nr. 474).

264 Jeta Zajdenman. Prawdopodobnie żona kupca i przemysłowca Icka Zajdemana (v. nr. 118).

267 (*P. Z. G.*) Juda Wolf pochodził z Łęczycy i był w Łodzi szamesem przy sądzie rabinackim za czasów rabina Chaskla Naumberga. Pozostawił 3 dzieci: 1) Benjamina w Łodzi, zwanego „בנימין מבקר" gdyż odwiedzał chorych i dawał im porady, 2) Salomona Azrjela w Łodzi, 3) Chanę Maszę, żonę Mojżesza Szmulewicza (v. 2015).

282 Amalja Lande, żona Samuela L., właściciela i kierownika pierwszej wielkiej żydowskiej fabryki włókienniczej w Łodzi. Ojciec Samuela L. Dawid Lande, zamieszkały w Kaliszu, był jednym z największych hurtowników przędzy w Królestwie i założył cały szereg składów przędzy w rozmaitych miastach Królestwa, między innemi i w Łodzi, w latach 30-tych, po pokonaniu rozlicznych trudności, stawianych mu przez cech tkacki, kupiectwo niemieckie i władze miejskie i centralne. Wkrótce nie zadowolił się Dawid L. hurtowną sprzedażą przędzy, lecz założył w r. 1846 wielką przędzalnię bawełny w Łodzi (przy ul. Kątnej),

która co do rozmiarów i wysokości produkcji ustępowała w Łodzi jedynie fabryce Geyera. Ponieważ Dawid L. nadal przebywał w Kaliszu, powierzył on prowadzenie fabryki swemu synowi Samuelowi, który osiadł w Łodzi i na którego ojciec przelał później prawa własności. Żona Samuela, Amalja, pochodziła z zamożnej i ustosunkowanej rodziny kaliskiej Kempnerów (była córką Samuela Gabrjela Kempnera).

F Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 74-77, 127, 138, 140-151, 221, 245-256, 281-282, 84, 134, 166, 300, 322, 336, 353-354.

306 Joel Brzeziński, właściciel domów i kupiec. Od roku 1829 posiadał sklep towarów łokciowych, bawełny i towarów korzennych na Starem Mieście, w rynku. Był również bardzo czynny jako „entrepreneur" przedsiębiorca budowlany, przyjmując wszelkie, nieraz nawet bardzo znaczne zamówienia od władz miejskich w Łodzi i okolicy (np. budowę studzien, zaprowadzenie oświetlenia latarniami „rewerberowemi" itp.)

Arch. Akt Dawnych m. Łodzi Nr. kat. 3908, 3902 i inne.
F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi str. 56, 138, 166, 282-3.

(*P. Z. G.*) Familja Brzezińskich pochodzi z Lutomierska. Dwaj członkowie tej rodziny Chananel (v. nr. 137) i jego brat Joel Fajwel B. przenieśli się do Łodzi. Joel Fajwel B. pozostawił 9 dzieci, a mianowicie: 5 synów: Szlomę Lajba, Jankla, Rafała, Izraela i Pinchasa, oraz 4 córki: Henrykę, żonę Samuela Jechiela Tiefenbacha, Rachelę, żonę Jakóba Józefa Joskowicza, Judytę, żonę Mojżesza Jastrzemskiego (w Łowiczu) i Fajgę Rajcę, żonę Samuela Symchy Kochańskiego.

309 (*P. Z. G.*) Efraim Fiszel Rozensztajn to zapewne ojciec znanego obywatela łódzkiego Aby Szymona R. i dziadkiem Hirsza Lejba R., fabrykanta wyrobów cukrowych (por. również nr. 2604).

312 Abraham Pański był synem zamożnego obywatela łódzkiego i przedsiębiorcy nakładowego w przemyśle włókienniczym, Hersza Pańskiego.

328 (*P. Z. G.*) Lajzer Zajbert pochodził z Kutna. Miał w Łodzi przydomek „Lajzer Kytner". Był właścicielem domu i znanym kupcem włókienniczym; wedle tradycji ustnej miał w jego interesie stawiać pierwsze swe kroki w łódzkiem życiu gospodarczem słynny później Herman Konsztadt. Lajzer Z. pozostawił 2 synów Abrahama i Icka Z. (obaj

byli gorliwymi zwolennikami cadyka z Góry Kalwarji) i 2 córki: Perlę, żonę Icchaka Poznańskiego (zwolennika cadyka z Góry Kalwarji) i Małkę żonę Tanchuma Kamuszewicza.

330 (*P. Z. G.*) Ester Jachet Handelsman była córką zamożnego obywatela m. Radomia, Fiszla Handelsmana. Córkę swą, Rajzę Gitlę, wydała za zamożnego i bardzo poważanego Żyda łódzkiego Jakóba Frenkla (zwanego „der Englender" v. nr. 1503). Na starość przeniosła się do swej córki do Łodzi i tu zmarła.

Ester H. miała również syna Józefa H., który pozostał w Radomsku. Syn Józefa, Dr. Bronisław Handelsman zamieszkał w Łodzi i tu przez przeszło 50 lat wykonywał praktykę lekarską. Dr. H. wsławił się szeregiem prac naukowych w dziedzinie medycyny, oraz intensywną pracą społeczną i kulturalną i cieszył się ogromnem poważaniem wśród ludności żydowskiej w Łodzi. Zmarł w r. 1935.

336 (*P. Z. G.*) Dr. Samuel Tugendhold był synem Jeszaji T., jednego z pierwszych pionierów haskali (oświecenia) wśród Żydów galicyjskich. Jeszaja T. urodził się we Wrocławiu jako syn Jakóba Jarosławskiego. Tradycja ustna głosi, że Jeszaja uratował od śmierci kilku ludzi, tonących w rzece i naskutek tego cesarz austrjacki polecił zmienić jego nazwisko z Jarosławski na Tugendhold. Jeszaja T. był autorem całego szeregu utworów hebrajskich prozą i wierszem, lecz prace te za jego życia nie .ujrzały światła dziennego. Dopiero w r. 1854, tj. kilkadziesiąt lat po jego śmierci (w r. 1820) przystąpił do ich wydania znany maskil wileński S. J. Finn (w zbiorze „Pirchej Cafon" פרחי צפון, lecz śmierć Finna udaremniła wykonanie tego planu. W r. 1896 opublikował badacz haskali galicyjskiej J. Weissberg prace Jeszaji T. w zbiorku p. t.: „Diwrej Jeszaja" דברי ישעיה. Jeszaja T. osiedlił się w Działoszycach, w powiecie pinczowskim, województwie kieleckiem. Do r. 1809 ziemie te wchodziły w skład tzw. Galicji Zachodniej i należały do Austrji. W Działoszycach urodziło mu się kilkoro dzieci, z których najbardziej zasłynęli 3 jego synowie.

Najstarszy wiekiem Jakób T. (ur. w 1794 r. był znanym literatem, wodzem maskilów warszawskich, cenzorem ksiąg hebrajskich i kierownikiem Szkoły Rabinów w Warszawie. Drugi Wolf T. (ur. w r. 1796) był cenzorem ksiąg hebrajskich w Wilnie i należał do tamtejszego grona maskilów, pozostawił cały szereg prac literackich, głównie w języku niemieckim, które częściowo zostały wydane. Samuel T. był znacznie młodszy od swych braci (ur. w r. 1817, również w Działoszycach) i nie poszedł ich śladami: jakkolwiek bowiem był dobrym znawcą literatury hebrajskiej, nie poświęcił się pracy literackiej, lecz studjował medycynę

w Królewcu. Po ukończeniu studjów ożenił się z córką Kalmana Poznańskiego (v. nr. 160), Deborą. Po ożenku wyjechał do Moskwy, gdzie nostryfikował swój dyplom, poczem osiadł w Płocku, wykonywając tam praktykę lekarską. Po kilku latach pobytu w Płocku przeniósł się na stałe do Łodzi, gdzie cieszył się wielkim mirem wśród ludności i opinją dobrego lekarza. W Łodzi zaopiekował się, wraz ze swą żoną, najmłodszym jej bratem Izraelem K. Poznańskim, który dzięki tej opiece uczęszczać począł do szkoły powszechnej i nabył nieco wykształcenia ogólnego w przeciwieństwie do swego rodzeństwa, które, wychowywane w duchu surowo ortodoksyjnym, nie uczęszczało do szkół powszechnych.

Samuel T. miał 3-ch synów i 1 córkę:

1) Henryk T., dr. medycyny, był lekarzem w Łodzi i cieszył się wielkiem poważaniem. Zmarł jako ofiara zawodu, nabawiwszy się tyfusu (v. nr. 2579);

2) Benedykt Jakób T., uzdolniony inżynier (v. nr. 1427);

3) Teofil T. był przez długie lata kierownikiem apteki przy szpitalu im. Poznańskich w Łodzi i autorem całego szeregu prac naukowych z dziedziny farmaceutyki; zm. w 1935 r.

4) Franciszka wyszła zamąż za d-ra med. Zenona Friedberga.

343 (*P. Z. G.*) Chana Frajlich była żoną Mordechaja F. Frajlichowie mieszkali początkowo w Opatowie, potem przenieśli się do Aleksandrowa. W Aleksandrowie założył syn ich Berek F. (v. nr. 2385) zakład wyrobów bawełnianych i półbawełnianych, który w r. 1862 przeniósł do Łodzi. Chana F. zamieszkała na stare lata u syna w Łodzi i tu zmarła.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 261.

348 Brandla Zand była córką znanego obywatela żyd. w Łodzi Wolfa Zanda (v. nr. 855).

354 Abraham Gutgold był synem Wiktora G. rodem z Warszawy. W owym czasie nie posiadała jeszcze Łódź dyplomowanych adwokatów i obrońców sądowych. Porad prawnych udzielali wtedy w Łodzi pokątni doradcy, zaś królem pokątnych doradców łódzkich był Wiktor Gutgold, syn rabina w Łowiczu, Józefa Dowa (Bera) G.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 270.

365 Zołna Odeski, faktor i właściciel domu w Łodzi, był bardzo czynnym społecznikiem. W Bractwie Pogrzebowem piastował czterokrotnie urząd Starszego (1818, 1835, 1836 i 1842), był również Starszym Dozoru Bóżniczego w latach 1832 i 1835.

Arch. Akt Dawnych m. Łodzi Nr. kat. 27.
F. Friedman: Łódzka Chewra Kadisza.

386 (*P. Z. G.*) Wolf Kac był synem Bejnisza Kaca z Warty i bratem słynnego rabina Nechemjasza Kohna (v. nr. 121). W czasie nadawania nazwisk Nechemjasz przybrał nazwisko Kohn, zaś Wolf nazwisko Kac, stanowiące skrót hebrajski z „kohen-cedek" (כהן צדק). Po ożenku osiadł Wolf Kac w Piotrkowie, następnie zaś przeniósł się do Łodzi, stąd jego przydomek „Wolf Petrykower". Pozostawił 5 dzieci:

1) Mojżesza Lajba K., pośrednika w Łodzi;

2) Fiszla K. w Piotrkowie;

3) Jakóba Jezajasza, pośrednika w Łodzi. Jakób Jezajasz wydał swą córkę za Zalmana Oszpecina z Łasku, który wyemigrował do Afryki Płd., osiadł w Capetown i dorobił się miljonowej fortuny na kopalniach djamentu i złota. Oszpecin zmienił swe nazwisko na Harris; o krewnych w Łasku nie zapomniał i hojnie ich wspierał;

4) Sarę, żonę Ezry Lichtensztajna, dajana w Łodzi;

5) Jentę, która wyszła zamąż do Piotrkowa.

391 (*P. Z. G.*) Chawa Clawa Kochańska była żoną (Je)Dydje Kochańskiego, fabrykanta i kupca towarów włókienniczych. Zmarła w wieku 36 lat, pozostawiając 3-ch synów: Samuela Symchę, fabrykanta wyrobów tekstylnych w Łodzi, oraz Izaka i Judla Kochańskich, którzy wyemigrowali do Londynu. Po śmierci Chany Kochańskiej mąż jej ożenił się po raz wtóry i zamieszkał w Łasku.

399 Izak Jakób Kochański był synem znanego kupca i społecznika łódzkiego Wigdora Kochańskiego (v. nr. 3795).

404 (*P. Z. G.*) Juda Lejb Kutner pochodził prawdopodobnie z Białegostoku. Ojciec jego Mojżesz odumarł go w młodym wieku. J. L. K. odznaczał się wielką pobożnością. Przez długie lata mieszkał w Strykowie, gdzie był mężem zaufania rebego strykowskiego, reb Fiszla. Ożenił się z córką obywatela lutomierskiego Hirsza

i osiadł w tem mieście. Brat jego Samson był rabinem w Gowarczowie.

Będąc gorliwym chasydem i wyznawcą reb Binema z Przysuchej, pielgrzymował nieraz do niego pieszo wraz z Chanochem Henichem, późniejszym cadykiem aleksandrowskim.

J. L. K. miał 2-ch synów: Fiszla Mojżesza, zamieszkałego w Strykowie i Izraela, który osiedlił się w Łodzi i trudnił się tu handlem manufakturą. J. L. K. przeprowadził się na stare lata do syna do Łodzi i tu żywot zakończył.

409 (*P. Z. G.*) Dwora Bajla Wajland była córką poważanego obywatela w Koninie, Abrahama Wajnbauma, zięcia znanego rabina konińskiego, Hirsza Amsterdama (piastującego urząd rabina w Koninie przez lat 30 zgórą i zmarłego w wieku lat 92). Dwora B. była żoną Samuela Henicha Wajlanda, syna obywatela łódzkiego Szymona W. (v. nr. 474). Jedna z córek Dwory B. W. wyszła zamąż za Chaima Jakóba Wiślickiego, wybitnego przemysłowca łódzkiego, właściciela domu i chasyda.

441 Jankiel Gutsztadt pochodził z m. Radzinowa obok Płocka. Zajmował się handlem manufakturą i pośrednictwem. Posiadał nieduży skład przędzy na Starem Mieście, którego obroty roczne szacowały czynniki urzędowe w latach 1838 — 1842 na 2.500 zł. Jak już wspominaliśmy przy innych sposobnościach były te oszacowania urzędowe przeważnie za niskie. Zczasem G. znacznie rozszerzył swe interesy handlowe, a w roku 1857 otrzymał pozwolenie na przeniesienie swego składu towarów sukiennych, łokciowych, jedwabnych i norymberskich z rewiru żydowskiego do Nowego Miasta. Zezwolenia tego rodzaju otrzymywali podówczas tylko znaczniejsi i bogatsi kupcy. Jankiel G. założył również pierwszą w Łodzi księgarnię i wypożyczalnię książek (prawdopodobnie również antykwarnię) w r. 1848. Do lat 60-tych była księgarnia Gutsztadta jedynem przedsiębiorstwem tego rodzaju w Łodzi. Dopiero z początkiem lat 60-tych spotykamy obok Gutsztadta jeszcze 3-ch księgarzy chrześcijan. Księgarnia i antykwarnia Gutsztadta liczyła w 1860 r. 825 książek w języku polskim i niemieckim. Możliwe, iż spis ten jest niepełny, gdyż obejmuje tylko książki, które znajdowały się w mieszkaniu Gutsztadta i nie uwzględnia prawdopodobnie książek wypożyczonych.

(*P. Z. G.*) Gutsztadt był właścicielem domu przy ul. Wschodniej. Był zwolennikiem cadyka w Zwoleniu. Jedyny syn jego Mojżesz Neta G. jest ojcem znanych w Łodzi właścicieli drukarni Abrahama Meira i Lajzera G.

Jedyna córka Jankla G. wyszła zamąż za Arona Józefa Jakubowicza.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 83, 142, 166, 309, 325.

452 (*P. Z. G.*) Jechiel Ikel Gotszal (Gociał), zwany w Łodzi „Ikel Garkicher" posiadał bardzo popularną garkuchnię na Starem Mieście przy ul. Żydowskiej. Był chasydem przedborskim i reb Imanuel z Przedborza zwykł zajeżdżać do niego za każdym swym pobytem w Łodzi. Dwaj jego synowie, Ojzer Wolf i Icie wyemigrowali do Ameryki. Oprócz tego miał 3 córki, które wyszły za Bera hakohena Rozenberga, rabina w Strykowie (v. nr. 3170), Józefa Gutmana i Samuela Kwiata (właściciela domu w Łodzi).

468 (*P. Z. G.*) Prawdopodobnie zaszła omyłka przy odcyfrowaniu napisu na nagrobku. Wedle naszego przypuszczenia, potwierdzonego poniekąd tradycją rodzinną, na nagrobku należy zamiast: Izrael Joab czytać: Jakób Joab. Jest to, wedle naszego przypuszczenia, nagrobek Jakóba Joaba Frumera (v. nr. 534)).

470 (*P. Z. G.*) Mojżesz Zajdel był wybitnym uczonym, chasydem kockim, zaś po śmierci cadyka kockiego chasydem cadyka z Góry Kalwarji. Początkowo posiadał winiarnię na Starem Mieście, lecz gdy ten interes zaczął źle prosperować, począł M. Zajdel ubiegać się o stanowisko duchownego w Łodzi. Rzeczywiście został w r. 1862 „trzecim duchownym żydowskim" w Łodzi z pensją roczną 150 rubli. Po śmierci Icie Majera Altera większość chasydów z Góry Kalwarji poczęła jeździć do Chanocha Henicha do Aleksandrowa, jednak M. Zajdel wrócił do Kocka, gdzie syn pierwszego cadyka kockiego, r. Dawid, sprawował rząd dusz. To odszczepieństwo zrobiło duże wrażenie i naogół spotkało się z potępieniem w kołach chasydzkich.

Mojżesz Zajdel był synem rabina Ćwi Hirsza „Łaskiera", który był pierwszym rabinem w Ozorkowie. M. Z. miał sławę wybitnego uczonego o bystrym umyśle („charif" חריף) i był kierownikiem jeszywy w Łodzi, która wydała wielu uczonych talmudystów.

A. A. D. m. Ł.: Nr. kat. 5447, 2398a.

471 (*P. Z. G.*) Gitla Horowicz, córka Dawida Poznańskiego, brata Kalmana Poznańskiego (v. nr. 160) z Kowala, była żoną rabina Jakóba Uriego Szragi (Fajwla) halewiego Horowicza, wielkiego uczonego

i kabalisty, który wywodził swój ród od słynnego Jeszaji Horowicza, zwanego „Haszelah hakadosz" השל"ה הקדוש od tytułu jego głównego dzieła (Sznej luchoth habrith "שני לוחות הברית„ Dwie Tablice Przymierza). Mając zaledwie lat 18 został Uri Szraga rabinem w mieście Przedeczu. Ojciec Uriego, Icchak Icek halewi H., rabin w Rypinie, słynął z uczoności i pozostawił po sobie mnóstwo rękopisów z dziedziny talmudycznej i kabalistycznej. Podobnież i syn jego Jakób Uri jest autorem szeregu dzieł z obu tych dziedzin. Z wszystkich tych prac obu wybitnych uczonych ukazały się w druku tylko dwie: „Mat'amej Icchak" "מטעמי יצחק„ i „Haggadat Jaakow" "הגדת יעקב„. Rabin Jakób Uri Szraga zmarł w roku 1839, mając zaledwie lat 36. Po śmierci męża, żona jego Gitla Horowicz zamieszkała u swej córki Racheli, zamężnej Engel (v. nr. 554) w Łodzi. Gitlę H. nazywano w Łodzi „di Pszajczer rebicyn". Również syn jej, Majer Horowicz, znany chasyd i bogacz, mieszkał w Łodzi (v. nr. 148), podczas gdy drugi syn Icek zamieszkał w Kowalu.

473 Szmul Lewanda, krawiec ze Strykowa rodem, czynny był w Łodzi jako członek Chewry Kadiszy, w której piastował godność elektora w r. 1852. Lewanda był również jednym z założycieli i kierowników potajemnego, odrębnego żydowskiego cechu krawieckiego, który w latach 40-tych dużo narobił w Łodzi hałasu.

Arch. Akt Dawnych, Nr. kat. 140. 2308.
F. Friedman: Łódzka Chewra Kadisza
" " Dzieje Żydów w Łodzi str. 192.

474 Szymon Wajland, z Łęczycy, właściciel domu i kramarz prowadził dość znaczny handel bawełną. Jego majątek w nieruchomościach oceniały władze w 1840 r. na 5000 złp., zaś w towarach i kapitałach na 1,800 złp.

Arch. Akt Dawnych Nr. kat. 3831, 140.

(*P. Z. G.*) Szymon Wajland, syn zamożnego kupca z Łęczycy, Meszulema W., za młodu wiele studjował i był uczniem rabina m. Leszna, Jakóba oraz słynnego uczonego, rabina poznańskiego Akiby Eigera. Ożenił się z córką Judy Lejba Grossmana w Grodzisku i w mieście tem przebywał przez kilkanaście lat na utrzymaniu u teścia, poczem przeniósł się do Łodzi. Miał kilkoro dzieci, 3 synów: Icchaka, Fajwla Szaloma i Samuela Henicha, oraz 2 córki: Blimę (v. nr. 3278), żonę Judla Frenkla (v. nr. 3207?) oraz Frymetę, żonę Wajnberga.

478 *(P. Z. G.)* Lipman Berliński był pisarzem leśnym. Miał 4-ch synów, poważanych chasydów łódzkich: Jechezkiela (właściciela domu), Józefa, Abrahama (v. nr. 1217) i Salomona Jezajasza.

481 Samuel Hochman, (Hofman) ze Rzgowa, blacharz i szpilkarz. Jego fabryka szpilek była jednem z pierwszych przedsiębiorstw tego rodzaju w Łodzi. Był to naogół skromny zakład, złożony z 2-ch warsztatów i zatrudniający 2-ch czeladników i 2-ch uczniów, przy ul. Wolborskiej, z produkcją roczną około 300,000 szpilek i haftek i 300,000 sztyftów do butów.

Arch. Akt Dawnych m. Łodzi Nr. kat. 140, 3848.
F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi str 199.

482 *(P. Z. G.)* Juda Tempelbaum pochodził z wybitnej rodziny. Dziadek jego, Jezajasz T. był wybitnym uczonym, autorem dzieła: „Midrasz rabba w'zuta" "מדרש רבא וזוטא" (wyd. w Żółkwi w roku 1798), rabinem w Mattersdorf na Węgrzech i kierownikiem tamtejszej jesziwy, która przez dłuższy czas skupiała wiele uczącej się młodzieży z Polski i wywierała pewien wpływ na żydowską naukę talmudyczną w Polsce. W jesziwie tej studjował np. w młodych swych latach słynny rabi Binem z Przysuchej. Ojciec Judy Tempelbauma, Icchak Ajzyk T. był rabinem w Oświęcimie.

O Judzie Tempelbaumie nie przechowała się w Łodzi żadna ustna tradycja. Możliwe, że wogóle w Łodzi nie mieszkał stale, lecz w czasie chwilowego pobytu zmarł w mieście tem i tu został pochowany.

487 Cudek Izraelowicz vel Głupczyński, z Lutomierska osiadły w Łodzi od 1819, krawiec, był jednym z głównych inicjatorów i kierowników potajemnego żydowskiego cechu krawieckiego, który władze wykryły w r. 1843 i rozwiązały.

Arch. Akt Dawnych m. Łodzi: Nr. kat. 2308, 3823
F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi: str. 191, 283.

491 Sara Kochańska była żoną znanego łódzkiego kupca i działacza żydowskiego Awigdora Kochańskiego (v. nr. 3795).

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 261, 270, 272, 282—284, 287, 305.

500 Michał Czośniak, szklarz i właściciel 2-ch domków drewnianych w Łodzi, znany jest ze swego głośnego sporu, który miał z Dozorem Bóżniczym w Łodzi w r. 1838. Czośniak zakwestjonował wówczas prawo Dozoru Bóżniczego do pobierania specjalnej opłaty od mąki pesachowej oraz sposób pobierania tej opłaty, jakoteż nieprawne, zdaniem jego, zaangażowanie przez Dozór Bóżniczy drugiego rzezaka dla Łodzi. Cz. odwołał się do władz miejskich i gubernjalnych i zażądał śledztwa przeciwko Dozorowi Bóżniczemu. Śledztwo to dało wynik negatywny, lecz postępowanie Czośniaka wzbudziło doń niechęć u wielu wpływowych członków gminy, w następstwie czego Cz. nieraz jeszcze musiał znosić szykany, szczególnie ze strony Bractwa Pogrzebowego (gdy szło o pochowanie jego zmarłego dziecka).

A. A. D. m. Ł. Nr. kat. 3822, 5447.
F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi: str. 199, 283—284.

507 *(P. Z. G.)* Cudek Hendlisz, teść Izraela Hersza Hirszenberga (v. Nr. 1957) przeprowadził się na stare lata ze Zgierza do Łodzi.

Cudek Hendlisz miał jednego syna, poważanego mieszkańca Łodzi Mojżesza Arona H. (v. Nr. 2089) oraz 5 córek:

1) Ester Leję, żonę Izraela Hirsza Hirszenberga;
2) Fajgę, żonę Mojżesza Wolfa Najfelda;
3) Frajdę, żonę Mojżesza Przygórskiego;
4) Nechę, żonę Mojżesza Meira Orbacha;
5) Libę, żonę Altera Igelberga.

513 *(P. Z. G.)* Szyfra Lubochińska, była żoną Judy Lejba L., jednego z pierwszych handlarzy ryb w Łodzi. Nazwisko Lubochiński pochodzi od wsi Lubochiny obok Tomaszowa Mazow., skąd ta rodzina pochodzi (por. nr. 1758). Jednym z prawnuków Szyfry jest właściciel domu i Starszy Bractwa Pisma Świętego Idel Lubochiński w Łodzi.

515 *(P. Z. G.)* Rachel Leja Auerbachowa była drugą żoną rabina łęczyckiego Icchaka Auerbacha, autora: „Diwrej Chaim" "דברי חיים". Icchak A. był początkowo rabinem w Płocku, zaś po śmierci ojca swego Chaima A. (autora dzieła: „Diwrej miszpat" "דברי משפט") objął po nim urząd rabinacki w Łęczycy. Rachel Leja A. miała jednego syna Zalmana A., (który osiadł w Łodzi jako pośrednik handlowy) i jedną córkę. Po śmierci męża swego w r. 1847 przeniosła się Rachela A. do swego syna, do Łodzi i tu zmarła.

520 Abraham Lande, prawdopodobnie syn przemysłowca i kupca Samuela L. (v. nr. 280).

522 Ludwik Kohn rodem z Częstochowy, osiedlił się w Łodzi około 1850 roku i należał do najznaczniejszych łódzkich kupców bawełnianych. Jego obroty handlowe sięgały z początkiem lat 50-tych, wedle źródeł urzędowych 10.000 rubli sr., tj. przeszło 67.000 złp.

A. A. D. m. Ł. Nr. kat. 3831, 3884, 2398a.
F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 83, 166, 300.

525 Mojżesz Rozenblatt, syn Dawida (v. nr. 189) i Tauby (v. nr. 2498) Rosenblattów.

533 (*P. Z. G.*) Szymon Drajhorn pochodził ze Strykowa. W Łodzi miał sklep galanteryjny. Pozostawił 3-ch synów: Samuela, Icchaka (właściciela domu w Łodzi) i Arona (właściciela kilku domów w Łodzi), oraz 2 córki: Taubę, żonę Mojżesza Kutasa w Łodzi i Perlę, żonę Zeliga Awigdora Wajngartena w Łodzi.

534 (*P. Z. G.*) Izrael Icchak Frumer. Ojciec jego, Jakób Joab F., wybitny uczony i chasyd aleksandrowski, był kramarzem towarów łokciowych w Żarkach i zajeżdżał często do Łodzi, by zaopatrzyć się w towar, który zakupywał zwykle u Meira Horowicza (v. nr. 471). Córka Meira H., Rajna Michla, spodobała mu się bardzo i postanowił wydać ją za swego syna Izraela Icchaka. Zanim jednak jeszcze mógł odbyć się ślub, zaszedł nieszczęśliwy wypadek. Jakób Frumer, bawiąc u rabi Chanocha w Aleksandrowie, tam nagle zachorował. Nie mogąc wrócić do domu, wstąpił do Łodzi, gdzie zatrzymał się u rodziców przyszłej synowej. Choroba jednak przybrała tak zły obrót, że Jakób Frumer zmarł, nie dożywszy nawet czterdziestki. W tym samym dniu, w którym Jakób F. umarł w Łodzi, wyzionął również ducha jego ojciec, Zerach, w Żarkach podczas pożaru tamtejszej synagogi, gdy, chcąc ratować z ognia rodały, padł ofiarą płomieni.

Umierając, wydał Jakób F. polecenie, by, nie bacząc na żałobę po nim, odbył się ślub jego syna Izraela z Rajną Michlą w oznaczonym terminie. Czyniąc zadość woli zmarłego, urządzono gody weselne w miesiąc po jego śmierci.

Młodzi małżonkowie mieli w rok po ślubie syna. Lecz wkrótce potem

Izrael Icchak, mając zaledwie lat 19, nagle zmarł, a w kilkanaście dni potem zmarła również jego żona (v. nr. 539).

539 (*P. Z. G.*) Brajna Michla była córką Meira Horowicza (v. nr. 471) i żoną Izraela Icchaka Frumera (v. nr. 534). Zaledwo w rok po ślubie zmarł Izrael Frumer, a żona jego zmarła w niespełna miesiąc po jego zgonie. Niedługo potem zmarło również dziecko obojga Frumerów. Należy wspomnieć, że niedługo przedtem zmarli również ojciec i dziadek Izraela Frumera.

540 Henoch (Henryk) Goldberg był jednym z pierwszych Żydów łódzkich, który w 1839 roku chciał założyć fabrykę wyrobów tasiemkarskich i bawełnianych poza obrębem rewiru żydowskiego, lecz plan jego został na długie lata udaremniony wskutek oporu ze strony Zgromadzenia Tkackiego i władz miejskich m. Łodzi. Dopiero znacznie później udało się G. urzeczywistnić jego zamiar, lecz już w niezbyt szerokim zakresie. W międzyczasie bowiem G. energję swą skierował głównie ku dziedzinię handlu przędzą i towarami bawełnianemi, założywszy w r. 1848 sklep w rynku Starego Miasta. Już w r. 1853 uzyskał zezwolenie na przeniesienię swego sklepu do extrarewiru. Goldberg był bardzo czynnym społecznikiem. Zaledwo wstąpiwszy do Bractwa Pogrzebowego, w r. 1841, rozpoczął odrazu krytykę działalności władz bractwa, co ściągnęło nań niemało przykrości. Mimoto zdołał G. później zaaklimatyzować się w bractwie, był dwukrotnie elektorem (w r. 1856 i 1857), a nawet został wybrany członkiem octodecemviratu. Brał G. również bardzo żywy udział w pracach gminy żydowskiej, piastując kilkakrotnie urząd Starszego (1852, 1856, 1865).

A. A. D. m. Ł. Nr. kat.: 5447, 3908 i inne.
F. Friedman: Żydzi w łódzkim przemyśle, Dzieje Żydów w Łodzi, str. 83, 166, 229, tenże: Łódzka Chewra Kadisza.

(*P. Z. G.*) Henoch Goldberg pochodził z Warszawy i dlatego znany był w Łodzi pod przydomkiem „Henich Warszer". Był zwolennikiem cadyka w Warkach. Pozostawił 3-ch synów: Icchaka, Hirsza i Arona, zamieszkałych w Łodzi, oraz córkę, która wyszła zamąż za późniejszego rabina w Rakowie, obok Staszowa, Mojżesza Goldberga.

543 Prawdopodobnie Jakób Wagowski, jeden z najbardziej ruchliwych krawców łódzkich, głośny z zatargu, który miał w r. 1828 z zrzeszeniem czeladników krawieckich w Łodzi. W roku 1843 stał Jakób W. wraz z dwoma innymi krawcami żydowskimi na czele potajem-

nego żydowskiego cechu krawieckiego, który wówczas władze wykryły. Wagowski posiadał własny domek drewniany w jednej z bocznych ulic rewiru żydowskiego i należał do najzamożniejszych i najbardziej poważanych krawców żydowskich w Łodzi.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 191, 283, 317.

554 Rachel Engel, córka Jakóba Szragi Horowicza (v. nr. 471).

574 (*P. Z. G.*) Izak Aszer Ajzyk Kühn (Kin) był człowiekiem uczonym, stale zagłębionym w studjach pism świętych, podczas gdy żona jego Zysia Chaja zarobkowała na utrzymanie rodziny, prowadząc wyszynk trunków. Kin był chasydem, zwolennikiem cadyka w N. Sączu. W r. 1864 wydał część dzieła Rambama (Majmonidesa) „Miszne-Torah" "משנה תורה„ w małym formacie z dwoma przez się opracowanemi komentarzami pt.: „Biur hamelech" "ביאור המלך„ i „Aruchat- hamelech" ארוחת המלך. Kin miał zamiar dokończyć wydania „Miszne-Torah" i opracować ponadto duży komentarz do miszny, lecz śmierć w młodym wieku (lat 36) przecięła jego plany.

Kin pozostawił 4-ch synów: 1) Arona, wielkiego kupca mąką w Łodzi, 2) Meira, kupca w Łodzi, 3) Hirsza Lejba (v nr. 1430) oraz 4) Jochanana, zamieszkałego obecnie we Wiedniu pisarza, który ogłasza wiele prac i artykułów w pismach niemieckich, hebrajskich i żydowskich, autora dzieła w języku hebrajskim p. t.: Muzyka w piśmie świętem, w talmudzie i kabbali" ("המוסיקה בכתבי הקדש, בתלמוד ובקבלה„) (Wiedeń 1929), oraz dwie córki.

578 (*P. Z. G.*) Bajla Lipska, rodem z Ozorkowa, była pierwszą żoną Fiszla Lipskiego (v. nr. 3348), grabarza na cmentarzu żydowskim w Łodzi. Synowie Lipskich, Icchak i Lejbuś byli również funkcjonarjuszami cmentarza żydowskiego. Natomiast trzeci syn zginął — prawdopodobnie jeszcze za życia matki — w tragicznych okolicznościach. Wedle ustnej wersji, zachowanej wśród starszych mieszkańców Łodzi, miał młody Lipski przy powrocie z chederu do domu późnym wieczorem być napadnięty przez kilku ludzi, którzy go porwali. Wszelkie poszukiwania nie odniosły skutku. Dopiero po kilku dniach znaleziono niedaleko wody zwłoki topielca.

598 Roza Welner, żona Abrama Welnera (v. nr. 1359) — fabrykanta w Łodzi, urodzona w Zgierzu — chorowita, zostawiła 4 dzieci.

609 (*P. Z. G.*) Lipa Werthajm pochodził z miasta Końskie, w którem był rozwinięty bardzo przemysł żelazny. Werthajm, po osiedleniu się w Łodzi, założył tu duży skład żelaza, które sprowadzał z Końskich. Gdy z początkiem lat 60-tych rozpoczęto budowę kolei Fabrycznej Łódzkiej, Werthajm dostarczał szyn dla tej linji kolejowej. Werthajm był zamożnym człowiekiem i chasydem.

653 Abram Bronowski, syn Lewka B. (v. Nr. 17) należał w latach 30-tych i 40-tych do największych hurtowników przędzy w Łodzi. Już w r. 1838 jego obroty handlowe sięgały, wedle informacyj urzędowych, 30,000 złp. rocznie, którą to cyfrę należy conajmniej podwoić. Wedle informacyj, udzielonych przez tkaczy łódzkich delegatowi rządu gubernjalnego w r. 1844, Bronowski sprzedawał przędzę na kredyt w tymże roku 90 tkaczom, zaś wzamian za wyrób towarów (system nakładowy) — 240 tkaczom. Wraz ze wzrostem przemysłu łódzkiego rósł też zasięg interesów Abrama B. Był on jednym z głównych odbiorców wyrobów drobnych tkaczy łódzkich i w dużej mierze przyczynił się do zorganizowania eksportu wyrobów włókienniczych łódzkich na prowincję. Skupując u drobnych tkaczy i fabrykantów łódzkich ich wyroby, bądźto za gotówkę, bądźto za udzielony kredyt w gotówce lub surowcach, rozsyłał następnie po całym kraju te towary przez swych agentów i komisjonerów, którzy cieszyli się niezwykłym mirem i poważaniem u drobnych detalicznych kupców prowincjonalnych, jako plenipotenci wszechwładnego Bronowskiego. Do tych agentów należeli: Fiszel Hamburski, Szmul Hirsz Działdowski, Jechiel Dudelczyk, Lajzer Chaim Cederbaum. Abram B. należał w swoim czasie do najzamożniejszych żydów łódzkich. W rynku Starego Miasta posiadał dwa domy jednopiętrowe, murowane.

Abraham B. brał również czynny udział w życiu społecznem. Obaj synowie Lewka B. (v. Nr. 17), Meir i Abram byli prawdopodobnie początkowo chasydami kockimi, lecz po rozłamie, który nastąpił wśród chasydów kockich w r. 1840, stali się zwolennikami Mordechaja Józefa, cadyka izbickiego i założyli wraz z Hamburskim, Bermanem, Zalcmanem i J. W. Zonenbergiem pierwszą izbicką bóżnicę („Sztybł") w Łodzi. Abraham B. był czynnym członkiem Chewry Kadiszy; był elektorem w latach 1832, 1852 i 1860, oraz członkiem octodecemviratu, A. Bronowski miał syna Mojżesza (v. Nr. 2438)

Arch. Akt. D. Ł.: Nr. kat. 3871, 3831, 3902

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 138, 142, 144, 146, 166-7, 174, 221, 282, 300.

F. Friedman: Żydzi w łódzkim przemyśle, tenże: Łódzka Chewra Kadisza.

A. Tenenbaum: Di Lodzer jidn.

(*P. Z. G.*) Z pierwszą swą żoną Rajzlą Bronowski rozwiódł się, gdyż była bezdzietna (v. 754). Z drugą żoną Chawą (v. nr. 157) miał 7 dzieci. Po jej śmierci pojął trzecią żonę Frajdel Leję z Piotrkowa (z rodziny Tarło, z którą miał dwoje dzieci: syna Hirsza i córkę Perlę, żonę członka rabinatu łódzkiego (More-Horaah מורה הוראה) Lejbusia Wajselfisza. Abraham B. był człowiekiem uczonym w Piśmie; w młodości pobierał nauki u wielkiego uczonego, rabina w Łasku, Meira Cylicha.

663 Mojżesz Lipszyc rabin łódzki. Od śmierci rabina Chaskla Naumberga minęło już kilka miesięcy, a Dozór Bóżniczy m. Łodzi nie przedsięwziął jeszcze żadnych kroków celem zaangażowania nowego duszpasterza. Zniecierpliwiona tem grupa poważniejszych obywateli żydowskich w Łodzi wniosła dnia 21.XI 1856 podanie do prezydenta miasta. Biorąc pod uwagę, że „...Miasto tutejsze bez Rabina pozostać nie może - kiedy każda Religja Jedynie zawisła na Przewodniku, przeto w braku u nas Izraelitów takowego demoralizacja i największe zgorszenie nastąpić może... a że Dozór Bóżniczy poniecha w tym przedmiocie zglaszania się" petenci przedstawili prezydentowi miasta Łodzi trzy kandydatury do wyboru przez członków gminy łódzkiej: 1) Rabina Mojżesza Lipschütz z miasta Dobrzynia nad Drwęcą 2) Rabina Lejzera Kohna z Płocka 3) Dawida Mayzlera Rabina z miasta Łasku.

W związku z tem pismem mieszkańców żydowskich m. Łodzi prezydent miasta zajął się urządzeniem wyborów, które odbyły się z początkiem lutego 1857. W wyborach postawionych zostało 5 kandydatur (prawdopodobnie trzej wyżej wymienieni kandydaci i dwaj inni, których nazwisk raport prezydenta o wyborach nie wymienia). Większość głosów otrzymał rabin Mojżesz Lipszyc, który też z dniem 15 lutego 1857 r. objął urzędowanie. Pensja rabina L. została ustalona na 624 rubli sr. rocznie, oraz 100 rubli na najem mieszkania. W latach 60-tych pensja rabina została podwyższona do 774 Rsr.

Arch. A D. Ł.: Nr. kat. 5447

(*P. Z. G.*) Do wyboru rabina Lipszyca na duszpasterza Łodzi przyczynił się zapewne i ten fakt, że L. był chasydem kockim, a zwolennicy cadyka kockiego mieli w gminie łódzkiej stanowczą przewagę. Mojżesz L. urodził się w Warszawie w r. 1801. Ojciec jego Joel zmarł w młodym wieku. Młody Mojżesz L. pozostawał pod silniejszym wpływem swego dziadka luminarza nauki Salomona Zalmana Lipszyca, rabina warszawskiego, autora dzieła „Chemdat Szlomoh" חמדת שלמה. Matka jego Rajca, córka słynnego uczonego i bogobojnego męża Icchaka Kaca z Płocka, wyszła po śmierci pierwszego męża Joela Lipszyca, ponownie zamąż za

rabbi Chaima, brata ówczesnego rabina łódzkiego Chaskla Naumberga i zamieszkała z drugim mężem w Płocku. Do tego miasta zabrała ze sobą również młodego Mojżesza, który w Płocku kontynuował swe studja. Lecz już w bardzo młodym wieku został Mojżesz L. powołany do pełnienia obowiązków rabina w Dobrzyniu nad Drwęcą, w powiecie rypińskim. Na tem stanowisku pozostawał długie lata. Będąc chasydem kockim, jeździł często do cadyka kockiego i dzięki temu był znany szerokim rzeszom chasydów kockich. Ta popularność sprawiła, że wiele gmin proponowało mu objęcie urzędu rabinackiego. Pewnego razu przybyła doń do Dobrzynia delegacja gminy lutomierskiej, proponując mu fotel rabinacki w tem mieście, na co Mojżesz L. zgodził się. Wedle opowiadań i tradycji zachowanej u ludu, właśnie w tym samym dniu, w kilka godzin po sfinalizowaniu pertraktacyj z delegacją lutomierską, mieli się zgłosić do rabina L. delegaci gminy łódzkiej w osobach J. W. Zonenberga, S. Ch. Zalcmana, M. S. Lipszyca i Abr. M. Prussaka. Warunki zaoferowane przez gminę łódzką bardziej odpowiadały rabinowi L., który cofnął wobec tego przyrzeczenie dane delegacji lutomierskiej. Delegacja lutomierska odwołała się do sądu polubownego, który jednakże orzekł, że w przeciągu jednej doby od chwili parafowania pertraktacyj rabin L. był mocen jeszcze cofnąć swą zgodę.

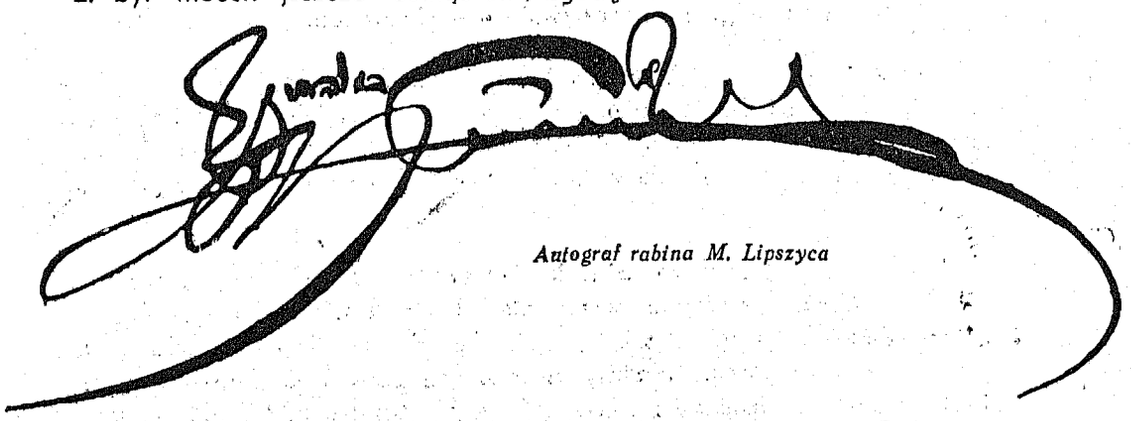

Autograf rabina M. Lipszyca

Zanim rabin L. wyjechał do Łodzi, spotkał go jeszcze w Dobrzyniu ciężki cios, gdyż umarła mu żona. W Łodzi rabin L. ożenił się ponownie z Taubą, wdową po rabinie z Kalisza, wielkiej miary uczonym Eleazarze, synu słynnego rabina łęczyckiego Chaima Orbacha. Tauba była córką znanego kaliskiego obywatela żydowskiego Abrama Nelkena. Z drugiego małżeństwa miał rabin L. tylko jednego syna, Natana.

Rabin L. piastował swój urząd w Łodzi przez lat 17. Gdy umarł, żadne z jego dzieci z pierwszego małżeństwa nie miało kwalifikacyj ku temu, by objąć w dziedzictwie stanowisko ojca w gminie łódzkiej, zaś syn z drugiego małżeństwa, Natan, był podówczas jeszcze dzieckiem. Zajął się młodym sierotą jego wuj, rabin z Kutna, Jehoszua (żona rabina kutnowskiego była siostrą Mojżesza L. z jednej matki) i dał mu odpowiednie wychowanie. Dorósłszy, pojął Natan L. za żonę córkę Awigdora Engelmana z Koła i wziął się do handlu. Lecz w tym kierunku nie okazywał zbytnych zdolności i za poradą swego wuja rabina kutnowskiego porzucił wreszcie handel i udał się do słynnej kowieńskiej jesziwy „Pruszym" פרושים, prowadzonej przez rabbi Icchaka Elchanana. W tej jesziwie uzyskał promocję na

rabina, (סמיכה) i został potem zaangażowany w r. 1893 przez gminę łódzką na stanowisko duchownego (More horaah מורה הוראה). Na tem stanowisku pozostał przez lat 30 — do swej śmierci w r. 1923.

672 (P. Z. G.) Szajndla Witelsohn była kobietą niezwykle dzielną. Podczas gdy mąż jej Jeszaja W. oddawał się wyłącznie studjom, Szajndla prowadziła rozległy interes, mianowicie hurtownię trunków przy ul. Ogrodowej, przyczem nie brak jej było jeszcze czasu na rozległą działalność charytatywną. Sąsiad jej z tej samej ulicy, Izrael K. Poznański nazywał ją „swoją złotą sąsiadką" "מיין גילדענע שכנטע„ chcąc widocznie temi słowy wyrazić podziw dla wielkich zalet jej charakteru. Chaja Sz. W. pochodziła z bardzo ustosunkowanej rodziny. Jej ojciec Lejbusz Wielituker był wybitnym uczonym i poważanym chasydem wareckim. Matka jej, Chawa, była córką Jekutiela Zelmana Kohena z Łasku, syna słynnego uczonego Eleazara Kohena. rabina wojdysławskiego.

Jeszaja i Szajndla W. pozostawili po sobie następujące potomstwo :

1) Josel W. w Łodzi, uczony i chasyd cadyka z Góry Kalwarji, 2) Pincze W. w Warszawie, 3) Icchak (Icze) W. w Karlsbadzie 4) Mojżesz W. w Sielcach koło Będzina 5) Elijahu W. w Łasku 6) Salomon W. w Lututowie. 7) córka Tauba, która wyszła zamąż za Izraela Najfelda w Krakowie.

673 Józef Zand, zamożny kupiec przędzy bawełnianej, przybył do Łodzi prawdopodobnie około 1850 r. z Częstochowy. W Łodzi należał Zand do grupy maskilów, skupiających się dookoła założonego przez Zajdemana domu modlitwy dla postępowców. Z Zajdemanem (v. nr. 116) był Zand skoligacony przez syna swego Moryca, Z. (v. nr. 2195 i 853).

674 Zołkin Orbach należał do średnio-zamożnych kupców łódzkich swego czasu. Właściciel skromnego drewnianego domku, prowadził od r. 1833 sklep korzenny i żelaza przy ul. Piotrkowskiej (dzisiejszej Nowomiejskiej) w Starem Mieście. Obroty tego handlu były bardzo nikłe. Wartość towaru i kapitał Z. O. oceniają np. źródła urzędowe w r. 1838 na 500 złp. Zołkin O. był ruchliwym działaczem społecznym. Był on Starszym Dozoru Bóżniczego w r. 1843 i 1845 i bardzo się przyczynił do zbudowania nowej łaźni żydowskiej za czasów swego urzędowania. Brał również czynny udział w życiu Chewry Kadiszy, w której piastował funkcję elektora (1851), Starszego (1856) i członka octodecemviratu.

A. A. D. m. L. Nr. kat. 3902, 3908, 3831, 5447.

(P. Z. G.) Salomon Orbach był chasydem wareckim. Pozostawił 3-ch synów: Joska i Michała Orbacha w Łodzi i Lajbla O. w Dąbiu, oraz 3 córki, które wyszły za następujących mężów: Wolfa Ornera z Opoczna, wnuka tamtejszego rabina Józefa, za Mojżesza Icigo Krohna, syna łódzkiego sędziego rabinackiego Lajzera Krohna i za Dawida Binema Brechnera. Jednym z zięciów Michała Orbacha jest obecny rabbi w Aleksandrowie, Icchak Mendel Dancygier.

695 (P. Z. G.) Jakób Icchak Tobjasz, popularny w Łodzi pod nazwą „Jankiel Szamesz" był sługą bóżniczym przy starej Synagodze na ulicy Wolborskiej. Pozostawił 2-ch synów: Mojżesza Binema w Łodzi i Abrahama Fajwla w Wolborzu, oraz 2 córki: Sarę Fajgę (v. nr. 3150), żonę członka rabinatu łódzkiego Jankla Marokko i Chwolę, żonę Mordechaja Marokko.

697 (P. Z. G.) Chana Brzezińska, córka Katriela Grausama z Brzezin i żona Pinchasa Brzezińskiego. Zmarła w młodym wieku jako ofiara grasującej wówczas w Łodzi epidemji cholery. Pozostawiła 3-ch synów: Chananela, Joela Fajwisza (w Tel-Awiwie) i Icchaka, właściciela przędzalni w Łodzi, oraz jedną córkę, Szyfrę, żonę Abrahama Mojżesza Goldberga.

725-726 (P. Z. G.) W roku 1872 grasowała w Łodzi epidemja cholery, która porwała również wiele ofiar wśród ludności żydowskiej. Między innemi zmarło kilka młodych małżeństw żydowskich, jak np. Gerszonowie (v. nr. 666 i 667), Mornelowie (nr. 700 i 701) oraz małżonkowie Pelc (725 i 726). Cwi Michał Pelc był synem Jechiela P., poważanego obywatela Zduńskiej Woli. Ożenił się z córką mieszkańca Łodzi Mojżesza Dawida Laufera (v. nr. 883) Esterą. Po ślubie zamieszkał w Łodzi, początkowo na utrzymaniu u teścia, zaś po kilku latach usamodzielnił się. Małżonkowie Pelc, umierając w młodym wieku, pozostawili jednego syna i jedną córkę w wieku lat 15, którą przygarnął dziadek Jechiel P. i wydał ją zczasem zamąż za swego najmłodszego syna Chaima P. Syn z tego małżeństwa Gabriel Jehuda P. mieszka obecnie w Palestynie.

728 (P. Z. G.) Abraham Lajzerowicz był kaznodzieją (maggidem) Bractwa Pisma Świętego w Łodzi. Bractwo to, założone w r. 1836, istnieje po dziś dzień i mieści się we własnym budynku tuż obok synagogi przy ul. Wolborskiej. Lajzerowicz był zwolennikiem cadyka z Mogielnicy, Chaima Majera Jechiela, a następnie cadyka wareckiego.

Słynął jako wybitny kabalista. Miał również żyłkę artystyczną, o czem świadczy zachowana w Bractwie tradycja, że piękny grafik „Szowwiti" ("שויתי"), znajdujący się do dziś dnia na ścianie bóżnicy brackiej, jest jego dziełem. Podobnież szereg ozdobnych kart w pinaksie bractwa ma pochodzić z jego ręki. W Bractwie po dziś dzień czczą jego pamięć jako człowieka świętego. Po jego śmierci objął syn jego Akiba funkcje kaznodzieji brackiego.

730 Telcia Parzęczewska umarła mając lat 24. W tym samym dniu zmarły również dwie jej córeczki: 5-letnia Blima i jednoroczna Estera. Wszystkie padły najprawdopodobniej ofiarą srożącej się w tym czasie w Łodzi epidemji.

754 (*P. Z. G.*) Rejza Heber była córką znanego łódzkiego społecznika Jehudy Lewka Hebera (v. nr. 20) i żoną Abrahama Bronowskiego (v. nr. 653). Po kilku latach pożycia Bronowski rozwiódł się z Rejzą, gdyż była bezdzietna, lecz wedle opowiadań starszych łodzian, łożył do końca swego życia na jej utrzymanie.

777 (*P. Z. G.*) Szmelke Goldstein był synem Jekutiela Hirsza G., rabina w Ostrołęce i zięciem znanego kupca łódzkiego Natana Bergera. Zmarł, mając lat czterdzieści i kilka i pozostawił po sobie liczne potomstwo.

780 Prawdopodobnie jest to nagrobek Majera Honigsztoka, który zmarł około 10 lat wcześniej od swej żony (v. nr. 1765)

794 (*P. Z. G.*) Chaja Fajga Rabinowicz, żona rabina z Przysuchej Jerachmiela Jehudy Meira, syna rabina (również w Przysuchej) Jakóba Icchaka Elchanana, wnuka rabina Przysuchej Jerachmiela, który znowuż był synem słynnego cadyka Jakób Icchaka, zwanego „świętym Żydem z Przysuchej".

Mąż Chawy Fajgi, Meir Rabinowicz objął urząd rabinacki w swem mieście rodzinnem po śmierci ojca w r. 1872. Dochody z tego stanowiska rabinackiego nie wystarczały nawet na skąpe utrzymanie i energiczna Fajga R., dla zdobycia środków na utrzymanie domu, jęła prowadzić handel manufakturą i zajeżdżać często do Łodzi celem zakupywania towaru. Razu pewnego wyjechała do Łodzi, będąc w 8-mym miesiącu ciąży. Skutkiem długiej i uciążliwej jazdy na trzęsącej furmance Fajga R. poroniła i w kilka dni potem zmarła w Łodzi. Na jej pogrzeb przybył do Łodzi jej ojciec, rabin w Mszczonowie, Jakób Dawid Kalisz.

Fajga R. pozostawiła dwie córki. Jedna z nich wyszła zamąż za rabina Izraela Arona Padwę, który po śmierci swego teścia Meira R. objął urząd rabinacki w Przysuchej. Aron Padwa był wnukiem rabina kojdanowskiego Izraela Arona. Syn z tego małżeństwa, rabin Jakób Samuel mieszka obecnie w Łodzi i znany jest jako „cadyk z Koluszek" („Der Koluszker rebe"), mieszkał bowiem poprzednio przez szereg lat w Koluszkach. Druga córka wyszła zamąż za swego wuja Jezajasza Kalisza.

814 (*P. Z. G.*) Chaim Joel Frumer był synem Barucha F. z Piotrkowa. Ojciec jego był uczonym chasydem, który zajmował się wyłącznie studjowaniem ksiąg świętych, podczas gdy żona zajmowała się pracą zarobkową. Syna swego Chaima Joela oddał za młodu na dwór cadyka kockiego, reb Mendele, na wychowanie. Chaim Joel ożenił się w Kocku i z tego małżeństwa miał troje dzieci: Izraela F., rzezaka (szochet) w Miechowie, Abrahama Obadję F. i córkę Szoszę, żonę Izraela Szarfharca w Laskierowie. Po śmierci żony Chaim Joel F. ożenił się po raz drugi z córką znanego chasyda łódzkiego Mojżesza Eisenschmida (v. nr. 185), Galą i osiadł w Łodzi. Podobnie jak ojciec zajmował się studjowaniem świętych ksiąg, podczas gdy żona zarabiała na utrzymanie domu. Z drugiego małżeństwa miał Chaim Joel F. tylko jedną córkę Deborę, żonę Benjamina Oszerowicza w Łodzi. Chaim Joel F. był zwolennikiem cadyka z Warki, a następnie cadyka z Białej, jakkolwiek wychował się na dworze kockiego cadyka. Chaim J. F. miał wielki wpływ na koła chasydzkie w Łodzi.

815 Fiszel Hamburski był synem znanego społecznika Elchanana Hamburskiego (v. nr. 145).

821 Wołek (Wolf) Kaliński był synem Hersza K. Obaj byli rzeźnikami i członkami znanej i rozgałęzionej w Łodzi rodziny rzeźników. Wołek K. posiadał dwie jatki rzeźnicze, jedną na Starem, a drugą w Nowem Mieście.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 198.

827 Abraham Fajtlowicz, krawiec, syn słynnego Mojżesza F. (v. nr. 15) był, podobnie jak ojciec, bardzo czynny w Bractwie Świętem i nawet zasłużył sobie na notatkę w r. 1841, że „służył Bractwu

z całą gorliwością". Tem dziwniej uderza fakt, że w dziesięć lat później ten sam zasłużony członek bractwa został usunięty „za uczynienie wyłomu w bractwie, o jakim jeszcze nie słyszano w żadnem z pośród wszystkich bractw świętych w Izraelu". Możliwe, że to usunięcie Abrama F. z bractwa było wynikiem jakichś tarć i walk wewnętrznych o władzę w bractwie, bo nie przeszkodziło ono jego synowi Elch. Jakóbowi do zajęcia w najbliższych latach, po usunięciu ojca, najwyższych stanowisk w bractwie (v. nr. 2468).

F. Friedman: Łódzka Chewra Kadisza.

832 Juta Hamburska, córka Pinkusa Zonenberga (v. nr. 5), była żoną Elchanana Hamburskiego (v. nr. 145).

836 (*P. Z. G.*) Natan Majerantz pochodził z Lublina, z zamożnej rodziny chasydzkiej. Ożenił się z córką mieszkańca Łodzi, Abrahama Lubinera (v. nr. 1069), Chaną Dobrą (v. nr. 3270) i osiadł w Łodzi. Przez kilka lat był na utrzymaniu teścia, poczem zajął się handlem wyrobami włókienniczemi. Był zwolennikiem cadyka w Grodzisku.

Pozostawił 5 dzieci: Ajzyka M. zamieszkałego w Łodzi, Chanę Hendlę, żonę Icie Warszawskiego w Łodzi, Nisana M. w Łodzi, a następnie w Płocku, Małkę, żonę przemysłowca łódzkiego i właściciela domu Mendla Lubińskiego, oraz Esterę, żonę Mordechaja Gnatka w Pabjanicach.

838 Judyta Kohn, córka Ojzera Bergera (v. nr. 2349) wyszła zamąż za Lewiego Kohna, syna Mojżesza Nechemji Kohna, rabina m. Warty (v. nr. 3473).

(*P. Z. G.*) Judyta Kohn pozostawiła 6 dzieci:

1) Mojżesza Nechemjasza K., wybitnego znawcę talmudu i ksiąg świętych, 2) Józefa K., dyrektora handlowego w wielkiej łódzkiej firmie przemysłowej „Karol Scheibler", 3) Oskara (Aszera) K., prezesa „Widzewskiej Manufaktury" i 3 córki: jedna wyszła zamąż za Izraela Arona Uberbauma, druga za Mendla Rotenberga, właściciela domu w Warszawie (wnuka Mojżesza Chaima R., brata Icie Majera Altera, założyciela dynastji cadyków w Górze Kalwarji), trzecia za Mojżesza Jehoszuę Herszberga.

842 (*P. Z. G.*) Jakób Józef Hendlisz był synem popularnego rzezaka (szocheta) łódzkiego, Binema H. (v. 4699). Jakób H. pojął za żonę córkę Dawida Salomona Kromiełowskiego z Działoszyna i wnuczkę Aleksandra Zysie Hakohena, rabina w Płocku.

Jakób Józef Hendlisz zmarł w młodym wieku (lat 19), pozostawiając jedynaka, Zysie H. żyjącego obecnie w Łodzi.

849 Jakób Kopel Wiązowski, grabarz i później właściciel piekarni, rodem ze Smardzewa obok Łodzi, osiadł w Łodzi w r. 1819. Skromny rzemieślnik i właściciel małego domku drewnianego, zasłużył się na polu pracy społecznej. W latach 1827, 1832 i 1835 piastował godność Starszego Dozoru Bóżniczego. Będąc Starszym Chewry Kadiszy w r. 1871, położył wielkie zasługi dookoła remontu cmentarza, zaopatrzenia go w nowe konieczne zabudowania itd.

A. A. D. m. Ł. Nr. kat. 29, 3823.
F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 194, 197, 279.

855 Wolf Zand, zamożny kupiec z Częstochowy, syn Józefa Zanda, brat Moryca Zanda (v. nr. 673, 2195), wybudował w r. 1863 murowany dom 1-piętrowy przy ul. Piotrkowskiej (273A wedle ówczesnej numeracji) i należał do tych Żydów, którzy w r. 1860 osiedlili się w extrarewirze bez zezwolenia władz.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 84, 285.

869 Mojżesz Pilgrym (vel Pilgrom), syn Abrahama Pilgryma (v. nr. 18) z Klęku w powiecie rawskim, prowadził dość znaczny handel towarami łokciowemi. Źródła urzędowe określają w r. 1838 wartość jego majątku nieruchomego na 2000 złp., kapitały i towary na 2500 złp., Obrót handlowy roczny na 4,800 złp. Pilgrym był właścicielem domu murowanego 1-piętrowego w Rynku Starego Miasta i współwłaścicielem dużego drewnianego domu na jednej z bocznych ulic Starego Miasta.

Zwano go w mieście powszechnie „der Mohel" albo „der Spekulant". P. był bardzo czynnym społecznikiem. Był on Starszym Dozoru Bóżniczego w latach 1835 — 1837, 1842, 1843, 1845. W tych latach przy czynnym współudziale Pilgryma wybudował Dozór Bóżniczy nową łaźnię oraz nowy dom modlitwy i mieszkanie dla rabina. P. był również członkiem Bractwa Świętego i Starszym tej instytucji w latach 1840 i 1850.

A. A. D. m. Ł. Nr. kat.: 140, 3902, 3831, 5395, 166.

F. Friedman: Łódzka Chewra Kadisza, tenże: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 104, 128, 282, 283.

(*P. Z. G.*) Mojżesz Wolf Pilgrym pozostawił 5 dzieci:

1) jedynego syna Pinchasa Eljasza P. w Łodzi;

2) Rachelę, żonę łódzkiego fabrykanta Hirszla Muchnickiego (firma Bławat & Muchnicki) i właściciela domu przy ul. Piotrkowskiej 82;

3) Fajgę, żonę członka rabinatu łódzkiego Mojżesza Zajdla (v. nr. 470).

4) Zyslę, żonę Jakóba Józefa Fajtlowicza w Łodzi;

5) Jochewed, żonę Icchaka Kalińskiego w Łodzi.

O drugiej żonie M. W. P. v. nr. 3170.

883 Mojżesz Dawid Laufer pochodził z poważanej rodziny chasydzkiej. Za młodu wywędrował z rodzinnego miasteczka Przytyka do Łodzi i tu został komisjonerem łódzkich towarów włókienniczych. Pozostawił 5 synów: 1) Saula, pośrednika sprzedaży domów w Łodzi, 2) Józefa, 3) Abrahama, właściciela przędzalni wigonji, 4) Symchę, pośrednika handlowego, 5) Wolfa, kramarza w Łodzi, oraz 5 córek: 1) Rywkę Leję, żonę Jonatana Działowskiego, 2) Judytę, żonę Mojżesza Arona Lewina, 3) Szajndlę, żonę Mojżesza Pakuły w Ameryce, 4) Esterę, żonę Hirsza Michała Pelca (v. nr. 725 — 726); piąta córka M. D. Laufera wyszła zamąż za J. A. Dudelczyka (v. nr. 1429).

884 (*P. Z. G.*) Józef Landau był synem Abego L. (v. nr. 955) z Częstochowy. Abe L. dał swym trzem synom europejskie wykształcenie. Dwaj jego synowie, Wilhelm i Leopold L., założyli w Warszawie kantor bankierski, a w r. 1870 filję tego kantoru w Łodzi. Była to najstarsza w Łodzi firma bankowa. Również Józef L. posiadał kantor bankierski w Łodzi. Był ponadto właścicielem domu przy ul. Piotrkowskiej 23. Wszyscy bracia L. słynęli jako niedowiarkowie („apikorsim") i należeli do pierwszych oświeconych Żydów łódzkich. W związku ze śmiercią Józefa L. wydarzył się — wedle krążących ustnych tradycyj miejscowych — w Łodzi wypadek, który rzuca niezmiernie charakterystyczne światło na ówczesne stosunki kulturalne wśród żydostwa łódzkiego. Oto w dwa lata po śmierci Józefa L. (w r. 1877), córka Rachmiela Bronowskiego, licząca podówczas około 15 — 16 lat, poczęła zdradzać objawy rozstroju umysłowego. Jej otoczenie doszło do przekonania — i to na podstawie rzekomo jej własnyah słów — że wszedł w nią „dybuk" (zły duch) i to w osobie zmarłego niedawno Józefa L. Wezwano wówczas do Łodzi chasydzkiego rebbego, który dokonał ceremonji wypędzenia dybuka, a wypadek ten stał się głośny w Łodzi i miastach okolicznych.

Syn Józefa L., Stanisław L. założył wespół ze swym szwagrem Wolle skład manufaktury pod firmą „Landau & Wolle".

891 Szlama Hendlisz był przez bardzo długie lata, przeszło 30 lat, rzezakiem gminy żydowskiej w Łodzi (Już listy Dozoru z r. 1843 wymieniają go jako rzezaka gminy). W r. 1847 pełnił też przejściowo funkcje szkolnika gminy żydowskiej.

A. A. D. m. Ł. Nr. kat.: 2329, 166, 5447.
F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 85, 275.

(*P. Z. G.*) Aron Salomon Hendlisz, syn rabina m. Piątku Dawida przybył do Łodzi z Bolimowa. Był początkowo zwolennikiem cadyka z Przysuchej, a następnie cadyka kockiego.

902 (*P. Z. G.*) Cywja Cyrla Winer była córką Herszla Erlicha, który był jednym z najbardziej poważanych chasydów w Warszawie. Jako młoda dziewczyna wyszła za Izraela Icchaka Winera (v. nr. 3071), podówczas już wdowca i ojca 4 dzieci (v. nr. 165). Cywja Cyrla W. pozostawiła 6 dzieci:

1) Chanę Libę, żonę fabrykanta i chasyda pabjanickiego, Mojżesza Wolfa Joskowicza, spowinowaconego z cadykiem z Góry Kalwarji;

2) Symchę Binema W. właściciela domu i fabrykanta w Łodzi;

3) Mojżesza W. przedsiębiorcę budowlanego w Łodzi, który później wyemigrował do Szwajcarji, a następnie do Palestyny;

4) Sarę Hindę, żonę Chaima Lejba Goldwassera w Rawie;

5) Mirjam, żonę Dawida Zalmana Zylberszaca w Łodzi;

6) Deborę, żonę Joela Goldfogla.

904 (*P. Z. G.*) Jakób Frenkiel, zwany w Łodzi „der Engdlender", należał do najzamożniejszych swego czasu Żydów łódzkich.

J. F. urodził się w Lubrańcu we Wielkopolsce w r. 1800. Ojciec wysłał go do Leszna, by pogłębił tam swoją wiedzę talmudyczną pod kierunkiem słynnego uczonego rabbi Jakóba. Młodego adepta wiedzy talmudycznej ciągnęło jednak do handlu i razu pewnego, otrzymawszy

od ojca pieniądze na półroczne utrzymanie w Lesznie, uciekł ze skromną tą sumką do Anglji. Tu nauczył się rzemiosła tkackiego, jął się handlu i dorobiwszy się pewnego skromnego kapitaliku, wrócił do kraju. Pojąwszy za żonę córkę wielkiego bogacza Fiszla Handelsmana z Lublina, Rojzę Gitlę, osiadł w fabrycznem mieście Aleksandrowie i rozpoczął produkować chustki. Podczas kilkoletniego pobytu w Aleksandrowie stał się Jakób F. gorącym zwolennikiem aleksandrowskiego cadyka Chanocha Henicha. Później przeniósł się Jakób F. do Łodzi, tu rozpoczął na wielką skalę handel domami i dobrami ziemskiemi, oraz lasami. Jakób F. był właścicielem kilku dóbr ziemskich, jakoto: Wiskitno, Gemzów (?), Broniszyn, Stanisławów i przylegających do tych dóbr lasów. W Łodzi osiadł Jakób F. w wybudowanej przez się „Kamienicy" "די קאמעניצע„, która była najokazalszym wówczas budynkiem na rynku Starego Miasta (przy rogu Aleksandryjskiej). Jego dom był punktem centralnym żydowskiej Łodzi w owym czasie. Tu schadzano się na narady bądźto w prywatnych sprawach handlowych, bądźto w sprawach społecznych, bądźto w sprawach religijnych i dobroczynnych.

Żona Jabóba F., Rojza Gitla przeżyła o kilka lat swego męża (v. nr. 1515).

Małżeństwo Frenkiel miało dość liczne potomstwo, a mianowicie :

4-ch synów: 1) Józefa F. w Łodzi (v. nr. 1416), 2) Mordechaja, właściciela zakładu apreturowego w Konstantynowie 3) Lejbusza i 4) Fiszla, obu w Kaliszu;

4 córki, które wyszły za 1) Jezajasza Wiślickiego w Łodzi, 2) Icchaka Rapeporta w Tarnowie, 3) Dawida Bornsteina w Kowalu, 4) Wolfa Bromberga w Warszawie.

908 Mojżesz Cyperman, krawiec, urodzony w Baranowie w powiecie lubelskim, przybył w r. 1839 z miasteczka rodzinnego do Łodzi i odegrał tu dużą rolę w walkach wewnętrznych między krawcami żydowskimi.

F. Friedman : Dzieje Żydów w Łodzi, str. 192 — 193, 347.

915 *(P. Z. G.)* Lejbusz Kalman Lerner pochodził z miasteczka Pławno obok Radomska. Ojciec jego (zamieszkały początkowo w Janowie obok Częstochowy), Nuta L. był rabinem w Pławnie, a imię Nuta zostało mu nadane ku pamięci słynnego przodka, wybitnego kabalisty krakowskiego XVIII wieku, Natana Nuty Szpiry. Brat Nuty Lernera Abraham L. był kierownikiem jeszywy w Krakowie i autorem dzieła „Cuwła d'Abraham" "צלותא דאברהם„. Ojciec Nuty i Abrahama Lernerów,

a dziadek Lejbusza Kalmana L., Wolf L. mieszkał w Janowie, gdzie słynął jako człowiek b. pobożny i jako cudotwórca.

920 *(P. Z. G.)* Rozalja Frenkel była córką wybitnego talmudysty Salomona Lewiego, zwanego „Szlojme Pozner", był bowiem uczniem słynnego rabina Akiby Eigera w Poznaniu. Swego czasu zwrócił się jeden z najzamożniejszych Żydów w Kole, Wolf Reichert, do rabina Akiby Eigera z prośbą, by mu wybrał jednego z wybitniejszych uczniów swego jeszybotu na zięcia. Wybór padł na Salomona Lewiego, najlepszego ucznia, który po ożenku osiadł w Kole i prowadził tamtejszy jeszybot, zaś żona jego prowadziła wielkie interesy handlowe. Salomon Posner nie był zwolennikiem chasydyzmu. Córkę swą Rozalję wydał za syna bogatego Żyda łódzkiego Jakóba Frenkla — (v. nr. 904) — Fiszla (Feliksa) Frenkla. Rozalja F. odumarła męża w młodym wieku (29 lat), osierociwszy 2 synów : Rafała i Hirsza (Henryka). Obaj otrzymali europejskie wykształcenie i ukończyli politechnikę w Rydze, uzyskawszy dyplomy inżynierskie. Po śmierci ojca objęli założoną przez niego dużą fabrykę koronek w Kaliszu. Gdy wojska niemieckie wkroczyły w r. 1914 do Kalisza i brały zakładników, został Henryk Frenkiel, jako jeden z najpoważniejszych i najbogatszych obywateli miasta, również zabrany przez Niemców. Zmarł w drodze podczas konwoju (wedle innej wersji został zamordowany w drodze).

921 Szlomo Icchak Bławat ze Zgierza posiadał od roku 1833 w Łodzi sklep towarów norymberskich, łokciowych, jedwabnych i przędzy bawełnianej w rynku Starego Miasta. W r. 1838 należał jeszcze do średniozamożnych kupców łódzkich, a jego obrót handlowy oceniano na kilka tysięcy złp. Bławat, będąc niezmiernie rzutkim człowiekiem, zajmował się obok handlu również innemi zajęciami. Tak np. był również pokątnym doradcą. W r. 1858 podjął wspólnie z I. Birencwajgiem niezwykle śmiały plan, który w rezultacie dał mu duży majątek i pozostał nie bez wpływu na dalszy rozwój Łodzi. Oto wspólnie z Birencwajgiem nabył u właściciela wsi Radogoszcz i Bałut część obszaru Bałut (około 400 mórg), przylegającą do m. Łodzi i teren ten zaczął parcelować na drobne działki, zakładając na nich nową osadę miejską pod nazwą „Bałuty Nowe". Mimo sprzeciwu ze strony władz miejskich i powiatowych, udało się obu wspólnikom przeprowadzić swój plan. Nowa osada miejska , będąca naturalnem przedłużeniem m. Łodzi, a nieobciążona rozmaitemi ograniczeniami mieszkaniowemi i budowlanemi, stosowanemi przez władze miejskie łódzkie, rozwijała się niezmiernie szybko. Już w drugim roku po rozpoczęciu parcelacji, tj. w r. 1860 – liczyła 33 nowe domy i 422 dusz ludności. Dalszy rozwój osady szedł w jeszcze szybszem tempie.

Bławat był również czynnym członkiem Chewry Kadiszy. W czasie piastowania przez niego urzędu Starszego 1859—1861 bractwo w bardzo silnym stopniu przyczyniło się do wybudowania pierwszej łódzkiej synagogi murowanej na ul. Wolborskiej, w czem niemałą zasługę ma Szlomo B.

A. A. D. m. Ł. Nr. kat.: 3831, 3908 i inne.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi str. 54, 56, 87, 90, 128, 142, 166, 270, 282, 330.

F. Friedman: Rewir żydowski w mieście Łodzi, tenże: Die Entstehung von Balut, w Neue Lodzer Zeitung.

tenże: Łódzka Chewra Kadisza.

(*P. Z. G.*) Salomon Icchak Bławat był zwolennikiem cadyka w Warkach, Icchaka. Gdy po śmierci cadyka dwaj jego synowie podzielili się wpływami: jeden z nich Menachem Mendel pozostał cadykiem w Warkach, a drugi Jakób Dawid założył dwór w Mszczonowie, — Salomon Bławat przyłączył się do zwolenników cadyka mszczonowskiego i odgrywał wśród nich wybitną rolę.

930 Manes Heber, syn znanego działacza Judy Becalela Hebera (v. nr. 20), był członkiem Chewry Kadiszy.

935 (*P. Z. G*) Leja Mirjam Traube była córką Arona Herszkowicza z Sochaczewa. Wyszła zamąż za Abele Traubego, wybitnego chasyda i zwolennika cadyka z Góry Kalwarji. Zmarła w połogu, licząc zaledwie 21 lat i pozostawiła synka Benjamina Mendla T.

955 Abe (Adolf) Landau pochodził z Częstochowy i osiedlił się w Łodzi około 1850 roku. Prowadził tu duży skład przędzy bawełnianej i należał w r. 1854 do pierwszych Żydów łódzkich, którzy otrzymali pozwolenie na przeniesienie swych interesów handlowych z rewiru żydowskiego do Nowego Miasta. W r. 1860 przeniósł się L. również na mieszkanie do Nowego Miasta, mimo że nie otrzymał na to zezwolenia rządowego. Gdy w r. 1849 założone zostało w Łodzi Zgromadzenie Kupców, był L. jednym z pierwszych kupców żydowskich, przyjętych do Zgromadzenia (jako kupiec II-giej gildji). Działalność handlową Adolfa L. charakteryzuje ówczesny prezydent m. Łodzi, Traeger w następujących słowach: „Landau chętnie zasila tkaczy miejscowych kredytem, ułatwia im sprzedaż towaru, wysyłając takowy na prowincję, a nawet w najodleglejsze punkty Cesarstwa". L. był jednym z pierwszych oświeconych Żydów w Łodzi i synom swym Leopoldowi, Wilhelmowi i Józefowi dał europejskie wykształcenie (v. nr. 884).

(*P. Z. G.*) Przytem był L. również znawcą talmudu i od czasu do czasu studjował kartę gemary.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi str. 83, 85, 100, 143, 169

983 (*P. Z. G.*) Rywka Rachel Zylberszac była córką Izraela Icchaka Winera (v. nr. 3071) i jego żony Hadassy (v. nr. 165), oraz żoną Szabtaja Lewiego Zylberszaca (v. nr. 1006). Zmarła w połogu.

996 (*P. Z. G.*) Mirel Jerozolimska, córka Izraela Szapiry z Janowej, brata rabina łódzkiego Mendla Wolfa Jerozolimskiego (obaj bracia przyjęli w czasie nadawania żydom nazwisk przez władze krajowe odmienne nazwiska). Mirel wyszła za syna swego wuja, rabina łódzkiego (v. nr. 4), Berla Wolfa hakohena Jerozolimskiego i miała kilkoro dzieci, a mianowicie:

1) Mendla Wolfa, właściciela handlu manufaktury w Łodzi;
2) Rudę, żonę kupca towarów bawełnianych Nachmana Piotrkowskiego;
3) Icchaka Józefa, właściciela składu komisowego;
4) Mojżesza (w Ameryce);
5) Berysza, znanego kupca i bogatego obywatela w Łodzi.

1006 (*P. Z. G.*) Szabtaj Lewi Zylberszac pochodził z Kamieńska obok Piotrkowa. Ożenił się z Rywką Rachel (v. nr. 983), córką Izr. Icchaka Winera (v. nr. 3071). Pewnego razu, gdy w czasie przebudowy szopy, przeznaczonej na skład owsa, dozorował pracę, spadła mu na głowę belka. Zylberszac zaniemógł ciężko i po 8 dniach zmarł. Pozostawił dwoje dzieci: Henicha Z. w Łodzi i Hadassę, żonę Gerszona Buzyna w Łodzi.

1007 (*P. Z. G.*) Lajbusz Lipski był synem Hirsza Lipskiego (v. nr. 21). Był zwolennikiem rabi Icchaka w Warkach. Zajmował się nauczaniem dzieci i uchodził za najlepszego nauczyciela gemary w Łodzi. Do jego chederu posyłali swe dzieci najzamożniejsi rodzice. Na starość miał pono sparaliżowaną nogę. Pozostawił 6-ro dzieci: 1) Fiszla, który był grabarzem na Starym Cmentarzu żydowskim, zwany „der hekdeszman" 2) Mojżesza Jerachmiela, właściciela domu i fabryki w Łodzi, 3) Lipmana, melameda w Łodzi, 4) Gołdę, żonę Binema Dudelczyka, 5) Hindę Lipszę, żonę Izraela Pomeranca, 6) Taubę, żonę Herszla Wunscha, który według tradycji miejscowej – miał być jednym z założycieli bractwa „שומרי שבת".

1013 *(P. Z G.)* Hinda Przygórska, żona zamożnego mieszkańca Konstantynowa, Eliezera Izaka P., miała z nim 2 synów, Mojżesza i Rafała P., którzy obaj osiedli w Łodzi. W podeszłym wieku Hinda P. przeniosła się do Łodzi, do swego syna Mojżesza (v. nr. 3164) i tu zmarła.

1014 Samuel Jechezkiel Zalcman, to jedna z najwybitniejszych żydowskich osobistości starej Łodzi. Z. przybył do Łodzi jako ubogi chłopak, prawdopodobnie około 1820 roku. Początkowo miał być zatrudniony u Awigdora Kochańskiego, który podówczas dzierżawił propinację łódzką. Zczasem Z. sam począł nabywać na licytacjach publicznych dzierżawę rozmaitych dochodów skarbowych, jakoto: podatek od mięsa koszernego, od rodału, dzierżawę dochodów konsumpcyjnych i propinacji, zarówno w Łodzi, jak i w okolicznych miasteczkach. Dzięki swej energji i rzutkości doszedł niebawem do majątku. Równocześnie począł Z. prowadzić rozległy handel przędzą i niebawem należał do najznaczniejszych łódzkich hurtowników przędzy. Już w r. 1838 oceniały źródła urzędowe jego obrót handlowy conajmniej na 15.000 złp. Z. szczególnie zajmował się udzielaniem tkaczom przędzy na kredyt, przez co był, wedle świadectwa prezydenta m. Łodzi, „bardzo pożytecznym dla przemysłu miejscowego" oraz na wielką skalę zajmował się przemysłem nakładowym. Skład przędzy Zalcmana mieścił się od 1828 roku przy ulicy Piotrkowskiej (dzisiejszej Nowomiejskiej). Jako niezwykle bystry i szybko orjentujący się człowiek interesu rychło spostrzegł się Z., jakie niezmierne korzyści dać może akcja budowania domów w szybko rozbudowującej się Łodzi. Zakupił więc szereg placów, które następnie rozparcelował i sprzedawał, robiąc na tem niezłe interesy. Ponadto zaczął Z. budować na własną rękę i już w początku lat 60-tych jest właścicielem pięciu wielkich domów murowanych, przynoszących mu poważne dochody. Dwa z tych domów znajdowały się przy ulicy Północnej i Pomorskiej (Średniej), wobec czego wystąpił Z. w r. 1862 do magistratu łódzkiego z inicjatywą następującą: „Upraszam o udzielenie mi pozwolenia na urządzenie w posesji mojej ulicy służyć mającej do przejazdu z ulicy Północnej do Średniej". Prośba Z. została uwzględniona i nowoutworzona ulica otrzymała nazwę ulicy Zalcmana, którato nazwa uwidoczniona jest jeszcze na planie miasta z roku 1873. Dopiero później ulica ta została przemianowana na ulicę Solną.

Zainteresowania Zalcmana był wszechstronne. Tak np. około 1830 roku „nabył Z.—wedle raportu magistratu m. Łodzi z r. 1849 od mieszczan staromiejskich 10 mórg piaszczystego i przez nich zaniedbanego gruntu. Tę małą przestrzeń tak ulepszył, że dziś owe piaski wydają najlepsze plony. Sam Z. wszelkiemi kierował robotami, a osiągnąwszy cel upragniony, wprawdzie znacznym nakładem, dowiódł jednak, że tak jak był dobrym kupcem, z takim użytkiem oddany będzie rolnictwu". W tymże czasie

stara się Z. uzyskać prawo nabywania dóbr ziemskich, niewiadomo jednak czy je otrzymał i czy z pozwolenia skorzystał. Pola swoje uprawiał jeszcze w latach 60-tych i wtedy również powziął zamiar wystawienia na nich domu i urządzenia folwarku.

Historyczną w dziejach Łodzi żydowskiej stała się walka, którą stoczył Z. celem uzyskania prawa zamieszkania poza obrębem rewiru żydowskiego. Ograniczenia praw mieszkaniowych żydowskich były w Łodzi wówczas bardzo ściśle przestrzegane i nawet ci Żydzi, którzy byli w stanie sprostać warunkom dekretu namiestnikowskiego z r. 1825, pozwalającego w pewnych wyjątkowych wypadkach zamieszkać Żydom poza rewirem żydowskim, napotykali na olbrzymie trudności, jak np. kupcy kaliscy Mamroth i Lande w latach trzydziestych. Tembardziej nie mógł marzyć o zamieszkaniu poza rewirem żydowskim człowiek taki jak Z., który nosił tradycyjny strój żydowski i był wogóle pobożnym Żydem, podczas gdy dekret namiestnikowski przewidywał tylko ulgi dla tych Żydów, którzy poczynili już postępy na drodze asymilacji z otoczeniem nieżydowskim, porzucili strój żydowski itd. Mimoto Z. rozpoczął w latach trzydziestych walkę o zamieszkanie w chrześcijańskiej dzielnicy miasta, zabronionej dla Żydów i po kilkuletniej zaciętej walce postawił na swojem. Słusznie też tradycja ludowa żydowska w Łodzi uważa go za pioniera w walce o zniesienie ghetta żydowskiego w Łodzi i walkę tę okrasza całem mnóstwem barwnych epizodów i legendarnych rysów. Zalcman zamieszkał, po uzyskaniu ostatecznego w tej walce zwycięstwa, w domu J. Niebielskiego przy ul. Piotrkowskiej 175 (wedle ówczesnej numeracji domów, dziś jest to ulica Nowomiejska, niedaleko ul. Kanałowej) w Nowem Mieście, przy moście, obok stawu.

Z. brał czynny udział w żydowskiem życiu społecznem. Był on kilkakrotnie Starszym Dozoru Bóżniczego, w r. 1829, 1830, 1843. W r. 1843 wspólnie z Pilgromem i Z. Orbachem doprowadził do skutku budowę nowej łaźni rytualnej (Mikwy). Jako członek Chewry Kadiszy był dwukrotnie elektorem bractwa w r. 1836 i 1840, przyczem w tymże ostatnim czasokresie przeprowadził wespół z dwoma innymi elektorami, J. W. Zonenbergiem i J. Goldenratem gruntowną reformę stosunków w bractwie.

Zalcman był początkowo chasydem kockim. Później, po rozłamie na dworze cadyka kockiego w r. 1840, miał się podobno Z. stać zwolennikiem cadyka izbickiego i przyczynić się do stworzenia pierwszego izbickiego domu modlitwy (Sztibł) w Łodzi.

(P. Z. G.) Zalcman pochodził z Brzezin, ze znakomitej rodziny żydowskiej i przybył do Łodzi w młodym wieku. Doszedłszy tu do znacznego majątku, utrzymywał własnym sumptem w swym domu na ulicy Piotrkow-

skiej własny bet-hamidrasz. Z. przyczynił się bardzo do wybudowania synagogi przy ul Wolborskiej. Z. pozostawił dwóch synów: Fiszla i Bunema, kupców w Warszawie, (Fiszel Z. również posiadał skład przędzy bawełnianej w Łodzi) i dwie córki. Jedna z córek Z., wykształconych i wychowanych już zupełnie w duchu postępowym, poślubiła Jozuego Birnbauma, syna zamożnego chasyda kockiego Abrahama B. z Pilicy, Jozue B. otrzymał w 1870 zastępstwo wielkich firm zagranicznych, a w 1877 przeszedł od handlu do produkcji, założywszy w Łodzi własną przędzalnię i tkalnię wełny. Przedsiębiorstwo Birnbauma, powiększone po kilku latach przez przystąpienie jeszcze 2-ch wspólników, rosło jak na drożdżach i przez rzucenie na rynek wyrobów niesłychanie tanich oraz przez zużytkowanie przy produkcji odpadków wełnianych, które były przerabiane w specjalnie utworzonej szarparni, wywołało przewrót w przemyśle łódzkim: Gdy córka Birnbauma, zatem wnuczka Zalcmana, wyszła zamąż za Salomona Barcińskiego z Częstochowy (v. nr. 1909), przyjął Birnbaum zięcia swego do spółki i założył z nim nowe wielkie przedsiębiorstwo przemysłowe. B. zmarł w r. 1920. Przedtem jeszcze zięć jego odseparował się i założył w 1895 własne wielkie przedsiębiorstwo pod f-q „S. Barciński et Co", istniejące do dziś dnia. Z synów Barcińskiego (prawnuków Z.) wybił się przedewszystkiem tragicznie zmarły w listopadzie 1929 r. Dr. Marceli Barciński, który był wybitną osobistością na gruncie łódzkim, prezesem związku przemysłu włókienniczego i znanym mecenasem sztuki.

Synowie J. Birnbauma, wnukowie Zalcmana, to: inż. Józef Birnbaum, dyrektor fabryki chemicznej T-wa A. „Strem" w Warszawie. Inż. Henryk B. współzałożyciel wielkiej przędzalni kamgarnu „Dąbrówka" (wespół ze swym teściem, Markusem Silbersteinem) (v. nr. 1898), Juljan B. utalentowany wiolonczelista.

Druga córka Zalcmana wyszła zamąż za Marcina Łaskiego (v. nr. 1443).

A. A. D. Ł. Nr. kat. 3904, 3930 i wiele innych.
F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi: str. 75, 77, 81, 99, 127, 138, 142-149, 171-177, 198, 281-287, 289, 301, 305, 324, 353.
Tenże: Łódzka Chewra Kadisza.
A. Tenenbaum: Di geszychte fyn Lodz yn lodzer jidn.
L. Kahan: Illustrirter jahrbuch far handel, industri yn finansen.

1019 Manes Goldrath, urodzony w r. 1814, lekarz II-giej klasy, zatwierdzony przez Radę Lekarską Królestwa Polskiego dnia 26.VI.1843, jest pierwszym dyplomowanym lekarzem żydowskim w Łodzi (Dr. Tugendhold przybył do Łodzi dopiero później). Na liście imiennej

personelu sanitarnego w mieście Łodzi, ułożonej w r. 1850 przez magistrat m. Łodzi, figurują tylko wogóle trzej lekarze: 1-ewangielik, Dr. Gustaw Sertzel, lekarz II-giej klasy, lekarz m. Łodzi; drugi-katolik M. Schlesinger, sztabslekarz i trzeci-Żyd, wyżej wymieniony Goldrath. W którym roku G. przybył do Łodzi, niewiadomo. W każdym razie pierwsze ślady jego praktyki lekarskiej spotykamy w aktach archiwalnych w r. 1848. W tym samym roku 1848, na prośbie Icchaka Zajdemana w sprawie odrębnego domu modlitwy, założonego przez postępowców łódzkich, figuruje jako jeden z członków tej grupy maskilów M. Goldenrath.

A. A. D. m. Ł. Nr. kat. 3219, 2372
F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 269.

(P. Z. G.) Dr. Goldrath był pobożnym Żydem, który wykonywał skrupulatnie wszystkie religijne przepisy i święcił sobotę. Wedle pewnych wersyj był on nawet bliski chasydyzmowi i jeździł czasami do cadyka w Grodzisku. Znał dobrze język hebrajski i pisywał naukowe artykuły do znanego organu maskilów „hamaggid" „המגיד".

1022 Marcus Deutschman z Radomska, należał do najznaczniejszych łódzkich kupców przędzy w latach 50-tych. W latach 60-tych prowadził D. fabrykę wyrobów wełnianych, która zaliczała się wówczas do największych żydowskich przedsiębiorstw tego rodzaju w Łodzi.

A. A. D. m. Ł.: Nr. kat. 3884.
F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 239, 261, 264, 301.

1024 *(P. Z. G.)* Jakób Brustowski, znany pod przydomkiem „Jankiel Sojfer" był pisarzem ksiąg świętych, tefilin i mezuzot, oraz gorliwym chasydem. Początkowo jeździł do rabbi Binema z Przysuchej, a później do cadyka kockiego. Dzieci B. mieszkają w Łodzi.

1025 Jakób Pruszynowski (Prusinowski vel Pruśniewicer) pochodził z Łasku, gdzie był niezbyt zamożnym kupcem. Przeniósł się do Łodzi, zamieszkał tu przy ul. Wolborskiej i utrzymywał pokoje gościnne. Ożenił się z Chaną Grenzel ze Zduńskiej Woli, krewną rabina Chaskla Naumuberga (v. nr. 161). Był członkiem Chewry Kadiszy.

(P. Z. G.) Syn jego Józef P. był właścicielem domu w Łodzi. Córkę swą wydał Józef P. za łódzkiego fabrykanta i chasyda sochaczewskiego Sendera Gutmana. Dwaj synowie Jakóba P. Mojżesz i Natan, jakoteż drugi zięć Izrael Abowicz (v. nr. 2631) mieszkają w Łodzi.

1056 (*P. Z. G.*) Zysel Gita Dornbusch była córką bogatego kupca zbożowego w Zgierzu Wolfa Zylberberga, brata rabina w Łasku, w Kutnie, a następnie w Jerozolimie, Mojżesza Lejba Zylberberga, autora dzieł: „Zajit raanan" "זית רענן„ i „Tif'eret Jeruszalajim" "תפארת ירושלים„.

Mąż Zysli Gity, Aron Dornbusch był synem rzezaka zgierskiego Abrahama Aby D. i był zamożnym fabrykantem chustek, oraz właścicielem domu w Łodzi przy ul. Piotrkowskiej 38. Wiadomą jednak ogólnie rzeczą było, że duszą wszystkich interesów jego była żona. Zysla Gitla zmarła w połogu, przy rodzeniu dwunastego dziecka. Liczyła podówczas lat 39, a troje zpośród jej dzieci było już po ślubie.

Oto nazwiska i imiona potomstwa Dornbuschów:

1) Basza, żona Izaka Zylberberga (Nowy York);
2) Róża, żona Eleazara Opoczyńskiego (Nowy York);
3) Margula, żona Hermana Arnsberga (Nowy York);
4) Pesa, żona Mojżesza Herca Ruziewicza (Warszawa);
5) Chana, żona Salomona Baumana (Konin);
6) Sara (Salka), żona Józefa Lipskiego (Piotrków);
7) Abraham Abe, zmarł za młodu w Łodzi;
8) Mojżesz (Nowy York);
9) Estera, żona Bera Fenigsztajna (Łódź);
10) Laja, żona Isera Henrowicza (Łódź);
11) Rywka (Rebeka), żona Anszla Golda (Włocławek);
12) Wolf (Nowy York).

1064 (*P. Z. G.*) Józef Chaim Gotesgenade był zięciem Jakóba Olsztajna (v. nr. 43). Nie zajmował się pracą zarobkową, lecz wyłącznie studjowaniem ksiąg świętych i był na utrzymaniu u teściów. Był chasydem kockim rebe Mendele, po jego śmierci (w r. 1859) został wyznawcą syna jego Dawida, zaś po śmierci tego cadyka (w r. 1873) był chasydem syna tegoż Izraela. Józef Ch. G. pozostawił 2-ch synów: Mojżesza Mendla (w Palestynie) i Rafała (w Łodzi), oraz córkę, która wyszła zamąż za Szabtaja Rozena, właściciela domu i fabrykanta chustek w Łodzi (v. nr. 2473), zamieszkałego obecnie w Palestynie.

1069 (*P. Z. G.*) Abraham Lubiński (Lubiner) pochodził z miasteczka Lubień obok Kowala. Jego ojciec Nisan L. był człowiekiem uczonym i bogobojnym. Abraham L. ożenił się z Chają Hendlą (v. nr. 114), córką obywatela m. Jeżowa, Salomona Wajnberga. Po kilku latach pobytu w domu teścia, przeniósł się A. L. do Łodzi, gdzie zakupił dom

i rozpoczął handel manufakturą na wielką skalę. Po pewnym czasie otrzymał przedstawicielstwo największej łódzkiej firmy przemysłu włókienniczego „Karol Scheibler". A. L. był zwolennikiem cadyka z Grodziska. Po r. 1852, gdy zmarła mu żona, pozostawiwszy 4 dzieci, A. L. ożenił się ponownie z Taubą Fajgą, wdową po Judzie Rozenbaumie i córką Jechezkiela Brajtsztajna z Przytyka (v. nr. 2067). Tauba Fajga miała z pierwszego małżeństwa córeczkę Małkę Chanę, która wychowała się w domu Lubinera, zaś gdy dorosła, pojął ją za żonę syn Lubinera z pierwszego jego małżeństwa, Izak. Z drugiego małżeństwa A. L. dzieci nie miał.

Izak Lubiner przejął po śmierci ojca przedstawicielstwo firmy K. Scheibler. W domu swym przy ul. Piotrkowskiej 19 założył bejt-midrasz, istniejący po dziś dzień. Izak L. miał kilkoro dzieci. Jedna z jego córek wyszła za Abrahama Mojżesza Kohna, teścia Jakóba Lejba Mincberga, prezesa gminy żydowskiej w Łodzi i posła na Sejm Rzeczpospolitej.

1081 (*P. Z. G.*) Jerachmiel Berman, syn Samuela B. (v. nr. 173) był chasydem izbickim i człowiekiem bardzo bogobojnym. Opowiadają o nim charakterystyczną anegdotkę: podobno miał zanosić gorące modły do Boga, by dzieci jego nie zbogaciły się, albowiem bogactwo psuje i oddala od wiary. Utrzymywał się z małego handlu towarami kolonjalnemi, którego duszą była właściwie jego żona. Miał kilkoro dzieci, a mianowicie 1) Jekutiela Mojżesza, 2) Saula Józefa, 3) Izraela Becalela, 4) Basię Leję, żonę Becalela Józefa Eisenschmida, 5) Mirjam Brajndel, drugą żonę Jechiela Krajcera, 6) Sarę Deborę (rozwódkę), 7) Rebekę Rachelę, żonę Salomona Lewkowicza, 8) Jochewed Nechamę, żonę Berysza Edelmana.

1083 (*P. Z. G.*) Felicja Lande, córka Ajzyka Gerszona Brysza, właściciela fabryki cukru w Pięczniewie obok Łodzi i handlu towarów kolonjalnych i farb w Łodzi, była żoną Stanisława Lande, — rodem z Częstochowy — kierownika domu bankowego „Landau & Co" w Łodzi. Zmarła licząc lat 21 i osierociła dwie córeczki Jadwigę i Marję, które otrzymały bardzo staranne wychowanie w duchu postępowym. Jadwiga wyszła zamąż za Feliksa Landsberga, syna znanego przemysłowca Hilarego L. w Tomaszowie Mazow., zaś Marja wyszła zamąż za dra chemji Władysława Zaksa, właściciela fabryki chemikaljów w Częstochowie.

1105 Fryda Frenkel, córka Abrama Mojżesza Prussaka (v. nr. 2772).

1118 (*P. Z. G.*) Mojżesz Wolf Traube, syn Eleazara T. z Kalisza i prawnuk słynnego z pobożności i uczoności rabina w Kaliszu Abele hakohena („Abele charif"). Mojżesz W. T. był uczniem rabina zgierskiego Szaloma Hirsza Kohena, z którego jesziwy w Zgierzu wyszło wielu wybitnych ludzi. M. W. T. był zwolennikiem cadyka kockiego i cadyka z Góry Kalwarji. Ożenił się z córką rabina w Grodzisku Benjamina Schreibera (v. nr. 1671). W Łodzi prowadził kolekturę loterji państwowej. Pozostawił 2-ch synów: Abego i Jehoszuę. Obaj są mieszkańcami Łodzi.

1131 (*P. Z. G.*) Józef Morgensztern, syn Izraela Mordechaja i Brajny Morgensztern (v. nr. 1786) był bardzo uzdolnionym i biegłym w naukach żydowskich młodzieńcem. Zmarł, licząc lat 18, na chorobę płucną.

1143 Marcin (Markus) Łaski, z Poddębia, zięć J. S. Zalcmana (v. nr. 1014), należał do najznaczniejszych łódzkich hurtowników przędzy. Już w r. 1852 obroty handlowe jego handlu miały wynosić rocznie wedle źródeł urzędowych 10,000 rb. sr. tj. około 67,000 złp. Łaski należał do grupy oświeconych Żydów łódzkich, skupiających się dokoła domu modlitwy I. Zajdemana. Ł. odgrywał również bardzo poważną rolę w łódzkich kołach finansowych i był jednym z założycieli najstarszej i najpoważniejszej instytucji finansowej, Łódzkiego Tow. Kredytowego (założonego w r. 1872).

A. A. D. m. Ł. Nr. kat.: 2372, 2398.
F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi str. 83, 147, 172, 300.
Lodzer Zeitung. Jubiläumausgabe 1888.

1146 (*P. Z. G.*) Chanoch Lejbowicz był handlarzem ryb. Pozostawił 8 dzieci: 1) Icigo, 2) Barucha, 3) Natana, 4) Lajba, 5) Jutę, żonę Samuela Józefa Lubochińskiego, 6) Michlę, żonę Samuela Goldsztajna, 7) Sarę, żonę Salomona Moszkowicza (fryzjera), 8) Rajzlę, żonę Kopla Kopelowicza.

1153 Jakób Boehm z Sieradza, początkowo buchalter u Mamrotha lub Landego w Łodzi, usamodzielnił się z początkiem lat 40-tych i założył własny skład przędzy bawełnianej i towarów łokciowych przy ul. Średniej. B. jest prawdopodobnie pierwszym żydem łódzkim, który otrzymał pozwolenie na zamieszkanie przy ulicy Średniej, położonej poza obrębem rewiru żydowskiego, bowiem odpowiadał warunkom dekretu namiestnikowskiego z roku 1825. Był żydem „oświeconym", noszącym strój

krajowy (należał do grupy maskilów, której przewodził Zajdeman), ponadto zobowiązał się wybudować na placu pustym przy ul. Średniej dom murowany, któremu to warunkowi wkrótce uczynił zadość. Boehm należał do znaczniejszych kupców żydowskich w mieście, interesował się również ogólnemi sprawami miejskiemi.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 81, 142, 146, 166, 200, 221, 281, 283, 225, 309.
A. A. D. m. Ł. Nr. kat. 3908, 3902, 140.
Arch. Akt Dawnych w Warszawie: Akta Kom. rząd. spr. wewn Nr. kat. 1325.

1159 Lewek Zajdler, syn Pinchasa Z., posiadał od r. 1828 sklep towarów korzennych i żelaznych w rynku Starego Miasta i był właścicielem połowy domu na rynku Starego Miasta. Lewek Z. należał do średnich kupców łódzkich swego czasu. W latach późniejszych posiadał również hurtownię trunków krajowych. W latach 50-tych i z początkiem 60-tych, w epoce wielkiej ciasnoty pieniądza gotówkowego, zajmował się Z. „ażiotażem pieniądza kruszcowego", za co został ukarany. Był czynnym członkiem Chewry Kadiszy, elektorem bractwa w r. 1835, zaś Starszym w latach 1840 i 1842.

A. A. D. m. Ł. Nr. kat. 3908, 3902 i inne.
F. Friedman: Łódzka Chewra Kadisza.
" " Dzieje Żydów w Łodzi, str. 43, 56, 138, 148, 180, 277, 282.
J. Litwin: Łódzkie surogaty monety zdawkowej z okresu powstania styczniowego.

(*P. Z. G.*) Lewek Zajdler pozostawił syna Izraela Wolfa Z. i 4 córki, które wyszły zamąż za Mojżesza Żurkowskiego, Hirsza Engla, Wolfa Lewiego i Menachema Glicensztajna.

1171 (*P. Z. G.*) Glika Lewi, córka Izraela Wolfa Żurkowskiego ze Zgierza (siostra Tauby Prussak (v. nr. 1769) była żoną Szymszona Lewiego w Zgierzu. Córkę swą wydała za wielkiego przemysłowca łódzkiego, Dawida Prussaka. Po śmierci męża przeniosła się Glika Lewi do swej córki do Łodzi i tu dokonała żywota.

1217 (*P. Z. G.*) Abraham Berliński, syn Lipmana Berlińskiego (v. nr. 478), był zwolennikiem cadyka z Góry Kalwarji i posiadał sklep żelaza przy ul. Nowomiejskiej.

1234 (P. Z. G.) Juda Lejb Epsztajn, znany w Łodzi pod przydomkiem „Lejb Dobrer" (pochodził bowiem z m. Dobrej), był drobnym kupcem i chasydem kockim. Obaj jego synowie Saul i Hirsz Nachum byli przemysłowcami, przyczem bardziej wybił się Hirsz Nachum, jako fabrykant wyrobów flanelowych, kamgarnowych i kortów. Hirsz Nachum był ponadto właścicielem domu przy ul. Piotrkowskiej 69, gdzie użyczył bezpłatnego lokalu dla modlitewni jednej z sekt chasydzkich. Zięciem Judy Lejba E. był Hirsz Sztern'berg, znany z pobożności i uczoności chasyd.

1251 (P. Z. G.) Rajzel Cudkowicz była żoną sofera (pisarza rodałów) Izraela C. (v. nr. 1751). Jeden z jej synów, Mordechaj Samuel C. mieszka w Zgierzu i znany jest w kołach chasydzkich jako autor dzieła „Awnej Szoham" אבני שהם (Łódź, 1925).

1256 (P. Z. G.) Leja Witelsohn była żoną Dawida W. (v. nr. 149). Wedle tradycji rodzinnej miała ona wyjątkowo liczne potomstwo, a mianowicie 22 dzieci, które coprawda nie wszystkie podchowały się. Zmarła w podeszłym wieku, licząc lat 84 (v. nr. 65).

1261 (P. Z. G.) Perla Mindla Szereszewska była córką zamożnego Żyda warszawskiego Izaka Ajzyka Grauhara. Wyszła zamąż za Hirsza Turkeltauba w Warszawie (zwanego zpowodu swej zamożności „Herszel nugid") i miała z nim dwoje dzieci: Lejba T. w Warszawie i Gołdę, żonę Bera Tauba w Płocku.

Pierwszy mąż odumarł ją w młodym wieku. Perla Mindla wyszła po dłuższym czasie powtórnie zamąż za komisjonera towarów włókienniczych w Łodzi Lejba hakohena Szereszewskiego, podówczas już wdowca i ojca 2 synów (v. nr. 2710).

Perla Mindla urodziła drugiemu mężowi również 2-ch synów, a mianowicie: Samuela Wolfa, niegdyś poważanego fabrykanta i właściciela domu w Łodzi, oraz Elchanana, współwłaściciela firmy „Szereszewki & Perkal" w Łodzi (Obaj synowie byli zięciami Izaka Perkala ze Złoczewa). Zmarła w połogu z drugim synem, licząc lat 40.

1268 (P. Z. G.) Jakób Saul Berliński, syn Lejbusza Berlinera w Piotrkowie, znanego pod przydomkiem „reb Lejbusz reb Tejweles". Tejwele B. był synem rabina Hirsza Lewina w Berlinie. Tejwele B. ożenił się z córką znanego obywatela piotrkowskiego i osiadł w Piotrkowie, poczem zmienił swe nazwisko na Berliner (v. nr. 2593).

Jakób Saul B. ożenił się z córką rabina w Lutomiersku, Nuty Baharjera i miał z nią 3-ch synów: Tewelego w Łodzi, Manelego w Piotrkowie i Naftalego Hirsza, który osiadł w Dąbiu i prowadził tam hurtowy handel win. Syn Naftalego Hirsza, Lajb Berliner, zięć znanego rabina kaliskiego, Chaima Eliezera Waksa, miał duży skład win w Warszawie. Córkę swą wydał Lajb Berliner za syna cadyka z Góry Kalwarji, Majera Altera.

Największą chlubą domu Berlinerów był syn Lajba Berlinera, Saul Henoch, który do 22-ego roku życia zajmował się głównie naukami rabinicznemi i był wybitnym znawcą talmudu i literatury rabinicznej. Już mając lat 22, rozpoczął studja nad matematyką, ukończył po kilku latach uniwersytet w Giessen i uzyskał docenturę matematyki w Bernie Szwajcarskiem. Po wojnie światowej wrócił do Polski i objął kierownictwo żydowskiego gimnazjum realnego w Wilnie, lecz po kilku latach powrócił na katedrę w Bernie. Wkrótce potem został powołany do Polski na wyższe stanowisko w Głównym Urzędzie Statystycznym, poczem objął stanowisko kierownika Wydziału Statystycznego w ZUPU. Zmarł we wrześniu 1933 r. Ogłosił szereg prac z dziedziny matematyki, w szczególności: „Involutionssysteme in der Ebene des Dreiecks" (1914) i „Zwei neue projektive natürliche Geometrien" (1918 — 1919).

1270 (P. Z. G.) Mojżesz Wysocki, znany w Łodzi pod przydomkiem „Mojżesz D'worter", pochodził bowiem z m. Warty, gdzie za młodu studjował u maggida (kaznodzieji) w Warcie rabi Eljasza, który słynął ze swej bogobojności. Mojżesz W. ożenił się z córką obywatela ozorkowskiego i osiadł w Ozorkowie. Przez kilka lat był na utrzymaniu u teścia. Rodzice żony zaczęli po pewnym czasie domagać się, by począł zarabiać na życie i Mojżesz W. rozpoczął handel manufakturą, lecz zmysłu kupieckiego nie wykazał. Gdy mu robiono z tego powodu wyrzuty, opuścił dom rodzinny i udał się na Ukrainę, na dwór słynnego cadyka, Mordechaja Twerskiego, zwanego „reb Motele Czernobyler". Na dworze cadyka odgrywał Mojżesz W. niepoślednią rolę. Motele Cz. miał wybraną dziesiątkę (minjan מנין) najbliższych mu chasydów, z którymi odprawiał w późne popołudnia modły „Szacharit" שחרית. Do tej dziesiątki należał podobno także M. W. Cadyk czernobylski ponadto powierzał najzaufańszym swym chasydom zaszczytny obowiązek wychowywania jego synów. Między innymi właśnie M. W. został wyróżniony w ten sposób i otrzymał stanowisko „madricha" (wychowawcy מדריך) jednego ze synów cadyka, Abrahama (znanego później jako „Trysker maggid"). Jak opowiadają, był Mojżesz W. z początku zwolennikiem surowego ascetyzmu i umartwiał swe ciało, głównie długotrwałemi postami (od soboty do soboty). Później zmienił swe poglądy w tej sprawie. Pewnego razu przybył do cadyka czernobylskiego cadyk Icchak z Warki i został przezeń bardzo życzliwie

przyjęty. Dzięki temu stał się M. W. po wielu latach — po swym powrocie do Łodzi — zwolennikiem cadyka wareckiego, a po jego śmierci (w r. 1848) zwolennikiem jego syna r. Mendele w Warkach. Po śmierci reb Mendele (w r. 1868) jeździł do Berysza Landaua w Wielkiej Białej, syna rebego ciechanowskiego, a po jego śmierci (w r. 1876) przyłączył się do zwolenników r. Jechiela Dancygiera (syna cadyka Fajwla Gricera) w Aleksandrowie.

Z pierwszej żony miał Mojżesz W. troje dzieci: Najstarszy syn Chaim Binem, którego w młodości chciano wziąć do wojska rosyjskiego jako kantonistę, salwował się ucieczką zagranicę. Wkońcu osiadł w Anglji w Newcastle i zdobył sobie tu poważne stanowisko. Zczasem został nawet prezesem gminy żydowskiej w Newcastle. Nazwisko swe zmienił na Turner. — Drugi syn, Salomon Mordechaj, zamieszkał w Warcie, córka zaś wyszła zamąż za Borucha Przyrowera w Warcie. — Z drugiej żony, która w poszukiwaniu lepszego źródła zarobkowania osiadła w Łodzi, miał syna Izaka, który osiadł w Wieluniu, a następnie wyemigrował do Newcastle, oraz córkę Jochewed, żonę Hersza Lewiego w Łodzi.

1273 (*P. Z. G.*) Chaja Chawa Sara Topolewicz była córką Noego Haltrychta (v. nr. 1517) i żoną Samuela Topolewicza.

1282 (*P. Z. G.*) Szamaj Rotszyld był synem poważanego obywatela m. Bełchatowa, Fajwla R. i zięciem Ruwin-Izraela Frenkla z Sieradza (syna rabina w Lutomiersku, Judy Frenkla, autora dzieła: „Bejt Jehuda" בית יהודה). Od strony matki był Szamaj R. bratem cadyka Jakóba Blumenzona, znanego pod przydomkiem „Jankiele Widamer". Szamaj R. pozostawił 5 synów i 1 córkę, a mianowicie: 1) Judę Lejba, 2) Mojżesza, obu w Kozienicach, 3) Henocha w Sieradzu, zięcia rebego w Zawichoście Cwi Chaima (syna rabina w Kaliszu Mojżesza Efraima Jakubowicza), 4) Abrama Bera w Łodzi, 5) Samuela w Złoczewie, 6) Cyrlę, żonę Mendla Głogowskiego w Piotrkowie.

1295 Chana Gotesgenade była córką Mojżesza Olsztajna (v. nr. 43) i żoną Samuela Gotesgenade (syna rabina w Wiskitnie, Chaima G.)

1297 Rywka Elbinger, żona Markusa E. (v. nr. 2014) przemysłowca i kupca, właściciela jednego z większych żydowskich przedsiębiorstw fabrycznych w Łodzi w latach 50-tych (fabryka wyrobów

wełnianych). E. przybył do Łodzi z m. Tomaszowa.

F. Friedman: Żydzi w łódzkim przemyśle.

1329 Jakób Wołek Zonenberg, syn Pinchasa Z. (v. nr. 5) był bardzo czynnym społecznikiem. J. W. Z. wziął bardzo czynny udział w komitecie budowy domu modlitwy i mieszkania dla rabina w latach trzydziestych. J. W. Z. był również czynnym członkiem Bractwa Świętego, którego elektorem był kilkakrotnie (1833, 1834, 1840, 1841). W r. 1840, jako elektor bractwa, prowadził wspólnie z Zalcmanem i Goldenratem doniosłe dla rozwoju tegoż reformy. W r. 1842 był Starszym Bractwa.

J. W. Z. miał być pono jednym z pierwszych zwolenników cadyka izbickiego w Łodzi i wespół z kilku innymi chasydami izbickimi założył pierwszy w Łodzi dom modlitwy (Sztibł) dla tej grupy chasydzkiej.

A. A. D m. Ł. Nr. kat. 1331, 5395 i inne.
F. Friedman: Łódzka Chewra Kadisza.
„ „ Dzieje Żydów w Łodzi, str. 177, 201.
A. Tenenbaum: Di geszichte fyn Łodz.

(*P. Z. G.*) J. W. Zonenberg był właścicielem domu w Rynku Starego Miasta. Pozostawił 4-ch synów: 1) Pinchasa, 2) Mojżesza Samuela (członka Dozoru Bóżniczego w Łodzi), 3) Jicchaka Hirsza, 4) Michla oraz 3 córki, które wydał za Chaima Icie Breslera (jednego z najbardziej poważanych chasydów kockich i działaczy społecznych w żydostwie łódzkim) i za Ojzera Kirsztajna i Mendla Ulinowera. J. W. Zonenberg był członkiem komitetu budowy synagogi przy ul. Wolborskiej.

1338 (*P. Z. G.*) Jakób Meir Belin, przybył do Łodzi z Mińska Lit. w r. 1856 i zajął się sprzedażą komisyjną towarów łódzkich na rynkach rosyjskich. B. ma wielkie na tem polu zasługi. B. pochodził z bardzo arystokratycznej rodziny żydowskiej. Jest on potomkiem w piątej generacji słynnego gaona, autora dzieła „Szaagat Arjeh" (שאגת אריה). B. był zamożnym kupcem, a będąc człowiekiem bardzo pobożnym, łożył wielkie sumy na cele religijne. Tak więc założył własnym kosztem w r. 1867 w domu przy ul. Piotrkowskiej Bejt-midrasz, który istnieje do dziś dnia. B. miał być również jednym ze współzałożycieli synagogi na ul. Wólczańskiej i nowej Mikwy. Po śmierci rabina Lipszyca wziął B. udział w delegacji, która udała się do Łomży celem sprowadzenia na osierocone stanowisko duszpasterza łódzkiego (v. nr. 663), Eljahu Chaima Majzla, ówczesnego rabina łomżyńskiego.

W szpitalu im. Poznańskich znajdują się dwa łóżka ufundowane przez Belina, na imię jego i żony jego Suły (v. nr. 2347).

1340 (*P. Z. G.*) Sara Brajndel Izraelska, córka chasyda łódzkiego Salomona Działowskiego i żona Mendla I. zmarła w młodym wieku, licząc lat 20, zaledwie w rok po ślubie, naskutek choroby płucnej.

1342 (*P. Z. G.*) Abraham Hirsz Tagelicht syn Izraela Józefa T. (v. nr. 216), był pisarzem i nadzorcą leśnym u Jakóba Frenkla w okolicy Łodzi. Zginął na posterunku, zamordowany przez chłopa, któremu przeszkodził w kradzieży drzewa.

Abraham H. Tagelicht pozostawił 6 dzieci: Józefa w Łodzi, Mojżesza w Nowym Yorku, Izraela Nutę w Pesach Tikwa, Lejbusia, Fajwisza w Łodzi i Dawida w Londynie.

1359 Gabrjel Welner, syn Dawida Halewiego, urodził się w Wojdysławowie w r. 1805. Był chasydem rabina z Aleksandrowa. W ciągu długich lat był pisarzem leśnym. W podeszłym wieku osiedlił się w Łodzi, gdzie wespół z wnukiem swoim Dawidem Welnerem zajmował się produkcją włókienniczą. Zostawił 5 dzieci: 1) Szmula, kupca manufaktury, 2) Mojżesza Kopla, fabrykanta, 3) Abrama — fabrykanta, 4) Rajzlę, poślubioną z Abramem Frenklem, fabrykantem ze Zgierza, 5) Esterą, poślubioną z rzezakiem, synem rzezaka Lipego z Bełchatowa.

1377 (*P. Z. G.*) Eleazar Bernholc był synem Izaka Hirsza B. z Warszawy i zięciem Izaka Mojżesza Weiselfischa w Łodzi. Zmarł w wieku lat 26. Pozostawił syna Hirszla B., obecnie właściciela domu w Warszawie.

1394 (*P. Z. G.*) (Mirjam) Frajdel Witelsohn, córka Borucha Bendeta Naumberga w Błaszkach, brata rabina łódzkiego Chaskla Naumberga (v. nr. 161), żona zamożnego chasyda w Łodzi, Zelmana W.

Frajdla W. pozostawiła 4 dzieci: 1) Dawida w Wyszegrodzie, 2) Menachema Mendla, rabina w Siennicy, autora pism rabinicznych (w rękopisach), 3) Jechezkiela — w Łodzi, 4) Meira — w Łodzi.

1400 (*P. Z. G.*) Liba Chana Zylberszac (nie Silberstein) była córką Mojżesza Kohena Lipszyca z rodziny rabinów parzęczewskich (v. nr. 130) i żoną Szlojme Z. właściciela domu, chasyda kockiego. Pozostawił 6 dzieci: 1) Mordechaja Izaka, zięcia rabina w Piątku, 2) Berysza w Łodzi, który zmarł w Jerozolimie, 3) Abrahama i 4) Jakóba (obaj w Łodzi), 5) Fajgę Mirjam, żonę Saula Lande w Węgrowie, 6) Cyporę Maszę, żonę Jakóba Wajnachta.

1402 (*P. Z. G.*) Teodor Hirszberg był kupcem i właścicielem domu w Kutnie. Będąc człowiekiem o postępowych poglądach, dał swym 3 synom Jakóbowi, Franciszkowi i Józefowi, oraz córce Bronisławie europejskie wykształcenie. Jakób i Franciszek (dr. chemji) Hirszbergowie wywędrowali do Łodzi. Jakób Hirszberg był początkowo komisjonerem kamgarnowych wyrobów łódzkich, następnie rozpoczął sam fabrykować towary trykotażowe, aż w r. 1884 założył towarzystwo akcyjne „Hirszberg i Wilczyński", dla wyrobu trykotaży. Brał również czynny udział w życiu społecznem Łodzi. Zmarł w r. 1915, poczem kierownictwo fabryki przeszło w ręce jego synów Inż. Emila i Dra Leona Hirszbergów (córka jego Róża Herstein mieszka w Warszawie). Dr. Franciszek Hirszberg również począł się wybijać w przemyśle łódzkim i założył garbarnię, lecz zlikwidował swe przedsiębiorstwo w czasie wojny, poczem wyemigrował do Francji. Zmarł w Paryżu.

Trzeci syn Teodora Hirszberga pozostał mieszkańcem m. Kutna. Córka Teodora Hirszberga, Bronisława, wyszła zamąż za właściciela domu w Łodzi, Mieczysława Pinkusa, (członka łódzkiego D. B. i działacza).

1404 (*P. Z. G.*) Abraham Jakób Horończyk, syn Saula Horończyka, z miasta Dobrej i zięć Kalmana Poznańskiego (v. nr. 160), miał w Łodzi skład przędzy i towarów łokciowych już w latach 40-tych, należał również do pierwszych żydowskich właścicieli zakładów tkackich w latach 60-tych. Miał jedynego syna Saula (w Łodzi) i 3 córki, które wydał za ludzi uczonych w Piśmie, a mianowicie: za Icchaka Szwarca, rabina stupnickiego, Hercke Wolfa, działacza społecznego w Łodzi i teścia członka rabinatu łódzkiego, Lejbusia Rozenberga i Hirsza Grynsztajna w Konstantynowie. Był chasydem sądeckim i człowiekiem biegłym w naukach żydowskich.

Umierając pozostawił w testamencie na cele żydowskie 8000 rubli, które zabezpieczył hipotecznie na swej realności przy ul. Wschodniej 24.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 142, 166, 241.

1416 Józef Frenkel był synem słynnego filantropa łódzkiego, Jakóba Frenkla (v. nr. 904). Prowadził w Łodzi wielkie interesa handlowe i był bardzo poważany.

1424 (*P. Z. G.*) Mojżesz Baruch, syn Barucha Meira w Działoszynie, za młodu osiadł w Pabjanicach i rozpoczął fabrykować towary damskie i kamgarny. Zczasem założył tkalnię mechaniczną i stał się właścicielem jednej z największych fabryk w Pabjanicach. Po latach postanowił założyć skład wyrobów swej pabjanickiej fabryki w Łodzi i w tym celu zamieszkał przy ul. Cegielnianej 27 (dziś Śródmiejska 10) we własnym domu, który w tym celu wybudował. Odtąd ulica Cegielniana w ustach ludności żydowskiej była nazywana przeważnie „ברוך'ס גאס" (ul. Barucha). Po jego śmierci objęli fabrykę jego 4 synowie : August, Izydor, Salomon i Baruch Meir. Trzej pierwsi synowie mieszkali w Łodzi, a przedsiębiorstwem w Pabjanicach kierował Baruch Meir. August Baruch brał udział w życiu społecznem Łodzi i był przez długie lata członkiem zarządu Wielkiej Synagogi.

1427 Benedykt Jakób Tugendhold, inżynier, naczelnik warsztatów mechanicznych Drogi żelaznej Brzesko-Kijowskiej, był synem lekarza łódzkiego Dra Samuela T., pochodzącego ze słynnej warszawskiej rodziny T. (v. nr. 336).

1429 (*P. Z. G.*) Jechiel Anczel Dudelczyk (vel Dudelzak) był chasydem kockim, zięciem Mojżesza Dawida Laufera (v. nr. 883). Zajmował się pośrednictwem w handlu wyrobami włókienniczemi, a przez pewien czas jeździł na prowincję z wyrobami łódzkiemi jako komiwojażer Abrahama Bronowskiego. Miał 4 dzieci (wszystkie zamieszkałe w Łodzi): 1) jedynego syna Hirszla, 2) Leję, żonę Hirszla Frenkla, 3) Esterę Jutę, żonę Salomona Szrejbauma, 4) Judytę, żonę Lejzera Haka.

Nazwisko rodzinne brzmiało pierwotnie Dudelzak, później zmienione zostało na Dudelczyk.

1430 (*P. Z. G.*) Hirsz Lejb Kühn (Kin) był synem Ajzyka Izaka Kühna (v. nr. 574) i zięciem Natana Bergera. Zmarł, licząc lat 28.

1435 (*P. Z. G.*) Bluma Janowska, córka Szmula Kohna, znanego chasyda w Mogielnicy, była drugą żoną Jakóba Arona Janowskiego. Jakób Aron Janowski pochodził z Działoszyna, gdzie jego ojciec

rabi Mojżesz z Janowa słynął jako cadyk. Józef Aron Janowski również uchodził za człowieka bardzo bogobojnego i wybitnego kabalistę. Był najprzód rabinem w Rakowie, potem w Tomaszowie, w Działoszynie, a na koniec w Aleksandrowie. Jeździł do cadyka Bunema do Przysuchej, a następnie do cadyka Icchaka w Warkach. Będąc rabinem w Aleksandrowie, zaprzyjaźnił się z r. Chanochem Henichem Lewinem, który wtedy zgrupował dookoła siebie chasydów aleksandrowskich. Pozostawił po sobie szereg rękopisów, (część tych rękopisów wydana została przez jego syna Gedalję w Piotrkowie w r. 1898 pt. בית יעקב). Z drugą swą żoną Blumą Janowską miał 2-ch synów: Gedalję w Łasku, Józefa (Joske) w Łodzi oraz córkę Cyporę, żonę Berisza, rabina Osieckiego.

1457 (*P. Z. G.*) Jechiel Wolf Lipszyc, syn Kalmana z Siedlec, chasyda rabina Bunema z Przysuchej, był chasydem kockim, pozostawił 5-ro dzieci: 1) Icchaka, 2) Kalmana Mendla, 3) Nechamę, żonę Altera Kurca, 4) Rachelę, żonę Gedalji Białystoka, 5) Esterę Chanę, żonę Łazara Fajgenbauma.

1458 (*P. Z. G.*) Mojżesz Jehoszua Beharier, zamożny kupiec, uczony talmudysta, chasyd i potomek arystokratycznej rodziny żydowskiej. Ojciec jego, rabin lutomierski Natan-Nuta B., był autorem wielu dzieł, które jednak nie ukazały się w druku, gdyż rękopisy zostały zniszczone przez pożar. Rodzina ta szczyci się wielu wybitnymi przodkami, jak na to wskazuje drukowany rodowód rodzinny (Jiches-briw יחוס-בריו). M. J. B. był najprzód zwolennikiem cadyka z Przysuchej, następnie zaś chasydem kockim. Jak opowiadają, proponowano Mojżeszowi J. B. za czasów jego młodości objęcie urzędu rabinackiego w Aleksandrowie, lecz B. odmówił, mając zamiar poświęcić się handlowi.

M. B. wydał obie swe córki za znakomitych mężów. Jedna wyszła zamąż za Szlojme Auerbacha, rabina łęczyckiego, druga zaś poślubiła Barucha Mordechaja, syna cadyka kockiego.

1482 (*P. Z. G.*) Chaja Brzezińska była żoną Joela Fajwisza Brzezińskiego (v. nr. 306).

1483 (*P. Z. G.*) Józef Rozental, współwłaściciel wielkiego składu przędzy pod firmą „Rozentahl & Sand", właściciel domu przy ul. Piotrkowskiej 46, brał żywy udział w życiu społecznem Łodzi. Do Łodzi przybył z Prus. Syn jego Eljasz osiadł w Warszawie, zaś jego zięć Simon Heyman był właścicielem przędzalni w Łodzi.

1485 (*P. Z. P.*) Ester Ajzenszmit, córka rabina skierniewickiego Jakóba i wnuczka magida Eljasza, który słynął jako człowiek święty, była żoną Mojżesza Ajzenszmida (v. nr. 185).

1489 (*P. Z. G.*) Mordechaj Icchak Ajzenszmit był synem Abrahama Eljasza i Szajndli Ajzenszmitów. Abraham Eljasz Ajzenszmit był chasydem izbickim, zaś żona jego Szajndel była córką znanego szochetа łódzkiego Szlojme Hendlisza (v. nr. 191) i zarabiała na utrzymanie domu, bądźto wyszynkiem trunków (stąd przydomek „Szajndel di szenkierin"), bądźto handlem klejnotami.

1503 (*P. Z. G.*) R. G. Frenkel była córką Fiszla Handelsmana z Lublina i żoną Jakóba Frenkla (v. nr. 904).

1509 (*P. Z. G.*) Rajzel Marokko żona łódzkiego podrabina Lemla Marokko (v. nr. 2209), pochodziła z Ozorkowa. By ułatwić utrzymanie rodziny mężowi, którego pensja rabinacka nie starczyła na potrzeby domu, zajmowała się fabrykacją octu. Ocet ten posiadał pono dobrą markę. Na Pesach wysyłała stale w podarunku ocet świąteczny do pierwszego cadyka kockiego.

1511 (*P. Z. G.*) Nechemja (względnie Nachum) Rosanes był synem Tobjasza Rosanesa, jednego z najbardziej poważanych chasydów cadyka z Góry Kalwarji. Rodzina Rosanesów szczyci się swem pochodzeniem od jednego z najwybitniejszych uczonych owego czasu Judy Rosanesa, chachama baszy żydowskiego w Turcji w początkach XVIII wieku, autora komentarzy do dzieł Majmonidesa "משנה למלך„ i dzieła homiletycznego p. t. "פרשת דרכים„.

1512 (*P. Z. G.*) Matylda Kohn, była córką poważanego właściciela domu w Lublinie, Meira Lichtenfelda i wyszła zamąż za popularnego w Łodzi Dra Maksymiljana Kohna. Zmarła w młodym wieku (25 lat) i pozostawiła dwoje dzieci, Dra Stanisława Kohna w Warszawie i Zofję, żonę Dra Zdzisława Prechnera w Łodzi.

1517 (*P. Z. G.*) Mojżesz Haltrycht, syn Izaka Haltrychta (v. nr. 96) był człowiekiem bardzo uczonym. Z zawodu był melamedem (i mohelem). Przeżył on niezwykłą w swym rodzaju tragedję. Z 8-ga dzieci, które mu się urodziły, zmarło 7, pozostała tylko przy życiu jedna córka. Szczególnie

podziałał nań przygnębiająco jeden tragiczny dzień, w którym zmarło mu 3 dzieci na ospę. Wkrótce potem zmarł, licząc lat zaledwie 39.

1531 Baruch Berl Wajnberg, pochodził z Warszawy i był zwolennikiem cadyka w Warkach, a następnie cadyka aleksandrowskiego. Przez długie lata mieszkał w Rawie Mazowieckiej, gdzie prowadził zakład fabrykacji tałesów wespół z Iciem Meierem Alterem, późniejszym założycielem słynnej dynastji chasydzkiej w Górze Kalwarji (גערער רבי). Po pewnym czasie (w r. 1858?) przeniósł się do Łodzi, gdzie był znany pod przydomkiem ברוך דער טלית-מאכער. Po pewnym czasie został zaangażowany przez gminę żydowską w Łodzi jako sędzia przy rabinacie łódzkim. Wszyscy jego 3 synowie Motel, Mojżesz i Józef byli dość zamożnymi fabrykantami i chasydami. Córki wydał za Eleazara Hirszberga i Jakóba Lichtensteina. Obaj zięciowie zajmowali się fabrykacją wyrobów włókienniczych, stworzywszy wspólne przedsiębiorstwo pod firmą „Hirszberg & Lichtenstein". Obaj byli właścicielami domów (żona B. B. W. v. nr. 2730).

1550 (*P. Z. G.*) Mojżesz Jakób Orbach był synem Menachema Mendla Orbacha (v. nr. 1558). Posiadał w Łodzi skład okowity. Miał 5 dzieci: Salomona Lejba i Józefa Orbacha (wyemigrował do Francji) i Chaję Rywkę, żonę Załkinda Sieradzkiego, Zysię, żonę Zeliga Diamenta, Nechę, żonę Mendla Tornera.

1558 (*P. Z. G.*) Menachem Mendel Orbach, był synem Salomona Orbacha, rabina w Grabowie pod Łęczycą. Rodzina Orbachów vel Auerbachów wydała szereg rabinów i wybitnych osobistości. Menachem Mendel Orbach był pośrednikiem sprzedaży domów i nieruchomości i był człowiekiem dość zamożnym. Z żoną swą, córką Lewka Hebera (v. nr. 20), miał 6 dzieci: 1) Mojżesza Jakóba (v. nr. 1550), 2) Lejbla, 3) Wolfa, 4) Deborę, żonę kupca łódzkiego Herszla Zylbermana, 5) Sarę, żonę Chaima Meira Tyberga, 6) Zyslę, żonę Dawida Maszlanki. Dawid Maszlanka był właścicielem domu i maskilem, który dzieciom swym dał europejskie wykształcenie. Obaj jego synowie Dr. Adam i Dr. Maks Maszlanka są lekarzami w Łodzi.

1574 (*P. Z. G.*) Rywka Morgenstern była córką zamożnego zgierzanina Józefa Hirsza Szapiry, wywodzącego swój ród od słynnego rabina krakowskiego i kabalisty Natana N. Szapiry w XVII w. autora מגלה עמוקות. Rywka Morgenstern była żoną Jakóba Józefa Morgensterna, syna rabina w Łukowie i Łęczycy, autora dzieła מנחת הבוקר. Morgensternowie mieli jednego syna i dwie córki.

1591 (*P. Z. G*) Ester Lea Hirszenberg, żona Izraela Hirsza H. (v. nr. 1899), córka Cadoka Hendlisza ze Zgierza (v. nr. 507), była kobietą niezwykłych zalet serca i wychowała swe dzieci w duchu surowej pobożności i obserwacji przepisów religijnych. Ester L. H. jest babką słynnego malarza Samuela Hirszenberga.

1621 (*P. Z. G.*) Markus Kipper, był synem Dawida Kippera, kupca w Jekaterynosławiu, który dał swym synom staranne wychowanie. Gdy prosperity w łódzkim przemyśle zaczęła przyciągać również kupców żyd. z Rosji, przybył wprzód do Łodzi Karol Kipper, który założył tu przedsiębiorstwo komisyjne. Wkrótce potem w 1876 roku przybył brat jego Markus Kipper, a wreszcie Michał Kipper. Wszyscy trzej bracia założyli firmę „Bracia Kipper", która była jedną z największych firm komisjonerskich w Łodzi. Z kolekcjami towarów łódzkich rozjeżdżali bracia Kipper do najdalszych zakątków Rosji i dorobili się znacznego majątku. Zczasem nabyli kilka domów w Łodzi i fabrykę obuwia w Warszawie. Markus zmarł licząc zaledwie 38 lat, jeszcze jako kawaler. Karol Kipper zmarł w r. 1895 w wieku 47 lat i pozostawił syna (doktora filozofji) Hermana Kippera w Łodzi, zaś Michał Kipper zmarł w r. 1906.

1639 (*P. Z. G.*) Necha Haltrycht, (nie Galtrycht, jak podaje pisownia rosyjska w aktach Urzędu Stanu Cywilnego), pochodziła z Brześcia Kujawskiego i była żoną Icchaka Haltrychta (v. nr. 96)

1656 (*P. Z. G.*) Chaim Gurka, popularny w Łodzi pod przydomkiem „Chaim Zelner", był przez długie lata żołnierzem armji rosyjskiej i brał udział w obronie Sebastopola w czasie wojny krymskiej. Mimo długich lat poniewierki w armji rosyjskiej, pozostał wierny żydostwu. Do tych jego przejść odnosi się aluzja w tekście nagrobka „ובנסיונות נתנסה ועמד בכלם". Chaim Gurka ożenił się w Sebastopolu. Był chasydem kockim.

1657 Rozalja Lande była córką Lejba Kohna z Częstochowy (rodzina Kohnów pochodziła z Łasku) i żoną znanego maskila łódzkiego Aby Lande (v. nr. 955).

1667 (*P. Z. G.*) Abraham Buzyn pochodził z Łasku, gdzie miał oberżę i spędził znaczną część swego życia. Abraham Buzyn miał 2-ch synów: Herszа i Bejracha, oraz córkę Hindę. Gdy synowie jego mieli około 12 do 14 lat, rozpoczęło w Łasku brankę wśród dzieci

żydowskich do wojska rosyjskiego. Wówczas to obaj chłopcy uciekli zagranicę i zczasem zawędrowali aż do Transwaalu, gdzie doszli do wielkich bogactw i stali się właścicielami pól złota. Wspomagali hojnie rodzinę pozostałą w Polsce. Nazwisko rodzinne Buzyn zmienili na Kosut. Hirsz Kosut zamieszkał w Johannesburgu i sprowadził sobie żonę z rodzinnego miasteczka w Łasku. Bejrach Kosut zamieszkał w Capetown i ożenił się z Żydówką niemiecką. Abraham Buzyn przeniósł się na stare lata do Łodzi do swej córki Hindy, zamężnej ze Salomonem Melechem Wassermanem i tu zmarł.

1671 (*P. Z. G.*) Chana Monze Traube była córką słynnego rabina Benjamina Schreibera. (Początkowo sędziego duchownego w Rawiczu, następnie rabina w Szremie i w Grodzisku, zmarłego w r. 1839). Również matka jej Pesa pochodziła ze znanej rodziny rabinackiej (córka rabina w Lutomiersku Nuty Baharjera). Mąż Chany Monze, Wolf hakohen Traube (v. nr. 1118) był znany w Łodzi z pobożności i uczoności.

1674 (*P. Z. G.*) Estera Russak, żona Icchaka Salomona Russaka w Warcie, miała 3 synów: Natana, Benjamina i Noego w Warcie oraz córkę, zamężną za Chaimem Jakóbem Ajznerem w Łodzi. Po śmierci męża przeniosła się do córki do Łodzi i tu zmarła.

E. Russak była córką Bejnisza Kohna z Warty i siostrą Nechemji Mojżesza Kohna, rabina m. Warty (v. nr. 121).

1695 (*P. Z. G.*) Tauba Cytryn pochodziła z ziemi siedleckiej i była żoną Józefa Cytryna, który posiadał w Miszewie fabrykę spirytusu. Po śmierci męża przeniosła się do swych dzieci do Łodzi. Tauba C. miała 6 dzieci:

1) Lajzera Mordechaja, który założył w r. 1875 w Łodzi apreturę bawełnianą, rozszerzając ją stopniowo. (Dziś istnieje ta apretura pod firmą L. M. Cytryn przy ul. Brzezińskiej 50. Ponadto posiadają Cytrynowie znaczną tkalnię mechaniczną przy ul. Wolborskiej 44);
2) Mendla Cytryna;
3) Chanę Gitlę;
4) Temę Goldę, żonę Jakóba Mojżesza Berkowicza;
5) Michlę, żonę Eljasza Wierzowskiego;
6) Fajgę, żonę Wolfa Zandberga.

Cytrynowie byli chasydami kockimi i cadyka z Góry Kalwarji.

1703 (*P. Z. G.*) Eljasz Baruch Chęciński urodził się w Piotrkowie. Za młodu studjował pilnie gemarę. Ożeniwszy się z córką Józefa Synaj z Brzezin, po krótkim pobycie w tem mieście, osiedlił się w Łodzi i zajął się handlem skórami, który dobrze prosperował, dzięki czemu mógł nabyć dom przy ul. Nowomiejskiej 20. Z pierwszą żoną miał trzech synów: 1) Abrahama, kupca skór w Łodzi, 2) Rubena w Piotrkowie, 3) Berla w Pabjanicach. Po śmierci żony pojął za żonę jej siostrę Gołdę (v. nr. 2376), z którą miał 4 córki. Był początkowo chasydem wareckim, a następnie bielskim, zaś po śmierci rabina Berysza z Białej, został chasydem aleksandrowskim.

1711 (*P. Z. G.*) Fajga Rajca (Fela Rachela) Tykociner była córką zamożnego kupca w Lublinie Abrahama Abego Frenkla i żoną zamożnego kupca z Łomży, Nachmana Tykocinera. Tykocinerowie mieli 6-ro dzieci: 1) Salomeę, zamężną Efron w Petersburgu, 2) córkę nieznanego nam imienia, żonę wybitnego przedsiębiorcy i kupca Adolfa Dobranickiego w Łodzi, 3) Dorę, żonę Piotra Bekermana w Warszawie, 4) Belę, żonę Ignacego Poznańskiego w Łodzi (syn Beli i Ignacego Poznańskiego, Alfred Savoir w Paryżu, zdobył sobie rozgłos jako autor francuskich sztuk teatralnych), 5) Aleksandra, zięcia wybitnego przemysłowca S. Rosenblata w Łodzi, 6) Marjana, właściciela apretury w Łodzi. Będąc już w podeszłym wieku, zachorował F. R. Tykociner na raka i poddała się operacji w Królewcu. Na życzenie swych dzieci przyjechała potem do Łodzi i tu zmarła. Mąż jej, Nachman Tykociner, po kilku latach również zachorował i ulegając namowom dzieci, przeniósł się z Łomży do Łodzi. Tu zmarł i, został pochowany na Nowym Cmentarzu. Tekst hebrajskiego nagrobka F. R. Tykociner został ułożony przez ówczesnego rabina łódzkiego E. Ch. Majzla, który znał Tykocinerową z czasu jego pobytu w Łomży i bardzo ją poważał.

1718 (*P. Z. G.*) Józef Waldenberg był synem Szymona Waldenberga w Zgierzu, który odgrywał w tem mieście wielką rolę w życiu żydowskiem. Józef Waldenberg zapadł na chorobę płucną i przybył do Łodzi, by się leczyć, lecz niedługo potem zmarł, licząc lat 23.

1722 (*P. Z. G.*) Benjamin Zylbersztajn był synem Barucha Jakóba Zylbersztajna w Wojdysławie. Gdy Benjamin miał 6 lat, ojciec jego przeniósł się do Łodzi i trudnił się tu pośrednictwem w handlu wyrobami włókienniczemi. Benjamin Zylbersztajn w młodym wieku ożenił się, wkrótce też urodził mu się synek Godel. Lecz niedługo potem zapadł na zapalenie ślepej kiszki i zmarł w wieku 18 lat. Synek jego wychował się u dziadka, a potem wyemigrował do Ameryki i osiadł w Nowym Yorku. Zmarły był bratem znanego działacza „Mizrachi", członka Rady Gminy Żydowskiej w Łodzi, Wolfa Zylbersztajna.

1725 Judel Naumberg, syn rabina łódzkiego Chaskla Naumberga. Biografję Judla N. v. nr. 161.

1741 (*P. Z. G.*) Fajwel Frenkiel był synem Berisza Frenkla ze Zgierza chasyda wareckiego, a następnie aleksandrowskiego. Podobne były też zainteresowania religijne Fajwla. Fajwel Frenkiel pozostawił 6 dzieci: 2-ch synów—Izaka Mojżesza i Abrahama Lajba, oraz 4 córki, które wydał za Abrahama Bera Rotszylda, Abrahama Oszerowicza, Józefa Lipszyca i Mojżesza Wolfa Kohna.

1750 (*P. Z. G.*) Izrael Sender Cudkowicz znany był w Łodzi jako ישראל סופר, gdyż zajmował się pisaniem rodałów, tefilin i mezuzot (v. nr. 1251 o żonie i synu Cudkowicza).

1758 (*P. Z. G.*) Abraham Lubochiński był handlarzem ryb. Pozostawił 6 dzieci: 1) Mojżesza Lejba, właściciela domu 2) Chaima Bera, 3) Icchaka Jakóba, 4) Izraela, 5) Joela, 6) Mirjam, żonę Mendla Ciechanowskiego, szewca (por. nr. 313).

1765 (*P. Z. G.*) Ruchel Honigsztok była żoną M. Honigsztoka. Honigsztokowie mieli 4 dzieci, a mianowicie: syna Jukla, który był fabrykantem i właścicielem domu i wybudował domy nr. 12 i 14 przy ulicy Zawadzkiej, 2) Hirsza, 3) Cadoka, 4) Bajlę, żonę Lejba Galewskiego w Łodzi.

Meir Honigsztok przybył do Łodzi około 1842—43 z miasta Piątku. H. posiadał jeden z pierwszych domów zajezdnych żydowskich w Nowem Mieście, przy trakcie Piotrkowskim. Ten dom zajezdny, względnie „traktjernia", znajdował się w domu Augusta Hentschla, zwanym „Paradyzem (Paradies)". W domu Hentschla znajdowały się wogóle sale odnajmowane na rozmaite zabawy i imprezy, między innemi odbywały się tu pierwsze w Łodzi przedstawienia teatralne. Obok domu mieścił się słynny ogród dla zabaw, w którym Hentschel organizował rozmaite imprezy zabawowe, koncerty itp. Która część domu zajęta była przez H., niewiadomo. W każdym razie od tej swojej traktjerni otrzymał H. przydomek „der Paradizer", pod którem to mianem był w Łodzi bardzo popularny. H. był członkiem Bractwa Świętego i wchodził w skład Rady 18-tu.

A. A. D. m. Ł. Nr. kat. 10, 210.
F. Friedman: Łódzka Chewra Kadisza.
A. Tenenbaum: Geszichte fyn Lodz.

1769 (*P. Z. G.*) Abraham Prussak, urodził się w Drobinie, w ziemi płockiej w r. 1839. Podrósłszy udał się do Łodzi, gdzie jego wuj Abraham Mojżesz Prussak (v. nr. 2772) posiadał dużą fabrykę wyrobów wełnianych. Początkowo pracował przez kilka lat u swego wuja jako postrzygacz (Kettenscherer) i wyuczył się gruntownie tkactwa. Po ożenku (z Taubą córką Izraela Wolfa Żurkowskiego ze Zgierza (v. nr. 2761) usamodzielnił się przy pomocy skromnego posagu, który otrzymał i założył mały skład wyrobów sztrajchgarnowych, który zczasem rozszerzył do znacznych rozmiarów. Zbudował własną fabrykę przy ul. Długiej (dziś Gdańskiej) 145. Firma „A. Prussak" istnieje po dziś dzień. Ponadto wybudował dom mieszkalny przy ul. Piotrkowskiej 5, który po dziś dzień należy do jego spadkobierców. A. Prussak był pobożnym Żydem, brał udział w rozmaitych instytucjach religijnych i filantropijnych — należał do założycieli synagogi przy ul. Zachodniej „Wilker Szul" i był członkiem zarządu tej bóżnicy. Dwaj starsi jego synowie Wolf i Majer również zostali wychowani w duchu ortodoksyjnym, zaś dwaj młodsi synowie Michał i Jakób otrzymali europejskie wykształcenie i ukończyli politechnikę w Rydze. A. Prussak zmarł w Marjenbadzie, dokąd wyjechał w celach kuracyjnych, ale został pochowany w Łodzi. Gdy Abraham Prussak dorobił się w Łodzi majątku, sprowadził swego młodszego brata Dawida, który wkrótce się usamodzielnił i założył wielkie przedsiębiorstwo wyrobów włókienniczych „D. Prussak" o miljonowych obrotach.

1771 (*P. Z. G*) Mindel Rywka Goldkop była kobietą wykształconą. Pochodziła z miasta Błaszek. Była żoną Chananela Brzezińskiego (v. nr. 137). Po jego śmierci zarabiała na życie, udzielając lekcyj języków w zamożnych domach łódzkich. Wyszła zamąż powtórnie za Michała Goldkopa, któremu urodziła jedną córkę.

1785 (*P. Z. G.*) Aron Jakób Kissyn, syn Bencjona Kissyna i brat Hindy Kopciowskiej (v. nr. 1846). Bencjon K. był właścicielem domu przy ul. Wschodniej 66 (ul. Piłsudskiego), w którym założył bethamidrasz.

1787 (*P. Z. G.*) Brajna Morgensztern była córką Izraela Makowera z Płocka. Dziadek Brajny, Dawid Makower, miał 24 dzieci z jednej żony. Brajna wyszła zamąż za Izraela Mordechaja Morgensztern, chasyda z Góry Kalwarji, syna Mendla i B. Szyfry Morgensztern (v. nr. 2088). Zmarła, licząc lat 42, pozostawiwszy 10 dzieci, a mianowicie:

1) Juzpę (v. nr. 1131), 2) Rubena Dawida w Zelowie, 3) Judę Lejbusia w Łodzi, 4) Jakóba Gabrjela w Wielkiej Białej (B. Litewskiej),

5) Pinchasa w Warcie, 6) Esterę Fajgę, żonę Henocha Pinkusiewicza, 7) Chanę Sarę, 8) Jir'atę (imię żydowskie יראת jest bardzo rzadkie a pochodzi od wersetu biblijnego "אשה יראת ה' היא תתהלל"), żonę Mojżesza Lebina, 9) Libę, żonę Mojżesza Wajngartena, 10) Ajdlę, żonę Mojżesza Lipskiego.

Brat Brajny M., Ruben, w Płocku jest autorem selichy na dzień 7 Adar, którą do dziś dnia odmawiają w bóżnicy płockiej, oraz w płockiej bóżniczce w Łodzi.

1797 (*P. Z. G.*) Izak Meir Tennenbaum był synem Tobjasza Tennenbauma, zamożnego komisjonera i chasyda w Łodzi, właściciela domu Nr. 36-8 przy ul. Piotrkowskiej. Izak Meir Tennenbaum ożenił się w młodym wieku z córką bogatego obywatela Mławy Józefa Altera. Początkowo był na utrzymaniu teścia w Mławie. Po pewnym czasie wrócił do Łodzi i rozpoczął produkcję wyrobów kamgarnowych, lecz nagle zachorował i po jednym dniu choroby zmarł, licząc zaledwie 21 lat. Jedyny syn, którego zostawił, znajduje się w Rosji Sowieckiej.

1815 Estera, córka Efraima Fiszla, syna rabina łódzkiego Chaskla Naumberga, v. nr. 161.

1832 (*P. Z. G.*) Pesa (Pola) Schreiber była córką Michała Dobrzyńskiego z m. Kowala (obok Włocławka). Mąż jej Fajwysz (Fabjan) Schreiber znany był w Łodzi jako maskil i pedagog w domach prywatnych. F. Schreiber był jednym z pierwszych chowewe-sjonistów łódzkich. Był przyjacielem N. Sokołowa.

W kilka lat po śmierci żony (w r. 1891) wyemigrował do Argentyny, gdzie zakupił ziemię i zamierzał osiedlić się na roli. Lecz do tej pracy nie nadawał się i niedługo potem został kierownikiem szkoły ICA w jednej z kolonij żydowskich. Zczasem począł redagować pierwsze pisma żydowskie w Argentynie, a następnie współpracować w innych żydowskich pismach argentyńskich. W Argentynie znany był pod swym pseudonimem literackim Fabjan Sz. Halewy. Zmarł w Buenos Aires w r. 1932. Dzieci Schreiberów mieszkają w kraju i zagranicą.

1846 (*P. Z. G.*) Hinda Kopciowska była córką znanego łódzkiego bogacza Bencjona Kissyna i żoną znanego fabrykanta łódzkiego Berla Kopciowskiego. Zmarła w połogu, licząc lat 22. Ojciec jej Bencjon Kissyn postanowił uwiecznić jej pamięć kosztem 6000 rubli (które stanowiły

posag zmarłej córki) zakupił więc dom przy ul. Jakóba 6 i urządził tam Talmud Torę imienia Rabina E. Ch. Majzla (v. nr. 1785 i nr. 1861).

1854 (*P. Z. G.*) Sara Bajla Warchiwker była rodem z Tulczyna (na Podolu). Mąż jej Mojżesz Chaim Warchiwker, zwolennik cadyka w Sadogórze, był przez dłuższy czas liferantem armji rosyjskiej. Mieszkał w Warszawie, a następnie w Łodzi. W Łodzi stał się komisjonerem towarów włókienniczych łódzkich. Po śmierci żony Sary Bajli ożenił się poraz wtóry i w związku z nowem małżeństwem przeniósł się do Berdyczewa. Z Sarą Bajlą Warchiwker miał 3-ch synów. 1) Jakóba Warchiwkera, komisjonera i fabrykanta, właściciela domu przy ul. Piotrkowskiej 59, członka D. B. w Łodzi, zwolennika cadyka z Góry Kalwarji, 2) Abrahama Warchiwkera, komisjonera, człowieka bardzo poważanego w Łodzi, 3) Aszera, komisjonera w Warszawie.

1862 (*P. Z. G.*) Estera Kissyn z miasta Kaminki (w gubernji podolskiej), córka Judy Wajcmana (dziadka adw. J. Wajcmana w Łodzi), wyszła zamąż za Markusa (Mordechaja) Kissyna, syna Bencjona Kissyna (v. nr. 1785 i 1846). Zmarła, licząc lat 21. Mąż jej przeżył ją o kilkadziesiąt lat, zmarł bowiem w 1927 r. Pozostawił syna Samuela i córkę Różę, zamężną Fin.

Ciekawe, że matka jej po śmierci męża, J. Wajcmana, wyszła zamąż za Bencjona Kissyna.

1880 (*P. Z. G.*) Leja Horończyk była córką Izaka Lejba Lewiego w Lutomiersku i wnuczką Szymona Lewiego, rabina w Fordonie. Wyszła zamąż za Saula Horończyka, syna Abrahama Horończyka (v. nr. 1404). Leja i Saul Horończykowie mieli 3 dzieci: 1) Szymona, 2) Binę, żonę Lajbla Perlberga i 3) Fajgę, żonę Isachara Lidzbarskiego w Łodzi, zwolennika cadyka z Góry Kalwarji. Leja Horończyk zmarła, licząc lat pięćdziesiąt i kilka. Saul Horończyk pozostał wdowcem do końca życia. Zmarł w r. 1910, licząc 82 lat.

1883 (*P. Z. G.*) Izrael Samuel Wajland pochodził ze Zgierza, odznaczał się wiedzą i pobożnością. Zajmował się udzielaniem porad prawnych i cieszył się w tej mierze wielkiem zaufaniem wśród ludności. Jego jedyny syn Jakób Wajland był kupcem przędzy.

1890 (*P. Z. G.*) Frajdel (Fanny) Gliksman, córka Mojżesza Poznańskiego (najstarszego brata Izraela K. Poznańskiego v. nr

160), była żoną Dowa Bera Gliksmana (דער לאָמער גליקסמאן), fabrykanta chustek. Gliksman był człowiekiem zamożnym i wybudował ogromny dom mieszkalny przy ulicy Andrzeja 7. Fanny Gliksman brała żywy udział w instytucjach filantropijnych.

1893 (*P. Z. G.*) Gedalje Halpern pochodził z Jabłonny, w gubernji łomżyńskiej. Przez pewien czas pełnił obowiązki kantora i rzezaka w Tuszynie koło Łodzi. Gdy w r. 1851 zmarł rzezak łódzki, Hercke Oszerowicz, został Gedalje Halpern powołany na to stanowisko przez D. B. Był on chasydem wareckim, a następnie aleksandrowskim i to podobno stanowiło główną przeszkodę, dla której nie został zamianowany kantorem przez łódzki D. B., w którym mieli głos decydujący chasydzi koccy. W istocie jednak już w r. 1863 postanowił łódzki D. B. zamianować Gedalję Halperna jako drugiego kantora (pierwszym był Lejzer Perlmutter (v. nr. 2233) z pensją 150 rubli srebrnych rocznie, lecz władze nadzorcze nie zgodziły się na tę nominację. Dopiero w r. 1876, po założeniu nowej synagogi przy ul. Zachodniej, został do niej powołany w charakterze kantora. Gedalje Halpern był bardzo popularny w Łodzi pod nazwą ר' גדליה שוחט.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 274-5.

1898 Joachim Silberstein urodził się w Pilicy, w gub. kieleckiej. J. S. pochodził z ustosunkowanej rodziny żyd., która przybyła do Polski z Niemiec, gdzie główna gałąź tej rodziny nosi nazwisko Gumprecht. Rodzice wcześnie odumarli Joachima Z., który jako młody chłopak udał się do Pabjanic i tu, mieszkając kątem u krewnych, początkowo poświęcił się studjom talmudycznym w tamtejszym bet-hamidraszu. Ożeniwszy się porzucił studja talmudyczne i poświęcił się handlowi. Zrazu handlował lasami, następnie zakupił również dobro Lubornę niedaleko Tomaszowa-Mazow. Tutaj urodził mu się w r. 1838 syn, Markus Z. Joachim S. dał swym dzieciom bardzo staranne wychowanie i wykształcenie, zarówno w duchu żydowskim jak i świeckim, a szczególnie synowi swemu Markusowi dał wykształcenie handlowe w dziedzinie korespondencji i buchalterji.

W późniejszych latach przeniósł się Joachim S. do Łodzi. Tu brał żywy udział w życiu społecznem i przez pewien czas był również Starszym Dozoru Bóżniczego.

Ze wszystkich jego dzieci najbardziej wybił się Markus S., jeden z najznakomitszych żydowskich przemysłowców łódzkich. Markus S. początkowo był buchalterem firmy Kindlera w Pabjanicach, następnie przeniósł się do Łodzi i założył przy ul. Nowomiejskiej skład komisyjnej

sprzedaży wyrobów Kindlera. Zczasem rozpoczął Markus S. fabrykować na własną rękę, szczególnie towary wełniane, które, dzięki swej jakości, cieszyły się wielkiem wzięciem. Stopniowo rósł zasięg jego interesów, aż w r. 1892 mógł przystąpić do stworzenia S-ki Akcyjnej z kapitałem zakładowym 2-ch miljonów rubli, zaś w r. 1895 przystąpić do budowy olbrzymiej przędzalni.

Markus S. pojął za żonę Teresę, córkę znanego warszawskiego kupca i maskila, Mojżesza Kohna (v. nr. 3277). M. S. zmarł w r. 1899, lecz po jego śmierci przedsiębiorstwa jego, prowadzone przez zięcia Henryka Birnbauma (v. nr. 1014) i przez synów Stanisława i Mieczysława (tragicznie zmarłego w r. 1907 w czasie strajku robotników) nadal rozwijały się potężnie. W końcu wszystkie trzy wielkie przedsiębiorstwa fabryczne, pozostające w ręku tej rodziny, a mianowicie: „M. Zilbersztajn" „Dąbrówka" i „Piotrkowska Manufaktura" zostały połączone w jeden potężny koncern.

L. Kahan: Illustrirter Jurbuch.

1899 (*P. Z. G.*) Izrael Hersz Hirszenberg, syn zgierskiego kupca Dawida H. urodził się w Zgierzu i w młodym wieku przybył do Łodzi. H. był skromnym kupcem i nie prowadził rozległych i ryzykownych interesów. Nazwisko jego wsławili dopiero jego synowie.

Z małżeństwa swego z Esterą Leą Hendliszówną (v. nr. 1609 i 505) miał I. C. trzech synów:

Starszy syn, Dawid, w młodości już nauczył się fachu tkackiego a mając wielkie zdolności do rysunków, wkrótce wyrobił sobie markę nie, tylko tęgiego majstra tkackiego, ale przedewszystkiem bardzo uzdolnionego deseniarza. U syna jego Samuela H., urodzonego w r. 1865, jeszcze silniej przemówiła żyłka artystyczna. Opuściwszy dom rodzinny, o głodzie i chłodzie uprawiał studja malarskie w kraju i zagranicą (w Warszawie, Krakowie, Monachjum), aż wreszcie zwrócił na siebie uwagę swemi obrazami (przedewszystkiem słynny obraz p. t.: Golus). Samuel G. uchodzi za jednego z największych żydowskich malarzy czasów nowszych. Zmarł w r. 1908 w Jerozolimie. Również drugi syn Dawida, Leon, był malarzem, trzeci syn jest architektem, zaś córka była żoną rzeźbiarza Henryka Glicensztajna.

Drugi syn, Mojżesz Jehoszua H. urodzony w Zgierzu w r. 1849, był również majstrem tkackim i bardzo cenionym deseniarzem, odznaczał się jeszcze ponadto wielką przedsiębiorczością. Dobrawszy sobie wspólników, rozpoczął J. M. H. prowadzić interesy na coraz to większą skalę, produkując szczególnie systemem nakładowym znaczną ilość materjałów na ubrania

i suknie i posługując się przytem przeważnie pracą żydowskich chałupników. Przed wojną światową firma „Hirszenberg, syn i Halberstadt" postanowiła zakupić na własność wielkie zakłady fabryczne (przędzalnię, niciarnię, szarparnię i tkalnię), nie zadawalając się dotychczasowym chałupniczym systemem produkcji. W r. 1925 firma ta posiadała już wszystkie wyżej wymienione działy produkcji i zatrudniała w nich około 200 robotników.

Trzeci syn, Wigdor trudnił się dawniej handlem manufaktury. Jest obecnie członkiem Zarządu Synagogi przy ul. Zachodniej (Wilker Szyl) i Wiceprezesem Bezprocentowej Kasy Pożyczkowej (גמילות חסדים) przy tej synagodze.

L. Kahan: Illustrirter Almanach. Jüdisches Lexikon.
Dr. S. Gottlieb: S. Hirszenberg (Głos Poranny 19.II.1933).
יצחק ליכטענשטיין: שמואל הירשענבערג, פאריז.

1903 (*P. Z. G.*) Chana Ajlenberg, żona Szymona Ajlenberga, zwanego powszechnie „שמעון טורקער", gdyż ojciec jego przybył z miasta Turku do Łodzi (v. nr. 122). Córkę swą wydała za Lipę Parzęczewskiego. Synem z tego małżeństwa jest rabin miasta Józefowa pod Lublinem, Szymon Parzęczewski.

1907 (*P. Z. G.*) Krassel (Klara) Bielschowsky, urodzona w r. 1855, z miasta Glowitz (w Niemczech), z rodziny Blumenreich, wyszła zamąż za Pinchasa Bielschowskiego, syna kupca tekstylnego w Plausch (na Górnym Śląsku), Adolfa Bielschowskiego. Najstarszy brat Pinchasa Bielschowskiego Louis B. wyemigrował w tym czasie do Łodzi, gdzie wraz ze swym szwagrem, Aronem Stillerem, założył wielką fabrykę włókienniczą pod firmą „Stiller & Bielchowsky". Do tego to przedsiębiorstwa sprowadził swego młodszego brata Pinchasa Bielschowskiego i zatrudnił go jako buchaltera. Po kilku latach wyszło zarządzenie rządu rosyjskiego, nakazujące Żydom, obywatelom państw obcych, opuścić kraj. Nakaz taki otrzymał również Pinchas Bielschowsky, podczas gdy brat jego Louis, jako właściciel fabryki, został wyjęty z pod tej ustawy. W owym czasie wielu Żydów obcopoddanych w Łodzi, chcąc uniknąć skutków nakazu, przyjęło chrzest. Pinchas Bielschowsky wolał jednak opuścić kraj, zamiast wychrzcić się.

Klara B. zmarła w połogu, licząc lat 30. Jedyny jej syn zamieszkał w Niemczech.

1909 *(P. Z. G.)* Liba Barcińska była córką Mojżesza Lubawskiego w Nieszawie i żoną Abrahama Barcińskiego, kupca towarów włókienniczych w Nieszawie. Celem zakupna towarów Abraham Barciński często przyjeżdżał do Łodzi. Syn Barcińskich, Salomon, zupełnie przeniósł się do Łodzi, gdzie przez pierwszych kilka lat pracował w firmie „Dobranicki & Konstadt". Zczasem ożenił się z córką wielkiego przemysłowca Józefa Birnbauma i założył z nim wspólnie wielkie przedsiębiorstwo przemysłowe pod firmą: „Birnbaum & Co". W r. 1895 firma została rozwiązana, a Barciński założył własną fabrykę, przędzalnię i tkalnię wełny (towarzystwo akcyjne pod firmą „Barciński & Co", ul. Tylna 6). Syn Salomona Barcińskiego, Dr. Marceli Barciński, odgrywał wielką rolę w życiu społecznem Łodzi. Był prezesem związku przem. włók., znany był również jako mecenas sztuk pięknych. Zginął w katastrofie samochodowej w Warszawie. Liba Barcińska mieszkała stale w Nieszawie, lecz po śmierci swego męża przeniosła się do syna Salomona do Łodzi i tu zmarła.

1923 *(P. Z. G.)* Rywka Cyrla Szmalewicz była córką Mojżesza i Chany Maszy Szmalewiczów (v. nr. 2015). Mając lat 18, wyszła za Salomona Szmalewicza, a w wieku 19 lat urodziła bliźnięta, chłopca Samuela Pinchasa i córkę Małkę, lecz zmarła w połogu. Bliźnięta dochowały się. Samuel Pinchas Szmalewicz jest kupcem i właścicielem fabryki lamp w Łodzi. Małka wyszła zamąż za Abrahama Zylbersztajna w Łodzi.

1939 Szlomo Czośniak, szklarz, był jednym z 10 założycieli Stowarzyszenia dla Studjum Pisma Świętego (חברת תנ"ך).

1981 Róża Frenkel, była córką lekarza Dr. Michała Urbacha (v. nr. 2402) i żoną Natana Frenkla.

1985 *(P. Z. G.)* Juda Lejb Kalisz pochodził ze Strykowa. Ożenił się z córką Wolfa Lubnickiego z Aleksandrowa i zamieszkał w tem mieście. Potem przeprowadził się do Łodzi i trudnił się pośrednictwem w sprzedaży wyrobów włókienniczych. Był chasydem radomszczańskim. Pozostawił 8 dzieci, a mianowicie: 1) Salomona, 2) Szymona w Łodzi, 3) Mirjam, żonę Jeszaji Mordechaja Bociana, rzezaka w Szydłowcu, 4) Goldę, żonę Mojżesza Borowieckiego, właściciela domu i składu drzewa w Łodzi, 5) Gitlę, żonę Samuela Boneka w Łodzi, 6) Małkę, żonę Chaima Szymona Gostyńskiego (v. nr. 4730), 7) Deborę, żonę Abrahama

Jokóba Łubnickiego, 8) Rachelę, żonę Mojżesza Cukiera, właściciela domu w Łodzi.

1977 *(P. Z. G.)* Efraim Fiszel Kenig, syn kupca łódzkiego Gedalje Keniga (v. nr. 3557 i 2136) był zamożnym kupcem tekstylnym. Zwykł był dzień w dzień studjować jedną kartę Gemary wraz z Izraelem Ajzykiem Kinem (v. nr. 514). Zakupił miejsce na grób swój obok grobu tego uczonego.

2014 Markus (Mordechaj) Elbinger, przeniósł się w roku 1851 z Tomaszowa Mazowieckiego do Łodzi, gdzie założył tkalnię wyrobów bawełnianych. Z początku był to skromny zakład, złożony z 9 warsztatów, lecz później, z końcem lat 50-tych, został znacznie rozszerzony i należał do większych podówczas żydowskich przedsiębiorstw przemysłowych w Łodzi.

Żona M. E., Rywka zmarła w r. 1880 (v. nr. 1297).

A. A. D. m. Ł. Nr. kat. 3907, 3923.
A. A. D. w Warszawie Nr. kat, 20205, 1326.
F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 70, 83, 84, 238, 264, 301.

(P. Z. G.) M. Elbinger posiadał dom przy ul. Północnej 6., w którym prowadził wyszynk trunków. W licznych oficynach tego domu chętnie widział M. Elbinger rozmaite instytucje żydowskie. Stąd też miały siedzibę w tym domu liczne chedery i sekta chasydska. Syn jego, Hirszel Elbinger, był chasydem. Posiadał dom w Warszawie.

2015 *(P. Z. G.)* Chana Masza Szmulowicz, córka Judy Wolfa (v. nr. 267), urodziła się w Łodzi. Była żoną Mojżesza Szmulowicza (zwanego „Mojsze Bełchatower"), chasyda ciechanowskiego, a następnie strykowskiego, zatrudnianego przez długie lata w firmie „Abraham i Izak Lubiński" w Łodzi. Szmulowiczowie mieli 8-ro dzieci: 1) Rajzlę Leję, żonę Abrahama Izaka Amzla w Łodzi, 2) Rywkę Cyrlę, żonę Salomona Szmalewicza (v. nr. 1923), 3) Gitę Rachelę, żonę Samuela Lipszyca w Zgierzu, 4) Etę, żonę Majera Fogla w Zgierzu, 5) Judę Mendla w Grabowie, 6) Abrahama, 7) Chawę, żonę Izraela Pinczewskiego, 8) Frajdę, żonę Salomona Braunera w Łodzi.

2024 *(P. Z. G.)* Chana Juta Brzezińska była drugą żoną Pinchasa Brzezińskiego. Miała z nim dwoje dzieci: Chanę, żonę Arjego

Prawdy w Łodzi i Fajgę Deborę, żonę Eljasza Tennenbauma we Włocławku. Zmarła w połogu z trzeciem dzieckiem.

2032 (*P. Z. G.*) Abraham Cylich, najmłodszy syn Meira C., który piastował urząd rabina w Łasku przez 50 lat zgórą od r. 1774. Meir C. nie wydał drukiem żadnej pracy, lecz był w rzeczywistości bardzo wybitnym uczonym, cenionym niezmiernie przez współczesnych sobie rabinów, np. słynnego Akibę Eigera. Meir C. zmarł w r. 1826. Nazwisko swe rodzinne wywodzą Cylichowie od nazwy niemieckiego miasteczka Zillichau, obok Berlina, z którego pochodzą.

Abraham C. był podobnie jak jego ojciec, mitnagdem. Pomimo swego wykształcenia żydowskiego nie chciał Abraham C. poświęcić się zawodowi rabinackiemu, lecz pozostał kupcem. Jego pierwsza żona była córką słynnego uczonego rabbi Lejbusza reb Teweles Berlinera (v. nr. 2593) z Piotrkowa. Miał z nią 3 dzieci: Tejwelego, Hirsza i Meira. Po jej śmierci pojął Abraham C. za żonę córkę rabina w Głownie, Michała Pacanowskiego. Przez wiele lat mieszkał Abraham C. w Głownie, zaś na stare lata przeniósł się do swego syna, Szymona C. do Łodzi i tu zmarł, mając lat 68.

Z drugą żoną miał Abraham Cylich następujące dzieci; 1) Szymona, właściciela domu w Łodzi i chasyda, 2) Kraslę, żonę Fajwla Olszera w Łodzi, 3) Jutę, żonę Mojżesza Rozenbauma w Łodzi.

2036 (*P. Z. G.*) Jechezkiel Horończyk, syn Saula Horończyka, człowieka bardzo uczonego, zięcia Szmerla Segała (v. nr. 58) pozostawił jednego syna, Chaima Borucha Horończyka.

2037 (*P. Z. G.*) Józef Dawid Hecht urodził się w Tuszynie i mieszkał przez długie lata w Konstantynowie. Był zwolennikiem cadyka w Warkach, a następnie cadyka w Aleksandrowie. Ożenił się z córką Eljasza, rabina z Rozprzy, jednego z najwybitniejszych chasydów cadyka opatowskiego אפטער צדיק. Ostatnich 8 lat spędził w Łodzi, gdzie był bardzo popularnym mohelem. Jeden z synów jego Szabse Hecht również jest znanym w Łodzi mohelem.

2040 (*P. Z. G.*) Aleksander Poznański przybył do Łodzi z Ozorkowa, był średnim fabrykantem włókienniczym i chasydem radomszczańskim (jeździł do rabina Szlojme w Radomsku, autora „תפארת שלמה"

(v. nr. 1880). Był jednym z założycieli synagogi przy ul. Zachodniej i jednym z 8-miu obywateli, na których nazwiska został poczyniony zapis hipoteki tej bóżnicy. Kantorowi łódzkiemu Lejzerowi Perlmuterowi dopomógł zebrać środki pieniężne na wydanie jego dzieła „אבן משה". Z pierwszą żoną nie miał dzieci. Po jej śmierci poślubił drugą żonę, z którą miał 2-ch synów i jedną córkę.

2045 (*P. Z. G.*) Icchak Frydwald, rodem z Warszawy, był mosiężnikiem. Zmarł, licząc zaledwie 36 lat. Pozostawił 4 dzieci: 1) Izraela, manipulanta w Łodzi, 2) Zalmana, fabrykanta wody sodowej, 3) Daniela, autodydaktę, nauczyciela tańców w Łodzi, 4) Genendlę, żonę Samuela Środka, który wyemigrował do Ameryki.

2063 (*P. Z. G.*) Mirjam Traube-Baumritter była córką znanego obywatela miasta Lutomierska, Pinchasa Hakohena Lewina, siostrą cadyka aleksandrowskiego r. Henicha Lewina. Wyszła zamąż za Chaima Traubego w Kaliszu i miała z nim 4 dzieci. 1) Mordechaja Szymszona w Łodzi, 2) Henicha Mojżesza w Kaliszu, 3) Chaję Pesę, żonę Abrahama Kohna w Łodzi, 4) Drezlę Leję, zamężną Nirenberg. Po śmierci męża wyszła ponownie zamąż za Baumrittera w Warszawie.

2067 (*P. Z. G.*) Tauba Fajga Rozenblum-Lubińska, rodem z Przytyka, była żoną Judy Lewiego Rozenbluma i urodziła mu jedynaczkę Chanę Małkę. Po śmierci męża wyszła powtórnie zamąż za Abrahama Lubińskiego (v. nr. 1069). Córka jej, Chana Małka, wyszła potem zamąż za syna Abrahama Lubińskiego, Izaka (v. nr. 3257). Tauba Rozenblum Lubińska była znaną w Łodzi filantropką, szczególnie zajmowała się tow. „הכנסת כלה".

2073 (*P. Z. G.*) Eliezer Chaim Cederbaum, rodem z Przytyka, był chasydem kockim, a następnie zwolennikiem cadyka z Aleksandrowa i Góry Kalwarji. Był pośrednikiem sprzedaży wyrobów tekstylnych. Jednym z jego wnuków jest poważany obywatel łódzki, Mojżesz Cederbaum.

2088 (*P. Z. G.*) Szyfra Mirjam Morgenstern była córką słynnego aleksandrowskiego rabbiego Chanocha Henicha hakohena Lewina. Mąż jej, Mendel M., był synem uczonego i chasyda Izraela M.,

brata pierwszego kockiego cadyka, r. Mendelego M. Izrael nie piastował nigdy urzędu rabinackiego, lecz zajmował się handlem, choć był uczonym na wielką miarę. Mendel Morgenstern przez kilka lat był na utrzymaniu teścia w Aleksandrowie, poświęcając się wyłącznie studjom świętych ksiąg. Potem udał się do Łodzi i zaczął się trudnić produkcją wyrobów włókienniczych. Gdy dorobił się majątku, zakupił dom przy ul. Piotrkowskiej 62 i porzucił zajęcia. M. mieli troje dzieci, synów Pinchasa Lejbusza i Izraela Mordechaja oraz córkę, żonę znanego chasyda Nachmana Herca w Łodzi.

2089 (*P. Z. G.*) Mojżesz Aron Hendlisz, syn Cadoka Hendlisza ze Zgierza (v. nr. 507), był drobnym kupcem w Łodzi. Pozostawił 2-ch synów: Rafała i Jedydję.

2092 Eljezer Horowicz był synem Meira Horowicza (v. nr. 65 i 471).

2108 (*P. Z. G.*) Izak Salomon Opatowski pochodził z bardzo ustosunkowanej rodziny, która wywodzi się od znanego rabina w Hildesheim Eljakima Götza, autora: „אבן שהם" (Dyrhenfurt, 1733) i „רפדוני בתפוחים" (Berlin 1712). Izak Opatowski był rodem ze Zduńskiej Woli, synem Eljakima Gecla Opatowskiego i wnukiem znanego, bogatego chasyda i filantropa ze Zduńskiej Woli Fajwisza Opatowskiego. Ożenił się z córką rabina Zduńskiej Woli, Lewiego Izaka i zamieszkał w Łodzi. Trudnił się tu handlem towarów kolonjalnych. Miał 3-ch synów: Lewiego Opatowskiego w Odesie, Mojżesza i Fajwisza Opatowskich w Łodzi, oraz córkę Hadassę. Z rodziny Opatowskich w Zduńskiej Woli wywodzi się również słynny pisarz żydowski w Ameryce, Józef Opatowski (Opatoszu).

2112 (*P. Z. G.*) Estera Kaufman pochodziła w prostej linji od słynnego gaona wileńskiego, Eljasza. Ojciec jej, Izak Warszawski, posiadał farbiarnię w mieście Serej, w gubernji suwalskiej. Matka jej Frajdla była córką Zalmana Bera, wnuka gaona wileńskiego.

Estera wyszła zamąż za Szaloma Szachnę Kaufmana. Początkowo mieszkali w Sereju, później Kaufman osiedlił się w Łodzi, jako komisjoner łódzkich towarów włókienniczych. Mieli 3-ch synów i 3 córki, a mianowicie: 1) Izak, 2) Zalmán (obaj wyemigrowali do Ameryki), 3) Lajb, który założył przedsiębiorstwo ekspedycyjne w Łodzi, 4) Menuchę, żonę Aby Franka w Nowym Yorku, 5) Frajdlę, żanę Izaka Kohna (Nowy York), 6) Libę Perlę,

żonę komisjonera łódzkiego, Mojżesza Monosowskiego. Monosowscy mieli 4-ch synów: trzej (Eljasz, Izak i Feliks) mieszkają w Łodzi, czwarty, Wolf, został w czasie wojny zaciągnięty do armji rosyjskiej i zginął w bitwie pod Stopnicami w r. 1915. Ich córka Fanny wyszła zamąż za słynnego łódzkiego przemysłowca, finansistę i filantropa Borysa Ejtingona, zm. we Wiedniu w r. 1932.

2131 Moryc Zand, syn Józefa Zanda z Częstochowy (v. nr. 671), brat Wolfa Z. (v. nr. 853), pojął za żonę córkę S. Ch. Zalcmana (v. nr. 1014) i był początkowo zatrudniony w firmie swego teścia. Zczasem usamodzielnił się i był jednym z największych hurtowników przędzy w Łodzi. Z końcem lat 50-tych założył również przędzalnię wełny, jedną z największych w owym czasie w Łodzi.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 83, 143, 155, 166, 179, 193, 198, 201, 258, 259, 300, 309.

2132 (*P. Z. G.*) Fejwisz Herszkorn (nie Herszkowicz) pochodził z Łęczycy, gdzie mieszkał jego ojciec Wolf Herszkorn (zwany Wolf Skierniewicer). Fajwisz Herszkorn ożenił się z córką Lajbusia Wieliczkera ze Zduńskiej Woli. Po kilku latach przeniósł się do Łodzi, gdzie trudnił się drobnym handlem (przydomek: „פייביש וואליער"). Miał jedynego syna Zelmana, który ożenił się z córką Izraela Szurka z Kalisza, osiadł w tem mieście i trudnił się fabrykacją koronek. Potem wyemigrował do Ameryki i tam doszedł do znacznego majątku jako fabrykant koronek. Fajwisz Herszkorn miał również 3 córki, które wydał za ówczesnego rabina sieradzkiego Samuela Jakóba Wajnberga (jednego z najwybitniejszych chasydów aleksandrowskich), Mendla Risa i Icie Meiera Tennenbauma w Łodzi.

2135 (*P. Z. G.*) Mojżesz Michał Berliński był synem Hilela Berlińskiego ze Zgierza. Mieszkał początkowo również w Zgierzu, ale na starość przeniósł się do Łodzi.

2136 (*P. Z. G.*) Dow Ber Kenig, syn Gedalje Keniga (v. nr. 3557), był właścicielem domu i znanym w Łodzi chasydem i filantropem. Dzieci jego cieszyły się poważaniem w sferach religijnych żydowskich.

2189 (*P. Z. G.*) Hinda Gołomb, córka jednego z najznakomitszych obywateli żydowskich m. Łasku, Mojżesza Jicchaka Gliksmana,

właściciela domu i handlu towarów kolonjalnych. Mojżesz I. G. był również mężem uczonym i otrzymał tytuł duchownego w m. Łasku (more-horaah), lecz będąc człowiekiem zamożnym, urząd ten pełnił honorowo, nie pobierając żadnego wynagrodzenia. Właściwe nazwisko rodzinne Mojżesza I. było Heuschrek i to nazwisko nosił jeszcze jego ojciec Jakób H., który miał przedstawicielstwo wódek gorzelni hr. Potockiego. Lecz Mojżesz Icchak, ożeniwszy się z córką uczonego Barucha Bendeta Gliksmana, przybrał nazwisko swego teścia i wystarał się o legalizację tej zmiany nazwiska. Żona Mojżesza I., matka Hindy Gołomb nazywała się Frymet, zwana popularnie „Frymet reb Bendet's".

Mąż Hindy, Eleazar Meir Gołomb, był biegłym w naukach żydowskich człowiekiem i bogobojnym Żydem. Był on synem Herszla Gołomba, zięcia Jicchaka „Turkera" Ejlinberga (v. nr. 121).

Hinda i Eleazar G. pozostawili dość liczne potomstwo, a mianowicie:

1) Baruch Bendet był poważanym w mieście fabrykantem chustek kamgarnowych. Będąc zapalonym sjonistą, udał się w r. 1910 do Palestyny i osiadł w Petach Tikwa. Przez dwa lata był B. B. G. przewodniczącym samorządu w tej kolonji. Zmarł w r. 1922.

2) Rywka, wyszła zamąż za zamożnego żyda łęczyckiego Józefa Landaua (wdowca). Zmarła w r. 1929. Z tego małżeństwa urodziły się 2 córki: jedna wyszła zamąż za dra med. Hilarego Gliksmana, druga za dra med. Wolfa Eychnera.

3) Rikka jest żoną Markusa Gliksmana w Łodzi.

4) Lejbusz, emigrował do Ameryki, gdzie obecnie zamieszkuje.

2190 (*P. Z. G.*) Jachet Orner zmarła w młodym wieku jako niezamężna. Ojciec jej, Wolf Orner, był dwukrotnie żonaty. Pierwsza żona (córka Załkinda Orbacha w Łodzi) odumarła go w młodym wieku; wówczas ożenił się poraz wtóry z córką Mojżesza Lipszyca z Parzęczewa. Jachet Orner była prawdopodobnie córką z drugiego małżeństwa. Miała 3-ch braci. Najstarszy Izrael Izak (z pierwszego małżeństwa Wolfa Ornera) miał syna Załkinda (Zygmunta), który sam nauczył się ślusarstwa i zczasem stał się właścicielem fabryki maszyn w Łodzi. Dwaj bracia Jachety, synowie Ornera z drugiego małżeństwa, byli rabinami, a mianowicie: Jakób był rabinem w Kościelsku, w Pułtusku, następnie w Modrzylach i Nasielsku, Henich– rabinem w Laskierowie. Jakób Orner wsławił się wydaniem dzieła pilpulistycznego: "אגודת אזוב„ (część pierwsza Warszawa 1906, część druga Biłgoraj 1909). Były to prace jego teścia, rabina w Białej, Wolfa Nachuma Borensztajna (ojca rebego sochaczewskiego Abrahama), które jednak Jakób Orner dopiero przysposobił do druku i uzupełnił własnemi uwagami p. t.: "טהרת אזוב„. Ponadto wydał dzieło homiletyczne p. t. "דרוש יהונתן„. Rozpoczął również druk komentarza do masechty „Bechoroth" p. t. "בכורי יעקב„, lecz zmarł w toku pracy, licząc lat 49 (w r. 1915).

2197 (*P. Z. G.*) Rachela Gitla Zamek, córka Herszla Fersztenberga z Warszawy, była żoną Gecla Zamka, który był komisjonerem towarów łokc. kupców warszawskich, w szczególności braci Zolberg. Zamek G. był chasydem, zwolennikiem cadyka w Mszczonowie. Zamkowie mieli 6 dzieci: 1) Izaka Majera w Łodzi (v. nr. 2992), 2) Herszla w Warszawie, 3) Małkę, żonę Ajzyka Firszta w Warszawie, 4) Cyrlę, żonę Izaka Meira Kleina w Łodzi, 5) Maszę, żonę Chaima Klajera w Warszawie, 6) Sarę, żonę Chaima Rozenfarba.

2209 (*P. Z. G.*) Aszer Lemel Marokko, podrabin i sędzia religijny gminy łódzkiej.

A. L. Marokko był wybitnym uczonym. Był on zwolennikiem cadyka z Przysuchej, a następnie chasydem kockim. Na stanowisko duchownego w Łodzi („more-horaah") został przyjęty przez rabina Chaskla Naumberga w r. 1842. Początkowo przyrzeczono mu 8 rb. tygodniowo, później zaś, gdy gmina przyjęła również słynnego kantora Lejzera Perlmutera (v. Nr. 2297) i nie mogła sprostać swym zobowiązaniom pieniężnym, obniżono Lemłowi M. pensję jego do połowy. Zczasem, wraz ze zwiększeniem się gminy żydowskiej, powiększono ponownie pensję Lemla M., która przez pewien czas wynosiła 4 ruble tygodniowo (w r. 1858), a później doszła do 6 rubli (1 rubel równał się 6 złp. 20 groszy, 1 złoty miał 30 groszy). Marokko bardzo często zastępował rabina Naumberga, a później Lipszyca, gdy ci wyjeżdżali z Łodzi, zwłaszcza w czasie ich częstych wyjazdów do Kocka.

Lemel M. urodził się w Wyszegrodzie u bardzo ubogich rodziców. Ojciec jego Natan oraz matka odumarli go, gdy był jeszcze dzieckiem. Zaopiekowała się nim ciotka, imieniem Judyta, która nietylko dała mu utrzymanie, ale również łożyła na koszta nauki chłopca. Chłopak uczył się bardzo pilnie, a ukończywszy naukę w bet-hamidraszu, wyjechał do jeszywy słynnego rabina w Strykowie, Mojżesza Arona (później Mojżesz Aron został rabinem w Kutnie). Gdy po kilku latach gorliwej nauki opuszczał Lemel M. jeszywę, otrzymał licencję „smichę" na rabina z rąk Mojżesza Arona. Lemel M. ożenił się z Rajzlą, córką Samuela Rozenkranca (v. nr. 1525) i osiadł w Ozorkowie, prowadząc jeszywę, z której wyszło

wielu wybitnych talmudystów. Następnie został powołany do Łodzi i na tem stanowisku pozostał do swej śmierci przez 45 lat.

Lemel pozostawił następujące potomstwo:

1) Mojżesz, uczony i bogobojny chasyd. Zmarł w Górze Kalwarji, bawiąc w gościnie u tamtejszego cadyka.

2) Jakób, był również człowiekiem uczonym. Podczas gdy żona jego Sara Fajga zajmowała się sprzedażą manufaktury, Jakób M. poświęcał się wyłącznie studjom. Dopiero, gdy interesa się pogorszyły był zmuszony Jakób M. oglądnąć się za źródłem zarobku i przyjął stanowisko duchownego (more-horaah) w Łodzi. Zmarł w r. 1892. Najstarszy syn Jakóba, Judel Marokko mieszkał w Otwocku i zmarł w 1933 r. Jest autorem znanych i cenionych dzieł talmudycznych, wydanych pod zbiorowym tytułem „Kibbuc Jehuda" oraz „Bejur Jehuda".

3) Samuel, był niegdyś duchownym (more-horaah) w Biskowicach (Biskupicach?), obecnie zaś żyje w Łodzi.

2211 (*P. Z. G.*) Abraham Sieradzki był właścicielem sklepu futer na Nowym Rynku (pl. Wolności). Przez pewien czas piastował urząd Starszego w Bractwie Pogrzebowem. Synami jego są Emanuel i Dow Sieradzki w Łodzi.

2216 (*P. Z. G.*) Boruch Mordechaj Szymsio był człowiekiem uczonym i posiadał dyplom rabinacki (היתר הוראה), lecz nie został rabinem, gdyż zmarł za młodu, mając 18 lat. Ojciec jego, Salomon Zalman, był nauczycielem (melamedem)

2232 (*P. Z. G.*) Dow Ber Kujawski był gorliwym chasydem, z początku jeździł do rabina Binema do Przysuchej, potem do Kocka i do Góry Kalwarji. O utrzymanie domu troszczyła się żona. Kujawscy mieli 5-ro dzieci: 3 synów w Łodzi: Izaka, Jehoszuę i Michała, 2 córki: Fajgę Leję, żonę Lajbusia Wintera i Rywkę, żonę Tobjasza Rozanesa. Syn Michała Kujawskiego, Benjamin, wyemigrował do Ameryki, zmienił nazwisko na Winter, tam doszedł do majątku i do wielkiego znaczenia jako działacz społeczny. Benjamin Winter piastuje od szeregu lat godność Prezesa Federacji Związku Żydów Polskich w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej.

2233 Lejzer Perlmutter, syn Mojżesza P. przybył do Łodzi z Sieradza, powołany do pełnienia obowiązków kantora w gminie łódzkiej. L. P. prawdopodobnie objął swe stanowisko w Łodzi około 1850 roku. P. obarczony był liczną rodziną, zaś pensja, którą mu początkowo wyznaczył Dozór Bóżniczy gminy łódzkiej, — 75 rubli sr. rocznie — nie wystarczała na utrzymanie. Wskutek starań P. podwojono mu pensję około 1859 roku do 150 rsr., lecz i ta podwyżka nie dawała P. możności utrzymania swej rodziny w Łodzi, dlatego wyjechał w r. 1859 do Sącza w Galicji, celem objęcia tamże nowej posady. Ten stanowczy krok wpłynął na Dozór Bóżniczy, który chcąc zatrzymać znakomitego kantora, podwyższył mu pensję do 390 rsr. Celem przeprowadzenia tak znacznej podwyżki pensji i znalezienia pokrycia budżetowego na ten cel, Dozór Bóżniczy zwołał, na żądanie władz nadzorczych, zebranie ojców familji i kontrybunetów składki bóżniczej, którzy zgodzili się na podwyższenie podatków gminnych celem zatrzymania Perlmuttera i wydali w swej uchwale następujące pochlebne świadectwo kantorowi łódzkiemu: „Lejzer P., jako w wyższym stopniu usposobiony do pełnienia obowiązków kantora... potrafił zjednać sobie prawdziwą sympatję i zaufanie ogółu gminy naszej. Przez czas jego bytności zagranicą uczuliśmy bardzo brak jego, bo nikt nie był w stanie zastąpić P. przy wypełnianiu obrządku Religijnego".

L. P. pozostawił liczne potomstwo. Najsłynniejszym z jego synów był Abraham H. Perlmutter, który został naprzód rabinem w Poddębicach, następnie w Radomiu, a wreszcie w Warszawie. Ciesząc się ogromnym mirem w kołach zachowawczych żydostwa warszawskiego został Abraham P. również wybrany posłem do pierwszego sejmu Niepodległej Polski 1919—1922.

Jeden ze synów Lejzera P. był również kantorem w Łodzi.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 274—275.

(*P. Z. G.*) Melodje, które skomponował Lejzerke Perlmutter, były bardzo popularne i były śpiewane we wszystkich niemal bóżnicach w kraju i na dworach wielu cadyków. Lejzerke Perlmutter pochodził z Litwy. Był kantorem w wielu gminach jak np. w Łęczycy i Brzezinach, zanim został powołany do Łodzi. Słynął z dobroczynności, zbierał znaczne datki na biednych i wspomagał ich. W r. 1859 wydał pracę o pięcioksięgu Mojżesza p. t. „אבן משה". Jako człowiek bardzo skromny, nie chcąc za życia otaczać się nimbem sławy, podał za autora książki swego ojca Mojżesza. Również drugie wydanie książki z r. 1884 ukazało się pod nazwiskiem jego ojca. Dopiero na łożu śmierci wyznał Lejzerke Perlmutter swym synom, że jest autorem tego dzieła. Trzecie wydanie z r. 1913, sporządzone przez jego synów i znacznie rozszerzone z pozostałego po nim manuskryp-

tu, ukazało się pod jego nazwiskiem. Lejzerke Perlmuter pozostawił 5 dzieci: 1) Abrahama Hirsza Perlmutera, rabina w Radomiu i Warszawie, b. posła na Sejm, autora dzieła „דמשך אלעזר", 2) członka rabinatu łódzkiego Mojżesza, autora dzieła pilpulistycznego „יד משה" i książki decyzorskiej (שאלות ותשובות) p. t. „חמדת משה" (zmarł w 1920 r.), 3) Arjego Symchę Perlmutera, który objął po ojcu urząd kantora w synagodze łódzkiej i zmarł w r. 1924, 4) Icchaka, który osiadł w Przedeczu i zmarł tu w czasie epidemji cholery w r. 1896, w wieku lat 40, 5) Gitlę, żonę Abrahama Markowicza w Łodzi.

2235 (*P. Z. G.*) Franciszka Heyman, córka kupca warszawskiego, Arona Kleinmana, była żoną Paula Heymana, agenta sprzedaży przędzy w Łodzi, syna znanego przemysłowca łódzkiego Ikla Heymana.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 261.

2248 (*P. Z. G.*) Mordechaj Kopelowicz był bardzo popularny w Łodzi pod przydomkiem „Mordche Paker". Kopelowicz był tragarzem, który odnosił towary głównie dla fabrykantów żydowskich, szczególnie dla I. K. Poznańskiego. Słynął z pobożności i uczynności, a w oczach wielu Żydów łódzkich uchodził za ukrytego cadyka („a łamedwownik") względnie cudotwórcę („baal-mofejt" בעל-מופת). Krążą o nim po dziś dzień wśród ludu żydowskiego rozmaite legendy. Przed swą śmiercią miał pono polecić, by na jego nagrobku żadnych szczególnych chwalb i napisów nie umieszczano. Po dziś dzień jest jego grób miejscem odwiedzanem przez nabożne osoby, które składają tu kartki z prośbami („kwitłech"). Kopelowicz pozostawił 5 dzieci: 1) Abrahama Mojżesza, tkacza, 2) Judla, szewca, 3) Jakóba Kopla, handlarza ryb i owoców, 4) Arona Dawida, handlarza ryb, 5) Zysię, żonę Abrahama Połatka, drobnego handlarza.

2263 (*P. Z. G.*) Tauba Jenta Praszkier była córką Nisana Króla mieszkańca miasta Halberstadt (w Niemczech), który został powołany do Zduńskiej Woli w charakterze szochetа i kantora. Mąż Tauby — Hirsz Lejb Praszkier (v. nr. 4798), znany w Łodzi pod nazwiskiem „הירש לייב שמש", był zaufanym szamesem rabina łódzkiego Eljasza Ch. Majzla i właścicielem domu na Starem Mieście.

2282 (*P. Z. G.*) Cwi Józef Lewi, syn Szymona i Gliki Lewi ze Zgierza.

2283 (*P. Z. G.*) Natan Bejlin początkowo prowadził interesy do spółki z bratem swym, Jakóbem Bejlinem (v. nr. 1338). Miał jedynego syna, Chaima Jakóba Bejlina, komisjonera w Łodzi i 4 córki, które wydał za Salomona Hurwicza, komisjonera w Zgierzu, Hirsza Gecowa (w Słucku), Wolfa Szyka (w Łodzi) i Samuela Grynberga w Łodzi.

2285 Lajzer (Ojzer) Berger, jedna z najwybitniejszych postaci starej Łodzi żydowskiej. Syn Mordechaja B. (v. nr. 3593), który zamieszkał w Łodzi już w 1812 r., przybywszy tutaj z gminy Zdziechów, otwiera L. B. w r. 1826 sklep towarów korzennych i farb w Rynku Starego Miasta, wysuwa się wkrótce na czoło łódzkich kupców przędzy i towarów bawełnianych, posiada w Łodzi dom zajezdny, zczasem staje się właścicielem domu murowanego w rynku Starego Miasta. W r. 1830, gdy z powodu wojny polsko-rosyjskiej zamiera życie gospodarcze i fabryki łódzkie stają, a wśród tkaczy łódzkich szerzyć się poczyna bezrobocie, Lajzer B. nie traci nadziei, lecz w tym właśnie czasie organizuje na własną rękę wyrób towarów włókienniczych, głównie systemem nakładowym, dając w ten sposób wielu bezrobotnym pracę i zarobek. W uznaniu tych jego zasług dokoła podźwignięcia produkcji łódzkiej, Zgromadzenie Tkackie przyjmuje go do swego grona i wydaje mu list majsterski. Jest to pierwszy w Łodzi Żyd, który otrzymał tytuł majstra tkackiego. Lecz władze centralne nie uznały uchwały Zgromadzenia Tkackiego i mimo wstawiennictwa magistratu łódzkiego zanulowały nadane L. Bergerowi tytuły i uprawnienia cechowe.

L. B. był niezmiernie czynnym działaczem społecznym. Żyłkę do pracy społecznej odziedziczył może po ojcu, który również piastował urząd Starszego Dozoru Bóżniczego w r. 1825. Lajzer Berger był długoletnim członkiem Dozoru Bóżniczego (w r. 1837, 1838, 1842, 1846, 1852, 1865 i t. d.). B. należał do komitetu budowy synagogi oraz mieszkania dla rabina w r. 1836 i nast. Brał również bardzo czynny udział w pracach Chewry Kadiszy, w której był elektorem w r. 1831 i 1835, członkiem rady 18-tu, oraz starszym w r. 1831, 1851, 1852, 1853 i 1854. Dwie swoje córki wydał L. B. za synów Nechemjasza Kohna (v. nr. 121).

(*P. Z. G.*) L. B. miał 7 córek. Oprócz obu Kohnów miał L. B. jeszcze jednego wybitnego zięcia, a był nim Issachar Abraham Gepner, autor wielu dzieł talmudycznych, jak „Brith Abraham" i inne.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 69, 138, 142, 173, 197, 200, 210, 227—229, 236, 242, 282, 284, 301, 305, 322, 329.

Tenże: Łódzka Chewra Kadisza.

2312 4489? Sara Welner, z domu Kalińska w Łodzi, żona Szmula Welnera, kupca manufaktury, zostawiła 6 dzieci. W młodym wieku wyemigrowała z rodziną na 10 lat do Paryża, gdzie W. zmienili nazwisko na Lewi. Jej wnuk, syn Majera Szajego, jest rabinem. (Dr. Lewi w Paryżu).

2315 (*P. Z. G.*) Chana Sara Morgenstern zmarła jako młoda dziewczyna w wieku lat 17. Była córką Izraela Mordechaja Morgensterna, wnuka cadyka aleksandrowskiego Ch. H. Lewina (v. nr. 1787).

2318 (*P. Z. G.*) Berysz Szpiro, syn Samuela Nuty Szpiro z Krakowa (i w prostej linji potomek słynnego kabalisty i uczonego rabina krakowskiego w XVII w. Natana Szpiry), był zięciem Józefa Hirsza Szpiry w Zgierzu (brata ojca). Przez długie lata mieszkał w Zgierzu jako kupiec towarów tekstylnych, poczem przeniósł się do Łodzi. Był zwolennikiem cadyka z Góry Kalwarji. Pozostawił 2-ch synów i jedną córkę.

2322 (*P. Z. G.*) Symcha Bunem Lande, znany w szerokich rzeszach chasydskich pod nazwiskiem „reb Binem Bialer", pochodził bowiem z Białej. Ojciec Symchy Bunema, Berysz, był synem słynnego ciechanowskiego rabbiego Abrahama i zwolennikiem cadyka z Warek (v. nr. 2822), a następnie r. Jechiela z Grójca, który osiadł w Aleksandrowie. Pewnego razu, podczas pobytu w Aleksandrowie, zachorował, postanowił tedy pojechać do pobliskiej Łodzi, by zasięgnąć porady tamtejszych lekarzy. Po kilku dniach choroby zmarł w Łodzi. Na pogrzebie jego były obecne ogromne rzesze żydowskie, zjechało się do Łodzi również wielu rabinów. Na miejscu jego wiecznego spoczynku, na starym cmentarzu łódzkim ustawiono murowany „ohel" z otwartem zawsze wejściem dla wiernych. Tamże pochowany został syn jego Efraim (v. nr. 3411).

2323 (*P. Z. G.*) Pinchas Sieradzki, syn Eleazara S. pochodził z bardzo ustosunkowanej rodziny. Jego dziadek, Jakób Aron w Lutomierska, był mitnagdem, lecz jego synowie Eleazar i Pinchas byli już chasydami. Podczas gdy Eleazar przyjął nazwisko Sieradzki, brat jego Pinchas przyjął nazwisko rodzinne Lewin. Pinchas Lewin był ojcem słynnego cadyka aleksandrowskiego r. Ch. H. Lewina. Córka Jakóba Arona (siostra Eleazara Sieradzkiego) wyszła zamąż za Szaloma Hirsza Hakohena, rabina w Zgierzu i kierownika tamtejszej jeszywy. W ten sposób Pinchas Sieradzki miał bardzo wybitnych krewnych; ciotka jego była żoną rabina zgierskiego, zaś cadyk aleksandrowski był jego kuzynem.

2331 (*P. Z. G.*) Boruch Berger, syn Mordechaja (v. nr. 3593), jest bratem Ojzera Bergera (v. nr. 2285) i Natana Bergera. Boruch Berger znany był pod przydomkiem „ברוך מיללנער", był bowiem właścicielem młynów i wiatraków, dzierżawił również czasami niektóre dochody z podatków konsumcyjnych.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 173, 197.

2335 (*P. Z. G.*) Mojżesz Biedak był handlarzem mąki i właścicielem domu przy ul. Żydowskiej. Jego jedyny syn, Juda Nachum w Łodzi, był gorliwym chasydem, córka Rela wyszła zamąż za chasyda sochaczewskiego, Mendla Grynsztajna w Łodzi.

2336 (*P. Z. G.*) Ester Chawa Lewi była córką Mojżesza Lejba Rozenfelda w Zduńskiej Woli. Mąż jej, Mojżesz Aron Lewi, zajmował wysokie stanowisko w wielkiem przedsiębiorstwie kamgarnowem swego szwagra, Mojżesza Arona Wienera w Łodzi. Pozostawiła 4 dzieci: 1) Deborę, żonę Mojżesza Samuela Gepnera w Łodzi, 2) Hendlę, żonę Izraela Olszera w Łodzi, 3) Małkę, żonę Hirsza Szczecińskiego, współwłaściciela znanej firmy budowlanej „Szczeciński i Olszer" w Łodzi, 4) jedynego syna Berla Wolfa Lewiego w Łodzi.

2352 (*P. Z. G.*) Rywka Naumberg, była córką Mojżesza Łęczyckiego ze Zduńskiej Woli i żoną Judla, syna rabina łódzkiego r. Chaskla Naumberga (v. nr. 1725).

2370 (*P. Z. G.*) Mojżesz Kaufman był synem Salomona Mordechaja w Kaliszu. Ojciec jego był uczniem słynnego rabina poznańskiego Akiby Eigera i w prostej linji potomkiem znanego uczonego, Mordechaja Joffego, autora „ס'הלבוש". Mojżesz Kaufman zdobył, — jako autodydakta prawdopodobnie —, wiedzę farmaceutyczną i był przez długie lata intendentem w szpitalu żydowskim w Kaliszu. Na stare lata zamieszkał u swego syna Jochanana, intendenta w szpitalu Poznańskich w Łodzi.

2376 (*P. Z. G.*) Gołda Chęcińska była córką Józefa Synaj z Brzezin. Była drugą żoną Eljasza Barucha Chęcińskiego (v. nr. 1753). Zmarła licząc 58 lat i pozostawiła 4 córki: 1) Rozę, żonę Arona Jedydji Kohna w Łodzi, 2) Jochewet, żonę Mojżesza Lajzera Cyglera, zaś po jego śmierci, żonę podrabina Salomona Jakubowicza w Łodzi, 3) Nechamę,

żonę Jakóba Langera w Łodzi, 4) Sarę, żonę Mojżesza Gincberga, chasyda rabiego z Góry Kalwarji, właściciela domu w Łodzi.

2385 (*P. Z. G.*) Isachar Dow Ber Frajlich, syn Mordechaja, urodził się w Opatowie. Po pewnym czasie ojciec jego przeprowadził się do Aleksandrowa i zajął się tam fabrykacją chustek. Berek Frajlich kontynuował przedsiębiorstwo ojca w Aleksandrowie i ożenił się z córką Berysza Kwała z Lutomierska. W r. 1862 przeprowadził się Berek Frajlich z Aleksandrowa do Łodzi i tu prowadził nadal swoje przedsiębiorstwo wyrobów bawełnianych. Dorobił się majątku i wybudował dom przy ul. Cegielnianej 14 (dawniej 46). W domu tym dał bezpłatnie lokal dla bethhamidraszu, względnie „sztybel" chasydów, do którego przychodzili przeważnie zwolennicy cadyka z Przedborza, sam bowiem Berek Frajlich był również chasydem przedborskim. Berek Frajlich był członkiem zarządu („gabaj") bractwa pogrzebowego, a w szczególności miał pod swą pieczą część miasta, którą ludność żydowska nazywała „Wilke" (tzn. Nowe Miasto). Będąc już w podeszłym wieku, spadł pewnego razu ze schodów i odtąd często zapadał na zdrowiu. Berek Frajlich pisywał czasami do Hacefiry, pod pseudonimem "שמח". Pozostawił 2-ch synów: Emanuela i Jakóba, oraz 5 córek: 1) Deborę, żonę Hirszla Szenberga, 2) Brandlę, żonę Szaloma Rubinsztajna, 3) Małkę, żonę Chaima Zeliga Berlińskiego (po jego śmierci wyszła powtórnie zamąż za Weintretera w Ujeździe), 4) Rachelę, żonę Arona Rozenblata w Łodzi, 5) Chaję, żonę Meszulema Szapiry w Warszawie.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 261.

2401 (*P. Z. G.*) Szajndel Mirjam Beharier, żona Mojżesza Jehoszuego B. (v. nr. 1551) była córką zamożnego kupca Icchaka Fajwla Eigera, syna słynnego gaona Salomona Eigera, który był naprzód rabinem w Kaliszu, a następnie w Poznaniu.

2402 (*P. Z. G.*) Dr. Michał Urbach urodził się w Działoszynie, gdzie ojciec jego, Samuel Urbach, dał swym dzieciom surowo-ortodoksyjne wychowanie. Lecz, podczas gdy brat Michała, Jakób Kopel pozostał ortodoksyjnym żydem i jednym z głównych filarów ortodoksyjnych w Widawie, Michał już w młodości zakosztował haskali i wśród wielu wysiłków ukończył gimnazjum; następnie studjował we Wiedniu medycynę, akuszerję i farmaceutykę i uzyskał tytuł doktora medycyny. Po nostryfikacji doktoratu na Uniwersytecie Warszawskim ożenił się z Karoliną z Gąmbińskich (z Włocławka) i osiadł jako lekarz w Zgierzu. Po wielu latach

zamieszkał w Łodzi, gdzie miał rozległą praktykę lekarską. Michał Urbach pozostawił 4 dzieci: 1) Stanisława Urbacha, dra medycyny, dentystę w Radomiu (syn jego Dr. Michał Urbach praktykuje jako lekarz w Łodzi); 2) Ignacego Urbacha, który był sekretarzem sławnego Clemenceau, zaś po śmierci „tygrysa Francji" został redaktorem jednego z pism paryskich, 3) Różę, żonę Natana Frenkla w Łodzi (v. nr. 1981); 4) Helenę, żonę Salo Majmona, kupca w Sosnowcu. Charakterystycznem jest, że Dr. Michał Urbach pozostał do śmierci wierny tradycji żydowskiej i pozostawił również w tym duchu ułożoną ostatnią wolę dla swych dzieci, którą poniżej podajemy w dosłownem brzmieniu (wedle odpisu otrzymanego od rodziny Urbachów):

„Ostatnia wola dla dzieci. Proszę i błagam moje drogie dzieci, ażeby nigdy nie odstąpili od wiary swoich przodków i ażeby swoje dzieci w tej wierze wychowywali i ażeby żadnemu poustnemu i widokowi świetnych korzyści nie dali się obałamucić i skusić do odstępstwa od swojej wiary. Zmiana religji wytępia w sercu człowieka najszlachetniejsze urodzone jego imienia i nigdy mniemanego szczęścia i pokoju nie przynosi i staje się tylko mętnem źródłem zgryzot, udręczeń i wyrzutów sumienia i codziennie doświadczenie tego uczy".

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 270.

2409 (*P. Z. G.*) Noemi Mindel Rozenzaft, córka Berisza Kupfera z Nowego Miasta obok Krakowa, żona Mojżesza Samuela Rozenzafta, chsyda ciechanowskiego, a następnie strykowskiego, właściciela szynku w Łodzi. Pozostawiła 7 dzieci: 1) Michała (w Sosnowcu), 2) Mendla (w Będzinie), 3) Icie Meira w Łodzi, 4) Judla w Łodzi, 5) Leję, żonę Cadoka Sendera, 6) Chaję Sarę, żonę Abrahama Glanca, 7) Rachelę, żonę Wolhendlera.

2438 (*P. Z. G.*) Mojżesz Aron Bronowski, syn Abrahama i Chawy Bronowskich (v. nr. 653). Pozostawił 2-ch synów: Hirsza Dawida w (Petersburgu) i Samuela (w Kaliszu).

2468 Elchanan Jicchak Fajtlowicz, syn Abrahama F. (v. nr. 825) wnuk Mojżesza F. (v. nr. 15). W czasach, gdy jeszcze Łódź nie posiadała własnego połączenia kolejowego z koleją warszawsko-wiedeńską, posiadał E. I. F. jedno z największych w Łodzi przedsiębiorstw komunikacji pasażerskiej i przewozu towarów. E. F. posiadał aż 4 omnibusy i pewną ilość wozów frachtowych, które kursowały na następujących traktach: do Rokicin, do Kalisza i do Warszawy. E. F. był bardzo czyn-

nym członkiem Bractwa Świętego, w którem piastował w r. 1855 i 1860 godność elektora, zaś w latach 1859—1861 urząd Starszego (w tym czasie Starsi Bractwa Pogrzebowego przyczynili się w bardzo dużym stopniu do wzniesienia pierwszej wielkiej synagogi łódzkiej przy ulicy Wolborskiej), był również członkiem Rady 18-tu.

Elch. I. Fajtlowicz miał 5 synów: 1) Abrahama, 2) Jakóba Józefa, 3) Samuela, 4) Gedalję (zm. w Łodzi) i 5) Wolfa (w Pabjanicach). Abrahama Fajtlowicza syn osiadł w Palestynie, a jego syn Dr. Jakób Fajtlowicz studjował w Paryżu jako uczeń słynnego uczonego żydowskiego Józefa Haleviego i z jego polecenia odbył swą pierwszą podróż naukową w latach 1904—1905 do nowoodkrytego plemienia „Falasza" w Abisynji. Dr. Fajtlowicz zajął się bardzo żywo losem czarnych wyznawców wiary mojżeszowej, odbył jeszcze dwie wyprawy do Abisynji w l. 1908 i 1913 celem organizowania życia kulturalnego i religijnego Fałaszów, założył w Europie szereg komitetów, mających zająć się niesieniem wszelkiego rodzaju pomocy Fałaszom itd.

A. A. D. m. Ł. Nr. kat 719.
F. Friedman: Łódzka Chewra Kadisza.
Jüdisches Lexikon.

2470 Mojżesz Hamburski, syn Elchanana Jakóba H. (v. nr. 145), był, podobnie jak ojciec jego, czynnym członkiem Bractwa Świętego. Znany był w kraju jako zasłużony pośrednik w dziedzinie handlu włókienniczego.

(*P. Z. G.*) Pozostawił 3-ch synów: Emanuela Hamburskiego, wydawcę „Lodzer Tageblat", znanego społecznika i prezesa łódzkiego związku kupców (zmarł w r. 1931), Szaję Hamburskiego, założyciela i właściciela dużego składu papieru i przyborów piśmiennych, Mendla Hamburskiego, współwłaściciela wydawnictwa „Lodzer Tageblat".

2473 (*P. Z. G.*) Juda Lejb Gotesgenade był chasydem kockim, który stale studjował nad świętemi księgami, podczas gdy żona Rachela zarabiała na utrzymanie domu. Miał 2-ch synów: Chaima i Icigo (v. nr. 1063 i 43).

2480 (*P. Z. G.*) Rachela Berger-Wagowska była córką Józefa Ajchharta z Sieradza i siostrą Estery Lipy Gliksman (v. nr. 2517). Wyszła zamąż za Mordechaja Bergera, z którym rozwiodła się po 10-ciu latach bezdzietnego pożycia. Następnie wyszła za Wolfa Wagowskiego i urodziła mu bliźnięta, lecz zmarła w połogu. Wkrótce potem zmarły również dzieci.

2498 (*P. Z. G.*) Tauba Rozenblatt była żoną Dawida R. (v. nr. 189). Po śmierci D. Rozenblatta, Tauba wyszła ponownie zamąż za ortodoksyjnego chasyda Joske Mincberga, który całemi dniami studjował święte księgi, podczas gdy ona prowadziła interesy handlowe. Tauba Rozenblatt była właścicielką domu przy ul. Piotrkowskiej 59.

2507 (*P. Z. G.*) Sara Cywja Krajcer była córką Meira Kaca i żoną chasyda i pośrednika sprzedaży domów Jechiela Krajcera. Pozostawiła 8 dzieci: 1) Leję, żonę Mendla Berlińskiego w Pabjanicach, 2) Chanę, żonę Izraela Nowińskiego w Łasku, 3) Mendla, chasyda sochaczewskiego, który osiadł po ożenku w Białej. Mendel Krajcer jest człowiekiem bardzo uczonym, w r. 1933 wydał dzieło pilpulistyczne "זכרון מנחם", które zyskało dużo uznania w kołach rabinicznych, 4) Mirjam, żonę Dawida Salomona Rohrmana w Łodzi, 5) Bajlę, żonę właściciela domu i wielkiego składu sukna Benjamina Józefa Marokko, 6) Henicha, 7) Rojzę, żonę Meszulema Lipszyca z Piotrkowa, 8) Abrahama, zięcia byłego rabina w Makowie, Nisla Kupersztoka, który zmarł w Palestynie.

2517 (*P. Z. G.*) Estera Lipsza (Estka) Gliksman, córka Józefa Ajchharta z Sieradza, właściciela domu, człowieka oświeconego i maskila, siostra znanego w Sieradzu hebraisty, autora dzieła homiletycznego Ajzyka Ajchharta, była żoną Jakóba Mendla Gliksmana w Łodzi. Obaj jej synowie otrzymali europejskie wykształcenie i uczęszczali do łódzkiej szkoły handlowej. Jeden z nich Dawid jest kupcem w Łodzi. Drugi, Mojżesz Izak Gliksman, wyemigrował do Argentyny i początkowo był zatrudniony jako kasjer w wielkim składzie żelaza w Buenos Aires; pozatem uczęszczał wieczorami na uniwersytet. Po uzyskaniu dyplomu nauczycielskiego otworzył wieczorną szkołę języków niemieckiego i francuskiego dla dorosłych. Pisał również artykuły do prasy miejscowej. Głośne były jego artykuły przeciwko polityce organizacji sjonistycznej po wypadkach palestyńskich 1929 r.

2518 (*P. Z. G.*) Bajla Zelda Safir była córką Mojżesza Michla Gewerca, syna słynnego Eliezera Fiszla ze Stróżowa (Galicja), autora dzieł kabalistycznych: "עולם ברור", "עולם הפוך", "עולם הגדול". Również ojciec jej, Mojżesz Michel, był wybitnym chasydem i bardzo zamożnym kupcem. Przez długi czas utrzymywał on r. Mendele Morgensterna, zanim ten założył dwór w Kocku; później należał do najwybitniejszych chasydów kockich. Zczasem jednak zubożał i zmuszony był przyjąć urząd rabinacki w Białej Litewskiej. Mąż Bajli Zeldy, Józef Hirsz Safir, był również zapalonym zwolennikiem cadyka kockiego, następnie jego syna Dawida i wnuka

Hirsza (na Pradze). Nazywano go w Łodzi Józef Hirsz Rawer, mieszkał bowiem przez długie lata w Rawie, gdzie prowadził fabrykę tałesów; przez pewien czas wspólnikiem jego był późniejszy cadyk z Góry Kalwarji I. M. Alter. Potem Józef Hirsz Safir przeniósł się do Łodzi, gdzie mu się powodziło pod względem materjalnym niedobrze. Żona jego Bejla Zelda zarobkowała handlem skąpo na utrzymanie domu.

2524 Sara Leja Fajnkind była najstarszą córką Mojżesza Finkelsztajna "ר' משהלע חריף„, pierwszego rabina w Poddębicach. Teściem jego był słynny rabin białostocki reb Welwele (początkowo rabin w Tyktinie), autor komentarzy do Szulchan Aruchu p. t. "מראות הצובאות„ (Grodno, 1810) i dzieła homiletycznego "דרושים וחדושים„ (Białystok, 1824), który zmarł w r. 1830. Jego zięć (ojciec Sary Leji), Mojszele w młodości przysłużył się bardzo powstańcom w r. 1831. Dzięki fortelowi ostrzegł na czas cały sztab większego oddziału wojska polskiego i uratował go przed napadem wojska rosyjskiego. Później został Mojżesz Finkelsztajn zadenuncjowany władzom rosyjskim i z trudem udało mu się wyjść cało. Zmarł w r. 1852. Córkę swą wydał za Berla Fajnkinda z litewskiego miasteczka Szechiniwce (?). Berl Fajnkind, zwany "בערל ליטוואק„ zajmował się budową szos w Królestwie Polskiem. Przez długie lata mieszkał w Stawiszynie (gdzie zasadniczo nie wolno było osiedlać się nowoprzybyłym Żydom, gdyż miasto leżało w pasie granicznym; jednak Berl Fajnkind, który musiał dozorować robotę na szosach, otrzymał specjalne zezwolenie od ks. Golicyna, jako przełożonego nad budową dróg w Królestwie Polskiem). Później, w związku z pracami na szosach, przenosił się kolejno do Warty, Sieradza i innych miast. W Sieradzu zmarł w r. 1867, zaś żona jego przeniosła się do Łodzi do swej córki Estery Racheli Gentel i tu zmarła w r. 1889. Najstarszy syn Fajnkindów, Izrael Fajnkind, był rabinem w Brzezinach, zmarł w r. 1916, drugi syn Pinchas Eljasz był kupcem w Łodzi; jego syn Mojżesz Fajnkind był znanym pisarzem i historykiem, społecznikiem, radnym miasta Piotrkowa (Pinchas Eljasz Fajnkind zmarł w r. 1931, Mojżesz Fajnkind w r. 1935). Trzeci syn Izak Fajnkind zamieszkał w Zduńskiej Woli.

2529 (*P. Z. G.*) Lubcza Chaja Perlmutter, rodem z Goworowa, miasteczka w gubernji łomżyńskiej, była żoną znanego kantora łódzkiego Lajzera P. (v. nr. 2233). Była bardzo popularna w Łodzi. Nazywano ją powszechnie „di chazente". W domu swym zawsze gościła wielu przyjezdnych lub ubogich, których sprowadzał jej mąż, znany ze swej gościnności i miłosierdzia.

2547 Chaja Halpern, żona popularnego w Łodzi chazena i rzezaka Gedalje Halperna (v. nr. 1893).

2533 Józef Efraim Fiszel, syn rabina łódzkiego Chaskla Naumberga. Podano jego biografję przy nr. 161.

2561 Elchanan Icchak Szajnholc był przez długie lata Starszym Bractwa Pogrzebowego oraz Bractwa Psalmów (חברת תהלים).

2563 (*P. Z. G.*) Estera Cytrynowska, była córką Józefa Kaca, rzezaka łódzkiego i żoną Lejzera Barucha Cytrynowskiego, chasyda kockiego, zawsze zagłębionego w studjach świętych ksiąg, podczas gdy żona zarabiała na utrzymanie domu. Cytrynowscy mieli 4-ch synów: 1) Iciego, 2) Jankla, 3) Izraela, 4) Kalmana i 5 córek, które wydali za Motla Libermana, Salomona Wajskola, Pinchasa Cytrynowskiego, Motla Wajnberga i Arona Jochanana Rozenberga (v. nr. 3084).

2573 (*P. Z. G.*) Rafał Rozenberg był zamożnym mieszkańcem Brzezin, właścicielem domu i handlu kolonjalnego. Gdy dom jego w Brzezinach został zniszczony przez pożar, przeniósł się do Łodzi i tu zakupił dom w rynku Starego Miasta i zamieszkał do końca życia. Tekst nagrobka zawiera prawdopodobnie przesadzone nieco szczegóły, gdyż wiadomość, jakoby był prezesem gminy żydowskiej w Brzezinach, nie potwierdza się.

2579 Dr. Henryk Tugendhold był synem Dra Samuela Tugendholda. Podano jego biografję pod nr. 336.

2593 (*P. Z. G.*) Chawa Frenkel pochodzi ze słynnej rodziny wielkiego rabina gminy berlińskiej Hirsza Lewina (wnuka Chachama Cwi Aszkenazego).

Za czasów, gdy r. Hirsz Lewin, jeden z największych uczonych talmudycznych swej epoki, był rabinem w Berlinie, szerzyła się w Niemczech haskala i wielu pobożnych rabinów niemieckich dążyło do tego, by dzieci swe wydać zamąż lub ożenić do Polski, dokąd jeszcze nie dotarły prawie zupełnie wpływy haskali i w ten sposób uchronić je przed wpływami mendelsonjańskiej oświaty. W owym to czasie wydał również rabin Lewin swego syna Tobjasza (Tejwele) za córkę kierownika gminy żydowskiej

w Piotrkowie, Eljasza. Tejwele, zwany w Piotrkowie, ze względu na swe pochodzenie, „Tejwele Berliner", stał się wielkim kupcem manufaktury, którą przywoził do Polski z Lipska. Syn jego, zwany „r. Lejbusz r. Tejweles", był wielkim uczonym. Otóż Lejbusz Tejweles miał córkę Rachelę, która wyszła zamąż za fabrykanta zgierskiego, Jakóba Mojżesza Poznera (porównać również nr. 2094). Córką z tego właśnie małżeństwa jest Chawa Frenkel (v. nr. 2755).

Mąż Chawy, Icchak Zelig halewi, był człowiekiem uczonym i chasydem kockim (wnukiem rabina lutomierskiego Judla Frenkla). Zaliczał się on do najznamienitszych fabrykantów zgierskich. (por. nr. 2638).

Starsza córka Chawy i Zeliga F., Złata, wyszła zamąż za poważanego obywatela zgierskiego, człowieka uczonego i chasyda, jednego z pierwszych zgierskich fabrykantów wyrobów sztrajchgarnowych, Abrahama Hirsza Gliksmana (od r. 1862 prowadził fabrykę teścia w Zgierzu, zaś w 1876 r. przeniósł się do Łodzi).

Złata i Abraham Hirsz Gliksman mieli 5-ciu synów. Są to: 1) Jakób Mendel, poważany maskil. Od 46 lat zajmuje poważne stanowisko w sp. akc. M. Zylbersztajn, 2) Bendet, przemysłowiec i społecznik, znany jako B. A. Gliksman, 3) Pinkus Zelig (znany jako P. Z. Gliksman, pisarz hebrajski), 4) Lejbusz, niegdyś przemysłowiec łódzki, dziś właściciel pardesu w Palestynie, 5) Mojżesz Icchak, oraz 10 córek.

Druga córka Z. i Ch. Frenklów, Jochewed, wyszła w r. 1857 zamąż za Izraela, syna następcy cadyka kockiego r. Dawida.

Trzecia córka–Lea wyszła zamąż za uczonego i bogobojnego chasyda, fabrykanta i właściciela domu w Łodzi, Hirsza Nachuma Epsztajna.

Najmłodsza córka — Sara Chana wyszła za poważanego kupca łódzkiego, Salomona Kalmana Frenkla.

Jedynym synem Zeliga i Chawy F. był Jakób Mordechaj Frenkiel w Łodzi, były fabrykant kortów.

2595 (*P. Z. G.*) Małka Mirjam Wajnberg, córka Mojżesza Icchaka Zajdla i wnuczka Józefa Zajdla, rabina w Błaszkach. Babka jej Małka pochodziła również z rabinackiej rodziny (była córką Elimelecha Halewiego, rabina w Kole). Małka Wajnberg była żoną łódzkiego chasyda Jakóba Wajnberga. Zmarła, licząc lat 33. Pozostawiła 2-ch synów (Fiszla i Dawida Wajnbergów w Łodzi) i 4 córki.

2604 (*P. Z. G.*) Hirsz Lejb Rozensztajn był synem Abego Szymona Rozensztajna, jednego z pierwszych chasydów kockich. Abe Szymon Rozensztajn był przez pewien czas w Niemczech i wyuczył się

tam cukiernictwa, poczem założył wytwórnię cukierków w Łodzi. Syn jego Hirsz Lejb był zięciem Azriela Najmana z Aleksandrowa i mieszkał również w Łodzi. Zmarł w okolicznościach następujących: W czasie ulewnego deszczu, w nieskanalizowanej podówczas Łodzi, woda zalała suterynę jakiegoś domu przy ul. Zgierskiej, gdzie się znajdowało małe dziecko. Hirsz Lejb Rozensztajn wskoczył do piwnicy i uratował dziecko, lecz przytem zaziębił się. Wkrótce potem zmarł, licząc zaledwie 29 lat. Pozostawił 2-ch synów i 2 córki. Jeden z jego synów, Fiszel Rozensztajn, jest założycielem i właścicielem dużej fabryki wyrobów cukierniczych w Łodzi, p. f. „Arkadja".

2629 (*P. Z. G.*) Gitla Szerniłowska (vel Czernilewska), była córką Motla Czernilewskiego, jednego z najbardziej poważanych łódzkich zwolenników cadyka z Góry Kalwarji. Motel Czernilewski miał niegdyś hurtowny skład żelaza i własny dom przy ul. Nowomiejskiej. Zmarł w 1935 r. w wieku 84 lat. Córka jego zmarła jako młoda dziewczyna na tyfus (v. nr. 3098).

2630 (*P. Z. G.*) Juda Lejbusz Kon był synem lwowskiego magida i przewodniczącego sądu rabinackiego Becalela Kona (zmarł w r. 1848), oraz wnukiem lwowskiego magida i przewodniczącego sądu rabinackiego Meszulema Kona, autora dzieła „פתחי נדה". Od strony matki swej, Sary Perli, był wnukiem Samuela Falkenfelda, rabina w Biłgoraju, autora: „שו"ת בית שמואל אחרון". Juda Lejbusz Kon urodził się we Lwowie w r. 1834. Piastował do r. 1867 urząd rabina w Sole, następnie przeniósł się do Rzeszowa, gdzie pełnił zastępczo funkcje rabina. Gdy powołano do Rzeszowa na urząd rabinacki Hirsza Ornsztajna, Juda Lejbusz Kon przeniósł się do Tomaszowa (w r. 1878), gdzie prowadził dwór cadykowski. Po kilku latach przybył do Łodzi. Tu znany był pod przydomkiem „der Tomaszower rebe". W latach 80-tych wyszły zarządzenia władz rosyjskich, nakazujące Żydom obcopoddanym opuścić kraj. Juda Lejbusz Kon począł czynić przygotowania do wyjazdu, lecz zaskoczyła go choroba i przedwcześnie zmarł, w wieku 59 lat. W r. 1875 wydał swe dzieło homiletyczne „בית יהודה אחרון". Jeden z jego synów, Józef Icchak Kon, wybitny talmudysta, mieszka w Katowicach. Posiada tam duży skład win i wódek.

2631 (*P. Z. G.*) Ester Dina Brustowska, córka Pinchasa Arona Segała w Parzęczewie, wyszła zamąż za Mojżesza Sendera Brustowskiego, który był soferem w Ozorkowie i synem sofera łódzkiego Jakóba Brustowskiego (v. nr. 1024). Pozostawił 2-ch synów, Lajbusia i Pinchasa Arona Brustowskich, oraz 2 córki: Różę, żonę Nechemji Pańskiego w Łodzi i Frajdę Ruchlę, żonę Abrahama Symchy Bilawskiego w Przedeczu. Ester Dina Brustowska mieszkała stale w Ozorkowie. Po

śmierci męża przeniosła się do Łodzi, do swego syna Pinchasa Arona Brustowskiego.

2638 *(P. Z. G.)* Sara Gołda Frenkel, córka Icchaka Ejlinberga (v. nr. 122) wyszła zamąż za Judę halewiego Frenkla. Mąż jej prowadził handel manufakturą, zaś Gołda jeździła niejednokrotnie do Lipska celem zakupienia towaru. Ponieważ interes prosperował nieźle, dorobili się F. majątku i kupili dom na ulicy Wolborskiej. Juda F. pochodzi z bardzo arystokratycznej rodziny żydowskiej Frenkel-Halewi i jest bratem Icchaka Zeliga F. ze Zgierza (v. nr. 2593).

Małżeństwo F. miało 6 dzieci:

1) Jedyny syn Icchak jest chasydem i człowiekiem wielkiej wiedzy żydowskiej;

2) Jochewed, wyszła za męża uczonego i chasyda Chaima Keniga;

3) Michla, żona Jakóba Mordechaja Frenkla, syna Icchaka Zeliga F. ze Zgierza (v. nr. 2656);

4) Rywka, żona Samuela Redlicha w Łodzi;

5) Rela, żona Bera Groswirta w Warszawie;

6) Rachela Lea, żona Henicha Gołomba w Łodzi.

2649 *(P. Z. G.)* Mojżesz Joskowicz urodził się w Działoszynie. Ojciec jego Meir Joskowicz był chasydem wareckim i zięciem cadyka rabi Mojżesza, autora komentarza do Psalmów "משמש צדק". Mojżesz Joskowicz ożenił się i osiadł w Sieradzu, gdzie dłuższy czas był na utrzymaniu teścia, studjując pilnie księgi święte. Potem począł handlować, lecz główne interesy handlowe załatwiała jego żona, podczas gdy Mojżesz Joskowicz nadal oddawał się studjom i wyjeżdżał często do cadyków, wprzód do cadyka w Warkach, rabi Mendelego, następnie do cadyka w Białej, a po jego śmierci do cadyka aleksandrowskiego. Pewnego razu, podczas pobytu w Łodzi, został tknięty paraliżem i po 2-ch tygodniach choroby zmarł w wieku 58 lat. Pozostawił 7 dzieci: 1) Meira w Konstantynowie, 2) Józefa w Łodzi, 3) Jakóba Eliszę w Łodzi, 4) Sarę, żonę Benjamina Izaka Herszenberga w Brzezinach, wydawcę dzieła "פרדס דוד". Po śmierci męża wyszła ponownie zamąż za rabina Abrahama Hirsza Perlmutera, przewodniczącego sądu robinackiego w Warszawie i posła na sejm, 5) Chanę, żonę Salomona Szaloma Zylberszaca, 6) Rebekę Perlę, żonę Abrahama Dawida Frenkla z Pabjanic, 7) Małkę, żonę Lejbusza Perlmutera, syna rabina Abrahama Hirsza Perlmutera. M. Joskowicz był bratem obywatela łódzkiego, w swoim czasie popularnego chasyda i wybitnego znawcy nauk żydowskich Icka Joskowicza.

2663 *(P. Z. G.)* Dawid Dembiński, urodził się w Kłodawie i dlatego znany był w Łodzi pod przydomkiem, „Duwidł Kłodawer". Ojciec jego, Samuel, należał do najbardziej poważanych obywateli żydowskich Kłodawy. W młodym wieku wyemigrował Dawid D. z Kłodawy do Łodzi, gdzie prowadził kolekturę losów loterji państwowej. Dawid D. był człowiekiem wielkiej wiedzy, miał hojną rękę dla biednych i na wszelkie cele dobroczynne, brał również żywy udział w życiu społecznem żydowskiem i był przez pewien czas Starszym Dozoru Bóżniczego. — Gdy zmarł rabin łódzki Mojżesz Lipszyc, wysunęły się na opróżnione stanowisko trzy kandydatury: rabina kaliskiego Chaima Eleazara Waksa, rabina łaskiego Dawida Dowa Majzelsa i rabina łomżyńskiego, Eljasza Chaima Majzla. Wówczas wyjechał Dawid D. do Białej, by zasięgnąć porady u tamtejszego cadyka rabbi Berysza (v. nr. 2386) i przywiózł stamtąd decyzję na korzyść rabina w Łomży.

Dzieci swe starał się Dawid D. skojarzyć z najznamienitszemi rodzinami chasydskiemi w kraju. Jedną ze swych córek wydał za syna Symchy Bunema Landego (v. nr. 2386), Efraima (v. nr. 3471) i po swej śmierci został pochowany obok grobu swego słynnego mechutena.

Podczas wyborów do pierwszej Rady Miejskiej m. Łodzi w r. 1861 został Dembiński obrany zastępcą. Po złożeniu i zwolnieniu z urzędu kilku innych członków, wszedł D. do Rady Miejskiej dnia 2.III.1863 na prawach członka i na tem stanowisku pozostał do r. 1869, do zamknięcia Rady.

J. Brawerman: Samorząd Łódzki w XIX wieku. Rocznik Łódzki Tom II. Łódź 1931.

2675 *(P. Z. G.)* Elja Ber hakohen Horn, był zięciem Szmerla Segała (v. nr. 57). Początkowo był melamedem, a później objął stanowisko szamesa w synagodze przy ul. Wolborskiej.

2676 *(P. Z. G.)* Michla Frank z Białej była żoną Isachara Dowa Franka, chasyda kockiego, który studjował święte ksiegi, podczas gdy żona zarabiała na życie. Pozostawiła 2-ch synów: Ajzyka i Józefa Franków, oraz córkę Sarę, żonę Judy Lajba Hochberga.

2694 *(P. Z. G.)* Rebeka Rozenfeld, pochodziła z Turku. Mąż jej Mojżesz Lejb, był chasydem kockim i właścicielem składu przędzy w Zduńskiej Woli. Rozenfeldowie mieszkali w Zduńskiej Woli i mieli 5 dzieci. 1) Mirlę, żonę Rafała Wintera w Turku, 2) Kajlę, żonę

Icie Piotrkowskiego, właściciela domu w Łodzi, 3) Esterę, żonę Mojżesza Arona Lewiego w Łodzi, 4) Szpryncę Fajgę, żonę Salomona Działowskiego w Łodzi, 5) Leję, żonę Judy Mojżesza Fuksa w Łodzi. Po śmierci męża przeniosła się Rebeka Rozenfeld do Łodzi, do swej córki Kajli Piotrkowskiej i tu zmarła.

2707 Chaim Icchak Mordechaj Heber, syn Judy Lejba Becalela (v. nr. 20), był bardzo popularną w Łodzi postacią pod przydomkiem מרדכי גבאי. Był jednym z głównych działaczy łódzkiej Chewry Kadiszy przez długie lata. Mordechaj Heber posiadał małą „fabrykę" oleju w Łodzi i był jednym z pierwszych sprzedawców nafty w Łodzi. Jego sklep mieścił się we własnym domu, na rogu ul. Aleksandryjskiej, dziś Żydowskiej i Nowomiejskiej. Stąd otrzymała ulica Aleksandryjska u ludności żydowskiej, od nazwiska popularnego działacza, nazwę „Mordche Gabes gas". Pozostawił 3-ch synów: Izraela, Abrahama i Kalmana oraz 2 córki: Sarę, żonę Herszla Langnasa i Mirjam, żonę Mordechaja Lajba Tyberga.

2710 (*P. Z. G.*) Lejb hakohen Szereszewski był synem Samuela Wolfa Szereszewskiego w Słonimiu. Był chasydem i zwolennikiem rebego Abrahama Charifa ze Słonimia. Ożenił się z córką Michała Hirsza Lubarta z Brześcia Litewskiego i zamieszkał w tem mieście. Z tego małżeństwa miał 2-ch synów: 1) Altera, właściciela domu w Łodzi i 2) Mojżesza, który osiadł w Woli Krzysztoporskiej, jako zięć właściciela tej wsi Józefa Szpilfogla i założył tam fabrykę drożdży.

Po śmierci pierwszej żony ożenił się z wdową po H. Turkieltaubie (v. nr. 1261) i miał z nią również 2 dzieci. Mieszkał wtedy w Łodzi jako komisjoner towarów tekstylnych. Dorobił się majątku i stał się właścicielem domu przy ul. Śródmiejskiej, dawniej Cegielnianej 22. Lecz udzielał zbyt hojnie kredytu swym odbiorcom i gdy wielu z nich zbankrutowało, musiał sprzedać dom na Cegielnianej. Zczasem zakupił skromniejszy dom na Bałutach, w którym zamieszkał. Po śmierci drugiej żony ożenił się poraz trzeci z córką zgierskiego obywatela Mojżesza Michała Berlińskiego, bezdzietną wdową. W tem trzeciem małżeństwie nie miał dzieci.

2721 (*P. Z. G.*) Tauba Cylich była córką Icchaka Ajzyka Goldmana we Włoszczowej, zwolennika cadyka w Warkach. Brat jej Samuel Goldman był ojcem łódzkiego podrabina Mordechaja Goldmana i teściem Lewiego Kohna (ojcem drugiej jego żony). Tauba była żoną obywatela łódzkiego Szymona Cylicha, syna Abrahama Cylicha, a wnuka rabina w Łasku, Meira Cylicha.

2729 Moritz Boehm, syn Jakóba B. (v. nr. 1153).

2730 (*P. Z. G.*) Menucha Marjem Wajnberg, córka Icchaka Ajzyka w Warkach, żona Barucha Bera Wajnberga (v. nr. 1531).

2755 (*P. Z. G.*) Dawid Tejwel Posner, syn Jakóba Mojżesza Posnera (v. nr. 2593), był fabrykantem w Zgierzu i zięciem Meira Glicensztajna z Dobrej. Z jego zięciów należy wymienić M. H. Lajzerowicza, ojca znanego pisarza esperanckiego i prezesa łódzkiego towarzystwa esperanckiego Izraela Lajzerowicza. Pozostawił dzieci: z pierwszego małżeństwa: Złatę Chaję, żonę Józefa Hamera (w Niemczech), z drugiego małżeństwa: 3-ch synów — Majera, Henicha i Jakóba-Szaloma i córkę Dwojrę Lajzerowicz.

2761 (*P. Z. G.*) Tauba Prussak, żona Abrahama Lajba Prussaka (v. nr. 1769), była córką Izraela Wolfa Żurkowskiego ze Zgierza.

2772 Abraham Mojżesz Prussak pochodził z Drobina ziemi płockiej. Już w dojrzałym wieku przesiedlił się A. M. P. do Łodzi i poświęcił się handlowi. W r. 1840 posiada sklep towarów jedwabnych, łokciowych i sukna na Starem Mieście. Z końcem lat 50-tych zakłada P. tkalnię i przędzalnię wyrobów wełnianych i fabryka jego należy wkrótce do największych tego rodzaju przedsiębiorstw (produkcja wyrobów wełnianych) w Łodzi. Z początkiem lat 60-tych wartość produkcji tej fabryki, znajdującej się przy ul. Kościelnej, wynosiła wedle danych urzędowych, które należałoby przyjąć jako minimum, 90.000 rubli rocznie. Fabryka zatrudniała wtedy prawie 100 osób. Wedle niektórych wersyj mieli to być wyłącznie robotnicy żydowscy. W soboty i święta żydowskie fabryka P., który był nabożnym żydem i chasydem kockim, miała być nieczynna.

P. był jednym z pierwszych fabrykantów wyrobów wełnianych w Łodzi, który zastosował w swej fabryce siłę mechaniczną i sprowadził w tym celu zza granicy maszyny parowe. Wprowadzenie siły mechanicznej u Prussaka i jeszcze kilku łódzkich fabrykantów (Scheiblera i Geyera) wywołało groźny bunt tkaczy łódzkich w r. 1861. Gniew tkaczy zwrócił się przedewszystkiem przeciwko Scheiblerowi i Prussakowi. W nocy z 20 na 21 kwietnia nastąpił napad tkaczy na przędzalnię i tkalnię wełny Prussaka. Następnej nocy próbowali tkacze wznowić napad na fabrykę P., lecz zostali zawczasu rozproszeni.

E. Ajnenkel: Bunt tkaczy łódzkich.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 45, 128, 166, 240, 256—261, 284, 312.

F. Friedman: Żydzi w łódzkim przemyśle.

(P. Z. G.) Ojciec Prussaka Meir P. był pobożnym kupcem. Abraham M. był również człowiekiem nabożnym, zwykł był wstawać wczesnym rankiem, by przed pójściem do interesu pomodlić się i przestudjować kartę gemary. P. brał udział w życiu społecznem żydowskiem. Gdy zmarł rabin łódzki Chaskiel Naumberg, P. udał się wraz z 4-ma innymi obywatelami miasta do Mojżesza Lipszyca do Dobrzynia, by mu zaproponować objęcie opróżnionego stanowiska.

2792 (P. Z. G.) Szymon hakohen Lipszyc był synem Mojżesza Lipszyca (v. nr. 130). Jedną ze swych córek wydał za łódzkiego fabrykanta i właściciela domu, Zalmana Natana Monata. Po jego śmierci wyszła ponownie za łódzkiego fabrykanta i właściciela domu Cytryna.

2798 (P. Z. G.) Roza Haltrycht, córka Abrahama Pinczewskiego z Sieradza, wyszła za Noego Haltrychta, syna uczonego Z. Icka Haltrychta (v. nr. 96). N. Haltrycht kilka lat spędził w domu teścia, poczem osiedlił się w Łodzi i był tu znany również jako melamed i mohel. Roza i Noe Haltrycht mieli 5 dzieci: 1) Mojżesza Izaka w Łodzi (jego synem jest Dr. Norbert Haltrycht, lekarz łódzki), 2) Wolfa Lajba w Zgierzu, 3) Szaję (w Palestynie) i 2 córki, które wyszły za Salomona Herszkowicza i Klingbajla.

2801 (P. Z. G.) Fajwel Olszer był zięciem Abrahama Cylicha (v. nr. 2032, por. też 2731). Miał w Łodzi sklepik towarów kolonjalnych. Pozostawił 6 dzieci: 1) Meira w Łodzi, 2) Mendla w Brześciu Kujawskim, 3) Mojżesza Arona w Łodzi, 4) Rywkę Rachelę, żonę Berla Krakowskiego, właściciela domu w Łodzi (obecnie w Palestynie), 5) Gelę, żonę łódzkiego właściciela domu Mojżesza Kaszuba, 6) Perlę, Icie Meira Kona w Łodzi.

2815 (P. Z. G.) Seweryna Kon była córką znanego warszawskiego obywatela Mojżesza Kona (v. nr. 3277) i żoną dra medycyny Henryka Kohna z Piotrkowa. Pozostawiła jedynego syna Ludwika, który później również został doktorem medycyny.

2871 (P. Z. G.) Menachem Mendel Naumberg. Nie jest on chyba synem rabina Chaskla Naumberga (v. nr. 161), gdyż rabin Naumberg zmarł w r. 1856, podczas gdy M. M. Naumberg liczył umierając (w roku 1890) zaledwie 28 lat. Zapewne wkradła się omyłka przy przepisywaniu tekstu nagrobka i idzie tu prawdopodobnie o wnuka rabina.

2886 (P. Z. G.) Mojżesz Wajngold (Weingott). Poprawna forma nazwiska brzmi: Weingott, lecz często nazywano członków tej rodziny błędnie Wajngold lub Wajngart. Mojżesz Wajngold pochodził z Kalisza, a rodzina jego szczyciła się pochodzeniem w prostej linji od słynnego rabina Pragi czeskiej Maharala (מהר"ל). Mojżesz Wajngold był chasydem kockim; ożenił się z córką Katriela Lewenberga z Płocka, o którym głosi tradycja miejscowa, że w jego domu zamieszkał Napoleon, gdy nocował w Płocku w czasie wielkiej wojny w r. 1812. M. Wajngold miał 3-ch braci: 1) Isachara, rabina w Sompolnie, a następnie w Częstochowie, autora dzieła rabin.: „פתחי שערים" (Dyrhenfurt, 1819), 2) Majera Wajngolda (Weingotta), mieszkańca Zduńskiej Woli, zamożnego kupca, (por. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 137) i 3) Szymona w Ciechanowie. Mojżesz Wajngold mieszkał początkowo w Płocku, potem w Bodzanowie obok Płocka, wreszcie osiadł w Łodzi. Pozostawił 8-ro dzieci: 1) Gecla w Łodzi, znanego pod przydomkiem "גרינער געצי", 2) Lajba, 3) Samuela Dawida, szochetа w Mławie, 4) Jakóba, zięcia rabina w Łowiczu, 5) Esterę Małkę, żonę Zysia Majzlica (Ostrołęka), 6) Krasę Libę, żonę Abrahama Silberszaca w Łodzi (obecnie w Jerozolimie), 7) Sarę, żonę Samuela Bermana w Łodzi, 8) Rywkę, żonę Samuela Lejba Segała z Ostrołęki (obecnie w Łodzi).

2890 Chaim Jakób Dobranicki był synem Salomona Dawida D., który sprowadził się do Łodzi w r. 1820 z Parzęczewa. Ojciec Salomona, a dziadek Jakóba Chaima, Jakób D. był rabinem w Parzęczewie. Salomon Dawid należał do dobrze sytuowanych obywateli łódzkich, był piekarzem i miał ponadto wyszynk soli. Syn jego, Chaim Jakób, zajmował się już wyłącznie interesami handlowemi, szczególnie dzierżawą rozmaitych podatków państwowych i komunalnych, między innemi często dzierżawił łaźnię żydowską. Dorobiwszy się zczasem znacznego majątku, wystawił dom murowany, który prezydent miasta w swym raporcie z r. 1863 zalicza do najokazalszych budynków w mieście. Jakób D. był czynnym działaczem społecznym i przez długie lata był Starszym Dozoru Bóżniczego (począwszy od r. 1865).

A. A. D. m. Ł. Nr. kat. 3921, 3823, 5447 i inne.
F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 196, 261, 244.

(*P. Z. G.*) Jakób Dobranicki zajmował się przez dłuższy czas przemysłem nakładowym. Zczasem otrzymał sprzedaż komisową wielkich firm „Krusche et Ender" i „L. Geyer" i odtąd szedł coraz wyżej. W firmie jego stawiał pierwsze kroki zdolny kupiec Herman Konsztadt. Dobranicki prędko zorjentował się w jego zdolnościach i dopuścił go jako wspólnika do wielu swych interesów. J. Dobranicki wybudował wielki dom przy ulicy Nowomiejskiej 19, w którym jego synowie urządzili hale targowe, tzw. „Hale Dobranickiego". Dobranicki prowadził również interesy bankowe w Łodzi. Miał 3-ch synów: Adolfa Pawła i Bernarda (por. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 196, 284).

2891 Lajzer Krohn pełnił w Łodzi obowiązki duchownego i sędziego religijnego już od r. 1841. L. K. był również kupcem i posiadał od r. 1848 sklep towarów łokciowych i przędzy bawełnianej w rynku Starego Miasta.

A. A. D. m. Ł. Nr. kat. 3831, 3998, 5447.
F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 85, 166, 173.

(*P. Z. G.*) L. K. był człowiekiem uczonym i chasydem kockim. Przybył on do Łodzi z Brzezin. Był szwagrem znanego łódzkiego kupca S. Jech. Zalcmana (v. nr. 1014).

2901 (*P. Z. G.*) Rela Mirla Laks, córka Rafała Henocha Doktorczyka ze Strykowa, była żoną Nuty Lejbusza Laksa, chasyda wareckiego i aleksandrowskiego, kupca i właściciela przędzalni wełny. Mieszkała początkowo w Strykowie, następnie w Zgierzu i w Łodzi. Pozostawiła 7-ro dzieci: 1) Lajzera w Strykowie, 2) Mendla, 3) Rafała Hirsza, 4) Mordechaja (wszyscy 3 w Łodzi), oraz córki: 5) Dinę Deborę, żonę Izraela Markusa, 6) Jachję, żonę Mojżesza Hechta, 7) Cipę, żonę Herszla Markusa.

2921 (*P. Z. G.*) Izak Ejzner, syn Józefa Ejznera, mieszkańca Tuszyna, chasyda cadyka z Góry Kalwarji i pisarza leśnego w Krysowie pod Tuszynem, pojął za żonę Esterę, córkę rabina tuszyńskiego, Izraela Wolfa Ehrlicha, autora: "שושני דקק". I. Ejzner osiedlił się w Łodzi i stał się tu wkrótce jednym z najwybitniejszych kupców kamgarnowych. Był zwolennikiem cadyka z Góry Kalwarji podobnie jak jego synowie. 1) Abraham, właściciel przędzalni kamgarnu i domów w Łodzi, 2) Wolf, właściciel domu, 3) Majer, właściciel domu (był członkiem D. B. w Łodzi), 4) Mojżesz, 5) Salomon, 6) Szymszon, zięć Henicha Werdigera. I. Ejzner miał 2-ch braci: 1) Szabtaja (Sebastjana), znanego obywatela

łódzkiego (zm. w r. 1933), ojca Dra Juljana Eiznera, znakomitego chirurga w Łodzi, inż. Zygmunta i działacza społecznego Jakóba Eiznerów, oraz teścia Dra Henryka Bergsona i inżyniera Henryka Goldberga i 2) Bernarda.

2936 (*P. Z. G.*) Stanisław (Samuel Mendel) Zilbersztajn był synem Izydora (Izaka) Silbersztajna. I. Silbersztajn był bratem wielkiego przemysłowca łódzkiego Markusa Silbersztajna (v. nr. 1898) i zajmował odpowiedzialne stanowisko w przedsiębiorstwie brata. Stanisław Silbersztajn był jedynym synem Izydora Silbersztajna. Ukończył w Łodzi szkołę średnią, poczem ojciec posłał go zagranicę, by przy poparciu stryja Markusa Silbersztajna wyuczył się tkactwa. Po ukończeniu studjów wrócił do Łodzi i zajął stanowisko majstra w fabryce stryja. Padł ofiarą wypadku (podczas pracy, przy poprawianiu maszyny tkackiej, spadł z drabiny i zabił się), licząc zaledwie 27 lat. Wtedy to Markus i Teresa Silbersztajn postanowili dla upamiętnienia bratanka założyć dom dla sierot żydowskich pod jego imieniem. Zamiar ten urzeczywistnili w r. 1892. Fundacja Silbersteinów była prowadzona w duchu asymilatorskim, co wywołało niezadowolenie zarówno w kołach ortodoksyjnych jak i narodowo żydowskich.

2943 (*P. Z. G.*) Cypora Imich była córką Meira Sztajnmana, zamieszkałego w małem miasteczku nad granicą niemiecką i żoną Hirsza Imicha. Imichowie mieszkali długi czas w Częstochowie, poczem przeprowadzili się do Łodzi, gdzie prowadzili fabrykację wyrobów włókienniczych na małą skalę. Imichowie mieli 5-ro dzieci, a mianowicie: Henryka, dyrektora w firmie „I. K. Poznański", ojca Dra medycyny Józefa i inżyniera Leona, 2) Chanę Rajzlę, żonę Icie Czenstochowskiego, 3) Gitlę, żonę Paltiela Lajtnera w Dąbrowie, która wybudowała własnym sumptem w Sielcach pod Będzinem synagogę i łaźnię rytualną, 4) Rachelę, żonę Awigdora Hirszenberga (v. nr. 1957) w Łodzi, 5) Pesę, żonę Borucha Nachmana (?) Berkowicza w Łodzi.

2946 (*P. Z. G.*) Markus Mantinband urodził się w Brzeźnicy obok Radomska. Już za młodu przejął się duchem haskali, zaczął studjować pokryjomu nowo-hebrajską literaturę, wreszcie uciekł pokryjomu do Warszawy i tu został słuchaczem Szkoły Rabinów. W r. 1846, gdy M. Montefiore odwiedził podczas swego pobytu w Warszawie Szkołę Rabinów, ułożył Mantinband wiersz na jego cześć w języku hebrajskim akrostichonem, zawierającym nazwisko Mojżesza Montefiore. Po ukończeczeniu Szkoły Rabinów założył Mantinband 4-klasową prywatną szkołę w Warszawie. Po pewnym czasie przybył z inicjatywy grupy oświeconych Żydów łódzkich — do Łodzi i tu założył 4-klasową szkołę prywatną, w której

uczono również języka hebrajskiego. Udzielał ponadto lekcyj prywatnych w bogatych domach żydowskich, np. u Poznańskiego. Podobno Herman Konsztadt miał się uczyć u niego języka francuskiego.

Żona jego Mirla była córką Abrahama Fajnera, starszego felczera w Przedborzu. Mantinbandowie mieli 7-ro dzieci: 1) Adolfa w Łodzi, (na starość przeniósł się do swych dzieci do Kolonji nad Renem), 2) Samuela, byłego prokurenta firmy łódzkiej „Rapaport et Comp.", 3) Izraela, długoletniego prokurenta firmy bankowej „Wilhelm Landau"; potem Izrael Mantinband założył szkołę handlową w Łodzi, którą prowadził blisko 30 lat. Synami Izraela Mantinbanda są: Dr. Mieczysław Mantinband, okulista w Warszawie i adw. łódzki Stefan Mantinband, 4) Fajgę Nechę, żonę Michała Rozenberga, 5) Rozalję, żonę Henryka Frydmana, 6) Cesię, żonę M. Fogelbauma, 7) Dorę, żonę Piotra Bernsteina.

2967 (*P. Z. G.*) Izrael Mojżesz Weichselfisch był synem Hirszla Weichselfischa z Warszawy i ożenił się z córką Abrahama Judla Elbingera z Tomaszowa. Kilka lat spędził Izrael Mojżesz Weichselfisch w Tomaszowie na utrzymaniu u teścia, poczem przeniósł się do Łodzi i należał tu do średnich przemysłowców włókienniczych. Dorobiwszy się znacznego majątku, zakupił dom przy ul. Piotrkowskiej 43, w którym oddał bezpłatny lokal na bóżniczkę chasydską. Weichselfisch był bowiem zwolennikiem cadyka z Góry Kalwarji. Najstarszy syn jego Fiszel Weichselfisch był fabrykantem i właścicielem domu przy ul. Piotrkowskiej 92. Drugi syn Lejbusz zajmował się początkowo handlem bawełny, potem został zaangażowany jako członek rabinatu łódzkiego i piastował ten urząd przez 8 lat do swej śmierci. Trzeci syn Chaim, uczony w Piśmie Św., również posiadał nieruchomość w Łodzi. Znany był również zięć jego Hirsz Silberstein, który przez wiele lat był Starszym (גבאי) w Wielkiej Bóżnicy chasydów cadyka z Góry Kalwarji.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 240.

2972 (*P. Z. G.*) Kalman Wiżański był kupcem towarów łokciowych w Augustowie (w gub. suwalskiej). Przybył do Łodzi celem zakupna towaru i tu zmarł.

2977 (*P. Z. G.*) Debora Pesa Rubinsztajn była córką Eliezera Eigera w Zgierzu, syna Mojżesza Eigera, a wnuka wielkiego rabina Poznańskiego Akiby Eigera. Matka jej była córką znanego zgierskiego fabrykanta Motla, (Markusa) Rubinszteina. Również jej jedyny brat, Mojżesz Eiger, był jedną z najwybitniejszych osobistości żydowskich

w Zgierzu, był wielkim przemysłowcem, maskilem, hebraistą i sjonistą (delegatem na 1-szy kongres sjonistyczny). Wyszła zamąż za Mojżesza Hirsza Rubinsztajna. Pozostawiła 2 dzieci.

2981 (*P. Z. G.*) Marja Gutentag pochodziła z zamożnej rodziny warszawskiej (Orzechowscy) i wyszła zamąż za inżyniera-architekta Jerzego Gutentaga. Urodziła córeczkę i w 8 miesięcy po porodzie zmarła na różę.

2991 (*P. Z. G.*) Dawid Eljasz Rozanes był synem Tobjasza, a bratem Nachmana Rozanesa (v. nr. 1561). Pozostawił 1 dziecko, które zmarło niedługo po nim.

2992 (*P. Z. G.*) Debora Ajger była córką Salomona Zalmana Ajzenberga z Przysuchej i żoną Samuela Jakóba Ajgera, chasyda kockiego i komisjonera towarów łódzkich. Ajgerowie mieli 6-ro dzieci: 1) Henicha w Kaliszu, 2) Abrahama w Tomaszowie, 3) Mojżesza w Sobocie, 4) Mirjam, żonę Icchaka Meira Zamka (v. nr. 2197), 5) Chaję Sarę, żonę Menaszego Cukiera w Łodzi, 6) Esterę Rywkę, żonę Józefa Diamentsztajna w Łodzi (v. nr. 3153),

2997 Cwi Hirsz Szlosberg, ur. w r. 1818 w Wilnie, po szeregu lat niezbyt pomyślnego bytowania w Jurburgu (w gubernji kowieńskiej) przybył do Łodzi. Tu zdobył sobie sympatję i poważanie sfer religijnych, jako człowiek zacny i biegły w naukach żydowskich. Należał do funkcjonarjuszy religijnych („klej kodesz") w Łodzi. Hirsz Sz. miał syna Mendla, urodzonego w r. 1843 w Jurburgu, który zdradzał wielkie zdolności i zasłynął już w młodości jako illuj. Ojciec pokładał w synu wielkie nadzieje, sądząc, że wyrośnie na wielkiego uczonego i kształcił go w słynnej jesziwie wołożyńskiej. Lecz syn Hirsza nie spełnił nadzeji ojca, gdyż, przybywszy z początkiem lat 60-tych do Łodzi, wbrew woli ojca porzucił dalsze studja talmudyczne i poświęcił się handlowi. Najprzód wstąpił Mendel Sz. jako pracownik do firmy B-cia Belin (v. nr. 2347, 1340), w której pracował przez 10 lat, następnie zaś został dyrektorem sprzedaży u Scheiblera w r. 1877 i przyczynił się w dużym stopniu do rozwoju tej firmy, szczególnie dzięki zorganizowaniu eksportu towarów scheiblerowskich do Besarabji. Mendel Sz. pobierał u Scheiblera ogromną pensję 32.000 rubli rocznie, a ponieważ prowadził przytem własne interesy, majątek jego rósł szybko. W r. 1888 założył wraz ze synami,

Borysem i Jakóbem, wielkie przedsiębiorstwo bawełny w Bucharze, zaś w r. 1892 wybudował w okolicy Piotrkowa wespół ze swym zięciem Anatolem Frumkinem, ogromną fabrykę pod f-q „Piotrkowska Manufaktura". Fabryka Szlosberga z powodu rozmaitych niekorzystnych warunków miejscowych nie prosperowała jednak należycie i w roku 1903, po śmierci Mendla Szlosberga, stanęła zupełnie. Dopiero w r. 1908 została odkupiona przez spadkobierców Markusa Zilberszlajna (v. nr. 1956) i puszczona ponownie w ruch.

L Kahan: Illustrirter jahrbuch.

(*P. Z. G.*) Hirsz Szlosberg ożenił swego syna Mendla Szlosberga (później wielkiego przemysłowca łódzkiego) z córką Gabrjela Friedsztajna w Kownie, gdy Mendel miał zaledwie 16 lat. Kiedy Mendel miał już 20 i kilka lat, był już ojcem kilkorga dzieci. W tym właśnie czasie przybył do Łodzi. Hirsz Szlosberg miał również 2 córki. Jedną wydał za Gerszona Asza, właściciela domu bankowego w Sztokholmie, a 2-gą za Mojżesza Hurwicza w Łodzi (ojca dra medycyny Stanisława Hurwicza, inż. chemji Simona Hurwicza i Stefana Hurwicza w Paryżu).

Syn jego Mendel miał 6-ro dzieci: 1) inż. Zygfryda, 2) inż. Adolfa (obaj w Moskwie), 3) Jakóba, 4) Borysa (obaj mieszkali w Petersburgu). Jedną córkę wydał za Anatola Frumkina, znanego społecznika łódzkiego i drugą za Karola Zundelewicza (w Paryżu).

3009 (*P. Z. G.*) Szajndla Torończyk pochodziła ze znanej rodziny. Ojciec Szajndli, Icchak Ajzyk Grynsztejn, był chasydem w Łodzi i wydał swą córkę za poważanego, zamożnego właściciela domu w Łodzi, zwolennika cadyka z Góry Kalwarji, Icchaka Torończyka w Łodzi. Po 8 latach pożycia małżeńskiego zmarła Szajndla Torończyk nagle, pozostawiając 4 dzieci: 1) Mojżesza, 2) Dawida, 3) Arona, 4) Esterę, żonę Rubena Boaza.

Dzieci jej mieszkają w Łodzi.

3016 (*P. Z. G.*) Sara Bajla Frenkel była córką Abrama Birencwajga z Sulejowa. Wyszła zamąż za Samuela Zeliga Frenkla, syna łódzkiego fabrykanta Mordechaja Halewiego Frenkla (v. nr. 904). Zmarła licząc lat 21, na grasującą podówczas w Łodzi ospę i pozostawiła jedną córkę Chanę, żonę Dawida Grajewskiego, kupca w Łodzi.

3033 (*P. Z. G.*) Hena Dobrysz Zonenberg z Łowicza, była żoną Icchaka Hirsza Zonenberga, właściciela szynku w Łodzi, syna Jakóba Wolfa Zonenberga (v. nr. 1329). Pozostawiła 3 dzieci: 1) Mendla Zonenberga, 2) Cyporę, żonę Sabataja Lasmana, i 3) Deborę, żonę Mojżesza Marguliesa.

3035 (*P. Z. G.*) Pesa Debora Janowska, córka Fiszla Keniga (v. nr. 2997) i żona Hirszla Janowskiego, wnuka rabina aleksandrowskiego Jakóba Arona, autora dzieła: "בית יעקב".

3042 (*P. Z. G.*) Ewa (Ester Leja) Ajznerowicz była córką warszawskiego kupca Saula Puszeta. Wyszła zamąż za Mojżesza Ajznerowicza, syna znanego piotrkowskiego chasyda, wykształconego w naukach religijnych i świeckich, Lajba Ajznerowicza, doradcy prawnego, któremu wielkie firmy łódzkie nieraz powierzały prowadzenie swoich spraw sądowych. Mojżesz Ajznerowicz również był człowiekiem wykształconym. Teść jego oddał mu jeszcze przed ślubem posag żony w wysokości 6000 rubli, za któreto pieniądze założył przedsiębiorstwo fabryczne i skład przędzy w Łodzi. Nie miał jednak powodzenia w interesach. Żona jego, Ester Leja, zmarła w młodym wieku, licząc zalewie 24 lata i pozostawiła dwie córki: 1) Mirjam, drugą żonę Oskara Kohna, prezesa Widzewskiej Manufaktury, 2) Andzię (Chanę) żonę kupca łódzkiego Adolfa Babiackiego.

3055 (*P. Z. G.*) Nachman Kowalski urodził się w Dąbiu, gdzie ojciec jego Fajwysz Kowalski był rabinem. Nachman Kowalski był przez pewien czas rabinem w mieście Sobocie i stąd otrzymał przydomek „reb Nachman Soboter". Wkrótce jednak porzucił posadę rabina i został melamedem i nauczycielem Talmudu w bogatych domach żydowskich, co mu przynosiło znacznie większe dochody. Około 10 lat był melamedem słynnego rabina warszawskiego Bera Majzelsa. Wnuk rabina Majzelsa, Lejbusz Majzels, który był zięciem znanego żydowskiego przemysłowca i miljonera rosyjskiego Izraela Brodskiego, polecił go swemu teściowi. Nachman Kowalski wyjechał do Kijowa, gdzie spędził około 2-ch lat jako nauczyciel talmudu Lwa Brodskiego, podówczas studenta uniwersytetu kijowskiego, syna Izraela Brodskiego. Po powrocie do Polski był przez pewien czas nauczycielem w domu znanego chasyda i miljonera Jakóba Engelmana w dobrach jego w Głaznowie obok Kruśniewicy. Potem był przez pewien czas rabinem w Grabowie, a następnie w Kowalu (obok Włocławka). Na starość, nie mogąc z powodu słabości sprawować więcej urzędu rabinackiego, przeniósł się do swego syna Dawida w Łodzi i tu zmarł po roku, licząc lat 73 lub 71. Z synów jego wybił się Juda Lejb Kowalski, rabin we Włocławku i jeden z przywódców „Mizrachi" w Polsce.

Rabin Nachman Kowalski był zwolennikiem cadyka kockiego, a następnie cadyka z Góry Kalwarji.

3071 (*P. Z. G.*) Izrael Icchak Winer pochodził z Ostrowca. Był zwolennikiem cadyka kockiego Mendla; po jego śmierci został zwolennikiem jego syna Dawida w Kocku, a następnie jego wnuka Hirsza w Łomazach. Posiadał w Łodzi skład towarów łokciowych, później trudnił się pośrednictwem w handlu wyrobami włókienniczemi. Z małżeństwa 1-go (z Hadassą—v. nr. 165) i drugiego (z Cywją Cyrlą — v. nr. 902) miał 10 dzieci. Poraz trzeci ożenił się z wdową Mirjam Grynfeld, córką Gerszona Halewiego Landego z Kamińska. (Mirjam Grynfeld miała z 1-go małżeństwa 2-ch synów: Izraela Grynfelda, rabina w Zelowie i Icchaka Grynfelda, członka rabinatu w Zawierciu oraz córkę, która wyszła zamąż za Izraela Zelwera, członka rabinatu w Radomsku).

3077 (*P. Z. G.*) Lejbuś Berliński był synem Hirsza Berlińskiego w Pabjanicach. Był kupcem w Łodzi. Pozostawił 4-ch synów: Hirsza, Zeliga i Mendla w Łodzi, Jeszaję Fiszla w Ameryce, oraz 4 córki, które wydał za Meira Jechiela Szymsię, Jakóba Wolfa Fuksa, Icchaka Kwiata i Lipmana Rundsztajna.

3085 (*P. Z. G.*) Aron Jochanan Rozenberg był synem Samuela Elchanana Rozenberga z Przedborza. Ożenił się z córką Barucha Lajzera Cytrynowskiego (v. nr. 2563) w Łodzi i osiadł tu, początkowo będąc na utrzymaniu u teścia. Zczasem zajął się handlem i produkcją wyrobów włókienniczych; wzbogacił się i stał się właścicielem domu w Łodzi. Należał do najwybitniejszych w Łodzi zwolenników cadyka z Góry Kalwarji, zasiadał w rozmaitych społecznych instytucjach żydowskich, był jednym z założycieli synagogi przy ul. Zachodniej. Jedyny syn jego, Icchak, ożenił się z córką wybitnego chasyda Lipmana Litmanowicza z Radomska. Córki swe wydał A. J. R. za Izraela Józefa Kahana (w Łodzi), Icie Meira Szajnfelda (w Pinczewie) i Mojżesza Schreibera (we Wiedniu).

3098 (*P. Z. G.*) Rajzel Czernolewska była córką Icchaka Grenzla ze Zduńskiej Woli. Izak Grenzel był poważanym fabrykantem włókienniczym w Zduńskiej Woli i bardzo pobożnym Żydem, lecz nie był chasydem. Podobnie nie był chasydem mąż Rajzli, Jehoszua Czernolewski, który był kupcem żelaza w Piątku. Natomiast synowie jego byli już chasydami: jeden z nich Eleazar Czernolewski zmarł w Piątku na jakąś chorobę epidemiczną, drugi Motel Czernolewski zamieszkał w Łodzi, gdzie miał

skład żelaza i dom. Córki swe wydali R. i J. Czernolewscy za Abrahama Mojżesza Alftera, członka rabinatu w Pabjanicach (syna rabina pabjanickiego Samuela Jakóba Abramowicza), za Zysię Opoljona (w Brzezinach) i za Salomona Lejbusia Frydmana w Jeżowie.

Rajzel Czernolewska mieszkała w Piątku. Na stare lata przeniosła się do syna swego Motla do Łodzi i tu zmarła.

3106 (*P. Z. G.*) Icchak Wajngarten pochodził ze Zgierza i był krawcem damskim. W Łodzi cieszył się dużem wzięciem i dorobiwszy się pewnej fortuny, kupił dom przy ul. Drewnowskiej. Synowie jego, Zelig Wigdor i Aron Wajngarten, założyli wielkie składy konfekcji w Łodzi. Córki swe wydał za Hirsza Holcmana, Abrahama Fajtlowicza, Józefa Chwata, Izraela Najmana w Łodzi, Fiszla Rakacza w Radomiu (v. nr. 3234).

3124 Teofila Doktorowa Wincentowa Łaska, była córką Samuela Czamańskiego, jednego z wybitnych pionierów przemysłu łódzkiego. Samuel Czamański urodził się w Sompolnie w r. 1829. W r. 1846 udał się zagranicą i tu wyuczył się tasiemkarstwa. Stopniowo przechodził Cz. w tym zawodzie wszystkie szczeble hierarchji zawodowej, od pomocnika do kierownika zakładu fabrycznego. Zdobywszy bogate doświadczenie w tej dziedzinie, powrócił Cz. w r. 1861 do Łodzi, gdzie dotychczas uprawiano fabrykację tasiemek tylko na warsztatach ręcznych, a największe zakłady tasiemkarskie liczyły conajwyżej do 6 warsztatów (v. Eisenschmidt nr. 183 i Joel Guterman nr. 155). Cz. założył początkowo na rogu ulicy Piotrkowskiej i Rozwadowskiej małą fabryczkę tasiemkarską, która stopniowo powiększała się, wreszcie przystąpił do wybudowania na placu przy ulicy Piotrkowskiej 96 wielkiej fabryki. W r. 1903 przedsiębiorstwo jego zostało zamienione na Skę Akc. z kapitałem 400,000 rubli. Dopiero za przykładem Cz. powstały inne wielkie fabryki tasiemkarskie w Łodzi. Samuel Cz. zmarł w Łodzi w r. 1910, mając lat 81.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 244, 260—261.
Lodzer Textilmarkt, I-er Jahrgang 1910.
Przewodnik Ilustrowany po Łodzi, wyd. Mniszewski, 1912.

3132 (*P. Z. G.*) Wiktorja Silberbaum była córką znanego lekarza łódzkiego, jednego z pierwszych lekarzy żydowskich w Łodzi, Dra Adolfa Wolberga. Dr. Adolf Wolberg pochodził z Częstochowy i otrzymał w domu rodziców staranne europejskie wykształcenie. Po ukończeniu gimnazjum wyjechał na studja medycyny i akuszerji na uniwersytet

kijowski. W Łodzi uchodził za jednego z najlepszych lekarzy („Jutrzenka" 1861). Dorobiwszy się nieco na praktyce lekarskiej, wybudował dom 1-piętr. przy ul. Południowej 8, w którym zamieszkał. Wedle miejscowych tradycyj ustnych był gorącym patrjotą polskim. Podobno brał udział w powstaniu styczniowem jako lekarz wojsk polskich i z tego powodu został skazany na zesłanie na Sybir, lecz udało mu się uniknąć tej kary. Dr. Wolberg miał jednego syna, który również był lekarzem i zamieszkał w Warszawie, gdzie zmarł w młodym wieku. Jedną z jego córek była Wiktorja Silberbaum, żona mgra farmacji Samuela Silberbauma, właściciela zakładu aptecznego przy ul. Piotrkowskiej 16.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi: 272-3.

3134 (*P. Z. G.*) Aron Jechiel Grynsztajn był od strony swego ojca Salomona Grynsztajna wnukiem rabina w Gąbinie, Aleksandra Jehudy, autora: "מדרש כתובה", a od strony swej matki Jochewed, wnukiem rabina w Lutomiersku Judla Frenkla, autora: "בית יהודה" Ojciec dał mu staranne wykształcenie judaistyczne w duchu tradycyjnym. Kilka lat spędził w jesziwie rabina zgierskiego Szaloma Hirsza Kohena. Ojciec jego, Salomon Grynsztajn, będąc chasydem kockim, zaprzyjaźnił się na dworze cadyka Mendla Morgensztema z podrabinem z Kępna, Niselem Działowskim i obaj chasydzi ułożyli małżeństwa swych dzieci, a mianowicie: Arona Jechiela Grynsztajna i Pesy Działowskiej. Po ożenku J. A. Grynsztajn osiadł w Kępnie w domu swego teścia i nadal oddawał się nauce. Rabin tamtejszy Symche Refisz bardzo go cenił i chciał go uczynić swym następcą na stanowisku rabina w Kępnie. Lecz Aron Jechiel Grynsztajn postanowił, z powodu nurtujących w owym czasie w Niemczech prądów mendelsonjańskich, przenieść się do Łodzi, gdzie prowadził drobny handel i wiele czasu poświęcał bezinteresownemu nauczaniu młodych talmudystów w założonej przezeń prywatnej jesziwie. Po krótkim pobycie w Łodzi J. A. Grynsztajn zmarł na tyfus, w wieku 47 lat. Pozostawił kilku synów, z których dwaj zamieszkali w Berlinie (Eljasz i Lejbusz-Leon), zaś jeden (Symche Grynsztajn) w Łodzi, oraz 3 córki, które wydał za Mendla Berlińskiego, Mordechaja Mendla Hebera i Jochanana Brysza.

3150 (*P. Z. G.*) Sara Fajga Marokko była córką popularnego w Łodzi szamesa Icchaka Jakóba Tobjasza (v. Nr. 695) i żoną Jakóba Marokko, syna łódzkiego podrabina Lemla Marokko (v. Nr. 2209). Jakób Marokko został również zaangażowany przez gminę łódzką jako podrabin na „Wólce" (tj. w Nowem Mieście) z pensją 3 rubli tygodniowo. Zczasem pensja ta została podwyższona do 1000 rubli rocznie, mimoto jednak nie starczyła na wyżywienie rodziny, gdyż Marokkowie mieli 9 dzieci. Lecz Sara Fajga Maroko była rzutką kobietą i zajęła się handlem manufakturą,

dzięki czemu zarabiała na dostatnie utrzymanie domu. Marokkowie mieli 7 synów i 2 córki, a mianowicie: 1) Judla Marokko, uczonego talmudystę, który wydał kompendjum do Szulchan Aruchu (do „Jore Deja") p. t. „קיבוץ יהודה", 2) Mendla, kupca manufaktury w Brzezinach, 3) Tobjasza, kupca manufaktury, 4) Meira, kupca manufaktury, 5) Benjamina Józefa, kupca manufaktury i właściciela domu, 6) Henicha, kupca manufaktury, 7) Salomona, właściciela składu sukna w Łodzi, oraz 2 córki, które wyszły za Mendla Hermana i Jechiela Lubińskiego.

3153 (*P. Z. G.*) Ester Rywka Diamentstein, córka łodzianina Samuela Jakóba Ajgera, komisjonera towarów łokciowych, chasyda kockiego, była żoną Józefa Diamentsteina. Diamentsteinowie mieli 4-ro dzieci, a mianowicie: 1) Perlę, żonę Nachuma Gelbarda, 2) Temerę, żonę Mojżesza Wajselfisza w Kutnie, 3) Różę, żonę Menaszego Goldberga w Brześciu Litewskim, 4) Mordechaja, zamieszkałego w Rosji.

3164 (*P. Z. G.*) Mojżesz Przygórski był synem Eleazara Icchaka Przygórskiego w Konstantynowie (v. Nr. 1013). Mojżesz Przygórski ożenił się z córką Cadoka Hendlisza w Zgierzu (v. Nr. 507) i osiadł w Łodzi, gdzie rozpoczął fabrykację chustek, flaneli i kortu. Zczasem zbogacił się i został właścicielem kilku domów przy ul. Wschodniej i Południowej. Będąc chasydem i zwolennikiem cadyka z Góry Kalwarji, łożył na utrzymanie jednej z chasydskich bóżniczek, znanej w Łodzi pod nazwą „דאס האלצערנע שטיבל". Pozostawił 8 dzieci, a mianowicie: 1) Mendla (w Pabjanicach), 2) Józefa, w Łodzi, 3) Dawida, w Hajfie, 4) Cadoka, w Piotrkowie, 5) Szymona, w Tomaszowie, 6) Salomona, w Łodzi, oraz 2 córki, zamężne za Henichem Nowomiastem w Łodzi i Izraelem Horowiczem w Turku.

3167 (*P. Z. G.*) Izrael Mojżesz Szajnfeld urodził się w Pinczewie jako syn Jakóba Gabrjela halewiego Szajnfelda, znanego pod przydomkiem „reb Jankiel Rajszer". Rodzina Szajnfelda wywodziła się od słynnego uczonego wileńskiego Szabtaja Kohena (ש"ך). Izrael Mojżesz Szajnfeld, właściciel winiarni w Łodzi, pozostawił 7 dzieci: 1) Jechiela w Kielcach, ożenionego z córką Judla Kaminera z Chęcin, 2) Motla w Zgierzu, 3) Berla Wolfa w Łodzi, ożenionego z córką Eljasza Minca w Białej Podlaskiej, potomka gaona wileńskiego, Eljasza, 4) Isachara w Częstochowie, ożenionego z córką Edla Gurlanda z Krzepic, 5) Jerachmiela w Łodzi, 6) Ryżlę, żonę Izaka Orbacha, fabrykanta i właściciela domu w Łodzi, 7) Hendlę, żonę Samuela Bimko we Włoszczowej.

3169 *(P. Z. G.)* Aron Gedalje Gotsztajn pochodził z małego miasteczka na Litwie. Był kantorem (chazenem) gminy żydowskiej w Rawie Mazowieckiej. Początkowo był mitnagdem, lecz zczasem, pod wpływem nowego otoczenia, stał się żarliwym chasydem kockim, a nawet zwykł był odbywać pielgrzymki piesze do Kocka, jak to czyniło wówczas wielu chasydów. Jeden z jego prawnuków zasłynął jako wybitny śpiewak, który objeżdżał ze swemi koncertami wielkie miasta europejskie. Synowie Arona Gedalje Gotsztajna zamieszkali w Łodzi. Aron Gotsztajn przeniósł się do nich na stare lata i zmarł w Łodzi, licząc lat 78. Córką Gotsztajna była Sara Judyta Radomska (v. nr. 3208).

3170 *(P. Z. G.)* Matla (vel Fajga) Pilgrym była wprzód żoną Lipmana hakohena Rozenberga, właściciela sklepu sukiennego w Brzezinach. Z małżeństwa tego miała 3-ch synów: 1) Józefa w Brzezinach, 2) Jakóba Arona (w Pabjanicach) i 3) Bera. Ber Rozenberg był wybitnym uczonym i gorliwym chasydem wareckiego i aleksandrowskiego cadyka. Przez pewien czas mieszkał w Łodzi, będąc zięciem Ikla Gotszala (v. nr. 452) i sprawował bezinteresownie funkcje podrabina u boku rabina łódzkiego Mojżesza Lipszyca. Potem został zaangażowany na rabina w Strykowie i sprawował swój urząd rabinacki przeszło 50 lat, aż do swej śmierci w r. 1927. Po śmierci 1-szego męża wyszła Matla Pilgrym powtórnie zamąż za wdowca Mojżesza Pilgryma w Łodzi (v. nr. 869). Małżeństwo to pozostało bezdzietne.

2177 *(P. Z. G.)* Jeszcja Pilichowski, syn Dawida Salomona Pilichowskiego ze Zgierza. Dawid Salomon Pilichowski przeniósł się do wsi Rzeszycy w powiecie sieradzkim i tu zamieszkał do końca życia. Pochowany został w m. Szadku. Tu w Rzeszycy urodził mu się syn Szaja Pilichowski, który odziedziczył po ojcu dom i pola. Szaja Pilichowski miał 8 dzieci, 5 synów i 3 córki. Po dłuższym pobycie na wsi przeniósł się Szaja Pilichowski do Łodzi, gdzie utrzymywał się z handlu towarami kolonjalnemi. Synom swym dał wychowanie praktyczne, oddając ich w naukę do handlu, względnie przemysłu. Lecz jeden z synów jego Lejb (Leopold), którego oddał na praktykę do jednego ze średniozamożnych fabrykantów łódzkich, wykazywał mało zainteresowania dla zajęć handlowo-przemysłowych, natomiast zajmował się z wielkiem zamiłowaniem rysownictwem i malarstwem. Zdolności malarskie 12-letniego chłopca wzbudziły zainteresowanie u otoczenia. Jeszaja Pilichowski był zbyt ubogi, by wysłać syna na studja malarskie. Znalazł się w końcu mecenas, który sfinansował wyjazd młodego Pilichowskiego do Monachjum. Po kilku latach studjów zasłynął Pilichowski jako wybitny malarz. Osiadł na stałe w Londynie, gdzie zmarł w r. 1933, mając lat 64. Ożenił się z łodzianką, córką Jakóba

Szaloma Goldmana, zięcia Jakóba Meira Belina (v. nr. 1338). Pozostali synowie Szaji Pilichowskiego to: Izak, Leon i Henryk w Łodzi. (Ten ostatni utonął w młodym wieku w stawie pod Tomaszowem), oraz Józef Pilichowski w Warszawie. Córki Szaji Pilichowskiego wyszły za Hermana Wolmana, Gerszona Gajzlera i Maksa Borakowskiego.

3190 *(P. Z. G.)* Michel Nelken był synem Abrahama i Hindy Nelken w Kaliszu. Matka jego była córką znanego rabina lutomierskiego Judy Frenkla, autora dzieła „בית יהודה" i słynęła w Kaliszu jako bardzo uczynna filantropka. Miała 6 synów i 3 córki. Michel Nelken mieszkał stale w Kaliszu. Na stare lata zamieszkał u swych dzieci w Łodzi i tu zmarł.

Siostra Michela Nelkena, Tauba, była żoną Eliezera Auerbacha, (syna rabina łęczyckiego Chaima Auerbacha), zaś po śmierci męża wyszła za rabina łódzkiego Mojżesza Lipszyca (v. nr. 663).

3201 *(P. Z. G.)* Icchak Michel Cytryn, syn Lajzera Mordechaja C. właściciela apretury w Łodzi. Zaręczył się z córką poważanego łódzkiego obywatela Jochanana Abramzona, lecz w 4 tygodnie po zaręczynach zapadł na zapalenie płuc i zmarł w wieku lat 18. Był chasydem i znawcą talmudu (v. nr. 1695).

3208 *(P. Z. G.)* Sara Judyta Radomska była córką Arona Gedalji Gotsztajna (v. nr. 3169), kantora w Rawie i żoną szamesa synagogi przy ul. Zachodniej Eljasza Mordechaja Radomskiego.

3227 Golda Birnbaum pochodziła ze znakomitej rodziny Szpirów, liczącej wśród swych antenatów wybitnego uczonego „Baal megale amukot" (בעל מגלה עמוקות). Była żoną poważanego kupca Abrahama Birnbauma z Pilicy.

B. pozostawili dwóch synów i cztery córki, a mianowicie:

1) Izydora, którego córka Róża wyszła za przemysłowca Salomona Barcińskiego. Są to rodzice znanych przemysłowców: Henryka, dra Marcelego (b. dyrektora Związku Przem. Włókienniczego Państwa Polskiego, zm. w r. 1929) i Stefana Barcińskich (v. nr. 1014);

2) Samuela, ojca Edwarda Birnbauma, współwłaściciela firmy Hirszberg i Birnbaum w Łodzi;

3) Esterę Bajlę, żonę rabina Waldberga w Jarosławiu;

4) Bertę, żonę Leona Szpera znanego maskila, autora dzieła „Ben Osof Hamazkir" i gloss do ksiąg „Ben Sirah" (patrz życiorys w „Luach Achiasaf" z r. 1903);

5) Helenę, żonę Jakóba Szlama w Zamościu;

6) Rozalję Hirszbergową w Łodzi.

3234 (*P. Z. G.*) Jakób Wajngarten, brat Icchaka Wajngartena (v. nr. 3106), pochodził ze Zgierza i osiadł w Łodzi jako krawiec damski. Wszystkie dzieci jego wyemigrowały do Ameryki. Tuż przed wojną światową wrócił z Ameryki do Łodzi syn jego Tanchum Wajngarten, by uregulować jakąś sprawę spadkową po matce. Na początku wojny światowej, gdy w Łodzi utworzono milicję obywatelską, Tanchun Wajngarten zgłosił się do niej dobrowolnie i wkrótce potem padł w pościgu za bandytami. W pogrzebie dzielnego milicjanta brały udział tysiące łodzian

3254 (*P. Z. G.*) Abraham Izak Langnas pochodził ze Rzgowa i osiadł w Łodzi, mając już lat 40. Niedługo potem zmarł na zapalenie płuc. Pozostawił 6 dzieci, a mianowicie: 1) Henryka, właściciela domu i fabrykanta damskich towarów sukiennych w Łodzi (Firma „Langnas et Alberstein"), teścia dra medycyny Stanisława Hirszbajna w Warszawie, 2) Pawła Langnasa, kupca w Łodzi, 3) Cylę, żonę Gersona Wajnsztajna w Pabjanicach, 4) Gucię, żonę Maurycego Zylberberga, kupca w Łodzi, 5) Hermana, kupca w Łodzi, 6) Salkę, żonę Noego Gelbarta, kupca w Łodzi, ojca d-ra medycyny Adama Gelbarta w Łodzi.

3257 (*P. Z. G.*) Chana Małka Lubińska była córką Judy i Tauby Fajgi Rozenblumów w Przytyku. Matka jej Taube Fajga (v. nr. 2067) wyszła po śmierci męża powtórnie zamąż za Abrahama Lubińskiego (v. nr. 1069 i 114) i zabrała ze sobą swoją małą córeczkę, Chanę Małkę, która wychowała się w domu ojczyma, a następnie wyszła zamąż za jego najstarszego syna Izaka Lubińskiego. Izak Lubiński był chasydem grodziskim i pracował w Łodzi w interesie swego ojca, który prowadził skład komisyjny wyrobów wielkiej firmy przemysłowej „K. Scheibler". Po śmierci ojca odziedziczył Izak Lubiński jego interes i dom przy ul. Piotrkowskiej 19. Lubińscy mieli 10 dzieci: 1) Judytę, żonę Jeszaji Rozenbluma, znanego w Łodzi pod przydomkiem „Szaje Zelwer", 2) Esterę, żonę Mojżesza Arona Rozenbluma, 3) Fradlę, żonę Abrahama Mojżesza Kohna, właściciela domu w Łodzi, teścia prezesa Gminy Żydowskiej w Łodzi, posła na Sejm, Lejba Mincberga, 4) Sarę, żonę Abe Kronzylbera, wnuka Abrahama Mojżesza Prusaka (v. nr. 2772), 5) Mindlę, żonę Zalmana Kohna, prawnuka

rabina warszawskiego, Berysza Majzelsa, 6) Rebekę, żonę Lejbusza Karmela w Krakowie, 7) Salomona, 8) Rachelę, żonę Barucha Cynamona w Krakowie, 9) Leję, żonę Benjamina Szwarca, 10) Abrahama, zięcia Eljasza Naftalego Przerowera, prawnuka Lejbusza Zunza, rabina płockiego.

3267 (*P. Z. G.*) Leja Szlamowicz, córka Abrahama Izaka Funta z Brzezin, była żoną łódzkiego fabrykanta i właściciela domu Samuela Szlamowicza (v. nr. 252). Pozostawiła 6 dzieci, a mianowicie: 1) Izraela Mojżesza, 2) Emanuela, 3) Glikę, żonę Pincze Gutmana, 4) Chaima Rubena, 5) Deborę, żonę Leona Birencwajga w Końskich, 6) Dawida (w Ameryce).

3270 (*P. Z. G.* Chana Dobra Mananc (Majerantz) była córką Abrahama Lubińskiego (v. nr. 1069) i żoną Natana Majeranca (v. nr. 836) właściciela składu bawełny.

3272 (*P. Z. G.*) Izak Mordechaj Kon był synem Joela Kona w mieście Warcie. Był żarliwym chasydem kockim, wpierw zwolennikiem cadyka r. Mendele, następnie syna jego Dawida i wnuka Izraela w Puławach. Za młodu ojciec oddał go w naukę do rabina miasteczka Warty Mojżesza Nechemji Kona (v. nr. 121). Rabinowi podobał się dorodny i rozgarnięty młodzieniec i dał mu za żonę córkę swą Cywję Blumę. Z tego małżeństwa miał Izak Kon troje dzieci: Joela, osiadłego później w Łodzi, Chaima ze Zduńskiej Woli i córkę Esterę. Estera wyszła zamąż za znanego łódzkiego społecznika Mendla Orbacha (v. nr. 3779), zaś gdy po 10-letniem bezdzietnem małżeństwie mąż jej zmarł, poślubiła Barucha Finkelsztajna, zwanego w Łodzi „Boruch Szenker". Cywja Bluma odumarła swego męża w młodym wieku, licząc lat 23. Po jej śmierci poślubił Izak Kon córkę Hirsza Szenkielewskiego w Zgierzu Cywję i osiadł w tem mieście. Z tego małżeństwa miał troje dzieci: Nechemję Dawida i 2 córki, które wydał zamąż za Izraela Elbingera i Zalmana Lejbusza Temersona. Po pewnym czasie przeprowadził się Izak Kon na wieś, gdyż otrzymał posadę pisarza leśnego, a później przeniósł się do Łodzi, gdzie handlował manufakturą.

3277 (*P. Z. G.*) Mojżesz Kohn urodził się w Warszawie w r. 1820. Ojciec jego Wolf K. miał przydomek „Welwel Leipziger", sprowadzał bowiem towary z Lipska; należał on do najbardziej poważanych członków gminy warszawskiej i piastował w niej godność Starszego Dozoru Bóżniczego. Ojciec Wolfa, dziadek Mojżesza K., Eleazar K., mieszkał w Łasku i był bratem słynnego rabbi Abrahama K. w Łasku,

którego zwano „mężem Bożym". Cała rodzina ta wywodzi się od znanego gaona i męczennika, r. Jechiela Michała z Niemirowa, który zmarł śmiercią męczeńską w czasie pogromów Chmielnickiego w r. 1648. Wolf Kohn, który zmarł w r. 1826, bardzo dbał o to, by synowie jego byli pobożnymi żydami i nie dostali się pod wpływy haskali, lecz udało mu się to osiągnąć tylko u starszego swego syna Eleazara, który był wybitnym uczonym żydowskim i ożenił się z córką słynnego gaona, rabina miasta Leszna, Jakóba. Eleazar zczasem stał się jednym z najwybitniejszych uczonych talmudycznych swej epoki, słynął z bogobojności i był chasydem, pełnił obowiązki rabina najpierw w Pułtusku, następnie w Płocku i Sochaczewie.

Ale inni synowie Wolfa, przedewszystkiem Mojżesz i Chaim, stali się zapalonymi zwolennikami haskali. Mojżesz Kohn był maskilem o rozległej wiedzy judaistycznej i ogólnej, znał również kilka języków europejskich. Gdy w owych czasach rozgorzała walka dokoła szchity żydowskiej (sposobu zarzynania bydła i drobiu, przepisanego rytuałem religijnym żydowskim), której wytaczano zarzut, że nie jest dość humanitarna, Mojżesz K. napisał w obronie żydowskiego przepisu rytualnego broszurę o szchicie w języku polskim.

Mojżesz K. odziedziczył po ojcu duży majątek i był makle em giełdowym w Warszawie. Nie był również obcy życiu społecznemu żydowskiemu i ma być jednym z założycieli żydowskiej bibljoteki przy synagodze na Tłomackiem.

Mojżesz Kohn wydał swe trzy córki za znanych żydów łódzkich. Jedna córka, Teresa, wyszła zamąż za Markusa Silbersteina (v. nr. 1956), druga — za jego brata Dawida S., właściciela wielkiego składu manufaktury w Łodzi, trzecia — za Lichtenfelda, fabrykanta łódzkiego.

Na stare lata Mojżesz L. stracił w interesach giełdowych znaczną część swego majątku i przybył do swych dzieci do Łodzi, by tu spędzić ostatnie dni swego życia. W ostatnich latach swego życia został Mojżesz K. dotknięty paraliżem i wyjeżdżał na spacer w żelaznym wózku. Czując zbliżającą się śmierć, ułożył sam w języku polskim i hebrajskim tekst napisu, który polecił umieścić na swym grobie, a który zawierał aluzję do cierpień, jakie spowodowała choroba, która go trafiła.

3287 (*P. Z. G.*) Józef Eleazar Wajland był synem maskila, Mojżesza Jakóba Wajlanda w Zgierzu. Józef Wajland był majstrem tkackim, osiedlił się w Łodzi i zaczął pracować w produkcji włókienniczej. Lecz mając zaledwie 33 lata, zmarł na chorobę płucną, pozostawiwszy dwoje dzieci.

3301 (*P. Z. G.*) Izrael Wolf Zajdler, syn Lewka Zajdlera (v. nr. 1159) i wnuk Pinchasa Zajdlera (v. nr. 82) był kupcem i chasydem kockim. Pozostawił 2-ch synów: Szmula i Synę, oraz jedną córkę, żonę Izaka Efraima Segała w Łodzi.

3322 (*P. Z. G.*) Sula Balin, żona Jakóba Meira B. (v. nr. 1340) urodziła się w miasteczku Cary (?) w gubernji mohilowskiej i była córką zamożnego kupca leśnego Izraela Epsztajna. Sula B. zajmowała się bardzo żywo akcjami dobroczynnemi. Z jej inicjatywy zostało założone stowarzyszenie kobiet dla udzielania bezprocentowych pożyczek, które istnieje do dziś dnia przy ul. Piotrkowskiej 20. Sula B. zajmowała się również szpitalem im. Poznańskich, gdzie ufundowała łóżko na swoje imię. Na rzecz tego szpitala łożyła Sula B. bardzo duże sumy.

Sula i Jakób Majer Balin pozostawili dwóch synów: Chaima Szmula i Dawida B., oraz trzy córki: Małkę, żonę Dawida Sztraszuna, Rachelę, żonę Jakóba Szulima Goldmana (teściowie znakomitego malarza Leopolda Pilichowskiego) i Chanę Fajgę, żonę znanego obywatela łódzkiego Oszera Enzla Zausmera.

Tekst epitafjum Suli Balin ułożony został przez rabina łódzkiego E. Ch. Majzla.

3330 (*P. Z. G.*) Jakób Warszawski przybył do Łodzi w r. 1838 z miasteczka Kruśniewicy, licząc lat 20. Ożenił się z Esterą Lejq, córką Mordechaja Bergera (ojca Ojzera, Barucha i Natana Bergerów v. nr. 2285, 2331 i 3593). Jakób Warszawski handlował zbożem i był bardzo znanym w Łodzi społecznikiem; był jednym z założycieli synagogi przy ul. Wolborskiej, bractwa "חברת משניות„ i przez wiele lat piastował urząd Starszego w Bractwie Pogrzebowem. Pozostawił 4-ch synów: Szymona, Zacharjasza, długoletniego dyrektora w firmach „I. K. Poznański" i „Krusche et Ender", Mordechaja, oraz Izaka Meira w Warszawie. Córki swe wydał za Lajbla Ajznerowicza w Piotrkowie, Jechiela Izaka Bermana, Abrahama Engielke i Jakóba Goldberga.

3348 (*P. Z. G.*) Fiszel Lipski, syn Lejbusza Lipskiego (v. nr. 1007 i 578), był funkcjonarjuszem na Starym Cmentarzu żydowskim w Łodzi. Do jego obowiązków należało również prowadzenie ksiąg cmentarnych, oraz dozór nad schroniskiem dla żebraków i włóczęgów, które gmina wybudowała przy Starym Cmentarzu. Stąd jego przydomek „פישל דער הקדש-מאן". Fiszel Lipski pozostawił 7 dzieci, a mianowicie: 1) Esterę

Machlę, żonę Emanuela Lipskiego, właściciela domu i fabrykanta (syna Mojżesza Jerachmiela, brata Fiszla w Łodzi, 2) Sarę Leję, żonę właściciela domu Barucha Izaka Finkelsztajna w Łodzi, 3) Jutę, żonę fabrykanta pluszu w Łodzi, Abrahama Wajnrajcha, 4) Lajbusza, który przez całe życie pracował jako wykonawca purgacji rytualnej zwłok (מתעסק) na cmentarzu żydowskim. 5) Perlę, żonę kupca Michała Brustowskiego w Łodzi, 6) Chanę, żonę fabrykanta chustek w Łodzi, Mordechaja Lewkowicza, 7) Jakóba Szymona, kupca.

3360 (*P. Z. G.*) Eliezer Meir Buzyn pochodził z Parzęczewa. Był kupcem. Zmarł bezdzietnie.

3377 (*P. Z. G.*) Wolf Fuks był synem Józefa Fuksa; od strony ojca wywodził się od rabina łęczyckiego Chaima Auerbacha, autora dzieła "דברי משפט", zaś od strony matki (Racheli Mirjam) był prawnukiem rebego Wolfa w Strykowie i potomkiem rebego Abrahama Lande z Ciechanowa. Już w najwcześniejszej młodości zasłynął Wolf Fuks jako „iluj" (עלוי), rokujący wielkie nadzieje swemi zdolnościami i zamiłowaniem do studjów talmudycznych. Lecz już w 13 roku życia zapadł na chorobę płucną i zmarł w wieku lat 21.

3386 Josef Chaim Doroczyński, syn Chaskla, właściciela składu win i wódek w Łodzi. Zginął w wieku lat 17, w czasie zdobywania miasta przez armję niemiecką, w płonącym od pocisków armatnich domu rodziców. Był uczniem jesziwy im. S. Diszkina i słynął ze swej niepospolitej wiedzy talmudycznej. Obdarzony był licznemi talentami. Mimo młodego wieku posiadał już licencjat na rzezaka. Dopuszczany był również do wykonywania uroczystego aktu „dmienia w róg" w Rosz-Haszana (בעל תוקע) i do czytania rodałów w soboty i święta (בעל קורא) w domu modlitwy przy ul. Wschodniej 25.

3398 (*P. Z. G.*) Dawid Perle był synem znanego w Łodzi kupca manufaktury, zwolennika cadyka z Góry Kalwarji, Szlamy Perle. Matka jego Rachela była córką Eleazara Orbacha z Kalisza i wnuczką rabina łęczyckiego Chaima Orbacha. Eleazar Orbach był również wybitnym talmudystą i bogobojnym człowiekiem. Jakkolwiek zmarł w młodym wieku (32 lata), pozostawił jednak wiele rękopisów, z których część została wydrukowana, a mianowicie: "דברי אלעזר „Piotrków, 1911, "מגדנות אלעזר„ Piotrków, 1913, i "חדושי מהר"ח„ Piotrków, 1924. Dawid Perle pozostawił syna Chaima Perle w Łodzi.

3399 Ester Liba Hamburska, córka Mojżesza Hamburskiego (v. nr. 2470). Wyszła zamąż za talmudystę, chasyda kockiego, a zczasem puławskiego, Chunę Hamburskiego, syna Fiszla Hamburskiego (v. nr. 815). Zmarła w Łodzi na udar serca podczas bombardowania miasta przez wojska niemieckie. Pozostawiła 4-ch synów: Hersza Fiszla (Feliksa), Mojżesza Dawida, Jakóba Lajba i Josefa Mordechaja Hamburskich. Wszyscy czterej mieszkają w Łodzi.

3411 (*P. Z. G.*) Efraim Lande, syn r. Symchy Bunema L. (v. nr. 2322), zięć Dawida Dembińskiego (v. nr. 2663), został drogą wyjątku, za specjalnem pozwoleniem rabinatu łódzkiego, pochowany na starym cmentarzu, w ohelu swego ojca. Był to ostatni wypadek pochowania zwłok na starym cmentarzu żydowskim, który w czasie definitywnego zamknięcia liczył równo sto lat istnienia. Efraim L. pozostawił dwie córki.

3425 Moszek Printz był jednym z pierwszych krawców żydowskich i prawdopodobnie był jednym ze starszych cechu krawieckiego w Łodzi w r. 1818. Do Łodzi przybył w r. 1791 z Lutomierska.

F. Friedman: Żydzi łódzcy, str. 186-7.
A. Alperin: Początki gminy żydowskiej w Łodzi, str. 31.

3432 Moszek Kromholc przybył do Łodzi w r. 1811 z pobliskiej gminy Stoki i należał do zamożniejszych mieszkańców Łodzi. Był szynkarzem. W roku 1809 zakupił wespół z P. Zonenbergiem dom w Rynku m. Łodzi za 1776 zł.; również w r. 1826 figuruje jako właściciel domu w Łodzi.

F. Friedman: Żydzi łódzcy, str. 44, 276, 279.
A. Alperin: Początki gminy żydowskiej w Łodzi, str. 28.

3453 (*P. Z. G.*) Hersz Rokicki przybył do Łodzi w r. 1803 z Łasku Należał do zamożniejszych Żydów łódzkich i był kramarzem.

A. Alperin: Początki gminy żydowskiej w Łodzi, str. 28.

3455 Szymon Kochański przybył w r. 1810 do Łodzi z Lutomierska. Należał do najzamożniejszych Żydów łódzkich w swoim czasie, trudnił się kramarszczyzną i wyszynkiem soli. Był również dzierżawcą dochodów z propinacji i z podatku koszernego. Spis ruchomości, jaki

został po jego śmierci w r. 1832, jest typowy dla stopy życiowej zamożnych Żydów łódzkich tego czasu.

F. Friedman: Żydzi łódzcy, str. 304-306.

3457 Icek Kromholtz, przybył do Łodzi w r. 1811 z pobliskiej wsi Stoki i zajmował się wyszynkiem soli. Posiadał również niedużą garbarnię, w której w r. 1823 zatrudniał jednego czeladnika i wyprawiał 350 skór rocznie, ponadto był właścicielem 2-ch niezabudowanych placów w Łodzi. Około r. 1818 piastował urząd Starszego Dozoru Bóżniczego w Łodzi.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 187, 194, 306-7.

3460 Jakób Retkiński przybył do Łodzi w r. 1809 ze wsi Wolka. Był niezamożnym garbarzem, którego produkcja wynosiła około 100 skór rocznie.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 194.

3463 Szmul Litman przybył w r. 1809 z Gniezna. Był średniozamożnym szynkarzem. Nabył przy ul. Wolborskiej plac, na którym wzniósł dom drewniany o 8 izbach. W życiu społecznem żydostwa łódzkiego odgrywał pewną rolę, był bowiem starszym kahału, członkiem Dozoru Bóżniczego i piastował urząd w Chewrze Kadiszy.

3466 Szlama Żołnierski (vel Aronowicz) przybył do Łodzi w r. 1807 z Kutna, był szkolnikiem bóżnicy, a równocześnie pierwszym w Łodzi cyrulikiem i felczerem (oczywiście autodydaktą w tym fachu). Prawdopodobnie identyczny jest z Salomonem, synem Arona, którego nagrobek z r. 1833 figuruje w naszym spisie nagrobków pod nr. 9.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 27, 267.

3474 Hersz Ordynans, ubogi krawiec łódzki, przybył w r. 1792 z Lutomierska. W życiu krawców łódzkich brał Hersz Ordynans czynny udział; znajdujemy jego podpis już pod petycją krawców łódzkich z r. 1810. Hersz Ordynans był również czynnym członkiem łódzkiej Chewry Kadiszy i należał do założycieli bractwa.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 180, 188.
" " Łódzka Chewra Kadisza.

3480 (*P. Z. G.*) Rywka Wolf była żoną Judy Wolfa, szamesa bóżnicy łódzkiej za czasów rabina Chaskla Naumberga (v. nr. 267).

3523 Lewi Neuhaus był kupcem łódzkim i szynkarzem trunków. Około roku 1841 wybudował do spółki z I. Birencwajgiem jednopiętrowy dom murowany w Rynku Starego Miasta.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 56, 177.

3530 Zelman Brzuski przybył do Łodzi w r. 1813 z miasta Grabowa. Był niezamożnym garbarzem.

3557 (*P. Z. G.*) Gedalje Kenig pochodził ze Strykowa. Ojciec jego Chaim był popularną osobistością i należał do najbliższego otoczenia rabi Fiszele ze Strykowa, ucznia słynnego kaznodziei r. Bera z Międzyrzeca. Gedalje Kenig pojął za żonę córkę Awigdora Kochańskiego (v. nr. 3795) i osiadł w Łodzi. Tu zajął się handlem korzennym i towarów łokciowych. Zczasem dorobił się pewnego majątku i stał się właścicielem domu przy ul. Nowomiejskiej. Był chasydem wareckim. Zmarł w młodym wieku, licząc lat 36. Pozostawił 5 dzieci, synów: Fiszla (v. nr. 1997), Izraela, Jechiela Michla i Berla, oraz córkę Goldę, która wyszła zamąż za Samuela Zanwela Bergera, właściciela domu w Łodzi.

3566 Boruch Fiedler przybył do Łodzi w r. 1817 ze wsi Strzelków. Był ubogim wyrobnikiem.

3593 Mordechaj Berger (M. Boruch) przybył do Łodzi w r. 1812 ze wsi Zdziechów. Trudnił się wyszynkiem trunków krajowych i zagranicznych i należał do najzamożniejszych Żydów łódzkich swego czasu. W r. 1826 był właścicielem 2-ch domów w Łodzi. Mordechaj Berger miał 3-ch synów, którzy odgrywali wybitną rolę w życiu gospodarczem i społecznem Żydów łódzkich, a mianowicie: Lejzera Ojzera (v. nr. 2285), Borucha (v. nr. 2331) i Natana Bergerów.

3635 Szmul Kaliński był rzeźnikiem, krewnym Lewka (v. nr. 3656) Hersza (v. nr. 3735) i Wołka (v. nr. 4796) Kalińskiego.

3656 Lewek Kaliński był senjorem znanej w Łodzi rodziny rzeźników, do której należeli również Hersz (v. nr. 3735), Wołek

(v. nr. 4796), Moszek i Szmul Kalińscy (v. nr. 3635). Lawek Kaliński był prawdopodobnie pierwszym Żydem, który został przyjęty jako majster do cechu rzeźniczego w r. 1825.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 198.

3668 (*P. Z. G.*) Pinkus Zajbert był zięciem Kalmana Poznańskiego (v. nr. 160). Był kupcem manufaktury w Łodzi. Również jego syn Berel Zajbert był znanym w Łodzi kupcem manufaktury i posiadał zastępstwo firmy „I. K. Poznański" i „K. Scheibler". Wnukowie Pinkusa Zajberta są również wielkimi kupcami i fabrykantami. W roku 1923 firma Bracia Zajbert została przekształcona w Towarzystwo Akcyjne.

3671 Dawid Mgrzygłów przybył do Łodzi w r. 1812 z miasteczka Ziemziogłodu. Był rzeźnikiem i szynkarzem soli.

3709 (*P. Z. G.*) Chaja Goldrath to zapewne żona lekarza Manesa Goldratha (v. nr. 1019).

3735 Hersz Kaliński był rzeźnikiem i szynkarzem soli. Przybył do Łodzi w r. 1809 z Piotrkowa.

3779 Menachem Mendel Orbach był jednym z najstarszych obywateli żydowskich m. Łodzi. Sprowadził się do Łodzi w r. 1809 z Gniezna. Zamożny szynkarz i właściciel domu, był jednym z najbogatszych żydów łódzkich w latach dwudziestych i trzydziestych, dopóki go nie prześcignęli inni młodsi odeń i bardziej przedsiębiorczy. W każdym razie Orbach był pierwszym w Łodzi, który na samym początku epoki przemysłowej Łodzi, już w r. 1825, rozpoczął handel suknem w tem mieście. M. O. był również bardzo czynnym i popularnym w Łodzi działaczem społecznym. Od zarania dziejów łódzkiej gminy żydowskiej piastował niejednokrotnie urząd Starszego Gminy Żydowskiej, w r. 1810, 1821, 1823, 1824, 1837, 1839, 1842. Jego surowość na tem stanowisku stała się przysłowiowa. Orbach, który początkowo nie należał do Bractwa Świętego, wstąpił doń po kilku latach i piastował w niem również bardzo często wysokie urzędy. Był elektorem w bractwie w r. 1822, 1823, 1832, członkiem Rady 18-tu, Starszym bractwa w latach 1822, 1832, 1834, 1835 i 1836. Mendel Orbach był właścicielem jednopiętrowego domu murowanego w Rynku Starego Miasta.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 53, 54, 134, 175, 279, 282, 289.

(*P. Z. G.*) Mendel Orbach był synem rabina łęczyckiego Wolfa Orbacha. Staraniem Mendla Orbacha został sprowadzony na stanowisko rabina łódzkiego jego krewny Mendel Wolf Jerozolimski, podówczas rabin w Zgierzu. Mendel Orbach miał mianowicie brata Mojżesza, który zmarł młodo i zostawił córkę Rudę. Ruda miała córkę Sarę, która była właśnie żoną Mendla Wolfa Jerozolimskiego (synem Rudy był słynny rabi Abraham Lande z Ciechanowa). Mendel Orbach miał 2-ch synów: Izaka i Michała, którzy razu pewnego wyjechali do cadyka Mordechaja Józefa Leinera do Izbicy i tam zmarli na cholerę. Po śmierci pierwszej żony, Racheli, (v. nr. 1853 i 118) ożenił się Mendel Orbach poraz wtóry z wdową po Dawidzie Kohnie (synie rabina m. Warty Nechemjasza Kohna v. nr. 121). Małżeństwo to było bezdzietne.

3795 Wigdor Kochański przybył do Łodzi w r. 1806 ze wsi Kały. Kochański należał do najzamożniejszych Żydów łódzkich swego czasu. Trudnił się wyszynkiem soli, ponadto posiadał piekarnię. Był właścicielem wielkiego 1-piętrowego domu murowanego przy ul. Piotrkowskiej (dziś Nowomiejskiej). Brał czynny udział w życiu społecznem Żydów łódzkich, piastował urząd Starszego w Gminie Żydowskiej oraz rozmaite urzędy w Chewrze Kadiszy.

(*P. Z. G.*) Wigdor Kochański miał 4-ch synów: Izaka Jakóba (v. nr. 399), Samuela, Daniela (jednego z pierwszych w Łodzi doradców prawnych) i Hirsza, oraz dwie córki: Esterę, żonę Wewla Lewkowicza i Łaję, żonę Gedalji Keniga (v. nr. 3557).

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 261, 270, 279, 282, 284, 287, 305.

3830 Gotlieb Fiedler był kupcem towarów bawełnianych i tokciowych i posiadał sklep na Starem Mieście. Był również felczerem i właścicielem domu murowanego w Łodzi.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 83, 166, 268, 281, 283.

3928 (*P. Z. G.*) Chaja (Chana) Lajzerowicz, córka Mojżesza Waldmana z Ozorkowa, była żoną znanego łódzkiego kabalisty i uczonego Abrahama L., kaznodziei bractwa Pisma Świętego w Łodzi (v. nr. 728). Opowiadają, że Lajzerowicz, który pochodził z Wolborza,

przybył do Ozorkowa i utrzymywał się tam z lekcyj, udzielanych w domach zamożnych Żydów tamtejszych. Poznał go Waldman jako korepetytora swych dzieci i dał mu swą córkę za żonę.

4016 Izrael Milich był zamożnym przedsiębiorcą transportowym w Łodzi. W r. 1860 posiadał 4 omnibusy i 4 wozy frachtowe, kursujące na przestrzeni Łódź—Kalisz, Łódź—Rokiciny, Warszawa i Zgierz. Izrael Milich był również członkiem bractwa pogrzebowego.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 84, 178, 309.

4018 Jonasz Bornstein był konduktorem w omnibusach Izraela Milicha i Icka Fajtlowicza.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 179, 309.

4236 *(P. Z. G.)* Rywen Chęciński był synem Eljasza Barucha Chęcińskiego (v. nr. 1703). Po ożenku osiadł w Piotrkowie, lecz zachorował i przybył do Łodzi leczyć się. Tu zmarł w wieku lat 33. Pozostawił syna Mojżesza w Łodzi i córkę Jutę, żonę Jezajasza Natana Boaza w Łodzi.

4471 Golda Welner, żona Gabrjela Welnera (v. nr. 1359), urodzona w miasteczku Dobra, córka Szmula Kaca, bogacza w miasteczku.

4699 *(P. Z. G.)* Symcha Binem Hendlisz, syn Arona Salomona Hendlisza (v. nr. 889), był — podobnie jak ojciec — szochetem (rzezakiem). Nominację na rzezaka łódzkiego otrzymał w r. 1853. Był żarliwym chasydem. Po śmierci Symchy Binema Hendlisza objął jego stanowisko jako rzezak łódzki syn jego Abraham.

4730 *(P. Z. G.)* Chaim Szymon Gostyński, syn Abrahama Icchaka Gostyńskiego w Łodzi, kupca i chasyda wareckiego i aleksandrowskiego. Chaim Szymon Gostyński zmarł w młodym wieku, pozostawiając 2 dzieci: Jakóba Wolfa, właściciela domu w Łodzi i Esterę żonę Izaka Opatowskiego.

4823 Aron Gerszon przybył do Łodzi z miasteczka Chodecza i trudnił się przez kilka lat handlem, zaś w r. 1839 założył małą tkalnię wyrobów bawełnianych, składającą się z 2-ch warsztatów. Aron Gerszon należał do pierwszych tkaczy żydowskich w Łodzi i dla utrzymania się przy swym fachu musiał stoczyć zaciekłą walkę z łódzkiem Zgromadzeniem Tkackiem. Gerszon Aron brał również udział w życiu społecznem Żydów łódzkich i znajdował się w opozycji do Dozoru Bóżniczego w Łodzi, ujmując się za ubogimi Żydami, którym ciążyła polityka finansowa Dozoru Bóżniczego, szczególnie w dziedzinie podatku od mięsa koszernego.

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 229—230.

4849 *(P. Z. G.)* Jechiel Michał Rozenblum był synem Lejba Rozenbluma z Piotrkowa. Jego matka była najmłodszą córką Wolfa Kohna, rabina w Łasku. Była uczoną talmudystką. Rodzina Rozenblumów wywodziła się od gaona i męczennika r. Jechiela Michała z Niemirowa, który zmarł na "קדוש השם" w r. 1648.

Jechiel Michał Rozenblum był uczonym człowiekiem, maskilem, znał dobrze język polski, rosyjski i niemiecki, oraz buchalterję. Wedle pewnych tradycyj rodzinnych ułożył podręcznik gramatyki niemieckiej. Jakkolwiek nosił strój tradycyjny, był zatrudniony jako buchalter w kilku większych firmach łódzkich. Pozostawił dzieci: 1) Chaima Dawida w Będzinie, kupca manufaktury, 2) Mendla, kupca w Łodzi, 3) Tempcię, żonę Józefa Sternberga w Londynie, 4) Chaję Gitlę, żonę Abrahama Besera, jednego z pierwszych łódzkich komisjonerów, maskila i właściciela domu (teścia Mojżesza Gliksmana, dawniej fabrykanta łódzkiego, dziś zamieszkałego w Johannesburgu w Afryce Południowej, oraz Samuela Gliksmana, dawniej kupca łódzkiego, dziś w Palestynie). Jechiel Michał Rozenblum zmarł w dość niezwykłych okolicznościach; dowiedziawszy się mianowicie o śmierci jego przyjaciela Berka Frejlicha, przejął się tą wieścią i zmarł w tym samym dniu.

4890 *(P. Z. G.)* Orke (Jehuda Arje) Król urodził się w mieście Halberstadt (w Niemczech). Gdy Jehuda Arje Król miał 10 lat, ojciec jego, Nisan Król, przeniósł się do Zduńskiej Woli, dokąd go zaangażowano jako kantora i rzezaka. Wtedy gmina żydowska w Zduńskiej Woli nie miała swego rabina, dopiero za staraniem Nisana Króla zaangażowano, jako pierwszego duszpasterza, zwanego pod przydomkiem „r. Mendele Lisser", rabina z Leszna (podówczas w zaborze niemieckim). Jehuda Arje Król w młodym wieku został zaangażowany jako rzezak

w Szadku i na tem stanowisku pozostał do końca życia. Pewnego razu pojechał w odwiedziny do swego syna Arona Króla do Łodzi (znanego pod przydomkiem Aron Łaskier), tu zachorował i zmarł. Wnuk Jehudy Arjego Króla, a syn Arona Króla, Mordechaj Nisan jest członkiem rabinatu łódzkiego.

4898 (*P. Z. G.*) Hirsz Lajb Praszker był szamesem znanego rabina łódzkiego Eljasza Chaima Majzla. Żoną jego była Tauba Jenta (v. nr. 2263), córka Nisana Króla (v. nr. 4890), rzezaka w Zduńskiej Woli.

4902 (*P. Z. G.*) Tauba Mincberg była córką Pinchasa Zonenberga (v. nr. 5) i żoną Dawida Rozenblata (v. nr. 189). Po śmierci Dawida Rozenblata poślubiła Joska Mincberga. Małżeństwo to było bezdzietne.

4915 (*P. Z. G.*) Mordechaj Meir Poznański zmarł w wieku lat 20, zaledwie rok po swym ożenku. Żona jego była wtedy w ciąży i syn, który się urodził po śmierci ojca, otrzymał imię zmarłego. Mieszka on w Łodzi. Jest autorem pracy w języku hebrajskim p. t. „Glossy naukowe do Biblji i Talmudu" („הערות מדעיות לכתבי הקדש ולתלמוד") (narazie w rękopisie), mającej za zadanie skomentowanie i wyjaśnienie wielu trudnych do zrozumienia wersetów biblijnych i talmudycznych.

5065 Jankiel Gutsztadt posiadał handel towarów sukiennych, jedwabnych i norymberskich, który przeniósł w r. 1855 ze Starego Miasta do Nowego Miasta. Przedsiębiorstwo Gutsztadta wykazywało nieduże obroty handlowe. Ponadto był Jankiel Gutsztadt pierwszym w Łodzi księgarzem, względnie właścicielem wypożyczalni i księgarni książek polskich i niemieckich, którą otworzył w r. 1848. W r. 1860 znajdowało się w mieszkaniu Gutsztadta 825 „książek do czytania polskich i niemieckich mocno zużytych".

F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi, str. 83, 129, 142, 166, 309, 325.

5208 (*P. Z. G.*) Tauba Horończyk była córką znanego kupca łódzkiego Szmerla Segała (v. nr. 57) i żoną Saula Horończyka (zwanego „Saul Łęczycer"). Pozostawiła 6 dzieci: 1) Jechezkiela (v. nr. 2036), 2) Szymona Abę, 3) Gitlę Rebekę, żonę Eleazara Keniga, 4) Temerę, żonę Jechezkiela Frenkla, 5) Fajgę, żonę Izraela Fuksa, 6) Mendla Henicha Horończyka, fabrykanta wody sodowej w Łodzi.

5256 (*P. Z. G.*) Tauba Ita (vel Paulina) Torończyk była córką Natana Machonbauma z Warszawy. Pozostawiła dwoje dzieci: Stanisława i Jadwigę.

5351 (*P. Z. G.*) Izrael Izak Kon był wnukiem znanego chasyda Awigdora Kona z Opoczna (v. nr. 78). Był chasydem wareckim. Pozostawił 5 córek i 2-ch synów. Jeden z jego synów, Hirsz Awigdor, żyje w Łodzi, reszta dzieci wyemigrowała do Ameryki.

5401 (*P. Z. G.*) Sura Rywka Russ, ur. w Warcie, była córką znanego rabina tamtejszego Mojżesza Nechemji Kohna (v. nr. 121) i żoną Eljasza Fiszla Russa z Kalisza, który po ślubie osiadł w Warcie. Po jego śmierci żona Sura Rywka R. zamieszkała u swych dzieci w Łodzi.

Pozostawiła trzech synów i cztery córki, a mianowicie: 1) Izraela Icka, chasyda i talmudystę, długoletniego kasjera w jednym ze składów firmy Karol Scheibler w Łodzi, 2) Szmula Fajwla, chasyda i talmudystę, długoletniego kasjera filji firmy Juljusz Heinzel, 3) Mojżesza Nechemję Russa, chasyda i talmudystę, właściciela nieruchomości, 4) Pesę, żonę Dawida Walda w Łodzi, 5) Chaję, żonę Mojżesza Gerszona, 6) Goldę, żonę Chaima Szwarca, 7) Małkę, żonę Joela Friedego.

DODATKOWY REJESTR ZMARŁYCH*)

	Nr.	Data zgonu	Imię i Nazwisko	wiek
1826 r.	3412	18.3	Jankiel Jakubowicz	36
	3413	15.6	Perła Zimnowoda	30
	3414	8.9	Mendel Jagodnicki	60
	3415	24.9	Michał Neynadel	50
	3416	26.12	Hanna Pinkus	50
1827 r.	3417	3.2	Ruchla Aronowiczowa	41
	3418	14.4	Sura Grosman	72
	3419	22.4	Jonas Bernsztat	71
	3420	6.5	Sura Jakubowiczowa	90
	3421	9.5	Tauba Wołkowa	20
	3422	10.6	Nachman Blaysztyft	24
	3423	4.8	Libe Sendowiczowa	22
	3424	11.9	Fajga Kalińska	36
	3425	8.11	Moszek Printz	80
	3426	11.11	Gotlieb Bernsztajn	18
	3427	2.(?)12	Haia Rudecka	90
	3428	5.12	Abram Antoniwski	50
	3429	29.12	Estera Dawidowa	70
1828 r.	3430	17.1	Wołek Feldman	45
	3431	14.3	Laje Klajman	60
	3432	2.4	Moszek Kromholtz	70
	3433	9.4	Josek Grosman	80
	3434	25.5	Ester Printz	70
	3435	1.8	Blima Grosman	46
	3436	11.9	Sara Kalińska	90
	3437	12.11	Ruwon Aronowicz	40
	3438	25.11	Tauba Aronowicz	32
	3449	28.12	Gołda Herszkowicz	60
1829 r.	3440	9.2	Icek Milewski	40
	3441	9.4	Raszka Lewkowiczówna	96
	3442	8.5	Hanna Wiskicka	30
	3443	20.7	Hanna Kromholc	70

*) Spis osób, figurujących w aktach zejścia, a nie objętych zachowanemi na starym cmentarzu żydowskim nagrobkami.

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	3444	25.8	Sura Kromholc	?
	3445	6.9	Marie Odeska	40
	3446	25.9	Michał Kudrelc	60
	3447	8.11	Lewek Gron	36
1830 r.	3448	22.1	Aron Abramowicz	?
	3449	19.3	Gitel Joachimowiczowa	50
1831 r.	3450	17.1	Lewek Kiepski	36
	3451	9.1	Dawid Sołecki	40
	3452	13.4	Jakób Grosman	60
	3453	12.7	Hersz Rokicki	46
	3454	13.7	Marja Szefnerówna	30
	3455	21.7	Szymon Kochański	42
	3456	22.7	Dwojra Jakubowiczowa	60
1832 r.	3457	3.8	Icek Kromholz	46
	3458	12.10	Abram Lifman	52
	3459	4.12	Haje, Sura Przyrownik	30
1833 r.	3460	10.5	Jakób Retkiński	50
	3461	20.5	Jakób Grosman	86
	3462	4.7	Szlama Sumeray	50
	3463	26.7	Szmul Litman	56
1834 r.	3464	28.7	Ruchla Zajdler	30
	3465	1.9	Hana Tyczmanowa	30
1835 r.	3466	5.1	Szlama Żołnierski	61
	3467	4.10	Szmul Więczyński	40
	3468	6.11	Szajndel Bornstain	(?) 59
1836 r.	3469	5.1	Josek Biedak	60
	3470	22.3	Hana Lewkowicz	70
	3471	27.3	Zysie Tut	70
	3472	20.5	Ryfka Fidlerowa	74
	3473	7.6	Syme Pinkusowa	66
	3474	30.10	Hersz Ordynans	70
	3475	25.11	Boruch Tut	17
1837 r.	3476	18.2	Szandej Kopfman	26
	3477	4.3	Walek Szefner	70
	3478	23.8	Josek Siekierski	56
	3479	15.9	Ryfka Gotlieb	30
	3480	1.10	Ryfka Wolf	31
	3481	26.10	Juda Koplowicz	71
	3482	26.10	Simele Nuchemówna	20
	3483	3.11	Bayla Cytrynowska	30
	3484	3.11	Szmul Grosman	63
	3485	3.11	Rayzel Szmulówna	45

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	3486	6.11	Judes Fux	56
	3487	6.11	Abraham Lewkowicz	36
	3488	15.11	Bluma Rayże	(?)
	3489	20.11	Ryfka Orbach	72
	3490	21.11	Laje Peise Zaydler	24
	3491	22.11	Józef Gosioł	50
	3492	26.11	Mortka Monis Korpel	40
	3493	27.11	Marya Pilgrym	32
	3494	27.11	Gołda Noskowa	40
	3495	28.11	Pese Fidler	18
	3496	2.12	Gite Ordynans	36
	3497	4.12	Ryfka Mintz	18
	3498	21.11	Masze Tobias	44
1838 r.	3499	16.5	Hemie Abramowicz	55
1839 r.	3500	20.1	Hersz Rogoziński	20
	3501	13.3	Icek Fant	24
	3502	15.4	Hana Frayda (Mozyglod)	18
	3503	6.5	Cyrl Wagowska	60
	3504	7.10	Laje Zander	61
	3505	20.11	Ruchla Milewska	30
1840 r.	3506	14.4	Taube Frydwald	32
	3507	29.5	Laje Wajsberg	28
1841 r.	3508	10.4	Mayer Wolgerach	32
	3509	4.5	Sara Jakubowicz	60
	3510	8.6	Haie Sora Rozenbaum	65
	3511	8.10	Wolf Jankielewicz	55
	3512	2.12	Jenta Drajnchorn	60
1842 r.	3513	16.3	Gitl Faytlowicz	70
	3514	30.3	Haskiel Szatz	36
	3515	1.4	Frejda Lewkowicz	24
	3516	29.5	Zender Zyskind	87
	3517	20.4	Szymsze Abram Lando	20
	3518	16.4	Abram Kuch	60
	3519	5.8	Josek Fidler	90
	3520	4.10	Hersz Milewski	46
	3521	30.11	Frajda Dobronin	83
	3522	22.12	Glike Wajsberg	76
1843 r.	3523	24.2	Lewin Nayhaus	61
	3524	25.2	Laizer Grünblat	66
	3525	26.2	Wolf Litman	21
	3526	5.5	Jochwed Gutenberg	21
	3527	18.5	Aron Aronowicz	28

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	3528	4.8	Laja Feinsilber	24
	3529	17.9	Zender Figelmacher	60
	3530	25.9	Zelman Bruski	66
	3531	18.11	Szlama Moszkowicz	60
	3532	20.11	Sura Najman	80
1844 r.	3533	5.1	Hane Cyronowicz	19
	3534	30.3	Brana Lewkowicz	40
	3535	31.3	Jenta Kohn	36
	3536	1.4	Szmul Joskowicz	50
	3537	21.8	Basia Laja Berman	55
	3538	24.8	Bluma Gutman	
1845 r.	3539	18.1	Rufka Neyhaus	
	3540	27.5	Icek Watnik	28
	3541	8.6	Glika Koplowa	70
	3542	7.10	Ester Szefnerowa	70
	3543	14.12	Estera Lewkowa	40
1846 r.	3544	1.2	Rajzel Szmulowicz	17
	3545	1.2	Sura Boruchówna	17
	3546	20.5	Lajbus Kaczka	27
	3547	29.6	Majer Wiączyński	18
	3548	6.7	Marta Joskowicz	50
	3549	30.7	Chaja Sura Moszkowicz	17
	3550	13.9	Dwojra Rogozińska	60
	3551	13.9	Moszek Izraelowicz	28
	3552	29.9	Litman Tartakowski	31
	3553	19.10	Marie Balberska	22
	3554	24.11	Zelda Andrechińska	70
	3555	6.12	Ziszel Naiman	20
1847 r.	3556	6.1	Malka Kana Moszkowicz	22
	3557	22.1	Gedoli Koenig	35
	3558	23.1	Berek Magnuszewski	28
	3559	25.2	Icek Grosman	65
	3560	4.3	Lajzer Gotlib	(?)
	3561	18.3	Ester Lajzerowicz	40
	3562	29.3	Chaim niew. nazw.	54
	3563	30.4	Frajda Senderowa	70
	3564	25.5	Jachet Rudak	66
	3565	15.7	Szera Jachówna	80
	3566	16.7	Boruch Fiedler	68
	3567	7.8	Frajdel Kuczyńska	30
	3568	30.11	Sura Brodziak	50
	3569	6.12	Liba Grosman	24

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	3570	17.12	Jakób Fajflowicz	28
1848 r.	3571	3.1	Aron Hersz Orzelek	20
	3572	16.1	Hanna Tauba Orzelek	26
	3573	20.1	Hersz Slomnicki	17
	3574	26.1	Mendel Sonenberg	45
	3575	28.2	Krendel Michalowiczowa	30
	3576	28.2	Dawid Miedzyrzecki	60
	3577	16.3	Ryfka Helmanowa	40
	3578	20.5	Mindel Likiernik	32
	3579	16.6	Hersz Silber	42
	3580	15.9	Eyzyk Markus	42
	3581	1.10	Szmil Gorzewski	68
	3582	1.10	Bejla Rudecka	60
	3583	1.10	Chana (niewiadoma?)	50
	3584	3.10	Dydyl niewiad. z nazw.	40
	3585	3.10	Zysie „ „	22
	3586	4.10	Eliasz Rubin Naury	20
	3587	8.10	Jakub Krypa	50
	3588	9.10	Abram Mularski	21
	3589	9.10	Hersz Przyrownicki	24
	3590	9.10	Benjamin Wiązowski	60
	3591	2.10	Berek Moszkowicz	50
	3592	11.10	Zysel Wiązowska	52
	3593	12.10	Mordka Berger	63
	3594	13.10	Marya Litman	60
	3595	13.10	Josek niewiad. z nazw.	60
	3596	14.10	Mordka Szymkiewicz	33
	3597	15.10	Dyna Liberman	24
	3598	19.10	Rojza Milewska	25
	3599	23.10	Ryfka Odeska	40
	3600	27.11	Gela Olsztajn	21
1849 r.	3601	26.1	Josek Berliński	78
	3602	18.2 (2.3)	Abram Bresler	18
	3603	9.3	Szejna Fiedler	65
	3604	2.4	Rechel Mularska	55
	3605	23.5	Laja Natkowicz	33
	3606	15.12	Ryfka Koplowicz	63
1850 r.	3607	30.7	Jakób Sypienik	30
	3608	2.10	Salomon Żolno	20
	3609	25.10	Monic Pawłowicz	32
	3610	30.10	Fraydel Kudecka	21
1851 r.	3611	20.1	Brana Fentze	52

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	3612	28.1 (9.2)	Lejbus Lewin	19
	3613	4.4	Abram Majcher	40
	3614	6.4	Tauba Tobiasz	26
1852 r.	3615	2.1.	Jonac Wilk	22
	3616	19.2	Chaim Brodziak	70
	3617	30.4	Icek Lajzerowicz	56
	3618	13.5	Estera Blaszkowska	30
	3619	20.6	Liba Goldsztajn	104
	3620	28.6	Fisze Jakób Uszerowicz	35
	3621	28.6	Pinkus Icek Izraelowicz	30
	3622	20.7	Mindel Solecka	35
	3623	22.7	Golda Rappoport	19
	3624	27.7	Jankiel Szwarcberg	45
	3625	27.7	Jakób Lewin	48
	3626	2.8	Nusem Rogoziński	34
	3627	3.8	Gnendel Sztainfeld	25
	3628	4.8	Abram Berger	23
	3629	„	Michał Michalowicz	36
	3630	„	Chaja Sura Jakubowicz	60
	3631	5.8	Hune Comberg	25
	3632	„	Rouza Passyrman	30
	3633	„	Blima Berkenwald	45
	3634	„	Jakób Goldberg	21
	3635	9.8	Szmul Kaliński	24
	3636	„	Ruchel Zejderowicz	20
	3637	12.8	Mordko Bronowski	33
	3638	17.7	Sura Berkowicz	85
	3639	„	Ester Jakubowicz	40
	3640	„	Chaja Sura Wolman	55
	3641	19.8	Bina Goldkopf	53
	3642	22.8	Fajga Lewkowicz	36
	3643	26.8	Mosiek Lindensztain	46
	3644	30.8	Marya Tobiasz	20
	3645	6.9	Ruchel Bruska	46
	3646	„	Cyrel z nazw niew.	40
	3647	„	Hersz Lajb Pociąga	65
	3648	16.9	Ruchla Bornstajn	37
	3649	5.10	Dawid Passyrman	40
1853 r.	3650	1.1	Cecylja Tobiasz	23
	3651	18.2	Sura Blum	33
	3652	„	Binem Wagowski	18
	3653	20.2	Ryfka Kozic	50

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	3654	19.3	Salomon Dawidowicz	35
	3655	23.3	Rachma Roitsztain	54
	3656	6.4	Lewek Kaliński	63
	3657	13.7	Jakób Magdaliński	53
	3658	16.7	Fiszel Paris	29
	3659	31.7	Gecel Wais	20
	3660	1.10	Hana Karpińska	32
1854 r.	3661	26.1	Lajzer Gosdstain	18
	3662	6.2	Chaim Lajb Lajzerowicz	60
	3663	6.2	Chana Lipman	18
	3664	16.5	Izrael Lewin	42
	3665	25.8	Pesa Markus (z Tobiaszów)	19
	3666	3.9	Fajwel Grosman	33
	3667	15.12	Masza Grynfeld	17
1855 r.	3668	9.2	Pinkus Zajbert	46
	3669	2.2	Mordka Sznicer	34
	3670	2.2	Hana Temer (Bomfeld)	66
	3671	28.2	Dawid Morzygłód	70
	3672	6.4	Jakób Strycharz	80
	3673	3.4	Gitel Furman	20
	3674	1.5	Boruch Kapłon	36
	3675	3.5	Bluma Orzołek	51
	3676	8.5	Gitel Szupinska	70
	3677	16.5	Wolf Brzeziński	40
	3678	30.5	Nochman Berkowicz	31
	3679	13.6	Rywka Hamburska	34
	3680	26.6	Srul Grobdyk	27
	3681	26.6	Aron Dawid Czyszewski	19
	3682	28.6	Nacha Hąk	80
	3683	1.7	Józef Goldberg	33
	3684	8.7	Golda Milewska	24
	3685	10.7	Jakób Aronowicz	34
	3686	18.7	Chaim Lewkowicz	56
	3687	19.7	Bajla Ryfka nazw. niew.	20
	3688	22.7	Zysla Swarzyńska	30
	3689	25.7	Hersz Margul	63
	3690	31.7	Szlama Winn	34
	3691	8.8	Bajla Uszerowicz	62
	3692	8.8	Aron Goldfarb	37
	3693	23.8	Brucha Cukierówna	19
	3694	23.8	Mosiek Gombiński	30
	3595	27.8	Bajla Gierszon	28

	Nr.	Data zgonu	Imię i Nazwisko	wiek
	3696	7.10	Józef Markus Czerniewski	76
	3697	13.11	Liba Piernikowska	60
	3698	6.12	Ryfka Litman	40
	3699	11.12	Marya Wajnberg	32
1856 r.	3700	6.1	Basza Działoszyńska	40
	3701	13.1	Szmul Kufelnicki	80
	3702	13.1	Mirel Głupczyńska	28
	3703	13.3	Fajga Szpigel	20
	3704	18.2	Frajdel Markowicz	50
	3705	3.3	Jankiel Opoczyński	23
	3706	4.3	Laja Lewkowicz	24
	3707	7.3	Josek Koperwaser	44
	3708	13.6	Lajzer Lewkowicz	80
	3709	30.7	Chaja Goldrat	44
	3710	1.9	Lewek Hendrykowski	84
	3711	11.10	Mosiek Wyrobnicki	60
1859 r.	3712	12.1	Chuna Sobocki	28
	3713	1.2	Jakób Gierszt	18
	3714	5.2	Ruchla Laja Szymkowicz	80
	3715	20.11	Frajda Kwekzylber (z Końskich)	36
	3716	9.12	Mindla Zalcman (z Rogozińskich	50
	3717	17.12	Chaja Necha Kanarek	45
1860 r.	3718	11.1	Gitla Frajndlich (z Bornsztajnów)	35
	3719	16.2	Jenta Gutgold	45
	3720	19.2	Fajwel Szmulowicz	93
	3721	3.3	Estera Zylbernig	19
	3722	12.3	Izrael Wolborski	25
	3723	2.5	Josek Szyldwach	40
	3724	7.5	Chaim Birkenfeld	56
	3725	8.5	Zysla Morzygłod	74
	3726	18.5	Gela Lewkowicz	40
	3727	11.7	Dawid Stryk	47
	3728	31.8	Ruchla Biedak	40
1861 r.	3729	17.1	Szyfra Prusak	19
	3730	18.2	Tauba Laja Belkier	54
	3731	22.2	Ita Kompel	32
	3732	2.6	Hinda Lewkowicz	74
	3733	2.6	Moszek Jakubowicz	54
	3734	22.6	Maria Margul (z Sobockich)	38

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	3735	8.8	Hersz Kaliński	80
	3736	25.10	Ester Piotrkowska	40
1862 r.	3737	28.4	Fajwel Wajs	55
	3738	30.4	Lewek Szymsiowicz	60
	3739	30.4	Jenta Szulman z Szymsiowiczów	22
	3740	4.5	Elka Kuropatwa	—
	3741	7.5	Lajzer Gierszon	40
	3742	8.6	Hena Erlich	25
	3743	29.6	Abram Binem Flatau	28
	3744	4.7	Josek Rozenwaser	30
	3745	5.10	Frajda Tuszyńska	24
	3746	5.10	Zelman Rappaport	48
	3747	20.10	Chaja Sura Zeligman (z Rozenbergów)	26
	3748	2.12	Maria Dwojra Lewi	54
	3749	2.12	Icek Behr	19
1863 r.	3750	9.1	Sura Sznajder	65
	3751	13.1	Brandla Kamińska	52
	3752	14.1	Estera Fajtlowicz	19
	3753	18.1	Chaja Ruchla Gothelf	18
	3754	23.1	Abram Pański	22
	3755	27.1	Riwka Poznańska	54
	3756	29.1	Cytra Pałowska	22
	3757	1.2	Fajwel Gutfrajnd	18
	3758	13.2	Szmul Stainfeld	33
	3759	30.3	Gitla Katz	19
	3760	30.3	Izrael Prasznowski	75
	3761	9.4	Berek Szlama Weruszowski	63
	3762	12.4	Chaim Dawid Mendelowicz	44
	3763	3.5	Hersz Horyn	95
	3764	19.6	Jukiel Kolembrener	36
	3765	15.9	Małka Michałowicz	40
	3766	15.9	Hana Sura Weinberg	24
	3767	2.10	Eliasz Kleper	35
	3768	2.10	Lejb Gocioł	19
	3769	12.11	Szmerel Mandel	30
	3770	11.12	Icek Hecht	18
1864 r.	3771	9.1	Laja Herszkowicz	66
	3772	26.1	Laja Działoszyńska	26
	3773	19.2	Hendla Orner	38
	3774	22.2	Mosiek Jakób Lutomierski	35

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	3775	9.3	Sura Dzik (z Wajxfigur)	36
	3776	14.4	Pesa Lautenberg	34
	3777	11.—	Icek Bern	45
	3778	25.6	Dawid Szmul Landau	71
	3779	18.7	Mendel Orbach	92
	3780	30.9	Ryfka Brzezińska	21
	3781	9.10	Szmul Grynberg	56
	3782	17.10	Nocha Wajnberg	28
	3783	5.11	Laja Bernowa	35
	3784	28.12	Izak Gliksman	
1865 r.	3785	9.1	Frymet Kazimierska	40
	3786	13.2	Hersz Komorowski	70
	3787	17.2	Hinda Kantor	60
	3788	18.2	Dyna Warszawska	44
	3789	22.2	Rywka Krawiecka	74
	3790	23.2	Gałe Berke (z Bryszów)	80
	3791	8.3	Hinde Malke Lenger	24
	3792	9.3	Ester Izbicka	50
	3793	13.3	Eliasz Lipman Kohn	55
	3794	20.3	Perla Landau	42
	3795	30.3	Wigdor Kochański	93
	3796	31.3	Hende Margol	25
	3797	4.4	Hana Lachman	91
	3798	16.5	Josek Prusznowski	24
	3799	8.8	Dawid Lubelski	36
	3800	31.8	Berek Szabsiowicz	23
	3801	31.8	Zindel Lubliner	22
	3802	30.10	Cyrel Liberman	64
	3803	21.12	Judel Smekonowski	63
1866 r.	3804	12.1	Ite Rudecka	36
	3805	26.1	Berek Zalcensztajn	50
	3806	31.1	Michał Piątkowski	58
	3807	5.2	Abram Kochański	38
	3808	10.2	Fiszel Faltzman	38
	3809	9.3	Estera Elstar	57
	3810	21.3	Lewek Birencwejg	50
	3811	31.3	Ruchla Bożeńska	43
	3812	31.3	Szymel Cukier	19
	3813	23.4	Haja Sura Dobska	22
	3814	3.5	Sysę Taube Prussak	46
	3815	14.5	Zysla Zajdler	48
	3816	24.5	Josek Tomczyk	23

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	3817	14.6	Ryfka Goldberg	95
	3818	19.6	Ryke Librach (z Heberów)	17
	3819	2.7	Salomon Lewkowicz	56
	3820	9.8	Mordko Aron Ryterbau	31
	3821	21.9	Mordke Pinkus Szarke	21
	3822	25.9	Hana Rozner	30
	3823	26.9	Joel Szwajcar	38
	3824	3.10	Lajzer Rozensztajn	20
	3825	3.10	Mosiek Frankensztejn	50
	3826	16.11	Sura Nogacz	24
	3827	26.11	Dwoira Brzezińska	20
	3828	27.11	Jachet Grosman	50
	3829	2.12	Sura Rojza Dymant	52
	3830	3.12	Samuel Tugenthold	48
	3831	13.12	Fidler Gotlib	49
1867 r.	3832	9.1	Jakób Najman	51
	3833	9.1	Hana Kleper	32
	3834	9.1	Tauba Menkes	63
	3835	12.2	Szajdla Kutner	27
	3836	13.2	Dawid Cał	90
	3837	21.2	Lajzer Izraelowicz	20
	3838	28.2	Aron Salecki	42
	3839	6.3	Geta Marzyńska	18
	3840	9.3	Fajga Engel	76
	3841	14/26/3	Salomon Leszczyński	52
	3842	23/4/4	Brucha Tauba Kochańska	19
	3843	13.4	Pesa Retkińska	52
	3844	6.5	Hana Piotrkowska	50
	3845	17.5	Mendel Majerowicz	60
	3846	27.5	Berek Bukowski	21
	3847	27.5	Hawa Hampel	40
	3848	27.5	Marya Waxman Jakubowicz	46
	3849	6.6	Szymon Najman	52
	3850	7.6	Haja Jachomowicz	26
	3851	27.6	Lajzer Hersz Romanowicz	70
	3852	2.7	Rywa Jakubowicz	56
	3853	20.7	Jakób Przedborski	23
	3854	23.7	Jakub Dawidowicz	37
	3855	31.7	Szaja Goldberg	20
	3856	1.8	Haja Sura Kohn	64
	3857	4.8	Józef Aronowicz	58
	3858	14.8	Zysie Kron (wdowa)	90

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	3859	5.9	Golda Rundsztajn	41
	3860	17.9	Hil Majer Zilberberg	50
	3861	22.9	Mindla Rzewska	45
	3862	22.9	Jakób Fromer	34
	3863	22.9	Zelda Lubocheńska	29
	3864	28.9	Mosiek Szachmal vel Jakubowicz	35
	3865	3.10	Chana Sumeraj	40
	3866	3.10	Nute Cytrynowski	28
	3867	5.10	Hentcze Bladek	60
	3868	6.10	Symche Kalmos	—
1867 r.	3869	10.10	Abram Pytel	30
	3870	10.10	Krajndla Izbicka	20
	3871	10.10	Majer Chil Brzeziński	70
	3872	10.10	Peretz Jakubowicz	52
	3873	1.11	Nuchem Wolf Blinder	32
	3874	13.1	Ruchla Goldenrat z Rozenwaterów	38
	3875	14.1	Chaim Sołecki	45
	3876	28.1	Cirla Markus	21
	3877	28.1	Rajzla Żolna	70
	3878	28.1	Chaja Gitla Hendlisz	70
	3879	30.1	Jone Lajb Drajzner	53
	3880	5.11	Jydes Tenenbaum	30
	3881	5.11	Icek Warszawski	38
	3882	5.11	Rojze Jakubowicz	54
	3883	6.11	Ryfka Berger	28
	3884	12.12	Mindla Szymkiewicz	55
	3885	13.12	Ester Bliblau	42
	3886	31(12)1	Sura Sieradzka	19
1868 r.	3887	14.1	Sura Wajnberg	66
	3888	18.1	Fajga Benkiel	60
	3889	9.2	Genendel Rozenbas	83
	3890	16.2	Lejbas Kaczyński	41
	3891	7.3	Genende Bronowska z Mendelbergów	25
	3892	7.3	Sura Frenkiel	30
	3893	11.3	Pinkus Bronisz	46
	3894	19.3	Berek Aronowski	49
	3895	20.4	Perla Gorzewska	92
	3896	26.4	Abraham Grinszpan	74
	3897	14.5	Bluma Izraelowicz	108

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	3898	22.5	Heke Majeranc (?)	41
	3899	24.5	Taube Grinblat	40
	3900	29.5	Frajndla Zilbersztajn	32
	3901	29.5	Bajla Kryształ	41
	3902	9.6	Lewek Dawidowicz	26
	3903	15.6	Blume Salomonowicz	32
	3904	14.7	Szulim Engiel	54
	3905	30.7	Rajzla Sompolska	66
	3906	31.7	Ester Rozensztajn z Krzeków	70
	3907	8.8	Chana Sura Drajchorn	72
	3908	11.8	Jakób Kampel	47
	3909	15.8	Golda Szosza	55
	3910	3.9	Fajge Nyche Kryze	80
	3911	19.9	Bluma Horowicz	80
	3912	25.9	Abram Kurtz	35
	3913	12.10	Szajndla Herszsohn	47
	3914	7.12	Szymsze Liberman	72
	3915	18.12	Jankiel Fajntuch	70
	3916	28.12	Nuta Wajnberg	40
	3917	28.12	Jakób Gawroński	31
	3918	30.12	Izrael Najfeld	64
	3919	30.12	Sura Finkielsztajn	54
1869 r.	3920	27.1	Idla Klaper (z)	59
	3921	5.2	Estera Małka Piotrkowska	54
	3922	19.2	Hana Najman	46
	3923	27.2	Sura Drajhorn	54
	3924	27.2	Pasia Ruchla Moszkowicz	24
	3925	28.2	Chaim Brajtbart	18
	3926	10.4	Salomon Widawski	25
	3927	27.4	Calek Golda	56
	3928	9.5	Hana Lajzerowicz	58
	3929	21.5	Estera Wągrowska	24
	3930	24.5	Mosiek Elster	67
	3931	2.7	Gersz Szraft	43
	3932	17.7	Fajga Lamska	42
	3933	6.8	Haja Dwojra Pomeranc	36
	3934	6.8	Lajbus Henoch Zalcenberg	19
	3935	30.8	Lewek Kaczmarek	45
	3936	30.8	Gitla Flike	66
	3937	24.9	Fajwel Radomer	88
	3938	6.10	Frymet Rozenkranc	54
	3939	16.10	Fajga Ordynans	23

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	3940	13.11	Liba Morgensztern	30
	3941	13.11	Ita Opoczyńska	18
	3942	28.11	Rude Gutman	21
	3943	17.12	Sura Mandel	47
	3944	22.12	Abram Josek Chofman	60
1870 r.	3945	14.1	Fajga Tenenbaum	55
	3946	10.2	Ita Grinbaum	52
	3947	16.2	Cela Katz	49
	3948	28.2	Laja Feldon	62
	3949	6.4	Bajla Plamholc	72
	3950	14.4	Perel Slepoń	28
	3951	15.4	Gitel Hecht (?)	58
	3952	30.5	Mosiek Lipszyc	35
	3953	12.6	Hinda Fuks	23
	3954	5.7	Icek Jakubowicz	25
	3955	15.7	Cyna Goldband	65
	3956	29.8	Kajla Sieradzka	52
	3957	31.8	Rywka Trzacka	38
	3958	7.10	Aron Sumeraj	70
	3959	8.10	Hena Kochańska	22
	3960	21.10	Izrael Rudecki	84
	3961	16.12	Cypa Opoczyńska	44
	3962	30.12	Hudes Hendlich	69
1871 r.	3963	14.1	Szoel Gotesgenaden	60
	3964	20.1	Mendel Fajntuch	30
	3965	3.2	Haja Hona Podgórska	61
	3966	3.2	Haim Najman	34
	3967	12.2	Abram Joskowicz	59
	3968	20.2	Mosiek Sztajn	46
	3969	28.2	Jakób Wojciechowski	44
	3970	22.4	Necha Jakubowicz	64
	3971	24.4	Lajb Blicher	80
	3972	4.5	Gitel Hochman	56
	3973	9.5	Sura Pilgrym	32
	3974	12.5	Szyfra Bergmanówna	26
	3975	16.5	Rafka Szyldwach	25
	3976	17.5	Ruchla Łaja Frydman	46
	3977	26.5	Abe Najman	53
	3978	26.5	Ruchel Łaje Rajngewirc	36
	3979	30.5	Chaja Ajlenberg	72
	3980	1.6	Glika Rozner	31
	3981	20.7	Izrael Jakób Wigdorowicz	56

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	3982	2.8	Nusen Glikman	55
	3983	29.8	Sura Jakubowicz	66
	3984	18.10	Wigdor Cynamon	45
	3985	19.10	Hersz Jakubowicz	62
	3986	7.11	Szymel Lipman	41
	3987	25.11	Laja Szefnerówna	24
	3988	2.2	Golda Krajn	35
	3989	18.2	Golda Klajn	30
	3990	19.2	Abram Brzeziński	71
	3991	9.3	Chaja Rajzel Zalcman	50
	3992	30.3	Haja Sura Kon	50
	3993	24.4	Mendel Plachta	72
	3994	30.4	Estera Małka Skrobisz	24
	3995	7.5	Zajwel Wolf Najhaus	21
	3996	9.6	Szymon Jankiel Jakubowicz	19
	3997	16.8	Chaim Ber Fryde	31
	3998	23.8	Zelig Czerniawski	45
	3999	24.8	Szlama Hajman	22
	4000	25.10	Józef Herszlikowski	45
	4001	7.11	Ruchla Moszkowicz	69
	4002	22.11	Gela Czosniak	20
	4003	19.12	Lajb Synat	40
1873 r.	4004	9.1	Dawid Hersz Zajdeman	20
	4005	9.1	Laja Lande	76
	4006	27.1	Majer Sieradzki	72
	4007	4.2	Ita Sendowska	50
	4008	14.2	Izrael Wysocki	20
	4009	19.2	Jakób Koszerowski	20
	4010	3.3	Estera Najman	70
	4011	3.3	Perel Wolkowicz	34
	4012	5.3	Icek Izbicki	74
	4013	20.3	Szmul Lajb Gorzewski	22
	4014	20.3	Sura Jakubowicz	66
	4015	26.3	Ajzyk Ajzykowicz	45
	4016	29.3	Izrael Milich	65
	4017	8.4	Rachil Horn	38
	4018	12.4	Jonas Birnsztajn	38
	4019	16.4	Chaim Joel Frumer	62
	4020	28.4	Szapsia Opoczyński	23
	4021	4.5	Fajga Laja Wolfman	34
	4022	6.7	Mirla Fledman	71
	4023	29.7	Małka Calewska	68

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	4024	5.8	Mendel Maroko	—
	4025	12.8	Laja Frajlich	20
	4056	13.8	Machla Gerszon	40
	4027	13.8	Szmil Josek Pośladek	50
	4028	15.8	Wittel Gruszka	66
	4029	15.8	Golda Band z Perlichów	24
	4030	17.8	Mordka Zander	20
	4031	19.8	Enciel Herszlik	66
	4032	19.8	Herszlik Szlamowicz	43
	4033	20.8	Izrael Feldman	61
	4034	20.8	Chawa Haberman	70
	4035	20.8	Leja Rojza Zelwer	50
	4036	21.8	Kajla Fajga Rozner	22
	4037	21.8	Lipman Lipski	64
	4038	22.8	Finkla Wastendorf vel Frostendorf	40
	4039	23.8	Pinkus Ejchard	52
	4040	23.8	Szmul Kon	80
	4041	28.8	Mosiek Aron Lejbowicz	25
	4042	4.9	Blima Brone	22
	4043	8.9	Judel Kohn	40
	4044	8.9	Majer Boczkowski	22
	4045	9.9	Nauma Cytrynowska z Halpernów	25
	4046	9.9	Gedalje Lejbuszowicz (m)	50
	4047	9.9	Cypra Szandobylska vel Lubelska	46
	4048	14.9	Ruda Bornsztajnowa	37
	4049	20.9	Lajzer Majer Markowicz	28
	4050	28.9	Race Heber (patrz Nr. 3754)	76
	4051	5.10	Szlama Markus	40
	4052	7.10	Chaja Karczmar	50
	4053	8.10	Jakób Mordka Pinczewski	43
	4054	8.10	Chaja Sura Działoszyńska	29
1874 r.	4055	28.1	Cerka Perel Brzezinska	24
	4056	4.2	Ruchla Laja Aberszajn	70
	4057	17.2	Benjamin Grosman	18
	4058	17.2	Ryfka Kacherg	39
	4059	25.2	Mosiek Halcman	50
	4060	24.3	Abram Mosiek Cwilich	50
	4061	5.4	Necha Marjam Baczyńska	20
	4062	10.4	Matys Gothajm	78

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	4063	11.4	Chuna Drukier	23
	4064	16.4	Juda Pakuła	70
	4065	1.5	Zelman Baumgarten	38
	4066	18.5	Fajga Fidler	50
	4067	10.6	Machla Dyna Lewkowicz	34
	4068	24.6	Jached Baruch	62
	4069	24.6	Mosiek Moszkowicz	33
	4070	10.8	Jakób Bilczyk	36
	4071	8.9	Ruchel Grynbergowa	23
	4072	11.9	Wigdor Winer	40
	4073	12.9	Mosiek Abram Kolski	24
	4074	16.9	Zajwel Winer	18
	4075	24.9	Hana Lewkowicz	18
	4076	9.10	Judes Cymerman	28
	4077	17.10	Szmul Goldsztajn	35
	4078	28.10	Bajla Hendrykowska	50
	4079	12.11	Małka Nogacz	80
	4080	14.11	Ejdla Estera Torończyk	28
	4081	30.11	Frajda Goldberg	80
	4082	2.12	Marjem Mirel Zysman	42
	4083	23.12	Chana Haft	50
	4084	23.12	Bajla Krajndla Lipman	60
	4085	26.12	Liba Ryfka Krukowska	34
1875 r.	4086	29.1	Bajla Kopel	60
	4087	4.2	Berek Kuropatwa	80
	4088	7.2	Brana Telcza	60
	4089	18.2	Czarna Laufer	30
	4090	22.2	Cyrla Bornsztajn	20
	4091	24.2	Cypa Rotenbach	22
	4092	3.3	Fajga Trybownik	80
	4093	5.3	Ita Fajwlowicz	96
	4094	13.3	Jochwed Winer	50
	4095	23.3	Lajndla Luksenberg	60
	4096	26.3	Perla Szypińska	50
	4097	3.4	Zelda Prune	50
	4098	7.4	Cypa Pinczewska	25
	4099	7.4	Gitla Rajzla Sochaczewska	60
	4100	7.4	Estera Kajla Langnas	21
	4101	27.4	Liba Szyldwach	20
	4102	28.4	Gela Belker	40
	4103	28.4	Hana Cyrel Rembelińska	40
	4104	11.5	Zyse Broner	38

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	4105	29.5	Nuchem Mordka Gołda	60
	4106	30.5	Masza Jakubowicz	40
	4107	4.6	Gołda Milewska	45
	4108	13.6	Fajwel Raszewski	26
	4109	10.7	Ita Golda Grosman	36
	4110	24.7	Frajdla Sumeraj	30
	4111	6.8	Josek Frydman	27
	4112	28.8	Chawa Szmulowicz	27
	4113	15.9	Hana Dorba Fryc	50
	4114	15.9	Fajga Korn	29
	4115	17.9	Perl Teneberg	40
	4116	6.10	Klara Szatkowska	43
	4117	15.10	Frajda Berek	28
	4118	31.10	Gołda Gerszon	73
	4119	17.11	Chawa Działowska	76
	4120	1.12	Ryfka Dwojra Hecht	75
	4121	9.12	Bina Lajzer	54
	4122	10.12	Juda Lajb Grosman	60
	4123	12.12	Majer Lichtensztajn	70
	4124	15.12	Perel Rajzel Pruska	23
	4125	15.12	Perl Ryfka Gerszt	21
	4126	25.12	Blima Masza Szienicka	24
	4127	25.12	Mindel Rozenman	27
	4128	26.12	Jukiel Torończyk	28
1876 r.	4129	14.1	Abram Lemde	27
	4130	15.1	Estera Małka Pakuła	26
	4131	22.1	Laja Blada	30
	4132	29.1	Ita Ruchla Teper	56
	4133	1.2	Ryfka Torończyk	68
	4134	6.2	Dawid Szczepański	53
	4135	6.3	Jakób Kempiński	55
	4136	9.4	Wolf Flaks	86
	4137	11.4	Mosiek Szymkowicz	22
	4138	26.4	Chana Leja Lejzerowicz	33
	4139	28.4	Laja Dzigan	64
	4140	30.4	Frajda Frankensztajn	23
	4141	3.6	Nuchem Lewi	66
	4142	23.6	Hana Henrajch	24
	4143	29.7	Majer Grynbaum	63
	4144	2.8	Sura Brzezińska	77
	4145	14.9	Maria Neufeld	33
	4146	19.9	Laja Edelbaum	70

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	4147	25.9	Ruchel Liba Kamierzewiczówna	18
	4148	27.9	Hinda Grynbart	25
	4149	3.10	Chaja Sura Kajchert	80
	4150	15.10	Abram Zalcberg	20
	4151	22.10	Cyrel Monchajtowa	23
	4152	23.10	Chana Adler	40
	4153	24.10	Bajnisz Fuks	80
	4154	28.10	Mosiek Buki	57
	4155	29.10	Sura Kaplanowa	22
	4156	11.11	Gella Frajda Miller	56
	4157	30.11	Juda Lajb Grynszpan	66
	4158	1.12	Abram Eljasz Kon	32
	4159	2.12	Klara Dobra Hochmanowa	26
	4160	5.12	Rojza Engielka	26
	4161	10.12	Hersz Lajzer Pulwermacher	56
	4162	31.12	Abram Wajswol	42
1877 r.	4163	10.1	Rajzel Jachimkowicz	65
	4164	25.1	Motel Dziubas	45
	4165	11.2	Sura Małka Kroskopf	80
	4166	13.2	Marjem Kon	42
	4167	25.2	Ryfka Rachela Zylberszac	32
	4168	4.3	Fiszel Frajnd	42
	4169	14.3	Sura Gutman	60
	4170	16.3	Hana Szwajcar	52
	4171	21.3	Dawid Szlama Bresler	26
	4172	25.3	Ryfka Jakubowicz	75
	4173	30.3	Lajb Wagowski	60
	4174	31.3	Wolf Hersz Blachman	75
	4175	31.3	Josek Haim Kopel	29
	4176	31.3	Liba Lewkowicz	60
	4177	1.4	Hana Sura Cypermanowa	19
	4178	4.4	Haja Kuchel Orbachowa	26
	4179	6.4	Dwojra Laja Tornberg	45
	4180	17.4	Hersz Ber Krakowski	37
	4181	22.4	Frajde Mirel Filipowicz	33
	4182	5.5	Golda Jankłowicz	45
	4183	14.5	Laja Moszkowicz	24
	4184	20.5	Szlama Dawid Dobranicki	85
	4185	13.6	Ryfka Najman	80
	4186	4.7	Dawid Doktorczyk	24
	4187	25.7	Sura Temerl Kalisz	26

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	4188	28.5	Icek Erszter	38
	4189	30.5	Ajdel Frogel	52
	4190	15.8	Szija Hersz Bajniszowicz	28
	4191	18.8	Ryfka Frajdel Kierwańska	40
	4192	27.8	Hana Moszkowicz	38
	4193	29.8	Sura Pereł Wajerus	30
	4194	5.9	Szmul Zajwel Mitler	54
	4195	8.9	Estera Janowska	60
	4196	11.9	Szajna Berta Moszkowicz	30
	4197	9.10	Sura Bajla Laufer	30
	4198	12.10	Jonas Rozen	18
	4199	21.10	Chaim Mosiek Landau	34
	4200	23.10	Izrael Lotenberg	80
	4201	28.10	Szmul Kohn	42
	4202	16.11	Bajla Gittel Olsztajnówna	20
	4203	27.11	Abram Szmul Szmulowicz	60
	4204	30.11	Ita Goldsztajn	24
	4205	21.12	Pirel Osna Wolfman	24
	4206	25.12	Efroim Josek Lachman	33
1878 r.	4207	25.1	Dwojra Mirjam Dembińska	50
	4208	26.1	Tobe Korn	58
	4209	26.1	Hana Blachman	40
	4210	27.1	Falek Rappoport	67
	4211	28.1	Hersz Szapszewicz	74
	4212	29.1	Berl Kujawski	61
	4213	9.2	Jakób Goszia Wajs	18
	4214	17.2	Icek Binem Winer	20
	4215	18.2	Dwojra Najhaur	70
	4216	19.2	Rachel Berman	50
	4217	22.2	Lajzer Zylberman	64
	4218	5.3	Ruchla Laja Winer	60
	4219	7.3	Haja Sura Przełowska	46
	4220	10.3	Chaja Gittel Fliderman	75
	4221	17.3	Mirel Koplowicz	50
	4222	20.3	Kałma Sencinowski	54
	4223	3.4	Icek Joskowicz	63
	4224	3.5	Czarna Hechsztajn	36
	4225	4.5	Estera Hertz	70
	4226	7.5	Abram Zarach Kaganowicz	26
	4227	11.5	Jakób Jeroszewski	59
	4228	7.6	Izrael Bocian	55
	4229	12.6	Rajza Hofman	40

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	4230	17.6	Ita Chaja Józefowicz	32
	4231	20.6	Laja Frydowa	23
	4232	19.6	Haja Segał	60
	4233	22.6	Szajndla Cycowska	47
	4234	26.6	Moszek Fiedler	42
	4235	28.6	Lipman Lejzer Feldon	40
	4236	30.6	Rywen Chenczyński	33
	4236	7.7	Sura Dyna Wertchaim	52
	4237	12.7	Szaja Najfeld	86
	4238	16.7	Zelda Doniszewska	60
	4239	19.7	Lewi Bernsztajn	90
	4240	31.7	Fajga Sztarkman	77
	4241	18.8	Laja Perla Bromberg	55
	4242	24.8	Jakób Dobrzyński	49
	4243	27.8	Lajbuś Lerner	44
	4244	27.8	Ester Cyrla Gelade	21
	4245	27.8	Zysza Fidler	70
	4246	21.9	Perla Fajwel	26
	4247	13.10	Józef Jakubowicz	42
	4248	21.10	Elia Nison Kon	41
	4249	21.12	Lajb Denaburski	54
1879 r.	4250	1.1	Prywa Frenkiel	70
	4251	14.1	Mende Wichocki	40
	4252	16.1	Golda Traub	46
	4253	26.1	Estera Apelbaum	34
	4254	26.1	Hersz Janktowicz vel Jakubowicz	38
	4255	3.2	Abram Studniewicz	59
	4256	19.3	Ryfka Salecka	80
	4257	1.4	Abram Fiszel Klejnberg	52
	4258	4.4	Chuna Lewkowicz (m)	18
	4259	15.4	Łuzer Hecht	27
	4260	20.4	Laja Rozencwajg	33
	4261	1.5	Berek Ejchencwajg	50
	4262	4.5	Hersz Ejhorn	74
	4263	20.5	Alte Rachmile Pukacz	32
	4264	15.6	Ester Marjen Woźnicka	18
	4265	15.6	Abram Jozef Jozefowicz	64
	4266	9.7	Rejzla Jakubowicz	71
	4267	21.7	Jakub Josek Habegrinc	50
	4268	22.7	Sura Gitla Blajwajs	19
	4269	26.7	Merdka Gimpel Rozman	38

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	4270	1.8	Icek Jakób Sieradzki	72
	4271	7.8	Zalma Sochaczewska	43
	4272	29.8	Masza Nomberg	36
	4273	7.9	Frajda Wiszegrodzka	18
	4274	10.9	Moszek Taub	72
	4275	16.9	Moszek Markowicz	80
	4276	20.9	Nusem Portugał	70
	4277	21.9	Szloma Librecki	81
	4278	24.9	Berel Piechota	19
	4279	15.10	Mordka Szotland	70
	4280	27.10	Rejzla Fryszman	35
	4281	3.11	Hana Janow	36
	4282	4.11	Mindla Lenczycka	34
	4283	16.11	Abram Bielas	45
	4284	19.11	Mosiek Mendel Stryczek	90
	4285	23.11	Chaja Sura Moszkowicz	26
	4286	24.11	Fiszel Grynberg	60
	4287	26.11	Zelig Szerakowski	40
	4288	5.12	Golda Rena Wajsberg	53
	4289	8.12	Hil Majer Fidler	28
	4290	13.12	Perla Faska	40
1880 r.	4291	11.1	Fajga Ruchla Ejzner	24
	4292	24.1	Lipa Abram Frajer	60
	4293	1.2	Haja Hena Belkier	76
	4294	5.2	Gabril Gustaw Lende	22
	4295	17.2	Ruda Gella Wychodzka	20
	4296	24.2	Szapsel Rubinsztajn	32
	4297	15.3	Małka Portygał	65
	4298	29.3	Sura Mirla Bajniszewicz	60
	4299	30.3	Estera Engiel	31
	4300	31.3	Elia Fajwel Szlam	60
	4301	5.4	Frajda Ita Wolbromska	90
	4302	12.4	Małka Markowicz	90
	4303	13.4	Rywka Genrajch	60
	4304	14.4	Perla Rozensztajn	50
	4305	15.4	Rywen Najman	60
	4306	18.4	Lajbus Mendel Rozenberg	64
	4307	8.5	Ruchla Berek	70
	4308	17.5	Ruchla Fajman	30
	4309	13.6	Moszek Fajbuszewicz	49
	4310	10.8	Mirla Szprynca Grocka	36
	4311	27.11	Arie Michał Rzgowski	21

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	4312	18.12	Sura Rywka Rybak	38
	4313	19.12	Rywka Laja Kuńska (z Bidermanów)	17
	4314	22.12	Moszek Herszberg	70
	4315	25.12	Ejdla Mesz	56
	4316	25.12	Alta Ejzen	29
	4317	29.12	Dawid Rubin	52
1881 r.	4318	4.1	Icek Szczygielski	44
	4319	4.1	Haskiel Cynamon	55
	4320	9.1	Ita Laja Kufelnicka	32
	4321	9.1	Rojza Rajner	53
	4322	4.9	Hersz Pilwerman	74
	4323	6.10	Abram Chaim Biderman	47
	4324	14.10	Ruchla Laja Wajntrop	30
	4325	19.10	Abram Berliner	75
	4326	10.11	Dyna Rzewska	34
	4327	16.11	Lejzer Pakuła	80
	4328	20.11	Brana Izrael (z Hornów)	19
	4329	27.1	Abram Lejb Kenig	37
	4330	30.1	Laja Zylbersztajn	40
	4331	5.1	Jankiel Waksman	44
	4332	13.2	Zelda Gnendla Lewkowicz	60
	4333	15.2	Fajwel Krauze	22
	4334	12.3	Hersz Gelbard	64
	4335	13.3	Chana Zseradzka	52
	4336	26.3	Abram Szlama Szlesser	23
	4337	5.4	Jakób Mosze Biderman	63
	4338	10.4	Haia Abramowicz	33
	4339	10.4	Frymet Bernbaum	50
	4340	21.4	Hersz Gold	40
	4341	2.4	Hudesa Tryber	80
	4342	25.4	Lajb Szajewicz-Kit	47
	4343	12.5	Golda Bartkowska	30
	4344	17.7	Mordka Morgensztern	46
	4345	18.7	Hana Sygał	60
	4346	30.7	Hersz Józef Strzyrzewski	55
	4347	13.8	Salomeja Goldrat	52
	4348	20.8	Hana Mindla Berman	36
	4349	29.8	Ajzyk Lubanicki	68
	4350	1.9	Józef Rozenfeld	50
	4351	3.9	Icyk Brzezyński	26
	4352	11.9	Hersz Sumeraj	65

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	4353	1.10	Zajwel Jakób Laskowski	68
	4354	4.10	Berisz Działowski	64
	4355	17.10	Izrael Ber	52
	4356	22.10	Rywka Pejskowicz	60
	4357	2.11	Aron Maszlanka	64
	4358	3.11	Hana Mejta Nejman	70
	4359	7.11	Zysla Mygdał	23
	4360	19.11	Rudolf Szlezinger	27
	4361	28.11	Estera Lubanicka	70
	4362	9.12	Szlama Merdka Kowalewski	32
	4363	14.12	Aron Stol (?) Krotowski	55
	4364	24.12	Małka Bejl	70
	4365	23.12	Haja Sura Jakubowska	18
	4366	6.1	Abram Michał Dobranicki	19
	4367	10.1	Szymon Dobrzyński	21
1882 r.	4368	14.1	Szmul Lejb Salamon	90
	4369	17.1	Marjem Laja Jakubowicz	70
	4370	21.1	Szoel Zylberman	45
	4371	30.1	Kasryl Rogowski	42
	4372	30.1	Pesa Frajda Bania	70
	4373	1.2	Szia Izbicki	71
	4374	14.2	Jochwet Szperling	54
	4375	21.2	Józef Rozenblat	66
	4376	21.2	Chaja Rawska	32
	4377	22.2	Gitla Krenik	24
	4378	26.2	Brana Machla Landa	23
	4379	1.3	Rywka Dolina	54
	4380	3.3	Chana Małka Arbus	40
	4381	21.3	Hersz Finkelsztajn	42
	4382	24.3	Aron Kuperman	27
	4383	29.3	Hersz Moszkowicz	55
	4384	4.4	Frajda Chaja Gliksman	18
	4385	15.4	Szlama Kac	26
	4386	19.4	Mosza Berkowicz	43
	4387	19.4	Hersz Gros	23
	4388	21.4	Hana Ita Najman	73
	4389	27.4	Marjem Dawidowicz	40
	4390	27.4	Moszek Wolf Najfeld	54
	4391	30.4	Manes Gilow	45
	4392	25.5	Marjem Grinbaumowa	40
	4393	25.5	Izrael Hersz Frajndlich	42
	4394	26.5	Szymon Kronenberg	29

Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
4395	18.6	Jakób Rabinowicz	52
4396	18.6	Laja Najhaus	50
4397	21.6	Cerka Laja Dawidowicz	50
4398	6.7	Haia Laja Olsztajnówna	24
4399	13.7	Perla Klenic z Honigsztoków	21
4400	22.7	Szmul Landau	70
4401	29.7	Bejla Lubotyńska	68
4402	1.8	Blima Janowska	73
4403	7.8	Moszek Abram Warnbach	62
4404	12.8	Hersz Jakubowicz	21
4405	24.8	Nysen Assystent	—
4406	26.8	Rojza Abramowicz	73
4407	6.9	Aron Icek Lewi	23
4408	7.9	Mirla Olembnikowa	23
4409	8.9	Mendel Cudkowicz	19
4410	16.9	Fiszel Finkel	19
4411	17.9	Dobrysz Bocian	34
4412	24.9	Haia Jakubowicz	27
4413	28.9	Szybka Kaufman (m)	87
4414	30.9	Szymon Zylbersztajn	80
4415	2.10	Laia Boczyńska	47
4416	4.10	Moszek Aron Cugiel	18
4417	24.10	Marjem Gotlib	51
4418	1.11	Sura Rubin	55
4419	1.11	Sora Wilkińska	22
4420	20.11	Tauba Wichtel	46
4421	23.11	Szmul Hersz Kron	43
4422	23.11	Godel Rubinowicz	54
4423	28.11	Wolf Bajroch Apelbaum	72
4424	28.11	Rywka Berkowska	23
4425	2.12	Rywka Liberberg	19
4426	5.12	Hinda Wolfisz	50
4427	7.12	Lajb Wrzonski	25
4428	25.12	Szlama Jozef Ciasnowski	38
4429	27.12	Jakob Icek Kon	70
1883 r. 4430	3.3	Fiszel Belker	70
4431	10.3	Frajdla Etla Rogozińska z Tenenbaumów	24
4432	12.1	Izrael Dawid Endlisz	59
4433	17.1	Haje Fejga Bluman	40
4434	17.1	Zysla Grabiszewska	70

Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
4435	18.1	Frajdla Ita Linderman	18
4436	20.1	Benjamin Ajzykowicz	76
4437	21.1	Szlama Berman	19
4438	24.1	Chana Marjem Fajwel	19
4439	27.1	Salomeja Majbaum	34
4440	27.1	Szmul Aron Ajzen	66
4441	29.1	Rywka Laja Kotkowska	56
4442	1.2	Józef Cygelberg	56
4443	3.2	Rojza Liwska	34
4444	4.2	Liba Mendlowicz	66
4445	13.2	Fiszel Morkowicz	60
4446	19.2	Szymon Lajb Markowicz	68
4447	21.2	Moszek Majer Frajnd	55
4448	1.3	Szapsia Orzechowski	90
4449	2.3	Mindla Malc	22
4450	17.3	Fajga Kalmierzyk	48
4451	19.3	Marek Wrzonski	43
4452	21.3	Fajga Wajner	19
4453	22.3	Haim Wolf Abramowicz	82
4454	24.3	Zanwel Goldberg	60
4455	28.3	Hinda Blima Opoczyńska	20
4456	29.3	Izrael Engiel	18
4457	1.4	Sura Wajshof	44
4458	10.4	Szoel Kutas	29
4459	15.4	Rachla Jakubowicz	55
4460	25.4	Fajga Laja Lejzerowicz	42
4461	29.4	Moszek Hakmacher	—
4462	1.5	Szulim Brzo Szeradzki	63
4463	20.5	Izrael Icek vel Szydor Gutsztat	40
4464	8.5	Arje Glasman	50
4465	12.5	Alter Frogel	20
4466	14.5	Wolf Ber Szlifkowicz	45
4467	19.5	Chaim Józef Słodkiewicz	32
4468	28.5	Fiszel Kron	56
4469	1.6	Abram Icek Dembak	54
4470	1.6	Gołda Laja Goldab	24
4471	3.6	Golda Welner	79
4472	12.1	Abram Lejb Ginzberg	19
4473	21.6	Szmul Dawid Zyman	69
4474	24.6	Liba Tyber	58
4475	26.6	Mindla Flaks	74

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	4476	6.7	Małka Rozenblum	48
	4477	6.7	Berek Tenenbaum	38
	4478	21.7	Chaja Rudzińska z Wonzów	23
	4479	26.7	Chil Calel Hofman	19
	4480	6.8	Szlama Zalma Zylberberg	67
	4481	12.8	Mordko Hersz Listowski	65
	4482	14.8	Fajga Kaufman	85
	4483	18.8	Benjamin Józef Rawicki	71
	4484	20.8	Abram Lewkowicz	68
	4485	26.8	Ruchla Laja Sławińska	90
	4486	26.8	Boruch Grodens	80
	4487	3.9	Sura Zandberg z Fuksów	26
	4488	3.9	Gitla Laja Braun z Mokszańskich	23
	4489	9.9	Sura Welner	53
	4490	16.9	Pinkus Rozenblat	43
	4491	22.9	Dawid Fejn	65
	4492	2.10	Gersz Berkowicz	35
	4493	3.10	Bina Laja Izbicka	52
	4494	19.10	Iska Lampasek (?)	20
	4495	3.11	Chana Chorodowska	42
	4496	4.11	Hersz Wajnsztajn	63
	4497	12.11	Eliasz Zysman	22
	4498	23.11	Moszek Grynbaum	45
	4499	25.11	Mendel Gendrykowski	72
	4500	5.12	Sura Rozenfeld	39
	4501	8.12	Ita Krokowska	80
	4502	10.12	Lejzer Kutner	50
	4503	17.12	Chaja Sieczkowska	19
1884 r.	4504	1.1	Anna Gliksman (m)	18
	4505	2.1	Mordka Kac	40
	4506	4.1	Abram Jakubowicz	94
	4507	5.1	Szmul Głupczyński	50
	4508	5.1	Raca Federman	24
	4509	6.1	Gimpel Zelmanowicz	50
	4510	11.1	Pinkus Gelbard	58
	4511	12.1	Rykiel Moszkowicz	43
	4512	16.1	Mindla Widawska	36
	4513	20.1	Taube Kon (z Tenenbergów)	26
	4514	21.1	Ester Gecht	70
	4515	26.1	Ruchla Gerszenberg	28
	4516	29.1	Szejndla Orbach	84

Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
4517	30.1	Bejnisz Najman	18
4518	15.2	Brandla Szmalewicz	25
4519	15.2	Chaja Frajda Tuszyńska	90
4520	23.2	Abram Cukierman	64
4521	27.2	Lejzer Kempiński	80
4522	29.2	Estera Holcman	69
4523	29.2	Moszek Ostwind	94
4524	1.3	Mendel Słodkiewicz	75
4525	11.3	Marjem Podrgał	40
4526	14.3	Nusen Dobraszklanka	50
4527	21.3	Icek Jedlicki	98
4528	24.3	Gersz Wołkowicz	70
4529	25.3	Chana Ejlenberg	48
4530	26.3	Ester Nache Lauda	62
4531	30.3	Sura Mirla Zajdler	78
4532	30.3	Sura Abramowicz	44
4533	18.4	Taube Leja Olsztajn	66
4534	20.4	Szmul Jozef Kwekzylber	82
4535	22.4	Małka Imberowa	22
4536	23.4	Szlama Wiązowski	58
4537	30.4	Dina Binsztok z Pinkusów	27
4538	2.5	Lejbus Grin	19
4539	9.5	Szaja Kiersz	19
4540	14.5	Czarna Testalirer	47
4541	2.6	Szewech Szyldwach	75
4542	9.6	Dwojra Machla Bige	25
4543	11.6	Glika Szulzynger	65
4544	16.6	Gitla vel Augusta Goldberg	48
4546	18.6	Ruchla Lewkowicz	70
4547	22.6	Mindla Izbicka	62
4548	23.6	Ejdla Gniedzińska	20
4549	24.6	Abram Icek Markiewicz	45
4550	25.6	Ajdla Szefnerowa	22
4551	29.6	Rejzla Szałdaewska z Salomonów	22
4552	16.6	Masza Borower	42
4553	21.6	Hana Gutman	19
4554	23.9 (?)	Józef Epsztajn	45
4555	30.7	Ruchla Laja Malińska	35
4556	1.8	Netla Rozen	72
4557	1.8	Genendla Rozencwajg	21
4558	1.8	Jakób Blicblau	55

	Nr.	Data zgonu	Imię i Nazwisko	wiek
	4559	6.8	Blima Jungier	65
	4560	10.8	Abram Zalma Bania	70
	4561	15.8	Rywka Wizońska	34
	4562	26.8	Abram Lipszyc	18
	4563	20.9	Zalma Lewkowicz	76
	4564	22.9	Fiszel Wolk	79
	4565	26.9	Mosze Dawid Kempner	63
	4567	14.10	Abe Ossowski	28
	4568	19.10	Luzer Geszenbaum	19
	4569	31.10	Hinda Chana Urbach	26
	4570	7.11	Hercke Przedborski	36
	4571	11.11	Szajndla Gerszt	21
	4572	11.11	Manas Rozenberg	80
	4573	12.11	Hersz Tytel	64
	4574	19.11	Gitla Chaja Kochańska	21
	4575	19.11	Wolf Ligowski	48
	4576	15.11	Brandla Mongejt	79
	4577	1.12	Bajla Najman	76
	4578	7.12	Szyja Łapowski	66
	4579	8.12	Lejzer Doktorczyk	50
	4580	12.12	Gitla Miszkat Graden	34
	4581	14.12	Natalja Wiernik	34
1885 r.	4582	5.1	Gersz Pietrokowski	32
	4583	10.1	Tauba Zeligman	48
	4584	13.1	Moszka Aron Fajnkind	42
	4585	16.1	Machla Szydlowic z Kwekzylberów	18
	4586	23.1	Cypora Wadzisławska	28
	4587	26.1	Rywka Dymant	90
	4588	26.1	Icek Elja Dymant	86
	4589	26.1	Hana Nomberg z Wolmanów	21
	4590	30.1	Szaja Icek Ryszpan	41
	4591	2.2	Rojza Wolfowa	26
	4592	4.2	Sura Blumberg	32
	4593	21.2	Sura Hinda Repsowa	69
	4594	24.2	Sura Jakubowska córka Hersza Jakubowskiego	24
	4595	6.3	Laja Horonczyk	51
	4596	7.3	Hercka Tajtlowicz	43
	4597	9.3	Hana Tyger	38
	4598	11.3	Mendel Bryn	24
	4599	14.3	Izrael Englard	53

Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
4600	20.3	Abram Frenkiel	72
4601	22.3	Liba Barczyńska	67
4602	27.3	Hersz Zysholc	67
4603	8.4	Hinda Cadkiewicz	22
4604	22.4	Majta Koch	92
4605	24.4	Naftuła Jakubowicz	65
4606	28.4	Szlama Rozenblum	50
4607	8.5	Ber Szoel Sieradzki	30
4608	17.5	Pessa Frajda Bornsztajn	45
4609	18.5	Brana Morgensztern	41
4610	23.5	Jakób Mejer Sendocz	35
4611	27.5	Szmul Aron Sztark	21
4612	14.6	Marjem Frajman	18
4613	17.6	Gitla Szejndla Piotrkowska	38
4614	26.6	Zelig Michałowicz	84
4615	27.6	Liba Miller	38
4616	29.6	Ita Fejga Winter	33
4617	29.6	Mosze Jankielew Epsztajn	19
4618	7.7	Szewa Gotlib	24
4619	21.7	Marjem Hrustowska	20
4620	25.7	Binem Symcha Zylberberg	44
4621	2.8	Gitla Józefowicz	70
4622	8.8	Szewach Elja	54
4623	8.8	Mindla Szuster	68
4624	18.8	Ester Rywka Perelmuter	19
4625	22.8	Rywka Galewska	19
4626	24.8	Gitla Sułkowiak	48
4627	26.8	Pessa Rojza Lichtensztajn	50
4628	27.8	Abram Simche Gutsztat	45
4629	18.9	Aron Granek	56
4630	25.9	Rywka Melowa	25
4631	2.10	Uryn Joskowicz	64
4632	9.10	Szlama Swentowicz	70
4633	12.10	Moszek Balberski	59
4634	18.10	Marjem Henka Gurnrejch	26
4635	26.10	Lipman Ber Bergman	60
4636	3.11	Ita Laja Frenkiel	26
4637	9.11	Chaja Sura Epsztajn	112
4638	10.11	Rojza Binerowa	26
4639	10.11	Frajda Jakubowicz	82
4640	14.11	Blima Gelbard	74
4641	18.11	Rywka Szymkiewicz	30

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	4642	21.11	Szyfra Moszkowicz	—
	4643	22.11	Hana Jakubowicz	66
	4644	25.11	Sura Lawenda	70
	4645	27.11	Wolf Zdonski	48
	4646	30.11	Abram Mularski vel Sieradzki	54
	4647	28.11	Ita Sura Jeszunek	70
	4648	28.11	Rywka Swerczewska	23
	4649	1.12	Matla Rapoportowa	38
	4650	2.12	Izrael Gutman	73
	4651	1.12	Moisiej Leske	21
	4652	7.12	Józef Chaim Wolianski	68
	4653	8.12	Szaja Moszkowicz	37
	4654	19.2	Ginda Kopciowska	24
	4655	11.12	Rywka Fiszbajn	60
1886 r.	4656	2.1	Rywka Jung	63
	4657	3.1	Raszka Gros	55
	4658	8.1	Rafał i Chil Wrocławski	60
	4659	11.1	Sura Ruchla Lichtensztajn	34
	4660	23.1	Marjem Rywka Szmulowicz	34
	4661	24.1	Icek Aron Oswald	60
	4662	26.1	Menasze Birnbaum	21
	4663	26.1	Ester Hochenberg	75
	4664	1.2	Jukiel Moszkowicz	19
	4665	2.2	Besse Kon	26
	4666	5.2	Manuel Hillel Dimand	20
	4667	15.2	Towia Rubinsztajn	34
	4668	15.2	Lipa Mordka Lerner	35
	4669	15.2	Mordka Wajsberg	84
	4670	2.3	Bejla Cioszniak	76
	4671	2.3	Dawid Lejbowicz Gutnicki	75
	4672	3.3	Hawa Szreter	42
	4673	10.3	Małka Birn	72
	4674	11.3	Jankiel Zygielberg	76
	4675	11.3	Rojza Rajch	49
	4676	13.3	Litman Ajzenbaum	34
	4677	13.3	Rywka Wajngart	46
	4678	13.3	Juda Lewin	76
	4679	21.3	Eta Szymanowicz	69
	4680	23.3	Marjem Dwojra Hembach (z Cytrynowskich)	18
	4681	26.3	Wolf Woller	52
	4682	27.3	Mindla Szejnzylber	76

Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
4683	30.3	Marjem Gutkind	35
4684	30.3	Sura Dobrzylak	60
4685	2.4	Szejndla Glasman	52
4686	2.4	Dwojra Chrzanowicz	19
4687	6.4	Ruchel Laja Tysman	23
4688	12.4	Ester Rozenbach	73
4689	13.4	Mirla Hais	58
4690	16.4	Icek Benjamin Wejland	61
4691	30.4	Wolf Dawid Wejsros	38
4692	18.5	Basza Lendowska	63
4693	11.6	Lejzer Dresler	67
4694	12.6	Fradla Barczyńska	80
4695	18.6	Fajga Kuperwasser	95
4696	9.7	Zyskind Borzechowski	25
4697	11.7	Laja Cytrynowska	65
4698	18.7	Izrael Melamed	28
4699	18.7	Binem Symchy Neudlisz	52
4700	26.7	Mejer Bocian	20
4701	31.7	Boris Aszkinazy	17
4702	6.8	Hana Wajs	34
4703	13.8	Zysla Luboszyńska	57
4704	17.8	Blima Mirla Gelibter	24
4705	25.8	Szmul Pilgrom	70
4706	28.8	Fejga Zabrowska	74
4707	29.8	Ester Kac	60
4708	30.8	Majer Moszkowicz	75
4709	17.9	Estera Kelmer	76
4710	21.9	Małka Rojza Kepper	36
4711	22.9	Chaja Gitla Glicensztajn	44
4712	24.9	Josel Dubowski	60
4713	25.9	Chawa Fidler	72
4714	26.9	Moszek Siorke	85
4715	1.10	Szulim Zelwer	42
4716	1.10	Szyfra Epsztajn	24
4717	2.10	Józef Naumberg	60
4718	4.10	Haja Bejla Mondrala	49
4719	6.10	Frymeta Horn	35
4720	8.10	Fiszel Kenig	52
4721	8.10	Szymson Płotnik	37
4722	9.10	Frymeta Wanderman	20
4723	13.10	Icek Ajzencwajg	28
4724	15.10	Jonas Geld	67

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	4725	22.10	Jankiel Mitler	80
	4726	22.10	Marek Fefer	23
	4727	22.10	Chaim Berkenwald	60
	4728	24.10	Szlama Dawid Herszkorn	24
	4729	24.10	Sura Dawidowicz	30
	4730	25.10	Chaim Szynu Gostyński	26
	4731	3.11	Cypora Kembelinskier	30
	4732	5.11	Chajdla Sztenberg	29
	4733	5.11	Stanisław Sadokierski	36
	4734	5.11	Enoch Igielka	47
	4735	9.11	Abram Bram	22
	4736	13.11	Aron Jakóbowicz	42
	4737	15.11	Estera Haber	66
	4738	16.11	Bajla Rajbenbach	22
	4739	17.11	Ita Aronowicz	84
	4740	17.11	Blima Rywka Lasmanówna	24
	4741	19.11	Josek Fidler	40
	4742	20.11	Ita Jochewet Limbochińska	—
	4743	21.11	Jankiel Salamanowicz	67
	4744	28.11	Cerka Engel	23
	4745	3.12	Jakób Binkowski	76
	4746	4.12	Wolf Praszker	56
	4747	10.12	Moszek Dawid Ulman	38
	4748	17.12	Mindla Nejman	26
	4749	18.12	Rajzla Mindla Manes	30
	4750	21.12	Sura Hena Szydłowecka	60
	4751	14.12	Mordka Szmul Borman	23
	4752	27.12	Fajwel Elia Moszkowicz	21
	4753	31.12	Estera Małka Joskowicz	77
1887 r.	4754	1.1	Chaja Ruchla Epsztajn	47
	4755	5.1	Masza Machla Strzyżewska	27
	4756	9.1	Szewa Dwojra Frydman	32
	4757	10.1	Haja Laja Bendkowska	46
	4758	15.1	Laja Joskowicz	65
	4759	29.1	Michał Aron Czośniak	18
	4760	11.2	Hana Grodzka-Rajgrodzka	38
	4761	18.2	Lajb Cywje Tobjasz	70
	4762	21.2	Hana Cywje Aronowiczowa	18
	4763	22.2	Moszek Wyszegrodzki	66
	4764	23.2	Abram Czośniak	53
	4765	26.2	Ajga Kujawska	32
	4766	2.3	Lewek Aronowicz	37

Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
4767	11.3	Hana Rywka Kucińska	49
4768	11.3	Ester Gendla Lichtensztajn	21
4769	12.3	Hana Bajla Epsztajn	22
4770	16.3	Rywka Abramowicz	86
4771	18.3	Josek Jakubowicz	75
4772	19.3	Moszek Lejb Wolle	59
4773	19.3	Ruchel Wejs	20
4774	22.3	Mordka Brandwajman	30
4775	29.3	Sura Rywka Pełte	40
4776	30.3	Ruchla Cymerman	50
4777	3.4	Szajndla Cudkiewicz	70
4778	13.4	Hana Kerszbaum	63
4779	20.4	Marjem Kurcman	70
4780	27.4	Josek Lejb Gertal	25
4781	30.4	Abram Zentkiewicz	66
4782	30.4	Boruch Działoszyński	53
4783	7.5	Ester Zimnawoda	76
4784	13.5	Naftuła Dembiński	33
4785	15.5	Dwojra Landau	42
4786	17.5	Nusen Mordka Bron	46
4787	18.5	Dawid Izraelewicz	74
4788	18.5	Udel Fajtłowicz	64
4789	20.5	Ruchla Mojżesz	30
4790	27.5	Chaskiel Mordka Nomberg	19
4791	3.6	Rywka Dessau	60
4792	4.6	Masza Berezowska	18
4793	5.6	Ester Moskiewicz	44
4794	19.6	Estera Joskowicz	23
4795	25.6	Berek Kineg	46
4796	29.6	Wolf Kaliński	67
4797	29.6	Machla Joskowicz	21
4798	25.7	Josef Witelson	37
4799	4.9	Cyrla Kujawska	52
4800	7.9	Joel Sendowski	56
4801	10.9	Izrael Abbe	57
4802	10.9	Aron Szoel Dudek	52
4803	13.9	Szyfra Szampanier	44
4804	18.9	Cejman Stojanowski	29
4805	19.9	Szmul Cederbaum	20
4806	27.9	Icek Majer Tenenbaum (v. nr. 1797)	21

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	4807	30.9	Aron Leder	44
	4808	30.9	Bajla Kopman	66
	4809	3.10	Rywka Piotrkowska	62
	4810	4.10	Sura Rejzla Kimelman	66
	4811	4.10	Daniel Korn	70
	4812	4.10	Bajla Rachel Wolrauch	21
	4813	8.10	Majer Grosman	69
	4814	8.10	Nute Krauze	65
	4815	8.10	Abe Lejb Oberman	90
	4816	10.10	Szlama Dawid Ejzykowicz	26
	4817	14.10	Hana Sura Morgensztern	26
	4818	19.10	Bajla Majer	69
	4819	21.10	Simon Joskowicz	25
	4820	22.10	Estera Gelernter	35
	4821	25.10	Nechoma Roch. Smorgońska	18
	4822	7.11	Rajzla Sznajder	23
	4823	8.11	Aron Gerszon	82
	4824	11.11	Perla Jakubowicz	53
	4825	15.11	Berek Wieliński	70
	4826	16.11	Moszek Josek Wolfowicz	30(?)
	4827	18.11	Moszek Berek Sznaps	42
	4828	20.11	Frymeta Przedborska	76
	4829	25.11	Frymeta Kalinowicz	48
	4830	26.11	Dawid Szanowski	30
1888 r.	4831	16.1	Estera Zarzewska	56
	4832	26.1	Jakób Rozen	63
	4833	28.1	Ruchla Laja Jakubowicz	27
	4834	27.1	Haim Markus	71
	4835	2.2	Ita Leja Szczygielska	50
	4836	4.2	Szmul Rozenberg	62
	4837	5.2	Jenta Elkon	38
	4838	8.2	Taube Kopciowska	20
	4839	17.2	Mejer Karmioł	94
	4840	18.2	Ruchla Poszladek	32
	4841	2.3	Hana Orbach	76
	4842	4.3	Kalman Mendel Goldkranc	27
	4843	4.3	Chaja Grynszpan	26
	4844	5.3	Itla Frydenberg	19
	4845	5.3	Majer Herszlik	76
	4846	11.3	Mindla Rozenfeld	30
	4847	13.3	Michaił Gocioł	76
	4848	16.3	Gitla Jakubowicz	43

Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
4849	20.3	Michał Rozenblum	64
4850	3.4	Zejwel Tencza	69
4851	8.4	Małka Jakubowicz	62
4852	11.4	Idesa Grobman	76
4853	16.4	Dwojra Boruch	75
4854	18.4	Hana Froman	27
4855	25.4	Rafał Strykowski	71
4856	29.4	Abram Boruch Salamon	60
4857	9.5	Zelig Bornsztajn	45
4858	11.5	Leja Walczyk	24
4859	11.5	Hena Sieradzka	70
4860	13.5	Michał Urbach	86
4861	18.5	Lewek Szczupak	86
4862	26.5	Dawid Lejb Jakukowicz	20
4863	11.6	Nechuma Judelewicz	25
4864	11.6	Rafał Gruszka	28
4865	19.6	Pesa Rzepkowska	70
4866	23.6	Fajwel Horowicz	41
4867	24.6	Gitla Cederbaum	68
4868	25.6	Dawid Ejzner	20
4869	1.7	Rajza Gotheil	66
4870	3.7	Estera Zalc	41
4871	4.7	Estera Ulman	38
4872	14.7	Szaja Bamac	40
4873	16.7	Kajla Sura Niedźwiedź	28
4874	2.8	Hena Brana Szpajerowa	20
4875	11.8	Machla Joskowicz	20
4876	12.8	Lejb Kalisz	70
4877	13.8	Jankiel Lewkowicz	30
4878	17.8	Chaim Piotrkowski	39
4879	18.8	Moszek Glicensztajn	21
4880	20.8	Abram Karczewski	70
4881	21.8	Izrael Icek Kraut	37
4882	1.9	Fajga Frenkiel	58
4883	3.9	Hersz Frenkensztajn vel Finkelsztajn	34
4884	9.9	Józef Kutnowski	36
4885	8.9	Icek Rozenfeld	71
4886	14.9	Abram Dawid Perl	60
4887	15.9	Rywka Frydman	28
4888	16.9	Szajna Liwcza Buzin	71
4889	24.6	Moszek Ajzykowicz	30

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	4890	28.9	Orke Krul	73
	4891	1.10	Uszer Szpigelman	26
	4892	5.10	Łuzer Apalewicz	28
	4893	6.10	Szaja Rubin	44
	4894	12.10	Chaskiel Zyskind	86
	4895	22.10	Hersz Joskowicz	44
	4896	23.10	Róża Berger	32
	4897	26.10	Dawid Hilberg	23
	4898	30.10	Hersz Lejb Praszker	59
	4899	9.11	Jojne Preis	48
	4900	19.11	Abram Gulbas	26
	4901	23.11	Juljia Kleczewska	56
	4902	4.12	Taube Mincberg	73
	4903	4.12	Ruchla Bornsztajnówna	19
	4904	9.12	Dawid Lipman Nejman	22
	4905	14.12	Szajna Mośkowicz	66
	4906	22.12	Lipa Kaftal	49
	4907	29.12	Abram Ber Krauze	54
	4908	23.12	Gołda Wizel	51
1889 r.	4909	7.1	Zyskind Grosman	49
	4910	16.1	Sura Rywka Izbicka	90
	4911	19.1	Basia Mirla Elkon	58
	4912	2.2	Ita Tenenbaum	20
	4913	8.1	Chaim Ber Rajn	64
	4914	9.2	Małka Brand	84
	4915	9.2	Mordka Majer Poznański	20
	4916	11.2	Haja Rejzla Nejman	36
	4917	27.2	Marja Baumritter	70
	4918	1.3	Mordka Kal	86
	4919	9.3	Chana Landau	53
	4920	11.3	Chaja Sura Raj	30
	4921	15.3	Szmul Kantorowicz	70
	4922	24.3	Szajdla Swientowicz	60
	4923	25.3	Jakób Fryde	75
	4924	1.4	Nachma Elberson (m)	75
	4925	7.4	Dwojra Hendla Kiwak	47
	4926	8.4	Chaja Rywka Gulbas	22
	4927	9.4	Zofia Radomska	78
	4928	9.4	Estera Cytrynowska	82
	4929	14.4	Mirla Tempelhofowa	29
	4930	13.4	Ruchla Zamulewiczowa	23
	4931	18.4	Wolf Grynbaum	100

Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
4932	18.4	Małka Dwojra Prajzes	49
4933	18.4	Cypra Wołkowiczówna	21
4934	20.4	Calel Szwarc	68
4935	23.4	Izrael Brzeziński	44
4936	30.4	Laja Fajl	82
4937	6.5	Gerszon Malinowski	20
4938	19.5	Rykla Jedlicka	70
4939	22.5	Hania Dubowska	41
4940	2.6	Hana Perla Encel	95
4941	7.6	Uszer Długowski	50
4942	12.6	Fajga Sura Nutkiewicz	82
4943	14.6	Icek Wajsman	41
4944	19.6	Ita Klinger	74
4945	26.6	Ejzyk Gothil	67
4946	2?.6	Szmul Toroński	54
4947	5.7	Hana Rozenkranc	70
4948	18.7	Zelig Rozenblum	49
4949	23.7	Terca Frydman	38
4950	3.8	Chaja Brandla Druker	33
4951	19.8	Judka Herbat (m)	68
4952	19.8	Josek Pakuła	59
4953	19.8	Wolf Sztajn	30
4954	23.8	Izrael Pacanowski	61
4955	30.8	Gołda Szatkowska	68
4957	30.8	Jankiel Hofman	70
4958	1.9	Mojżesz Lewi	30
4959	2.9	Eljasz Hajman	59
4960	6.9	Chana Jakubowicz	56
4961	8.9	Fruma Rejzla Hancman	32
4962	10.9	Chaim Goldsztajn	65
4963	13.9	Marjem Ester Rozen	28
4964	16.9	Berel Chaim Cymerman	71
4965	8.10	Mordka Herberg	72
4966	9.10	Bajla Perla Tusk	60
4967	10.10	Frajdla Herckowicz	64
4968	13.10	Sura Laja Ejdelman	27
4969	14.10	Moszek Jakub Mordowicz	37
4970	19.10	Chaskiel Jarkiewicz	59
4971	25.10	Chaim Lejb Brzeziński	82
4972	27.10	Zelig Jakub Szczycki	68
4973	27.10	Lejb Ezrowicz vel Czarnolewski	55

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	4974	28.10	Chaim Jakubowicz	48
	4975	1.11	Machla Franko	75
	4976	2.11	Czarna Szymsio	24
	4977	8.11	Hana Fidler	53
	4978	11.11	Izrael Szweinhard	67
	4979	17.11	Joachim Książe	72
	4980	17.11	Mowsza Bejlin	51
	4981	26.11	Hinda Bialik	44
	4982	2.12	Ruchla Działoszyńska	48
	4983	4.12	Berko Lebedkin	20
	4984	4.12	Chaim Henoch Budnik	18
	4985	5.12	Hinda Rywka Jurkiewicz	54
	4986	6.12	Chaja Fryc	65
	4987	8.12	Berek Mendel Elberg	48
	4988	9.12	Machla Cale	25
	4989	12.12	Fraim Żupan	55
	4990	13.12	Blima Strykowska	53
	4991	15.12	Perla Guterman	75
	4992	15.12	Chaja Gitla Zeligson	46
	4993	18.12	Abe Pietrkowski vel Lewkowicz	64
	4994	19.12	Marja Engel	25
	4995	21.12	Jankiel Kozak	42
	4996	21.12	Moszek Ejgelbaum	-
	4997	21.12	Jankiel Eljasewicz	19
	4998	28.12	Jankiel Kromholc	18
1890 r.	4999	4.1	Golda Traube	77
	5000	5.1	Ruchla Laja Kolska	48
	5001	6.1	Jakób Lipkowicz	65
	5002	9.1	Marjem Wajnberg	70
	5003	16.1	Zysman Sygał	75
	5004	23.1	Laja Ejzenberg	41
	5005	25.1	Chaja Liba Skosowska	71
	5006	26.1	Taube Szajniak	41
	5007	28.1	Hinda Lasman	38
	5008	29.1	Gitla Piotrkowska	42
	5009	30.1	Ruwin Michelson	22
	5010	2.2	Godel Wysocki	28
	5011	8.2	Raca Horowicz	60
	5012	9.2	Moszek Joskowicz	58
	5013	13.2	Sura Fidler	70
	5014	17.2	Fajga Potasz	60

Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
5015	24.2	Josek Lajdor	27
5016	24.2	Ita Sinat	57
5017	26.2	Chaja Ryszpan	63
5018	26.2	Lewek Jakubowicz	18
5019	27.2	Cwetla Rawska	70
5020	1.3	Szlama Szaja Berlinski	52
5021	4.3	Blima Ajzensztat	26
5022	5.3	Fiszel Grynsztajn	60
5023	6.3	Liba Lewkowicz	59
5024	8.3	Majer Abzatz	72
5025	10.3	Manas Rozenwaser	45
5026	9.3	Icek Kenigsberg	64
5027	11.3	Lewek Okno	49
5028	15.3	Bajla Zandberg	57
5029	17.3	Marja Zelda Huze	36
5030	18.3	Dyna Szmedra	18
5031	12.3	Gołda Tauba Głowińska	73
5032	24.3	Szmerel Fruchtgarten	42
5033	30.3	Hersz Szlosberg	70
5034	31.3	Hil Machel Gociał	43
5035	17.4	Eliasz Frydel	55
5036	21.4	Rajzla Aronowicz	75
5037	26.4	Moszek Kott	79
5038	28.4	Jakob Gerszon	60
5039	4.5	Izrael Wolf Lewi	53
5040	10.5	Rozalja Wajnberg	35
5041	12.5	Szymon Rubinsztajn	46
5042	13.5	Szajndla Danielska	39
5043	14.5	Wolf Warszawski	34
5044	18.5	Szajndla Opoczyńska	23
5045	19.5	Cypra Sura Kaufman	47
5046	22.5	Jakub Podgórski	74
5047	27.5	Szajndla Ejger	42
5048	16.6	Łajzer Kasz	68
5049	16.6	Hersz Łejb Żytnicki	18
5050	17.6	Zcharja Wajs	40
5051	21.6	Nechame Grynbaum	18
5052	24.6	Szlama Kaliński	28
5053	28.6	Fejga Tenenbaum	41
5054	29.6	Wolf Potaszyński	59
5055	5.7	Judes Neusztat	72
5056	6.7	Perla Kon	39

Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
5057	8.7	Cerla Lewkowicz	36
5058	14.7	Chaskiel Michał Brot	24
5059	28.7	Małka Ruchla Kron	28
5060	3.8	Cyrla Uszerowicz	50
5061	3.8	Jakób Czarnożył	61
5062	4.8	Lewek Herszlikowicz	74
5063	6.8	Mirla Berlińska	20
5064	7.8	Bluma Laja Kapłan	33
5065	11.8	Jankew Gutsztat	72
5066	17.8	Dawid Blumental	49
5067	20.8	Lejb Tartakowski	63
5068	23.8	Gołda Tenenbaum	19
5069	25.8	Estera Bat	30
5070	26.8	Cyna Goldkalb	54
5071	1.9	Izrael Janas Sztrasburger	85
5072	1.9	Lejb Fajtel Krauskapf	29
5073	8.9	Chaja Sura Adler-Hochberg	60
5074	13.9	Ruchla Infeld	33
5075	16.9	Icek Perec Cale	60
5076	20.9	Liba Kołton	43
5077	25.9	Ruchla Sosnowska	24
5078	27.9	Szymon Aron Langfus	54
5079	28.9	Zelda Grynberg	45
5080	29.9	Chaim Pokroński	40
5081	30.9	Nuta Chojnacki	48
5082	1.10	Chaim Lejbuś Redlich	32
5083	9.10	Chana Blat	65
5084	13.10	Jakób Kaczka	70
5085	13.10	Moszek Zylberberg	79
5086	18.10	Lipka Judkiewicz (z)	46
5087	18.10	Hersz Pochlewnik	70
5088	20.10	Icek Kon	47
5089	21.10	Abram Lenczycki	29
5090	21.10	Chaja Sura Huberman	42
5091	21.10	Jakob Chaimowicz	32
5092	3.11	Ita Frajndlich	44
5093	13.11	Lejbuś Jakubowicz	62
5094	13.11	Machla Makowska	75
5095	15.11	Mordka Frumer	34
5056	26.11	Mindla Dymant	27
5097	27.11	Ester Hena Ajzykowicz	33
5098	30.11	Chaja Perla Hammer	19

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	5099	3.12	Nocha Jenta Lewkowicz	33
	5100	4.12	Ester Chaja Zentkowicz	60
	5101	6.12	Hersz Brysz	59
	5102	15.12	Ester Laja Zyskind	64
	5103	16.12	Fiszel Leske	66
	5104	20.12	Lewi Jakubowicz	75
	5105	21.12	Aleksandr Złotnicki	70
	5106	21.12	Elia Dawid Berliner	45
	5107	21.12	Perla Krygier	40
	5108	23.12	Leja Wajnkowska	49
	5109	25.12	Jakob Rappaport	—
	5110	27.12	Michał Gotlib Szwarc	40
1891 r.	5111	3.1	Sara Rajzla Lewkowicz	28
	5112	6.1	Chaja Hudes Moszkowicz	103
	5113	6.1	Dawid Liberman	30
	5114	6.1	Joew (?) Zylbersztajn	50
	5115	7.1	Wolek Goldberg	18
	5116	7.1	Tauba Herszkowicz	52
	5117	15.1	Zysa Birnbaum	35
	5118	17.1	Enta Mirla Wolf	24
	5119	21.1	Jakób Konsztat	40
	5120	22.1	Moszek Wigdor Finkelsztajn	71
	5121	26.1	Moszek Jakób Frydman	73
	5122	28.1	Rachela Kotek	60
	5123	28.1	Perla Strykowska	35
	5124	4.2	Moszek Jakób Rajch	68
	5125	5.2	Chaja Sura Prajs	50
	5126	7.2	Rochla Lewin	25
	5127	8.2	Chawa Blanket	70
	5128	10.2	Laja Lewkowicz	106
	5129	11.2	Mirla Flouman	38
	5130	12.2	Chana Goldberg	52
	5131	12.2	Zanwel Bornsztajn	50
	5132	12.2	Joel Belker	85
	5133	14.2	Chaim Kempinski	82
	5134	18.2	Chana Piotrkowska	20
	5135	19.2	Marjem Wiernik	58
	5136	19.2	Marjem Chymisz	38
	5137	21.2	Zelig Kujawski	81
	5138	21.2	Rywka Maszbyc	50
	5139	21.2	Szpryncia Bajla Engel	38
	5140	21.2	Liba Ajzykowicz	66

Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
5141	21.2	Szlama Josel Malski	32
5142	24.2	Abe Zylberberg	64
5143	25.2	Moszek Rubin	67
5244	28.2	Estera Małka Rozenowicz	45
5145	5.3	Szmul Lejb Hamburski	30
5146	5.3	Abram Rozen	55
5147	8.3	Ejzyk Bornsztajn	54
5148	14.3	Icek Motling	27
5149	15.3	Golda Gutgold	25
5150	22.3	Ita Grynberg	46
5151	24.3	Chana Huger Joskowicz	18
5152	25.3	Wolf Krercberg	54
5153	25.3	Ita Laja Erster	32
5154	29.3	Hela Peter	38
5155	30.3	Izrael Dobrzyński	27
5156	5.4	Tobias Rozenes	66
5157	6.4	Necha Wizner	30
5158	9.4	Abram Mordka Rozenberg	26
5159	13.4	Abram Łopatka	80
5160	20.4	Fradla Dessau	52
5161	22.4	Hana Sura Jachimowicz	48
5162	30.4	Ruchla Grynberg	80
5163	3.5	Dawid Kuch	51
5164	10.5	Mendel Dembiński	23
5165	19.5	Gitla Langer	70
5166	20.5	Hinda Pilgrym	80
5167	23.5	Gersz Horowicz	42
5168	27.5	Blima Olsztajn	56
5169	30.5	Abram Kantor	62
5170	30.5	Blima Grynbaum	64
5171	4.6	Rywka Glanc	47
5172	15.6	Estera Szperling	66
5173	24.6	Ber Markus Horowicz	38
5174	24.6	Gołda Rozenblum	22
5175	29.6	Henoch Abramowicz	18
5176	29.6	Zelig Hersz Fabisewicz	56
5177	7.7	Moszek Zelkowicz	71
5178	15.7	Jakób Cymerman	37
5179	15.7	Owsej Abramowicz	46
5180	1.8	Estera Rozen	25
5181	3.8	Josek Epsztajn	58
5182	8.8	Moszek Bocian	69

Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
5183	17.8	Perla Tausk	58
5184	18.8	Ruchla Lewkowicz	31
5185	25.8	Fiszel Hendlisz	68
5186	26.8	Rafał Pinkus Bornsztajn vel Jabłonka	24
5187	5.9	Hana Szczupak	40
5188	12.9	Szprynca Goldman	80
5189	15.9	Juda Majer Markowicz	25
5190	17.9	Szmul Jona Moszkowicz	31
5191	21.9	Hinda Chaja Pietrkowska	25
5192	24.9	Liba Holcman	65
5193	26.9	Tauba Tusk vel Sieradzka	27
5194	27.9	Ajdla Hendlisz	60
5195	29.9	Ruchla Moralno	35
5196	1.10	Wolf Frajlich	66
5197	1.10	Sara Fryde	79
5198	4.10	Szajndla Kałmanowicz	54
5199	4.10	Josif Kafman	80
5200	14.10	Ruchla Laja Manachum	29
5201	14.10	Elka Gorzańska	66
5202	17.10	Chaim Jakób Honig	22
5203	22.10	Pessa Chaja Raszewska	30
5204	25.10	Hula Małka Gutrajcht	31
5205	27.10	Mendel Tuch	56
5206	9.11	Chaja Sura Grynholc	74
5207	10.11	Hersz Lewek Baron	62
5208	14.11	Taube Toronczyk	55
5209	15.11	Hersz Rotman	46
5210	18.11	Chaja Krochman	50
5211	18.11	Berek Rozenberg	47
5212	23.11	Hersz Smoliński	55
5213	24.11	Izrael Lejb Hajmowicz	36
5214	26.11	Elia Wronski	63
5215	30.11	Szajndla Szniałowska	61
5216	2.12	Chaim Zysel Braner	26
5217	2.12	Estera (niew. nazw.)	60
5218	3.12	Idesa Kohane	25
5219	5.12	Liba Zalc	32
5220	6.12	Cypa Sobocka	90
5221	12.12	Tauba Laska	23
5222	12.12	Nusen Szlama Rogoziński	76
5223	13.12	Rafał Działowski	61

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	5224	15.12	Laja Wigdorowicz	44
	5225	15.12	Chaim Pik	66
	5226	19.12	Frajda Bajla Szpicak	36
	5227	19.12	Szmul Fiszel Bamsztajn	51
	5228	20.12	Cyrla Czołczyńska	33
	5229	27.12	Ajzyk Fabrykant	60
	5230	27.12	Moszek Celnik	63
	5231	29.12	Sura Hinda Kaczka	19
1892 r.	5232	2.1	Josif Lejzer Wajland (v. nr. 3287)	33
	5233	11.1	Hudes Laja Herszkowicz	76
	5234	14.1	Michel Percyk	67
	5235	14.1	Rachel Laja Ekształn	19
	5236	16.1	Marja Lewi	65
	5237	16.1	Mendel Szajntal	30
	5238	17.1	Jankiel Kaczka	18
	5239	19.1	Mosek Josif Wolfowicz	56
	5240	19.1	Szymon Mordka Szymanowicz Rajtenfeler	21
	5241	20.1	Sura Grosman	18
	5242	20.1	Estera Zelwer	37
	5243	23.1	Szmul Motyl	18
	5244	25.1	Chaja Icekson	50
	5245	26.1	Chackiel Gerszuni (syn Iceka Ajzyka)	20
	5246	27.1	Chaja Guterman	23
	5247	27.1	Marjem Laja Fahgenbaum	47
	5248	30.1	Idesa Bajla Grynbag	73
	5249	30.1	Marek vel Majer Lejzer Widawski vel Sadłowski	56
	5250	30.1	Sura Laja Hofman	78
	5251	3.2	Złata Bajla Szpiro	20
	5252	4.2	Nacha Gerszfenowicz	44
	5253	4.2	Fradla Penzel	56
	5254	6.2	Majer Jakow Rajchman	52
	5255	8.2	Raca Wyszegrodzka	75
	5256	10.2	Taube Ita Torończyk	22
	5257	10.2	Calel Fuks	22
	5258	13.2	Luzer Zandberg	21
	5259	16.2	Szmul Rzeźnicki	73
	5260	17.2	Jakow Salamonczyk	47
	5261	21.2	Abram Mendlowicz	75

Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
5262	24.2	Bajla Wolek	60
5263	2.3	Sura Rywka Klinger	75
5264	2.3	Mosiek Lejb Kładowski	64
5265	5.3	Chaim Szlama Zachariasz	70
5266	6.3	Abram Zyskind Rotsztajn	63
5267	7.3	Marjem Kartowska	64
5268	9.3	Fradla Feder	34
5269	10.3	Dawid Lejb Szulzyngier	90
5270	10.3	Ali Abram Markowicz	36
5271	10.3	Chaja Brzezińska	80
5272	14.3	Michał Berek Moszkowicz	50
5273	17.3	Walek Kaliński	66
5274	27.3	Rajzla Kunkel	86
5275	27.3	Pinkus Boruch	47
5276	27.3	Hil Hiller	66
5277	29.3	Fiszel Sumeraj	63
5278	2.4	Ruchla Kon	51
5279	3.4	Abram Moszek Rajzen	33
5280	9.4	Moszek Chaim Frajman	37
5281	9.4	Hana Rojza Pacanowska	32
5282	16.4	Rude Ekształn	70
5283	18.4	Marjem Grosmanówna	24
5284	19.4	Dawid Symche Welner	28
5285	19.4	Marjem Bajla Szyffówna	16
5286	19.4	Lewek Olewski	36
5287	20.4	Matys Lajchman	64
5288	21.4	Bajla Brand	74
5289	23.4	Liber Markus	22
5290	24.4	Sura Rywka Sumeraj	36
5291	24.4	Rywka Jakubowicz	31
5292	30.4	Szlama Fiszel Kempiński	22
5293	30.4	Dawid Buchbinder	69
5294	30.4	Tauba Kalińska	68
5295	1.5	Benjamin Wolek Kon	42
5296	1.5	Cypa Szlajfman	55
5297	3.5	Frajdla Zajbertówna	19
5298	5.5	Dwojra Rywka Piotrkowska	92
5299	7.5	Eliasz Szymon Gajzler	53
5300	8.5	Boruch Herszkowicz	75
5301	9.5	Leja Rechman	95
5302	9.5	Szmul Łączkowski	41
5303	29.5	Chaim Szymkowicz	45

Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
5304	30.5	Ruchla Laja Pytel	97
5305	31.5	Małka Fabisiak	22
5306	1.6	Liba Ruchla Jakubowicz	40
5307	6.6	Moszek Dawid Rydzyński	18
5308	9.6	Lewek Berliński	71
5309	11.6	Dawid Goldsztajn	74
5310	16.6	Fradla Swarzeńska	72
5311	23.6	Hana Cyrla Zacharjasz	31
5312	30.6	Adolf Frydsztajn	21
5313	30.6	Chaja Szajewicz	35
5314	2.7	Fajga Marjem Frajndlich	24
5315	3.7	Zysla Fajtlowicz	98
5316	9.7	Szymon Blaum	28
5317	9.7	Gitla Bromberg	72
5318	11.7	Chaja Taube Szlamowicz	80
5319	13.7	Gitla Salecka	49
5320	14.7	Marja Cederbaum	54
5321	18.7	Chaskiel Hohenberg	65
5322	18.7	Rajzla Raszewska	73
5323	21.7	Rywka Cycowska	35
5324	23.7	Sura Marjem Lipkowiczówna	20
5325	23.7	Małka Strykowska	22
5326	23.7	Frymet Lewkowicz	66
5327	30.7	Szmul Kuperman	59
5328	3.8	Jacheta Grosman	20
5329	6.8	Chaja Najfeld	80
5330	9.8	Jocha Kejla Pietruszka	61
5331	17.8	Jakob Szlamowicz	47
5332	18.8	Nacha Jakubowicz	50
5333	20.8	Josek Fajwisz	18
5334	20.8	Nusen Jakubowicz	76
5335	20.8	Brandla Goldszmit	60
5336	27.8	Perla Książę	76
5337	27.8	Zysman Joskowicz	78
5338	28.8	Szmul Gdale Łaszer	35
5339	29.8	Jakób Dunkelman	64
5340	30.8	Józef Bromberg	60
5341	4.9	Hana Doktorczyk	59
5342	6.9	Fajwel Wajland	22
5343	7.9	Szmul Gutman	69
5344	17.9	Berek Bem	51
5345	24.9	Mordka Chimisz	65

Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
5346	25.9	Szmul Tempelhof	64
5347	25.9	Chaskiel Herszkowicz	73
5348	27.9	Hane Szotland	28
5349	28.9	Chaja Sura Szperek	20
5350	1.10	Berek Lewkowicz	72
5351	2.10	Izrael Icek Kon	34
5352	4.10	Łaja Dobrzyńska	52
5354	10.10	Rojza Zwajhaftig	42
5355	10.10	Ruchla Kochańska	51
5356	15.10	Rafail Małogold	70
5357	15.10	Zelig Breslauer	19
5358	19.10	Rywka Działowska	61
5359	20.10	Gitla Dobrzyńska	18
5360	22.10	Cwetla Laja Skurnicka	22
5361	24.10	Dyna Lichtensztajn	40
5362	29.10	Fajga Laje Widawska	40
5363	29.10	Hana Ajdla Poszładek	32
5364	30.10	Raca Szymerk	50
5365	5.11	Husz Mendel Berliński	21
5366	6.11	Abram Icek Szaja	55
5367	6.11	Trana Rozenberg	19
5368	7.11	Szymon Balzam	60
5369	10.11	Dwojra Besser	20
5370	10.11	Abram Wajnblum	53
5371	10.11	Tewel Berlinski	60
5372	12.11	Frejdela Kaplun	44
5373	14.11	Szaja Lipowicz	36
5374	14.11	Mirla Rozenbaum	45
5375	14.11	Ber Abe Maudecwejg	45
5376	14.11	Josek Majer Imber	32
5377	14.11	Mindld Michałowicz	27
5378	15.11	Łaja Szyfrowicz	51
5379	15.11	Fryderyka Landau	72
5380	16.11	Elukim Szmulewicz	33
5381	16.11	Mordka Berger	41
5382	17.11	Chaja Kon	39
5383	19.11	Berek Goldberg	45
5384	19.11	Jutka Fajwlewicz	47
5385	19.11	Ejga Gutgold	59
5386	21.11	Hana Sosza Laska	27
5387	22.11	Mendel Najman	57
5388	22.11	Laja Sandowska	34

Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
5389	23.11	Jankiel Wajnberg	69
5390	26.11	Estera Strużek	59
5391	27.11	Isser Żonisz	43
5392	27.11	Perla Małka Małkowicz	68
5393	28.11	Gitla Krakowska	72
5394	29.11	Chaim Hersz Myszkowski	38
5395	29.11	Raca Kronenberg	34
5396	1.12	Matla Junkier	44
5397	2.12	Sulia Bejliszowa	70
5398	3.12	Szmul Strykowski	36
5399	5.12	Rajzla Dymand	60
5400	7.12	Abram Icek Ternbach	38
5401	10.12	Sura Rywka Russ	72
5402	10.12	Abram Moszek Rubinsztajn	58
5403	10.12	Perla Dwojra Frydmanówna	19
5404	11.12	Hana Poznańska	25
5405	12.12	Pessa Kelmanowicz	40
5406	12.12	Balbina Blic	42
5407	12.12	Pessa Łaja Rozencwajg	84
5408	13.12	Izrael Nejman	31
5409	14.12	Blima Hagendorf	25
5410	14.12	Sura Liba Tobias	34
5411	15.12	Laja Lubnicka	58
5412	15.12	Necha Połczyńska	75
5413	18.12	Eber Rubin	68
5414	18.12	Szoel Hochberg-Adler	60
5415	18.12	Gołda Lerner	44
5416	18.12	Ester Małka Wejnsztokówna	24
5417	18.12	Ruchla Futerchendówna	20
5418	19.12	Chawa Goldsztajn	49
5419	19.12	Eliasz Szajnholc	31
5420	20.12	Dyna Kutner	60
5421	20.12	Gołda Komorowska	50
5422	20.12	Szlama Józef Ganzki	66
5423	24.12	Uryn Horn	54
5424	24.12	Tewel Barczewski	69
5425	25.12	Sura Laja Nelken	65
5426	25.12	Mordka Bornsztajn	100
5427	25.12	Icek Żelinski	62
5428	26.12	Anszel Pietrkowski	87
5429	27.12	Zelig Henrykowski	68
5430	27.12	Dwojra Kutas	39

	Nr.	Data zgonu	Imię i nazwisko	wiek
	5431	31.12	Dyna Rajs	23
1893 r.	5432	1.1	Szmul Fuks	32
	5433	2.1	Dwojra Witenberg	68
	5434	2.1	Kiwa Lewkonja (m)	55
	5435	3.1	Ruchla Leja Pat	90
	5436	3.1	Dwojra Płanczner	56
	5437	4.1	Cyma Feldman	62
	5438	7.1	Szulim Lajzer	74
	5439	9.1	Bajla Lisek	56
	5440	9.1	Lajbus Kuperman	73
	5441	10.1	Szaja Sobol	71
	5442	10.1	Blima Marjem Paciorkowska	48
	5443	10.1	Moszek Unikel	38
	5444	10.1	Szmul Josel Herlicz	72
	5445	10.1	Gołda Frankensztajn	68
	5446	10.1	Dobra Jakubowicz	28

Indeks nazwisk i imion.

(Cyfry opatrzone gwiazdką dotyczą numeracji stron tekstu hebrajskiego).

Abbe: Izrael 339, Zeew Dawid 87*.
Aberszajn Ruchla Laja 321.
Abraham: syn Cwi Lejba 22, syn Jehudy Lejba 56, syn M. 23.
Abramczyk Frajndla Szajndla 73*.
Abramowicz: Abram Abe 86*, Abram Józef 81*, Aron 307, Bajla Gitla 80*, Eli Abraham 81*, Chaim Majer 32*, Chaim Wolf 331, (C)haja 328, (C)hemja 308, Hinuch (Henoch) 102*, 348, Josek 49, Owsej 348, Perla 47*, Rojza 330, Rywka 339, Sura 333.
Abzatz Majer 345.
Adamowicz: Josef 43*, Chana-Chaja 101*.
Adler: Abram Jehuda 109*, Hochberg Chaja Sura 346, Chana 324, Jehuda 96*, Masza 105*, Meir Cwi 68*.
Ajzensztat Blima 345.
Ajzykowicz Ester H. 346, Liba 347
Akerman Anszel 65*.
Aleksander I, 24.
Aleksandrowicz Mindla Rajzla 80*.
Altman: Izrael 81*, Uszer 96*.
Ajger Debora 101*, 283.
Ajlenberg: Chaja, 319, Chana 251.
Ajzen: Sura 69*, Rajzla 30*, Szmul Aron 331.
Ajzenbaum Litman 336.
Ajzenberg: Abram Mosze 89*, Bencjon-Jechiel 114*.
Aizencwajg Icek 337.
Ajzenszmit: Ester 57*, 204, Mordchaj Icchok 57*.
Ajzensztat Szmul Josef 99*.
Ajznerowicz (Estera Laja) Ewa 103*, 285.
Ajzykowicz Ajzyk 320, Benjamin 331, Moszek 341.
Andrechińska Zelda 309.
Anekształn Laja 108*.
Antoniwski Abram 306.
Antygnus: Hena 58*, Szloma Dow 43*, Sura Rywka 91*.
Apalewicz Łuzer 342.
Apel Basza 29*.
Apelbaum: Estera 326, Wolf-Bajroch 330.
Appel: Rikla 80*, Rojza 20*.
Aramowicz Necha Cywja 61*.
Arbus Chana Małka 329.
Arje Jehuda 23.
Arje Lajb (rabin gminy) 56.
Aronowicz: Aron 308, Chana Cywja 338, Ita 338, Icek 23, Izak 52, Jakób 312, Józef 316, Lewek 338, Rajzla 107*, 345, Ruchla 306, Ruwen 306, Salomon 168, Szmul Ajzyk 54*, Szulim Icchok 104*, Tauba 306.
Aronowski Berek 317.
Aszkenazy Ernestyna 74.
Aszkienazy Borys 327.
Aszystent Nisen 330.
Auerbachowa Rachel Leja 25*, 205.
Aufschlag: Józef 19, Marjanna 19.
Awigdor syn M. 23.
Awrońska: Liba Ruchla 23*, Mirla 27*.

Bach Perla 27*.
Baczyńska Necha Marjem 321.
Bajla Rywka (niew. nazw.) 312.
Bajniszewicz: Sura Mirla 327, Szyja Hersz 325.
Balberska Marjem 309.
Balberski Moszek 325.
Balbirski: Salomon 49, Zalman 71.
Balderman Abram Jakób 109*.
Balzam Szymon 353.
Baławie Perla 27*.
Bamac Szaja 341.
Bamszłajn Szmul Fiszel 350.
Band Gołda 321.
Bania: Abram Załman 334, Pesa Frajda 329.
Baniszewicz Efraim Fiszel 36*.
Barcińska (Barczyńska): Fradla 337, Liba 69, 252, 335, Mojżesz 44*, Rywka Małka 43*, Salomea 51.
Barczewski Tewel 354.
Baron Hersz Lewek 349.
Baruch: Jachet 43*, 322, Mojżesz 55*, 238, syn Mordechaja 65.
Bartkowska Gołda 328.
Bauer Mojżesz 53*.
Baum Icchok 65*.
Baumgarten: Szloma Zalman 70, Zalman 322.
Baumritter Marja 342.
Bat Estera 346.
Bat Menachem Zejw 87*.
Becharier (Becharier) (Bacharie, Barier) Mojżesz Jehoszua 52*, 56*, 59*, 239. Szajndel Mirjam 84*, 266.
Behr Icek 314.
Beilin Rywka Frajda 77*.
Bejlin: Nysan (Natan-Nute) 80*, 263, Mowsza 344.
Bejt Małka 329.
Bekerman (?) Gela Baszka 99*.
Belchatowska Frajdel 67*.
Belin: Jakób Meir 52*, 235, Ruchla 89*, (Balin) (Beliszowa) Sula (Sulamit) 77*, 111* 295, 354.
Belkier: Gela 322, Fiszel 330, Joce 347, (C)haja Hena 327, Mordechaj Benjamin 36*, Tauba Laja 313.
Belchatower: Chana Masza 72*, Mojżesz 69*.
Bem: Berek 352, (Boehm) Aleksander Zyskind 103* Jakób, (Jacob) 47, 230, Moritz (Mojsze) 94*, 277.
Benderowicz Szmul 40*.
Bendet: Chaim 19*, Mordechaj 23.
Bendkowska Chaja Łaja 338.
Bendkowski: Dawid Rubin 95*, Icchok Jakób 107*.
Benjaminowicz Pesa 17.
Benkie Fajge 317.
Ber: Elijohu 90*, 114*, Inzel 329,
Berek: Frajda 323, Marjem 57*. Ruchla 327.
Berezowska Masza 329.
Bergman: Tamara Dobrysz 86, Chana Dwojra 32, Izrael-Icchak 85*, Liba Lea 107*, Szyfra 319.
Berger: Abram 311, Baruch 49, 82*, 265, Benjamin Wolf 108*, Frajda Rajzel 98*, Sura Hendla 19, Ichak Ajzyk 37*, 104*, Jehuda Lajb 9*, 52, 162, 174, Małka 44*, Mordechaj (M. Boruch) 27, 70* 239, 310, Mordka 353, Ojzer (Lajzer) 23, 49, 50, 56, 58, 59, 60, 72, 80*, 108, 263. —Wagowska Rachela 268, Róża 342, Rywka 317, Szloma Zalkind 15*, Tamara 23*.
Berman: Basia Łaja 309, Gołda Małka 61*, Hana (Chana Mindla) 328, Jerachmiel 229, Rachel 325, Samuel 192, Szlama 331, Zysia Ester 14*, 186.
Bern: Abraham (?) 50*, Icek 315.
Bernard Bluma 75*.
Bernbaum Frymet 328.
Bernholc Eleazer 53*, 236.
Berke Gale 325.
Berkenwald: Abram Icchok 69*, Blima 311, Chaim 338.
Berkman Szymon Jehuda Lajb 35*.
Berkowicz: Cwi Hirsz 65, Gersz 332, Masza 329, Nachman 312, Sura 311.
Berkowska: Bajla 108+, Rywka 330.
Berlin Józef 103*.

Berliner: Abram 328, Elja Dawid 347, Juta Rena 31*, Mala 94*.
Berlińska: Lipka (Liba Glika) 72*, 84*,(?) Rachela 30*, Mirla 346, Rywka 31*, Sura (Bajla) 62*, 85*.
Berliński: Abraham 49*, 231, Jakób (Saul) 50*, 96*, 232, Josek 34*, 310, Hersz (Hirsz) Mendel 353, Lejbuś 104*, 286, Lewek 352, Lipman 24, 204, 335, Mojżesz (Michał) 76*, 101*, 257, Szlama Szaja 345, Tewel 353.
Bernowa Laja 315.
Bernsztein Uszer Zelig 10.
Bernsztajn: Gotlib 306, Lewi 326.
Berszat Jonas 306.
Besser (Dwojra) 353.
Besterman Frajdla 55*.
Bezbroda Chana (Mindla) 88*, 108*.
Bialer Abraham 97*.
Bialik Hinda 344.
Biderman: Abram Chaim 328, Jakób Mosze 328, (Necha) Machla 76*.
Biedan: Ela 87*, Josef 60*, 307, Mojżesz 82*, 265, Ruchla 313.
Bielschowsky (Krassel) Klara 69, 251.
Bige Dwojra Machla 333.
Bigelajzen Jakób 111*.
Bilczak: Chawa 88*, Ester Dwojra 59*, Icchak 63*, Juta 11*, Szajndla Laja 62*.
Bilczyk Jakób 322.
Bimke Chaja Szyfra 41*.
Binek Sura Lea 40*.
Binerowa Rojza 335.
Binkowska Estera 78*.
Binowski Jakób 78*, 338.
Binsztok Dina 333.
Birencwajg: 77, Brajna Marjem 98*, Icchok 56, 59, 61, 71, 76, Lewek 315.
Birenówna Sura Lea 31*.
Birkenfeld Chaim 313.
Bim Małka 336.
Birnbaum: Aleksander Zysze 100*, Golda Gitla 108*, 291, Josi 50, Menasze 336, Zysa 347.
Birencwajg Salomea (Szajndel) 81*.
Birnsztajn Jonas 320.
Blachman: Cesia 77*, (C)hana 325, Hersz 49, Izrael Mordechaj 99*, Mojsze Mordechaj 31*, Rela 21*, Wolf-Hersz 324.
Blada Łaja 323.
Bladek Hentcze 317.
Blajwajs Sura Gitla 326.
Blankiet: Chawa 347, Cwi Hirsz 29*.
Blaum Szymon 352.
Blausztark Szloma Zalman 94*.
Blasman Jenta 83*.
Blaszkowska: Estera 311, Liba Machla 81*.
Blaszkowski Szmul Josef 109*.
Blat Chana 346.
Blayszfyft Nachman 306.
Bliblau Ester 317.
Blic Bałbina 354.
Blicblau Jakób 333.
Blicher Lajb 319.
Blinder Nuchem Wolf 317.
Bljas Jahle 54*.
Bloch Dwojra Gela 43*.
Blum: Josef 93*, Sura 311.
Bluman Haje Fejga 330.
Blumberg Sura 334.
Blumental: Dawid 346, Mojsze 27*.
Blumsztejn Rywka Lea 22*.
Bławat: Icek (Icchak) 34, 49, 50, 61, 71, Sura 52, Szlomo Icchak 39*, 57, 58, 59, 221.
Bocian: Bajla 58*, Dobryn 330, Izrael 325, Meje 337, Moszek 348.
Boczkowska Tojba 88*.
Boczkowski Majer 321.
Boczyńska Laja 330.
Bokcyn: Frymeta 111*, Szloma 95*.
Boklar Abraham 61*.
Bombe Icchok Ajzyk 75*.
Bombel Sender 106*.

Boms Judyta 59*.
Bomfeld Tema 14*.
Borkowska 70*.
Borensztajn: Aron 60*, Bajla 59*.
Borman Mordka Szmul 338.
Bornsztajn: (?) Chawa Jenta 101*, Cyrla 322, Dawid 32*, Ejzyk 348, Elijohu 61*, Frajda Frajdl 19*, Icchok Lajb (I. L.) 96*, 162, Jehuda 64*, Jonasz 302, Małka 28*, Mojsze 39*, Mordchaj 31*, 354, Necha 96*, Pesa Frajda 335, (vel Jabłonka) Rafał Pinkus 349, Ruchla 53*, 311, 342, (?) Ruda 33*, 321, Rywka 85*, Szajndel (?) 22*, 307, Szymon 68*, Zanwel 347, Zeew 60*, Zelig 341.
Borower Masza 333.
Boruch: Dwojra 341, Pinkus 351.
Boruchówna Sura 309.
Borzechowski Zyskind 337.
Borzykowska Chaja 88*.
Bożeńska Ruchla 315.
Brajtbart: Chaim 318, Mojsze Jakób 83*.
Brajtsztajn 63, Ruchla 104*.
Bram: Abram 338, (?) Menachem Mendel 91*.
Brand: Bajla 351, Małka 342, Lea 68*.
Brandes Zeew 49*.
Brandwajman Mordka 339.
Brandysowa Majtla Jutyda 67*
Brauer Chaim Zysel 349.
Braun: Dawid Sz. 250, Gitla Laja 332, Mojsze 27, Ruda-Rachela 45*.
Brauner Chana 95*, 105*.
Brawerman: Ruchla 54*, Szajna Ruchla 55*.
Bresler: Abram 310, Bluma Chana 65*.
Breslauer Zelig 353.
Brenatowski Mojsze 81*.
Breschel Adolf (Abe) 85*.
Bresler Dawid Szlama 324.
Brodziak: Chaim 311, Sura 309.
Bromberg: Gitla 352, Adolf 352, Laja Perla 326.
Bron: Liba 14*, Nusen Mordka 339.
Brone Blima 321.
Broner: Jehuda Lajbuś 90*, Zyse 322.
Bronisz Pinkus 317.
Bronowska: Chawa 14*, 186, Fajga 9*, 174. Genendl 317.
Bronowski: Abram (Abraham) 30*, 49, 50, 56, 57, 58, 71, 209, Lewek (Lejb) 7, 22, 47, 170, Mojżesz Aron 85*, 267, Mordko 311.
Brot Chaskiel Michał 346.
Bruner Zyse Zajnwel 111*.
Bruska Ruchel 42*, 311.
Bruski: Meir 24*, (Brzuski) Zelman 299, 309.
Brustowska (Brzustowska) Ester-Dina 91*, 273.
Brustowski: 42, Abram Icchok Icie 227.
Bryn: Chaim Cwi 34*, Mendel 334.
Brysz: Hersz 347, Abraham 58*.
Brzezińska: Cerka Perla 321, Chaja 57*, 239, 351, Chana 31* 213, Chana-Juta 72*, 253, Dwojra 30*, 316, Lea 65*, Perla 28*, Rywka 315, Sura 323, Zelda 53*.
Brzeziński: Abram 320, Chaim Lajb 343, Chananel 184, Cwi Hirsz 55*, Izrael 343, Joel 197, Josef 57*, Jutel Szrage 19, Majer Chil 317, Pinchas 17*, 195, Wolf 312.
Brzezyński Icyk 328.
Brzustowska: Basia 113*, Cypojra Fajga 96*, Hena 89*.
Brzustowski Jakób 227.
Brzystowska Chana Brana 76*.
Brzo Krajndla 85*.
Buch: Estera 98*, Zejw 96*.
Buchbinder Dawid 351.
Buczyński Icchok 27.
Budnik Chaim Henoch 344.

Buka Ejdel 46*.
Buki: Josef Dawid 77*, Mosiek 324, Tojwie 63*.
Bukowski Berek 316.
Buksbaum Ruchla Lea 98*.
Bursztynowicz Lea 95*.
Buzin Szejna Liwcza 341.
Buzyn: Abraham 62*, 242, Eliezer Meir 113*, 296, Mojsze Abraham 62*.

Cadkiewicz Hinda 335.
Calecka Liba 32*.
Calewska Małka 320.
Cał Dawid 316.
Całe: (?) Fajga 18*, Izak Perec 346, Machla 344.
Całek Szloma Lajb 108*.
Cederbaumowa Chawa 21*.
Cederbaum: Eliezer Chaim 74*, 255, Gitla 341, Jakób Jehuda Lajb 25*, Marja 352, Menachem Mendel 75*, Nisan 68*, Szmul 339.
Cegła: Szejna Jenta 55*, Estera 85*.
Celnik Moszek 350.
Cemach Fajga 102*.
Cender Estera Marjem 98*.
Chacham Cwi 163.
Chaim (niew. nazw.) 309.
Chaimowicz Jakób 346.
Chaja Sara 163.
Chaman Dawid Cwi 113*.
Chana (niew. nazw.) 310.
Charasz Brajna Marjem 11*.
Charłupski Jehuda 68*.
Chęcińska Gołda 265.
Chęciński: (Chenczyński) Eljasz Baruch 63*, 244, Rywen 302, 326.
Cheroczyńska Marjem 32*.
Chimisz Mordka 352.
(C)hofman Abram Josek 319.
Chojnacki Nuta 348.
Chorodowska Chana 332.
Chrzanowicz Dwojra 337.
Chymisz Marjem 346.
Ciasnowski Szlama Josef 330.
Cioszniak Bejla 336.
Cohn Mojżesz 110*.
Cudkowicz: Izrael Sende 64*, 245, Mendel 330, Rajzel 50*, 232, Sura Rywka 90*, Szajndla 339.
Cugiel Moszek Aron 330.
Cukier: Dwojra Bajla 50*, Issachar 92*, Natan Jakób 56, Szymel 315.
Cukierman Abram 333.
Cukierówna Brucha 312.
Cwajg Sura Liba 97*.
Cwi syn r. D. 22, 56.
Cwi Hersz syn Izraela 22.
Cwi Hirsz syn Zejwa (Zonenberg) 22, 23.
Cwilich Abram Mosiek 321.
Cwi Zeejw syn J. 23.
Cycowska (?): Rywka 109*, 352, Szajndla 326.
Cygelberg Józef 331.
Cylich: Abraham 254, Meir 73, Tauba 94*, 276.
Cymerman: Berel Chaim 343, Izrael 66*, Jakób 348, Judes 322, Ruchla 339.
Cynamon: Haskiel (Mordechaj) 53*, 328, Rywka 99*, Wigdor 320.
Cyperman: Estera Frymet 114*, Mojsze 38*, 220.
Cypermanowa Chana Sura 324.
Cyrel (niew. nazw) 311.
Cyronowicz (C)Hane 309.
Cyter: Cwi Zajnwel 109*, Izrael Awigdor 87*, Mindla 75*, Sura Złata 93*.
Cytryn: Icchak Michel 108*, 291, Jakób Szloma 92*, Liba Basza 101*, Tauba 63*, 243.
Cytrynowska: Bajla 307, Estera 271, 312, Laja 337, Nauma 321.
Cytrynowski: Mojsze Aron 44*, Nute 307.
Czaplik Elijohu 56*.
Czarnolewski vel Ezrowicz Lejb 343.
Czarnożył Jakób 346.
Czenstochowska Sura 82*.
Czernelewska (Czernolewska) Rajzel 104*, 286.

Czerniawski Zelig 320.
Czerniewski Markus 313.
Czernobyler M. 50*.
Czołczyńska Cyrla 350.
Czośniak: Abram 388, Abram-Godel 106*, Bajla 74*, Cwi Hirsz 68*, Gela 320, Hinda 53*, Kajla 83*, Marjem 12*, 103*, Michał 25*, 33, 34, 35, 36, 108, 205, Michał Aron 338, Szloma 70*, 73*, 164, 252.
Czujna Liba 107*, 162.
Czyjny Motel 18*.
Czyszewski Aron Dawid 312.
Czyżewska Chana Fajga 58*.

Dane von 160.
Danielska Szajndla 345.
Dąbrowski 28.
Danel Chana Lea 97*.
Daniel syn Mordechaja 22.
Danielewicz Fajga 29.
Danielówna Anna 29.
Dawidowicz: Adel Lea 93*, Cerna Laja 330, Estera 306, (Rokicki) Hersz 22, Jakub 316, Lewek 318, Małka 34*, Marjem 329, Ruchla 32*, Salomon 312, Sura 338, Szajndel 60*, (Lajzerowicz) Zalman 22.
Dembak: Abram Icek 331, Szejna Fajga 54*.
Dembińska: Dwojra Mirjam 325, Chaja 46, Hena 87*.
Dembiński: Dawid 275, Dawid-Szmul 92*, Mendel 348, Naftula 339, Zejw 26*.
Denaburski Lajb 326.
Dessau: Fradla 348, Rywka 339.
Deutschman: Berta 70, Markus 42, 154, 227.
Diamentsztajn Estera Rywka 106*, 289.
Dimand Manuel Hilel 336.
Długacz Liba 109*.
Długowłoski Zelik 31*.
Długowski Uszer 343.
Dobranicka Rywka 29*, 40*.
Dobranicki: Abram Michał 329, Chaim Jakób 99*, 279, Jakób 50, 57, 58, 59, 61, 77, (?) Mojsze Abraham 33*, Szlama Dawid 324, Nusen 333.
Dobroszycki Ber 114*.
Dobronin Frajda 308.
Dobrzylak Sura 337.
Dobrzyńska: Gitla 353, Łaja 353, Sura Marjem 95*, Szprynca 105*.
Dobrzyński: Cwi Nuchym 86*, Elimelech (Majlech) 6*, 168, Izrael 348, Jakób 45, 326, Szymon 329.
Dobska Haja Sura 315.
Doktorczyk: Abram 70*, Dawid 324, Eliezer Icchok 63*, Frimet 50*, Hana 352, Jehuda Lajb 56*, Marjem Kajla 59*, Mordchaj 19*, Lejzer 334, Ruchla Marjem 87*, Rywka 329.
Domański Alexander 20.
Doniszewska Zelda 326.
Dornbuch Zysel Gitla 43*, 228.
Doroczyński Józef Chaim 114*, 296.
Dow Abraham 73*.
Drangel Mordchaj Josef 77*.
Drajhorn: Chana Sura 318, Sura 318, Szmul 23*, Szymon 26, 206, Jenta 308.
Drajsner Josze Lajb 317.
Dreihorn: Chana 88*, Rywka 56*.
Dresler: Estera (Pesa) 57*, 96*, Lejzer 337, Menachem Mendel 67*.
Drewnowicz Marek 20.
Dresner: Gerszon 53*, Rafał 16*.
Druker Chaja Brandla 343.
Drukier: Chuna 322, Icchok Szloma 36*.
Dubowska (?) Hena (Hania) 90*, 343.
Dubowski Josek 337.
Dudelczyk Jechiel Anczel 55*, 238.
Dudek Aron 339.
Dumer Basia 65*.
Dunkielman Jakób 352.

Dydyl (niew. nazw.) 310.
Dykierman Fajga 104*.
Dymand: Rajzla 354, Szloma Meir 97*.
Dymant: Dawid Chaim (z Bałut) 54*, Icek Elja 334, Mindla 346, Rywka 334.
Dynaburski Szymon Dow 79*.
Działdowska Marjem 9*.
Działoszyńska: Chaja 83*, Chaja Sura 321, Chawa Sura 80*. Frymet 37*, Hena 19*, Laja 80*, 314, Ruchla 344.
Działoszyński: Boruch 339, Eliezer 79*.
Działowska: Chawa 323, Rywka 353.
Działowski: Abram Szmul 75*, Beirisz 329, Ichezkiel Meir 100*, Pinchas 75*, Rafał 349, Rafał Wolf 112*, Szmul 25*, Szloma 52*.
Dzieńdziowski (?) Abram Elikim 87*.
Dzigan Laja 323.
Dzik Sura 315.
Dziubas Motel 324.

Edelbaum: Jehuda Lajb 63*, Laja 323.
Edelist Jechil 113*.
Edelman: Icchok Menachem 72*, Ruchla Lea 98*.
Eisenberg Icchok 106*.
Eisenschmidt Mosiek 193.
Ejdelman Sura Laja 343.
Ejhard Pinkus 321.
Ejchencwajg Berek 326.
Ejchert Ruchla 86*.
Ejgelbaum Moszek 344.
Ejger Szajndla 345.
Ejhorn Hersz 326.
Ejlenberg: Chana 333, (?) Hinda Bajla 65*.
Ejlinberg Icchok 13*, 183.
Ejzen: Abraham 86*, Alta 328.
Ejzenbaum Rojza 21*.
Ejzenberg: Dwosza 54*, Laja 70*, 344.
Ejzenszmidt Mojsze 15*.
Ejzner: Arje Mordechaj 108*, Dawid 341, Fajga Ruchla 327, Małka 103*, Icchok (Izak) 100*, 280.
Ejzykowicz Szlama-Dawid 340.
Eksztajn: Abraham 14*, Abraham Lajb 88*, Jehuda Mojsze 91*, Judyta 23*.
Elberg: Berek Mendel 344, Rachel Laja 350, Rude 351.
Elberson Nachma 342.
Elbinger: Abraham 99*, Mordchaj 50, 72*, 253, Rywka (Ester) 51*, 234.
Elchanan syn B. 23.
Eliasz: Chaim Jojne 56*, Szloma 57*.
Elinger Cwi Hirsz 97*.
Elja Szewach 335.
Eljahu gaon wileński 163.
Eljasewicz Jankiel 344.
Eljasz — cyrulik 80.
Elkon: Jenta 340, Basia Mirla 342.
Elstar Estera 315.
Elster Mosiek 318.
E. M. 163.
Encel: Szyfra 61*, Chana Perla 343.
Endlisz Izrael Dawid 330.
Engel: 78*, Cerka 338, Chana 42*, Fajga 316, Estera 327 Gabrjel Abe 35*, Jakób Mojsze 74*, Izrael 331, Marja 344, Rachela 27*, 208, Rojza 48*, Rywka 38*. Sura 86*, Szmul 76*, Szprynca Bajla 347, Szyfra 35*, Szymon 55*.
Engelke Jakób 98*.
Engiel Szulim 318.
Engielka Rojza 324.
Englard Izrael 334.
Engler Chaim 102*.
Epsztajn: Chaja Ruchla 338, Chaja Sura 335, Chana Bajla 339, Józef 333, Josek 348, Juda Lajb 49*, 232, Machla 35*, Mosze 335, Szyfra 337.
Erlich: Chana 314, Josef 49* Renia 16*.

Erlichman Bajla Mirla 88*.
Ermans (?) Mojsze Dawid 20*.
Erster Ita Łaja 348.
Erszter Icek 325.
Estera (niew nazw.) 349.
Ezrowicz vel Czarnolewski Lejb 343.

Fabisiak Małka 352.
Fabisiewicz Zelig Hersz 348.
Fabrykant Ajzyk 350.
Fajgenbaum Marjem Laja 350.
Fajbusiak Chawa 49*.
Fajbusiewicz Moszek 327.
Fajerman Mojsze Cwi 26*.
Fajersztajn Machla 26*.
Fajerwerk Jehuda Mordechaj 43*.
Fajfel Meir Josef 80*.
Faje Laja 48.
Fajman Ruchla 327.
Fajn: Cwi Jehuda 62*, Dawid 61*.
Fajnkind: Moszka Aron 73*, 334, Sara Leja 270.
Fajnkuch Ruchla Dina 113*.
Fajnsztajn Lewek 9.
Fajnzylber Szmul Zajnwel Cwi 27*.
Fajntuch: Jankiel 318, Mendel 319.
Fajnsztat Cerla 71*.
Fajtlowicz: Abraham 35, 47, 49, 99, 100, 215, Brucha 14*, Estera 314, Gedalje 15*, Gołda Lea 97*, Hendla 73*, Hirsz Elchonon 86*, Icchok Elchanan 57, 58, 61, 100, 267, Jakób 53, 310, Mojżesz 6, 19, 22, 23, 46, 50, 56, 59, 60, 69, 70, 76, 108, 169, Necha 51*, Ruchla 26*, Sara 26, Udel 339, Zysla 352.
Fajtag Lea 103*.
Fajwel: Chana Marjem 331, Perla 326.
Fajwisz Josek 352.
Fajwlewicz Jutka 353.
Fajwlowicz Ita 322.
Faytlowicz Gitl 308.
Falcman Mihał Icchok 39.
Falk Izrael Icchok 90.
Fant Icek 308.
Fałtzman Fiszel 315.
Faska Perla 327.
Faust Jakób Josef 68*.
Feder: 91, Fradla 351, Sura-Szprynca 85*.
Federman: Raca 332, Saul 53*.
Fefer Marek 338.
Feinkind M. 38.
Feinsilber Laja 309.
Fejn Dawid 332.
Felcman: Rywka 114*, Bajla 114*, Gerszon 114*, Izrael Isser 114*.
Feldman: Abram 31, Abram Jehuda 32*, Cyma 355, Izrael 321, Lipman Lajzer 38*, Szymon 30*, Wołek 306.
Feldon: Gitla 52*, Laja 319, Lipman Lejzer 326.
Fentze Brana 310.
Ferdon (m) 68.
Ferenbach Josef Lajb 109*.
Fernbach: Abram Manes 62*, Cerla 29*.
Ferzychter Mojsze Lajb 96.
Fertenberg (m) 74.
Fidler: Abraham 47*, Abraham Menachem 22*, Bajla 106*, Blima 54*, Chawa 337, Eliezer 95*, Fajga 322, Fradel 15*, (Fiedler) Gotlib 301, 316, Hana 344, (C)hil Majer 327, Josek 308, 338, (?) Mojsze 17*, Pese 308, Sura 344, Sura Małka 32*, Zysza 45*, 326.
Fidlerowa Ryfka 307.
Fiedler: Boruch 299, 309, Moszek 326, Szejna 310.
Figelmacher Zender 309.
Filipowicz Frajde Mirel 324.
Finkelberg Lejzer 28*.
Finkelsztajn Moszek Wigdor 71.
Finkie Fiszel 330.
Finkielsztajn: Estera 114*, (Finkelsztajn) Hersz 329, (?) Sura Rywka 24*, 318.
Fisz (?) Josef 77*.
Fiszbajn Rywka 336.
Fiszel: Józef Efraim 271, syn S. 100.

Fiszer Estera 38*.
Flaks: Efraim Fiszel 92*, Mindla 331, Sura Rywka 88*, Wolf 323.
Flamholc Chana Rywka 53*.
Flatau: Abram Binem 314, Frajdla 67*.
Flato Szmuel Gedalja 92*.
Fledman Mirla 320.
Flesch H. Dr. 37.
Fiderman Chaja Gitel 325.
Flike Gitla 318.
Flohman (Plohman) Mirel 83*.
Flouman Mirla 347.
Fogel Juta 111*.
Fogler Chana 62*.
Fraenkel Herman (Cwi) 74*.
Franc Estera Lea 109*.
Frajdenrajch Bajla 100*.
Frajer: Fajga 90*, Lipa Abram 327.
Frajlich: Chana 20*, 199, Ischar Dow-Bejrysz 83*, 266, Leja 321, Wolf 349.
Frajman: Benjamin 84*, Elka 81*, Golda Marjem 77*, Marjem 101*, 335, Moszek Chaim 351, Szloma 57.
Frajnd: Fiszel 324, Hinda Gitel 32*, Icchok Zajnwel 85*, Moszek Majer 331, Zejw Zanwel 67*.
Frajndlich: Fajga Marjem 352, Gitla 313, Ita 346, Izrael Hersz 329.
Frajnkind Sura Lea 87*.
Frank: Benjamin 53*, Elka 93*, Michla 275.
Frankensztajn: Frajda 323, Gołda 355, Moszek 316, Sura Hinda 49*.
Frankental Fajga 98*.
Franko: Ischor Dow 73*, Michla (Machla) 93*, 344.
Frant Dwojra 94*.
Frenkel: Abram Icchok 45*, Chaja Sura 22*, Chawa 271, Chawa Estera 90*, Dwojra Marjem 18*, Estera 54*, Fajwel 245, Fryda (Rachel) 45*, 229, Icchok 54*, Jakób 38*, Józef 55*, 238, Juta Lea 78*, Mordechaj 68*, 99*, Rojza Gitel 57*, 240, Rozalja 39*, 221, Róża 71*, 252, Rachel Lea 63*, Sara Bajla 102*, 284, (Frenkiel) Sara Gołda 91*, 274, Szraga Fajwisz 64*.
Frenkiel Abram 335, Blima 110*, Fajga 341, Fiszel 20, Ita Lcja 335, Jakób 219, Jehuda Lajb 108*, Perla 94*, Prywa 326, Sura 317.
Frenkensztajn vel Finkielsztajn Hersz 341.
Friedman Rywka 114*.
Friedensohn Frajdla 10*, 174.
Friedman 50.
Frisz Chaim Dawid 113*.
Friszman Rochma 102*.
Frogel: Ajdel 325, Alter 331, Cwi Hirsz 110*, Marjem 28*.
Froman Hana 341.
Fromer: Jakób 317, (?) Hula 94*.
Fruchtgarten Szmerel 345.
Frumer: Bajla Michla 201, Chaim Joel 215, 320, Izrael Icchak 26*, 206, Jakób Joab 201, Mordka 346.
Fryc: Chaja 344, (C)hana Dobra 323, Meir 75*.
Fryd: Aron 51*, Efraim 111*.
Fryde: Aleksander Sender 96*, (C)haim Ber 320, Jakób 342, Sara 349, Sura Perla 74*, Zelda Gitla 89*.
Frydel Eljasz 345.
Frydenberg: Itla 340, Szmul 94*.
Frydel Elijohu 95*.
Frydl Chawa Frumet 88*.
Frydlender Dawid 43*.
Frydman: Cypa 38*, Elijohu 93*, Estera Juta 102*, Jachet 111*, Josek 323, Moszek Jakób 347, Nachman 106*, Ruchla Łaja 319, Rywka 341, Szewa Dwojra 338, Traca (Terca) 90*, 343, Zelda 105*.
Frydmanówna Perla Dwojra 354.
Frydowa: Brana 36*, Laja 326.
Frydsztajn Adolf 352.

Frymer (?) Efraim Fiszel 40*.
Fryszman: Abram Icchok 70*, Chana 84*, Cwi Icchok Ajzyk 70*, Jakób Rafał 28*, Lea 62*, Necha 67, Rejzla 327.
Frydwald: Icchok Iciel 73*, 255, Taube 308.
Fuks: Bajnisz 324, Blima Kajla 87*, Całeł 350, Frymeta 97*, Hinda 319, Icchok 108*, Izrael Jehuda 37*, Szmul 355, Wolf (Zejw) 114*, 296.
Furman Gitel 312.
Futerchendówna Ruchla 354.
Fux Judes 308.

Gady Szprynca 80*.
Gajzler: Eljasz Szymon 351, Mojsze 114*.
Galewska(i): Rywka 34*, 335, Cwi 97*.
Galońska (Gałązka)? Rywka 107*.
Ganzki Szlama Józef 354.
Gawrońska(i): Sura Dwojra 62*, Jakób 318.
Gdańska Sura Rywka 74*.
Geceles: Ruchla Szajndla 21*, Zejw Cwi 21*.
(G)(H)echt: Abram Jakób 63*, Ester 332.
Geiger Abraham 105.
Gelbard(t): Blima 335, Hersz 328, Pinkus 332, Szajndel 52*, Chana Jachet 74*.
Gelber: Fajga 43*, N. Dr. 38.
Gelade Ester Cyrla 326.
Geld Jonas 337.
Gelertner Estera 340.
Gelibter Blima-Mirla 337.
(G)(H)endrykowski Mendel 332.
Genrajch Rywka 327.
Gerber Blima 18*.
Gerszenbaum Luzer 334.
(G)Herszenberg Ruchla 332.
Gerszkowich Marjem 80*.
Gerszon: Aron 303, 340, Brucha 33*, Chana Gitel 46*.
Gierszon: Bajla 312, Jakób 345, Hinda Bajla 35*, Gołda 323, Łaja 51*, Łajzer 314, Machla 321, Meir 30*, Ruchla 30*, Sura Łaja 84*, Szloma Icchok 86*, syn Z. 103.
Gerst (Gerszt?): Abram Hirsz 78*, Chana 27*, Izrael Jakób 32*, Jakób 313, Mindla Rachil 113*, Perel Ryf(w)ka 323, Szajndla 334.
Gersztenowicz Nacha 350.
Gerszuni: Chaskiel 350, Gerszon Mendel 101*.
Gertal: Josef Jehuda 80*, Josek Lejb 339.
Gilow Manes 329.
Gincberg Icchok 106*.
Ginsberg (?) Gitla 112*.
Ginsburg 50.
Ginzberg Abram Lejb 331.
Gisser Dobryś Rajzel 109*.
Glanc Rywka 348.
Glasman Arje: 331, Szajndla 337.
Glater: Liber 33*, Mindla 39*, Szlama 23*.
Glicensztajn: Chaja Gitla 337 Moszek 341, Ruda Bina 91*.
Glikman Nusen 320.
Gliksman: Anna 332, Estera Lipsza 87*, 269, Fanny (Frajdel) 68*, 248, Frajda Chaja 329, Jakób 315, Mala 114*, Mojżesz Icchok 272, Perla 95*.
Glücksman Felix 70*,
Głaz Fajga 106*.
Głowińska(i): Gołda Tauba 345, Mordechaj Binem 64*.
Głuchowski Icchok Ajzyk 46*.
Głupczyńska(i): Cera 29*, Mirel 313, Mordechaj 26, Szmul 332.
Gniedzińska Ejdla 333.
Gociał (Gotschal): (C)Hil Mechel 345, Jechiel Jekiel 201, Lejb 314, Michaił 340, Ojzer 170.
Goheil Rajza 341.
Golband Cyna 319.
Gold: Fajga 50*, Hersz 328.
Golda Nuche Mordka 323.
Goldab Gołda Laja 331.
Goldbart: Bajrach 89*, Icchok Jehuda 75*.

Goldberg: 100, Abraham Boruch 70*, Ajzyk 73*, Berek 353, Chanoch Henich 98*, Estera Małka 91*, Eliezer 56*, Frajda (Łaja) 43*, 322, Gitla vel Augusta 333, Henoch (Henich) 26*, 49*, 57, 58, Henoch (Henryk) 207, Icchok Cwi 78*, Icchok Zejw 106*, Jakób (Dawid) 107*, 311, Joel 61*, Józef 312, Ryf(w)ka 316, Szaja 316, Szlama 74*, Wołek 347, Zanwel 60*, 331.
Goldberszt Mojsze 97*.
Goldenrat: Jakób 49, 57, 196, Jakób Jehuda 52, 56, 89, Jakób Lajb 17*, 57, Ruchla 317.
Goldfarb Aron 312.
Goldflus Estera 60*.
Goldfus Bajla Estera 98*.
Goldhelf Icchok 38*.
Goldkalb Cyna 346.
Goldkranc: Kalman Mendel 340, Mojsze Icchok 82*, Menachem Mendel 82*.
Goldkop(f): Bina 311, Mindel Rywka 65*, 246, Pinchas 12*.
Goldman: Adolf 106*, Gabryjel 108*, Gitla Frajda 68*, Dawid 67*, Szprynca 349.
Goldrat(h): Chaja 300, 313, Manes 226, Menachem 42*.
Goldrycht Nicha 61*
Goldryng Mordchaj Lajb 97*.
Goldstein Jakób 25*.
Goldszmit Brandla 352.
Goldsztajn: Aron 31*, Chaim 343, Chawa 354, Dawid 352, Genendla 68*, Ita 325, Liba 311, Ruchla Łaja 39*, Szmul (Szmelke) 214, 322.
Goldsztejn Zejw 22*.
Goldwaser Josef Dawid 22*.
Golomb Gitla 91*.
Golumb Abram Icchok 75*.
Gołda Całek (?) 318.
Gołomb Hinda 77*, 257.
Gombiński Mosiek 312.
Gonzka Chaja 71*
Gońska Estera Liba 100*.
Gorko Chaim 242.
Gosdtajn Lajzer 312.
Gostyńska(i). Rachela 101*, Chaim Szymon 302, 338.
Gorzańska Elka 349.
Gorzewska(i): Perla 317, Icchok Jakób 53*, Szmil 310, Szmul Lajb 320.
Gosiot Józef 308.
Gotesgenade (n)?: Chana 51*, 234, Józef Chaim 43*, 228, (n) Juda Lejb 86* 268, Małka 76*, Raca 15*, Szoel 319.
Gothajm Matys 321.
Gotheil Gołda Dobryś 24*.
Gotheim Rasza 95*.
Gothelf: Chaja Ruchla 18*, 314, (?) Chaja Sura 27*, Jenta 39*, Sender 103*.
Gothil Ejzyk 343.
Gotli(e)b: Lajzer (?) 309, Marjem 72*, 333, Mojsze Chaim 13*, Ryf(w)ka 307, Sura 81*, Szewa 335.
Gotsztajn Aron Gedali 170*.
Gozdowski Stanisław 33.
Goździk Juta Frajdla 94*.
Grabiszewska Zysla 333.
Graf Meir 85*.
Graden Gitla Miszkat 334.
Granek Aron 335.
Grin Lejbuś 333.
Grinbaum Ita 319.
Grinbaumowa Marjem 329.
Grinblat Taube 318.
Grinszpan Abraham 317.
Grinwald Dow Berl 23*,
Grobdyk: Srul 312, Zisa Genendla 17*.
Grobman Idesa 341.
Grocholic Lejbuś 66*.
Grocka Mindla Szprynca 327.
Grodens: Boruch 332, Gitla 57*.
Grodzeńska(i): Estera 93*, Szmul 91*.
Grodzka-Rajgrodzka (C)Hana 338.
Gron Lewek 307.
Gros: Abraham 49*, Abraham Mojsze 32*, Fajga Libcia 23*, Hersz 329, Menachem Mendel 46*, Raszka 336, Tojwie 18*.

Grosberg: Łaja 88*, Rasza 18*.
Grosman: 17, Benjamin 321, Blima 306, Chaja Marjem 40*, Chana 70*, Cwi 40*, Dawid 58*, Fajwel 312, Bradla 73*, Icek 309, Ita Golda 323, Jachet(a) 316, 352, Jakób 12*, 107*, 177, 307, Josek 306, Juda Lajb 323, Liba 309, Majer 340, Małka Sura 14*, 191, Pinchos Zelig 95*, S. 50, Samuel 46, 56, 59, 60, Sura 306, 358, Sura Frajda 76*, Szmul 307, Zyskind 342.
Grosmanówna: Marjem 351, Sura 29.
Grotek Abraham 81*.
Gruenwald Dr. 37.
Grunblat Lajzer 308.
Gruszka: Gabryjel 29*, Jakób Mojsze 27*, Rafał 341, Wittel 321.
Grynbag Idesa Bajla 350.
Grynbard Gerszon Jehuda 114*.
Grynbaum: Blima 348, Chaim Mordechaj 96*, Dawid 47*, Glikl 66*, Juta 72*, Majer 40*, Moszek 332, Nechame 345, Rojza 61*, Szmul Lajb 342.
Grynbaumowa 154.
Grynbart Hinda 324.
Grynberg: Abram Mojsze 103*, Chana 58*, Cwi Hirsz 65*, Estera 75*, Fajga Rojza 96*, Fiszel 327, Frumeta 27*, Hirsz Jakób 31*, Ita 348, Jehoszua Heszel 57, 58, Nusen Nute 77*, Ruchla 348, Szmul 315, Zelda 346, Zisz Sura 89*,
Grynbergowa Ruchel 36*, 322.
Grynfeld Masza 14*, 312,
Grynholc Chaja Sura 349.
Grynkrant Dawid Dow 62*.
Grynszpan: Chaja 340, Frajda 18*, Icchok Icek 27*, Juda Lajb 324.
Grynsztajn: Aaron Jechil 106*, 288, Chaja Ruchla 89*, Fiszel 345, Hendla 96*, Icchok Ajzyk 99*.
Gugold Jenta 313,
Gulbas: Abram 342, Chaja Rywka 342.
Gurka Chaim 62.
Gurnrajch Marjem Henka 335.
Gurska Chana Rasza 100*.
Gurski Efraim Fiszel 60*.
Guszt Jehuda 87*.
Gutgabel Sura B. 67*.
Gutgold: Abraham 21* 199, Awigdor Zejw 37*, Ejga 353, Golda 348. Gutenberg: Jehuda Lajb(?) 8*, Jochwed 8* (?), 173, 308.
Gutentag Marja 101*, 283.
Guterman: Abraham Nachman 94*, Chaim Joel 14*, 59, Chaja, Chawa Perla 82*, Joel 49, 56, 185, (?) Meir 65*, Perla 344.
Gutfraind Fajwel 314.
Gutkind: Juta Rela 49*, Marjem 337.
Gutman: Bluma 309, (C)Hana 333, Estera 44*, Icchok 69*, Ichezkiel 113*, Izrael 336, Isza 67, Rude 319, Sura 324, Szmul 352. Zysel 91*.
Gutnicki Dawid Lejbowicz 336.
Gutrajch (C)Hula Małka 349.
Gutsztadt: Jakób (Jankiel) 23*, 201, 304, L. H. (Jehuda Cwi) 9*.
Gutsztat: Abram Simche 335, Izrael Icek (Izydor) 331, Jankew 346, Liba Ruchla 108*, Szajndla 99*.

Habegrinc Jakub Josek 326.
Haber: Estera 72*, 338, Jakób 23, Joszua Falek 100*.
Haberfeld Daniel 89.
Haberman Genendla 24*.
Haffer Ruchla 99*.
Haft Chana 322.
Hagendorf Blima 354.
Hahn Izrael Dawid 31*.
H(Ch)ais Mirla 337.
Haiszisz Jakób 72*.
Hagman 50.
Hajman: Eljasz 343, Jakób 17*, Szlama 320.
Hajmanowicz Mechla 97*.
H(Ch)ajmowicz Izrael Lejb 349.

Hak: Necha 312, Szmul 83*.
Hakmacher Moszek 331.
Halcman Mosiek 321.
Halpern: Gedalje 69*, 249, Chaja 88*, 271, Tojbe Fajga 58*.
Haltrecht Mojsze 58*
Haltrycht: Icchok Icek 12*, 177, Mojżesz 240, Necha 242, Roza (Rojza) 96*, 278.
Hamburger Meir Bunem 73*.
Hamburska(i): Ester Liba 114*, 297, Juta (Bajla) 35*, 98*, 216, Rywka 312, Efraim (Fiszel) Cwi 35*, 215, Elchanen (Jakób) 14*, 23, 49, 56, 59, 184, Mojżesz 86*, 268.
Hammer Chaja Perla 346.
Hampel (C)hawa 316.
Han (?) Mirla 56*.
Hancman Fruma Rajzla 343.
Handelsman: Ester Jachet 198, Rajzla 20*.
Hanftwurcel Rywka 97*.
Harasz Szejna Raca 103*.
Harnowa Lipcia 32*.
Harnower Natan 38.
Hasandlar Johanan 163.
Haszkiewicz Gitel 26.
Haze Hinda 17*.
Heańska Dina 10*.
Heber: 47, Becałeł Lejb 59, Becałeł Jehuda Lejb (Lewek) 46, 171, Chaim Mordchaj Icchok 93*, 276, (J. L.) Jehuda Lajb 56, (L) Lewek 22, 50, 108, Lewek (Szloma) 7*, Manes (Izrael Menachem) 39*, 222, Mordechaj (Icchok) 58, 59, 61, 62, Race (patrz Nr. 754) 321, Rojza 33*, 214, (?) Rywka 10*.
Hech Chaja 89*.
Hechsztajn Czarna 325.
Hecht: Dwojra Ryf(w)ka 323, (?) Gitel 319, Icek 87, 314, Józef Dawid 73*, 254, Łuzer 326, Menachem 40*, Załman Hirsz 34*.
Heiman: Beile 67*, Eljas 85, Franciszka (Fajga) 79*.
Hekel Icchok 48*.
Helman: Chawa Estera 34*, Estera 83*, Mordchaj 27*.
Helmanowa Ryf(w)ka 310:
Hembach Marjem Dwojra 336.
Henczyńska Gelade 83*.
Hendlich Hudes 319.
Hendisz: Ajdla 349. Chaja Gitla 317, Cudek 25*, 205, Gelade Raca 81*, Fiszel 349, Jakób Józef 36*, 217, Mojżesz Aron 74*, 256, Szlama 37*, 219, Symcha Binem 302.
Hendrykowicz Hena Chaja 54*.
Hendrykowska(i): Bajla 322, Jakób 52*, Lewek 313.
Henrajch (C)Hana 323.
Henrykowski Zelig 354.
Herbat Judka (m) 343.
Herberg Mordka 343.
Herbs Chawa 176.
Herbst Chaja 11*.
Hercberg Ruwen 64*.
Hercejger Bajla Gitla 51*.
Hercke Naftali 162.
Herckowicz Frajdla 343.
Herszbaum Jechiel 31*.
Herszberg: Eliezer 14*, Marjem 101*, Moszek 328.
Herszenberg: Estera Łaja 66*, Izrael Cwi 69.
Herszkorn Fejwisz 257.
Herszkorn Szlama Dawid 338.
Herszkowicz: Abraham 87*, Boruch 351, Chaskiel 353, Dawid 73*, Fajwel Szrage 76*, Frajda Rywka 34*, Golda 306, Hudes Laja 356, Josef 58*, Łaja 80*, 314, Michla Dina 27*, Mojsze Jakób 105*, (Zylberberg) Mosiek 25, (ówna) Pola 98*, 162.
Herszlik: Enciel 321, Majer 340.
Herszlikowicz: Lewek 346. Szrage Fajwel 114*, Szymon 48*,
Herszlikowski Józef 320.
Herszsohn: Jeruchom 31*, Szajndla 318.
Hertz Estera 325.
Heyman Franciszka 262.
Hilberg Dawid 342.
Hiller Abram Fiszel 84*.

Hiller (C)Hil 351, Meir 85*.
Himelowa Chaja 59*.
Himowicz Jechiel 14*.
Hirszenberg: Estera Lea 242, Izrael Hirsz 250.
Hirszberg: Tojwie Cwi 54*, Teodor 237.
Hrustowska Marjem 335.
Hoch Złata 11*.
Hochberg-Adler Szoel 354.
Hochenberg Ester 336.
Hochman: Cypojra 18*, Elchonon 105*, Gitel 319, Samuel 204.
Hochmanowa Klara Dobra 324.
Hofer Jehuda 65*.
Hofman: Chil Całel 322, Jankiel 343, Rojza 325, Sura Laja 350, Szmul 24*.
Hohenberg Chaskiel 352.
Holcman: (?) Dwojra 104*, Gołda Fajga 113*, Estera 333, Liba 349.
Honig: Basia 111*, Chaim Jakób 349.
Honigsztok: Majer (Meir) 58, 214, Ruchel 65*, 245.
Horn: Elja Bern 275, Estera 41*, Elja Dawid 32*, Frymeta 337, Rachil 320, Uryn 354.
Horończyk: Abraham Jakób 54*, 237, Jechezkiel 73*, 254, Laja 68, 248, 334, Tauba 304.
Horosz Judel 27*.
Horowicz: Ber Markus 348, Blima 24* 318, Brajna Michla 26, Dawid Eliezer 32*, (?)Dwojra Ruchla 33*, Eliezer 75*, 256, Fajwel 341, (H)Gersz 348, Gitla 24*, 201, Jakób Grojnem 43*, Jakób Fajwel 84*, Hinda Juda 102*, Raca 345, Rywka 66*, Szmul 8*, Wittel 10*, 174.
Horyn: Eli 37*, Hersz 314.
Hubel Jehuda Ari 71*.
Huberman Chaja Sura 346.
Huze Marja Zelda 345.

Ibatulin Sofiułła 160.
Icie... 161.

Icchak Ajzyk syn A. 23
Icchak Icek syn M. 22.
Icchak Jakób syn S. 98.
Icchak Jakób syn Sz. 23, 59.
Icekson Chaja 350.
Ickowicz Mojsze Aron 77*.
Ickowiczowa Gitla 69*.
Igielka Enoch 338.
Imber: Elka 80*, Frajda 77*, Josek Majer 353, Zalmen 91*.
Imberowa Małka 333.
Imich Cypojra 100*, 281.
Infeld: Fajga 62*, Ruchla 346.
Inzelsztajn: Chawa 98*, Mszulem 93*, Szmul Zajnwel 63*.
Iżbicka(i): Bina Laja 332, Ester 315, Krajndla 317, Mindla 333, Necha 61*, Rajzla 34*, Rywka 93*, Sura Rywka 342, Ber 113*, Dawid Binem 40*, Icek 320, Mordchaj 43*, Szia (Szyja 329.
Izrael Brana 328.
Izraelewicz: Dawid 339, (?) Sura 21*.
Izraelowicz: Bluma 317, vel Głupczyński Cudek 25*, 204.
Izralowicz: Moszek 309, Lajzer 316, Pinkus Icek 311.
Izraelska: Ita (Jenta) 29, 89*, Sara Brajndla 236, Sura Szajndla 52*.

Jachimowicz: (C)Hana Sura 348, Juta 102*.
Jachimkowicz Rajzel 324,
Jachomowicz (C)Haja 316.
Jachówna Szera 309.
Jagodnicki Mendel 306.
Jakób Lejb syn I. 23.
Jakób syn P. 103.
Jakóbowicz Aron 338.
Jakóbowicz: Abram 16*, 109*, 332, Abram Abe 71*, Abraham Icchok 54*, Bajla Laja 59*, Benjamin Josef 107*, Ber 29, Chaim 344, Chaja Cerla 60*, (C)Haja 330, Chane 114*, 343, (C)Hana 336, Cwi Josef 40*, Dawid Lejb 93*, 341, Dobra 355, Eliezer Lipman 103*

Jakubowicz: Elijohu Benjamin 29*, Ester 28*, 311, Fajga Perla 111*, Frajda 335, Gitla 340, Hersz 320, 330, vel Jankłowicz Hersz 326, (owa) Hinda 29, 93*, Hinda Judyta 48*, Icchok Jakób 101*, Icek 29, 319, Izrael Icchok 84*, Jankiel 306, Josef Jakier 84*, Josek 339, Józef 29, 326, Jehuda 54*, Judel 104*, Lejbuś 346, Lewi 347, Liba Ruchla 352, Łaja 29, 76*, Małka 341, Masza 323, Mojsze 29*, 40, 69, Moszek 313, Mirla 64*, Marjem Laja 329, Naftuła 333, Necha 319, Nuchem 57*, Nuchem Gedalja 24*, Nusen 352, Pejsach 51*, Peretz 317, Perla 340, Rachla 331, Rejzla 326, Rojze 317, Ruchla Łaja 340, Ryf(w)ka 324, Rywa 316, Rywka Judyta 58*, Rywka 351, Sara 308, Sura 320, Traca 105*, Zejw Szmul 83*.

Jakubowiczowa: Dwajra 307, Sura 306.

Jakubowiczówna Sura 29.

Jakubowska: Sura 334, Chaja Sura 329.

Jakubówna: Jachweta 29, Złata 29.

Jankielewicz Wolf 308.

Janklowicz Golda 324.

Janów: Chana 327, Cwi Awigdor 75*.

Janowska: Blima 238, 330, Estera 325, Pesa Debora 103*, 285.

Jarkiewicz Chaskiel 343.

Jechiel syn M. 23.

Jedlicka Rykla 343.

Jedlicki Icek 333.

Jedwabnik Sura Chaja 66*.

Jedwabny Jakób 31*.

Jehuda Arje (z Widawy rabin) 22, 53, 81.

Jentszman Szlama 72*.

Jerecki Mojsze Josef 48*.

Jeroszewski Jakób 325.

Jerozolimska: Chaja Mirel 41*. Mirel 223.

Jerozolimski: Aron 5*, 166, Mendel Wolf 30.

Jeszunek Ita Sura 336.

Jeżewicz Michał 20.

Joachimowicz: Gitel 307, Josef 61, Mojsze 94*.

Jochelson Szraga Fajwel 94*.

Jochimowicz (?) Dawid 108*.

Joel syn S. 46.

Joffo Małysjohu Uszer 68*.

Josef syn M. 22.

Josek (niew. nazw. 310).

Joskowicz: Abram 319, (?) Abram Abe 26*, Abram Menachem 83*, Awigdor 36*, Baruch 15*, 29, 193, Chaja 102*, Chana Huger 348, (ówna) Dwo(j)ra 82*, 161, Eliezer 29, Estera 339, Estera Małka 338, Hersz 342, Icek 325, Jakób Josef 66*, Laja 338, Machla 339, 341, Marta 309, Mindla 61*, Mojżesz 274, Mojżesz Aron 108*, Moszek 344, Pesach Benjamin 95*, Simon 340, Szajndla 76*, Szmul 309, Uryn 335, Zysman 352.

Jozef Boruch (z Będzina) 72*.

Józef syn A(brahama) 22, 56, 59.

Józefowicz: Abram Józef 326, Ita Chaja 326, Cwi Hirsz 29, Gitla 335, Szajndla 64*, 83*.

Jozue rabin z Kutna 67.

Juda Lejb syn Jakóba 22.

Judelewicz Nechuma 341.

Judk(i)es Icchok 78, 161,

Judkiewicz Lipka 346.

Jung Rywka 336.

Jungier Blima 334.

Junkier Matla 354.

Jurkiewicz: Jached 58*, Hinda Rywka 344.

Jurkowicz Sura Rywka 53*.

Kac: Bajla 79*, Chana 62, Ester 337, Gelade 111*, Jehuda Lajbuś 72*, Małka Rela 61*, Mordka 76*, 332, Pinchos Aron 61*, Sura Hinda 99*, Szlama 329, Wolf 200.

Kacewman Icchok 58*.

Kacherg Ryf(w)ka 321.

Kaczajski Icchok Ajzyk 58*.

Kaczka: Jabób (Jankiel) 346, 358, Jechiel 92*, Lajbuś 309, Łaja 100*, Sura Hinda 350,

Kaczmarek Lewek 318.

Kaczyński Lejbas 317.

Kafeman Eljukim Gecel 65*.

Kaferman Jojne Josef 114*.

Kaftal: Aron 100*. Lipa 342, Sura Zisa 62*.

Kaganowicz Abram Zarach 325.

Kajchert Chaja Sura 324.

Kąkul Ludwik 71.

Kal Mordka 342.

Kalb: Cyna Gelade 76*, Gołda 162.

Kalmanowicz: Icchok Ajzyk 110*, Rachel 35*.

Kalmierzyk Fajga 331.

Kalmos Symche 317.

Kalinowicz: Frymeta 340, Mordchaj 79*.

Kalińska(i): (?) Brandla 18*, 76 Chawa 68*, Fajga 306, Frajdla 67, Sara 39*, 306, Tauba 351, (Cwi) Hirsz 71*, 300, 314, Icie Icchok 28*, Lewek 299, 312, Mojsze Abraham 24*, Szlama 345, Szmul 299, 311, Wolf (Wołek Zejw) 35*, 215, 339, 351, Zelig 67.

Kalsiz: (Juda) Lejb 71*, 252, 341, Sura Temerl 324.

Kaliszer Machla 70*.

Kamanowicz Szajndla 349.

Kaminer Witel 13*, 184.

Kamińska Brandla 314.

Kamierzewiczówna Ruchel Liba 324.

Kampel Jakób 318,

Kanarek Chaja Necha 313.

Kandel D. 38.

Kantor: Abram 348, Hinda 315

Kantorowicz: Gołda Mindla 106*, Szloma Cwi 110*, Szmul 342.

Kapelusznik Icchok Jehuda 66*.

Kaplan: Bluma Laja 346, Brana 102*.

Kaplanowa Sura 324.

Kaplun Frajdel 353,

Kapłan: Chana Hadasa 115*, Liba 84*, Ruchla 29*.

Kapłańska Szarlotta 65*.

Kapłon Boruch 312.

Kapłowicz Efraim Fiszel 70*.

Karczewski Abram 341.

Karczmar Chaja 321.

Karmazyn Łaja 113*.

Karmioł Meir (Zejw) 100*, 340.

Karpel Menachem Munisz 102*.

Karpińska(i): (C)Hana 312, Cwi Hirsz 15*.

Kartowska(i): Frajda 114*, Marjem 351, Ajzyk Icek 19*, Jakób 60*.

Kasz Łajzer 345.

Kasztan Daniel 106*.

Kaszub: Cwi Hirsz 61*, Gelade 65*.

Katz: Cela 319, Chana 25*, (?) Gitla 314, Eli 25*, Zejw Wolf 22.

Kaufman: Cypra Sura 345, Estera 75*, 256, Fajga 332, Josef 74*, Mojżesz 265, Szlama Mordchaj 83*, Szybka 330.

Kazimierska Frymet 315.

Kelmanowicz Pesa 354.

Kelmer Estera 337.

Kembelinskier Cypora 338.

Kembliński Icchok Jakób 64*.

Kempińska: Dwojra 75*, Jenta 114*.

Kempiński: Berl Pinchas 81*, Chaim 347, (l) Jakób 50, 77*, 323, Lajzer 333, Josef Szloma 83*, Szlama Fiszel 351.

Kempner Mojsze Dawid 66*, 334.

Kenig: Abram Lejb 328, Dow Berl 76*, 257, Efraim (Fiszel) 71*, 253, 337, Gedalje 49, 71, 299, Gitla Rywka 72*, Tojwie 16*.

Kenigsberg Icek 101*, 345.

Keński vel Lewkowicz (?) 86*.

Kepper Małka Rojza 337.

Kiersz Szaja 333.

Kersz Szmul Ischar 64*.

Kerszbaum: Aron 62*, (C)Hana 339, Pesa Rywka 71*.
Kesler Chaja Rywka 69*.
Kestenberg M. 50.
Ketler Rajzla 96*.
Kiepski Lewek 307.
Kierwańska Rywka Frajdel 325.
Kimelman: Mania 57*, Sura Rejzla 340.
Kin: Bajla 27*, Cwi Jehuda 55*,
Kineg Berek 339.
Kipper Markus 61*, 242.
Kirszbaum H(endel) 38, 114*.
Kirszman Sura Małka 32*.
Kirsztajn: Gitla 86*, Raca 85*.
Kissin (Kissyn) Estera 68*, 248.
Kissyn Aron Jakób 65*, 246.
Kiwak Dwojra Hendla 342.
Kiwok Joska 107*.
Klajman Laje 306.
Klajn Gołda 320.
Klanowska Marjem Chasza 103*.
Klaper Idla (?) 318.
Klaperzak: Laja Jenta 111*, Mojsze Josef 23*.
Kleczewska Julja 342.
Kleiman Szejna 75*.
Klein Mojsze Izrael 26*.
Kleinman Fajga 67*.
Klejnbaum Chaja Sura 92*.
Klejnberg Abram Fiszel 326.
Klenbok Josef Grojnem 95*.
Klenic Perla 330.
Kleper: Hana 316, Eljasz 314.
Kliger (?) Sura 59*.
Kligman Icchok 19*.
Klinger: Ita 343, Nuchym 60*, Sura Rywka 351.
Kładowski Mosiek Lejb 351.
Kny (?): Hinda Kajla 84*, Szmul Jonatan 64*.
Koch: Dawid 108*, Kalman 33*, Majta 335, Pesa 60*.
Kochańska: Bajla 48*, Brucha Tauba 316, Chana Chawa 22*, 200, Gitla Chaja 334, Golda 104*, Hena 319, Rela 10*, Ruchla 353, Sara 25*, 204.
Kochański: A. 50, Abram 315, Awidgor (Szymon) 24, 25, 26, 56, 108, Daniel 62, 108*, Izak Jakób 22*, 200, Samuel 59, 96, Szlama 29*, Szymon 297, 307, Symcha 56, Wigdor 47, 49, 301, 315.
Kochman (?) Josef 48*.
Koenig Gedali 309.
Kohane Idesa 349.
Kohn: Abram Abe 26*, Awigdor 11*, 175, Eljasz Lipman 315, (C)Haja Sura 316, Jenta 309, (Kohen) Juda Lejb 43*, 172, Judel 321, Judyta 35*, 216, Ludwik 26*, 206, Matilda 58*, 240, Mojsze Nechemja 13*, 179, Seweryna Justyna 96*, Szlama Boruch 32*, Szmul 325.
Kojfman Lajb Jakób 108*.
Kolembrener Jukiel 314.
Kolska(i): (?) Basia Marjem 50*, Brana 71*, Chana 109*, Chaim Fiszel 30*, Juta 90*, Marjem Łaja 52*, Mosiek Abram 322, Ruchla Łaja 344.
Kołtan Estera 68*.
Kołton Liba 346.
Kołtun Perła Łaja 92*.
Komorowska: Gołda 354, Ruchla Łaja 30*, Sura Rywka 90*.
Komorowski Hersz 315.
Kompel Ita 313.
Kon: Abram Eljasz 324, Benjamin Wołek 351, Besse 336, Blima 109*, Chaja 353, (C)Haja Sura 320, Czarna 58*, Elja Nison 326, Hendla 90*, Icek 346, Izak Mordechaj 109*, 293, Izrael Izak (Icek) 305, 353, Jakób Icek 330, Juda Lejbusz 91*, 273, Marjem 41*, 324, Mojżesz 293, Perla 345, Pinchas Eliezer 53, Ruchla 351, Seweryna 278, Szlama Josef 40*, Szmul 321, Taube 332.
Konarski (S. Z.) Szlama Zalman 70*, 153.
Koniecpoler Jakób Mordchaj 87*.
Konier Szmelka 38*.
Konsens Recha 61*.
Konsztadt H. 50.

Konsztat Jakób 347.
Kopciowska: Hinda 247, 336, Tauba 340.
Kopel: Bajla 322, Jechiel 58*, Jehuda Lajb 63*, Josek (C)Haim 324, Ruwen Izrael 64*, Rywka Rojza 25*.
Kopelman: Bajla Hinda 66*, Icchok 78*.
Kopelowicz Mordechaj 262.
Koperwasser Josek 313.
Kopfman Szajndel 307.
Koplowa Glika 309.
Koplowicz: Juda 307, Mirel 325, Ryf(w)ka 310.
Kopman Bajla 340.
Korek Estera 107*.
Korman Izrael Chaim 93*.
Korn: Daniel 340, Dina Frumeta 35*, Fajga 323, Izrael Josef 108*, Mordchaj Kałmen 84*, Tobe 325.
Korpel Mordka Monis 308.
Korzuch Abram 81*.
Kos Iszaja Jakób 77*.
Kosiarz (?) Mojsze Aron 110*.
Kosowska Mirla 57*.
Koszerowski Jakób 320.
Kotek Rachela 347.
Kotkowicz Sara 80*.
Kotkowska Rywka Łaja 331.
Kotlarz (?) Fajga Raszka 58*.
Kott Moszek 345.
Kowal Symcha Rachel 72.
Kowalewski Szlama Merdka 329.
Kowalska(i): Dwojra 45*, Ruchla 78*, Cwi 65*, Jehuda 16*, Nachum (Nachman) 103*, 285.
Kozak Jankiel 344.
Kozic Ryf(w)ka 311.
Koziułek Brana 69*.
Kozulek (?) Nechemja 43*.
Kraft Sura 51*.
Krajcer (Krajczer) Sara Cywja 87*, 269.
Krajcman: Abraham 59*, Marjem 34*.
Krajn Gołda 320.
Krajsman Szmul 90*.
Kraków: Chaim Dawid 48*, Jakób Kopel 101*.
Krakowska(i): Gitla 354, Aron 64*, Hersz Ber 324.
Kraszynewska Chana 64*.
Krause Estera 16*.
Krauskopf: Lejb Fajtek 346, Dwojra Rena 29*.
Kraut (?): Fajga 49*, Izrael Icek 341.
Krauze: Abram Ber 342, Gitla 73*, Fajwel 328, (?) Izrael 17*, Jakób 57*, Nute 340.
Krawecka Cyna 99*.
Krawecki Eliezer 28*.
Krawiecka: Małka Chana 25*, Ryf(w)ka 315.
Kredens Mordchaj Motel 15*.
Krenik Gitla 329.
Krercberg (?) Wolf 348.
Kroch (Kruk ?) Eli Menachem 114*.
Krochman Chaja 349.
Krohn: Dina 11*, 175, Jekel (Jakób) 58, Lajzer 280.
Kroj Cwi Hirsz 104*.
Krokowska Ita 332.
Król: Dawid 163, (Krul) Orke (Jehuda Arje) 303, 342.
Kromholc: Hanna 306, Icek 108, Jankiel 344, Moszek 297, Sura 307.
Kromholtz: 47, 50, Estera 12*, Icchok (I, Icek) 56, 75, 298, 307, Mojżesz (Moszek) 46, 306.
Kron: Bluma 92*, Eliezer 99*, Fiszel 331, Małka Ruchla 346, (?) Sura 41*, Szmul Hersz 330, Zysie (Wołowa) 316.
Krongold Rywka 20*.
Kronenberg: (?) Chana Cypojra 100*, Raca 354, Szymon 329.
Kroskopf: Izrael Icchok 72*, Sura Małka 324.
Kroskopfowa: Mirla 72*, Rela 56*.
Krotoszyńska Liba 106*.
Krotowski Aron 67*, 329.
Krukowska Liba Ryf(w)ka 322.

Krumholc: Mosiek 22, Icek 22, 29.
Krumholz Rajzel 49*.
Krycsztajn Pinchas 56*.
Kryger Nusen Nute Pinchos 35*.
Krygier Pela 347.
Krypa Jakób 310.
Krystal Estera Judyta 63*.
Kryształ Bajla 318.
Kryze Fajge Nyche 318.
Książę: Daniel (D) 111*, 163, Jakób Josef 75*, Joachim 344, Perla 352.
Kubak Marjem 65*.
Kuch: Abram 308, Cwi Zeejw 17*, 195, Dawid 348, Estera Frumeta 60*, (?) Mest (?) Mojsze Joszua 94*.
Kucińska (C)Hana Rywka 339.
Kuczyńska: Basia 29*, Estera Małka 53*, Frajdel 309, Jachet 84*.
Kuczyński Jakób 69*.
Kudecka Fraydel 310.
Kudliński Maciej 20.
Kudrelc Michał 307.
Kufel Estera 54*.
Kufelnicka(i): Perla 31*, Ita Łaja 53*, 328, Sura Dobryś 39*, Szmul 313.
Kufeld Iszajohu 64*.
Kühn: Aszer Ajzyk 208, (Kin) Hirsz Lajb 238.
Kujawska(i): Ajga 338, Brandla 70*, Cyrla 339, Hena Michl 15*, Berl (Dow Ber) 260*, 325, Icek 79*, Zelig 347.
Kunkel Rajzla 351.
Kuńska Rywka Łaja 328.
Kuńskier Etla 61*.
Kuperman(?): Cwi Chaim 34*, (?) Fiszel 47*, Lajbuś 355, Szmul 352, Zysla Bajla 74*.
Kupferberg Estera 61*.
Kupferminc Basza 104*.
Kuperwasser Fajga 337.
Kurcman: Cwi 69*, Marjem 339.
Kuropatwa: Berek 322, Elke 314, Tojwie 66*.
Kurtz Abram 318.
Kuszer Chaja Estera 81*.
Kułaje Szmul 99*.
Kułas: Frajda 84, Szoel 331, Tojwie 41*.
Kułman Mordchaj 55*.
Kułner: Cwi 58*, Ch. Glika (Necha) 77*, Dyna 354, (?) Elimelech 107*, Juda Lejb (Ari) 22*, Kajla 70*, Lejzer 332, (?) Symcha Iszajohu 93*, Szaj(n)dla 316, Tema 97*.
Kułnowski Józef 341.
Kwal Margula Liba 24*.
Kwekzylber: Frajda 17*, 313, Szlama 96*, Szmul Jozef 333.
Kwiatkowska: Bluma 107*, Rajzla 53*.
Kwiatkowski Meir 45*.

Lachman: (C)Hana 315, Efroim Josek 325.
Lajb Cwi Jehuda 100*.
Lajbcygier (?) Icchok Ajzyk 45*.
Lajbowicz: Hinda 31*, (?) Icchok Jehuda 21*.
Lachman Małys 351.
Lajdor Josek 345.
Lajzer: Bina 323, Szulim 355.
Lajzerowicz: Abraham 32*, 213, Chaja (Chana) 301, Chaim Lajb 312, Daniel 22, Ester 309, Ester Pesa 80*, Icek 311, Marjem 100*, Mordchaj 56*, Rywka Bajla 61*, Rywka Dobra 56*, Sura Łaja 82*, Szmul Eliezer 40*.
Lajzerowiczówna Rywka 29.
Laks Rela-Mirla 99* 280.
Lampasek Irka (?) 332.
Lamper Estera 100*.
Lamska Fajga 318.
Landa Brana Machla 329.
Landa Estera Nache 333.
Landau: Abram Abe (Adolf) 40*, 76*, 222, Chaim Meir 70*, Chaim Mosiek 36*, 325, Chana 342, Dwojra 339, (Lande) Felicja 44*, 229, Fryderyka 353, Hadasa 97*, (J.) Józef 37*, 164, 218, Nachman 108*, Perla 315, Rosalie (Rozalja) 62*, 164, Sura Ruda 94*,

Landau: Szmul (Dawid) 315. 330, Zejw Noe 47*.
Lande: 50, Abraham 26*, 206, Adolf 164, Amalja (Gela) 18*, 196, Efraim 297, Estera 22*, Laja 320, Maks 105*, Rozalja 242, Symche Binem 82*, 153. 264.
Lando: Eliezer 27*, Fajga 16*, Szymsze Abram 308.
Langer Golda 348.
Langfus: Abraham Josef 50*, Chaja Sura 97*, Chawa Rywka 65*, Szymon Aron 346.
Langnas: Abram Izak 109*, 292, Estera Kajla 322, Menachem Mendel 103*, Rywka 56*, Szajndla 56*.
Lankwus Judyta 18*.
Laska: (C)Hana S(z)osza 353, Tauba 349.
Laskier Cwi 60*.
Laskowska(i): Estera 52*, Zajwel Jakób 329.
Lasman: Hinda 344, Michał Jehuda 68*.
Lasmanówna Blima Rywka 338.
Laufer: Czarna 322, Estera 31*, Mojżesz Dawid 37*, 218, Mojżesz Jehuda 51*, Sura Bajla 325.
Lautenberg: Dwojra 23*, Izrael 36*, Pesa 315.
Lawenda: Chaim Eliezer 71*, Sura 336.
Lawender Szajndla Frajda 51*.
Lebedkind Berko 344.
Lebowicz Henoch 47*.
Leder: Aron 340, Mojsze Aron 66*.
Lederman Szajndla 39*.
Lejb syn Jedydji 22.
Lejb syn Sz. 23.
Lejbowicz: Chanoch 230, Mosiek Aron 321.
Lejbuszowicz Gedalje (m) 321.
Lejzerowicz: A. 164, Abraham Jakób 77*, Chana Leja 323, Cwi Jehuda 91*, Fajga Łaja 331, Naftali 94*, Pinchas 104*.
Lemde Abram 323.
Lemel Aszer 67.
Lenczycka(i): Hinda Łaja 100*, Mindla 327, Abram 346, Mojsze Eliezer 91*.
Lende: Rozalja 43*, Gabril Gustaw 327.
Lendowska Basza 337.
Lenger Małke Hinde 315.
Lenkowski Emanuel 95*.
Lerner: Gołda 354, Lejbuś 326, Lejbusz Kalman 220, Lipa Mordka 336.
Leske: Fiszel 347, Mojsiej 336.
Leszczyńska(i): Blima 69*, Terca 36*, Jehuda Mojsze 84*, Salomon 316.
Lewanda Szmul (Icchak) 24*, 57, 203.
Lewental Michał Lipman 68*.
Lewi: Abraham 22, Aron Icek 330, Cwi Jozef 80*, 262, Ester Chawa 265, Glika 47*, 231, Izrael Wolf 345, Juta 36*, Marja (Dwojra) 314, 350, Mojżesz 343, Nuchem 323.
Lewin: Bajla Mindla 81*, Chaja 12*, Chawa 101*, Cwi 163, Estera Chawa 82*, Izrael 312, Jakób 311, Juda 336, Lejbuś 311, Masza 73*, Pesa Hena 102*, Rochla 347, Szajna Chaja 77*.
Lewińska Liba 81*.
Lewinsztajn Frumeta 14*.
Lewkonja Kiwa 355.
Lewkowa Estera 309.
Lewkowicz: Abram (Abraham) 29, 308, 322, Alter 1'0*, Aron 29, Berek 353, Brana 7*, 309, Cerla 346, Chaim 312, (C)Hana 307, 322, Chawa 87*, Chuna 326, Cwi 51*, Dawid 38*, Ejdel 103*, Elijukim Gecel 47, Fajga 311, Trajne 32, Frejda 308, Frimet 103*, 352, Gela 313, (ówna) Gitel (Gitla) 29, 40*, 92*, Gerszon Dawid 38*, Hinda (Łaja) 91*, 313, Icchok 76*, Izrael Jehuda 98*, Jakób Josef 74*.

Lewkowicz: Jakób Mordchaj 33*, Jankiel 341, Laja (Łaja) 313, 347, Lajzer 313, Liba 324, 345, Machla Dyna 322, Marjem 75*, Mojsze Dawid 23*, (vel Kapelusznik) Mojsze Chaim 102*, Mojsze Josef 25*, Mojsze Szlama 102*, Mordchaj Szamaj 33*, Necha Jenta 347, Salomon 316, Sara Rajzla 347, Ruchla 333, 349, Samuel Meir 63*, Szraga Fajwel 89*, Trayne 33*, Zalma 334, Zeejw 43, Zelda Gnendla 328.
Lewkowiczowa Raszka 306.
Lewnhof Raszka 40*.
Liberberg Ryka 330.
Liberman: Chaja 90*, (owa) Cyrel 58*, 315, Dawid 347, Dyna 56*, 310, Estera 54*, Szlama 31*, Szymsze 318.
Libermentsz Jeremja 71*.
Libowska Szajndla Rojza 79*,
Librach: Estera Małka 86*. Krajndla 86*, Rojza 91*, Ryke 316.
Librecht Rajzla 52*.
Librecki Szloma 327.
Libusz Chana Fajga 86*
Lichmanowa Fajga 64*.
Lichtensztajn: Dyna 353, Ester (Gendla) 17*, 329, Majer 323, Menachem Manel 12*, Necha 109*, Pesa Rojza 335, Rywka 44*, Sura Ruchla 73*, 336, Szmul 90*.
Lider: Chaim Benjamin 113*, Josef 40*, Łaja 55*.
Lifman: Abram 307, Ryf(w)ka 313.
Ligowski Wolf 334.
Likier Dina 28*.
Likiernik 50, Mindel 310.
Liliensztern: Benjamin 27, Chaim Tojwie 75*, Noemi 31*.
Limbochińska Ita Jochewet 338.
Lindberg Machla 37*.
Linderman Frajdla Ita 331.
Lindenberg: Josef 97*, Sura 67*,
Lindensztain Mosiek 311.
Lindner Mojsze Meir 92*.
Lipel Judyta 109*.
Lipińscy Adam i Magdalena 20.
Lipińska Marjem 62*.
Lipkowicz: Jakób 344, Jehuda Lajb 70*.
Lipkowiczówna Sura Marjem 352.
Lipman: Bajla Krajndla 322, Chana 312, Machla 98*, Sura 86*, Samuel (Szmul) 22*, 24, 25, Szymel 320, Joselewicz S. Symcha 76*.
Lipmanowicz Dobryś 27*.
Lipowicz Szaja 353.
Lipska: Bajla 28, 208, Cypojra 15*, Sura 10*.
Lipski: 7*, Cwi 59, Fiszel 295, Hersz (Cwi) 14*, 49, 71, 185, Icchak 172, (Jehuda) Lejbusz 41*, 223, Lipman 321, Pinchas Jerachmiel 16*, 194, Zysman 26.
Lipszyc: Abram 334, Jechiel Wolf (Zeejw) 56*, 239, Mojżesz (Mosiek) 30*, 183, 210, 319, Łaja 101*, Necha Raca 111*, Szymon 96*, 278.
Lis Alte Estera 94*.
Lisek Bajla 355.
Liskowicz Mosiek 29.
Lisman Szajndel Rywka 103*.
Listowski Mordka Hersz 332.
Litewska(i): Tauba Dwojra 107*, (E. H.) Eli Hirsz 60*, 161, Mordchaj 31*, 32*.
Litman: Chana Kajla 77*, Dawid 60*, Marja 15*, 310, Mordchaj 98*, Rywka 15*, S. 50, Salomon (Szlama) 99, 100*, 101, Samuel (Szmul) 25, 26, 46, 56, 59, 108, 298, 307, Traca 56*, Wolf 308.
Litwak Meszulim Zysie 48*.
Liwska Rajza 331.
Lotenberg Izrael 325.
Löwi Ludwik (Jehuda Lajb) 76*.
Löwy Rozalja 53*.
Lubonicka Estera 329.
Lubanicki Ajzyk 328.
Lubelska(i): Chaim 103*, Dawid 315, Estera 90*, Gela 20*.

Lubińska: Chaja Hendel 12*, Chana Małka 109*, 292, Frajdla 18*, Juta 49*, Tojba Fajga 74*.
Lubiński: (Lubiner) Abraham 44*, 228, Pinchos 108*.
Lubliner Zindel 315.
Lubnicka Laja 354.
Lubocheńska Zelda 317.
Lubochińska(i): Szyfra 25*, 205, Abraham 65*, 245.
Luboszyńska Zysla 337.
Luftman Felicja 105*.
Luksenberg Szajnda 322.
Lunszycer 19*.
Lupiński Szraga Fajwel 12*.
Lutomierski Mosiek Jakób 314.
Lutotyńska Bejla 330.

Łada 19.
Łajchman Icyk 106*.
Łapowski Szyja 334.
Łaska Teofila 105*, 287.
Łaski: Abraham 47*, 61*, Aron 41*, Marcin (M,-Mordchaj Markus) 46*, 50, 230.
Łasser Szmul Gedali 352.
Łaznowska Michla 101*.
Łączkowski Szmul 351.
Łenczycki Mojsze 37*.
Łęczycka Pesa Estera 66*.
Łokczyński Szlama Zalman 87*.
Łokiecz Rywka 108*.
Łopatka: Abram 348, Mindla Rajzla 80*.
Łudzka: Rywka 69*, Fajga 59*.
Łudzki Jakób 50*.
Łukienicki Eliezer 85*.

Mądrala Chaim 15*.
Magdaliński Jakób 312.
Magnes Ruchla Łaja 80*.
Magnuszewski Berek 309.
Maharam: z Lublina 163, z Pragi 163.
Maharsz z Ostroga 163.
Majbaum Salomeja 331.
Majcher Abram 311.
Majer: Bajla 340, Szajne Rojza 95*.
Majeranc: Hercke 318, Natan 35*, 216.
Majerowicz: Hinda 53*, Mendel 316, Tojwia 58*.
Majus Józef 22.
Majusówna Szajndla 29.
Majzner Necha 84*.
Makowska: Fradl 104*, Machla 346.
Malc Mindla 331.
Malinowski Gerszon 343.
Malińska Ruchla Laja 333.
Malski Szlama Josel 348.
Małkowicz Perla Małka 354.
Małogołd Rafa(e)l 353.
Monachium Ruchla Laja 349.
Mandel: Sura 319, Szmerel 314.
Mandelbaum Rywka Jenta 103.
Mandelcwajg Ber Abe 353.
Mandelmilch 54*.
Manes Rajzla Mindla 338.
Manhajt Izrael 79*.
Manowicz Sura 54*.
Mantinband Markus 100*, 281.
Maranc Chana Dobra 109*, 293.
Marek Abraham 29.
Margol Hende 315.
Margul: Hersz 312, Marja 313.
Margulies Icchok 82*.
Markiewicz: Abram Icek 333, Ajzyk 9*, Icchak Ajzyk 173.
Markawicz: Ali Abrem 351, Frajdel 75*, 313, Gitla 79*, Izrael Josef 48*, Juda Majer 349, Krajndla Pesa 39*, Małka 327, Moszek 321, Ruchla Łaja 40*, Szlama 50*, Szmul 67*.
Markowiczowa Cywja 79*.
Markus: (C)Haim 340, Chaja Sura 76*, Eyzyk 310, Josef 63*, Juta Dwojra 28*, Liber 351, Pesa 312, Szlama 60*, 321.
Marokko: Aszer Lemel 78*, 259, Fajga Majla 27*, Frajda 72*, Mendel 321, (Maroko) Rajzel 58*, 240, Sara Fajga 106*, 288.
Marzyńska Geta 316.
Masło: Icchok 100*, Rajza 75*.
Maszbyc Rywka 347.
Maszlanka: Aron 329, Jenta 83*, Sura 43*.

Matus Abram-Jakób 100*.
Mazur Zisla 103*.
Mec Chaja Sura 48*
Mędlowicz Abraham syn Lewiego 56*.
Mejerowicz Jenta Jochwed 101*.
Melowa Rywka 335.
Mełamed Izrael 337.
Menachem Mendel: syn Mojżesza 22, rabin Zduńskiej Woli 67.
Mendelowicz Chaim Dawid 314.
Mendelson Josef Jehuda Lajb 70*.
Mendlowicz: (Lewin) Abraham (Abram) 22, 350, Ceril 85*, Liba 331, Szajndla 88*.
Menkes Tauba 316.
Mermelsztajn Josef 95*.
Mertz Szulim 94*.
Messing: Cwi 53*, Hena Fajga 56*.
Mesz Ejdla 328.
Meszamesz Jonkiel Josef 18.
Michałowicz: Dawid 64*, Jehuda Lajb 37*, Machla Hendla 47*, Małka 314, Michał 12*, 311, Meir Michał 95*, Mindla 353, Pesa 34*, Szyfra 78*, Zelig 335.
Michałowiczowa Krendel 310.
Michalowska Rojza Juta 25*.
Michelson Ruwin 344.
Miedzińska Estera Łaja 88*.
Miedziogórski Mojsze 98*,
Miedzyrzecki Dawid 310.
Migdał: Mojsze Aron 103*, (Mygdał) Zysla 329.
Mileska(i): Izrael 26, Rachel 26,
Milewska(i): Golda 312, 323, Hersz 308, Icek 306, Juta 44*, Rojza 310, Ruchla 308.
Milich: Izrael 103, 302, 320, Jakób-Fiszel 100*, Pesa Czarna 96*,
Miller: Gela Frajda 324, Liba 355.
Milsztajn Chaja 95*.
Minc: Aszer Zelig 80*, Hinda Małka 84*, Rywka Bluma 72*.
Mincberg Tauba 304, 342.
Mindelmilch Gitla 32*.
Mintz Rywka 308.
Miodowicz Rywka Łaja 102*.
Miss Josef-Józef 48*.
Mitler: D. Masza 33*, Jankiel 338, Jakób Jozef 27*, Liba 83*, Szmul Zajwel 325.
Mitzówna Mirla 43*.
Miżes Zajnwel 106*.
Mlawer Rachel 109*.
Mławer: Chana 94*, Tauba 100*.
Mrzygłód: Abraham 57, 58, 97*, Dawid 300.
Mojżesz: syn A. 56, syn Arjela 22, Icchak 57, syn Izaka 22, krawiec 80, Ruchla 339, syn Wolfa 166.
Monat Gitel 102*.
Monchajtowa Cyrel 324.
Mondrala (C)Hana Bajla 337.
Mondrowicz Abraham Cwi 53*.
Mongejt Brandla 334.
Moralna Ruchla 349.
Mordchajerowicz Perla 28*.
Mordhejrowicz vel Ajnelbaum Czarna Złata 36*.
Mordkajewicz Estera 22*.
Mordkowicz: Rachel 57*, Harlson 106*.
Mordowicz: Moszek Jakób 343, Pesa Fajga 73*.
Morgensztern: Brucha Szyfra Marjem 74*, Bra(j)na 246, 335, Chaim Ber 113*, Chana Sara 264, 340, Josef 46*, 230.
Morkowicz Fiszel 331.
Mornel: Estera Gitla 31*, Pesach 31*.
Mornelowie 213.
Morzygłód: Dawid 312, (Możygłód) Hanna Frayda 308, Zyska 313.
Moskiewicz Ester 339.
Mosling Icek 348.
Moszkowicz: Abraham Abe 59*, Aron 17*, (Kochański) Awigdor 23, Berek 310, Boruch Bendyt 40*, Chaja Hudes 347, Chaja Sura 309, 327, Eli 113*, Fajwel Elja 338, (C)Hana 325.

Moszkowicz: Hersz (Cwi) 55*, 329, Hendla 51*, Jukiel 336, Łaja 42*, 324, Michał Berek 351, Majer 337, Mojsze (Mosiek) 105*, 322, Małka Ch(H)ana 309, (Orbach) Mendel 22, Pasia Ruchla 318, Ruchla 69*, 320, Rywka 15*, Rykiel 332, Sara Frajda 29*, Sura 59*, Szaja 336, Szajna Berta 325, Szlama 51*, 309, Szmul Jona(sz) 349, Szyfra 336, Tauba Chaja 94*.
Moszkowska Chana Udla 63*.
Moskowicz: vel Wołkowicz Chaim 111*, Cudyk 109* Mendel 20*, Szajna 342, Szmul 83*.
Motyl Szmul 350.
Mularska: Chaja Sura 101*, Chana 26.
Mularski: (vel Sieradzki) Abram 310, 336, Icchok 60*, Jehuda Lajb 14*, Rechel 310.
Muszkat Szlama Lajb 86*.

N. N. Chana 12*.
Najfeld: Chaja 352, Dwojra 53*, Izrael 318, Moszek Wolf 329, Pesa Dwojra 103*, Szaja 326, Szajndla Małka 60*.
Najgarten Mojżesz 89*.
Najhaur Dwojra 325.
Najhaus: Juta 60*, Laja 330, Lajb 27*, Zajwel Wolf 320, Zejw Wolf 29*.
Najmark Mojżesz Iszajohu 54*.
Najman: 70*, Abe 319, Bajla 334, Bejnisz 333, Chana Ita 329, Dawid Eliezer 87*, Eliezer 72*, Estera 320, Fajga Rajzla 57*, (C)Haim 319, (C)Hana 318, Jakób 316, Jehuda 41*, Jehuda Mojżesz 84*, Mendel 353, Rechla 107*, Ryf(w)ka 324, Rywen 327, (S. W.) Sender Wolf 60*, 161, Sura 309, Sura Marjem 57*, Szprynca Frumeta 82*, Szymon 316, Zisel 309.
Najsztat Chaja Hendla 49*.
Naparstek Szmul Grojnem 111*.
Nasielska Fajgla Rywka 86*.
Natanowicz Chawa Manel 85*.
Natansohn Elka 54*.
Natkiewicz Eliezer 103*.
Natkowicz Laja 310.
Naumberg: Chanoch Henoch 9*, 173, Chaskiel (Jechezkiel) 14*, 61, 109, 247, Estera 8*, 172, Józef 337, Josef Efraim Fiszel 88*, Josef Symcha 77*, Judel 64*, 245, Menachem Mendel 98*, 279, Rywka 82*, 265.
Nayhaus Lewin 308.
Naury Eljasz Rubin 310.
Nejman: Dawid Lipman 342, Chaja Fajga 87* (C)Haja Rejzla 342, (C)Hana Mejta 329, Estera 107*, Izrael 354, Mindla 338, Mirla 82*.
Nendlisz Binem Symcha 337.
Nelken: Michał 107*, 291, Sura Laja 354.
Neufeld Marja 323.
Neuhaus Lewi 299.
Neusztat Judes 345.
Neyhaus Rufka (Rywka) 309.
Neynadel Michał 306.
Nicka Masza 44*.
Niedźwiedź Kajla Sura 341.
Niemiecowa Dwojra 78*.
Nitenberg Dawid Elimelech 56*,
Nitka: Chaja Perla Laja 96*, Icchok 54*.
Nitke Meir 63*.
Niewiadowicz Icchok Josef 108*.
Nogacz: Małka 322, Rywka 70, Sura 316.
Nomberg: (C)Hana 334, Chaskiel Mordka 339, Masza 327, Mirla Marjem 71*, Rajzla 61*.
Noskowa Golda 308.
Natarjusz Szmul 14*.
Notkowicz Frajdla 58*.
Nowak: Abraham 54*, Naftali Kalman 91*.
Nowograd Cwi Icchak 86*,
Nowotny God Litman 90*.
Nuchemówna Simele 307.
Nusbaum H. 38.
Nusbaumowa Raca 108*.

Nutkiewicz Fajga Sura 343.
Nutkowicz: Hinda 15*, Mojsze Izrael 31*.
Nyssel: Chana 80*, Iszajohu Nisan 83*.

Obeljow Chana Sura 113*.
Oberman: Abe Lejb 340, Frajda 72*.
Odeska: Chawa 75*, Marja. 307, Ruchla 28*, Ryf(w)ka 310.
Odeski: Jakób 96*, Mojsze 12*, Szlomo (Salomon, Zalman, Zolna) 21*, 24, 49, 56, 59, 71, 108, 200.
Ofenheim Elijohu Eliezer 100*.
Ofner: 164, Chana Rojza 45*.
Ojzer syn M. 23*.
Ojzerowicz Mojsze Jehuda 63*.
Okno Lewek 345.
Okręt Sura 70*.
Oks Jehuda 89*.
Olembinowa Mirla 330.
Olewski Lewek 351.
Olszer: Meir Dawid 40*, Fajwel (Szraga) 96*, 278.
Olsztajn: Abram Menachem 95*, Ajdel 78*, Blima 348, Estera Marjem 62*, Dwojra 84*, Gela 310, Jakób 58*, Mojżesz 9*, 173, Taube Leja 333.
Opatowska Ruchla 54*.
Opatowski: Chaim Mojsze 109*, Izak Salomon 75*, 256, Lewi 256.
Opoczyńska: Cypa 319, Hinda Blima 331, Ita 319, Szajndla 345.
Opoczyński: Icchak 176, Jankiel 313, Szapsia 320.
Opolas Mordchaj Szmul 27*.
Orbach: Awigdor 29, Estera Liba 49*, (C)Hana 340, Icchak 67*, Jechiel 53, Jehuda Lajb 48*, Łaja 51*, Łaja Mirla 58*, Menachem Mendel (M. M. Mendel) 19, 24, 25, 26, 47, 49, 50, 52, 56, 58, 59*, 60, 71, 108, 109, 154, 300, 315, Michał 49, Mindel 59*, Mojsze Jakób 59*, 241, Natan 66*, Rachel 13*, 179, Ryf(w)ka 308, Szajndla 23*, 332, Szlama (Zalkind) 31*, 34, 42, 49, 52, 58, 59, Szmul-Szmelke 35*.
Orbachowa (C)Haja Ruchel 324.
Ordynans: 47, Fajga 318, Gite 308, Hersz (Cwi) 22, 29, 46, 56, 298, 307, Róża 29.
Orner: Hendla 314, Jachet 77*, 258.
Orzełek: Aron Hersz 310, (Orzołek) Bluma 312, Chaim Zejw 60*, Fajgla 53*, Hanna Tauba 310, Jehoszua Hersz 31*.
Orzechowski: Chaim 60*, Icchok Icie 103*, Szapsia 331.
Osiak Mordchaj 26*.
Ostrowska Sura Rywka 109*.
Ostrowski Szmul Zajnwel 58*.
Ostwind Moszek 333.
Oszowski Abe 334.
Oszerowicz Łaja 59*.
Oswald Icek Aron 336.

Pacanowska (C)Hana Rojza 351.
Pacanowski Izrael 343.
Paciorkowska Blima Marjem 355.
Pakentreger Josef Eliezer 83*.
Pakuła: Estera Małka 323, Josek 343, Juda 322, Masza Ejdla 19*, Mordchaj Gedalja 77*, Lejzer 328.
Paliwoda Pesa 80*.
Paluch Pinkus 29*.
Pałczyński Mordchaj Menachem 96*.
Pałowska Cyfra 314.
Pańska(i): Abraham 19*, 197, 314, Hersz 71, Ruchla 99*.
Parzęczewska: Sura Frymet 93*, Telca 32*, 213.
Paris Fiszel 312.
Passyrman: Dawid 311, Rouza 311.
Paszkowicz Rywka 76*.
Pat Ruchla Leja 355.
Pawłowicz: Rywka 11*, 162, Rywka Ruchla 12*, Monic 310.

Pawlowska Tojba Hinda 67*.
Pącz: (Pantsch) Cwi Hirsz 50*, Gedalja 23*.
Pełc: Chaim 69*, Cwi Michał 32*, 213, Estera 32*, 213.
Pejskowicz Rywka 329.
Pełta: Jakób Josef 83*, Jehuda Lajbuś 51*.
Pełte Sura Rywka 339.
Pełzowski Jakób 20.
Penczak Blima Ruchla 84*.
Penzel Fradla 350.
Percyk Michel 350.
Perelsztajn Juta 27*.
Perkel Chanoch Henoch 99*.
Perl Abram Dawid 341.
Perle Dawid 114*, 296.
Perlmuter: Bina 24*, Eliezer 79*, (Perelmuter) Ester Rywka 335, Szajndla Litka 58*, Lejzer (L.) 161, 261. Lipa Jechiel 53*, Lubcza Chaja 87*, 270.
Perec: Josef Dawid 25*, Cudyk 9*.
Peter Hela 348.
Pessa Icchak Jakób 104*.
Petersil-Pietruszka Icchak Dawid 29*.
Piątkowski Michał 315.
Piechota Berel 327.
Piernikowska Liba 313.
Pietrkowska(i): Hinda Chaja 349, Pesa 92*, (vel Lewkowicz) Abe 344, Anszel 354, Zejw 54*.
Pietrokowski: Gersz 344, Jehuda 58*.
Pietrowicz Eliezer 78*.
Pietruszka Jocha Kajla 352.
Piguła: Estera 71*, Rywka 17*.
Pik: Chaim 350, Ruchla 66*.
Pilgrym: (Pilgrin-Pilgrom) 7*, 171, Fiszel 31, Hinda 348, Lejb Dawid (Lejb) 23, 49, Marja (Marjanna) 31, 308, Matla (vel Fajga) 107*, 290, Mosiek (M. Mojżesz Lejb) 34*, 49, 50, 52, 53, 59, 71, 217, Mojżesz Zejw 22, 36*, Rywka 17*, 195. Sura 319, Jeszaja 107*, 290.
Pilwerman Hersz 328.
Pinczewska: Cypa 322, Rywka 25*.
Pinczewski: Jakób Josef 53*, Jakób Mordka 321.
Pinchas: syn Chaima 22, syn Cwi 22.
Pinkus Hanna 306.
Pinkusowa: Bajla 6*, Syme 307.
Pióro Mojsze Eli 110*.
Piotrkowska(i): Bajla 23*, Chana 347, Dawid 43*, 87, Dwojra Rywka 351, (C)Hana 316, Gerszon 66*, Gitla 63*, 344, Gitla Szajndla 335, Estera Małka 318, Rywka 340, Szulim Abraham 42*.
Plamholc Bajla 319.
Platke Cypojra 105*.
Platowicz Mojżesz 101*.
Płachta: Judyta 107*, Mendel 20.
Płanczner Dwojra 355.
Pławicz Menachem Mendel 64*.
Płocka Chana 69*.
Płotnik Szymszon 337.
Pociąga Hersz Lajb 311.
Pochlewnik Hersz 346.
Padgórska (C)Haja (C)Hana 319.
Podgórski Jakub 345.
Podrgał Marjem 333.
Pokroński Chaim 346.
Pokrzywa: Chaim Zysza 69*, Cwi Hirsz 69*, Tauba 21*.
Polański Kalman 71*.
Połczyńska Necha 354.
Pomeranc: (C)Haja Dwojra 319, Efraim 39*, 40*, Frajdla 54*, Łaja 98*, Icchok Ajzyk 75*, Szlama Jehuda 56.
Ponowski Nuchim Dawid 94*.
Popowska Fajga 58*.
Portugał Nusen 327.
Portygał Małka 327.
Posladek Szmul Josek 321.
Poszladek: C(h)ana Ajdla 353, Michał Dawid 82*, Ruchla 340.
Posner Dawid Tejwel 277.
Potasz Fajga 344.
Potasznik: Fajga 29*, Jehuda Lajbuś 37*.
Potaszyński Wolf 345.

Poznańska: Chaja Małka 62*, (C)Hana 354, Małka 15*, 192, Ruchla 49*, R(i)ywka 314.
Poznański: Aleksander (Jehoszua) 73*, 254, Izrael Kalmanowicz 50, 53, 59, 61, 65, 77, 102, Kalman 12, 14, 15, 186, Mojżesz 68*, Mordechaj Meir 304, 342, Pinchas 12*, 177.
Poznański Szymon 56*.
Pozner Dawid Fajwel 95*.
Prajs: (Chaja) Brajna 34*, 64*. Chaja Sura 347, Iszajohu 92*, (Prajs) Jojne 342.
Prajzes Dwojra 343.
Praszker (Praszkier): Hirsz Lajb 304, 342, Tauba Jenta 80*, 262 Wolf 338.
Prasznowski Izrael 314.
Presman Blima 55*.
Printz: Ester 306, Moszek 297, 306, (Prync) Rojza 88*.
Prune Zelda 322.
Pruska Perel Rajzel 323.
Prussak (Prusak): Abraham 246, Abram J. 50, Abraham Lajb 65*, Abraham Mojżesz 95*, 277, Sura 88*, Szyfra 313, Zyse Taube 315, Tauba 95*, 277.
Prusznawski Josek 315.
Prusznewska Ejdla 40*.
Pruszynowkki Jakób 42*, 227.
Przedborska: Fajga 104*, Frymeta 340.
Przedborski (?): Ezriel Jehuda 17*, Dawid 48*, Hercke (Naftali) 63*, 334, Jakób 316, Szymon 28, Szrage Fajwel 23*.
Przetowska (C)Haja Sura 325.
Przewoźnik Gołda 27*.
Przygórska (?) Hinda 41*, 224.
Przygórski: Mojżesz 106*, 289, Szmul 94*.
Przyrównik (C)Haja Sura 307.
Przyrównicki: Dow Berl 47*, Hersz 310.
Przyskier Abram Abe 26*.
Przytykowicz: Hinda Kajla 76*, Icchok Cwi 94*.
Pszanowska Raca 60*.
Ptakuł Abraham Jakób 102*.
Pukacz Alte(r) Rachmi(e)l 326.
Pulwermacher Hersz Lajzer 324.
Purman Ejdla Marjem 60*.
Pytel: Abram 317, Elijohu Cwi 49*, Ruchla Łaja 352.

Rabinowicz: Chaja Fajga 34*, 214, Frumeta 86*, Jakób 330, Mojżesz 21*, Mojżesz Zalman 79*, Szlama Cwi 108*.
Radomer Fajwel 318.
Radomska: Sara Judyta 108*, 291, Zofja 342.
Rodoszycka Rywka 88*.
Radoszycki: Icchok 41*, Mojsze Mordchaj 106*.
Radzanower Jakób 103*.
Rodzinower Hirsz Meir 176.
Rafael 161.
Raj Chaja Sura 342.
Rajbenbach: Bajla 338, Icchok Dawid 36*.
Rajch: Moszek Jakób 347, Rajzla (Rojza) 74*, 336.
Rajchbart Bajla 108*.
Rajchblat Aron Cwi 22*.
Rajchman: Majer Jakób 106*, 350, Mojsze Josef 57*.
Rajn Chaim Ber 342.
Rajngewirc Ruchel Łaja 319.
Rajner Rozalja (Rojza) 53*, 328.
Rajs Dyna 355.
Rajzen Abram Moszek 351.
Rapapek Jukiel 57*.
Rapaport: Chaja 75*, Chaim Josef 46*, Gołda 311, (Rapport) Fałek 325, (Rappeport) Fanny 107*, Icchok 55*, (Rappoport) Jakób 347, Naftali 107*, Rywka 336, (Rappaport) Tauba Juta 57*, (Rappaport) Zelman 314.
Rasz Estera Dwojra 110*.
Raszewska(i): Fajwel 323, Pesa Chaja 349, Rajzla 352.
Raszgold Gitla 99*.
Rawicka(i): Benjamin Josef 332, Nysan Dawid 98*, Sura Jenta 41*.

Rawicz Szymon 50*.
Rawska: Chaja 329, Cwetla 345.
Rayze Bluma 308.
Rechman Laja 351.
Redlich Chaim Lejbuś 346.
Regensberg Hersz Wolf 111*.
Rembelińska (C)Hana Cyrel 322.
Repsowa Sura Hinda 334.
Resler Eliezer 28*.
Reszman Czarna 114*.
Retnińska(i): Pesa 316, Jakób 298.
Richterman Gitla 111*.
Ritter Tojwie Jehuda 31*.
Ritterband Icchok(?) 23*.
Riwak Dwojra Hendla 89*.
Robin Moszek 348.
Rochenson Bajla Rachel 63*.
Roitsztajn Rochma 312.
Rogozińska: Blima 41*, Dwojra 309, Gitla 81*, Frajdla Etla 330, Ruchla 5*.
Rogoziński: Hersz 308, Meir 48* Mojsze (Mosiek) 6*, 169, Nusen (Szlama) 311, 349, Rafał, 98* Kasryl 329.
Rokicki Cwi-Hersz 53, 56, 59, 297, 307.
Romanowicz: Chaim 60*, Lajzer Hersz 316, Rywka 65*.
Rotberg: Chana Bajla 64*, Fajga 32*.
Rotenbach: Cypa 322, Liba 94*.
Rotenberg: Icchak Michał 64*, Nechuma Judyta 47*.
Rotensztajn Gelade 20*.
Rothazer Małka 75*.
Rotkopf Fajga 111*.
Rotman: Hersz 349, Rajzla 73*.
Rotsztajn: Abram Zyskind 351, Szlama 23*.
Rotszyld Szamaj 50*, 234.
Rozanek Tauba Łaja 89*.
Rozanes: Dawid Eljasz 283, Fiszel Jeruchom 72*.
Różański Abraham Mojsze 47*.
Rozen: Blima 104*, (Chawa) Estera 68*, 348, Icchak 61*, Jachet 62*, Jakób (Szulim) 57*, 340, Jonas 325, Marjem Estera 343, Netla 65*, 333.
Rozenbach Ester 337.
Rozenbas Genendel 317.
Rozenbaum: Bajla Judyta 98*, (C)Haje Sura 308, Mirla 353, Szlama Zalman 41*, Szmul Meir 53*, Sura Rywka 81*, Uszer 109*.
Rozenberg: Abram Mordka 348, Aron 105*, Aron Jochanan 10*, 286, Berek 349, Chawa 106*, Hinda 53*, 73, Icie 103*, Lajbuś Mendel 327, Manes, 334, Rafał 89*, 271, Sura Małka 67*, Szmul 340, Trana 353.
Rozenblat(t): Dawid (Cwi) 15*, 193, Dawid Szaja 50, Józef 329, Mojżesz 26*, 206, Menachem Manele 26*, Pinkus 332, Rajzla 93*, Rywka 83*, Tauba 87*, 269.
Rozenblum: Abram 113*, Cwi Hirsz 104*, Dawid Szlama 35*, Gołda 348, Icchok Ajzyk 37*, Jechil Michał 303, Jehuda Menachem 105, Małka 61*, 332, Michał 341, Szlama 335, Tauba Fajga 255, Zelig 90*, 343
Rozencwajg: Abraham Cwi 58*, Bas Szewa 57*, Genendla 233, Laja 326, Małka 25*, Pessa Łaja 354, Szewa Sura 85*, Szraga 71*.
Rozenes: Elijohu 101*, Nechemja 58*, Tobias 348.
Rozenfeld: Bajla 99*, Chaim Meir 95*, Dawid Cwi 108*, Icek 341, Józef 328, Mindla 340, Rebeka (Rywka) 93*, 275, Sura 103*, 332.
Rozengarten: Mojsze Abraham 101*.
Rozenkranc: (C)Hana 91*, 343, Efraim Fiszel 94*, Frymet 318, Mojsze Aron 56*, Rojze 80*, Sura 35*.
Rozenman Mindel 323.
Rozenowicz Estera Małka 348.
Rozenszaft Noemi Mindla 84*, 267.

Rozensztajn: Efraim Eiszel 19*, 197, Estera 318, Hirsz Lejb 272, Jehuda Cwi Hirsz 90*, Lajzer 316, Perla 327.
Rozensztauch Szajndla 83*.
Rozensztrauch Rojza 96*.
Rozenthal (Rozental): Anna 60*, Józef (Jozepf) 57*, 239.
Rozenwalter Małka Gitla 28*.
Rozenwasser (Rozenwaser): Chaja Ruda 61*, Fajga 17*, Jehuda Lajb 42*, Josek 314, Pesa 107*. Manes 345.
Rozman: Merdka, Gimpel 326, Rywka Rojza 82*.
Rozner: (C)Hana 316, Glika 319, Kajla Fajga 321.
Rubin: (owa) Chana Fajga 59*, Dawid 328, Eber 354, S. Ester 45*, Sura 330, Szaja 342, Tauba Łaja 59*.
Rubinowicz Godel 330.
Rubinsztajn: Abram Moszek 354, Debora Pesa 101*, 282, Izrael Cwi 17*, 195, Szapsel 327, Szymon 345, Towia 336.
Rudak Jachet 309.
Rudecka: Bejla 310, (C)Haja 306, Ite 315, Izrael 319.
Rudzińska Chaja 332,
Runbakin Wiktor 80*.
Rundsztajn: Gołda 317, Liba 105*, Mojsze 81*, Zysla Rywka 94*.
Russ Sura Rywka 305, 354.
Russak (Rusak): Arje Lajb 86*, Estera 62*, 243, Klojnimus Kałmen 30*, Pinchos Aron 23*.
Rybak: Estera 77*, Sura Rywka 328.
Rydzyński Moszek Dawid 352.
Ryferban Mordko Aron 316.
Ryszpan: Chaja 345, Szaja Icek 334.
Ryterband: Dwojra 106*, Mojsze Aron 68*.
Rywalska Ruchla Laja 79*.
Rywalski Eliezer 97*.
Rzepkowicz Eli 113*.
Rzepkowska Pesa 341.
Rzewska: Dyna 328, Mindla 317, Szlama Mendel 57*.
Rzeźnicki Szmul 350.
Rzgowski Arje Michał 327.

Sabat Szejna Tauba 27*.
Sadokierski: Chaim 102*, Mojsze 88*, Stanisław 838.
Sadowska Marjem Małka 66*.
Safir Bajla Złata 87*
Salecka: Ryf(w)ka 326, Gitla 352.
Salecki Aron 316.
Salomon: 42, (Salamon) Abram Boruch 341, Chaja Marjem 78*, Ester Małka 36*, (Salamon) Lewek 28, Szmul Lejb 329.
Salomończyk Jakow 350.
Salomonowicz: Bluma 318, Chaja Łaja 76*, (Salamonowicz) Jankiel 338, Lewek 22, Masza 63*.
Saltzman S. J. 56.
Samsón-krawiec 53.
Samsonowicz Elimelech 115*.
Samuel: syn Aszera 22, 23, Cwi 102, Icchok 103, syn (J.) Jechezkiel 23, 56.
Sandler Nadieżda 84*.
Sandowska Laja 353.
Sawicki Aron Chaim 78*.
Schreiber Pesa (Pola) 247.
Segall J. Dr, 37.
Segał: 50, (C)Haja 326, (Sygał) Chana 328, Eliezer 9*, (Sigal-Sygał) Szmerł 10*, 22, 49, 56, 108, 174, Szlomo 23, Zysman 49, 57, 344.
Sejbert Eliezer 20*.
Senator Josef 73*.
Senber Gitel 104*.
Sencinowski Kałma(n) 325.
Sendacz: (Sendocz) Jakób Majer 335, Rywka Łaja 99*.
Sender: (owa) Frajda 309, Jehuda 22*, Pesa 45*, Szmul Rubin 71*.
Sendowicz(owa) Libe 306.
Sendrowicz Abram Klajnimus 102*.

Sendowska Ita 320.
Sendowski Joel 339.
Sengteller Franciszek 28, 29, 30.
Sieczkowska Chaja 332.
Siekierski Josek 307.
Sieradzka: Fajga 93*, vel Mularska Fajga Łaja 32*, Hena (Hendla) 51*, 341, Kajla 319, Sura 317.
Sieradzki: Abram 78*, 260, Ber (Dow) Szoel 69*, 335, Icek Jakób 327, vel Mularski Jakób 40, 49, 100, 101, Majer 320, Mendel 61*, Pinchas 82*, 264.
Sikawski Josek 49, 57.
Silber Hersz 310.
Silberbaum Wiktorja Gabryela 106*, 287.
Silberman Mojżesz 17*.
Silberszac Szabsaj 41.
Silbersztein: Joachim 69, 249, (Silbersztajn) Liba Chana 54*.
Silnicka Sura Rywka 28*.
Silski Jakób 88*.
Simchowicz Cwi 9*.
Sinat Ita 345.
Siorke Moszek 337.
Skosowski Jehuda Tratel 73*.
Skrobisz Estera Małka 320.
Skornicka Cwetla Laja 353.
Skosowska: Chaja Liba 344, Estera Rajzla 109*.
Skurkowska Chaja Sura 81*.
Slepoń Perel 319.
Sławińska Ruchla Łaja 332.
Słodkiewicz: Chaim Józef 331, Mendel 333.
Słodowska Bajla 109*.
Słodzińska Hinda Frymeta 53*.
Słodziński Ichezkiel 66*.
Słomnicki Hersz 310.
Smekonowski Judel 315.
Smoliński Hersz 349.
Smorgońska Nechoma Roch. 340.
Spiwak Neta 51*.
Sobocka Cypa 349.
Sobocki: Chuna 313, Cwi Hirsz 103*.
Sobol Szaja 355.
Sochaczewska: Chana 47*, Gitla Rajzla 322, Juta Małka 26*, Minka Rena 25*, Zalma 327.
Sochaczewski: Jakób Wolf 113*, Jehuda Lajb 100*, Szmul Falek 78*, Zejw 22*.
Sokołowski Mojsze 78*.
Solecka Mindel 311.
Sołecki: Chaim 317, Dawid 307.
Sompolińska Łaja 86*.
Sompolska Rajzla 318.
Sonenberg: Mendel 310, Pinkus 20.
Sosnowska Ruchla 346.
Sotecki Ajzyk 51*.
Stajnfeld Szmul 314.
Starkman Feigel 45*.
Stępa (Stempa): Elijohu 90*, Sura 83*.
Steinhauer Dawid 91*.
Stojanowski Cejman 339.
Straszak Blima 44*.
Strużek Estera 354.
Strycharz: Jakób 312, Zalman Lajb 72*.
Stryczek Mosiek Mendel 327.
Stryk Dawid 313.
Strykowska: Blima 344, Fajga 23*, Małka 352, Perle 347.
Strykowski: Abram 87*, Dawid 18*, Icchak 83*, Jeruchom 36*, Majer 71*, Rafał 341, Szmul 354.
Studniewicz Abram 326.
Strzyżewska Masza Mechla 338.
Srzyżewski Hersz Józef 328.
Suchawolska Perla 103*.
Suess Minna 74*.
Sułkowiak Rywka 335.
Sumeraj: (Szumerain) 160, Aron 319, Chaim Dawid 54*, Chana (Łaja) 84*, 317, Dwojra 61*, Fiszel 351, Frajdla 323, (Szumerajn?) Frumeta 10*, Icchak Dow 50*, Jehuda Arje 81*, Hersz 328, Mojsze 39*, Sura Rywka 351, (Sumeray) Szlama 307, Szmul 46*.
Susek Szoel 71*.
Swarzeńska Fradla 352.
Swarzyńska Zysla 312.

Swerczewska Rywka 336.
Swentowicz Szlama 335.
Swientowicz Szajndla 342.
Syn Cwi Meir 99*.
Syna Josef 108*.
Synat Jakób 320.
Sypienik Jakób 310.

Szabsiowicz: Berek 315.
Szach 163.
Szachmal vel Jakubowicz Mosiek 317.
Szadkowski Chinuch Dawid 58*.
Szafir Matysjohu Jeremja 96*.
Szafman Josif 349.
Szaja Abram Icek 353.
Szajdwaser Chaim 39*.
Szajewicz: Chaja 352, Kit Lajb 328.
Szajnholc: Chawa 62, (Szanholc) Elchanan Icchak 89*, 271, Eljasz 354, Icchak 98*, (Szejnholc) Josef 57*.
Szajnfeld: Izrael Mojżesz 289, Jakób Gabryel 107*.
Szajniak Taube 344.
Szajntal Mendel 350.
Szalom Cwi rabin zgierski 67.
Szałdajewska Rejzla 333.
Szampanier Szyfra 339.
Szancer: Chaim Natan 76*, Majtla 58*.
Szandobylska vel Lubelska Cypa 33*, 321.
Szaniak Tauba 49*.
Szanowski Dawid 340.
Szapiro Pinchas Szmul 82*.
Szapszewicz Hersz 325.
Szarf Fajga Jenta 71*.
Szarke Mordke Pinkus 316.
Szatkowska: Gołda 343, Klara 323.
Szatz (C)Haskiel 308.
Szczakowski Zelig 327.
Szczawiński: 32, Szymon 33*.
Szczepański Dawid 323.
Szczupak Lewek 341.
Szczygielska Ita Laja 340.
Szczygielski Icek 328.
Szefner: Abram (Jekel) 16*, 194, (owa) Ajdla 333, Dwojra 69*, Fiszel 70*, (owa) Ester 309, Marja 307, (ówna) Łaja 320, Sura Rywka 35*, Walek 307, Zysla 94*.
Szejman Becałeł 98*.
Szejnzylber Mindla 336.
Szeluh 163.
Szenicka(i): (Szienicka) Blima Masza 323, Izrael Alter 28*.
Szepsel Bajla 99*.
Sz(i)eradzka(i): Kalja 25*, Szulim 331.
Szczupak (C)Hana 349.
Szczycki Zelig Jakób 343.
Szerakowski Aron Dawid 48*.
Szerniłowska Gitla 91*, 273.
Szereszewska (Szeroszewska) Perla Mindla 50*, 232.
Szereszewski Lajb 94*, 276
Szklankiewicz: Brana 77*, Estera 91*.
Szlach Eliezer 113*.
Szladkowska Sura (Szajndla) 31*, 48*.
Szlajfman Cypa 351.
Szlam Elja Fajwel 327.
Szlamowicz: Chaja Taube 352, Herszlik 321, Hinda 15*, Izrael Mojsze 17*, 196, Jakób 91*, 352, Leja 109*, 293, Marek 29, Sura Pesa 111*, Tauba 65*.
Szlesser: Abram Szlama 328, vel Rozensztajn Chaim 50*, Gitla Dwojra 65*, Szlama Zalman 33*.
Szlesinger Rudolf 329.
Szlifkowicz: (Szliwkowicz) Fajga Tauba 98*, Manes Wolf 59*, Wolf Ber 331.
Szligielska Chaja Ruchla 105*.
Szlomo Icchak syn M. 23.
Szlosberg: Cwi Hersz 102*, 283, 345, Hinda 48*.
Szmalewicz: Brandla 333, Elukim 353, (owa) Rywka Cyrla 69*, 153, 252,
Szmedra Dyna 345.
Szmucek: Izrael Dawid 70*, I. 154.
Szmuczyk Chana Bajla 79*.

Szmulowicz: Abram Szmul 325, Aleksander Zyskind 52*, Chaja Jachet 89*, Chana Masza 72*, 253, Chana Szajndla 68*, Chawa 323, Fajga 68*, Fajwel 313, Icchok 85*, Józef 29, Marjem Rywka 336, Mojsze Jehuda 40*, (ówna) Necha 29, Rajzel 309, Ruchla 23*.
Szmulówna Rayzel 307.
Sznajder: Rajzla 340, Sura 18*, 314.
Sznaps Moszek Berek 340.
Szniatowska Szajndla 349.
Sznicer Mordka 312,
Szniter Chana Marjem 48*.
Szostakowski Mordchaj Jehuda Lajb 79*.
Szosza Gołda 318.
Szotlam Estera Ruchla 39*.
Szotland: (C)Hana 353, Rywka Chawa 84*, Mordka 327.
Szpajerowa Hena Brana 341.
Szperek Chaja Sura 353.
Szperling: Estera 348, Jochwet 329, Juta Laja 43*.
Szpicak Frajda Bajla 350.
Szpigiel: Fajga 313, Motel 91*, (Szpigel) Szmul Zajnwel 64*, Szmaja 75*.
Szpigelman Uszer 342.
Szpindler: Bajla Klara 89*, Ruchla Laja 64*.
Szpiro: Be(j)rysz 264, Frumeta 68*, Ischar Dow Bejrysz 81*, Sura 64*, Złata Bajla 350.
Szpycak Chana Hadasa 103.
Sznaft Gersz 318.
Szrajbaum Hinda Brana 104*.
Szrajber Pesa 67*. 195.
Szreibaum Jakób 101*.
Szreter (C)Hawa 336.
Sztajer Szmul 114*.
Sztajn: Fajga 74*, Jehuda Lajb 29*, Mosiek 319, Wolf 343.
Sztajnbok Rachela 70*,
Sztajnfeld: Gnendel 311, Dawid 114*.
Sztajnhauer Bajla 48*.
Sztark: Bajla 108*, Estera 40*, Szmul Aron 335.
Sztarkman. Berta 86*, Fajga 326, Rywka 35*.
Sztejnhauer Cudyk 94*.
Sztejn Zelda 21*.
Sztejnberg Sura 56*.
Sztelkowicz Szajndla 54*.
Sztenberg Chajdla 338.
Sztern: Benjamin Szlama 56*, Rochma 54*.
Sztrasburgier: Izrael Jonas 346, Mojsze 103*.
Sztroh Izrael Jakir 115*.
Sztrosberg Necha 50*.
Sztyft Chaim 67*.
Szulman: Izydor 77*, Jenta 314.
Szuman Noemi 18*.
Szulzyngier: Dawid Lejb 351, (Szulzynger) Glika 333.
Szupińska Gitel 312.
Szuster Mindla 335.
Szwajcer: Blima 31*, (Szwajcar) (C)Hana 324, Jakow Jehuda 104*, Joel 316, Lajb 40*, Raca 74*, Szajndla 48*.
Szwalb Mojsze 8*.
Szwarc: Całeł 343, Chaja Juta 84*, Gabryjel 106*, Menachem Mendel 97*, Michał Gotlib 99*, 347, Rachela 69*.
Szwarcbart Bina Fajga 111*.
Szwarcberg: Jankiel 311, Liba Juta 63*.
Szwarcenberg M jsze Zejw 65*.
Szwarcman Josef Becałeł 67*.
Szwartz Jenta 12*.
Szweinhard Izrael 344*.
Szwif Cypa 73*.
Szychte Szmul Nuta 31*.
Szydlowic Machla 334.
Szydłowecka Sura Hena 338.
Szydłowska: Łaja 76*, Małka 25.
Szyferblat: Liba Sura 60*, Ruchla Łaja 13*.
Szyffówna Marjem Bajla 351.
Szyfrowicz Łaja 353.
Szylcka Jochweta 53*.
Szyldwach: Jehuda 32*, Josek 313, Liba 322, Mendel 31*, Raf(yw)ka 319, Szewech 333.

Szylis Dobra 96*.
Szylski Jehoszua 62*.
Szymanowicz: Eta 336, -Rajtenfeler Szymon Mordka 350.
Szymerk Raca 353.
Szymkiewicz: Estera Małka 35*, Jehuda 44*, Mindla 317, Mordka 310, Rywka 335, Sura Chaja 26*, Szymon 89*, Zelda 48*.
Szymkowicz: Chaim 351, Juta Bajla 79*, Ruchla Łaja 313, Mosiek 323, Rywka 74*, Tauba 96*.
Szymsio: Adela 80*, Boruch Mordechaj 78*, 260, Czarna 344, Szlama Zalman 85*.
Szymsiowicz Lewek 314.
Szyna Efraim Fiszel 73*.
Szynaggi Igiel Horn 160.
Szyniak Raca Estera 111*.
Szypińska Perla 322.
Szyngałowski Boruch Icchak 51*.
Szynkar Fiszel 105*.

Tagelicht: Abram Hirsz (A. C. Abram Cwi) 53*, 162, 236, Izrael Józef 16*, 162, 163, 195.
Tajfeld Rywka Rachil 102*.
Tajtelbaum Gensza 85*.
Tajtlowicz Hercka 334.
Talerman Jakób 97*.
Tanczewska Estera Pesa 66*, 153.
Tangerman Karol 31, 69.
Tangrejzem Dow Ber 29*.
Tanenbaum(owa) Felicja 64*, 153.
Tartakowska Mała Łaja 57*.
Tartakowski: Joel 54*, Lejb 346, Litman 309.
Taszíński Szmul Zajnwel 109*.
Tatarkowska: Cypojra 76*, Hinda 71*.
Taub Moszek 327.
Taubenblatt Dow 46*.
Tausk: Frumeta 104*, Perla 349.
Telcza Brana 322.
Temer (C)Hana Bomfeld 312.
Tempelbaum Juda (Majsze) 24*, 204.
Tempelhof: Eliezer Icchok 37*, Raca 104*, Ruchla 342, Szmul 353.
Tencza Zajwel 341.
Teneberg Perl 323.
Tenenbaum: Abram 44, Berek 332, Fajga (Fejga) 25*, 319, 345, Gołda 346, Ita 342, Izak Meir 66*, 247, 339, Jydes 317, Rozalja 71*, 154.
Tenenberg Josef Elijohu 64*.
Tentzer Chana Fajga 14*.
Teper Ita Ruchla 323.
Ternbach Abram Icek 354.
Testaliter Czarna 333.
Tetin Szlam Zalman 104*.
Tobias: Małka 98*, Masze 308, Sura Liba 354.
Tobjasz: Cecylja 311, Jakób Icchak 31*, 213, Lajb Cywie 338, Marya 311, Meir 96*, Rojza 34*, Tauba 311.
Tomczyk Josek 315.
Tonnberg Bina Lipka 80*.
Topolowicz: Akiba 114*, Chaja Chawa Sura 50*, 234, Jehuda 97*.
Tornberg Dwojra Łaja 324.
Törner Chaja Ruchla 30*.
Torończyk: Ejdla Estera 322, Jukiel 323, Tauba Ita (vel Paulina) 305, Ryf(w)ka 323, Szajndla 102*, 284*, Szmul Abram 107*, Taube (Ita) 349, 350.
Toroński Szmul 343.
Traub (Traube): Frajda Rywa 104*, Chana Monze 62*, 243, Gołda 326, 344, Jehuda Jechiel 54*, -Bumritter Mirjam 49*, 255, Mojżesz Wolf (Zejw) 45*, 230, Mojżesz Kasrjel 48*, Leja Mirjam 39*, 222.
Truskolaski Chaim 107*.
Tryber Hudessa 328.
Trybownik: Fajga 322, Rafał (Jakób) 8*, 162, 173.
Trzałowski Cwi 50*.
Trzacka Rywka 319.
Trzynka: Cwi 67*, Jacha Sura 93*.
Tuch Mendel 349.
Tugendhold: inż. 154, Benedykt Jakób 55*, 238, Henryk Dr. 89*, 164, 271, Samuel Dr. 20*, 198, 316.

Turkowicz: Cerla 22*, Michla Rochma 108*.
Tusk: Bajla Perla 343, vel Sieradzka Tauba 349.
Tuszyńska: Chaja Frajda 333, Frajda 314.
Tuszyński Szlama 14*.
Tut: Boruch 307, Zysie 307.
Tyber Liba 331.
Tyberg Chaja Ruchla 21*.
Tyczmanowa (C)Hana 307.
Tyger (C)Hana 334.
Tykociner: Felicja Rachela 63*, 244, Pesza 67*.
Tyman Rojza 99*.
Tymiańska Ruchla Jentla 105*.
Tymin Szlama Zalman 65*.
Tysman Ruchel Laja 337.
Tyszborowicz Marjem Laja 27*.
Tytel Hersz 334.

Ulman: Estera 341, Moszek Dawid 338, Rywka 105*.
Unikel Moszek 355.
Urbach: Hinda Chana 334, Michał Dr. 84*, 266, 341.
Uron Jehuda Lajb 61*.
Uszer Jehuda 80*.
Uszerowicz: Bajla 312, Chaja 93*, Cyrla 346, Fisze(l) Jakób 311, Ruchla 59*, Rywka 60*.

Wachstein Dr. 37.
Wadzisławska Cypora 334.
Wagowska(i): Binem 311, Cyrl(a) 308, Hinda Szajndel 101*, Jakób 26*, 207, Jeril Marjem 86*, Lajb 324, Zelig 26.
Wajcman Jehuda 68*.
Wajdenbaum Jechiel 83*.
Wajerus Sura Perel 325.
Wajland: 7*, Chana Sura 29*, Dwojra Bajla 22*, 352, Fajwel 352, Icchok Benjamin 107*, Izrael Samuel 68*, 248, Józef Eleezer (Lejzer) 294, 390, Meszulem Fajwel 172, Rywka 18*, 196, Szmul Chanoch 75*, Szymon 24*, 203.
Wajlowa Frajda Ruchla 71*.
Wajn Jechiel Zejw 64*.
Wajnbaum Chana Rajzel 111*.
Wajnberg: Bajla Mirla 98*, Bajla Noemi 32*, Baruch Berl Dow 58*, 241, Dawid Lajb 15*, Estera 19*, Fajga 25*, Hina 47*, Iszajohu Ber 108*, Izrael 26*, Laja 14*, Lewi 72*, Małka 58*, Małka Mirjam 90*, 272, Marjem 344, Marya 313, Menucha Marjem 94*, 277, Nocha 315, Nuta 318, Rozalja 345, Ruchla-Szprynca 17*, Sura 317, Uszer Zelig 69*, Zejw 34*.
Wajnblum: Abram 353, Icchok Icie 92*, Telca 93*.
Wajner Fajga 331.
Wajnert Dreżna 69*.
Wajngart Rywka 336.
Wajngarten: Icchok 58, 104*, 287, Jakób 108*.
Wajngold (Wajngott) Mojżesz 99*, 279.
Wajnhart Ruchla 60*.
Wajnkowska Łeja 347.
Wajnkranc Naftali Hercke 39*.
Wajnsztajn Hersz 332.
Wajntraub: Abraham Iszaja 23*, Gitla 115*, Hendla 90*, Szlama Aron 39*.
Wajntrop Ruchla Laja 328.
Waks Chaim Eliezer 67.
Waksman Jankiel 328.
Walczyk Leja 341.
Wald Sura Krajndla 84*.
Waldenberg Józef 64*, 244.
Waldik Laja 84*.
Waldman Sura 92*.
Wałk Cwi Hirsz 57*.
Wałowicz Sura 96*.
Wanderman Frymeta 337.
Wangrodzka Chana 79*.
Warnbach Moszek Abram 330.
Warchiwker Sura Bajla 67*, 248.
Warman Frajda 107*.
Warszawska: Chana Bajla 30*, Dyna 315, Gitla 43*, Rajzla 97*.
Warszawski: Ejchel Cwi 114*, Elimelech 104*, Icchak Cwi (Icek) 85*, 317, Jakób 18, 57, 59, 61, 62, 77, 111*, 295, Jakób Cwi 75*, Jehuda Lajb 12*, Wolf 345.

Waserman (Wasserman): Mojżesz 57*, Natan Saul 58.
Wastendorf vel Frostendorf Finkla 32*, 321.
Watenberg Izrael Mendel 77*.
Watnik Icek 309.
Wajs: Abraham Pinchos 50*, (C)Hana 337, Chawa Estera 98*, Fajwel 314, Gecel 312, Jakób Goszia 325, Josef 43*, Michla 71*, Zacharja 345.
Wajsberg: Glike 308, Golda Rena 327, Laje 308, Mordka 336, Pessel 107*.
Wajshof Sura 331.
Wajskol Ruchla 80*.
Wajslic Szaja Jakób 113*.
Wajsman: Icek 343, Mordchaj 41*, Netel 26*.
Wajswol: Abram 324, Hinda Rajzla 61*.
Waxman Jakubowicz Marya 316.
Wądrowska Estera 318.
Weber Mindla 29*.
Weichselfisz Izrael Mojżesz 101*, 282.
Weiland Josef Eliezer 110*.
Weinberg (C)Hana Sura 314.
Weiss 37.
Weitzensang Herman 80*.
Wejl Czarna 61*.
Wejland Icek Benjamin 337.
Wejnsztajn Menachem Dow 101*.
Wejnsztok(ówna) Ester Małka 354.
Wejs: Frajda 64*, Ruchel 63*, 339.
Wejsros Wolf Dawid 337.
Welkenbaum Estera 49*.
Welner: Gabrjel 53*, 236, Golda 302*, 331, Sara 81*, 264, 332, Roza (Łaja) 28*, 208.
Weruszowski Berek Szlama 314.
Wertchaim Sura Dyna 326.
Werthajn (Wertheim) Lipa (Jom Tow) 28*, 209.
Wiączyńska(i): Juta 19*, Majer 309, Szmul 307.
Wiązowska(i): Adela 73*, (Wianzowski) Aron 63*, 161, Benjamin 310, Icchok Alter 62*, Jakob Kopel 27, 36*, 62, 108, 217, Ruchla 28*, Szajndel 101*, Szlama 333, Zysel 310.
Wichocki Mende(l) 326.
Wichtel Tauba 330.
Widawska(i): Chana 59*, Cywja 71*, Fajga Laje 52*, 353, Mindla 332, vel Sadłowski Cwi Jehuda 38*, Marek vel Majer Lejzer 350, Salomon 318, Szlama Zalman 108*.
Wieliński Berek 340.
Wieluńska Ruchla 64*.
Wiener: Boruch Henoch 98*, Dow Berl 81*, Efraim Fiszel 99*, Gitla 62*.
Wiernik: Marjem 347, Natalja 67*, 334.
Wiesel Gelada Ruchla 87*.
Wigdorowicz: Żołądź Iszajohu Symcha 108*, Izrael Jakób 319, Laja 350, Sura 97*.
Wigodzki Chanoch Henoch 33*.
Wilczkowska: Necha 113*, Ruchla Łaja 88*.
Wilczyńska Hinda 89*.
Wilfert Estera Gitla 77*.
Wilińska 113*.
Wilk: Chaja 53*, Estera 47*, Jonac 311, Michał Zejw 10*.
Wilkińska Sara 330.
Winawer Esta Hena 81*.
Wi(e)ner: Chaja Ruchla 90*, Cipa Szajndla 84*, Cywja Cyrla 38*, 219, Golda Łaja 36*, Hadasa 15*, 191, Icek Binem 325, Izrael Icchak 103*, 286, Jochwed 33*, 322, Lajzer 23*, Mojsze Aron 32*, Rochma 30*, Ruchla Łaja 325, Wigdor 322, Zajwel 322.
Winhorn Bajla 56*.
Winn Szlama 312.
Winter: Anna 102*, Chaja 33*, Chaja Ruchla 32*, Dwojra 87*, Ita Fajga 335, Lejbusz Jehuda 47*, Małka 106*, Menachem 17*, Rachela 28*.
Wiskicka Hanna 306.

Wiślicka Laja Dyna 67*.
Wiszegrodzka(i): Brajndla 58*, Frajda 327, Fiszel 43*.
Witelsohn: Chaja Szajndla 31*, Dawid 14*, 185, Frajdel (Mirjam) 54*, 236, (Witelson) Josef 339, Leja 50*, 232, Szajndla 97*, 212.
Witenberg Dwojra 355.
Witkowska Chaja 90*.
Witoński: Aron 56*, Benjamin Szraga 50*.
Wizel Golda 342.
Wizenberg Meir 87*.
Wizner Necha 348.
Wizońska Rywka 334
Wiżański Kalman (Klojnimus) 101*, 282.
Wojciechowski Jakób 319.
Wolborski Izrael 313.
Wolbromska Frajda Ita 327.
Wolek Bajla 351.
Wolf: (J)Enta Mirla 347, Juda 196, Rywka 299, 307, Rojza (Rajzla Laja) 13*, 334, Szajndla 29*, Szlama 34*.
Wolfisz Hinda 330.
Wolfman Fajga Laja 320.
Wolfman Pirel Osna 325.
Wolfowicz: Mosek Josif (Moszek Josek) 340, 350, Szymon 109*.
Wolgerach Mayer 308.
Wolański Józef Chaim 336.
Wolk Fiszel 334.
Wolle: Moszek Lejb 339, Perla 95*.
Woller Wolf 336.
Wolman: Abram Daniel 109*, Chaja Sura 311,
Wolrauch: Bajla Rachel 340, Szraga Fajwel 91*.
Włodawer Joel 62*.
Włyńska Marjem 107*.
Wołkowa Tauba 306.
Wołkowicz: Cypa 343, Gersz 333, Mojsze Eliezer 85*, Perel 320, Rywka Łaja 61*, 81*.
Wonz Abraham Icchok 57*.
Woźnicka: Ester Marjem 326, Mirel 51*, Ruchla 24*.
Woźnicki Jedyda Lajb 26*.
Wrobnicka Tauba 61*.
Wrocławski Rafał i Chil 336.
Wroński Elia 349.
Wrzącka Chana 23*.
Wrzącki Icchok Dawid 34*.
Wrzoński: Lajb 330, Marek 331.
Wychocka Ruchla Laja 56*.
Wychodzka Ruda Gella 327.
Wyrobnicki: Dawid Lajb 26*, Mosiek 313.
Wysińska Rajzla Dwojra 53*.
Wysocki: Godel 344, Izrael 320, Mojżesz 233.
Wyszegrodzka: Raca 69*, 350, Rywka 108*.
Wyszegrodzki Icchok Mojsze 90*.
Wzońska Hinda Estera 89*.

Vogelstein Dr. 37.

Zabrowska Fejga 337.
Zacharjasz: Chaim Szlama 351 (C)Hana Cyrla 352.
Zahn Rubin 90*.
Zajbert: Estera 101*, Frajdla 351, K. 23*, Lajzer 197, Pinkus 300, 312.
Zajde: Eliezer Menachem 114*, Juta Bajla 103*.
Zajdel: Fajga 98*, Maszka 24*, Mojżesz 201, Sura Rywka 17*.
Zajdeman: 50, Dawid Hersz 320, Icek 177.
Zajdenfeld Estera Krajndla 62*.
Zajdenman: Jeta 18*, 196, Ruchla 12*.
Zajdenszłat: Chaim Jehuda 25*, Estera Ruchla 51*, Hadasa 29*, Rajzla 24*.
Zajderman Szymon 16*.
Zajdler: 47, Arje Lajb (Lewek) 47*, 56, 59, 71, 231, Daniel 15*, 49, 192, Izrael Wolf 111*, 295, Michał Dawid 39*, Pinchas (P. Pinkus) 11*, 19, 22, 24, 29, 46, 49, 50, 56, 108, 175, Ruchla 307, Sura Mirla 323, Zysla 315.
Zajfert Laja 43*.

Zaks: Cwi 83*, Marjem 108*.
Zalc: Estera 341, Liba 349.
Zalcberg: Abram 324, Hena 22*, Izrael Icchok 107*, Sura 107*, Zalman 29*.
Zalcenberg Lajbuś Henoch 318.
Zalcensztajn: Berek 315, Brana 59*, 160, Izrael 36*, Menachem Mendel 92*, Rywka 95*.
Zalcman: Chaja (Rajzel) 29*, 320, Mindla 313, Samuel Jechezkiel (Zaltzman Szmul, S.J.) 27, 34, 42*, 49, 50, 53, 56, 89, 108, 224.
Zaleszewska Golda Łaja 103*.
Załkind Szloma 9*, 56.
Zalman syn Daniela 22.
Zamek Rachela Gitła 77*, 259.
Zamulewicz Ruchla 342.
Zand: 50, Brajndla 20*, 199, Jakób 51*, Józef 31*, 212, Moryc (Moritz) 76*, 257, Szymon Zelig 90*, Wolf 36*, 164, 217.
Zandberg: Bajla 345, Estera Łaja 87*, Luzer 332.
Zander: Łaja 308, Mordka 321.
Zanwil 103.
Zarzewska: Blima 76*, Chaja Sura 21*, Estera 44*, 340.
Zarzewski Tojwie 46*.
Zawadzki 25.
Zaydler Laja Pesa 308.
Zdoński Wolf 336.
Zejw Wolf syn Pinchasa 22.
Zegel Estera 80*.
Zejderowicz Ruchel 311
Zeligman: Chaja Sura 314, Estera 105*, Majer 29, Tauba 67*, 334.
Zeligska Rena 111*.
Zeligsohn Itka 94*.
Zeligson Chaja Gitla 344.
Zelińska Ruda 109*.
Zelkowicz Moszek 348.
Zelmanowicz Gimpel 332.
Zelwer: Alma Brucha 30*, Estera 350, Leja Rojza 321, Szulim 337.
Zentkiewicz Abram 339.
Zentkowicz Ester Chaja 347.
Zilberberg: Cwi Hirsz 63*, (C)Hil Majer 317.
Zilberszatz Iszajohu Aron 20*.
Zilbersztajn: Frajndla 318, Stanisław (Samuel Mendel) 100*, 281.
Zimmerman von M. 28.
Zimnawoda Ester 339.
Zimnowoda Perla 306.
Złotnicki Aleksander 347.
Zonenberg: 47, Cwi 59, Cypra 15*, 193, Hena Dobrysz 102*, 285, Jakób Wolek (Jakób Zejw J. W.) 49, 52*, 56, 59, 89, 235, Pinkus (Pinchas P.) 5*, 19, 22, 24, 27, 46, 50, 56, 59, 108, 167, Tauba 64*.
Zs(Sz)eradzka Chana 328.
Zwajnhaftig Rojza 353.
Zwierzyński Jakób 79*.
Zygielberg: Cerla 71*, Estera Dwojra 67*, Jankiel 336.
Zygman Sura Pesa 61*.
Zylber Chaja 86*.
Zylberberg: Abe 348, Binem Symcha 335, Chana 48*, Eliezer Benjamin 77*, Josef 86*, Marjem 35*, 90*, Moszek 346, Szlama Zalma(n) 332, Zelda 79*.
Zylberg Mirla 31.
Zylbermon: Chaja Sura 102*, Fajga 101*, Gecel 58, Lajzer 325, Szoel 329.
Zylbernig(k): Bajla 83*, Estera 313.
Zylberszac: Liba Chana 237, Ryf(w)ka Rachel 41*, 223, 324, Szabtaj Lewi 223.
Zylbersztajn: 74, Benjamin 64*, 244, Frajdla 67*, Joew 347, Laja 53*, 328, Mojsze 29*, Szewa 88*, Szymon 330.
Zyman Szmul Dawid 331.
Zyngband Frajdla 76*.
Zyndel Jehuda 30*.
Zysensztajn Hinda 26*.
Zyser: Abraham 12*, Iszaja 68*.
Zysholc Hersz 335.
Zyskind: 80, Chaskiel 342, Ester Łaja 347, Zender 308.

Zysman: Edward (Ezrjel) 76*, Eljasz 332, Hanna 29, Izrael Dawid 21*, Jakób Majer 82*, Marjem Mirel 322, Wolf 28*.

Żarnowiecki Izrael 28*.
Żelechowska (i): Tauba Jenta 102*, Chaja Łaja 34*, Hersz (Cwi) Jehuda 11*, 170.
Żelekowski Nachum Natan 10*, 174.
Żeliński Icek 354.
Żerwiński Eliezer 12*.
Żołądź Gołda 109*.
Żołnierska Rachela Perla 21*.
Żołnierski Szlama 80, 298, 307.
Żołna: Rajzla 317, Rywka Ruchla 65*.
Żołno Salomon 310.
Żonisz Isser 354.
Żupan Froim 344.
Żuraw Gertruda 28*.
Żytnicki (a): Hersz Lejb 345, Sura 40*.

Dalsze życiorysy*)

1056 *(P. Z. G.)* Abraham Brysz pochodził ze znanej rodziny, wywodzącej się z Leszna, gdzie mieszkał swego czasu rzezak Abraham Jakób Struck (zmarły w r. 1791), który pozostawił 3-ch synów: 1) Salomona Michała, autora dzieł rabinicznych, rabina w m. Obrzyniu (Obersitzko). Z tej linji Strucków pochodzi znany malarz i działacz mizrachistyczny Herman Struck; 2) Eleazara, początkowo kaznodzieję w Lesznie, później rabina w Kutnie (zmarł w r. 1832), którego dzieło „P'ullat Cadik" "פעולת צדיק„ zostało wydane dopiero w r. 1929 przez jego potomków; 3) Dawida, rabina w Bojanowie, zmarłego w roku 1867. Wspomniani wyżej Dawid i Eleazar Struckowie zmienili swe nazwisko na „Brysz" dla uczczenia pamięci ojca (nazwisko Brysz ברי"ש powstało ze skrótu hebrajskiego słów: „Ben rabbi Jaakow Szochejt" — „syn rabi Jakóba rzezaka").

Dawid miał syna Samuela, rabina w Uniejowie, który ożenił się z córką swego stryja Eleazara, rabina w Kutnie. Synem tego właśnie Samuela Brysza był Abraham Brysz w Łodzi.

1723 *(P. Z. G.)* Samuel Jonatan Kny (Knie) pochodził z Warty. Po śmierci swej żony, ożenił się po raz drugi z p. Librach ze Zgierza i osiadł w Łodzi. Pozostawił z pierwszego małżeństwa troje dzieci: 1) Jakóba, kupca towarów włókienniczych, współwłaściciela firmy „Szydłowski i Kny"; 2) Sarę, pierwszą żonę Chaima Meira Tyberga, fabrykanta i kupca w Łodzi, członka zarządu synagogi przy ul. Zachodniej; 3) Mendla, kupca w Łodzi.

Z drugiego małżeństwa miał dwoje dzieci: 1) Gitlę, żonę Henryka Schöna w Łodzi; 2) Lajzera — w Londynie.

2054 *(P. Z, G.)* Meir Binem Hamburger, syn Isachara, — prawnuka rabina w Pradze (przedm. Warszawy) Isachara Hamburgera,—chasyda cadyka z Góry Kalwarji, zamieszkał we wsi Lućmierz, obok Zgierza.

M. B. Hamburger, urodzony w Kowalu, zamieszkał po zaślubieniu córki Abrahama Jakóba Goździka, zrazu w Ozorkowie, a następnie w Strykowie. Poświęcał się studjom talmudycznym. Dzierżawił, wzgl. zarządzał pobliskim lasem. Gdy po pewnym czasie zachorował, udał się celem

*) Wobec tego, że już po wydrukowaniu życiorysów (str. 166—305) zdobyto szereg dalszych materjałów biograficznych, uważaliśmy za stosowne je opracować i umieścić w niniejszym dziale jako uzupełnienie do monografji (Red.).

zasięgnięcia porady lekarskiej do Łodzi i tu zmarł. Pozostawił 5 dzieci: 1) Jutę, żonę Henocha Kilberta (Gelbarta) w Żychlinie; 2) Złatę Bajlę, żonę Henocha Helmera w Żychlinie, obecnie w Palestynie; 3) Samuela w Sompolnie; 4) Rajzlę (zm. 30.II.1936 r.), działaczkę filantropijną, żonę członka Rady Gminy Wyzn. Żydowskiej w Łodzi i chasyda sochaczewskiego, Izaka (Icie) Majera Tajtelbauma, współwłaściciela firmy włókienniczej „Bracia Tajtelbaum"; 5) Brajndlę, żonę łódzkiego kupca i chasyda sochaczewskiego Menachema Sieradzkiego.

2153 (P. Z. G.) Chaim Nachman Szancer był pierwszym szkolnikiem (szamesem) Bejt-Hamidraszu na Starem Mieście. Pozostawił troje dzieci: 1) Abrahama Zyndla; 2) Rajzlę, żonę Abrahama Chajkowicza, jednego z założycieli łódzkiego bractwa „Szomrej Szabat" "שומרי שבת"; 3) Chawę, żonę Mojżesza z Pabjanic, zwanego dla swej długowieczności „der grojser Mojsze" (dożył on wedle tradycji 125 lat).

2519 Dawid Wolf Abbe, syn Abrahama Hersza, ur. w Zd. Woli, popularny w Łodzi pod przydomkiem „Der Flammer". Był on pierwszym żydowskim mistrzem tkackim, który uzyskał dyplom Cechu Tkackiego. Zasłynął na terenie łódzkim ze względu na stosowanie przezeń metody drukowania przędzy, zamiast kręcenia jej. Stąd też pochodzi przydomek jego „Der Flammer".

Pozostawił 3-ch synów i 3 córki, a mianowicie: 1) Lajba — przemysłowca branży włókienniczej w Pabjanicach; 2) Mojżesza — właściciela drukarni przędzy w Łodzi; 3) Szmula — kupca; 4) Chaję, żonę Natana Wajskohla w Zd. Woli; 5) Taubę; 6) Rebekę.

Syn Lajba — Samuel Abbe był znanym fabrykantem włókienniczym w Łodzi, właścicielem firmy „Samuel Abbe", (ur. w 1876 r. — zmarł 9.4.1937 r.) Firmę odziedziczył syn Stefan Abbe. Zięciem S. Abbego jest adw. St. A. Heyman.

3358 (P. Z. G.) Berysz Wierzbicki, a nie Iżbicki, pochodził z Bełchatowa, gdzie się nauczył tkactwa ręcznego. Po przybyciu do Łodzi założył tu ręczną tkalnię zarobkową. Był człowiekiem pobożnym i nieraz odprawiał modły jako „baal tfilla" w Bejt-Hamidraszu na Starem Mieście i w jednym z łódzkich bractw religijnych, do którego należał. Pozostawił kilkoro dzieci, które przeważnie wyemigrowały do Ameryki. Jedna z córek mieszka w Łodzi.

5084 (P. Z. G.) Jakób Kaczka, pseudonim literacki Morgensztern. Jakób K. urodził się w r. 1820 w Piotrkowie Trybunalskim u ubogich rodziców. Uczęszczał do chederu, następnie do bejt-hamidraszu. Ożenił się z kobietą głuchoniemą, prawdopodobnie córką zamożnych rodziców, u których początkowo był na utrzymaniu. Później jednak, zmuszony zarabiać sam na życie, przeniósł się do Łodzi, gdzie założył cheder przy ul. Drewnowskiej. Cheder Jakóba Kaczki, popularnego odtąd w Łodzi pod nazwą „Jankiel Lehrer" יאנקל לערער, był nieco zmodernizowany, gdyż miał Kaczka — wedle ustnej tradycji łódzkiej — nauczać swych wychowanków nietylko wiedzy religijnej, lecz również czytania i pisania w języku żydowskim i w języku krajowym. Pobożni Żydzi, oczywiście, swych dzieci do tego chederu nie posyłali; uczniowie Jakóba Kaczki rekrutowali się ze sfer uboższych, głównie rzemieślniczych, na Bałutach. Ponadto był Kaczka swatem i pisywał pieśni dla badchenów (trefnisiów weselnych).

Zasłynął Kaczka jako autor szeregu bardzo popularnych opowiadań ludowych, bądźto oryginalnych, bądźto tłumaczonych z języków obcych, które pisywał pod pseudonimem Morgensztern. Opowiadania Kaczki-Morgenszterna były bardzo poczytne. Wydawane przez łódzkich i warszawskich księgarzy na bardzo lichym papierze, kosztowały zaledwie 3 do 5 groszy i rozchodziły się w ogromnej ilości egzemplarzy. Największą popularnością cieszyło się opowiadanie o 3-ch braciach, "מעשה בג' אחים„, które ukazało się około roku 1870 nakładem łódzkiego księgarza Izraela Zajberta. Opowiadanie to, jakkolwiek przetkane obficie epizodami i motywami obcymi — np. „Tysiąca i Jednej Nocy" — jest jednak w gruncie rzeczy oryginalnie żydowskie i utrzymane w tonie żydowskiego folkloru. Ukazało się ono w niezliczonych wydaniach.

Ogromne wrażenie w kołach chasydzkich w Królestwie Polskiem i b. Galicji wywołała antychasydzka satyra Morgenszterna p. t. „Symche Płachte oder der Weltszwindler" "שמחה פלאכטע אדער דער וועלטשווינדלער„. Ta opowieść ludowa ukazała się po raz pierwszy w 70-tych lub 80-tych latach i ukazuje się odtąd wciąż w coraz to nowych wydaniach. Ostatnio posłużyła fabuła tego opowiadania Jakóbowi Pregerowi za temat do komedji o tym samym tytule, granej z dużem powodzeniem na scenie żydowskiej.

Rozgłos i powodzenie tej książeczki skłoniły Morgenszterna do napisania drugiej satyry p. t.: „Der gliklicher Nar oder der chawer fun Symche Płachte" דער גליקליכער נאַר אדער דער חבר פון שמחה פלאַכטע (1882). Z pośród innych opowiadań należy wymienić: „Szabes kojdesz yn ganejden" שבת קודש אין גן-עדן, „Mikdasz melech" מקדש מלך, „Maase bisznej szulfim o bisznej kacowim", מעשה בשני שותפים או בשני קצבים (Wilno 1899).

Oprócz opowieści oryginalnych ogłosił Kaczka-Morgensztern szereg opowieści tłumaczonych z innych języków, jak np. „Magelane, di krojnprincesyn fun Neapol" "מאַגעלאַנע, די קרוינפּרינצעסין פון נעאַפּאל", (z języka niem. Warszawa 1881), „Di szejne Helena" "די שעהנע העלענא", „Di szejne Blimche Genofefe" "די שעהנע בלימכע גענאפעפע". Podobno miał po nim pozostać również zbiór pieśni dla badchenów ("בדחנישע לידער").

Jakób Kaczka miał trzech synów i jedną córkę. Dwaj synowie, Szaje i Aron, wyemigrowali do Ameryki, trzeci — Szymon Wolf, pozostał w Łodzi. Również córka Kaczki, Cyrla, pozostała w Łodzi i była tu nauczycielką.

Zalman Rajzen: Leksykon fun der jidiszer literatur, prese un filologje, Wilno 1927, t. II. str. 328 330.

3373	נקב' ז' כסלו... אלי' מנחם בן יהודה נחום	Kroch, l. 22 (Kruk?)
3374	נקב' ח' כסלו... אליעזר מנחם בן יהודה אפרים	Zajde
3375	נקב' ו' כסלו... מאיר בן ישראל משה	
3376	נקב' ח' כסלו... עקיבא בן טוביה	Topolowicz, l. 86
3377	נקב' ט' כסלו... הבחור זאב וואלף בן יוסף נכד הגאה'ק	Fuks, l. 21
	האב'ד לונטשיץ בעהמח'ס דברי משפט ונכד	
	הגאה'ק ר'א זצוק'ל האב'ד טשעכענאוו	
3378	נקב' ט' כסלו... שמואל בן משה יעקב הכהן	Sztajer
3379	נקב' י' כסלו... איכל צבי בן שמעון הלוי	Warszawski
3380	נקב' י"א כסלו... דוב בן משה צבי	Dobroszycki, l. 74
3381	נקב' י"א כסלו... דוד בן קלמן מרדכי	Sztajnfeld, l. 56
3382	נקב' י"ב כסלו... ישראל צבי בן יוסף	Starczewski (?)
3383	נקב' י"ב כסלו... יענטא בת יצחק הלוי פרענקעל	Kempińska
3384	נקב' י"ב כסלו... אליהו בן עקיבא	Bez, l. 32
3385	נקב' י"ב כסלו... גרשון יהודה בן אברהם יצחק	Grynbard, l. 80
3386	נקב' י"ב כסלו... בן פורת יוסף חיים קדוש יאמר לו	
	יוסף חיים בן יחזקאל מבריסק	Doroczyński, l. 17
	... אבל כבד ויללה גדולה ומרה	
	בעת המלחמה קרה	
	... יום באו מתפלת שחרית	
	מת ונהרג בימי הבחרות	
	מחצי אש מתלקחת וגפרית	
3387/88	נקב' י"ב כסלו... ישראל איסר בן צבי ובנו הבחור גרשון	Felcman, l. 47 i 16
3389/90	נקב' י"ב כסלו... ביילא בת משה ובתה הבתולה רבקה	Felcman, l. 42 i 12
	שנפלו חללים בימי זעם	
3391	נקב' י"ג כסלו... הבתולה טשארני בת חיים דוד	Reszman, l. 19
3392	נקב' י"ד כסלו... שרגא פייוויל בן דוב בעריש	Herszlikowicz, l. 52
3393	נקב' י"ד כסלו... אסתר בת אברהם משה אשת שלמה דוד	Finkelsztejn
3394	נקב' ט"ו כסלו... פריידא בת אליעזר ליפמאן	Kartowska, l. 64
3395	נקב' ט"ו כסלו... משה בן גרשון יוסף	Gajzler, l. 49
3396	נקב' ט"ו כסלו... חנה בת יוסף	Jakubowicz,
3397	נקב' ט"ו כסלו... רבקה רחל בת משה יוסף	Fridman, l. 48
3398	נקב' ט"ז כסלו... דוד בן אברהם שלמה	Perle, l. 32
3399	נקב' ט"ז כסלו... אסתר ליבא בת משה	Hamburska, l. 53
3400	נקב' י"ז כסלו... הענדעל בת מאיר	Kirszbaum, l. 28
3401	נקב' י"ז כסלו... בן ציון יחיאל בן שלמה	Ajzenberg, l. 29
3402	נקב' י"ח כסלו... אסתר פרומעט בת אברהם	Cyperman
3403	נקב' י"ח כסלו... אליהו בן אברהם יצחק... בן ס"ג שנים	
3404	נקב' כ"ט כסלו... יונה יוסף בן אפרים פישל	Kaferman, l. 66
3405	נקב' ח' ניסן... מאלא בת יצחק	Gliksman, l. 40

* * *

תרע"ז

3406	נקב' ד' ניסן... אלימלך בן צבי	Samsonowicz, l. 55
3407	נקב' ד' ניסן... חנה הדס בת זכרי' הכהן	Kapłan, l. 19
3408	נקב' ד' ניסן... הבחור ישראל יקיר בן אפרים מנחם הכהן	Sztroh
3409	נקב' ה' ניסן... גיטל בת משה	Wajntraub l. 78
3410	נקב' ה' ניסן... יצחק בן משה הכהן	Szwarc, l. 72

* * *

תרפ"ב

3411	נקב' כ"א דר"ח טבת... ישראל אפרים בן הרב החסיד שמחה בינם	Lando

3331 נקב' י'ד שבט... משה יעקב בן אברהם מקוי'ל

3332 נקב' ר'ח אדר... משה בן יעקב

3333 נקב' כ'ד אדר... זאב וואלף בן דוב

3334 נקב' ב' דר'ח אייר... לאה בת מרדכי

3335 נקב' כ'א תמוז... הרבני ברוך בן יוסף

3336 נקב' י'ג אלול... פייביל בן יצחק

***

תרנ"ה

3337 נקב' (ט'ז טבת)... גיטל בת אהרן — Ginsberg ? l. 50

3338 נקב' אחרון של פסח... מרים בת ישכר

***

תרנ"ו

3339 נקב' ... חשון... חוה אידל בת נחמן

3340 נקב' ה' חשון... משה חיים בן שלמה זלמן

3341 נקב' י'ז אייר... זיסא טאבע בת שמואל זאנוויל

***

תרנ"ז

3342 נקב' כ'ט תשרי... רבקה בת חנוך העניך הכהן

3343 נקב' ט' חשון... פייגא לאה בת גרשון

3344 נקב' ט'ז חשון... מנחם בן יהודה

3345 נקב' י'ד כסלו... רפאל זאב בן דוב דזיאלאווסקי — Działowski

3346 נקב' י'ט שבט... חנה בת יהושוע

***

תרנ"ט

3347 נקב' י'ד אדר ראשון... זקן... מרדכי בן אלעזר

***

תרס"א

3348 נקב' ר'ח טבת... אפרים פישל בן יהודה ליבוש הלוי
זקן בן ע'ג שנה... שמר משמרת קודש בכושר

תר"ע...

3349 נקב' י'ג כסלו... שרה רבקה בת חיים אשת צבי שמואל אייזער

***

תרע"ג

3350 נקב' ט'ז כסלו תרע'ג לאה בת שלמה ישראל
Leja Karmazyn zm. 23 grudnia 1915 r. (?), lat 64

***

תרע"ד

3351 נקב' ג' כסלו... יחיאל בן יעקב — Edelist, l. 72

3352 נקב' י' כסלו... באשא מרים בת מרדכי — Brusłowska, l. 54

3353 נקב' י'א כסלו... אליעזר בן יעקב קאפעל — Szlach, l. 51

3354 נקב' י'ד כסלו... דוד צבי בן משה הלוי — Chaman, l. 52

3355 נקב' ט'ו כסלו... ווילינסקי נפטרה... — Wilińska

3356 נקב' ט'ו כסלו... אברהם בן יעקב... פעלדשער — Rozenblum, l. 46

***

תרע"ה

3357 נקב' ... כסלו... חיים דוד בן אליעזר ליבער — Frisz, l. 70

3358 נקב' ... כסלו... דוב בן ישעי' — Izbicki, l. 73

3359 נקב' ער'ח כסלו... אלי' בן שלמה הלוי — Moszkowicz, l. 83

3360 נקב' ד' כסלו... אליעזר מאיר בן אפרים — Buzyn

3361 נקב' ר'ח כסלו... חיי' פערל בת אפרים חנוך... בת ע'ו שנה

3362 נקב' ב' כסלו... מינדל רעכיל בת יעקב — Gerszt

3363 נקב' ב' כסלו... רחל דינה בת צבי מאיר — Fajnkuch, l. 56

3364 נקב' ב' כסלו... אלי' בן יוסף הלוי — Rzepkowicz, l. 54

3365 נקב' ג' כסלו... גאלדא פייגא בת יעקב וויינטרויב — Holcman 21.XI. 1914

3366 נקב' ג' כסלו... חיים דוב בן אהרן משה — Morgensztern, l. 51

3367 נקב' ד' כסלו... יחזקאל בן צבי זאב הכהן — Gutman, l. 26

3368 נקב' ה' כסלו... נאכא בת חיים... אשה זקנה... — Wilczkowska

3369 נקב' ה' כסלו... ישעי' יעקב בן אלטער פלטיאל מראדאשיץ — Wajslic, l. 56

3370 נקב' ה' כסלו... חנה שרה בת ישראל אליעזר שץ ושו'ב דק'ק ליפנא — Obeljow

3371 נקב' ו' כסלו... חיים בנימין בן מרדכי — Lider, l. 71

3372 נקב' ז' כסלו... יעקב זאב בן שמואל פאליק — Sochaczewski, l. 45

3277 נפט' ז' אב... מצבת קבורת גדול בעמו ונכבד בעדתו
הרב החכם מו"ה משה ב"ר זאב וואלף הכהן מווארשא
Mojżesz Cohn
ur. 31 października 1820 † zm. 30 Sierpnia 1892
23 marcheszw. 5581 7 Elul 5652
Spokój jego duszy Ukochanemu ojcu pozostałe dzieci
כעס ומכאוב עמל ושבר רוח
בימי חיי חבלה נפשי שבעה
אך עתה לבטח תשכב תנוח
כי חדלה רגז מצאה מרגעה
במרום שמים
בצרור החיים
Trosk goryczy na padole
Pełne wychylałem czary
Dziś znikły cierpienia, bóle
Pierzchnęły utrapień mary
Dusza ma wolna, szczęśliwa
W niebie spokoju używa

3278 נפט' ז' אלול... בלימא בת שמעון הלוי — Frenkel, l. 70?
3279 נפט' ח' אלול... גדליה שמואל בן אנשיל
3280 נפט' ח' אלול... פערל בת יעקב כ"ץ
3281 נפט' ט' אלול... יצחק אייזיק בן קלונימוס סג"ל — Kalmanowicz, l. 99
3282 נפט' ט' אלול... יוסף שלמה בן ארי'
3283 נפט' י"ג אלול... חנה בת ישראל הכהן
3284 נפט' ט"ו אלול... שמואל יונה בן ישעי' יוסף
3285 נקב' כ"ו אלול... בחור אלי' דוב בן יצחק אייזיק סג"ל
3286 נקב' כ"ו אלול... משה אהרן בן שלמה יהודה סג"ל — Kosiarz,? l. 52
3287 נקב' זאת חנוכה... יוסף אליעזר בן יעקב — Weiland, l. 33

* * *

תרנ"ג

3288 נקב' ב' דר"ה... צבי הידש בן נפתלי הירצקי — Frogel, l. 73
3289 נקב' ג' תשרי... שמואל בן יצחק
3290 נקב' ג' תשרי... שלמה צבי בן יצחק מאפאטשנא — Kantorowicz, l. 67
3291 נקב... ד' תשרי... אסתר דבורה בת אליעזר ליפמאן — Rasz, l. 45
3292 נקב' ה' תשרי... אלטער בן יצחק יעקב — Lewkowicz, l. 30
3293 נקב' ה' תשרי... משה אלי' בן יצחק אייזיק זאב ז"ל שו"ב ושו"ץ בעיר
סטריקוב ונכד של הרב ד' שמשון אב"ד בגאוערטשין — Pióro, l. 58
3294 נקב' ו' תשרי... רפאל בן ישראל אלחנן
אל הצבא לקח בעודו נער
לא עזב דתו באמונתו נשאר

3295 נקב' ע"ר יו"כ ... יאכעט בת יהודה ליב — Frydman, l. 68
3296 נקב' יוה"כ ... פייגא בת חיים — Rotkopf, l. 41
3297 נקב' מוצ' יו"כ ... מרדכי דוב בן יחזקאל
3298 נקב' י"א תשרי... זישע זיינוויל בן נטע — Bruner, l. 62
3299 נקב' ג' סוכות... באשע בת יעקב — Honig, l. 43
3300 נקב' ג' סוכות... פראדל בת דוד
3301 נקב' ג' חוהמ"ס... ישראל זאב בן ארי' ליב — Zajdler, l. 53
3302 נקב' בהושענא רבה... צבי זאב בן יהודה ליב הלוי — Regensberg, l. 45
3303 נקב' כ"ב תשרי... פייגא פערל בת הרב ר' אהרן אב"ד דק' קראסניש — Jakubowicz, l. 61
3304 נקב' כ"ד תשרי... גאלדע בת צבי סג"ל — Kac, l. 72
3305 נקב' כ"ה תשרי... שרה פעסא בת אליעזר — Szlamowicz, l. 84
3306 נקב' כ"ה תשרי... דניאל בן יעקב קשאנזע — Książe, l. 78
בן שמנים ושלש נהדג מעגלה ואפני'
3307 נקב' כ"ה תשרי... חיים בן צבי — Mośkowicz vel Wołkowicz, l. 40
3308 נקב' כ"ו תשרי... פרומעט בת טובי' — Bokcyn, l. 78
3309 נקב' כ"ו תשרי... הבתולה גיטל בת משה — Richterman, l. 17
3310 נקב' כ"ח תשרי... לאה יוטא בת זלמן — Klaperzak, l. 83
3311 נקב' ... חשון... רייצא אסתר בת חיים — Szyniak ? l. 50
3312 נקב' בער"ח חשון... חנה רייזל בת נחמיה טורמאן — Wajnbaum, l. 29
3313 נקב' א' חשון... בתולה בינא פייגא בת יעקב — Szwarcbart, l. 20
3314 נקב' ב' חשון... אברהם יצחק בן גבריאל
3315 נקב' ב' השון... שמואל גרונם בן עזריאל זעליג — Naparstek, l. 69
3316 נקב' ד' חשון... אפרים בן אשר — Fryd, l. 63
3317 נקב' ו' חשון... משה בן בצלאל
3318 נקב' ו' חשון... נעכא ראצע בת איתמר נכדה של ר' גדלי' שו"ב — Lipszyc, l. 22
3319 נקב' ו' חשון... יוטא בת פנחס זעליג — Fogel, l. 20
3320 נקב' ח' חשון... דאנא בת משה מלאסק — Zeligska, l. 70
3321 נקב' ט"ז חשון... אברהם יצחק בן נחום
3322 נקב' י"ג כסלו... שולא בת המופלג מ' ישראל אשת ר' יעקב מאיר — Balin, l. 70
3323 נקב' י"ח תמוז... גיטל בת נח... בת מ"ט שנה...
3324 נקב' כ"ה אב... יעקב בן דובער — Bigelajzen ? l. 67
3325 נקב' כ"ז אב... נתן בן יהודה
3326 נקב' ט"ז אלול... שמואל בן ישעי' כ"ץ... בן ס"ג שנים

* * *

תרנ"ד

3327 נקב' ד' חשון... דינה בת שלמה
3328 נקב' י"ח חשון... גאלדא בת דוב
3329 נקב' י"ד כסלו... חיה בת שבח
3330 נקב' כ"ב כסלו... הנגיד המפורסם להתהלה מו"ה יעקב ב"ר שמעון סג"ל — Warszawski, l. 77

3201 נפט' אחרון של פסח... יצחק מיכל בן אליעזר מרדכי Cytryn, l. 18
3202 נפט' אס"ח של פסח... ביילא בת שבתי Rajchbart, l. 76
3203 נפט' כ"ד ניסן... ישעיה' דוב בן משה Wajnberg, l. 58
3204 נפט' כ"ד ניסן... ליב יעקב בן דוב רפאל קויפמאן
3205 נפט' כ"ה ניסן... דוד בן יעקב יוסף Koch, l. 52
3206 נפט' כ"ז ניסן... ישעי' שמחה בן יוסף נפתלי Wigdorowicz Żołądź, l. 55
3207 נפט' כ"ז ניסן... יהודה ליב בן צבי Frenkel, l. 63
3208 נפט' ד' אייר... שרה יהודית בת אהרן גדליה ש"ץ דק"ק ראווע Radomska, l. 49
3209 נפט' ד' אייר... היולדת ביילא בת מיכאל Sztark, l. 23
3210 נפט' ד' אייר... חנה מינדעל בת מאיר Bezbroda, l. 51
3211 נפט' ח' אייר... גבריאל בן ירחמיאל Goldman, l. 56
3212 נפט' י' אייר... יצחק יוסף בן שרגא Niewiadowicz, l. 60
3213 נפט' י"א אייר... שמעון בן יהודה זאב
3214 נפט' י"ג אייר... אירע מרדכי בן אברהם כ"ץ Ejzner, l. 23
3215 נפט' י"ד אייר... בנימין זאב בן אפרים Berger, l. 43
3216 נפט' י"ד אייר... ליבא רחל בת שמחה Gutsztat, l. 72
3217 נפט' י"ד אייר... יצחק בן מרדכי כ"ץ Fuks, l. 56
3218 נפט' י"ז אייר... משה אהרן בן אברהם הלוי Joskowicz, l. 63
3219 נפט' ל"ג בעומר... ראצע בת שמשון Nusbaumowa, l. 52
3220 נפט' כ"ג אייר... דניאל בן אביגדור Kochański, l. 83
3221 נפט' כ"ו אייר... מיכלה רוחמה בת משה Turkowicz, l. 92
3222 נפט' ער"ח סיון... פנחס בן שלום יצחק Lubiński, l. 72
3223 נפט' א' סיון... שלמה זלמן בן יעקב Widawski, l. 45
3224 נפט' ד' סיון... נחמן בן אברהם מקאליש Landau, l. 67
3225 נפט' ערב שבועות... דוד דאוידאוויץ בן שלמה צבי Jochimowicz? l. 57
3226 נפט' א' דחג... געלא לאה בת מיכאל זאב
3227 נפט' ב' דחג... אשה יראת ד' נדיבת לב חוננת דלים Birnbaum, l. 91
משכלת מפוארה חשובה צנועה ויקרה
מ' גאלדא גיטל בת הרבני הגדול בתורה ובחכמה ובמע"ט
מ' רפאל נפתלי הירץ כהנא שפירא ז"ל מגזע הגאון
בעל מגלה עמוקות
3228 נפט' ט"ו סיון... רבקה בת נטע Łokiecz, l. 70
3229 נפט' י"ז סיון... ביילא בת יקיר Berkowska, l. 96
3230 נפט' י"ט סיון... הרבני המופל' יוסף בן יהודה ליב Syna, l. 41
3231 נפט' י"ט סיון... שלמה ליב בן יוסף צבי הכהן Calek, l. 32
3232 נפט' כ"ה סיון... מרים בת שמריה Zaks, l. 80
3233 נפט' כ"ד סיון... דוד צבי בן יצחק אייזיק Rozenfeld, l. 95
3234 נפט' כ"ו סיון... יעקב בן אביגדור Wajngarten, l. 76
3235 נקב' ער"ח תמוז... ישדאל יוסף בן קלמן Korn, l. 26
3236 נקב' ב' דר"ח תמוז... רבקה בת משה Wyszegrodzka, l. 64
3237 נקב' ג' תמוז... שלמה צבי בן אביגדור Rabinowicz
3238 נקב' ד' תמוז... לאה בת יוסף Anekształjn, l. 35
3239 נקב' ה' תמוז... גיטל בת יצחק שמחה בונים

3240 נפט' ז' תמוז... הבתולה רחל בת זלמן Mławer, l. 22
3241 נפט' ח' תמוז... צדוק בן ליטמאן Mośkowicz, l. 34
3242 נפט' ט' תמוז... יוסף ליב בן אברהם מאניס מקנסטאנטין Ferenbach l. 61
3243 נפט' י' תמוז... יעקב נחום הלוי בן יואל נתן
3244 נפט' י"ד תמוז... ראדע בת אברהם שו"ב מלאסק Zelińska, l. 37
3245 נפט' ט"ו תמוז... חנה בת צבי הירש Kolska, l. 41
3246 נפט' ט"ז תמוז... הבתולה אסתר רייזל בת משה Skosowska, l. 18
3247 נפט' י"ט תמוז... אברהם בן משולם Jakubowicz, l. 53
3248 נפט' כ"ב תמוז... אברך... צבי זיינוויל בן יונתן Cyter, l. 25
3249 נפט' כ"ד תמוז... שמואל זיינוויל בן אברהם טאשינסקי
3250 נפט' כ"ד תמוז... יהודה בן משה כ"ץ
3251 נפט' כ"ה תמוז... יהודית בת שמואל יהודה הלוי Lipel, l. 27
3252 נפט' כ"ה תמוז... הבתולה אסתר לאה בת עזרא Franc, l. 20
3253 נפט' ... ... תמוז... רבקה בת יצחק יעקב Cycowska?, l. 35
3254 נפט' ער"ח אב... אברהם יצחק בן אהרן Langnas, l. 40
3255 נפט' ער"ח אב... שמעון בן זאב יוסף Wolfowicz, l. 29
3256 נפט' א' דר"ח אב... אברהם יחודה בן פסח הכהן מקאזנין Adler, l. 77
3257 נפט' ב' אב... חנה מלכה בת יהודה הלוי Lubińska, l. 51
3258 נפט' ו' אב... ליבא בת צבי הירש מאקוואר מהורדנא Długacz, l. 33
3259 נפט' ח' אב... אשר בן שמואל אייזיק Rozenbaum l. 42
3260 נפט' ט' אב... הבחור המופלג בתורה חנוך הענין בן אברהם יעקב כ"ץ
3261 נפט' י"א אב... שרה רבקה בת שרגא פייטיל Ostrowska, l. 25
3262 נפט' י"א אב... גאלדא בת זלמן Żołądź, l. 66
3263 נפט' י"ט אב... אברהם בן מרדכי Balderman?, l. 38
התחבר בין חברים קדושים
3264 נפט' י"ט אב... המופלג החסיד אברהם יעקב בן בנימין יצחק מפלאונע Balderman,? l. 38
3265 נפט' כ"א אב... שמואל יוסף בן זאב Błaszkowski, l. 82
3266 נפט' כ"ב אב... אברהם דניאל בן שמעון Wolman, l. 50
3267 נפט' כ"ג אב... לאה בת אברהם יצחק Szlamowicz, l. 49
3268 נפט' כ"ג אב... רפאל פנחס בן חיים יהודה
3269 נפט' כ"ה אב... הרבני המופלג החסיד חיים משה בן יעקב זאב הלוי Opatowski, l. 68
3270 נפט' כ"ה אב... חנה דאברא בת אברהם הלוי Maranc, l. 66
3271 נפט' כ"ו אב... נעכא בת דוב יהודה Lichtensztajn, l. 38
3272 נפט' ב' אב... יצחק מרדכי בן יואל כ"ץ Kon, l. 81
3273 נפט' ד' אב... בלימה בת יוסף Kon, l. 56
3274 נפט' ה' אב... ביילא בת צבי Słodowska, l. 49
3275 נפט' ו' אב... דאבריש דייזל בת אברהם Gisser, l. 60
3276 נפט' ו' אב .. אברהם יעקב בן זעליג

3131 נפט' י'ב כסלו... בייֿלא בת יוסף מקאלֿיש אשת אברהם — Fidler, l. 74
3132 נפט' י'ב כסלו... וויקטאריא בת אברהם אשת האפאטעקער סמואלֿ זילֿבערבוים
3133 נפט' י'ב כסלו... החסיד נחמן בן אברהם — Frydman, l. 53
3134 נפט' י'ד כסלו... אהרן יחיאלֿ בן שלמה — Grynsztajn, l. 46
3135 נפט' ט'ו כסלו... אברהם...
3136 נפט' כ'ה כסלו... חוה בת הרב המאה'ג מורנו מ' אהרן יחיאלֿ — Rozenberg, l. 60
זצ'ל אב'ד דק'ק אזבירטש אשת מ' יוסף כ'ץ (v. 3130)
3137 נפט' ער'ח טבת... דניאלֿ בן אשר מקרשעפיץ — Kasztan, l. 72
3138 נפט' ג' טבת... בתולה פיגא בת ישראלֿ
3139 נפט' ג' טבת... פה מצא לו קבר הרחק ממשפחתו... — Eisenberg, l. 55
סוחר נכבד... הגביר הנכבד המפואר לשם ולתהלה בעמיו
דוד בן ר' יצחק אייזענבערג מחארקאוו
3140 נפט' ח' טבת... חיה בת משה מלוטומירסק
3141 נפט' ח' טבת... משה מרדכי בן יצחק — Radoszycki, l. 66
3142 נפט' ט' טבת... אהרן בן דוד — Adolf Goldman, l. 19
3143 נפט' י'א טבת... סענדער בן ישראלֿ — Bombel, l. 70
3144 נפט' י'ב טבת... פערילֿ בת ליב
3145 נפט' י'ד טבת... איצק בן צבי... בחברה קדושה היה בימיו — Łajchman, l. 73
3146 נפט' י'ד טבת... איש חילֿ מאנשי הצבא מיכלֿ בן דוב מנעמירעוו — Mordkowicz Harlson, l. 22 żołnierz
3147 נפט' י'ח טבת... פיגא ליבא בת משה — Głaz, l. 68
3148 נפט' י'ט טבת... ליבא בת יצחק משה — Krotoszyńska, l. 56
3149 נפט' י'ט טבת... דבורה בת מאיר אשת גבריאלֿ — Ryterband, l. 68
3150 נפט' כ' טבת... שרח פייגא בת יצחק יעקב — Maroko, l. 54
היא פרנסה את ביתה ממסחרה ומקניבה
... ידיה תמכה בעלה
3151 נפט' כ'ד טבת... גבריאלֿ בן משה כ'ץ — Szwarc, l. 77
בקר וערב הלך להחברה לשמו' בלימוד'
3152 נפט' כ'ו טבת... יצחק זאב בן מיכלֿ — Goldberg, l. 46
3153 נפט' כ'ז טבת... אסתר רבקה מגזע משפחה רמה ומיוחסת — Diamentstein, l. 31
בת הרבני החסיד שמואלֿ יעקב איגר
3154 נפט' כ'ז טבת... יואב בן ירמיהו
3155 נפט' כ'ח טבת... יצחק בן חיים יהודה — Gincberg, l. 57
3156 נפט' ... שבט... רויזע בת דוד
3157 נפט' ר'ח שבט... בייֿלא מרים בת נחום
3158 נפט' ר'ח שבט... אברהם גאדלֿ בן מיכאלֿ שאשנאק — Czośniak?
3159 נפט' ג' שבט... זיינווילֿ בן משה — Mizes, l. 64
3160 נפט' ו' שבט... גאלֿדא מינדעלֿ בת אברהם — Kantorowicz, l. 72
3161 נפט' ט' שבט... יעקב מאיר בן אליה' — Rajchman, l. 52
3162 נפט' ט' שבט... רבקה בת מרדכי — Orzełek, l. 57
3163 נפט' י' שבט... מלכה בת טובי' — Winter, l. 37
3164 נפט' י' שבט... משה בן אליעזר יצחק — Przygórski, l. 56

3165 נפט' ט'ז שבט... בלומא בת יהודה ליב אשת יוסף — Kwiatkowska, l. 50
3166 נפט' י'ט שבט... יעקב בן יהודה — Grosman, l. 72
3167 נפט' י'ט שבט... החסיד המופלג בתורה ישראלֿ משה — Szajnfeld ? l. 69
בן הרבני מו'ה יעקב גבריאלֿ הלוי נכד הש'ך
... איש נבון נדיב ושוע
פאר ותפארת הגבירים שרשו נטוע
מגדולי גאוני ארץ מגודרי גדר והעומדים בפרץ...
3168 נפט' כ' שבט... אסתר בת אליעזר — Korek, l. 75
3169 נפט' כ'א שבט... אהרן גדלי' בן אברהם אשר היה ש'ץ בראווע — Gotsztajn, l. 78
3170 נפט' כ'ג שבט... מאטילֿ בת דוד — Pilgrim, l. 83
3171 נפט' כ'ה שבט... יעקב דוד בן יוסף בינם — Goldberg, l. 35
3172 נפט' כ'ז שבט... פראדלֿ בת הרב מ' צבי מדאבראזיסק
3173 נפט' ה' אדר... רבקה בת אברהם — Galońska (Gałązka?)
3174 נפט' ה' אדר... חיים בן משה — Truskolawski, l. 56
3175 נפט' ו' אדר... ישראלֿ יצחק בן מנחם מאנעלי — Zalcberg, l. 77
3176 נפט' ז' אדר... בנימין יוסף בן משה כהן — Jakubowicz, l. 38
3177 נפט' ט' אדר... ישעיה בן דוד שלמה — Pilichowski, l. 62
3178 נפט' ט' אדר... פעסא בת יודלֿ — Rozenwaser, l. 70
3179 נפט' י'א אדר... ליבה לאה בת שמעון — Bergman, l. 62
3180 נפט' י'ד אדר... נפתלי בן אברהם שלמה מווידאווע — Rappoport, l. 44
3181 נפט' ט'ו אדר... יוסקי בן צבי — Kiwok, l. 55
3182 נפט' ט'ו אדר... פריידא — Warman, l. 70
3183 נפט' י'ז אדר... יהודית בת הרב ר' שבתי זצ'ל אב'ד — Płachta, l. 69
דק'ק טאמאשאוו (?)
3184 נפט' כ' אדר... טאבא דבורה בת משה כ'ץ — Litewska, l. 70
3185 נפט' כ'א אדר... שמואלֿ אברהם בן איציק ישעיה' — Torończyk, l. 49
3186 נפט' כ'א אדר... שרה בת יהודה ליב — Zalcberg, l. 64
3187 נפט' כ'ה אדר... רעכילֿ בת החסיד אהרן הלוי מסטריקאוו — Nejman, l. 72
3188 נפט' ... ניסן... אלימלך — Kutner ? l. 36
3189 נפט' ר'ח ניסן... בייֿלא בת אביגדור... הזקנה...
3190 נפט' י'ג ניסן... מיכלֿ בן אברהם מקאלֿיש — Nelken, l. 71
3191 נפט' ערב פסח... מרים בת שלמה — Włyńska, l. 64
3192 נפט' י'ד ניסן... רייזלֿ בת אליעזר — Aronowicz, l. 50
3193 נפט' א' של פסח... ליבא די היוון בת צבי הירש — Czujna, l. 69
3194 נפט' א' של פסח... פעסילֿ בת שמואלֿ — Wajsberg. l. 90
3195 נפט' א' של פסח... אסתר בת משה — Nejman, l. 71
3196 נפט' י'ז ניסן... אברהם משה בן שמעון כ'ץ
3197 נפט' י'ז ניסן... יצחק בנימין בן שמעון ווייֿלאנד
3198 נפט' י'ח ניסן... יצחק יעקב בן שמואלֿ זאב — Bendkowski, l. 61
3199 נפט' י'ח ניסן... אליעזר בן ברוך
3200 נפט' ד' דחוה'מ פסח... פרומא בת משה אשת יעקב
Fanny Rappeport. geb. Lewinsohn,
geb. 22 Juni 1854, gest. 5 Apr. 1892.

תרנ"ב

3076 נפט'... ... משה בן יואל
Berliński 3077 נפט'... ... ליבוש בערלינסקי
3078 נפט'... ... רחל לאה בת שמואל צבי
3079 נפט'... ... דוד בן גרשון
3080 נפט'... ... משה חיים בן ישראל
3081 נפט'... ... שיינדעל בת יהודה
3082 נפט'... ... שמואל צבי בן פישל מעיר קוטנא
Jaków (?) Szwajcer, l. 79 3083 נפט' צום גדליה... יהודה בן דוד
Rozen, l. 28 3084 נפט' יום כפור... בלימא בת הרב יעקב יהושוע אשת יצחק
... אחר לדתה שבה לעפרה...
Rozenberg, l. 46 3085 נפט' יום כפור... אהרן יוחנן בן שמואל אלחנן נין ונכד
להקדו' ר' אהרן חסיד מפשעדבארז
Warszawski, l. 53 3086 נפט' י"א תשרי... אלימלך בן שמואל
Kupferminc, l. 56 3087 נפט' י"א תשרי... באטשא בת גאדל מפרשעדבארז
Jakubowicz, l. 57 3088 נפט' י"א תשרי... יודל בן משה
Kochańska, l. 50 3089 נפט' ע"ר סוכות... גאלדא בת דוד
Kroj, l. 89 3090 נפט' א' דחוה'מ... ציון קבר הרבני המופלג בתורה ירא אל'
מו"ה צבי הירש ב"ר בן ציון מגאמבין
Dykerman, l. 29 3091 נפט' י"ז תשרי... פייגא בת יחזקאל
Pessa, l. 49 3092 נפט' הושענא רבה... יצחק יעקב בן צדוק
3093 נפט' הושענא רבה... רחל לאה בת משה הכהן
Senber, l. 80 3094 נפט' שמיני עצרת... גיטל בת מיכאל זאב
Tempelhof, l. 96 3095 נפט' שמיני עצרת... רייצא בת יואל
Berger, l. 44 3096 נפט' שמחת תורה... יצחק אייזיק בן חיים יוסף
Lejzerowicz, l. 44 3097 נפט' שמחת תורה... פנחס בן מרדכי הלוי
Czernelewska, 78 3098 נפט' כ"ה תשרי... רייזל בת זאב
Tausk, l. 58 3099 נפט' כ"ו תשרי... פרומעט בת אברהם
Makowska, l. 22 3100 נפט' כ"ו תשרי... פראדיל בת יוסף... אחר לדתה
Rozenblum, l. 35 3101 נפט' כ"ז תשרי... צבי הירש בן ישעיה'
Aronowicz, l. 48 3102 נפט' כ"ט תשרי... שלום יצחק בן דוד לייב
Tetin, l. 74 3103 נפט' ב' דר"ח חשון... שלמה זלמן בן הרב החסיד
מנחם מענדעל מפלאצק
עסק בתורה ותפלה
ש"ץ היה אצל הרבנים בטשעכינאו וסטריקאו כ"ד שנים
Brajtsztajn, l. 53 3104 נפט' ב' דר"ח חשון... רחל בת ראובן
Holcman ? l. 56 3105 נפט' ב' חשון... דבורה בת יוסף
Wajngarten, l. 73 3106 נפט' ב' דר"ח חשון... יצחק בן אביגדור הנקרא ר' איטשע
Przedborska, l. 81 3107 נפט' ה' חשון... פייגא בת טוביה...
...גם הלכה בכל יום לב' הכנ' לתפילה...
Szrajbaum, l. 23 3108 נפט' ו' חשון... הינדא בראנא בת שמואל ראבינאוויץ מסראצק
אשת יצחק מאיר מווארשא
Traub, l. 40 3109 נפט' ז' חשון... פריידא ריבא בת יעקב קויפמאן ראזענצווייג

Szligelska, l. 44 3110 נפט' ט' חשון... חיה רחל בת יהודה
Hochman, l. 46 3111 נפט' י"ג חשון... אלחנן בן אברהם יוסף
Rundsztajn, l. 50 3112 נפט' י"ד חשון... ליבא בת אליעזר פולווערמאכער מקאנין
Moszkowicz, l. 52 3113 נפט' ט"ו חשון... משה בן יוסף פאדעמביצער
Tymiańska, l. 41 3114 נפט' ט"ז חשון... רחל יענטל בת ישראל יצחק
Jakubowicz, l. 70 3115 נפט' כ"א חשון... תרצה בת עזריה
Zeligman, l. 54 3116 נפט' כ"ג חשון... אסתר בת דוד
Brauner, l. 46 3117 נפט' כ"ד חשון... חנה בת יהודה ליבוש
Ulman, l. 78 3118 נפט' כ"ה חשון... רבקה בת אברהם
Platke, l. 20 3119 נפט' כ"ז חשון... ציפרא בת גרשון זעליג פאטש מקאליש
אשת איטשע מאיר
Szynkar, l. 24 3120 נפט' כ"ט חשון... פישל בן איסר שענקארעוויץ מבעסאראביע
מעיר בענדער
Dobrzyńska, l. 31 3121 נפט' ער"ח כסלו... שפרינצא בת נחמן קאפערוואסער
Herszkowicz, l. 29 3122 נפט' ר"ח כסלו... משה יעקב בן חיים דוד
Maks Lande, l. 48 3123 נפט' א' כסלו... משה שמעון בן שמואל הלוי
ur. 25.IV. 1843, zm. 2.XII. 1891.
3124 נפט' ב' כסלו... טעאפילא בת שמואל טשאמאנסקי
Teofila z Czamańskich Drowa Wincentowa Łaska
ur. 16 listop. 1867, zm. 13 grudnia 1891
Frydman, l. 60 3125 נפט' ג' כסלו... זעלדע אשת פעלטען
Felicja Luftman, l. 28 3126 נפט' ג' כסלו... פיגא בת טוביה כהן אשת אברהם
... רבת שבעה לה יגון ואנחה
ערבה לה שמחה לאבל נהפכה
מרב כעס סבלה כל ימי חייה
שב רוחה לאל מתה בדמי ימיה
Przechodniu stań i westchnij raz
Za duszą młodą czystą
Bo wiedz, że ten tu kryje głaz
Ofiarę rzeczywistą.
Bóg dał, Bóg wziął, to ludu głos
I szemrać się nie godzi
Choć czasem przez okrutny los
Za młodo dusza schodzi.
El mole rachmim Panie naszl
Gdy przed Cię sądy wiodą
Tej duszy wieczny pokój dasz
Bo los ją wezwał młodo.
3127 נפט' ג' כסלו... חי' שרה בת חיים בת ק'ב שנה
Adler, l. 96 3128 נפט' ו' כסלו... מאשע בת דוד אפענבאך
3129 נפט' ו' כסלו... שרה בת שמעון... הזקנה...
3130 נפט' ח' כסלו... יוסף כ"ץ מאיזביטש בן מאיר חתן הרב המאה"ג
Rozenberg, l. 56 (v. 3136) אהרן דק"ק איזביטש

2995 נפט' ו' ניסן ... רחל בת הרב ר' שלמה
2996 נפט' ו' ניסן ... גאלדא בת אלכסנדר זיסקינד בת י"ח שנה
2997 נפט' י' ניסן ... איש נכבד ומפודסם בתורה וביראה חכמה ותבונה
Szlosberg צבי הירש בן משה
... הוקירוהו ויכבדוהו סוחרים ונבונים
יען היה ת"ח משכיל ודורש אלקים יחד...
2998 נפט' י"א ניסן... רבקה ראזיל (!) בת ליב Tajfeld, l. 64
2999 נפט' י"ג ניסן... אסתר בריינדיל בת מאיר כ"ץ
3000 נפט' א' דחוה'מ... הבחור שמשון בן אביגדור
3001 נפט' א' דחוה'מ... פעריל בת משה
3002 נפט' ב' דחוה'מ... גיטל בת צבי הירש Monat, l. 75
3003 נפט' ד' דחוה'מ ... מלכה דבורה בת יאשקא
3004 נפט' כ"א ניסן... בראנע בת אהרן מיכל כ"ץ Kapłan, l. 33
3005 נפט' כ"ג ניסן... יוטע בת משה יצחק Jachimowicz, l. 60
3006 נפט' כ"ה ניסן... הבתולה הדסה בת מאיר זאב Anna Winter, l. 19
3007 נפט' כ"ז ניסן... חיה שרה בת דוד בעריש ווילדמאן Zylberman, l. 19
3008 נפט' א' דר"ח אייר... טויבא יענטא בת חיים וואלף Żelechowska, l. 54
3009 נפט' ט' אייר... שיינדיל בת ישראל יצחק אייזיק
נכד משה לעלאווער... אשת ר' יצחק Torończyk, l. 26
3010 נפט' ז' אייר... אסתר יוטא בת שמואל Frydman, l. 47
3011 נפט' ח' אייר... יאקר בן דוד הלוי
3012 נפט' י"ב אייר... חי' בת אברהם Joskowicz, l. 81
3013 נפט' ט"ו אייר... אברהם יעקב בן מרדכי Płakuł, l. 53
3014 נפט' י"ח אייר... מרדכי אליעזר בן שלמה זלמן
3015 נפט' כ"א אייר... פייגא בת מרדכי כ"ץ Cemach, l. 61
3016 נפט' כ"ה אייר... שרה בילא בת אברהם אשת ר' זעליג Frenkel, l. 21
3017 נפט' כ"ו אייר... חיים בן יעקב Sadokierski, l. 71
3018 נפט' כ"ו אייר... גיטל בת יצחק
3019 נפט' כ"ח אייר... הבתולה הענא בת אליעזר מפאדעמבין
3020 נפט' ר"ח סיון... דבקה לאה בת דוד Miodowicz, l. 62
3021 נפט' ר"ח סיון... משה שלמה בן יצחק Lewkowicz, l. 61
3022 נפט' ג' סיון... נחמה בת מרדכי
3023 נפט' שלשה ימי הגבלה... משה בן חיים Lewkowicz, vel Kapelusznik, l. 64
3024 נפט' ה' סיון... בלומא בת אברהם
3025 נפט' ט' סיון... מנחם מאניש בן מרדכי כ"ץ Karpel, l. 61
3026 נפט' י' סיון... הינדא יוטא בת מנחם מענדל Horowicz, l. 30
3027 נפט' י"ג סיון... אבדהם קלונימוס בן עזריאל Sendrowicz, l. 33
3028 נפט' ט"ו סיון... פעסע הענא בת ליפמאן Lewin, l. 51
3029 נפט' י"ז סיון... המופלג... חיים בן ישראל Engler, l. 35
3030 נפט' כ"ד סיון... הנוך העניך בן אשר Abramowicz, l. 18
3031 נפט' כ"ד סיון... רחמה בת מרדכי אשת ר' אלטער בצלאל Friszman, l. 49
3032 נפט' כ"ה סיון... משה צבי בן אליעזר
3033 נפט' כ"ד סיון... הענא דאבריש בת ישראל יצחק אשת יצחק צבי
Zonenberg, l. 53

3034 נפט' כ"ו סיון... לאה פייטאג בת אליעזר צבי Fajtag
3035 נפט' כ"ו סיון...פעסא דבורה בת אפרים פישל Janowska, l. 30
3036 נפט' כ"ח סיון... אליעזר בן משה ישראל Natkiewicz, l. 86
3037 נפט' ג' תמוז... פרימעט בת... Lewkowicz, l. 68
3038 נפט' ו' תמוז... הבתולה מרים חאשע בת יצחק איטשע Klanowska, l. 21
3039 נפט' י' תמוז... יהושוע מאיר בן יעקב
3040 נפט' י"א תמוז... הבתולה... יהודית בת מרדכי יהודה
3041 נפט' י"ג תמוז... איטשע בן משה הכהן Rozenberg, l. 33
3042 נפט' י"ז תמוז... אסתר לאה אייזנעראוויטש Ajznerowicz
בת שאול פשוט נולדה בעיר וואַרשא
3043 נפט' כ"ח תמוז... יצחק יוסף בן חיים משה
3044 נפט' ער"ח אב... אברהם משה בן שלמה בנימין Grynberg, l. 67
3045 נפט' ט' אב... אלכסנדר זיסקינד בן שמואל (Bem) Böhm, l. 54
3046 נפט' י"א אב... זיסל בת גדליה אשת בנימין Mazur, l. 30
3047 נפט' י"ד אב... פעריל בת אברהם ישראל הכהן Suchawolska, l. 80
3048 נפט' כ"א אב... יוטא בילא בת חיים אלחנן Zajde, l. 41
3049 נפט' כ"ג אב... האברך משה אהרן בן יעקב Migdał, l. 26
3050 נפט' כ"ד אב... הבתולה רבקה יענטא בת שמואל אייזיק Mandelbaum, l. 19
3051 נפט' כ"ד אב... גאלדא לאה בת דוד מעיר פיאנטקא Zaleszewska, l. 81
3052 נפט' כ"ה אב... יעקב בן אליעזר ראדזענאווער פון פ"ז שנה
3053 נפט' כ"ו אב... שיינדעל בת יוסף
3054 נפט' כ"ו אב... מרים בת יצחק Czośniak, l. 28
3055 נפט' כ"ח אב... מצבת הרב הגדול בתו' החסיד המפורסם Kowalski, l. 71
נחמן אב"ד בק"ק סאבאטע, גראבאווע, קוואהל
3056 נפט' ער"ח אלול... יוסף בן אריה Berlin, l. 50
3057 נפט' ר"ח אלול... זאב בן יוסף... בן ע"ה שנים
3058 נפט' ג' אלול... שיינע ראצע בת לוי הכהן Harasz, l. 47
3059 נפט' ג' אלול... חנה הדסה בת צבי Szpycak, l. 60
3060 נפט' ח' אלול... האברך הנכבד מנחם מענדל בן יעקב מאיר Langnas, l. 27
3061 נפט' ט' אלול... הינדא לאה בת אפרים פישל הלוי
3062 נפט' ט' אלול... משה בן יהונתן הכהן Sztrasburger, l. 43
3063 נפט' י"ב אלול... רויזע דבורה בת משה הירש
3064 נפט' י"ד אלול... אליעזר ליפמאן בן דוד ליבוש משערעץ Jakubowicz, l. 19
3065 נפט' י"ד אלול... בתולה... מלכה בת ברוך כ"ץ Ejzner, l. 18
3066 נפט' ט"ו אלול... שיינדעל רבקה בת ישראל Lisman, l. 66
3067 נפט' י"ז אלול... שדה בת אשר נכדת דאובן זצ"ל Rozenfeld, l. 51
3068 נפט' י"ז אלול... פדומעט בת יואל סג"ל מדאדאמסק
3069 נפט' י"ח אלול... הבחור... חיים בן פנחס זעליג Lubelski, l. 17
3070 נפט' כ"א אלול... צבי הירש בן עזרא Sobocki, l. 93
3071 נפט' כ"א אלול... ישראל יצחק בן יהודה Winer, l. 83
3072 נפט' כ"ד אלול... פאיע דבורה מרים בת צדוק אשת משה זאב Najfeld, l. 69
3073 נפט' כ"ה אלול... אידל בת שמעון אליעזר Lewkowicz, l. 44
3074 נפט' כ"ו אלול... סענדער חיים בן יצחק Gothelf, l. 57
3075 נפט' כ"ח אלול... יצחק איטשע בן אשר כ"ץ Orzechowski, l. 79

2918 נפט' י'ז טבת... מרים בת מנחם מאנעלי
2919 נפט' י'ח טבת... הבתולה רייזל בת שמואל
Masło, l. 30 2920 נפט' כ' טבת... יצחק בן נפתלי
Ejzner, l. 37 2921 נפט' כ'א טבת... יצחק בן יוסף
Haber, l. 45 2922 נפט' כ'ב טבת... יהושע פאלק בן אפרים פישל כ'ץ
2923 נפט' כ'ד טבת .. חייה לאה בת שלמה לייב
Frajdenrajch, l. 38 2924 נפט' כ'ח טבת... ביילא בת אשר ארי' זעליג
Kaftal, l. 43 2925 נפט' ר'ח שבט... אהרן בן יצחק
Ofenheim, l. 70 2926 נפט' ב' שבט... אליהו אליעזר בן זאב
Lenczycka, l. 25 2927 נפט' ד' שבט... הענדעל לאה בת שלמה
2928 נפט' ה' שבט... צבי יהודה בן יצחק הנקרא ר' הירש לייב מאלכסנדער
Lajb, l. 84
Kaczka, l. 62 2929 נפט' ה' שבט... לאה בת יעקב יהודה
Gońska, l. 24 2930 נפט' ה' שבט... אסתר ליבא בת מיכאל צבי הירש
Birnbaum, l. 35 2931 נפט' ז' שבט... אלכסנדר זישא בן דוב
2932 נפט' י' שבט... איש חיל מאנשי הצבא
ראובן בן משה מהושטאן ... בן כ'ב שנים
Gurska, l. 19 2933 נפט' י' שבט... בתולה חנה ראשע בת פישל
2934 נפט' י'א שבט... רייצא בת יעקב
Sochaczewski, l. 42 2935 נפט' י'ב שבט... יהודה לייב בן זאב וואלף
Stanisław Zilberstein 2936 נפט' י'ב שבט... שמואל מענדיל בן יצחק
zmarł 21 Stycznia 1891, przeżywszy 27 lat
Matus, l. 66 2937 נפט' י'ד שבט... אברהם יעקב בן יצחק
2938 נפט' כ' שבט... טאבא בת זלמן חתן החסיד ר' פנחס קראקאווער
Mławer, l. 19
2939 נפט' כ' שבט... יואל בן אברהם... בן מ'ה שנים
2940 נפט' כ'ב שבט... מנשה בן שמעון
Karp, l. 60 2941 נפט' כ'ג שבט... מאיר זאב בן אברהם דוב מקלעבוצק
Litman, l. 90 2942 נפט' כ'ו שבט... שלמה בן שמואל לימאן
Imich, l. 66 2943 נפט' כ'ו שבט... צפורה בת מאיר
Milich, l. 65 2944 נפט' כ'ו שבט... יעקב פישל בן אברהם
Markus Mantinband 2945 נפט' כ'ו שבט... מרדכי בן סענדער
ur. 29 Maja 1829 r.
zm. 4 Lutego 1891
2946 נפט' ... אדר א' ... מרים בת שלמה
2947 נפט' א' אדר א' ...שפרינצא ביילא בת יעקב הכהן
Lajzerowicz, l. 80 2948 נפט' א' דר'ח אדר א' ... מרים בת גרשון
Kronenberg ? l. 50 2949 נפט' ג' אדר א' ... חנה צפורה בת עבדי' כ'ץ
2950 נפט' (ה') אדר א' ... משה בן שלמה
Działowski, l. 59 2951 נפט' ח' אדר א' ... יחזקאל מאיר בן פנחס
Lamper, l. 26 2952 נפט' ט' אדר א' ... אסתר בת שמעון ריטצעוואלער
2953 נפט' י' אדר א' ... אסתר מלכה בת יצחק מרדכי
2954 נפט' י'ב אדר א' ... חנה יוטא בת יהודה פישל
2955 נפט' י'ב אדר א' ... יוטא בת קלונימוס קלמן

2956 נפט' פורים קטן... יעקב קאפעל בן דוב
2957 נפט' י'ד אדר א' ... שיינדעל בת חיים
Wiązowska, l. 39 2958 נפט' ט'ז אדר א' ... מנחם דוב בן משה מגאמבין
Wejnsztajn, l. 29 2959 נפט' י'ז אדר א' ... המופלג בתורה יצחק בן דוד
Kenigsberg 2960 נפט' י'ז אדר א' ... בלומה בת משה
2961 נפט' י'ח אדר א' ... אהרן זאב בן יהודה
Gostyńska, l. 63 2962 נפט' י'ח אדר א' ... רחל בת יהודה לייב
Gerszuni, l. 76 2963 נפט' י'ח אדר א' ... גרשון מענדעל בן יצחק ממשפחת חגרשוני
Płatowicz ? l. 95 2964 נפט' י'ט אדר א' ... משה...
Frajman, l. 35 2965 נפט' י'ט אדר א' ... מרים בת אפרים פישל
Zajbert, l. 38 2966 נפט' כ'ב אדר א' ... אסתר בת עזריאל
Weichselfisz ? l. 70 2967 נפט' כ'ג אדר א' ... ישראל משה בן צבי
2968 נפט' כ'ג אדר א' ... הלל בן ברוך
2969 נפט' כ'ה אדר א' ... אברהם... מלידי פשיטש
Rozengarten, l. 18 2970 נפט' כ'ח אדר א' ... האברך משה אברהם בן יהודה
Łaznowska,? l. 57 2971 נפט' כ'ו אדר א' ... מיכלה בת...
2972 נפט' כ'ח אדר א' ... המופלג בתורה קלונימוס בן שבתי מעיר אגוסטאב
Wiżański, l. 54
Mejerowicz, l. 29 2973 נפט' רח' אדר שני ... יענטא יוכבד בת יעקב
2974 נפט' ב' אדר שני ... געלא בת גדלי'
2975 נפט' ב' אדר שני ... מרים בת משה
2976 נפט' ב' דר'ח אדר שני ... חוה יענטע בת שרגא פאטל פייטלאוויץ
Borensztein ? l. 35
2977 נפט' ג' אדר שני ... דבורה פעסא בת אליעזר נכד ר' עקיבה איגר
Rubinsztejn, l. 31
Mularska, l. 72 2978 נפט' ו' אדר שני ... חיה שרה בת אליה
2979 נפט' ח' אדר שני ... יואל בן יעקב
2980 נפט' ט' אדר שני ... יוטא לאה בן שמואל
2981 נפט' י' אדר שני ... חיה מרים אשת שמעון
Marja z Orzechowskich Gutentag, l. 20
Szreibaum, l. 31 2982 נפט' י'ב אדר שני ... הרבני יעקב בן מרדכי מ'ק גור
2983 נפט' ט'ז אדר שני ... מרים בת מרדכי כ'ץ ... בלדתה יצאה נשמתה
Herszberg, l. 21
Jakubowicz, l. 46 2984 נפט' ט'ז אדר שני ... יצחק יעקב בן פסח
Lipszyc, l. 65 2985 נפט' י'ח אדר שני ... לאה בת יהודה
Cytryn, l. 82 2986 נפט' כ'ב אדר שני ... לייבא באשע בת שלמה
Wagowska, l. 61 2987 נפט' כ'ב אדר שני ... הינדא שיינדעל בת זאב יהודה
Zylberman, l. 73 2988 נפט' כ'ד אדר שני ... פייגא בת יהושוע
2989 נפט' כ'ה אדר שני ... חיה ביילא בת דוד
2990 נפט' כ'ה אדר שני ...
Rozenes, l. 28 2991 נפט' ב' ניסן ... דוד אליה' בן טובי'
Ajger, l. 60 2992 נפט' ג' ניסן ... דבורה בת שלמה זלמן אייזענבערג
Lewin, l. 54 2993 נפט' ג' ניסן ... חוה בת משה יוסף
Adamowicz, l. 55 2994 נפט' ד' ניסן ... חנה חיה בת צבי הירש

ת ר נ"א

2847 נפט' ... אסתר לאה בת גדליה
2848 נפט' ... ... אהרן שמעון
2849 נפט' ... ... גאלדה צביה בת צבי הירש
2850 נפט' ... ... אסתר חנה בת יונה יהודה מלאסק
2851 נפט' ערב דאש השנה... אדעל יוטא בת יצחק
2852 נפט' ג' תשרי... משה בן אברהם Miedziogurski, l. 48
2853 נפט' צום גדליה... ניסן דוד בן יצחק Rawicki, l. 49
2854 נפט' צום גדליה... רחל לאה בת חיים מיכאל Edelman, l. 37
2855 נפט' ד' תשרי... ביילא מירל בת יעקב יצחק סג"ל מלאסק
אשת אברהם מדדכי Wajnberg, l. 51
2856 נפט' ד' תשרי... מחלה בת יעקה Lipman, l. 40
2857 נפט' ה' תשרי... אסתר מרים בת דוד מלונטשיץ Cender, l. 50
2858 נפט' ז' תשרי... הב' המופלג בתורה ליבוש מנחם מענדיל בן משה חיים
2859 נפט' ז' תשרי... פרדידא רייזל בת יהודה ליב כ"ץ משפחת של Berger, l. 68
ר' נפתלי כ"ץ זצ"ל ונכד של מהר"ל מפראג
2860 נפט' ע' יו"כ... פייגא טויבא בת יוסף יהונתן הלוי Szliwkowicz, l. 46
2861 נפט' ע' סוכות... מרדכי ב"ר דוד לוי Litman, l. 22
2862 נפט' ב' סוכות... ביילא אסתר בת שלמה Goldflus, l. 54
2863 נפט' א' דחוה"מ סוכות... יוטא ביילא בת יצחק אייזיק Hamburska, l. 46
2864 נפט' א' דחוה"מ סוכות... יעקב בן דוד סג"ל Engelke, l. 38
2865 נפט' כ"ז תשרי... מנחם מענדיל בן זלמן
2866 נפט' (ח'—ר'חז) חשון... דפאל בן משה Rogoziński? l. 70
2867 נפט' ו' חשון... בריינא מרים בת שמואל Birencwajg, l. 78
2868 נפט' ה' חשון... יעקב בן מרדכי אליה הלוי
2869 נפט' ו' חשון... חוה אסתר בת אברהם בדוך בענדיט Wajs, l. 49
2870 נפט' ו' חשון... אסתר בת מיכאל Buch, l. 52
2871 נפט' י' חשון... מנחם מענדיל בן הרב אב"ד ר' יחזקאל מפה Naumberg, l. 28
2872 נפט' י"א חשון... פייגע בת אביגדור ליב ווינער Frankental, l. 24
צעירה... לא ארכו הימים אחר חתונתה
2873 נפט' י"ד חשון... פאלע דהיוויין בת אברהם Herszkowicz, l. 70
2874 נפט' ט"ו חשון... הבחור ברוך העניך בן אביגדור ליב Wiener, l. 18
2875 נפט' כ"ג חשון... ישראל יהודה ליב בן משה, בן ל"ה שנים Lewkowicz, l. 35
2876 נפט' כ"ד חשון... יעקב בן שמעון
2877 נפט' כ"ד חשון... בילא יהודית בן יוסף Rozenbaum, l. 70
2878 נפט' כ"ו חשון... בצלאל ב"ר משה ארי' Szejman, l. 39
2879 נפט' ר"ח כסלו... יצחק בן יצחק Szajnholc, l. 84
2880 נפט' ד' כסלו... פייגא בת משה אשר Zajdel, l. 61
2881 נפט' ט' כסלו... חוה בת יעקב שלמה Inzelsztajn, l. 56
2882 נפט' ט' כסלו... רחל לאה בת חיה גוטערמאן Buksbaum, l. 33
ובעלה יעקב ישכר בוקסבוים... נולדה בפילין
2883 נפט' י"א כסלו... מלכה בת יצחק Tobias, l. 75
2884 נפט' י"ב כסלו... לאה בת יעקב אשת זאב וואלף Pomeranc, l. 37

2885 נפט' י"ז חשון... שמואל יוסף בן צבי הירש Ajzensztat l. 48
2886 נפט' י"ח כסלו... משה בן ליב ר' פייבלס Wajngold, l. 75
מקאלישט מגזע מהר"ל מפראג
2887 נפט' י"ח כסלו... יצחק אייזיק בן אברהם Grynsztajn, l. 60
2888 נפט' כ' כסלו... אפרים ב"ר אלי'
2889 נפט' כ' כסלו... ביילא בת יעקב Rozenfeld, l. 45
2890 נפט' כ"ב כסלו... הגביר המפורסם מנהיג עדתו בצדק Dobranicki, l. 72
פועל טוב וחסד חיים יעקב ב"ר שלמה דוד
נכד הרב הגאון מ' יעקב אב"ד דק"ק פארנטשוב
2891 נפט' כ"ב כסלו... אשרי איש שגדל ועמל בתורה ועשה נחת Kron, l. 80
רוח ליוצרו... איש ירא ה' מנעוריו
לבבו רך כקנה לסבול עולו
עדת קהלתו שפט בענות צדקו
... אלעזר ב"ר יוסף דומו"צ דפה
2892 נפט' כ"ד כסלו... גרשון בן אליה' ... בן ששים ושלש
2893 נפט' כ"ה כסלו... אברהם בן ... עלבינגער Elbinger, l. 33
2894 נפט' כ"ו כסלו... אסתר חיה בת יעקב אשת אברהם שלמה פיעטרקאווער
2895 נפט' כ"ו כסלו. . געלא דאשקע בת אריה שו"ב Bekerman ? l. 42
2896 נפט' ב' דחנוכה... משה אהרן בן שמחה
2897 נפט' ז' חנוכה... ישראל מרדכי בן יוסף יהודה Blachman, l. 76
2898 נפט' ז' חנוכה... הבתולה פעסא פערל בת משה שלמה
2899 נפט' כ"ח כסלו... דוד בן מאיר
2900 נפט' ע"ח טבת... מרדכי בן נחום שמעון כ"ץ מלפנא Frenkel, l. 58
2901 נפט' ר"ח טבת... רעלא מיכל בת רפאל חנוך Laks, l. 63
2902 נפט' א' טבת... יעקב בן ישראל
2903 נפט' ב' טבת... גיטל בת נפתלי Raszgold, l. 68
2904 נפט' ג' טבת... שיינדעל בת יוסף כ"ץ Gutsztat, l. 42
2905 נפט' ד' טבת... רחל בת יוסף אשת יהודה כאדצעווער Haffer, l. 58
2906 נפט' ה' טבת... האברך צבי מאיר בן יהודה מסטרי קאוו Syn, l. 36
2907 נפט' ה' טבת... חנוך העניך בן יעקב אהרן מנאווע מינסק Perkel, l. 19
2908 נפט' ה' טבת... רחל בת שרגא פייבל Pańska, l. 34
2909 נפט' ו' טבת... רויזע בת מרדכי אשת ר' שלמה קלמן Tyman, l. 77
2910 נפט' ו' טבת... אפרים פישל משה בן פנחס Winer, l. 67
2911 נפט' ח' טבת... רבקה בת שמואל Cynamon, l. 60
2912 נפט' ט' טבת... רבקה לאה בת יעקב Sendacz, l 75
2913 נפט' י' טבת... שרה הינדה בת מנחם מענדעל Kac, l. 32
2914 נפט' י' טבת... שמואל יצחק בן מתתיהו Kutajer, l. 80
2915 נפט' י"א טבת... צינע בת הירש Krawecka, l. 44
2916 נפט' ט"ו טבת... ביילא בת משה נכד הדיין מגלאוויטשאוו Szepsel, l. 25
2917 נפט' ט"ו טבת... מיכאל געציל בן מתתיהו
Michał Gotlib Szwarc,
ur. 18 Sierpnia 1850,
um. 10 Grudnia 1890.

Połczyński, l. 76
Brustowski, l. 28
Adler, l. 51
Szylis, l. 32
Grynberg, l. 50
Dresler, l. 49
Buch, l. 22
Grynbaum, l. 36
Milich, l. 65

Ketler, l. 40
Rozensztrauch

Lipszyc, l. 49
Altman, l. 49
Tobjasz, l. 78
Szafir, l. 23

Berliński, l. 35
Haltrycht, l. 53
Belker, l. 49
Grynsztajn, l. 81
Olszer, l. 52
Szymkowicz, l. 21
Kwekzylber, l. 65

Nitka, l. 73
Bornsztajn, l. 24

2779 נפט' ב' אייר... מרדכי מנחם
2780 נפט' ב' אייר... ציפורה פייגא בת יצחק יוסף
2781 נפט' ב' דר'ח אייר... יהודא בן משה
2782 נפט' ז' אייר... דאברא בת שמואל אלחנן
2783 נפט' פסח שני... פייגע רייזע בת בענדיט ברוך
2784 נפט' ט'ו אייר... אסתר בת ישראל
2785 נפט' ל'ג בעומר... האברך המופלג זאב בן ישעיה
2786 נפט' ל'ג בעומר... חיים מרדכי בן יצחק
2787 נפט' כ'ג אייר... פעסא טשארנא בת יהודה
2788 נפט' כ'ו אייר... רבקה לאה בת יצחק הכהן
2789 נפט' כ'ז אייר... רייזל בת נחמי' נטע
2790 נפט' כ'ז אייר... רויזע בת מנחם מענדעל אשת ליב
2791 נפט' מ'ג למב'י... רבקה בת מאיר כ"ץ
2792 נפט' כ'ח אייר... שמעון בן משה כ"ץ
2793 נפט' כ'ט אייר... אשר בן יצחק
2794 נפט' ער'ח סיון... מאיר בן טוביה כ"ץ
2795 נפט' ער'ח סיון... מתתיהו ירמיהו בן יהודה ליבוש כ"ץ
2796 נפט' ר'ח סיון... נעכא בת שמואל יוסף... אשה בת ל'ד שנים
2797 נפט' ט' סיון... יעקב בן מרדכי
2798 נפט' ט' סיון... רויזא בת אברהם אשת נח משיערא דז
2799 נפט' ט'ו סיון... מרדכי בנימין בן שמואל משה
2800 נפט' כ'א סיון... הענדיל בת צבי
2801 נפט' כ'ז סיון... שרגא פייבל בן מיכאל שמואל
2802 נפט' כ'ח סיון... טאבא בת אברהם יעקב
2803 נפט' כ'ח סיון... שלמה בן משה יהודה
2804 נפט' ר'ח תמוז... זכרי' יואל בן יוסף
2805 נפט' ער'ח תמוז... חייה פערל לאה בת אברהם
2806 נפט' א' דר'ח תמוז... הב' יצחק לייב בן אפרים
חלל נפל בידי מרצחים וגנבים
קירות הבית בו נדקר מר יזעקו
לפני בני עוך נפל שדוד...
2807 נפט' ח' תמוז... הבתולה לאה בת אברהם
2808 נפט' ט' תמוז... אפרים פישל בן אברהם יצחק
2809 נפט' י'ג תמוז... נעכא בת יוסף שמואל
2810 נפט' י'ד תמוז... יעקב בן שלמה זלמן
2811 נפט' כ'א תמוז... אלכסנדער סענדער בן יעקב כ"ץ
2812 נפט' כ'ב תמוז... שרה בת יהודה ליב אשת ר' יוסף
2813 נפט' כ'ב תמוז... משה בן עזריאל סג"ל
2814 נפט' כ'ד תמוז... משה ליב בן יצחק אלייעזר
2815 נפט' כ'ה תמוז... שפרה דינה בת משה כהן מוארשא
אשת הדאקטאר צבי כהן
Seweryna Justyna z Cohnów Dr-wa Henrykowa Kohn
ur. 19 paźdz. 1861,
zm. 13 lipca 1890

Kutner, l. 65
Dymand, l. 23
Wigdorowicz, l. 54

Goldberszt, l. 76
Mrzygłód, l. 75

Bialer, l. 74
Talerman, l. 72

Witelson, l. 61
Hajmanowicz, l. 30

Warszawska, l. 34
Szwarc, l. 23

Langfus, l. 78
Galewski, l. 63
Danel, l. 19

Rywalski, l. 80
Elinger, l. 48
Topolewicz, l. 33
Fuks, l. 22

Cwajg, l. 39
Lindenberg, l. 73
Goldryng, l. 75

Hanftwurcel, l. 44

Landau, l. 73

Fajtlowicz, l. 75

2816 נפט' כ'ו תמוז... טעמא בת חנה יהודה
2817 נפט' ... אב... חבחור שלמה מאיר בן יהודה ארי'
2818 נפט' ג' אב... שרה בת אליעזר אשת אלכסנדר זיסקינד
2819 נפט' ו' אב... צירל בת דוד בעריל
2820 נפט' י' אב... משה בן פרץ
2821 נפט' י'א אב... אברהם בן מאיר
ושמש בהחברה קדושה באמונה
2822 נפט' י'ג אב... אברהם בן יקותיאל
2823 נפט' י'ז אב... יעקב בן מרדכי
2824 נפט' י'ז אב... יוכבד קיילע בת משה
2825 נפט' י'ז אב... שיינדעל בת שלמה זלמן
2826 נפט' י'ז אב... מעכלה בת אפרים פישל
2827 נפט' י'ט אב... אלי' לייב בן ישראל
2828 נפט' כ'ג אב... יהודה בן צבי
2829 נפט' כ'ה אב... רייזל בת יוסף אשת אברהם מרדכי הכהן
2830 נפט' כ'ו אב... הבחור מנחם מענדיל בן יוסף
2831 נפט' ... אלול... הבחור המשכיל סענדיר צבי בן ישעי' הכהן
2832 נפט' ה' אלול... חיי' שרה בת מתתיה
2833 נפט' ו' אלול... צבי בן אברהם משיראדז
2834 נפט' ז' אלול... הבתולה חיי' לאה בת נפתלי כ"ץ
מדוארט
2835 נפט' ז' אלול... אליעזר בן זכריה
2836 נפט' ח' אלול... צבי הירש בן אליעזר
2837 נפט' י' אלול... האברך השנון יהודה בן ישראל
2838 נפט' י'א אלול... פרומט בת אליעזר מפילץ
ילדה והמליטה בת ופתאם עלה המות בחלונינו
2839 נפט' י'ב אלול... הבחור שמעון בן דוב בעריל
2840 נפט' י'ג אלול... שרה ליבא בת אפרים פישל משה
2841 נפט' ט'ו אלול... יוסף בן צבי הירש
2842 נפט' ט'ז אלול... מרדכי ליב בן משה
2843 נפט' ט'ז אלול... יהונתן בן יוסף חכהן
2844 נפט' כ'ג אלול... רבקה בת אליעזר קרוק מווארשוי
2845 נפט' כ'ו אלול... הדסה בת שמואל הלוי
ישבה בדד אלמנה עם בניה
עד שגדלה אותם על דרכי התורה והאמת
2846 נפט' כ'ז אלול... גאלדא לאה בת מאיר עקשטיין

* * *

Sztejnhauer, l. 52
2708 נפט' כ'ב כסלו... צדוק בן שאול דוב
לחברותו הי' ראש בימיו...
2709 נפט' כ'ג כסלו... חיי' גיטל בת אהרן
Itka ze Szwarcbergów Zeligsohn, ur. 18. l. 1843,
zm. 15. XII. 1889
Szereszewski, l. 60
2710 נפט' ב' חנוכה... ליב שערעשעווסקי
Kuch? l. 38, Mest? l. 31
2711 נפט' כ'ז כסלו... משה יהושע בן צבי
Rundsztajn, l. 62
2712 נפט' ער'ח טבת... זיסל רבקה בת שמעון אשת דוב בעריל
Szefner, l. 80
2713 נפט' ב' דר'ח טבת... זיסל בת מנחם ...ממשפחת הצדיק
מטשעכנאווע
Joachimowicz, l. 80
2714 נפט' ב' טבת... משה בן יהודה
Przygórski, l. 52
2715 נפט' ב' טבת... שמואל בן אליעזר יצחק
2716 נפט' ג' טבת... גאלדע בת המופלג ר' יוסף
Goździk, l. 23
2717 נפט' ה' טבת... יוטא פרייידל בת ישראל... היולדת
Jochelson, l. 42
2718 נפט' י' טבת... שרגא פייוויל יאכעלסאן
2719 נפט' י' טבת... לוי בן שלמה זלמן
2720 נפט' י' טבת... שרה רייזל בת אבא
Cylich, l. 58
2721 נפט' י'א טבת... טאבא בת יצחק אייזיק
Frenkel, l. 65
2722 נפט' י'ג טבת... פערל בת יצחק
Moszkowicz, l. 66
2723 נפט' י'ד טבת... טאבא חייה בת מיכאל מליטאמערסק
Lis? l. 52
2724 נפט' ט'ו טבת... אלטע אסתר בת גבריאל
Mławer, l. 73
2725 נפט' ט'ז טבת... חנה בת מאטיל
2726 נפט' י'ט טבת... בלומא בת חיים
Ponowski, l. 59,
2727 נפט' י'ט טבת... נחום דוד בן אברהם
Rotenbach, l. 32
2728 נפט' כ' טבת... היולדת... ליבא בת משה
Moritz Boehm, geb. 20. l. 1844,
gest. 12. l. 1890
2729 נפט' כ' טבת... משה בן יעקב
2730 נפט' כ' טבת... מנוחה מרים בת יצחק אייזיק אשת הדיין ברוך דוד
Wajnberg? l. 70
Blausztark, l. 60
2731 נפט' כ'ה טבת... שלמה זלמן בן נתן מווארשע
Lejzerowicz, l. 80
2732 נפט' כ'ה טבת... נפתלי בן אליעזר מלמד
Berliner, l. 60
2733 נפט' כ'ז טבת... מאלי בת בנימין אשת מרדכי
Hula Fromer? l. 68
2734 נפט' כ'ז טבת... ... בת משה...
Frydenberg l. 26
2735 נפט' ער'ח שבט... שמואל בן קלמן ליד פינטשעוו
Frant, l. 70
2736 נפט' ר'ח שבט... דבורה בת משה
2737 נפט' א' שבט... מאיר אלעזר בן צבי יהודה
2738 נפט' ה' שבט... ליבא בת זאב הלוי
Mertz, l. 26
2739 נפט' י'ז שבט... שלום בן זאב
2740 נפט' י'ח שבט... ...אשת ר' דוד
Guterman, l. 40
2741 נפט' י'ט שבט... אברהם נחמן בן זלמן
2742 נפט' י'ט שבט... שמואל בן מרדכי
Przytykowicz, l. 68
2743 נפט' כ'א שבט... יצחק צבי בן דוד ליב
Landau, l. 27
2744 נפט' כ'ג שבט... שרה ראדע בת יחזקאל
Rozenkranc, l. 68
2745 נפט' כ'ו שבט... אפרים פישל בן מיכאל

Zalcensztajn, l. 70
2746 נפט' ר'ח אדר... רבקה בת אברהם
2747 נפט' א' אדר... שלמה ישעיה בן אליעזר ליפמאן
Gotheim, l. 25
2748 נפט' ב' אדר... ראשע...
Grosman, l. 60
2749 נפט' ב' דר'ח אדר... פנחס זעליג בן יהודה
Gliksman, l. 35
2750 נפט' ג' אדר... פערל בת אברהם אבא סג'ל
2751 נפט' ר'ח אדר... היולדת זעלדא בת יעקב
Olsztajn, l. 74
2752 נפט' ו' אדר... אברהם מנחם בן משה
Bursztynowicz, l. 26
2753 נפט' י'ד אדר... לאה בת אליעזר
2754 נפט' ט'ז אדר... מאיר צבי
Pozner, l. 55
2755 נפט' י'ז אדר... פ'נ איש רם המעלות
חסיד וי'א פזר נתן
לאביו' מגזע מפוארה
ר' דוד טעביל ב'ר יעקב
משה פאזנער נכד של
הרה'צ ר' ליבוש ב'ר טעביל
בן הרה'ק ר' צבי מבערלין
נכד חכם צבי זצלל"ה
ממשפחת דוד המלך ע"ה
Mermelsztajn, l. 60
2756 נפט' י'ט אדר... ברוך ליב בן דוד
2757 נפט' י'ט אדר... יוסף בן טובי'
Wolle, l. 57
2758 נפט' י'ט אדר... פערל בת שלמה
Klenbok, l. 45
2759 נפט' כ'ד אדר... יוסף גרונם בן משה לייזר מנחם
2760 נפט' כ'ו אדר... טוביה' בן מוירה מעריינע (!) ר' אברהם צבי מבענדין
Prussak, l. 60
2761 נפט' כ'ח אדר... הגבירה הנכבדה מרת טויבא אשת הגביר המרומם
אברהם בת הנגיד הנכבד המפורסם ישראל זאב
2762 נפט' כ'ט אדר... הלל בן יהודה
Bendkowski, l. 43
2763 נפט' ... ניסן... דוד ראובן בן שמואל
2764 נפט' ער'ח ניסן... שרה נעכא בת משה מנחם
Joskowicz, l. 74
2765 נפט' בר'ח ניסן... פסח בנימין בן אברהם הלוי מוואלע
Lenkowski, l. 25
2766 נפט' ג' ניסן... עמנואל בן ירמיהו
2767 נפט' ד' ניסן... שמריה בן יצחק ארי' מלובלין
Rozenfeld, l. 30
2768 נפט' ד' ניסן... חיים מאיר בן נח כ"ץ
Bokcyn, l. 54
2769 נפט' ד' דחוה'מ פסח... הרבני החסיד המופלא כש'ת
שלמה בן יהודה
Fidler, l. 72
2770 נפט' כ' ניסן... אליעזר בן שמחה
Bimke, l. 65
2771 נפט' י'ט ניסן... סימא בת אברהם
Prussak, l. 76
2772 נפט' (כ'א) ניסן... אברהם משה בן מאיר
Majer, l. 21
2773 נפט' שביעי של פסח... שיינע רויזע בת יהודה בער
אשת ר' איטשע ווילינער
Frydel, l. 55
2774 נפט' כ"ה ניסן... אליה בן ישראל
Dobrzyńska, l. 82
2775 נפט' כ'ז ניסן... שרה מרים בת אברהם יהודה ליב
Michałowicz, l. 65
2776 נפט' כ'ח ניסן... מאיר מיכל בן רפאל
Brauner, l. 68
2777 נפט' ר'ח אייר... חנה בת שבתי
Milsztajn, l. 74
2778 נפט' א' דר'ח אייר... חיי' בת אברהם

תר"ן

2649 פ"נ

ה"ה החסיד ר' משה ב"ר מאיר
נכד הרב ר' משה מזלשין ב"מ
משפט צדק נפטר שנת תר"ן
מאד יבכו כל יודעיו באנשים
שצדקתו נודע בשערים
הסתופף בעדת צדיקים
בניו אנחו בבכי תמרורים
ממנו נעדר ועלה למרום
אזר מתניהו במעשים טובים
יגע בתורה לילות כימים
רב שכרו יהי' בגן החיים

2650 נפט'... ... חיי' שרה בת זאב יואל
2651 נפט'... ... אסתר בת שבתי
2652 נפט'... ... פעריל בת שמואל
2653 נפט... ... אלעזר לאזר בן כתריאל
איש ישר וגם תמים
לבתי כנסיות ציורים יפים וגם נחמדים עשה כרצון חכמים
...ליד שיראז

2654 נפט' עדב ר"ה... דחל אשת לייב שמוך
2655 נפט' א' דר"ה... מנחם מענדעל בן יעקב — Zalcensztajn, l. 48
2656 נפט' צום גדליה... אסתר בת מיכאל — Krel, l. 92
2657 נפט' ה' תשרי... בלומה בת צבי כ"ץ — Kron, l. 72
2658 נפט' ה' תשרי... אפרים פישל בן נחמן זאב — Flaks, l. 59
2659 נפט' ע"ד יו"כ... פעריל לאה בת ישראל — Kołtun, 23
2660 נפט' ע"ד יו"כ... משה מאיר בן זאב — Lindner, l. 26
2661 נפט' ע"ד סוכות... ישעיה בן יהודה — Prajs, l. 20
2662 נפט' א' סוכות... ישכר ב"ר הלל — Cukier, l. 80
2663 נפט' ב' סוכות... החסיד חמפורסם שמואל דוד הלוי — Dembiński, l. 68
הנקרא בפי כל ר' דוד קלאדאווער
2664 נפט' ב' סוכות... שמואל גדליה בן ברוך צבי — Flato, l. 48
2665 נפט' ב' דחוהמ"ס... האברך החסיד המופלג חיים יהודה בן שמואל
2666 נפט' א' דחוהמ"ס... נטע בן אברהם
2667 נפט' א' דחוהמ"ס... בחור החתן יעקב שלמה בן חיים פנחס — Cytryn, l. 25
2668 נפט' כ"ד תשרי... יחיאל בן יצחק מפיעטרקאוו — Kaczka, l. 70
2669 נפט' בהושענא רבה... פעסא בת גבריאל הכהן — Pietrkowska, l. 27
2670 נפט' כ"ז תשרי... גיטל בת עזריאל — Lewkowicz, l. 79
2671 נפט' כ"ז תשרי... שרה בת משה דאבראניצקי — Waldman, l. 34
2672 נפט' כ"ז תשרי... חיה שרה בת צבי הירש בארך — Kleinbaum, l. 22
2673 נפט' ב' חשון... יצחק איטשע בן אברהם אליעזר — Wajnblum, l. 65
2674 נפט' ג' חשון... חיים זעליג בן מרדכי
2675 נפט' ח' חשון... אליה' בער בן יהודה ליבוש הכהן

2676 נפט' ז' חשון... מיכלא בת אברהם — Franko, l. 75
2677 נפט' ח' חשון... האברך אברהם בן שרגא
2678 נפט' ט' חשון... טעלצע בת משה — Wajnblum l. 66
2679 נפט' ט' חשון... חיה שרה בת יעקב
2680 נפט' י"א חשון... אדעל לאה בת שמואל יוסף — Dawidowicz, l. 56
2681 נפט' י"ג חשון... שרה זלאטא בת... — Cyter, l. 62
2682 נפט' י"ג חשון... יאכע שרה בת אברהם הלוי מטיקטין — Trzynka, l. 31
זה ימים אחרי המליטה בת מתה
2683 נפט' י"ג חשון... — Anna z Krotowskich Rosenthal, przeżywszy lat 33 umarła 6 listopada 1889
הדסה בת אהרן
2684 נפט' ט"ז חשון... משה יחיאל מיכל בן ברוך מנאוואהראדעק
2685 נפט' ח"י חשון... האשה יולדת פייגע בת זלמן מאלכסנדער — Sieradzka, l. 32
2686 נפט' י"ט חשון... יוסף בן ירחמיאל סג"ל — Blum, l. 74
2687 נפט' כ"א חשון... שרה פרימט בת יצחק דוב — Parzęczewska, l. 34
2688 נפט' כ"ד חשון... חיים בן יעקב
2689 נפט' כ"ח חשון... עלקא בת ישראל יוסף — Frank, l. 38
2690 נפט' כ"ו חשון... הבתולה טשארנע בת דוד
2691 נפט' ב' כסלו... שמחה ישעיה בן יוסף שמעון — Kutner? l. 63
2692 נפט' ב' כסלו... אליהו בן שמואל כ"ץ — Frydman, l. 67
2693 נפט' ב' כסלו... חי' בת משה אשת אברהם — Uszerowicz, l. 60
2694 נפט' ב' כסלו... רבקה בת שמואל — Rozenfeld, l. 90
2695 נפט' ג' כסלו... מרדכי בן אפרים פישל
2696 נפט' ג' כסלו... הינדא בת יהודה אשת פישל — Jakubowicz, l. 58
2697 נפט' ה' כסלו... אברהם אבא בן יהודה לייב
2698 נפט' ח' כסלו... דוד יוסף בן יהודה לייב — Jakubowicz, l. 71
2699 נפט' י"א כסלו... ישראל חיים בן יהושוע — Korman, l. 67
2700 נפט' י"א כסלו... משולם בן שמואל — Inzelsztajn, l. 58
2701 נפט' י"ג כסלו... רבקה בת אהרן... מבלאשקע — Izbicka, l. 27
2702 נפט' י"ד כסלו... קרייגדל בת יצחק
2703 נפט' י"ד כסלו... רייזל בת טוביה סג"ל... בעת לדתה (מתה) — Rozenblat, l. 30
2704 נפט' ט"ז כסלו... מלכה בת יצחק אשת מאיר — Goldsztajn, l. 65
2705 נפט' ט"ז כסלו... אסתר בת יהושע אליעזר מהורודנא — Grodzeńska, l. 79
2706 נפט' י"ז כסלו... יעקב בן יוסף
2707 נפט' י"ט כסלו... חיים מרדכי יצחק ב"ד בצלאל זלה"ה — Heber
חיים של יראת שמים היו חייו של זה הגבר
מה רבו דמעות כל יודעיו במות מר צוחו הוי שבר
יתנו צדקתו חברה קדושה ובקור החולים
בקר דבים ומעצתו עזרם מקטני' ועד גדולים
בצל אל ובצל צדיקי הדור הסתופף בחייותם
יחד הלך ועז דרכו אף התעל' עמם בהסתשקותם (!)
זכרון מעשיו לא תשכח (!) מקהל עדתו
לחיי עולם בסתר כנפי השכינה מנוחתו

Zand, l. 86
2588 נפט' י"ד אייר... שמעון זעליג בן זאב
Cudkowicz, l. 46
2589 נפט' ט"ז אייר... שרה רבקה בת אליקום געציל שו"ב
Zylberberg, l. 70
2590 נפט' ט"ז אייר... מרים בת שלום אליהו
Winer, l. 20
2591 נפט' כ' אייר... הבתולה חיה רחל בת אביגדור ליב
Lubelska, l. 24
2592 נפט' כ"ד אייר... עלקא בת מרדכי בצלאל
האשה הילדת... היו לשנות' עשרים וארבעה נגמרו
עלי קברה חנטוה רופאי' וגופה גזרו
לחדש השמיני לעבורה
Frenkel, l. 70
2593 נפט' כ"ז אייר... אשה כשרה צנועה ויראת יי.
מגזע קדושים שלומי אמוני ישראל
נכדת הגאון המפורסם חכם צבי
המיוחס למשפחת בית דוד זי"ע
מ' חוה אסתר ב"מ יעקב משה
זצ"ל מזגיערז אשת תלמיד חכם וחסיד
מפורסם מו"ה יצחק זעליג הלוי זצ"ל
וחמותה של הרב הקדוש מקאצק שליט"א
Dubowska? l. 41
2594 נפט' כ"ח אייר... האנע בת אליה'
עזבה ששה בנים אחריה
Wajnberg? l. 34
2595 נפט' ב' שבועות... מלכה מרים בת משה יצחק נכדת הרב הצדיק
מו"ה יוסף אב"ד דק"ק בלאשקי
Kolska, l. 20
2596 נפט' ט"ו סיון... הבתולה הכלה יוטא בת צבי
Stępa, l. 66
2597 נפט' ח"י סיון... אליהו בן דוד שלמה
Kon, l. 28
2598 נפט' כ' סיון... העגדעל בת יעקב יוסף
Wajntraub, l. 30
2599 נפט' כ' סיון... העגדיל בת אברהם יצחק
Broner, l. 54
2600 נפט' כ"ב סיון... יהודה ליבוש בן משה
Witkowska, l. 22
2601 נפט' כ"ה סיון... חייה בת גדליה
Frajer, l. 86
2602 נפט' א' דר"ח תמוז... פייגה בת משה
Ber, l. 43
2603 נפט' (ג') תמוז... עלא בת אברהם אשת חיים אלעזר
2604 נפט' י' תמוז... צבי הירש יהודה ליב בן אבא שמעון
Rozensztajn, l. 29
Wyszegrodzki, l. 76
2605 נפט' י"ב תמוז... יצחק משה בן יהודה ליב
2606 נפט' י"ב תמוז... פעסא
2607 נפט' ט"ו תמוז... הבתולה דאברע בת יעקב מאיר
Krajsman, l. 45
2608 נפט' י"ח תמוז... שמואל בן אברהם
Lichtensztajn, l. 66
2609 נפט' כ' תמוז... שמואל בן בנימין
Nowotny, l. 38
2610 נפט' כ"ב תמוז... גד ליטמאן בן שמשון סג"ל
Falk, l. 49
2611 נפט' כ"ד תמוז... ישראל יצחק בן גוטמאן פאלק
Komorowska, l. 45
2612 נפט' כ"ו תמוז... שרה רבקה בת יואל
2613 נפט' כ"ו תמוז... אסתר בת שלום מעיר בלאשקע
2614 נפט' כ"ו תמוז... בחור מענדעל בן נחום
Zahn, l. 28
2615 נפט' כ"ז תמוז... האברך דאובן בן שמואל מטארעק
Frydman, l. 38
2616 נפט' כ"ח תמוז... תרצה בת חיים
Lichtensztajn, l. 66
2617 נפט' כ"ח תמוז... שמואל בן אלעזר פלאוונער מלאסק
Rozenblum, l. 49
2618 נפט' כ"ט תמוז... זעליג ב"ר חיים יהודה

Rozenkranc, l. 70
2619 נפט' ח' תמוז... חנה בת נטע מקוטנא
Goldberg, l. 48
2620 נפט' ע"ר אב... אסתר מלכה בת זאב מאלכסנדר
Lewkowicz, l. 65
2621 נפט' א' אב... הינדא לאה בת יוסף
Wolrauch, l. 57
2622 נפט' ח' אב... שרגא פייבל בן יצחק יעקב מטאמאשאוו
בטאמאשאוו העיר חיית הי' ושם גרת
לאדזה באת לשוח מעט ימים ושם קברת
Nowak, l. 24
2623 נפט' י' אב... נפתלי קלמן בן מרדכי
Antygnus, l. 37
2624 נפט' י' אב... שרה רבקה בת נתן
Lenczycki? l. 61
2625 נפט' י"ב אב... משה אלעזר בן יואל מפיעטרקאוו
Gutman, l. 97
2626 נפט' י"ד אב... זיסל בת אייזק
Szpigel, l. 56
2627 נפט' ט"ו אב... מאטיל בת שמעריל
Imber, l. 67
2628 נפט' ט"ו אב... זלמן בן מאיר
Szerniłowska
2629 נפט' ט"ז אב... הבתולה גיטל בת מרדכי שערניאווסקי
Kon, l. 59
2630 נפט' י"ח אב... הרב המאוה"ג החו"ב החסיד בוצ"ק בנ' שק'
שלשלת היוחסין מו"ה יהודה ליבוש הכהן אבד"ק סאל בע"ס
בית יהודה אחרון וספר שאגת ארי על גפ"ת בהר' הק' החסיד
מו"ה בצלאל בהגאון מו"ה משולם הכהן אבד"ק לבוב בע"ס פתחי נדה
נכד הגאון שר התורה מרן ר"ר נפתלי הכהן מפוזנא בע"ס סמיכת הכמים
ולמעלה בקדש עד המהר"ל מפראג עד רש"י ז"ל ואמו הרבנית מ' שרה
פעריל בת הגאון רשכבה"ג מרן שמואל אבד"ק פוזנא בע"ס ב"ש אחרון
נכד הגאונים שרי התורה הדמ"א מקראקא המהרש"א מאסטראה
והמהר"ם לובלין זי"ע
Brustowska, l. 74
2631 נפט' י"ז אב... אסתר דינה בת פנחס אהרן סגל
אשת ר' משה סנדר מאזארקאוו
Szklankiewicz, l. 44
2632 נפט' כ"א אב... אסתר בת שמחה ליב
2633 נפט' כ"ב אב... אברהם אבא יוסף בן צבי
2634 נפט' כ"ה אב... ריזל בת דוד אלטער
2635 נפט' כ"ז אב... יצחק מאיר בן שלמה
Glicensztajn, l. 37
2636 נפט' ער"ח אלול... ראדע בינע בת אליעזר
2637 נפט' א' ר"ח אלול... גיטל לאה בת נח
Julja z Warszawskich Doktorowa Feder, ur. 20 lipca 1811
um. 20 Sierpnia 1889
Frenkel, l. 67
2638 נפט' א' ר"ח אלול... שרה גאלדה בת יצחק
Dawid Steinhauer
2639 נפט' ג' אלול...
ur. 1 Stycznia 1860, um. 1 Września 1889
Bram?, l. 78
2640 נפט' ט' אלול... מנחם מענדיל בן צבי הירש
Lejzerowicz, l. 63
2641 נפט' י"ד אלול... צבי יהודה בן אליעזר
2642 נפט' ט"ו אלול... אברהם אבא בן שמואל
2643 נפט' ט"ז אלול... חיים
Grodzeński, l. 81
2644 נפט' י"ז אלול... שמואל בן משה מהארדנא
Golomb, l. 28
2645 נפט' כ"ו אלול... גיטל בת גדלי'
Librach, l. 39
2646 נפט' כ"ז אלול... רויזע בת יהונתן
Eksztajn, l. 44
2647 נפט' כ"ח אלול... יהודה משה חיים בן יעקב
Szlamowicz, l. 72
2648 נפט' כ"ח אלול... יעקב בן שלמה

2533 נפט' ד' אדר ראשון... איש יקר ונכבד זקן שקנה חכמה דעת — Naumberg
ותבונה מ' יוסף אפרים פישל בן הרב ר' יחזקאל דפה
יוסף נאמן בחכמה ובתבונה מן הארץ
אפרים האציל לבניו מחכמתו אשר בו פרץ
פנה מאתנו זיו נגהו והדרתו פניו נטה מעלינו
יזלו עינינו דמעה ורעיו יעוררו קינה
שכב למנוחות ואותנו עזב לאנחות
לעניים פעל לרצות זכרו אותו לברכות
בדת אל התחזק עד שעת פטירתו
נפלה עטרת ראשינו עד ביאת משיחנו
מעדן גן אלקים ישבע בצחצחות
יחזק נפשנו
. . . . . .
. . . . . .

2534 נפט' ה' אדר ראשון... חנה בת שלמה אשת טובי' משה סג'ל — Bezbroda, l. 72
2535 נפט' ז' אדר ראשון... יהודה ליבוש בן מרדכי כ"ץ
2536 נפט' ט' אדר ראשון... מאטעל בת מאיר
2537 נפט' ט' אדר ראשון... מאנעס בן שואל — Wilczkowska, l. 66
2538 נפט' י' אדר ראשון... רחל לאה בת אהרן מראדאשיץ
2539 נפט' י"ט אדר ראשון... טויבא בת יצחק — Boczkowska, l. 86
2540 נפט' כ' אדר ראשון... משה בן יעקב — Sadokierski, l. 66
2541 נפט' ר"ח אדר שני... חנה דעכיל בת אפרים
2542 נפט' ב' אדר שני... דויזע בת יהודה פרינץ — Pryc, l. 30
2543 נפט' ג' אדר שני... רבקה בת יעקב — Radoszycka, l. 62
2544 נפט' ה' אדר שני... חוה פרומעט בת נתן ליב — Frydl, l. 22
2545 נפט' ה' אדר שני... יעקב בן חיים — Silski, l. 64
2546 נפט' ז' אדר שני... באטשא מידל בת צבי — Erlichman, l. 68
2547 נפט' ז' אדר שני... חיה בת שלמה אשת גדלי' הכהן שו'ב — Halpern l. 80
2548 נפט' י' אדר שני... הבתולה שבע בת שלמה מעיר לאפאשנע
Zylbersztajn, l. 18
2549 נפט' י"א אדר שני... לאה בת יצחק — Grosberg, l. 34
2550 נפט' י"ד אדר שני... אסתר לאה בת יהודה ליב — Miedzińska, l. 22
2551 נפט' פורים... אברהם ליב בן עזריאל מקאנסטאנטין — Eksztajn, l. 80
2552 נפט' י"ח אדר שני... זעלדא בת חיים — Margulies, l. 85
2553 נפט' י"ט אדר שני... חנה בת אברהם — Dreihorn, l. 50
2554 נפט' כ"ד אדר שני... חייה בת יצחק — Borzykowska, l. 24
2555 נפט' כ"ד אדר שני... יעקב בן הרב אברהם ד"ק פיאנטקע
2556 נפט' כ"ו אדר שני... שרה בת ברוך יוסף אשת שמואל — Prussak, l. 32
2557 נפט' כ"ז אדר שני... שיינדל רחל בת דוד — Mendlowicz, l. 70
2558 נפט' ר"ח ניסן... שרח רבקה בת מנחם — Flaks, l. 57
2559 נפט' ר"ח ניסן... חוה בת שרגא — Bilczak, l. 74
2560 נפט' ר"ח ניסן... גאלדא טאבא בת יהודה

2561 נפט' ר"ח ניסן... אלחנן בן יצחק — Szajnholc, l. 60
נכבד וחשוב בעיר וחברת עדתו
נעים לבריו' וראש בחברא קדישא רב שנים
... יזכירוהו לתהלה ח' בקור חולים
צר לנו את(?) נזכירך ב"ח תהלים...
2562 נפט' ג' ניסן... הרבנית החשובה יענטא — Izraelska, l. 90
בת צבי הירש... הרב הצדיק המנוח שלום אב"ד דק"ק פיאנטפי
2563 נפט' ד' ניסן... אסתר בת יוסף כ"ץ
2564 נפט' ה' ניסן... דבורה הענדעל בת שבתי — Riwak, l. 47
2565 נפט' ו' ניסן... ברך בן יצחק לייב — Goldbart, l. 34
2566 נפט' ו' ניסן... חי' יחט בת איצק — Szmulowicz, l. 64
2567 נפט' ז' ניסן... טאבא לאה בת מאיר — Rozanek, l. 49
2568 נפט' ח' ניסן... הענא בת צבי נתן — Brzustowska, l. 24
2569 נפט' י"א ניסן... יחיאל מיכאל בן זאב
2570 נפט' א' דפסח... משה בן יעקב — Najgarten, l. 54
2571 נפט' א' דפסח... חיה בת פנחס יהודה — Hecht, l. 23
2572 נפט' ב' דפסח... יהודה בן אלימלך — Oks, l. 31
2573 נפט' א' דחוה"מ פסח.... רפאל בן קלונימוס קלמן — Rozenberg, l. 68
ראש קהל בדעזין נתמנה
פקיד צרכי צבור להכינה
את כסף מרים לו ניתנה
למצוה ולא ליהנות ממנה
בסתר עשה את צדקותיו
מבקר חולים ומתן מראשותיו
קבע עתים בלימוד ותפלה
להתפלל בציבור מלה במלה...
2574 נפט' ז' של פסח... ביילא קלעריל בת שמעון — Szpindler, l. 62
2575 נפט' ז' של פסח... הינדא אסתר בת יוסף מאיר — Wżońska, l. 29
2576 נפט' ז' של פסח... זיסא שרה בת אברהם — Grynberg, l. 36
2577 נפט' ז' של פסח... חנה רבקה בת רפאל
2578 נפט' כ"ה ניסן... דניאל בן שמחה הלוי מוואר שע — Heberfeld, l. 22
2579 נפט' כ"ז ניסן... צבי... רופא מומחה ומהולל
Doktór Henryk Tugendhold
ur. dn. 22 stycznia 1847,
um. dn. 27 kwietnia 1889.
2580 נפט' ... אייר הבתולה רחל בת חיים שמואל — Belin
2581 נפט' ר"ח אייר... זקנה יהודית בת דוד הכהן
2582 נפט' כ' בספירה... אברהם משה בן מנחם — Ajzenberg, l. 30
2583 נפט' ו' אייר... שמעון בן צבי — Szymkiewicz, l. 55
2584 נפט' ו' אייר... שרגא פייוויל בן יהודה ליב — Lewkowicz, l. 40
2585 נפט' ז' אייר... הינדא בת יצחק — Wilczyńska?, l. 76
2576 נפט' ט' אייר... גאלדא גיטל בת מרדכי סג'ל — Fryde, l. 44
2587 נפט' ט' אייר... חיי' רחל בת שמעון ארי' ש"ץ וסת"ם בוועגראוו — Grynsztajn, l. 38

2463 נפט' בר'ח חשון... שרה בת אברהם — Engel, l. 66
2464 נפט' א' דר'ח חשון... פייגל רבקה בת יהודה — Nasielska, l. 70
שהיתה נכד הג'ק מ' ישכר זצ'ל אב'ד דק'ק בזזין
הת' הרה'ג מו'ה זאב זצ'ל אב'ד דק'ק לינטשיץ
שהי' נכד הג' ב... עטרת זקנים
ונכד הג' בע'ה ס' טורים
2465 נפט' ב' חשון... לאה בת אהרן צבי כ"ץ — Sompolińska, l. 68
2466 נפט' ו' חשון... קריינדעל בת זלמן בלושטארק מוארשע — Librach, l. 25
2467 נפט' ו' חשון... יצחק ב"ר משה הכהן
2468 נפט' ט' חשון... הישיש אלחנן יצחק ב"ר אברהם — Fajtlowicz, l. 72
גבאי דחברא קדושה היה רב ימים
... חולים בקור גשם ושלג לא המניע
2469 נפט' ט' חשון... חיה בת אברהם יצחק — Zylber, l. 31
2470 נפט' ט' חשון... משה בן אלחנן — Hamburski, l. 48
בן טובי' וחברא קדישא כבדו שמך...
2471 נפט' י' חשון... שרה בת גדליה — Lipman, l. 69
2472 נפט' י"א חשון... צבי נחום בן אברהם כ"ץ — Dobrzyński, l. 49
2473 נפט' י"ב חשון... יהודה ליב בן שאול — Gotesgnaden, l. 52
2474 נפט' י"ב חשון... אלעזר ב"ר משה ירחמיאל כ"ץ
2475 נפט' י"ג חשון... בילא בת משה הארטשיק
Berta Starkman, geb. Hartschig, l. 77
2476 נפט' ט"ו חשון... חנה פיגא בת יהודה ליבוש
2477 נפט' ט"ז חשון... לוי בן אברהם
2478 נפט' טו"ב חשון... תמר דאבריש בת אלעזר זאב — Bergman, l. 36
2479 נפט' י"ח חשון... חאנע צביה בת אהרן (?) מאיד הכהן
2480 נפט' כ' חשון... רחל בת יוסף צבי אייכהארט
2481 נפט' כ"ו חשון... יוסף בן משה מיכאל מפיאנטקע — Zylberberg, l. 51
2482 נפט' כ"ז חשון... החסיד המופלג צבי יהודה בן יצחק איציק מלאסק
נין ונכד להגאון בעל מגן אברהם — Keński vel Lewkowicz, l. 73
2483 נפט' כ"ח חשון... הילדת יעריל מרים בת ראובן — Wagowska, l. 36
2484 נפט' ד' כסלו... דוד מאיר בן גרשון ליב
2485 נפט' ה' כסלו... אברהם אבא בן שמשון יצחק — Abramowicz, l. 35
2486 נפט' ז' כסלו... אסתר מלכה בת דאובן פוכס אשת חיים מאיר — Librach, l. 25
כרעה נפלה אחרי צירי חבלי' אחרי לדתה
2487 נפט' ז' כסלו... יונה בן צבי הירש
2488 נפט' ח' כסלו... צבי יצחק בן שלמה — Nowograd, l. 39
2489 נפט' ח' כסלו... אריה ליב בן יחזקאל מזלאטשאוו — Russak, l. 48
2490 נפט' י' כסלו... שלמה ליב בן פסח מנחם — Muszkat, l. 21
2491 נפט' י"ד כסלו... גיטל בת יצחק — Kirsztajn, l. 80
2492 נפט' ט"ו כסלו... הזקנה דאכל (!) בת יוסף כ"ץ
2493 נפט' י"ז כסלו... שלמה יצחק בן יעקב נכד ר' משה מזאלשין — Gerszon, l. 39
2494 נפט' י"ט כסלו... פרומעט בת חיים צבי — Rabinowicz
2495 נפט' א' דחנוכה... הבחור אברהם בן גרשון — Ejzen, l. 18
2496 נפט' כ"ח כסלו... הבחור משה בן חיים יוסף הלוי

2497 נפט' כ"ט כסלו... יעקב בן דוד הלוי
2498 נפט' א' טבת... טויבא בת פנחס אשת ר' דוד ראזענבלאט — Rozenblat
2499 נפט' ב' טבת... אסתר בת יעקב
2500 נפט' ה' טבת... אברהם אליקים בן שמואל — Dziendziowski? l. 74
2501 נפט' ו' טבת... האברך יעקב מרדכי בן ישראל — Koniecpoler, l. 30
2502 נפט' ז' טבת... דוד אלעזר בן חיים יהודה — Nejman? l. 22
2503 נפט' י"ד טבת... ישראל אביגדור בן שמואל זיינוויל — Cyter, l. 82
2504 נפט' ט"ו טבת... רחל לאה בת שמואל יצחק
2505 נפט' ט"ז טבת... אברהם בן צבי — Herszkowicz, l. 75
2506 נפט' ט"ז טבת... בלימא קיילא בת אברהם יהודה — Fuks, l. 45
2507 נפט' כ"ה טבת... שרה צביה בת מאיר כ"ץ אשת ר' יחיאל — Krajczer, l. 48
2508 נפט' כ"ו טבת... עלא בת משה מיכאל — Biedak, l. 80
2509 נפט' ד' שבט... גאלדא רחל בת מיכאל
Wiesel geb. 1833, gest. 6 Januar 1889, l. 51.
2510 נפט' ז' שבט... מנחם זאב בן אליעור שלמה — Bat, l. 85
2511 נפט' ז' שבט... דבורה בת חיים — Winter, l. 79
2512 נפט' ח' שבט... דוד בן אברהם — Piotrkowski, l. 75
2513 נפט' ט' שבט... צבי ליב בן מאנעלי — Szewanc, l. 78
2514 נפט' ח' שבט... הענע בת שלמה זלמן — Dembińska, l. 29
2515 נפט' ט' שבט... יצחק בן מרדכי — Hecht, l. 58
חברא הכנסת כלה פע' בתומתו
2516 נפט' ט' שבט... גיטל בת שרגא פייוויל
2517 נפט' ט' שבט... אסתר ליפשא בת יוסף צבי אייבהארט — Gliksman, l. 32
2518 נפט' י"א שבט... ביילא זעלדא בת הרב הצדיק משה מיכל — Safir, l. 69
אב'ד דק'ק ביאלע דליטא
2519 נפט' י"ז שבט... דוד זאב בן צבי אברהם — Abbe, l. 57
2520 נפט' י"ט שבט... יהודה בן יצחק — Guszt, l. 90
2521 נפט' כ' שבט... חיה פייגא בת אברהם גדלי' הלוי — Nejman, l. 30
2522 נפט' כ"ה שבט... רחל מרים בת ישראל כ"ץ — Doktorczyk, l. 50
2523 נפט' כ"ו שבט... שלמה זלמן בן יהודה — Łokczyński, l. 29
2524 נפט' כ"ז שבט... שרה לאה בת משה הרב המאור הגדול — Frajnkind, l. 73
2525 נפט' כ"ח שבט... מאיר בן יצחק — Wizenberg, l. 68
2526 נפט' (א') אדר... הבחור משה יהודה בן זאב
2527 נפט' ... אדר... חיים דוב בן ברוך
2528 נפט' ער'ח אדר... אברהם בן יעקב — Strykowski, l. 44
2529 נפט' ער'ח אדר ראשון... לובטשא חוה בת אברהם אשת הרב — Perlmuter, l. 75
החריף הצדיק אלעזר זצ"ה ש'ץ דפה
2530 נפט' א' דר'ח אדר... מרדכי בן שרגא... בן ק'ו שנה
2531 נפט' ד' אדר ראשון... חוה בת צבי הירש — Lewkowicz, l. 53
2532 נפט' ד' אדר ראשון... אסתר לאה בת אשר — Zandberg, l. 21

2391 נפט' כ"ה ניסן... שמואל נחמיה בן שאול
Berlińska? l. 53 2392 נפט' כ"ז ניסן... לייפקא בת אברהם
Korn, l. 47 2393 נפט' ער"ח אייר... מרדכי קלמן בן יעקב מילידי לאסק
Fryszman, l. 86 2394 נפט' ד' אייר... חנה בת שמואל
Nejman, l. 58 2395 נפט' ד' אייר... יהודה משה בן אביגדור
Majzner, l. 52 2396 נפט' ז' אייר... נאחא בת אבדהם ליטמאן
Kutas, l. 37 2397 נפט' י"א אייר... פריידא בת אפרים פישל
Leszczyński, l. 24 2398 נפט' י"א אייר... יהודה משה בן מנחם
Olsztajn, l. 59 2399 נפט' כ' אייר... דבורה בת משה סג"ל
2400 נפט' כ"ב אייר... הבתולה בת י"ט שנה לאה בת יצחק סג"ל
Beharier, l. 60 2401 נפט' כ"ד אייר... שיינדעל מרים בת יצחק אייגער
אשת ר' משה יהושוע
2402 נפט' ג' סיון... הרופא מיכאל אורבאך
Urbach, lekarz ur. 8 września 1808
zm. 13 maja 1888
Penczak, l. 21 2403 נפט' ג' סיון... בלימא רחל בת...אב
Szotland, l. 21 2404 נפט' ג' סיון... רבקה חוה בת מרדכי כ"ץ
Kuczyńska, l. 62 2405 נפט' ה' סיון... יאכעט בת מרדכי
2406 נפט' (כ"ח, ר"ח?) סיון... לאה אשת ר' משה וואלדיק
Minc, l. 40 2407 נפט' ב' דשבועות... הינדא מלכה בת חיים אליקים
Jakubowicz, l. 44 2408 נפט' ב' דשבועות... ישראל יצחק בן אורי
Rozenszaft, l. 48 2409 נפט' י"ג סיון... נעמי מינדל בת דוב כ"ץ מעיר חדש הסמוך לקדאקא
Szwarc z Blachmanów. 2410 נפט' י"ט סיון... חיי' יוטא בת אלי' זעליג
Sumeraj, l. 40 2411 נפט' כ' סיון... חנה לאה בת אייזיק
Winer, l. 51 2412 נפט' כ"א סיון... ציפא שיינדעל בת שבתי
2413 נפט' ז' תמוז... הב' צבי הירש בן מאיר
Horowicz, l. 41 2414 נפט' ז' תמוז... למדן ויקר רוח יעקב פייביל בן יצחק הלוי
2415 נפט' ח' תמוז... הבתולה מרים בת אליעזר זיסמאן
Frajman, l. 80 2416 נפט' ט' אב... בנימין בן שרגא פייוויל
Gerszon, l. 80 2417 נפט' י' תמוז... שרה לאה בת יוזפא
2418 נפט' ט"ו תמוז... הבתולה מאשע בת אנשעל דוד
Kny (?) l. 26 2419 נפט' י"ז תמוז... הינדא קיילא בת שמואל מדוארט
2420 נפט' י"ז תמוז... הבחור דוב בן ישראל משה
Jakubowicz, l. 56 2421 נפט' י"ז תמוז... יוסף יאקר בן אברהם
Hiller, l. 52 2422 נפט' י"ט תמוז... אברהם פישל בן יהודה ליב
2423 נפט' כ"ד תמוז... הבחור המופלג מוילנא רפאל בן חיים
Kapłan, l. 68 2424 נפט' כ"ח תמוז... ליבא בת צבי הירש סג"ל
Wald? l. 54 2425 נפט' כ"א אב... שרה קריינדעל בת יצחק
Nadieżda Sandler 2426 נפט' כ"ב אב...

Акушерка Надежда Наумовна Сандлеръ
урожд. Луцкій
род. 15 Ноября 1850, ум. 28 Іюля 1888 г.

Mendlowicz, l. 62 2427 נפט' כ"א אב... צערל בת מאיר
2428 נפט' כ"ב אב... גיטל בת שמואל
2429 נפט' כ"ד אב... אידל בת יחיאל
2430 נפט' כ"ה אב... אבא בן הענדל
Adolf Breschel, geb. 10 October 1871
gest. 2 April 1888
2431 נפט' כ"ט אב... מיכאל בן נחום ליב
2432 נפט' א' דר"ח אלול... שרה טעמיר בת יוסף דוב בער
2433 נפט' א' אלול... אברהם שמחה בן יעקב
Natanowicz, l. 45 2434 נפט' ב' אלול... חוה מאמעל בת שמואל
2435 נפט' ג' אלול... הזקנה ...רייזל בת שמואל
Wołkowicz, l. 39 2436 נפט' י"ג אלול... משה אליעזר בן יהודה ליבוש
Szmulowicz, l. 75 2437 נפט' י"ח אלול... יצחק בן שמואל כ"ץ
Bronowski, l. 40 2438 נפט' כ' אלול... משה אהרן בן אברהם
Hiller, l. 44 2439 נפט' כ' אלול... מאיר בן יוסל
Szymsio, l. 71 2440 נפט' כ"ד אלול... שלמה זלמן בן חיים
2441 נפט' כ"ה אלול... מירל בת יעקב זאב
2442 נפט' כ"ה אלול... יהודה ליבוש בן יחיאל
2443 נפט' כ"ו אלול... שפרה בת משה
2444 נפט' כ"ז אלול... משה בן שמואל

* * *

תרמ"ט

Elias Heiman, geb. 1829, gest. 1889 2445 נפט'
2446 נפט' ר"ח תשרי... האברך מכפר יאשין משה בן ישעיה דוב
2447 נפט' ג' תשרי... שיינא ליפא בת אריה
Tajtelbaum, l. 25 2448 נפט' צום גדליה... גענשע בת יקותיאל
Warszawski, l. 49 2449 נפט' ה' תשרי... יצחק צבי בן אברהם
Bergman, l. 80 2450 נפט' יוה"כ... ישראל יצחק בן יהודה ליב ווידאוועד
Brzo, l. 52 2451 נפט' י"ג תשרי... קריינדל בת יצחק
Feder, l. 46 2452 נפט' ערב סוכות... שרה שפרינצע בת אהרן אשת צבי
2453 נפט' ב' סוכות... בילא פערל בת שלמה דוב
2454 נפט' ג' דחוה"מ סוכות... ראצע בת שמעון אשת זכריה מקראסנאוויץ
Kirsztajn, l. 80
Rozencwajg, l. 38 2455 נפט' שמחת תורה... שבע שרה בת זאב
2456 נפט' ד' תשרי... יוסף בן אברהם
Łukienicki 2457 נפט' כ"ד תשרי... אליעזר בן חיים ליב לוקעניצקי
Frajnd, l. 22 2458 נפט' כ"ה תשרי... יצחק זיינוויל בן ישראל דוב
Graf, l. 21 2459 נפט' אס"ח של סוכות... הב' החתן מאיר בן יהודה
Cegła, l. 90 2460 נפט' כ"ו תשרי... אסתר בת אביגדור
Berlińska, l. 73 2461 נפט' כ"ז תשרי... שרה בת שמחה
Bornsztejn, l. 66 2462 נפט' ... דר"ח חשון... רבקה בת יצחק

2322 נפט' ב' חשון... פ'נ הרב החסיד המפורסם מ' שמחה בינם — Lande, l. 49
בהגאון הקדוש אדמו"ר זיע"מ דוב בעריש זצ"ל מביאלא
בהרב הגאון הקדוש אור ישראל וקדושו זי"ע מו"ה אברהם
זצ"ל מטשעכאנאוו
2323 נפט' י' חשון... פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן — Sieradzki, l. 85
הרב מאלכסנדר היה בן דודו והרב מזגערז היה דודו
2324 נפט' ט' חשון... דבורה אפטערין בת יעקב — Joskowicz, l. 74
2325 נפט' י"ז חשון... מירל בת אברהם אבא — Nejman, l. 28
2326 נפט' י"ח חשון... שרה רייזל בת טוביה
2327 נפט' י"ט חשון... רבקה רייזע בת ישראל יצחק — Rozman, l. 45
2328 נפט' כ' חשון... הבחור יעקב מאיר — Zysman, l. 22
2329 נפט' כ"ג חשון... שרה לאה בת משה יעקב — Lajzerowicz, l. 49
2330 נפט' כ"ה חשון... שפרינצע פרומעט בת תנחום — Najman, l. 85
2331 נפט' כ"ח חשון... ברוך בן מרדכי — Berger, l. 82
2332 נפט' כ"ח חשון... מיכל דוב בן שמואל יוסף — Poszladek, l. 37
2333 נפט' כ"ח חשון... פנחס שמואל בן מרדכי צבי הכהן — Szapiro, l. 68
2334 נפט' ער"ח כסלו... חוה פעריל בת ידידיה — Guterman, l. 25
חלתה גם ילדה וירדה קבר
לשבע שנים אחרי חתונתה
לילד הראשון אשר ילדתה
2335 נפט' ב' ר"ח כסלו... משה בן יעקב — Biedak, l. 70
2336 נפט' ב'רח כסלו... אסתר חוה בת משה יהודה — Lewin, l. 53
2337 נפט' ב' כסלו... משה יצחק בן קלונימוס ובנו האברך מנחם מענדל — Goldkranc, l. 67
2338 נפט' ב' כסלו... האב והבן הנזכרים יחד בשנה אחת הנפטרים — Goldkranc, l. 26
בן שבעים האב ובן כ"ו הבן
2339 נפט' ו' כסלו... יצחק בן אריה — Margulies, l. 67
2340 נפט' י"ג כסלו... אסתר הענא בת שמעיה
2341 נפט' א' דחנוכה... שרה בת מרדכי יהודה — Czenstochowska, l. 59
2342 נפט' ג' דחנוכה... משה מרדכי בן יעקב
2343 נפט' כ"ח כסלו... ישראל בן זאב
2344 נפט' כ"ח כסלו... אהרן בן דוד... איש זקן
2345 נפט' ב' טבת... הבחור יעקב זאב בן אברהם
2346 נפט' ח' טבת... הזקנה דבורה בת זושא
2347 נפט' ח' טבת... פריידל רחל בת יצחק איטשע
2348 נפט' י' טבת... פעריל בת ישראל יצחק
2349 נפט' י"א טבת... יעקב בן געציל
2350 נפט' י"ט טבת... אברהם יהודה ליב בן מנחם קשעפיצער
...לחברה תנ"ך חברת ולגבאי נקצבת...
2351 נפט' כ' טבת... יוטא בת משה
2352 נפט' כ"ב טבת... רבקה אשת ר' יודל נאמבערג — Naumberg
2353 נפט' כ"ה טבת... מרים בת עוזר
2354 נפט' כ"ה טבת... חנה בת שבתי
2355 נפט' כ"ח טבת... זקן... צבי הירש בן דוב
2356 נפט' ז' שבט... אלכסנדער זיסקינד בן יהודה ליב

2357 נפט' ח' שבט... שיינדעל בת יהודה — Rozensztrauch, l. 71
2358 נפט' י' שבט... יענטא לאה בת ברוך — Maszlanka, l. 46
2359 נפט' י"א שבט... יוטא לאה בת יעקב
2360 נפט' י"ד שבט... יהושוע בן צבי
2361 נפט' ט"ז שבט... חיי' בת הרב רפאל — Działoszyńska, l. 74
2362 נפט' י"ח שבט... רבקה בת יהודה ליבש — Rozenblat, l. 26
2363 נפט' כ"א שבט... יצחק בן פנחס — Strykowski, l. 49
2364 נפט' כ"א שבט... יענטע בת קלונימוס קלמן — Blasman, l. 80
2365 נפט' כ"ג שבט... הרבני המופלג החסיד יוסף שלמה
בן אברהם מלוטומירסק — Kempiński, l. 33
2366 נפט' כ"ג שבט... שרה בת יוסף — Stempa, l. 49
2367 נפט' כ"ה שבט... גיטל בת הלל
2368 נפט' כ"ה שבט... בילא בת אברהם שמעון — Zylbernik? l. 52
2369 נפט' כ"ח שבט... מרדכי יהודה ליב בן שלום סג"ל טשענסטאכאווער
2370 נפט' ר"ח אדר... הישיש המופלג ר' משה בן הנכבד הנגיד ומפורסם
מאד בימיו היה בעל בעמיו מ' שלמה מרדכי הלוי מקאלישׁ — Kaufman, l. 81
מדור דורים משפחתך רמה
צדיקים וחסידים על ברכיה גדלה
היו לשם תפארת ותהלה
בכל תבל כלה מימים ימימה
2371 נפט' א' אדר... שאול בן אליעזר — Hak, l. 61
2372 נפט' ד' אדר... מירל בת אברהם דוד — Flohman (Plohman)
2373 נפט' ז' אדר... משה יעקב בן אהרן — Brajtbart, l. 73
2374 נפט' ח' אדר... יעקב יוסף בן יצחק — Pelta? l. 30
2375 נפט' י' אדר... מופלג בתורה... דורש תורה לרבים — Pakentreger, l. 37
מו' יוסף אליעזר בן דוד
2376 נפט' י"א אדר... גאלדא בת יוסף אשת אליהו ברוך — Henczyńska, l. 58
2377 נפט' י"ד אדר... יחיאל בן שלמה צבי — Wajdenbaum, l. 65
2378 נפט' כ' אדר... ליבא לאה בת משה — Mitler, l. 62
2379 נפט' כ"א אדר... שיינדל בת יוסף — Józefowicz, l. 50
2380 נפט' כ"א אדר... ישעי' ניסן בן יעקב הכהן — Nyssel, l. 50
2381 נפט' כ"ב אדר... קיילא בת זאב — Czośniak, l. 50
2382 נפט' כ"ד אדר... צבי בן יעקב יוסף
2383 נפט' כ"ח אדר... זאב בן שמואל — Jakubowicz, l. 69
2384 נפט' ז' ניסן... צבי בן נתן — Zaks, l. 26
2385 נפט' ח' ניסן... ישכר דוב בעריש בן מרדכי — Frajlich, l. 58
...ראש חברה הקדושה הוסרה העטרה
דוים וחולים בקרת נודע בשער
בסתר צדקה עשית...
2386 נפט' ט' ניסן... יוסף בן ישראל
2387 נפט' ט' ניסן... אסתר בת אברהם — Helman, l. 80
2388 נפט' א' דחוה"מ פסח... אברהם מנחם בן יעקב יוסף — Joskowicz, l. 18
2389 נפט' א' דחוה"מ פסח... שמואל בן צבי הירש — Mośkowicz, l. 65
2390 נפט' ב' דחוה"מ פסח... שרה מירל בת מאיר הכהן מאלעכסנדער

2255 נפט' י' אדר... אדעל בת מרדכי — Szymsio l. 45
2256 נפט' י' אדר... אסתר פעסא בת יהודה חיים — Lajzerowicz l. 28
2257 נפט' כ'א אדר... אשר זעליג בן שלמה זלמן — Minc l. 33
2258 נפט' כ'ג אדר... שרה בינע בת אב...
2259 נפט' כ'ד אדר... גאלדע פירל בת שמואל אשת יעקב שלענצקער — Olsztajn l. 66
2260 נפט' כ'ו אדר... שרה אסתר בת משה יצחק — Adler l. 35 z Goldkranców
2261 נפט' כ'ח אדר... גאלדע בת שמואל
2262 נפט' כ'ח אדר... שרה בת ביניש — Kotkowicz z Tańczewskich l. 21
2263 נפט' ער'ח ניסן... טאבא יענטא בת ניסן שו'ב מומחה דק'ק זדונסקא וואלע — Praszkier l. 65
2264 נפט' ד' ניסן... אסתר בת מרדכו כ'ץ מפיאנטקי — Zegel l. 43
2265 נפט' ח' ניסן... בילא גיטל בת יצחק זעליג הכהן — Abramowicz l. 40
2266 נפט' ח' ניסן... אביגדור בן יוסף — Wiktor Rundbakin
ur. w Ostrołęce 13 lutego 1839, um. 2 kwietnia 1887 r.
2267 נפט' ב' של פסח... הבחור צבי ב'ר דוד הכהן — Herman Weitzensang
ur. w Warszawie 17 czerwca 1858,
um. 10 kwietnia 1887
2268 נפט' ב' של פסח... מרים בת דוד — Gerszkowicz l. 50
2269 נפט' א' דחוה'מ של פסח... מינדל רייזל בת אליעזר — Aleksandrowicz l. 51
2270 נפט' י'ח ניסן... לאה בת משה יוסף — Herszkowicz l. 59
2271 נפט' באס'ח של פסח... רחל בת שלמה הכהן... הי ו ל ד ת — Wajskol l. 24
2272 נפט' כ'ג ניסן... לאה בת חיים ליב הרב מק'ק בריסק — Działoszyńska l. 64
2273 נפט' כ'ז ניסן... זאב וואלף דוב בן ארי יחיאל
2274 נפט' ר'ח אייר... עלקא בת יוסף — Imber l. 63
2275 נפט' ד'ח אייר... הבתולה דחל בת משה
2276 נפט' ז' אדר... האברך... יוסף יהודה ליב בן יחזקאל — Gertal l. 25
2277 נפט' ח' אייר... מינדל רייזל בת יוסף — Łopatka l. 54
2278 נפט' ט' אייר... רחל לאה בת משה אשר — Magnes l. 45
2279 נפט' י'ג אייר... בינא ליפקא בת יהודה מפיעטרקאוו — Tornberg l. 38
2280 נפט' י'ד אייר... מאיר יוסף בן צבי הלוי כאפיל — Fajfel l. 65
2281 נפט' ל'ב בעומר... חנה בת ישעיה — Nyssel l. 90
2282 נפט' כ'א אייר... צבי יוסף בן שמשון הלוי — Lewi l. 33
2283 נפט' כ'ב אייר... נתן נטע ב'ר אהרן הלוי — Bejlin l. 72
2284 נפט' כ'ה אייר... דיקל בת דוד — Appel l. 43
2285 נפט' כ'ו אייר... עוזר ב'ד מרדכי — Berger l. 79
2286 נפט' כ'ז אייר... חוה שרה בת שמשון כ'ץ — Działoszyńska l. 74
2287 נפט' ער'ח סיון... יהודה בן אשד — Uszer l. 60
2288 נפט' ב' סיון... רויזע בת יהודה ליבוש — Rozenkranc l. 64
2289 נפט' ח' סיון... שפרינצא בת אברהם — Gady l. 40
2290 נפט' ט' סיון... פעסא בת מרדכי סענדעד מ ס ט ר י ק א ו ו — Paliwoda l. 39
אשת ד' אליהו פאליוואדא

2291 נפט' י'א סיון... שיינדל בת יהודה
יקרת הנשים מחמד עינינו
יצא... ללהב התבערה
2292 נפט' י'א סיון... עלקא בת משה קוטנער — Frajman, l. 77
2293 נפט' כ' סיון... שרה רבקה בת חיים דוד — Rozenbaum, l. 56
2294 נפט' כ'א סיון... שלמה בן עזריאל הכהן — Liberman? l. 48
2295 נפט' כ'א סיון... ביילא מינדל בת צבי מביאליסטאק — Lewin, l. 28
אשת ד' יצחק בהרב ד' אברהם לעווין הלוי... יולדת רכה ועגומה
2296 נפט' כ'א סיון... דבקה לאה בת שלמה שמשון — Wołkowicz, l. 46
2297 נפט' כ'ב סיון... משה בן חיים — Rundsztein, l. 63
2298 נפט' א' דר'ח תמוז... עטע האניע אשת משה יוסף אוועהיעד — Winawer, l. 73
יחד דרו כששים שנה בווארשע
2299 נפט' ח' תמוז... בעריל פנחס בן אליעזר — Kempiński, l. 37
2300 נפט' ו' תמוז... לאה בת נפתלי הרצקי
2301 נפט' י'ב תמוז... ליבא מחלה בת משה מבלאשקע — Blaszkowska, l. 54
2302 נפט' ט'ו תמוז... דוב בעריל בן יצחק — Wiener
2303 נפט' ט'ז תמוז... אברהם בן בנימין — Korzuch, l. 22
2304 נפט' י'ח תמוז... החסיד המופלג שמחה בונם שו'ב ב'ד שלמה אהרן
...ירא ה' ומלאכת הקדש אמנותו...
2305 נפט' כ'ב תמוז... ישראל בן אביגדור — Altman, l. 26
2306 נפט' ר'ח אב... אברהם יוסף בן אברהם... שנקרא ד' יוסקא — Abramowicz, l. 85
2307 נפט' ד' אב... חי' שרה בת יהודה... הי ו ל ד ת — Skurkowska, l. 22
2308 נפט' ט' אב... שיינדל בת דוד Birencwajg — Salomea z Birencwajgów
ur. w r. 1817, zgasła 30 lipca 1887
2309 נפט' כ'ב אב... משה בן יחזקאל — Brenatowski, l. 56
2310 נפט' כ'ז אב... אברהם בן בנימין בדך — Grotek, l. 57
2311 נפט' ט' אלול... חי' אסתר בת שלמה — Kuszer, l. 94
2312 נפט' י' אלול... שרה בת צבי אשת שמואל — Welner
2313 נפט' כ' אלול... ליבא בת שלמה — Lewińska, l. 50
2314 נפט' כ'ה אלול... אלי' יוסף בן ליטמאן

* * *

תרמ"ח

2315 נפט' ... חנה שרה בת מרדכי נכד אדמו'ר חנוך העניך
2316 נפט' ז' תשרי... אלי' אברהם בן שמואל — Abramowicz, l. 82
2317 נפט' הושענא רבה... גאלדא רייצא בת משה — Hendlisz, l. 66
2318 נפט' כ'ה תשרי... ישכר דוב בעריש בן שמואל נתן כהנא — Szpiro, l. 43
נכד ב'מ מגלה עמוקות
2319 נפט' כ'ה תשרי... גיטל בת צבי יהושע — Rogozińska, l. 65
2320 נפט' כ'ו תשרי... יהודה אריה בן יצחק זאב — Sumeraj, l. 63
2321 נפט' ר'ח חשון... שרה בת מנחם — Gotlib, l. 60

2200 נפט' כ' חשון... הרבני המפורסם יצחק ב'ר יהודה הנקרא Judkes, l. 68
ר' יצחק יאדקעס
2201 נפט' כ'ד חשון... שפרה בת מרדכי צבי אשת יוסף Michałowicz, l. 24
2202 נפט' כ'ד חשון... שפרה דבורה בת אברהם ש'ץ דק'ק דאדאמסק
ותמת דבורה בהקשותה בלדתה Niemiecowa z Pachterów
2203 נפט' כ"ה חשון... חיים שמעון ב'ר אברהם
2204 נפט' כ"ה חשון... יצחק קאפעלמאן Kopelman, l. 47
2205 נפט' כ'ו חשון... שמואל פאליק בן זאב Sochaczewski, l. 40
2206 נפט' כ'ז חשון... האברך איטשא מאיר בן ישראל שרגא כ"ץ מסטאווישין
Engel, l. 20
2207 נפט' כ'ז חשון... יוטא לאה בת מרדכי מפיאנטקי Frenkel
ה' ימים אחרי המליטה בת מתה
2208 נפט' ר"ח כסלו... רחל אסתר בת משה יצחק
2209 נפט' ר"ח כסלו... אשר לעמיל ב'ר נתן Marokko, l. 77
פ"נ
היה איש זקן ושבע ימים מ'
אשר לעמיל
בן מו"ה נתן ז"ל
אשרי איש אשר עמלו תורה
שם טוב קנה לעצמו בעבודתו
רב ומורה צדק לעדתו
לעשות משפט אמת ומישרי' אהב
עשוק מיד עושקו הציל בחכמתו
מתורתו השקה לאחרים כל ימיו
ירא ד' מנעוריו וער זקנתו
לילות כימים עשה
בבהמ"ד קבע עיקר תורתו תנצב"ה
2210 נפט' ד"ח כסלו... אברהם הירש ב"ר שמחה בונם Gerst
2211 נפט' ב' כסלו... אברהם ב"ר יהודה ליב Sieradzki
2212 נפט' ב' כסלו... מלכה בת הרב ר' דוב
2213 נפט' ב' כסלו... בחור נחמד אלעזר בן אלעזר מפדופץ Pietrowicz, l. 18
2214 נפט' ד' כסלו... הבתולה הכלה רחל בת צבי Kowalska, l. 26
2215 נפט' ה' כסלו... אברהם יצחק בן בצלאל
2216 נפט' ה' כסלו... הבחור ברוך מרדכי בן שלמה זלמן Szymsio, l. 18
2217 נפט' י' כסלו... חיה מרים בת שלמה זלמן Salomon, l. 46
2218 נפט' י"ד כסלו... אסתר בת יעקב בינקאווסקי מקוי"ל בת מ"ה שנה (v. 2224)
2219 נפט' ט"ו כסלו... רחל בת וואלף
2220 נפט' ט"ו כסלו... משה ב"ר דוב בעריל Sokołowski, l. 57
2221 נפט' ט"ז כסלו... יצחק צבי בן יהודה Goldberg, l. 66
2222 נפט' ט"ז כסלו... יעקב ב"ר אברהם בינקאווסקי מקוי"ל
(v. 2220) Binkowski, l. 76
2223 נפט' כ"ג כסלו... איידעל בת קלמן Olsztajn, l. 85
2224 נפט' א' דחנוכה... אהרן חיים ב"ר יודל הכהן Sawicki, l. 28
2225 נפט' ב' דחנוכה... יצחק איציק ב"ר שלמה

2226 נפט' ... טבת... משה זלמן בן צבי הירש Rabinowicz, l. 53
2227 נפט' ר"ח טבת... יוטא בילא בת אברהם Szymkowicz, l. 36
2228 נפט' ד' טבת... צביה בת אייזיק מבעליכעטאוו Markowiczowa, l. 36
יום מר בא בלדתנה
2229 נפט' ט' טבת... זעלדא בת אפרים מיכאל סג"ל Zylberberg, l. 53
2230 נפט' ט"ז טבת... גיטל בת אברהם יוסף
2231 נפט' י"ח טבת... שיינדעל דויזע בת אליהו Libowska ? l. 65
2232 נפט' כ'ב טבת... איש נכבד... איצק הלוי בן יצחק אייזיק Kujawski, l. 87
2233 נפט' כ'א טבת... פ"נ Perlmuter, l. 80
הדב ר' אליעזר זצ"ל ש"ץ דפה
הרב החריף הצדיק מו"ה אליעזר בהרב מ' משה ז"ל
כל ימיו עסק בתורה ובעבודה ובגמ"ח
בעל החמ' ספר אבן משה עה"ת וגפ"ת
הנדפס תרי"ט וספר אבן משה הנדפס תרמ"ב ועוד כ"י עה"ת
וכה אמר לבניו לפני מותו אחר פטירתו
יכתב על מצבת אבן כי אני חברתי את
כל הספרים האלו ובחיי לא רציתי לגלות
כי ממני יצאו הח"ת האלו יען כי לא
רציתי להנות מכבוד התורה.
היה ציר נאמן לשולחיו פה ששה (!) ושלושים שנה
2234 נפט' כ'ב טבת... אלעזר בן צבי Działoszyński, l. 60
2235 נפט' כ'ג טבת... פייגא בת אהרן Franciszka z Kleinmanów Heiman
ur. w Warszawie 26 stycznia 1865, um. 19. l. 1887
2236 נפט' כ'ז טבת... האשה החשובה הצדקת המהוללה
חיה רחל בת יוסף דוד הלוי נכדת הגאון מ' יואל אלפסי מראווע
2237 נפט' ר"ח שבט... שמעון דוב בן יהודה Dynaburski, l. 18
2238 נפט' א' שבט... ישראל מאנהייט Manhajt
2239 נפט' ד' שבט... רחל לאה בת צבי Rywalska, l. 68
2240 נפט' ז' שבט... משה... בן פנחס
2241 נפט' ח' שבט... מרדכי שמואל בן ירחמיאל
2242 נפט' ט"ז שבט... בילא בת משה Kac, l. 29
2243 נפט' כ'ב שבט... רבקה לאה בת מרדכי
2244 נפט' כ'ג שבט... גיטל בת חיים Markowicz, l. 70
2245 נפט' כ'ד שבט... יעקב בן מאיר Zwierzyński, l. 30
2246 נפט' כ"ה שבט... יוסף בן ראובן
2247 נפט' ר"ח אדר... החסיד המופלג... מרדכי יהודה ליב בן נח דוב
Szostakowski, l. 50
2248 נפט' ר"ח אדר... מרדכי בן יהודה Konliowicz, l. 53
2249 נפט' ב' ר"ח אדר... יוסף בן ישראל
2250 נפט' ער"ח אדר... פעסא לאה בת אברהם
2251 נפט' א' אדר... חנה בילא בת יעקב לעשטשינסקי Szmuczyk ? l. 24
2252 נפט' ר"ח אדר... חנה בת יצחק Wangrodzka, l. 70
2253 נפט' ח' אדר... מלכה בת יוסף דוב
2254 נפט' ט' אדר... פיגא שרה בת מאיר

2127 נפט' י' סיון... לאה בת ישראל זאב אשת שמואל — Szydłowska l. 60
הלכה ונעדרה מחלד בלא בנים
בני בעלה גידלה לטוב ימים ושנים
תפארתם היתה להם וכאם רחמניה

2128 נפט' י"א סיון... מלכה בת שאול — Gotesgnade l. 53

2129 נפט' י"א סיון... יעקב מאיר ב"ר בנימין

2130 נפט' ט"ו סיון... פריידל בת שמעון — Zyngband l. 34

2131 נפט' י"ח סיון... משה בן הגביר יוסף זאנד
Moritz Zand, gest. 20 Juni 1886, l. 60

2132 נפט' כ"ו סיון... פייבל שרגא וואלער בן זאב — Herszkowicz l. 54

2133 נפט' .. תמוז... בראנדל בת אברהם — Kalinska? l. 20

2134 נפט' ער"ח תמוז... שלמה בן יצחק — Koplowicz l. 71

2135 נפט' ג' תמוז... משה מיכאל בן הלל — Berliński l. 49

2136 נפט' ה' תמוז... דוב בעריל ב"ר גדליה — Kenig

2137 נפט' י"ד תמוז... נאכע מחלה בת ישראל דוד — Biderman, l. 28

2138 נפט' ט"ז תמוז... ליבא בת יחיאל מיכאל

2139 נפט' כ"א תמוז... בלומא בת ידידיה — Zarzewska, l. 73

2140 נפט' כ"א תמוז... מרדכי ב"ר אליה' סג"ל — Kac, l. 90

2141 נפט' כ"ב תמוז... הבחור עזריאל בן זיסמאן
Edward Zysman, urodz. 30 listopada 1868, um. 23 lipca 1886

2142 נפט' כ"ד תמוז... שבע יוטא בת אהרן

2143 נפט' כ"ד תמוז... אברהם שמואל ב"ר טוביה יהודה

2144 נפט' כ"ו תמוז... הינדא קיילא בת יצחק — Przytykowicz, l. 37

2145 נפט' כ"ח תמוז... מרדכי אלעזר ב"ר בנימין הכהן מדוואהרט

2146 נפט' ר"ח אב... שיינדל בת מאיר — Joskowicz, l. 63

2147 נפט' ז' אב... חנה בראנא בת עזריאל אשת יעקב הסופר — Brysłowska, l. 72

2148 נפט' ט' אב... שמחה בן יוסף — S. Lipman Joselewicz, l. 66

2149 נפט' ט' אב... אברהם אבא ב"ר שמואל אייזיק סג"ל — Landau

2150 נפט' י"א אב... הבחור יעקב שלמה בן יהודה דוב כ"ץ... בן י"ח שנים

2151 נפט' ט"ז אב... יצחק ב"ר אברהם יהודה — Lewkowicz, l. 30

2152 נפט' י"ט אב... חיה שרה בת יצחק אשת משה אהרן הכהן — Markus, l. 42

2153 נפט' כ"ו אב... הרבני המופלג חיים נתן בן מרדכי — Szancer, l. 78
...ועסק בבית המד' באמונה עד רגע אחרונה (!)

2154 נפט' ער"ח אלול... שמואל ב"ר משה — Engel, l. 27

2155 נפט' ה' אלול... חוה לאה בת משה שלמה — Salomonowiczowa, l. 26

2156 נפט' ו' אלול... אסתר שרה בת משה סג"ל

2157 נפט' ז' אלול... הזקנה לאה בת שלמה — Jakubowicz, l. 94

2158 נפט' ט' אלול... רבקה בת שלמה — Paszkowicz z Segnerów

2159 נפט' ט' אלול... צפורה בת אהרן — Tatarkowska, l. 96

2160 נפט' י' אלול... יהודה ליב בן חיים, — Ludwik Löwi, geb. 20 October 1845,
gest. 10 September 1886

2161 נפט' י"א אלול... צינא גאלדא קאלב הנקראת גאלדא ד' בעקערין — Kalb
בת אליעזר

2162 נפט' י"א אלול... שרה פריידא בת יעקב — Grosman, l. 24

2163 נפט' ט"ו אלול... ישראל מענדיל ב"ר אפרים יהודה הלוי — Watenberg, l. 68

2164 נפט' י"ז אלול... חנה צביה בת שמואל כ"ץ

2165 נפט' כ' אלול... הבתולה הכלה שלמית בת זאב בעלין — Belin

2166 נפט' כ"ד אלול... המופלג החסיד אהרן שאול ב"ר יוסף שו"ב מוידאוו ע

2167 נפט' כ"ו אלול... ריבא בת רפאל סג"ל

2168 כ"ז אלול... חנה בת שמואל

* * *

תרמ"ז

2169 נפט' א' דר"ה... אסתר בת משה שמחה בונם — Rybak, l. 24

2170 נפט' א' דר"ה... שיינה חיה בת יעקב ליב הכהן גרונין — Lewin, l. 31

2171 נפט' ג' תשרי... פרידא בת אברהם — Imber, l. 45

2172 נפט' ד' תשרי... רבקה פריידא בת אשר — Bejlin z Margoliesów, l. 58

2173 נפט' ה' תשרי... יוסף שמחה ב"ר שלמה — Naumberg, l. 60

2174 נפט' ה' תשרי... שאשע בת יוסף הכהן — Cesia Blachman, l. 75

2175 נפט' י"א תשרי... נעכא גליקא בת יוסף — Ch. Glika Kułner, l. 30

2176 נפט' ערב סוכות... יצחק בן עזריאל — Izydor Szuman, l. 69 (61?)

2177 נפט' ב' של סוכות... הרבני היקר יעקב בהרב המאהג הצדיק
הישיש מ' משה אפרים נ"י אבדק"ק סטערצוב — Kempiński, l. 48

2178 נפט' י"ז תשרי... רבקה...

2179 נפט' ב' דחוה'מ סוכות... שמעון ב"ר יהודה

2180 נפט' ג' דחוה'מ סוכות... חנה קיילא בת אברהם — Litman? l. 69

2181 נפט' ד' דחוה'מ סוכות... הבתולה זיסל רחל בת יעקב

2182 נפט' שמחת תורה... בראנה בת צבי הירש — Szklankiewicz, l. 65

2183 נפט' כ"ז תשרי... מרדכי יוסף ב"ר משה אהרן — Drangel, l. 22

2184 נפט' כ"ח תשרי... גאלדא מרים בת אברהם יצחק — Frajman, l. 23

2185 נפט' כ"ח תשרי... מרדכי ב"ר משה ניסן

2186 נפט' כ"ט תשרי... אליעזר בנימין ב"ר יצחק ברוך — Zylberberg, l. 62

2187 נפט' א' דר"ח חשון... יוסף ב"ר מרדכי מאטל — Fisz? l. 56

2188 נפט' ב' חשון... אברהם יעקב בן יהושוע מוואלבערז — Lejzerowicz, l. 50

2189 נפט' ז' חשון... הינדא בת משה יצחק גליקסמאן — Gołomb, l. 40
אשת ר' אלעזר מאיר גאלאמב

2190 נפט' ז' חשון... הבתולה... יאכעט בת זאב וואלף — Orner

2191 נפט' ט' חשון... מרדכי גדליה בן צבי — Pakuła, l. 55

2192 נפט' י' חשון... אסתר גיטל בת אפרים פישל — Wilfert, l. 33

2193 נפט' י"א חשון... היולדת מרים הענקה בת שמחה בינם

2194 נפט' י"ב חשון... נתן נטע בן שמואל זאב הלוי — Grynberg, l. 38

2195 נפט' ט"ו חשון... משה אהרן בן מרדכי — Ickowicz, l. 43

2196 נפט' ט"ז חשון... הענדיל בת אברהם חיים

2197 נפט' י"ז חשון... רחל גיטל בת צבי פערשטענדיג מוארשע — Zamek, l. 54

2198 נפט' י"ז חשון... ישעי' יעקב בן יצחק — Kos, l. 55

2199 נפט' י"ח חשון... יוסף דוד בן הרב ר' משה מאיר מזגירז — Buki, l. 28

2061 נפט' י"ט שבט... ליבטשע בת אלכסנדר זישע
2062 נפט' כ"ג שבט... Hier ruht Minna Suess, geb. Fraenkel
geb. zu Festenberg am 11 Febr. 1859, gest. am 30 Januar 1884
(Żona Bruno Suessa, poddanego pruskiego) מינדל בת צבי
2063 נפט' ... ראשון... מרים בת פנחס הכהן אחו' הה"ק מ' חנוך העניך מאלכסנדר זצ"ל
2064 נפט' ... אדר ראשון... הבתולה רייצא בת מאיר סג"ל Szwajcer, l. 33
2065 נפט' ער"ח אדר... בילא בת יעקב Czośniak, l. 76
2066 נפט' ער"ח אדר... יוסף ב"ר יצחק אייזיק Kaufman, l. 26
2067 נפט' ה' אדר ראשון... טאבא פייגא בת יחזקאל
Lubińska z Brajtsztajnów, l. 64
...בהכנסת כלה כל ימיך תאבת
את ביח המדרש בחיבך יסדת...
2068 נפט' ד' אדר ראשון... חוה בת צבי
2069 נפט' ה' אדר ראשון... אייגלא בת צבי הירש הכהן
2070 נפט' ה' אדר ראשון... רבקה בת דוד Szymkowicz, l. 71
2071 נפט' ה' אדר ראשון... פייגא בת יהודה Sztajn, l. 73
2072 נפט' ו' אדר ראשון... יעקב משה ב"ר שמעון Engel, l. 30
2073 נפט' ז' אדר ראשון... אליעזר חיים ב"ר מרדכי Cederbaum, l. 70
2074 נפט' ח' אדר ראשון... יהודה צבי ב"ר נפתלי הלוי
2075 נפט' ח' אדר ראשון... זיסל ביילא בת מרדכי יקיר Kuperman, l. 66
2076 נפט' ח' אדר ראשון... שרה רבקה בת יוסף מלינטשיץ
Gdańska z Ryzmanów, l. 62
2077 נפט' ח' אדר ראשון... שרה פעריל בת ליפא Fryde z Wassermanów, l. 64
2078 נפט' י' אדר ראשון... איש נכבד צבי ב"ר אהרן
Herman Fraenkel, ur. 1831 r. zm. 14 lutego 1886
2079 נפט' י"א אדר ראשון... אלכסנדר יעקב ב"ר מרדכי... רביגו... רועינו...
Zylbersztajn, l. 76
בנים לאלפים למד בין ודעה... מלמדם...
2080 נפט' ט"ז אדר ראשון... אס(תר) הענדיל בת הרבני המופלג ישראל ליב
2081 נפט' י"ז אדר ראשון... חנה רבקה בת יוסף
2082 נפט' י"ח אדר ראשון... יעקב יוסף ב"ר שרגא מפלוני Lewkowicz, l. 59
2083 נפט' כ' אדר ראשון... חנה יאכעט בת אנשיל Gelbart, l. 38
Жена Доктора
Ернестина Наумовна Ашкенази
ум. на 48 г.
2084 נפט' כ"א אדר ראשון... שלמה ב"ר ליב פיאנטקער Goldberg, l. 85
2085 נפט' כ"ד אדר ראשון... חנה בת ניסן יהודה אשת אברהם יצחק מדוואהרט
2086 נפט' כ"ז אדר ראשון... הבחור בן שמונה עשר... יעקב ב"ר יהודא יוסף סג"ל
2087 נפט' ד' אדר שני... רייזל בת קלמן Rajch, l. 49
2088 נפט' ה' אדר שני... ברכה שפרה מרים עטרת בעלה Morgenstern, l. 65
מ' מנחם מענדעל מארגענשטערן בת אדמו"ר
הה"ק מ' חנוך העניך הכהן זצ"ל מאלכסנדער
2089 נפט' ו' אדר שני... הנכבד משה אהרן ב"ר צדוק Hendlisz, l. 57
2090 נפט' י"ב אדר שני... מרדכי אלכסנדר זיסקינד ב"ר יעקב יצחק

2091 נפט' כ"א אדר שני... מרים בת משה Lewkowska, l. 50
2092 נפט' כ"ב אדר שני... המופלג בתורה אליעזר ב"ר מאיר הארוויץ סג"ל
מגזע הש"ה ה"ק Horowicz, l. 20
2093 נפט' כ"ג אדר שני... חוה בת חיים Odeska, l. 37
2094 נפט' כ"ד אדר שני... יצחק איצק ב"ר יהודה ליב Pomeranc, l. 50
2095 נפט' כ"ד אדר שני... בלומא בת אהרן הכהן אשת ר' יצחק מסטריקאוו
Bernard, l. 75
2096 נפט' כ"ח אדר שני... חיים טוביה ב"ר אברהם Lilienszterń, l. 45
2097 נפט' ב' ניסן... פריידל בת אליעזר Markowicz, l. 40
2098 נפט' ז' ניסן... יעקב יוסף ב"ר דניאל Książę, l. 28
2099 נפט' י"ד ניסן... אברהם יצחק ב"ר שמואל Golumb, l. 48
2100 נפט' ב' דחוה"מ פסח... יצחק יהודה ב"ר יוסף מלאסק
Goldbart, l. 61
2101 נפט' כ"ב ניסן... צבי אביגדור ב"ר שמחה Janow, l. 48
2102 נפט' כ"ג ניסן... מאיר ב"ר מיכאל כ"ץ Fryc, l. 64
2103 נפט' כ"ו ניסן... פנחס ב"ר שמואל צבי Działowski, l. 40
2104 נפט' כ"ט ניסן... שמואל ב"ר אברהם יצחק
2105 נפט' ג' אייר... שמעון ב"ר יעקב קאפעל Szpigel, l. 80
2106 נפט' ד' אייר... אברהם שמואל ב"ר דוד Działowski, l. 58
2107 נפט' ה' אייר... ברוך ב"ד אשר אנשעל
2108 נפט' ב' דר"ח אייר... יצחק שלמה ב"ר אליקים מוואלע Opatowski, l. 45
2109 נפט' ב' דר"ח אייר... הבתולה יוטא בת יעקב מפארנעטשאוו Rosental, l. 21
2110 נפט' ו' אייר... מינדל בת צבי Cyter, l. 82
2111 נפט' י"א אייר... רייזע בת יהושוע קופער מטאמאשאוו Masło, l. 21
2112 נפט' י"ג אייר... אסתר בת יצחק אשת ר' שלום שכנא הכהן Kaufman, l. 56
קויפמאן מנכדי הגאון אלי' מוילנא
2113 נפט' י"ג אייר... רבקה בת ליב
2114 נפט' י"ד אייר... שיינא בת שמואל Kleiman, l. 70
2115 נפט' ט"ו אייר... אסתר בת שמואל
2116 נפט' י"ח אייר... יעקב צבי ב"ר פישל מזגירז Warszawski, l. 32
2117 נפט' י"ט אייר... אסתר מרים בת המופלג ר' שלמה זלמן Grynberg, l. 60
מגדולי היחוס אמנו היתה
רש"י ז"ל במשפחתה היה
2118 נפט' כ"ג אייר... חיה בת דוד ס"ג Rapaport, l. 42
2119 נפט' כ"ג אייר... דבורה בת שמואל
2120 נפט' כ"ה אייר... ניסן מרדכי בן הרב ר' חיים
2121 נפט' כ"ו אייר... יהודה בן אברהם
2122 נפט' א' סיון... יצחק איצק בן ישראל Bombe, l. 55
2123 נפט' ג' סיון... מנחם מענדיל בן יעקב יהודה Cederbaum
2124 נפט' ו' סיון... מלכה בת אברהם יוסף Rothazer, l. 25
2125 נפט' ו' סיון... שמואל חנוך ב"ר שמעון Wajland, l. 56
2126 נפט' א' דשבועות... דבורה בת הילל' Kempińska, l. 40
שבעה בני' השאירה

1998 נפט' י"א תשרי... הבתולה צפרה גיטל בת משה שמואל הכהן
1999 נפט' י"ב תשרי... הבחור יוסף ברוך ב"ר נחום מבענדין
אשר למד פה בבית המדרש... מת בשבע עשר לשנותיו...
2000 נפט' ט"ו תשרי... יצחק ב"ר דוד
Edelman, l. 72 2001 נפט' ב' של סוכות... יהודה מנחם ב"ר נחמן
2002 נפט' י"ח תשרי... רבקה בלומא בת שמעון
Minc z Krakowskich z Przedborza, l. 19
Marokko, l. 52 2003 נפט' י"ט תשרי... פריידא בת אברהם
Kroskopfowa, l. 27 2004 נפט' שמיני עצרת... חיי' מירל בת שלמה
2005 נפט' כ"ה תשרי... הישיש ר' יעקב ב"ר יהודה סג"ל
Grynbaum, l. 19 2006 נפט' כ"ו תשרי... יוטא בת אברהם
לא נמלאה שנה אחר חתונתה
וכרעה ללדת ותקש בלדתה והמליטה בת ומתו שניהם
2007 נפט' כ"ו תשרי... שרה בת אברהם
Strycharz, l. 32 2008 נפט' כ"ו תשרי... זלמן ליב ב"ר יוסף סג"ל
Jentszman, l. 66 2009 נפט' כ"ו תשרי... שלמה ב"ר דוד
Kroskopf, l. 70 2010 נפט' ער"ח חשון... ישראל יצחק ב"ר יהודה שרגא
Gotlieb 2011 נפט' ב' חשון... מרים בת צבי
Kenig z Segałów, l. 19 2012 נפט' ד' חשון... גיטל רבקה בת שאול
Najman, l. 74 2013 נפט' י"ד חשון... אלעזר ב"ר אברהם
Elbinger, l. 65 2014 נפט' ט"ז חשון... מרדכי בן הגביר המופלג אברהם יהודה
הוי
מי זה השוכן פה בקבר
ר' מרדכי עלבינגער תמרר כל גבר
דמעות עיני מכיריו יזלו כמים
כי עזב את עולמו ועלה לשמים.
ידיו דב לו במשאו ומתנו באמונה
זאת לכל נודע ונשא עליו קינה
2015 נפט' י"ז חשון... חנה מאשא בת יהודה אשת ר' משה בעלכאטאוויער
Szmulowicz l. 42
Berlińska l. 52 2016 נפט' י"ח חשון... ליבא גליקא בת אברהם אליהו הלוי
Haber 2017 נפט' י"ח חשון... אסתר בת יצחק
2018 נפט' י"ט חשון... אברהם אליעזר דוב ב"ר מאיר גרשון
Kac l. 40 2019 נפט' י"ט חשון... יהודה ליבוש ב"ר יצחק כ"ץ
ידיו ולבו לעבדות השם בכתיבות התורה
2020 נפט' כ"א חשון... יוטא בת לייזער... בת צ"ו שנים...
2021 נפט' כ"ה חשון... מנחם מאנעס ב"ר שרגא פייביל
Wajnberg, l. 82 2022 נפט' כ"ו חשון... לוי ב"ר יצחק
Oberman, l. 21 2023 נפט' כ"ז חשון... פרידה בת מאיר אשת ר' פייביל
Brzezińska, l. 28 2024 נפט' ב' כסלו... חוה יוטא בת שמחה אשת פנחס
ד' ימים אחרי ילדה בן מתה
Rozanes, l. 60 2025 נפט' ה' כסלו... פישל ירוחם ב"ר יהודה ליב
Kowal, l. 50 2026 נפט' ה' כסלו... שמחה רחל בת אלימלך
2027 נפט' ח' כסלו... זאב וואלף בייניש ב"ר משה מאיר

2028 נפט' ט' כסלו... ישכר דוב ב"ר ישראל
Franko, l. 62 2029 נפט' ג' (י"ג) כסלו... פעסא פיגו(י)בת יעקב מזדונסקא וואלי
Mordowicz?, l. 51 2030 נפט' י"ד כסלו... שלמה ב"ד מרדכי
Czośniak, l. 31 2031 נפט' ט"ו כסלו... משה דוד ב"ר ניסן
Cylich, l. 88 2032 נפט' ט"ז כסלו... איש י"א תמים הי' במעשיו
במעגלי צדק פלס אורחותיו
רום של... משפחתו גאוני
הארץ נבחרי' בן הגאון הצדיק
מ' מאיר זצ"ל שמו גודע
בשערים מאיר לארץ ולדרים
תלמוד בבלי וירושלמי בפיו
הי' מסודרים מו"ה אברהם זצ"ל
2033 נפט' י"ט כסלו... שרה בת יהודה ליב... בת טובים
Rozenbergowa, l. 23 2034 נפט' כ"ב כסלו... הינדא בת מיכאל צבי הירש
Wiązowska, l. 55 2035 נפט' כ"ג כסלו... אדעל בת יהודה ליב אשת ר' איטשע קאפעלס
Horończyk, l. 28 2036 נפט' כ"ד כסלו... אברך ישר... יחזקאל ב"ר שאול
Hecht, l. 60 2037 נפט' ו' טבת... הרבני החסיד... יוסף דוד ב"ר יעקב
...פתאום עלה השמימה ועזב נחלתו
ד... בעת אשר עמד ויפול...
...דם ברית הטיף כמים בחפץ כפים
2038 נפט' עשרה בטבת... משה דוד ב"ר מנחם נחום
Lewin, l. 48 2039 נפט' י"ב טבת... מאשע בת מרדכי
Poznański, l. 70 2040 נפט' י"ד טבת... אלכסנדר יהושע ב"ר יצחק
2041 נפט' ט"ו טבת... חייה לאה בת מרדכי
2042 נפט' ט"ז טבת... שבע דבורה בת אהרן גדלי' ש"ץ בטאמאשוב
Grosman, l. 27 2043 נפט' י"ז טבת... פראדל בת נתן שואל אשת ר' אברהם
...ולקבר הובלה מערש לדתה
Skosowski, l. 70 2044 נפט' י"ח טבת... יהודה טראטיל בן מנחם מאנעלי
Frydwald, l. 36 2045 נפט' כ' טבת... יצחק איטשעל ב"ר ישראל
Fajtlowicz, l. 61 2046 נפט' כ' טבת... הענדעל בת שמואל סג"ל
2047 נפט' כ"א טבת... לאה בת שלמה
Rotman, l. 58 2048 נפט' כ"ב טבת... רייזל בת איסר
Dow, l. 20 2049 נפט' כ"ה טבת... אברהם ב"ר יעקב
Fajnkind 2050 נפט' ער"ח שבט... משה אהרן ב"ר גדליה
Szwif, l. 70 2051 נפט' ד' שבט... ציפה בת משה שוויף מסוויסלאץ
Senator, l. 96 2052 נפט' ה' שבט... יוסף ב"ר מאיר
Lichtensztajn, l. 34 2053 נפט' ז' שבט... שרה רחל בת אלכסנדר סנדר
Hamburger, l. 35 2054 נפט' ט' שבט... מאיר בונם ב"ר ישכר מסטריקאוו
Szyna, l. 66 2055 נפט' ט' שבט... אפרים פישל ב"ר יוסף
Herszkowicz, l. 68 2056 נפט' ט' שבט... דוד ב"ר ליפמאן
Goldberg, l. 20 2057 נפט' י"ב שבט... אייזיק גאלדבערג מעיר סלאנים
2058 נפט' י"ג שבט... מלכה בת זלמן כ"ץ
Abramczyk, l. 36 2059 נפט' ט"ו שבט... פריידל שיינדעל בת יוסף
Krauze, l. 66 2060 נפט' י"ט שבט... גיטל בת ליב

1925 נפט' ג' אייר... ראכל (ו) בת יהושוע מרדכי — Sztajnbok, l. 48
1926 נפט' ה' אייר... אברהם ב'ר יהודה... ליב הלוי — Doktorczyk, l. 25
1927 נפט' ז' אייר... זלמן פנחס בן שרגא הלוי
1928 נפט' ז' אייר... דבורה בת מאיר
1929 נפט' ח' אייר... מלכה בת ישראל שו'ב מ'קק מיכאוו
1930 נפט' ח' אייר... דינא חנה בת יצחק איטשא
1931 נפט' י' אייר... אסתר בת אהרן — Najman, l. 44
1932 נפט' י"א אייר... אפרים דוב שמואל בן ר' דוב בער גליקסמאן
ט"ו לימי חייו... — 15
Felix Glücksman
1933 נפט' ט"ז אייר... רפאל ב'ר פנחס... בן ע"ג עזב עולמו...
1934 נפט' כ' אייר... אברהם ברוך ב'ר שמואל ליב — Goldberg, l. 38
1935 נפט' כ"א אייר... טשארנא בת אברהם יוסף
1936 נפט' כ"ה אייר... יוסף יהודה ליב ב'ר נפתלי צבי — Mendelson, l. 20
1937 נפט' כ"ו אייר... הונה א... בת מרדכי
1938 נפט' כ"ז אייר... פישל ב'ר זאב וואלף כ"ץ — Szefner, l. 70
1939 נפט' כ"ח אייר... שלמה בן שמשון — Czośniak, l. 61
היה מעשרה ראשונים
שיסדו החברה תג'ך
1940 נפט' ערב שבועות... שלמה זלמן ב'ר יעקב קאניארסקי — Konarski, l. 46
1941 נפט' ה' סיון... יהודה ליב ב"ד עוזר — Lipkowicz, l. 27
1942 נפט' ה' סיון... בראנדל בת ישעיה'
Berta Deutschman,
gest. 21 Mai 1855 in 52 Lebensjahre,
geb. Eisenberg
(z Płocka)
1943 נפט' ו' סיון... אפרים פישל ב'ר יהודה — Kapłowicz, l. 60
1944 נפט' ה' סיון... בראנדל בת יהודה
Kujawska z Oksnerów ze Zgierza, l. 31
1945 נפט' ח' סיון... רוזא לאה בת הירצקי — Borkowska, l. 45
1946 נפט' ח' סיון... ישראל דוב ב'ר פישל... בן ל"א שנים — Szmucek, l. 29
1947 נפט' ט' סיון... מרדכי ב'ר אברהם — Berger, l. 38
1948 נפט' י' סיון... שבח ב'ר יעקב הלוי
1949 נפט' ט"ו סיון... קילא בת יוסף — Kutner, l. 66
1950 נפט' י"ט סיון... לאה בת נתן — Ejzenberg, l. 28
1951 נפט' כ' סיון... אלטער חיים מאיר ב'ר מיכאל מגלאונא — Landau, l. 19
1952 נפט' כ"א סיון... שלמה זלמן ב'ר חיים נפתלי ילידי קאנין — Baumgarten, l. 19
1953 נפט' כ"ג סיון... חנה בת בעריל — Grosman, l. 64
1954 נפט' ער"ח תמוז... צבי יצחק אייזיק ב'ר מתתיהו — Fryszman,? l. 80
1955 נפט' א' תמוז... יוסף ב'ר ליפמאן
1956 נפט' ג' תמוז... אברהם יצחק ב'ר יהודה ליב — Fryszman? l. 80
1957 נפט' ה' תמוז... שרה בת ישעי' — Okręt, l. 79
1958 נפט' ו' תמוז... רבקה בת יצחק — Nogacz, l. 70
1959 נפט' ו' תמוז... רייזל בת אברהם ברוך
1960 נפט' ט"ז תמוז... מחלה בת אייזיק — Kaliszer, l. 25

1961 נפט' כ' תמוז... מירל מרים בת שרגא — Nomberg, l. 21
1962 נפט' כ"ב תמוז... חיים אליעזר ב'ר שלמה... נכבד ונשוא פנים — Lawenda, l. 65
1963 נפט' כ"ה תמוז... הינדא בת אלי' — Tatarkowska, l. 42
1964 נפט' כ"ה תמוז... בראנע בת יוסף — Kolska, l. 63
1965 נפט' כ"ז תמוז... אסתר בת שמחה
1966 נפט' כ"ז תמוז... שמואל ראובן ב'ר אברהם יונה — Sender, l. 23
1967 נפט' ר"ח תמוז... יהודה ארי' ב'ר שאול — Hubel, l. 48
1968 נפט' ער"ח אב... הנכבד מאיר ב'ר יצחק אריה — Strykowski, l. 51
1969 נפט' ער"ח אב... צבי הירש ב'ר שמואל... האברך... — Kaliński, l. 24
1970 נפט' ר"ח אב... אסתר בת אברהם יוסף פיגאלע — Piguła, l. 18
1971 נפט' ר"ח אב... שאול ב'ר משה ישראל — Susek, l. 50
1972 נפט' ז' אב... שרגא ב'ר משה הלוי — Rozencwajg, l. 28
1973 נפט' ט' אב... קיילא שרה בת יהושוע
1974 נפט' ט"ו אב... אברהם אבא ב'ר צבי — Jakubowicz, l. 32
1975 נפט' ט"ז אב... חוה בת יהודה
1976 נפט' ט"ז אב... פעסע רבקה בת אברהם — Kerszbaum, l. 28
1977 נפט' י"ח אב... ירמיה בן משה — Libermentsz, l. 73
1978 נפט' כ"א אב... צביה בת סענדער — Widawska, l. 34
1979 נפט' ר"ח אלול... בילא בת יעקב
1980 נפט' א' ר"ח אלול... יצחק ב'ר חנוך סג'ל
1981 נפט' א' אלול... רוזע בת הרופא מיכאל אורבאך
Róża z Urbachów Frenkel,
urodz. 1. Sierp. 1860
1982 נפט' ג' אלול... חוה בת אליעזר — Gonzka, l. 80
1983 נפט' ה' אלול... גאלדא בת יחיאל
1984 נפט' ה' אלול... מיכלה ווייס בת ר' משה... בת י"ט שנים
1985 נפט' ז' אלול... יהודה ליב ב'ר שמעון קאליש
1986 נפט' ז' אלול... צערל בת נתן — Zygielberg z Goldbaumów, l. 66
1987 נפט' י"א אלול... חיים ב'ר שלום אברהם
1988 נפט' י"ג אלול... הבחור קלמן ב'ר בערל הכהן — Polański, l. 19
1989 נפט' ט"ז אלול... צערל בת משה — Fajnsztat z Landauów, l. 24
1990 נפט' כ"ג אלול... גיטל בת מיכאל בדוך
1991 נפט' כ"ג אלול... פריידא רחל בת יהושוע העשיל — Wajlowa. l. 23
1992 נפט' כ"ז אלול... פייגא יענטא בת חיים אלחנן — Szarf, l. 48

* * *

ת ר מ"ו

1993 נפט' ... החסיד הזקן... ר' אליהו ז"ל ב'ר עמנואל (?)
1994 נפט' ג' תשרי... שפרה בת יצחק
1995 נפט' ו' תשרי... חייה בילא בת יהודה כ"ץ
1996 נפט' י"א תשרי... דחל בת עזעל — Rozalie Tenenbaum l. 44
1997 נפט' י"א תשרי... אפרים פישל ב'ר גדליה — Kenig

1862 נפט' ד' שבט... אסתר בת הגביר יהודה ווייצמאן — Kissin l. 21
1863 נפט' ה' שבט... מאיד צבי ב"ר שאול — Adler l. 38
1864 נפט' ה' שבט... אסתר בת יעקב — Kołłan l. 36
1865 נפט' ו' שבט... ישעי' ב"ר אברהם — Zyser l. 37
1866 נפט' ז' שבט... אלחנן ב"ר צבי... הדך בשנים
1867 נפט' י"ב שבט... ישראל ב"ר דוב — Binke l. 66
1868 נפט' ט"ז שבט... מתתיהו אשר ב"ר ליפמאן מאיר — Joffo l. 44
1869 נפט' י"ח שבט... פרומט בת שמואל יוסף — Szpiro z Grosmanów l. 17
1870 נפט' י"ח שבט... יעקב יוסף ב"ר זאב וואלף — Faust l. 18
1871 נפט' י"ט שבט... משה אהרן ב"ר גבריאל — Ryterband l. 30
1872 נפט' כ' שבט... האברך מיכל יהודה ב"ר אברהם פישל — Lasman? l. 30
1873 נפט' כ"א שבט... חוה בת בנימין — Kalińska l. 68
1874 נפט' כ"ד שבט... גיטל פריידא בת הרב יוסף זאב — Goldman l. 72
אב"ד מזארעק
1875 נפט' כ"ד שבט... פיגא בת גבריאל הכהן — Szmułowicz l. 36
1876 נפט' כ"ז שבט... גנענדעל בת צבי הירש — Goldsztajn l. 60
1877 נפט' כ"ז שבט... ניסן ב"ר מרדכי — Cederbaum l. 50
1878 נפט' כ"ח שבט... חנה שיינדל בת מרדכי פרענקל מכפר ווישקיט — Szmułowicz l. 27
1879 נפט' א' אדר... חנה בת יעקב
1880 נפט' א' אדר... לאה בת איצק ליב אשת שאול האראנטשיק — Horończyk
נכדת הרב הגאון דק"ק פערדאן
1881 נפט' א' דר"ח אדר... חוה אסתר בת יהושוע חארלופסקי מבלאשקע — Rozen l. 26
אשת ד' דוד ראזען
1882 נפט' א' דר"ח אדר... מיכל ליפמאן ב"ר דוד — Lewental l. 45
1883 נפט' ד' אדר... ישראל שמואל ב"ר יעקב וויילאנד — Wajland l. 73
שלם במדע, מדקדק במצוות...
קנה חכמה זקנה ודעת...

1884 נפט' ד' אדר... נפתלי הרצקי ב"ר גדליה
הן בדמי ימיו עזב עתותיו
עת באה השמועה בשער
רעד אחז זקן גם נער
— — — — —
יקוננו כי נדקר משודדי
ליבה...

1885 נפט' ה' אדר... משה ב"ר יהודה... בן תשעים שנה
1886 נפט' ז' אדר... שמשון ב"ר דוד — Bornsztein l. 38
1887 נפט' ז' אדר... הבחור החתן מנחם מענדל כ"ץ
נכד הרב הצדיק אב"ד מבעזדין והרב מוארקע יצחק זצ"ל
1888 נפט' ח' אדר... צבי הירש ב"ר שלמה — Czośniak l. 45
1889 נפט' י' אדר... לאה בת משה — Brand l. 42
1890 נפט' י"א אדר... פרידל בת משה פאזנאנסקי אשת ר' דוב בער גליקסמאן — Fanny Gliksman l. 38

1891 נפט' י"ב אדר... חי' דבקה בת שרגא כ"ץ — Kesler l. 42
1892 נפט' י"ד אדר... דבקה בילא בת שמואל אלי' — Lajzerowicz l. 21
1893 נפט' י"ד אדר... החסיד גדליה שו"ב וש"ץ ב"ר ארי' הכהן — Halpern l. 70
1894 נפט' י"ד אדר... בלימא בת אברהם — Leszczyńska l. 64
1895 נפט' י"ט אדר... חיים ב"ד יחיאל — Pelc l. 24
1896 נפט' כ"א אדר... חנה בת מענדל דאברער ...בצלאל יהודה — Płocka l. 62
1897 נפט' כ"ג אדר... האברך דוב שאול ב"ר אברהם שיראדזקי — Sieradzki
1898 נפט' כ"ד אדר... הנגיד הנכבד ומפורסם חיים צבי ב"ר
יצחק זילבערשטיין — Joachim Silberstein
1899 נפט' כ"ד אדר... ישראל צבי ב"ר דוד — Herszenberg l. 64
1900 נפט' כ"ה אדר... רחל בת זאב וואלף — Moszkowicz l. 36
1901 נפט' כ"ז אדר... שיינדל בת צבי
1902 נפט' כ"ז אדר... יצחק ב"ר אהרן הכהן... הישיש...
1903 נפט' ר"ח ניסן... חנה אשת שמעון טארקער... בת כ"ז שנה
בת הרב הצדיק יקותיאל צבי אב"ד דק"ק אוסטרלענקי
1904 נפט' ב' ניסן... דבורה שיקאווערן בת אברהם — Szefner? l. 72
1905 נפט' ג' ניסן... שרה בת שמואל יעקב — Ajzen l. 70
1906 נפט' ה' ניסן... הרבנית שרה מירל בת צבי הירש
1907 נפט' ה' ניסן... קראסעל אשת החבר ר' פינחס ביעלשאפסקי
Clara Bielschowskij,
geb. Blumenreich, geb. d. 8 Decbr. 1855

1908 נפט' ו' ניסן... גיטל בת ישראל — Ickowiczowa l. 64
1909 נפט' ו' ניסן... ליבא בארצינסקא
Liba z Lubawskich Barcińska
ur. 17 Listop. 1819

1910 נפט' ח' ניסן... הבחור אשר זעליג ב"ר נתן נטע — Wajnberg l. 28
1911 נפט' ח' ניסן... יעקב ב"ר מנחם — Kuczyński l. 65
1912 נפט' ... של פסח... דאכל (!) בת אהרן — Szwarc? l. 80
1913 נפט' א' של פסח... חיים זישא ב"ר שלום — Pokrzywa l. 32 (v. 1916 brat)
1914 נפט' ט"ו ניסן... רבקה בת שלמה — Łudzka? l. 93
1915 נפט' ט"ז ניסן... משה ב"ר יעקב — Jakubowicz l. 62
1916 נפט' ט"ז ניסן... צבי הירש ב"ר שלום — Pokrzywa l. 25 (brat v. 1913)
1917 נפט' י"ז ניסן... ברענא בת משה — Koziułek? l. 72
1918 נפט' כ"ד ניסן... דראזשנע בת מאיר דוב — Wajnert z Kochmanów l. 25
1919 נפט' כ"ד ניסן... טאבא לאה בת שרגא פייבל
1920 נפט' כ"ה ניסן... ראצע בת הלל — Wyszegrodzka l. 60
1921 נפט' כ"ח ניסן... מרים בת צבי קורצמאן מביאליסטאק
ממשפחת הרמה בישראל
1922 נפט' כ"ח ניסן... יצחק ב"ר גרשון... מת שלש' ימי' קודם חופתו — Gutman l. 22
1923 נפט' ער"ח אייר... רבקה צירל בת משה בעלכאטאווער — Szmaliowiczowa l. 19
אחרי ילדה תאומים בן ובת
1924 נפט' ב' דר"ח אייר... אברהם יצחק ב"ר אליעזר כ"ץ — Berkenwald l. 94

תרמ"ה

1786 נפט' ...גיטל חיה

1787 נפט' ...בראנא בת ישראל... אשת נכד הרב מאלכסנדר

1788 נפט' ...בנימין יוסף

1789 נפט' ער' ראש השנה... האברך צבי הירש ב"ר מרדכי עזריאל

1790 נפט' ער' ראש השנה... פייגע בת צבי הירש

1791 נפט' א' ראש השנה... חיה שרה בת ישראל מנחם
...הלכה לשמוע שופר בתרועה
שמעו רעש בבית התפלה
רמסוה רגלי הנ... מי' בבהלה...

1792 נפט' צום גדליה... האברך שמואל ב"ר ניסן

1793 נפט' ד' תשרי... נעכא צפורה בת מאיר נכד המו"ץ דקרשעפין Abramowicz l. 40

1794 נפט' ד' תשרי... בינא לאה בת אליעזר

1795 נפט' ח' תשרי... הרבנית רבקה בת פנחס Horowicz l. 80

1796 נפט' עריוה"כ... משה דוד ב"ר יחיאל מיכל Kempner l. 63

1797 נפט' יו"כ... יצחק מאיר ב"ר טוביה גוטמאן Tenenbaum

1798 נפט' ערב סוכות... משה אהרן ב"ר שמואל Leder

1799 נפט' (י"ד) תשרי... ביילא בת שמשון

1800 נפט' א' סוכות... גליקל בת מאיר אשת ר' מאיר Grynbaum l. 69

1801 נפט' (ט"ו) תשרי... ליבוש ב"ר ישראל בלוטומירסק Grocholic l. 80

1802 נפט' י"ט תשרי... גרשון ב"ר זאב Piotrkowski l. 70

1803 נפט' י"ח תשרי... בחור... צבי ב"ר יצחק כ"ץ

1804 נפט' כ"ב תשרי... נתן נטע ישע' ב"ר ישראל

1805 נפט' כ"ב תשרי... מאיר ב"ר שמואל

1806 נפט' כ"ה תשרי... אהרן ב"ר יעקב יוסף

1807 נפט' כ"ו תשרי... יצחק יהודה ב"ר חיים Kapelusznik l. 50

1808 נפט' כ"ט תשרי... מרים מלכה ב"ר נתן Sadowska l. 38

1809 נפט' ...חשון... יוסף ב"ד אברהם

1810 נפט' ר"ח חשון... רחל בת חיים פיק Pik l. 19

1811 נפט' ב' דר"ח חשון... שרה חיה ב"ר צבי הירש Jedwabnik l. 60

1812 נפט' ב' חשון... ישראל ב"ר חיים דוב Cymerman l. 26

1813 נפט' ג' חשון... בילא הדס בת דוד

1814 נפט' ג' חשון... יחזקאל ב"ר דוד Słodziński? l. 55

1815 נפט' ו' חשון... אסתר בת אפרים פישל זצל"ה
נכדה של הרב דפ"ה מ' יחזקאל זצל"ה

1816 נפט' י"א חשון... ביילא הינדא בת אברהם Kopelman l. 39

1817 נפט' י"ד חשון... אסתר פעסא בת אברהם בעריש Tanczewska l. 19

1818 נפט' י"ח חשון... יעקב יוסף ב"ר משה מזלשין Joskowicz l. 47

1819 נפט' כ"ה חשון... משה זאב ב"ר מרדכי כ"ץ

1820 נפט' בר"ח כסלו... פעסא אסתר בת ישראל

1821 נפט' ג' כסלו... טוביה ב"ר שלמה ליב Łęczycka l. 40

1822 נפט' ה' כסלו... הבחור... נתן ב"ר משה שמואל Kuropatwa l. 54

1823 נפט' ה' כסלו... דוב ב"ר חיים Orbach l. 30

1824 נפט' ו' כסלו... יוסף בצלאל מוילנא ב"ר יואל Szwarcman l. 38

1825 נפט' ז' כסלו... יצחק ב"ר צבי Orbach l. 80

1826 נפט' ח' כסלו... חיים ב"ר פרץ Sztyft l. 68

1827 נפט' ט' כסלו... פעשה טיקאצינער בת דוב הכהן Tykociner

1828 נפט' י"ד כסלו... נעכא בת מאיר Fryszman l. 42

1829 נפט' ט"ז כסלו... בייליא בת שלמה הלוי אשת ר' יעקב l. 76
Hier ruht Frau Beile Heiman

1830 נפט' י"ז כסלו... אסתר דבורה בת ירחמיאל אשת ליב כ"ץ Zygielberg l. 36

1831 נפט' י"ח כסלו... ישע' ב"ר יצחק הכהן Gutman l. 80

1832 נפט' י"ט כסלו... פעסא בת יחיאל מיכל Szrajber l. 39

1833 נפט' י"ט כסלו... שרה מלכה בת יהודה Rozenberg l. 70

1834 נפט' כ' כסלו... שמואל ב"ר שלמה Markowicz l. 44
נהנה מיגיע כפיו כל ימיו

1835 נפט' כ"א כסלו... אהרן ב"ר שרגא קראטאווסקי Krotowski

1836 נפט' כ"ד כסלו... זאב זיינוויל ב"ר גרשון Frajnd l. 24

1837 נפט' כ"ו כסלו... לאה דינה בת יעקב אשת ישכר Wiślicka l. 40

1838 נפט' כ"ז כסלו... מייטל יהודית בת חנוך הענעך

1839 נפט' כ"ח כסלו... גיטל בת דוד ארי' יצחק Brandysowa z Złoczewskich l. 45
Tu spocz. zwłoki B. P. Natalji z Seidemanów
Wiernik, urodz. 1-go czerwca 1850, zmarła 15-go grudnia 1884

1840 נפט' כ"ט כסלו... בראנדל בת אליעזר הכהן מלוטעטאוו

1841 נפט' כ"ח כסלו... משה מרכי ב"ר יעקב
...עוב שלא לכתב על המצבה שום שבח...

1842 נפט' א' טבת... שרה דאברש בת מאיר

1843 נפט' א' טבת... פריידל בת מרכי מגריצע Gutgabel l. 54

1844 נפט' ב' טבת... בעריש ב"ר משה Flatau l. 42 lub Kalińska l. 32

1845 נפט' ב' טבת... הזקנה טויבא בת שלמה זלמן

1846 נפט' ג' טבת... הינדא בת בן ציון קיססין

1847 נפט' ד' טבת... טויבא הינדא בת יהודה

1848 נפט' ו' טבת... רבקה בת שלמה Pawłowska l. 22

1849 נפט' ז' טבת... רבקה בת משה

1850 נפט' ט' טבת... צבי ב"ר יעקב זאב ילין טיטקין

1851 נפט' ...טבת... זעליג ב"ר... אב Trzynka l. 51

1852 נפט' י"א טבת... שמואל אהרן ב"ר צדוק Kaliński l. 30

1853 נפט' י"ד טבת... דוד ב"ר זאב גאלדמאן

1854 נפט' טו"ב טבת... שרה בייליא בת טוביה ירחמיאל מטאלטשין Goldman l. 45

1855 נפט' כ"ב טבת... פייגא בת חיים ליב Warchiwker l. 58

1856 נפט' כ"ג טבת... זאב יואל ב"ר מיכאל Kleinman l. 51

1857 נפט' כ"ד טבת... טויבא בת יוסף

1858 נפט' כ"ד טבת... מנחם מענדל ב"ר אליעזר Zeligman l. 73

1859 נפט' ב' שבט... שרה בת אליהו סג"ל Dresler l. 50

1860 נפט' ג' שבט... פריידל בת אברהם Lindenberg l. 62

1861 נפט' ד' שבט... פריידל בת חיים בונם Bełchatowska l. 46 z Tobiaszów
Zylbersztajn l. 42

1712 נפט' כ'ו טבת... שמואל' ישכר ב'ר שלום — Kersz, l. 64
1713 נפט' כ'ט טבת... הבחור ראובן ב'ר יוסף הערצבערג נולד בעיר פי'ל'טען — Hercberg
1714 נפט' ר'ח שבט... יצחק מיכאל' ב'ר מרדכי — Rotenberg, l. 38
1715 נפט' ר'ח שבט... אהרן ב'ר פנחס — Krakowski, l. 27
1716 נפט' ד' שבט... מרים בת צבי הירש
1717 נפט' ה' שבט... יוסף אלי' ב'ר משה גרשון — Tenenberg, l. 52
1718 נפט' י' שבט... יוסף ב'ר שמעון — Waldenberg, l. 23
1719 נפט' י'ב שבט... יהודה ב'ר צבי הלוי — Bornsztajn, l. 34
1720 נפט' י'ב שבט... ראובן ישראל' ב'ר יוסף — Kopel, l. 70
1721 נפט' כ'א שבט... חיה בראנה בת שלמה — Prajs, l. 63
1722 נפט' כ'ג שבט... האברך בנימין ב'ר ברוך יעקב — Zylbersztajn, l. 18
1723 נפט' כ'ג שבט... שמואל' יהונתן ב'ר יעקב זאב — Kny, l. 47
1724 נפט' כ'ד שבט... שמעון ליב ב'ר זעליק מפיעטרקוב — Grynbaum, l. 25
1725 נפט' כ'ו שבט... יודל' מו'ץ דפ'ק בן הרב הגאון צדיק וחסיד תפארת ישורון אדמו'ר מ' יחזקאל' זצ'ל אבדפ'ק — Naumberg
1726 נפט' כ'ט שבט... בריינדל' בת אברהם
1727 נפט' ער'ח אדר פריידא בת מאיר — Wejs, l. 52
1728 נפט' ט' אדר... אברך נכבד... יצחק יעקב ב'ר יהודה — Kembliński, l. 48
1729 נפט' ה' אדר... ישעיה ב'ר יקיר דובינער — Kufeld, l. 57
1730 נפט' ח' אדר... רחל בת שבתי — Wieluńska, l. 68
1731 נפט' ט' אדר... שמעון יהודה ב'ר מאיר
1732 נפט' י'ג אדר... חנה מלכה בת יצחק
1733 נפט' י'ד אדר... זאב וואלף ב'ר צבי
1734 נפט' ח'י אדר... רחל לאה בת זאב וואלף — Szpindler, l. 70
1735 נפט' תענית אסתר... הבן מדדכי בונם ב'ר מנחם מענדל' — Głowiński
1736 נפט' כ'ב אדר... יחיאל' זאב ב'ר משה הכהן... יליד ל'אסק — Wajn, l. 80
1737 נפט' כ'ג אדר... חנה בת שלמה — Kraszynewska, l. 65
1738 נפט' כ'ד אדר... דוד ב'ר מיכאל' — Michałowicz, l. 73
1739 נפט' כ'ד אדר... חנה ביילה בת צבי הירש סג'ל — Rotberg, l. 28
1740 נפט' כ'ה אדר... מרים בת בדוך
1741 נפט' כ'ו אדר... שרגא פייבוש ב'ר דוב ביניש — Frenkel, l. 56
1742 נפט' כ'ט אדר... שמואל' זיינוויל' ב'ר יוסף הכהן — Szpigel, l. 25
1743 נפט' ... ניסן... שרה בת מנחם מאנעלע — Szpiro. ? l, 84
1744 נפט' ער'ח ניסן... הבתולה פייגא בת צבי

Hier ruht Felicia Tannenbaum geb. in Lodz d. 15 Oktober 1866, gest. d. 26 März 1884.

1745 נפט' ד'ח ניסן... פייגא בת גדשון — Lichmanowa, l. 26
1746 נפט' ו' ניסן... שיינדל' בת דוד — Józefowicz, l. 34
1747 נפט' ה' ניסן... טויבא בת משה — Zonenberg, l. 90
1748 נפט' ח' ניסן... מנחם מענדל' — Pławicz, l. 80
1749 נפט' ט' ניסן... גיטל' בת יעקב
1750 נפט' י'ב ניסן... ישראל' סנדר ב'ר אליעזר — Cudkowicz, l. 56
1751 נפט' ט'ז ניסן... מירל' בת פנחס — Jakubowicz, l. 62

1752 נפט' כ' ניסן... שלמה זלמן ב'ר דוב — Tymin, l. 82
1753 נפט' שביעי של' פסח... לאה בת מאיר — Brzezińska l. 65
1754 נפט' א' דר'ח אייר... שרה בת יקותיאל' גאלעווסקי, אשת מאיר קאפלאנסקי... ותקש בלדתה ומתה

Tu spoczywają zwłoki b. p. Szarlotty z Galewskich Kapłańskiej zgasł. d. 25 Kwietnia 1884, lat 22

Hier ruht Frau Ch. K....

1755 נפט' י'ז אייר... גאלדא בת מיכאל' — Kaszub l. 35
1756 נפט' כ'ה אייר... צבי הירש ב'ר יעקב זאב מגזע הגאון בעל הלבוש — Berkowicz l. 35
1757 נפט' ג' סיון... מייטא בת יצחק... בת מאה ושמונה שנים
1758 נפט' כ'א סיון... אברהם ב'ר יצחק יעקב — Lubochiński l. 42
1759 נפט' כ'ז סיון... בלומא חנה בת ישראל' — Bresler l. 48
1760 נפט' ...תמוז... באשע בת שמואל' ראבנער — Dumer l. 90
1761 נפט' ד' תמוז... שרה שיינדל' בת יהודה ליב
1762 נפט' י' תמוז... רבקה רחל' בת אברהם יוסף — Zołna l. 55
1763 נפט' י'ז תמוז... צבי בהר'ב שרגא זצ'ל אב'ד דק'ק דאמב'ע — Kowalski l. 60
1764 נפט' י'ט תמוז... הבחור משה ב'ר יעקב סג'ל מהורודנא שנטבע בנהר מאניע
1765 נפט' ...אב... רחל' בת יקיר אשת ר' מאיר האניגשטאק — Honigsztok l. 82
1766 נפט' ו' אב... מרים בת זלמן כ"ץ... מ'ב שנים — Kubak l. 42
1767 נפט' ז' אב... אליקים געציל' ב'ר אליעזר לייזער — Kafeman l. 30
1768 נפט' י'א אב... נעטל' בת אליעזר ליפמאן — Rozen l. 72
1769 נפט' ט'ז אב... אברהם ליב ב'ר שמואל' פרוסטאק — Prussak l. 52
נפטר במאריענבאד י' מנחם אב ונקבר בפה יום ט'ז מנחם אב
1770 נפט' י'ח אב... מאיר ב'ר לפידות כ"ץ — Guterman? l. 78
1771 נפט' י'ט אב... מינדל' רבקה בת שמואל' — Goldkopp l. 65
1772 נפט' כ'א אב... יצחק ב'ר שמואל' זיינוויל' — Baum l. 74
1773 נפט' כ'א אב... שלמה זלמן ב'ר מאניס
1774 נפט' כ'ג אב... הענדל' ביילא בת אליעזר — Ejlenberg? l. 40
1775 נפט' ...אלול... גיטל' לאה בת שלמה סג'ל
1776 נפט' ד' אלול... אנשיל' ב'ר משה יעקב — Akerman l. 29
1777 נפט' ה' אלול... יהודא בן צבי — Hofer l. 64
1778 נפט' ו' אלול... טויבא בת יעקב — Szlamowicz l. 76
1779 נפט' ט' אלול... רבקה בת משה — Romanowicz l. 87
1780 נפט' י'ב אלול... גיטל' בת משה
1781 נפט' כ' אלול... משה זאב ב'ד יחזקאל' סאבאטער — Szwarcenberg l. 73
1782 נפט' כ' אלול... חוה רבקה רחל בת פנחס יצחק מווישאגראד — Langfus l. 47
1783 נפט' כ' אלול... צבי הירש ב'ר אלכסנדר סענדער — Grynberg l. 58
1784 נפט' כ'ד אלול... גיטל' דבורה בת שלמה — Szlesser l. 62
מצאה רעות רבות וצרות ובתום לבה קבלתם באהבה
1785 נפט' כ'ו אלול... אהרן יעקב ב'ר בן ציון — Kissyn l. 22

1650 נפט' י' תמוז... אסתר מרים בת אבא — Olsztajn, l. 52
1651 נפט' י"ד תמוז... צבי יהודה ב"ר משה — Fajn? l. 38
1652 נפט' י"ז תמוז... חנוה בת שמואל חנך ווייליאנד — Kac z Wajlandów, l. 25
1653 נפט' כ"ה תמוז... מרים בת ישראל כ"ץ — Lipińska, l. 58
1654 נפט' כ"ו תמוז... שרה דבורה בת יהודה כ"ץ — Gawrońska, l. 80
1655 נפט' א' אב... רחל בת אייזיק
1656 נפט' ג' אב... חיים ב"ר דוב — Gurka, l. 58
ובנסיונות נתנסה ועמד בכולם הם
1657 נפט' ז' אב... רודעל בת יהודה ארי' הכהן מעיר טשענסטאכאווע
Rosalie Landau geb. Cohn, gest. d. 10 Aug. 1883 im 71 Lebensjahr
1658 נפט' ח' אב... אברהם מאניס ב"ר יצחק — Fernbach, l. 68
1659 נפט' ט' אב... היקר והנכבד יצחק אלטער ב"ר יעקב קאפעל — Wiązowski, l. 52
1660 נפט' י"א אב... חוה בת צבי — Szajnholc, l. 85
1661 נפט' י"ט אב... פייגא בת שלמה זלמן — Infeld, l. 48
1662 נפט' ט"ו אב... זיסל בת משה
1663 נפט' כ"ז אב... אהרן ב"ר משה ישראל — Kerszbaum, l. 66
1664 נפט' כ"ב אב... חנה בת יוסף אשת אלי' משה פוגלר — Fogler, l. 80
1665 נפט' כ"ג אב... דוד דוב ב"ד נתן מפיל"ץ — Grynkrant, l. 56
1666 נפט' כ"ג אב... משה אברהם ב"ר דוב — Buzyn, l. 75?
1667 נפט' כ"ה אב... אברהם בן צבי... בא מעיר לאסק לגור פה — Buzyn, l. 75?
1668 נפט' א' דר"ח אלול... יאכעט בת חיים ליב — Rozen z Olsztejnów
1669 נפט' א' אלול... שיינדל לאה בת חיים — Bilczak, l. 36
1670 נפט' ד' אלול... אסתר קריינדל בת משה זאב — Zajdenfeld, l. 23
1671 נפט' ח' אלול... חנה מאנזע בת הרב ר' בנימין זצ"ל אב"ד — Traube, l. 57
דק"ק גרעדעץ נכד הרב ר' נטע זצ"ל אבד"ק לוטאמירסק
1672 נפט' י"ג אלול... בחור נחמד רך בשנים... העניך ב"ר מרדכי
1673 נפט' כ"ד אלול... חיה מלכה בת משה יהודה
1674 נפט' כ"ה אלול... אסתר ב"ר בייניש מדווארט אשת ר' איצק שלמה — Poznańska, l. 55 Rusak, l. 75
אחותו של הרב ר' משה נחמיה

* * *

תרמ"ד

1675 נפט' ... שלמה ב"ר בנימין
1676 נפט' ... שיינדל אשת... זאלקינד
1677 נפט' ... זקן... אברהם ב"ד אליהו דוב
1678 נפט' ד' תשרי... אפרים פישל ב"ד אברהם
1679 נפט' ז' תשרי... גיטל בת יעקב אשת דוב ווינער — Wiener, l. 35
1680 נפט' ט"ו תשרי... יהושע ב"ר יעקב — Szylski, l. 35
1681 נפט' ג' דחוה"מ סוכות... לאה בת יואל וולאדאווער מוארשו — Fryszman, l. 21
1682 נפט' ד' דחוה"מ סוכות... שרה זיסא בת משה יהושע בהאריער מקאנסטאנטין
1683 נפט' (כ"ו) תשרי... שרה בייליא בת הרב הגאון החריף אב"ד — Kaftal, l. 46 Berlińska, l. 28
דק"ק ווישענגראד

1684 נפט' כ"ז תשרי... אהרן ב"ר קאפעל — Wianzowski l. 25
עבד עבודת המלך ובצאתו לחפשי מצא פה קבר
1685 נפט' כ"ג תשרי... האברך אברהם יעקב ב"ר גדליה — Gecht, l. 25
1686 נפט' ב' דר"ח חשון... גיטל בת שלמה — Brajtsztajn, l. 75
1687 נפט' ח' חשון... צבי הירש ב"ר אברהם יצחק — Zilberberg, l. 19
1688 נפט' ח' חשון... משה יהודה ב"ר גדליה — Ojzerowicz, l. 45
1689 נפט' ח' חשון... יצחק ב"ד אליעזר — Bilczak, l. 70
1690 נפט' י"ד חשון... אסתר יהודית בת שלום — Krystał, l. 90
1691 נפט' כ' חשון... יהודה ליב ב"ר משה — Kopel, l. 60
1692 נפט' כ' חשון... טוביה ב"ר יחזקאל שמואל — Buki, l. 19
1693 נפט' כ"א חשון... נפתלי הירצקי ב"ר יהודה ליבוש... רך בשנים — Przedborski
1694 נפט' כ"ח חשון... יהודה ליב ב"ד חיים הלוי... "ר' ליבלי שעדליצער"
1695 נפט' ר"ח כסלו... טויבא בת ישראל — Edelbaum, l. 76 Cytryn, l. 55
1696 נפט' א' כסלו... רחל לאה בת אליעזר — Frenkel
1697 נפט' ב' כסלו... בילא ראכל (!) ב"ר נח — Rochenson; l. 28
1698 נפט' ג' כסלו... החתן שמואל מאיר ב"ר זעליג מזדונסקא וואלע — Lewkowicz, l. 18
1699 נפט' ט' כסלו... מאשע בת יצחק — Salomonowicz, l. 74
1700 נפט' ט"ו כסלו.. רחל בת יואל — Wejs, l. 53
1701 נפט' י"ט כסלו... אליעזר יצחק ב"ר גדשון הלוי — Doktorczyk
נהנה מיגיע כפיו כל הימים
1702 נפט' י"ט כסלו... שמואל זיינוויל ב"ר משה אהרן — Inzelsztajn, l. 43
1703 נפט' כ"א כסלו... אליהו ברוך ב"ר משה — Chenczyński, l. 74
1704 נפט' כ"א כסלו... חנה אדל בת יום טוב — Moszkowska, l. 28
1705 נפט' כ"א כסלו... וואלף בן גד
1706 נפט' כ"א כסלו... יוסף ב"ר לוי... נולד ב"ק אזאר — Markus, l. 40
1707 נפט' כ"ג כסלו... מאיר ב"ר חיים יהודה — Nitke, l. 77
1708 נפט' כ"ה כסלו... גיטל... בת ישראל — Piotrkowski, l. 25
1709 נפט' כ"ט כסלו... איש צבא בחור... איטשע ב"ר שלום אברהם
ועבד חמש שנים בפרך טרח ובא... הידח
שמר שבת...
1710 נפט' ב' דר"ח טבת... ליבא יוטא בת יואל — Szwarcberg, l. 60
1711 נפט' י"א טבת... פייגא רייצע בת ר' אברהם פרענקעל — Tykocżyner
אשת ר' נחמן טיקאטשינער מלאמזע
צניעותה וצדקתה נודעו בשערים
ערומים הלבישה
ורעבים השביעה בלי מצרים
תבורך מנשים באוהל
וכבוד ה' על נשמתה יהל
תנצב"ה אמן

Tu spoczywają zwłoki Felicji Racheli z Fraenklów Tykociner
opiekunki chorych i biednych, obywatelki miłosiernej
pobożnej i cnotliwej, urodz. 11 lipca 1822, zmarł. 9 stycznia 1884

1575 נפט' ערב חנוכה... פעסא בת זאב — Koch, l. 62
1576 נפט' ער"ח טבת... שיינדעל בת ישראל (?) — Dawidowicz, l. 70
1577 נפט' ר"ח טבת... שמואל ארי' ב"ר צבי
1578 נפט' ט' טבת... ראשקע בת לייזער
1579 נפט' ט"ז טבת... איידעל מרים בת משה פאזנאנסקי — Purman, l. 27
1580 נפט' כ"ב טבת... אסתר לאה בת עקיבא... האשה הרכה בת שבע עשרה
1581 נפט' כ"ו טבת... יוטא בת יצחק אשת יהודה ליב כ"ץ — Najhaus, l. 88
1582 נפט' כ"ח טבת... חיי' צירל בת משה — Jakubowicz, l. 30
1583 נפט' ... שבט... רבקה בת ברוך — Uszerowicz, l. 18
1584 נפט' ב' שבט... לאה בת מאיר הכהן
1585 נפט' ה' שבט... יעקב ב"ר אייזיק — Kartowski, l. 50
1586 נפט' ג' שבט... אסתר פרומעט בת אברהם — Kuch, l. 48
1587 נפט' ז' שבט... חיה בת אברהם מזאלעשין אשת ראובן גרונעם — Liberman, l. 62
1588 נפט' ו' שבט... אליה' הירש ב"ר מתתיהו — Litewski, l. 83
...ותשובה עשה על חטאתו ימים רבים צם ושב על שגגתו
1589 נפט' י"ג שבט ... רייצא בת משה אשת ר' צבי לאסקיר — Pszanowska z Bialików, ? l. 18
1590 נפט' כ"א שבט... שמואל מרדכי ב"ר פישל
1591 נפט' כ"ו שבט... אסתר לאה בת הרבני הנגיד ר' צדוק — Herszenberg, l. 60
1592 נפט' כ"ז שבט... הבחור שמעון ב"ר אלחנן יעקב
1593 נפט' ער"ח אדר ראשון... ליבא שרה בת יעקב — Szyferblat, l. 33
1594 נפט' ה' אדר ראשון... שלמה ב"ר דוד סגל — Markus, l. 42
1595 נפט' ה' אדר ראשון... דוד ב"ר שמואל — Litman, l. 74
1596 נפט' ו' אדר ראשון... נחום ב"ר אברהם — Klinger, l. 85
1597 נפט' ט' אדר ראשון... המיוחסת מדור דור רבנים מופלגי תורה — Najfeld, l. 65
וגדולי ארץ זרע קודש מצבתה שיינדעל מלכה
בת הרב המ' הג' החסיד המפורס' שמעון הלוי מק"ק שדה חדש
1598 נפט' ט' אדר ראשון... יצחק... — Mularski? l. 62
1599 נפט' ה' אדר ראשון... יוסף ב"ר יוסף — Biedak, l. 45
1600 נפט' י"ז אדר שני... זנוי' ב"ר דוב — Goldberg, l. 60
1601 נפט' י"ז אדר שני... חיים זאב ב"ר ליב — Orzełek, l. 93
1602 נפט' י"ג אדר ראשון... אסתר בת אהרן אשר זעליג כ"ץ — Goldflus, l. 79
1603 נפט' י"ג אדר ראשון... חיים ב"ר שלום — Orzechowski, l. 96
1604 נפט' י"ד אדר ראשון... משה ב"ר מאיר
1605 נפט' ט"ז אדר ראשון... אפרים פישל ב"ר יצחק — Gurski, l. 58
1606 נפט' (כ"ה) אדר ראשון... נחה בת אהרן בארנשטיין — l. 25
Anna Rosenthal geb. Bornstein
geb. 26 März 1854, gest. 6 März 1883
1607 נפט' ג' אדר... אשר ב"ר צבי
1608 נפט' ד' אדר שני... חיים ב"ר יהודה ליב — Romanowicz, l. 64
1609 נפט' ח' אדר שני... חיה אדל בת שלמה
1610 נפט' ט"ז אדר שני... רחל בת הרב יחיאל — Wajnhart, l. 45
1611 נפט' כ"א אדר שני... סענדער וואלף ב"ר צבי ניימאן — Najman, l. 46
איש אשר פדה ועשה השתדלות לעשות חפשי כמה אנשים
מעבודת הפרך

1612 נפט' כ"ג אדר שני... אסתר בת שמואל מפרזעדבארז — Kupferberg, l. 68
1613 נפט' כ"ח אדר שני... עטל בת בנימין צבי — Kunsker, l. 43
1614 נפט' ב' ניסן... הינדא רייזל בת משה כ"ץ — Wajswol, l. 45
1615 נפט' י' ניסן... רחמע (!) בת מאיר
1616 נפט' י"ב ניסן... רויזע בת דוד — Grynbaum, l, 46
1617 נפט' ערב פסח... שרה פעסא בת דוב — Zygman, l. 48
1618 נפט' י"ד ניסן... מלכה רעלע בת יצחק אשת ר' פתחיה ב"ר פרץ — Kac, l, 70
1619 נפט' ט"ז ניסן... חיה ראדא בת יוסף מאיר — Rozenwaser, l, 25
1620 נפט' ב' דח"ה פסח... דבורה בת שמעון הלוי — Sumeraj, l. 90
1621 נפט' כ"ב ניסן... מרדכי צבי ב"ר דוד — Kipper, l. 38
Markus Kipper gest. am 17/29 April 1883
Markus K. zm. dn. 17/29 kwietnia 1885, żył lat 38
Маркусъ Кипперъ
умеръ 17/29 Апрѣля 1883
на 38 году своей жизни
1622 נפט' כ"ו ניסן... רבקה לאה בת געציל כ"ץ אשת אברהם אוארקאווער — Wolkowicz, l. 65
1623 נפט' כ"ה ניסן... גאלדא מינקא בת יהודה ליב — Berman, l. 63
1624 נפט' א' אייר... נאכע בת זאב — Izbicka, l. 36
1625 נפט' ... אייר... דוב זאב ב"ר אריה
1626 נפט' ט"ו אייר... טויבא בת אברהם הכהן — Wrobnicka, l. 80
1627 נפט' כ"א אייר... דוד ב"ר דוב פיין נולד ב"ק שוועקסנא — Fajn
1628 נפט' כ"ב אייר... יהודה ליב אפריט פישל ב"ר יוסף — Uron, l. 56
1629 נפט' כ"ב אייר... מינדל בת משה כ"ץ — Joskowicz, l. 40
1630 נפט' כ"ח אייר... רייזל בת שרגא פייבל אשת יוסף נאמבערג — Nomberg, l. 52
1631 נפט' ב' סיון... מענדל ב"ר אשר ענזל כ"ץ — Sieradzki, l. 30
1632 נפט' ג' סיון... טשארנא בת נחמיה קריגער — Wejl, l. 59
1633 נפט' ה' סיון... אליהו ב"ר זלמן בארנשטיין — Bornsztajn, l. 23
1634 נפט' ... שבועות... מרים רבקה בת מנשה
1635 נפט' ב' שבועות... יצחק ב"ר יעקב שלום הכהן — Rozen, l. 32
1636 נפט' ו' סיון... בן ציון אלתר ב"ר אשר
1637 נפט' ז' סיון... שפרה בת ליב — Encel, l. 39
1638 נפט' י"א סיון... פנחס אהרן ב"ר פרץ הכהן — Kac, l. 40
1639 נפט' י"ד סיון... נוחא בת צבי — Goldrycht, l. 78
1640 נפט' י"ט סיון... בלומא בת שלמה סג"ל... בת טובים
1641 נפט' כ"ב סיון... יואל ב"ר דוב — Goldberg, l. 55 młynarz
1642 נפט' כ"ו סיון... יעקב ב"ר אהרן
1643 נפט' ר"ח תמוז... אברהם ב"ר שלמה — Boklar, l. 22
1644 נפט' ב' תמוז... מלכה בת שרגא מעיר ברעזין — Rozenblum, l. 48
1645 נפט' ג' תמוז... אברהם ב"ר יהודה ארי' — Łaski ? l. 71
1646 נפט' ה' תמוז... צבי הירש מאיר ב"ר יעקב — Kaszub, l. 23
1647 נפט' ז' תמוז... ישכר דוב ב"ר אפרים
1648 נפט' ז' תמוז... יוסף ב"ר בנימין — Joachimowicz, l. 65
1649 נפט' ט' תמוז... רעכא בת חיים — Konsens, l. 41

1505 נפט' ט' אייר... שמואל זיינוויל ב"ר אברהם אבא — Ostrowski, l. 60
1506 נפט' י"ב אייר... אברהם בן הרב החריף מ' שמואל — Brysz, l. 56
1507 נפט' י"ג אייר... חיים יוסף ב"ר מנחם
1508 נפט' ט"ז אייר... פייגא בת מרדכי — Popowska, l. 23
1509 נפט' ל"ג בעומר... רייזל בת שמואל ליב אשת הרב ר' לעמיל — Maroko, l. 75
1510 נפט' כ"ו אייר... צערל בת משה מנחם — Libermanowa, l, 20
1511 נפט' ר"ח סיון... נחמיה בן טוביה נכד הרב ר' אברהם צבי מבעגדין — Rozenes, l. 20
1512 נפט' ר"ח סיון... גאלדא בת ר' מאיר ליכטענפעלד אשת הרופא מומחה — Kohn, l. 25

מו"ה מרדכי הכהן, נולדה בר"ח מרחשון תרי"ז
Pamięci zgasłej w wiośnie życia ukochanej żony
strapiony mąż pomnik ten postawił.
Spokój jej duszy. Cześć jej pamięci.
Hier ruht Frau Doktor Matilde Cohn geb. d. 1. Nov. 1856...
Tu spoczywają zwłoki b. p. Kl. z Licht. Drowej Cohn,
ur. w Lublinie... zmarłej 19 maja 1882 r.

1513 נפט' ב' סיון... יצחק אייזיק ב"ר שלום שכנא — Kaczajski, l. 28
1514 נפט' י"ד סיון... טובא פייגא בת משה ברבש נולדה בבארדיטשוב — Halpern, l. 23
1515 נפט' ט"ו סיון... שיינדל ליטקא בת לוי — Perlmuter, l. 40
1516 נפט' כ"ה סיון... הענא בת יצחק — Antygnus, l. 86
1517 נפט' כ"ה סיון... משה ב"ר יצחק איציק נכד הגאון בעל „תולדות נח" — Haltrecht l. 39
1518 נפט' כ"ה סיון... צבי ב"ד יעקב ישראל — Kutner, l. 57
1519 נפט' ב' תמוז... חנוך דוד ב"ר עזריאל — Szadkowski, l. 60
1520 נפט' (ז') תמוז... ... זל... בת יהודה ליב...
1521 נפט' ח' תמוז... פייגע ראשקע בת יעקב — Kotlarz ? l. 40
1522 נפט' י' תמוז... חנה בת אשר — Grynberg, l. 30
1523 נפט' י"ד תמוז... פריידל בת יהודה — Notkowicz ? l. 75
1524 נפט' ט"ז תמוז... יאחד בת אהרן — Jurkiewicz, l. 60
1525 נפט' כ' תמוז... טויבא בת שמואל — Majerowicz, l. 76
1526 נפט' כ"ב תמוז... ביילא בת צבי הירש — Bocian, l. 32
1527 נפט' ... אב... יהודה... — Pietrokowski ? l. 42
1528 נפט' ... אב... יצחק ב"ר חיים יוחנן — Kacewman, l. 20
1529 נפט' ה' אב... טשארנא בת נתן נטע אשת ר' ישע' הכהן מקלאדאווע — Kon, l. 50
1530 נפט' ה' אב... יוסף ב"ר אברהם — Herszkowicz ? l. 64
1531 נפט' ה' אב... ברוך דוב ב"ר שמואל — Wajnberg, l. 65
1532 נפט' ט' אב... רבקה יהודית בת שלמה — Jakubowicz, l. 36
1533 נפט' ט"ו אב... אברהם צבי ב"ר מרדכי שמואל — Rozencwajg, l. 42
1534 נפט' ט"ז אב... שמחה בונם יצחק ב"ר שלום אברהם
1535 נפט' י"ט אב... מייטל בת בנימין — Szancer, l. 72
1536 נפט' כ"ו אב... מלכה בת אברהם — Wajnberg, l. 62
1537 נפט' כ"ז אב... בריינדל בת מנחם — Wiszegrodzka, l. 43
1538 נפט' ר"ח אלול... לאה מירל ארבאך בת משה מאמשנאוו — Orbach, l. 73
1539 נפט' ב' אלול... יחיאל ב"ר ראובן ישראל — Kopel, l. 43
1540 נפט' ח' אלול... דוד ב"ר מאיר — Grosman, l. 63
1541 נפט' (ח') אלול... חנה פייגא בת יצחק אייזיק — Czyżewska, l. 51

1542 נפט' י"ד אלול... מנחם מענדיל ב"ר ישראל סופר
1543 נפט' ט"ז אלול... חנה פייגה בת נפתלי שמעון — Rubinowa, l. 42
1544 נפט' כ"ד אלול... מרים קיילא בת יהודה לייבוש — Doktorczyk, l. 31
1545 נפט' כ"ו אלול... אברהם ב"ר צבי הירש — Krajcman, l. 72
1546 נפט' כ"ז אלול... שרה בת ישעי' — Moszkowicz, l. 62

* * *

תרמ"ג

1547 נפט' ... הבתולה ..מייטע
1548 נפט' ... טויבא בת צבי ...בלדתה נפלה
1549 נפט' י"ג ... פייגא בת אברהם
1550 נפט' ח' תשרי ... משה יעקב ב"ר מנחם מענדיל — Orbach, l. 48
1551 נפט' יוה"כ ... משה יהושוע בהאריא ב"ר זכריה מנחם איש חסיד ומופלג ומפורסם — Baharier, l. 53
1552 נפט' חג הסוכות... בילא בת אברהם — Borensztajn, l. 32
1553 נפט' כ"ד תשרי... רחל בת שלום מנחם — Uszerowicz, l. 22
1554 נפט' כ"ה תשרי... לאה בת צבי הכהן — Oszerowicz, l. 55
1555 נפט' כ"ה תשרי... ישראל ב"ר משה, נהנה מיגיעת כפו
1556 נפט' כ"ז תשרי... יהודית בת ניסן יהודה — Boms, l. 26
1557 נפט' א' מרחשון... שרה בת קלונימוס קלמן — Kliger,? l. 43
1558 נפט' ב' מרחשון... מנחם מענדיל ב' הרב הגאון שלשלת היוחסין מ' שלמה זצ"ל ואבד"ק גראבאוו — Orbach l. 80
...שניו כלו לפ"ד שניו
1559 נפט' ב' חשון... חי' בת צבי מק"ק קאלישא אשת ר' דוד הכהן — Himelowa, l. 36
1560 נפט' ח' חשון... בראנא בת יצחק — Zalcensztajn l. 36
...ומעט קודם פטירתה בקשה ליתן לה להפריש חלה ונדות להדליק...
1561 נפט' י' חשון... אסתר דבורה בת צבי הירש — Bilczak l. 62
1562 נפט' י"א חשון... חנה הינדה בת בייניש
1563 נפט' י"ג חשון... טויבא לאה בת נפתלי — Rubin, l. 23
1564 נפט' כ"ד חשון... חנה בת אליעזר הלוי — Widowska l. 42
1565 נפט' כ"ד חשון... משה ב"ד זאב וואלף
1566 נפט' ב' כסלו... מלכה בת דוד
1567 נפט' ו' כסלו... מאנש וואלף ב"ר משה ס"ג מלעכסאנדער — Szlifkowicz, l. 58
1568 נפט' ח' כסלו... ציפה בת יעקב אהרן מעיר אפאלי
1569 נפט' י"א כסלו... ביילא לאה בת נחום — Jakubowicz, l. 24
1570 נפט' י"א כסלו... בלומא בת צבי
1571 נפט' י"ב כסלו... מינדל בת אריה ליב — Orbach, l. 70
1572 נפט' כ"ב כסלו... פייגא בת דוד — Łudzka, l. 52
1573 נפט' כ"ב כסלו... אברהם אבא ב"ר משה יעקב — Moszkowicz, l. 74
1574 נפט' כ"ג כסלו... רבקה בת ה"ג מ' יוסף צבי זל אשת מ' יעקב יוסף בן להרב ה"ג ה"ק דק"ק לאנטשיץ — Morgensztern, l. 50

תרמ"ב

1434 נפט' ... ... הירש ב'ר זאב נח

1435 נפט' ... בלומא בת הרב... אשת... אב'ד דק'ק אלכסנדר
...רצון בעלה הקדוש שהיה מלא וגדוש מקרא וגמרא ומשנה וקבלה...

1436 נפט' צום גדליה... שלמה ב'ר יהודה

1437 נפט' ע' יום כפור... בנימין שלמה ב'ר יצחק יהודה — Sztern, l. 29

1438 נפט' י'א תשרי... משה אהרן ב'ר שרגא — Rozenkranc, l. 73

1439 נפט' ב' דסוכות... קויפמאן ב'ר יצחק

1440 נפט' שמחת תורה... רעלא בת בנימין צבי — Kroskopfowa

1441 נפט' ר'ח מרחשון... פנחס ב'ר דוד צבי

1442 נפט' ר'ח מרחשון... שמעון ב'ר משה משולם מפאביאניץ — Poznański, l. 60

1443 נפט' א' מרחשון... מרדכי ב'ר אליעזר — Lejzerowicz, l. 70

1444 נפט' ב' מרחשון... חיים יונה ב'ר אברהם כ"ץ — Eliasz, l. 68

1445 נפט' ו' מרחשון... נתן יעקב ב'ר משה — Cukier, l. 84
עסק במצות הכנסת כלה והכנסת אורחים כמה שנים

1446 נפט' י'ד מרחשון... האברך אליה' ב'ר זאב... כבן כ'ב חי'

1447 נפט' ט'ו מרחשון... רבקה בת ברוך — Dreihorn, l. 58

1448 נפט' ט'ז מרחשון... אהרן ב'ר צבי הירש — Witoński? l. 18

1449 נפט' ט'ז מרחשון... יהודה ליב ב'ר רפאל חנוך — Doktorczyk, l. 45

1450 נפט' י'ח מרחשון... רחל לאה בת ישראל יחיאל — Wychocka, l. 45

1451 נפט' כ' מרחשון... ביילא בת טובי' — Winhorn, l. 90

1452 נפט' כ'ד מרחשון... החסיד המופלג אליהו... — Czaplik, l. 55

1453 נפט' ער'ח כסלו... האברך פנחס ב'ר מאיר קריצשטיין — Krycsztajn, l. 23
יליד ברדיטשיב

1454 נפט' ב' כסלו... שלמה יהודה ב'ר יצחק — Pomeranc, l. 23

1455 נפט' י'א כסלו... תראנה בת שבח קצב אשת מיכאל — Litman, l. 23

1456 נפט' י'ב כסלו... חוה בת משה

1457 נפט' י'ב כסלו... יחיאל זאב ב'ר קלונימוס זלמן — Lipszyc?? l. 63

1458 נפט' כ'א כסלו... משה יהושוע ב'ר נתן נטע אב'ד דק'ק לוטעמירסק — Baharier, l. 72

1459 נפט' כ'ג כסלו... רבקה דאברא בת... יצחק הכהן — Lejzerowicz, l. 75

1460 נפט' ע' חנוכה... מירל בת הושע — Han? l. 52

1461 נפט' זאת חנוכה... עלכה ב'ר יקיר הלוי

1462 נפט' ו' טבת... רבקה לאה ב'ר איסר יחזקאל נולדה בשידלאוויצע

1463 נפט' ז' טבת... שיינדל בת שלמה זלמן — Langnas, l. 50

1464 נפט' ט'ו טבת... שרה רבקה בת דוד

1465 נפט' ח'י טבת... אליעזר ב'ר ארי' — Goldberg, l. 72

1466 נפט' כ"ה טבת... רבקה בת אהרן יהודה כ"ץ — Langnas, l. 75

1467 נפט' כ"ה טבת... דינה בת יהודה הכהן — Liberman, l. 42

1468 נפט' כ'ז טבת... דוד אלימלך ב'ר אברהם שמואל — Nitenberg, l. 32

1469 נפט' בר'ח שבט... שרה בת פנחס — Sztejnberg, l. 60

1470 נפט' י' שבט... זיסל בת משה

1471 נפט' ו' שבט... הענא פייגא בת יצחק אייזיק זאב... ש'ץ הי' — Messing, l. 71
בעיר סטריקוב ונכדו של הרב הצדיק מ' שמשון זאב זצ"ל אב"ד דק"ק זאוורטשוב

1472 נפט' י' שבט... מרים בת נחמן — Berek, l. 36

1473 נפט' י'ג שבט... יוסף ב'ר ארי' ליב — Brzeziński, l. 76

1474 נפט' י'ט שבט... ראכל בת יהודה ליבוש מאפאטשנע — Mordkowicz, l. 40

1475 נפט' כ' שבט... יוכבד בת הרבני יצחק אייזיק זאב שו'ב וש'ץ
מעיר סטריקוב ונכדו של הרב הצדיק מו"ה שמשון זאב זצ"ל אב"ד דק"ק זאוועריטשוב

1476 נפט' כ'ג שבט... יעקב ב'ר ישראל — Krauze, l. 40

1477 נפט' כ"ה שבט... מאנא בת געציל אשת ר' אברהם קימעלמאן — Kimelman, l. 26

1478 נפט' כ'ז שבט... ישראל דוד ב'ר משה אהרן

1479 נפט' כ'ח שבט... שמואל ב'ר שאול

1480 נפט' א' דר'ח אדר... שלמה ב'ר יצחק — Eliasz, l. 22

1481 נפט' א' אדר... אברהם יצחק ב'ר צבי ...מלמד את בני ישראל — Wonż, l. 60

1482 נפט' ב' אדר... חיי' בת יהודה ליב אשת ר' יואל פייבוש ברזעזינסקי — Brzezińska

1483 נפט' ב' אדר... יוסף ב'ר ישראל ראזענטאהל — Rozenthal, l. 66
Joseph Rozenthal
Gest. d. 21 Februar 1882
Was du gewesen
Wird nie verwesen
Bleibst wie hienieden
Im ewigen Frieden.

1484 נפט' ג' אדר... טובא יוטא בת יחיאל — Rapaport, l. 70

1485 נפט' ה' אדר... אשה חשובה... המיוחסת מדור דור רבנים מפלגי תורה — Ajzenszmit, l. 92
וגדולי ארץ זרע קדש מצב' מ' אסתר
בת הרב החריף המאה'ג החסיד המפורסם כקש"ת
מו"ה יעקב זצ"ל אב'ד דק'ק סקערנוויץ בן הרב הקדוש המפורסם
בחסידות וצדקות כקש"ת מ' אלי' זצללה"ה מגיד משרים דק'ק דוואהרט

1486 נפט' ו' אדר... גיטל בת יצחק אייזיק — Grodens, l. 70

1487 נפט' ו' אדר... מנחם מענדל ב'ר חיים

1488 נפט' ט' אדר... מירל בת ישראל איסער — Kosowska, l. 80

1489 נפט' ט'ו אדר... האברך שלשלת היוחסין... מרדכי יצחק ב'ר אברהם אליה' — Ajzenszmit, l. 26

1490 נפט' כ'א אדר... שרה מרים בת... אשת... וואלף — Najman, l. 46

1491 נפט' כ'ז אדר... שלמה ב'ר ישראל ישע' — Frajman, l. 19

1492 נפט' ד' ניסן... האברך יעקב שלום ב'ר שמשון הכהן — Rozen l. 72 (?)

1493 נפט' ז' ניסן... נחום ב'ר משה — Jakubowicz, l. 34

1494 נפט' ח' ניסן... מאטא לאה בת נטע — Tartakowska, l. 46

1495 נפט' י' ניסן... פייגא רייזל בת זישא — Nejman, l. 26

1496 נפט' י' ניסן... שלמה מענדל ב'ר נתן — Rżewski, l. 60

1497 נפט' י'א ניסן... בת שבע בת יחיאל — Rozencwajg l. 22

1498 נפט' כ"ה ניסן... אסתר פעסא בת צבי הירש — Dresler, l. 84

1499 נפט' אחרון של פסח... יוסף ב'ר אלחנן — Szejnholc, l. 72

1500 נפט' בר'ח אייר... מלכה בת יצחק אייזיק

1501 נפט' ב' אייר... מאשא בת אברהם

1502 נפט' ה' אייר... משה יוסף ב'ר משה מקאנסטאנטין — Rajchman, l. 56

1503 נפט' ז' אייר... רויזע גיטל בת אפרים פישל אשת יעקב פרענקל — Frenkel, l. 72

1504 נפט' ז' אייר... יאקל ב'ר ישראל — Rapapek, l. 55

1378 נפט' י'א אדר שני... יוסף מרדכי ב'ר צבי
Liberman, l. 80 1379 נפט' תענית אסתר... יעקב מענדיל ב'ר אברהם
Manowicz, l. 66 1380 נפט' י'ד אדר שני... שרה בת יצחק
Mandelmilch, l. 70 1381 נפט' כ'ז אדר שני...
Dymand, l. 67 (z Bałut) 1382 נפט' ב' ניסן... דוד חיים ב'ר יצחק
1383 נפט' ד' ניסן... אסתר גיטל בת נחום
Dembak, l. 18 1384 נפט' ו' ניסן... שיינא פייגא בת אברהם יצחק
Bljas z Rogozińskich, l. 56 1385 נפט' ח' ניסן... יעלה בת ראובן ישראל
Frenkel, l. 22 1386 נפט' ח' ניסן... יצחק ב'ר מרדכי
Hendrykowicz, l. 31 1387 נפט' י' ניסן... הענא חיי' בת יצחק
Jakubowicz, l. 60 1388 נפט' א' דפסח.. יהודה ב'ר ניסן הכהן
Natansohn, l. 36 1389 נפט' ד' דחוה'מ פסח... עלקא בת ר' אהרן ליב ברודא
אשת ר' נחום נאטאנזאהן
Fidler, l. 68 1390 נפט' אחרון של פסח... בלומא בת צבי הירש
Jakubowicz, l. 72 1391 נפט' כ'ו ניסן... אברהם יצחק ב'ר יעקב... הישיש...
Traube, l. 30 1392 נפט' כ'ח ניסן... יהודה יחיאל ב'ר צבי הכהן
Tartakowski, l. 96 1393 נפט' ר'ח אייר... יואל בן צבי
Wilelsohn, l. 50 1394 נפט' י'א אייר... פריידל בת ברוך בענדיט
ונכד להגאון בעמ'ח ספר בית מאיד
1395 נפט' י'ב אייר... מאנעס ב'ד יוסף... בן ל'ו שנים
Ejzenberg, l. 20 1396 נפט' ט'ו אייר... דוואשע בת יצחק מוואדשא
Pietrkowski, l. 40 1397 נפט' י'ח אייר... זאב ב'ר גרשון
Sztelkowicz, l. 27 1398 נפט' בל'ג בעומר... שיינדעל בת זעליג
1399 נפט' בל'ג בעומר... אסתר בת הרב ר' ארי' אב'ד ד'ק ריפין
Kufel? l. 60 lub Frenkel? l. 50
Silbersztajn, l. 65 1400 נפט' בל'ג בעומר... ליבא חנה בת משה
Frenkel? l. 50 1401 נפט' ל'ה בעומר... אסתר בת אליקים געציל
Hirszberg 1402 נפט' ב' דשבועות... טובי' צבי הירשבערג מעיר קוטנא
Hier ruht Theodor Hirschberg aus Kutno
geb. d. 16 September 1819, gest. d. 4 Juni 1889
Sanft ruhe seine Asche.
1403 נפט' י'א סיון... רחל לאה בת יצחק
1404 נפט' ט' סיון... אברהם יעקב ב'ר שואול
Horończyk, l. 68 1405 נפט' ט'ו סיון... משה ישע' ב'ר שלמה נתן נטע כ'ץ
Najmark, l. 35 1406 נפט' י'ח סיון... רחל בת אברהם
Opatowska, l. 75 1407 נפט' כ'ה סיון... יצחק ב'ר זאב וואלף
Nitka, l. 36 1408 נפט' ר'ח תמוז... רחל בת אליהו
Brawerman, l. 34 1409 נפט' כ'ז תמוז... אברהם ב'ר ישראל דוד
Nowak, l. 32 1410 נפט' ... מנחם אב... חיים דוד ב'ר אהרן
Sumeraj, l. 54 1411 נפט' ו' מנחם אב... הבחור יצחק אהרן ב'ר יהודה ארי' מקוטנא
1412 נפט' ו' מנחם אב... צבי יוסף ב'ד מרדכי
1413 נפט' ט' מנחם אב... רחמה בת מנחם
Sztern, l. 56 1414 נפט' ט' מנחם אב... פרידל בת משה... אחרי יולדה בת, גם בתה מתה אחריה
Pomeranc, l. 26
Aronowicz, l. 36 1415 נפט' י'ב מנחם אב... שמואל אייזיק ב'ר ברוך

1416 נפט' י'ד מנחם אב... הנגיד... יוסף ב'ר יעקב פרענקעל
Frenkel, l. 47 1417 נפט' י'ד מנחם אב... שמעון ב'ר יעקב משה
Engel, l. 53 1418 נפט' ט'ו מנחם אב... צבי הירש ב'ר שלמה
Moszkowicz, l. 94 1419 נפט' ט'ז מנחם אב... שיינה יענטא בת שמואל יעקב כ'ץ
Cegla, l. 26 1420 נפט' י'ט מנחם אב... הבחור רך בשנים צבי ב'ר יצחק הכהן ראפאפארט
נכד הש'ך והדמ'א
Nowińska, l. 58 1421 נפט' כ'ט מנחם אב... שיינע דבורה בת יעקב משה הכהן
1422 נפט' א' דר'ח אלול... הבחור ישכר בער ב'ר יהודה ליבוש הלוי...
Brawerman, l. 34 1423 נפט' א' דר'ח אלול... שיינע דחל בת מרדכי גוטמאן
נולדה בדינעוויץ
Baruch, l. 72 1424 נפט' ג' אלול... משה ב'ר ברוך מאיר...
...רוממות אל בגרונו מדי יום ביומו
וישאר תמים לאלהיו ונאמן לעמו
...אהב את היהדות משפטיה וחוקיה
יהבו השליך על מבטחו ומשענו
רגליו הובילוהו מזאלשין עיר מולדתו
זאת העיר פאביאניץ מקום מגורתו
לאדון... למושב לו עד יום מותו
Tu spoczywają zwłoki B. P. Mojżesza Barucha
ur. w Działoszynie 1845 r. zgasłego dnia 18 sierpnia 1881
Hier ruht Moses Baruch geb....
1425 נפט' ד' אלול... מירל שפרינצע בת משה
Besterman, l. 59 1426 נפט' ה' אלול... פריידל בת חיים
l. 30 (?) 1427 נפט' י'א אלול b. p.
Benedykt Jakób Tugendhold
Inżynier
Naczelnik warsztatów mechanicznych
Dr. (ogi) Żel. (aznej) Brzesko-Kijowskiej
ur. dn. 21 sierpnia 1846 r.
zmarł dn. 5 września 1881 r.
Pokój jego Cieniom
יעקב ברוך ב'ר שמואל
1428 נפט' י'א אלול... יצחק ב'ר יהודה כ'ץ
Dudelczyk, l. 59 1429 נפט' י'ב אלול... יחיאל אנשל ב'ר צבי
Kin, l. 28 1430 נפט' י'ב אלול... האברך צבי יהודה בן הרב החסיד
אשר יצחק
Lider, l. 60 1431 נפט' ט'ז אלול... לאה בת גרשון
Brzeziński, l. 26 1432 נפט' י'ז אלול... צבי הירש ב'ר אברהם
Presman, l. 40 1433 נפט' כ' אלול... בלימא בת ר' עוזר בערגער

* * *

1321 נפט' י"ב תשרי... דוב בעריש ב"ר אליקים געציל

1322 נפט' ט"ו תשרי... אליעזר ב"ר יהודה

Gelbard, l. 76 1323 נפט' שמחת תורה... שיינדעל בת פנחס

Bławat, l. 75 1324 נפט' אסרו חג סוכות... שרה בת יעקב

Berger, l. 38 1525 נבט' כ"ה תשרי... יהודה ליב בערגער ב"ר ברוך

1326 נפט' ג' חשון... יחזקאל ב"ר דוד

Widawska, l. 64 1327 נפט' ער"ח חשון... פיגא בת שמואל

Traub, l. 50 1328 נפט' (ג') חשון... שכנא ב"ר צבי

Zonenberg, l. 86 1329 נפט' ט' חשון... יעקב זאב...

1330 נפט' י' חשון... רבקה בת דוד... הזקנה...

Kolska, l. 50 1331 נפט' י"ז חשון... מרים לאה בת יוסף

Feldon, l. 70 1332 נפט' י"ט חשון... גיטל בת אריה

1333 נפט' כ"ד חשון... מינדעל בת יודל

Hendrykowski, l. 50 1334 נפט' כ"ו חשון... יעקב ב"ר יהודה

Szmulowicz, l. 60 1335 נפט' כ"ח חשון... אלכסנדר זיסקינד ב"ר עזריאל זעליג

Laskowska, l. 30 1336 נפט' בער"ח כסלו... אסתר בת ישי

1337 נפט' י"ב כסלו.. עזריאל ב"ר צבי הירש גאלדבערג

Hier ruht Eduard Goldberg
geb. d. 24 Mai 1819
gest. d. 14 Novemb. 1880

Belin, l. 56 1338 נפט' י"ד כסלו... פ"נ ר' יעקב מאיר הלוי בייליין

יצריח יריע האבן הזה
על עמדי נוראות אחזה
קץ האדם עפר ואדמה
בקבר ירדם באפס נשמה
מתחת ארגז הארץ נפתחה
אור פורח כחבצלת מכל סביבי זרחה
יציג לפני נשם ממרום לוקחה
רחבי שמים פתאום כספר גגולו
במרכבות רבבות נשמות יובלו
נוגה להם לכל עברים יזהירו
אל מקום זה קבר יסעו יגהרו
הנה לארותך (לראותך) באנו בקול קראו
דאה יעקב מאיר נכחך יצאו
נשמות טהורות ממקום קדוש באו
לקרא לך אל אל בשמים
ועיניך תראינה אור פני מלך חיים
ישוב יחיינו בהר הקודש בירושלי'

פה נ' הגביר המופלג י"א מ' יעקב מאיר ב"ר אהרן הלוי
נכד הגאון המפורסם בעל שאגת אדי' ז'ל

1339 נפט' י"ז כסלו... גד ב"ר אהרן... יקר ונכבד בעיר

1340 נפט' י"ח כסלו... שרה שיינדעל בת שלמה דזאלאווסקי

Izraelska Librecht, l. 75 1341 נפט' כ"א כסלו... ריזל בת מיכאל צבי הכהן

1342 נפט' כ"א כסלו... אברהם צבי ב"ר ישראל יוסף טאגעליכט

Tagelicht, l. 32 (23.XI.1880) ...מיד ב"ו נהרג מחמד עינינו
צרה גדולה קרה (!) אותנו
בדמי' ימיו פגענו השבר...

Jurkowicz, l. 26 1343 נפט' כ"ד כסלו... שרה רבקה בת יצחק

Kuczyńska, l. 33 1344 נפט' כ"ה כסלו... אסתר מלכה בת יוסף

Mondrowicz, l. 34 1345 נפט' א' דחנוכה... אברהם צבי ב"ר חיים

Najfeld, l. 22 1346 נפט' ר"ח טבת... דבורה בת ר' גרשון דרעזנער

Majerowicz, l. 23 1347 נפט' ג' טבת... הינדא בת ליפא יחיאל פערלמוטער

Szylcka, l. 40 1348 נפט' ג' טבת... יוכבד בת שלמה

1349 נפט' ט' טבת... ראצע בת שאול פעדערמאן ...הי"ד

Pinczewski, l. 31 1350 נפט' עשרה בטבת... יעקב יוסף ב"ר אברהם יצחק

Wilk, l. 85 1351 נפט' י"ז טבת... חיה בת יונה

Wysińska z Landauów, l. 25 1352 נפט' י"ט טבת... רייצל דבורה בת רפאל

Rozenbaum? l. 60 1353 נפט' כ"ו טבת... שמואל מאיר ב"ר יעקב הכהן

Flamholc, l. 35 1354 נפט' ר"ח שבט... חנה רבקה בת מרדכי

Cynamon, l. 55 1355 נפט' ד' שבט... יחזקאל מרדכי ב"ר עוזר

Kufelnicka, l. 32 1356 נפט' ו' שבט... יוטא לאה בת יצחק שמעון

1357 נפט' י' שבט... רויזע רייזער

Tu spoczywają popioły najlepszej żony i wzorowej matki
Rozalji z Koenigsbergów Rajner ur. d. 5 czerwca 1827 r.
w kwiecie lat zgasłej d. 10 stycznia 1881.

1358 נפט' י"א שבט... יקותיאל ב"ר שמואל יליד ביאלעסטאק

Welner, l. 76 1359 נפט' ט"ו שבט... גבריאל ב"ר דוד הלוי

Gorzewski, l. 60 1360 נפט' כ"ז שבט... יצחק יעקב ב"ר שמואל

Bornsztajn, l. 75 1361 נפט' כ"ח שבט... רחל בת יהודה ליבוש

1362 נפט' ר"ח אדר ראשון... חנה בת שמעריל

Zylbersztajn, l. 40 1363 נפט' א' אדר ראשון... לאה בת חנוך

Kwiatkowska, l. 85 1364 נפט' א' אדר ראשון... רייזל בת יהושוע

Hier ruht Rosalia Lövy geb. Bloch 1365 נפט' ו' אדר ראשון...
gest. am 6 Februar 1881.

1366 נפט' ח' אדר... משה ב"ר מרדכי

Rozenberg? l. 38 1367 נפט' י"א אדר... הינדא בת אהרן

1368 נפט' י"ב אדר... רבקה בת יוסף גאלדין

Bauer, l. 44 1369 נפט' בפורים קטן... משה ב"ר יהודה

Frank, l. 56 1370 נפט' בפורים קטן... בנימין... מטיקטין

Messing, l. 68 1371 נפט' י"ט ארר ראשון... צבי ב"ר אליהו

Orzełek, l. 36 1372 נפט' כ"א אדר ראשון... פייגל בת יהודה

Czośniak, l. 62 1373 נפט' כ"ג אדר ראשון... הינדא בת משה

Brzezińska, l. 61 1374 נפט' כ"ה אדר ראשון... גאלדא בת משה

Słodzińska, l. 46 1375 נפט' כ"ו אדר ראשון... הינדא פרומעט בת זלמן מיכל

Kon, l. 35 1376 נפט' כ"ז אדר ראשון... פנחס אלעזר ב"ר צבי הירש הכהן

1377 נפט' א' דר"ח אדר שני... האברך... אלעזר ב"ר צבי יצחק בערנהאלץ מוארשוי

Bernholc, l. 26

1250 נפט' ב' דר'ח כסלו... האברך יצחק דוב ב'ר יהודה מאיר — Sumeraj l. 26
1251 נפט' ו' כסלו... רייזל בת שלמה זלמן אשת ישראל סופר — Cudkowicz l. 55
1252 נפט' י'ג כסלו... שרה בת יהודה משה
1253 נפט' י'ט כסלו... יעקב ב'ר יהודה — Łudzki l. 75
1254 נפט' כ' כסלו... אברהם ב'ר יהודה
1255 נפט' כ'ו כסלו... נאכא בר יחיאל מיכל — Sztrosberg l. 65
1256 נפט' כ'ח כסלו... לאה בת אברהם — Witelsohn l. 84
1257 נפט' ג' טבת... רבקה בת יוסף
1258 נפט' ט' טבת... פייגא בת חנוך הענין סג'ל — Gold l. 38
1259 נפט' י'א טבת... שמעון ב'ר משה — Rawicz l. 50
1260 נפט' י'ח טבת... צבי הירש פאנטש ב'ר אלכסנדר זיסל מטשענסטאכאוע — Pantsch (Pącz?)
1261 נפט' י'ח טבת... פערל מינדל בת יצחק אייזיק — Szeroszewska l. 40
1262 נפט' כ'א טבת... משה ב'ר זכריה
1263 נפט' ה' שבט... פרימעט דאקטארטשיק בת נח — Doktorczyk
1264 נפט' ח' שבט... יצחק ב'ר יהודה... מ'ב שנה
1265 נפט' י' שבט... בנימין שרגא ב'ר אברהם — Witoński l. 50
1266 נפט' י'ב שבט... באשע מרים בת יחיאל חיים — Kolska? l. 30
1267 נפט' י'ד שבט... רויזע בת צבי הירש
1268 נפט' ט'ז שבט... ...טובים... נכד... צדיקים... — Berliński l. 80
...הנקרא בשמו... יעקב שואל... — —
— — — — בן הרב
הכ'ר צבי אב'ד ד'ק בערלין
1269 נפט' כ'א שבט... שלמה ב'ר מאיר — Markowicz l. 68
1270 נפט' כ'ב שבט... התורני המופלג הישר .
משה ב'ר שלמה מתלמידי ר' מאטילי טשערנאביל'ער
1271 נפט' כ'ד שבט... עלם נחמד... אברהם ב'ר הערש ליב באראן — Bern?
1272 נפט' כ'ז שבט... צבי ב'ר אשר הכהן הנקרא ר' הירשל לאסקער — Trzałowski l. 88
בן שמו' ושמו' שנים
1273 נפט' א' דר'ח אדר... חיי' חוה שרה בת נח — Topolewicz l. 20
1274 נפט' ג' אדר... אליעזר ב'ר יצחק הלוי
1275 נפט' ג' אדר... דבורה ביילא בת שמואל אפרים פישל — Cukier l. 41
1276 נפט' ד' אדר... הישיש... מרדכי ב'ר פנחס
1277 נפט' ה' אדר... אברהם יוסף ב'ר משה מרדכי — Langfus l. 20
1278 נפט' ו' אדר... יהודה מנחם ב'ר אייכל
1279 נפט' ז' אדר... חוה מינדל בת בן-ציון
1280 נפט' ז' אדר... יעקב ב'ר יצחק
1281 נפט' באסתר תענית... חנה בת משה יעקב
1282 נפט' י'ד אדר... שמאי ב'ר שרגא — Rotszyld l. 73
1283 נפט' י'ד אדר... חיים ב'ר מרדכי שמאי — Szlesser vel Rozensztajn l. 61
1284 נפט' י'ז אדר... שרה בת שלמה דניאל
1285 נפט' כ'ב אדר... אברהם פנחס ב'ר אורי מרדכי מבעלכאטאוויץ — Wajs l. 62
1286 נפט' כ'ה אדר... שלמה ב'ר אליעזר ליד פיעטדקאוו
1287 נפט' כ'ה אדר... הישיש שלמה ב'ר יעקב

1288 נפט' כ'ז אדר... הענדעל בת לוי — Moszkowicz l. 70
1289 נפט' ד' ניסן... שרה בת הירצקע
1290 נפט' ט' ניסן... חענדעל בת אברהם — Sieradzka l. 70
1291 נפט' שני של פסח... חיים ב'ר מאיר
1292 נפט' א' דחה'מ פסח... פייגא בת צבי הירש
1293 נפט' ב' דחה'מ פסח... שיינדל פרידא בת שמעון אשת שמואל איצק — Lawender l. 60
1294 נפט' ד' דחה'מ פסח... אברהם ב'ר שמואל הכהן
1295 נפט' ער'ח אייר... חנה בת משה — Gotesgenaden? l. 70
1296 נפט' ר'ח אייר... צבי ב'ר יהודה ליב הכהן — Lewkowicz? l. 81
1297 נפט' ו' אייר... רבקה אסתר אשת ר' מרדכי עלבינגער — Elbinger l. 59
1298 נפט' ט'ו אייר... אסתר רחל בת דוד תבל — Zajdensztat l. 52
1299 נפט' כ' אייר... מירל בת שמעון — Woźnicka l. 64
1300 נפט' כ' אייר... ביילא גיטל בת אליעזר ליפמאן ש'ץ ד'ק אלכסנדער — Hercejger l. 52
1301 נפט' כ'ט אייר... הבתולה רחל בת שמואל אליעזר
1302 נפט' ד' סיון... אייזיק ב'ר פנחס — Sotecki l. 60
1303 נפט' שלשת ימי הגבלה... לאה בת יעקב יצחק — Orbach l. 38
1304 נפט' כ'ה סיון... לאה בת שמואל והוא היה חותנו של ר' בנימין — Gerszon l. 66
עזרא זצ'ל מעיר ליבראנץ ושניהם שוכנים יחדו בעיר חאטש
1305 נפט' ...תמוז... נחה בת יצחק — Fajtlowicz l. 28
1306 נפט' ז' תמוז... הבחור יעקב יהודה ב'ר שלמה
1307 נפט' י'ב תמוז... פערל בת יצחק
1308 נפט' ו' אב... יעקב ב'ר מרדכי טובי' זאנד מקאלי'ש — Zand l. 19
1309 נפט' ו' אב... ברוך יצחק ב'ר צבי — Szyngatowski l. 50
1310 נפט' כ'ד אב... יהודה ליבוש ב'ר משה — Pelta l. 50
1311 נפט' כ'ח אב... שרה בת ליפא יום טוב. מתה שש (!) חדשים אחר חתונתה — Kraft l. 20
1312 נפט' כ'ח אב... שיינדל רחל...

Tu spoczywa
B. P.
Salomea z Gnadenhofów Barcińska
urodzona ...Października 1852
zmarła 4 Kwietnia 1880

1313 נפט' ער'ח אלול... משה יהודה ב'ר צבי הירש הכהן — Laufer l. 55
1314 נפט' כ'ו אלול... שלמה ב'ר משה — Moszkowicz l. 61
1315 נפט' כ'ז אלול... אהרן ב'ר אשר — Fryd l. 80

* * *

תרמ"א

1316 נפט' ערב ראש השנה... פסח ב'ר יעקב — Jakubowicz l. 50
1317 נפט' ח' תשרי... נטע ב'ר יואל — Spiwak l. 53
1318 נפט' עריו'כ... זיינוויל יעקב ב'ר ישראל... איש זקן
1319 נפט' עריו'כ... פרומעט בת מאיר
1320 נפט' י'א תשרי... עלם משכיל... שלמח יצחק ב'ר יעקב ארבאך — Orbach

1175 נפט' ט'ז אדר... יוסף ב'ר משה — Kochman? l. 40
1176 נפט' כ' אדר... דוד ב'ר עזריאל — Przedborski, l. 69
1177 נפט' כ'א אדר... הינדא יהודית בת ישראל — Jakubowicz, l. 66
1178 נפט' כ'ג אדר... אליעזר ב'ר מאנ...
1179 נפט' כ'ג אדר... פייגא בת שלום
1180 נפט' כ'ד אדר... יוסף יוזף ב'ר זאב — Miss, l. 66
1181 נפט' כ'ו אדר... לאה בת יצחק... היולדת
1182 נפט' ער'ח ניסן... שרה בת מאיר... מגזע ישרים מלומדי תורה
1183 נפט' ד' ניסן... שמואל ב'ר יחיאל מיכל מבריסק דליטא
1184 נפט' ט' ניסן... זעלדא בת גרשון — Szymkiewicz, l. 49
1185 נפט' ו' ניסן... הינדא רויזע בת מאיר
1186 נפט' י' ניסן... שיינדעל בת משה אשת ר' דוד ליב כ"ץ שווייצער — Szwajcer, l. 44
1187 נפט' כ'ב ניסן... משה כתריאל ב'ר יצחק אייזיק טרויב — Traub
נולד בקיידאן ט'ו שבט תקע"ח
1188 נפט' שביעי של פסח... אברהם חיים ב'ר יהודה — Szwajcer, l. 46
1189 נפט' אחרון של פסח... חנה מרים בת זאב — Szniter? l. 75
1190 נפט' כ"ה ניסן... מאיר ב'ר שמריה — Rogoziński, 64
—ונהנה כל ימיו מיגיע כפיו
שוקד על דלתי בהכ"נ ערב ובוקר
1191 נפט' כ"ה ניסן... פריידל בת צבי
1192 נפט' כ'ו ניסן... אברהם פישל ב'ר ישעיה
1193 נפט' כ'ו ניסן... יצחק ב'ר מיכאל — Hekel, l. 70
1194 נפט' ד' אייר... שרה שיינדעל בת ישראל — Szladkowska, l. 71
1195 נפט' ז' אייר... שמעון ב'ר צבי — Herszlikowicz, l. 85
1196 נפט' י"ג אייר... שמואל יעקב ב'ר גאדל
1197 נפט' י"ג אייר... הנכבד בעצתו... אהרן דוד שו"ב ב'ר אבא — Szerakowski, l. 60
1198 נפט' כ'ו אייר... ביילא בת אהרן — Kochańska, l. 44
1199 נפט' ערב שבועות... חנה בת שמואל — Zylberberg, l. 35
1200 נפט' ד' סיון... רויזע בת וואלף שיקיער מפאדעמבין — Engel, l. 60
אשת ד' שלום ענגעל
1201 נפט' י"א סיון... יוטא לאה בת אהרן — Szperling, l. 72
1202 נפט' ט'ו סיון... משולם זישא ב'ר נפתלי — Litwak, l. 50
1203 נפט' י"ח סיון... הבתולה ביילא בת צדוק — Sztajnhauer, l. 15
1204 נפט' ד' סיון... יהודה ליב ב'ר שמואל — Orbach, l. 77
1205 נפט' כ'ו סיון... הבתולה שרה גיטל בת ישעיה
1206 נפט' א' תמוז... הינדא בת צבי הירש מלינטשיץ
1207 נפט' י"ב תמוז... ישראל יוסף ב"ד זעליג — Markowicz, l. 58
1208 נפט' י"א תמוז... בת טובים הינדא בת משה — Szlosberg, l. 33
ממשפחת זיסמאנאוויטץ אשת ר' אורי שלאסבערג
1209 נפט' י"ג תמוז משה יוסף ב'ר צבי הירש יארעצקי מקלעטשעווא
1210 נפט' י"ג תמוז... חייה שרה בת אברהם — Jerecki, l. 37
1211 נפט' י"ד תמוז... חיים דוד ב'ר יצחק — Mec, l. 56
בפעל כפיו ניזון כל הימים — Kraków, l. 27

1212 נפט' ט'ו תמוז... טאבע בת יהודה — Szaniak, l. 55
1213 נפט' י"ח תמוז... חנה אסתר בת חיים
אשת ר' אהרן גדלי' ש"ץ ד"ק ראווע
1214 נפט' כ'ב תמוז... פייגא בת מאיר — Krauł? l. 28
1215 נפט' כ"ה תמוז... שמואל ב"ר ליפמאן
1216 נפט' כ'ו תמוז... הינדא ב'ר מרדכי
1217 נפט' ער'ח אב... אברהם ב"ר אליעזר ליפמאן — Berliński l. 62
1218 נפט' ב' אב... יצחק
1219 נפט' י"ט אב... שלמה זלמן ב"ר אליעזר יצחק
1220 נפט' כ'ב אב... רעלא בת יוסף
1221 נפט' כ'ב אב... שרה מלכה ב'ר משה ירחמיאל
1222 נפט' כ'ו אב... אהרן ב'ר צבי
1223 נפט' י"ז אלול... חנה ביילא בת משה. היולדת
1224 נפט' כ'ו אלול... רחל — Poznańska l. 50
1225 נפט' פורים... דוב ב'ר יצחק
1226 נפט' שושן פורים... מלכה פרימעט בת בונם הלוי

* * *

תר"מ

1227 נפט' ערב ר"ה... צבי ב'ר יהודה. זקן ושבע ימים
1228 נפט' ב' דר"ה... מינדעל בת ישראל דוד הכהן
1229 נפט' ד' תשרי... אליהו צבי ב'ר זאב — Pytel l. 50
1230 נפט' ז' תשרי... אברהם ב'ר טוביה סג"ל — Gros l. 40
1231 נפט' יו"כ... רייזל בת משה — Krumholz l. 41
1232 נפט' י"א תשרי... שמואל זיינוויל בן משה
1233 נפט' ערב חג הסוכות... מרים בת יוסף זאב מוילנא — Traub? l. 65
1234 נפט' בהושענא רבה... יהודה ליב ב'ר משה הלוי דאבערער — Epsztajn l. 61
1235 נפט' כ' תשרי... שלמה ב'ר יוסף. זקן ושבע ימים
1236 נפט' כ'ד תשרי... יוטא בת יצחק טורנער — Lublińska l. 53
1237 נפט' ד'ח מרחשון... זאב ב'ד צבי — Brandes l. 76
1238 נפט' ר'ח מרחשון... רבקה בת דוד כ"ץ
1239 נפט' ג' מרחשון... חוה בת יחיאל — Fajbuszak l. 40
1240 נפט' ח' מרחשון... יצחק חיים ב'ד דוב מרדכי
1241 נפט' ט' מרחשון... אסתר ליבא בת חיים אשת ר' ליב אורבאך — Orbach l. 70
1242 נפט' י' מרחשון... שרה הינדא פראנקענשטיין בת יהודה ליב — Frankensztajn l. 55
1243 נפט' י"ב מרחשון... חי' העגדעל בת צבי הירש — Najsztat l. 38
1244 נפט' י"ד מרחשון... יוסף ב'ר קלמן
1245 נפט' ט"ז מרחשון... זקן. אברהם ב'ר אלכסנדר זיסקינד מפזעדבארש
1246 נפט' י"ח מרחשון... יוטא רעלא בת יוסף — Gutkind l. 34
1247 נפט' י"ט מרחשון... אלטע בת יצחק איטשע
1248 נפט' כ'ו מרחשון... יוסף ערליך — Erlich l. 45
1249 נפט' ..כסלו... אסתר בת דוד — Welkenbaum? l. 34 (4.XI 79)

1122 נפט' כ"ח אב... אסתר צירל בת ישראל דוד
1123 נפט' כ"ח אלול... יוסף ב"ר צבי מק"ק סטריקאוו
1124 נפט' ח' אלול... חנה גיטל בת אפרים אליעזר Gerszon l. 29
1125 נפט' י"א אלול... יהודה ב"ר יואל
1126 נפט' י"ד אלול... טוביה ב"ר מנחם מענדעל Zarzewski l. 75

* * *

תרל"ט

1127 נפט' ע"ר השנה... משה ב"ר מאיר
1128 נפט' ע"ר השנה... יודא בת גדליה
1129 נפט' ד' תשרי... חיים יוסף הכהן ב"ר שלמה זלמן Rapaport l. 38
1130 נפט' ה' תשרי... דוד בער ב"ר יעקב
1131 נפט' יום כפור... בחור יוסף יוזפא ב"ר ישראל מרדכי Morgensztern l. 18
נכד הרב מאלכסנדר
1132 נפט' עיו"כ... משה יעקב ב"ר אברהם דוב
1133 נפט' ב' סכות... האברך יוסף ב"ר אברהם
1134 נפט' כ"ז סכות... יצחק אייזיק ב"ר יצחק Głuchowski l. 86
את יראי ד' כבד ואהב ובעת יכלתו האציל עליהם מהונו
והיו מבני ביתו ואוכלי שלחנו... ומטה לחמו בחר להתפרנס רק מעמלו.
גם בעת כלחו ושבתו במתנת חנם בחלה נפשו אף גם מתנת
קרובו וגואלו, ולייחנות מיגיעת כפו עמל בזעת אפו.
1135 נפט' כ"ז תשרי... שמואל ב"ר שלמה Sumeraj l. 60
1136 נפט' ב' חשון... מרדכי
1137 נפט' ג' חשון... דוב ב"ר אליעזר Taubenblatt l. 46
1138 נפט' ד' חשון... חיה בת אברהם Dembińska l. 96
1139 נפט' ט' חשון... מנחם מענדעל ב"ר איטשע גרוס Gros l. 18
1140 נפט' ט' חשון... אפרים פישל ב"ר יונה
1141 נפט' י' חשון... רייזל בת יחזקאל
1142 נפט' ט"ו חשון... אייגעל בת רפאל אשת ר' משה Buka l. 48
1143 נפט' י"ח חשון... Łaski l. 44

מצבת הקימונו — לרגלי ינוח גבר
דאה בן אדם — קץ כל בני עבר
דע והתבונן — למי זה קבר
כי תדעהו — תשתומם אל שבר
יקר באדם — האיר כשמש בצהרים
בין רגע גוע — וינוח בקהל רפאים
נוצר תורה ומצוה — ענוד בעדי עדים
אביר החכמים — כליל המדעים
בתבונתו ועצתו — הי' לרבים לעינים
רדף צדקה וחסד — כל עודו בחיים
הה פתאום לוקח — ונגזד מחיים
פה ינוח וירגיע — הגביר המופלג חכם ונבון

שלם במעלות ובמדות טובים ישרים ונכונים (!) כמו"ה
מרדכי ב"ר אברהם איש לאסקי
1144 נפט' כ"ח חשון... נחמה יהודית ראטענבערג בת שמעון ארי' מזאסלאוו Rotenberg, l. 37
1145 נפט' ר"ח כסלו... חנוך העניך ב"ר שמעון
1146 נפט' ב' כסלו... חנוך ב"ר יהודה Lebowicz, l. 60
1147 נפט' ד' כסלו... חנה שיינדעל ב"ר ישראל נטע מרגליות
1148 נפט' ט' כסלו... חיי' שרה ב"ר שואל יהודה
1149 נפט' י' כסלו... פישל ב"ר צבי Kuperman? l. 55
1150 נפט' י' כסלו... אליקום געציל ב"ר יהודה Lewkowicz, l. 60
1151 נפט' ט"ו כסלו... שרה יוטא בת יהודה ליב
1152 נפט' כ"ב כסלו... דאבריש בת יחיאל מיכל
בת מאה ושבעה היית במותך
אמרנו אך מות שכח אותך
ולא יביא אות בבריתו אותך
אך לא טובה את משרה זקנתי
1153 נפט' א' דחנוכה... יעקב בעהם ב"ר דוד l. 78
Hier ruht unser unvergesslicher
Jacob Boehm gest. in 21 December
Friede seiner Asche
1154 נפט' כ"ט כסלו... פעריל בת יעקב Abramowicz, l. 49
1155 נפט' רח' טבת... גימפעל ב"ר אבא צבי
1156 נפט' ב' טבת... זאב נח ב"ר נח הלוי Landau, l. 50
1157 נפט' ב' טבת... ליבוש יהודה ב"ר מנחם דאבערער Winter? l. 64
1158 נפט' זאת חנוכה... הינדא בת ארי' ליב Wajnberg, l. 60
1159 נפט' ב' טבת... אדיה ליב ב"ר פנחס Zajdler, l. 82
1160 נפט' י"ז טבח... לאה בת טוביה
1161 נפט' י"ז טבת... אברהם משה ב"ר אפרים פישל הכהן מביאלישטאק Różański, l. 25
1162 נפט' כ' טבת... דוד ב"ר דוב הכהן Grynbaum, l. 60
1163 נפט' י"א שבט... דבקה בת ברוך
1164 נפט' י"ז שבט... בינא בת יהושוע צבי
1165 נפט' ח' שבט... מכלה הענדיל בת ארון (!) הלוי האטשטא... Michałowicz, l. 42
1166 נפט' כ' שבט... חיי' הענע בת יהודה סג"ל
1167 נפט' כ"ג שבט... אברהם ב"ר יעקב פידלער Fidler, l. 67
1168 נפט' ער"ח אדר... חנה בת צבי Sochaczewska, l. 40
1169 נפט' ר"ח אדר... אסתר בת מנחם מאנטא Wilk, l. 32
1170 נפט' א' אדר... הינדא בת משה מקוטנא Bem, l. 80
1171 נפט' א' אדר... גליקא בת ישראל זאב אשת ר' שמשון לעוע מזגירש Lewi, l. 65
1172 נפט' ב' אדר... אברהם ב"ר צבי לאסקי Łaski, l. 75
1173 נפט' ו' אדר... דוב בעריל ב"ר שמואל Przyrownicki, l. 80
1174 הלך בדרך ישרים וטובים בין החברה הקדוש'
שם חלקו לעסוק באמונה בעבודת הקודש

1065 נפט' ח' טבת... אסתר בת משה בערלינער
1066 נפט' י'ט טבת... אסתר עטע...
1067 נפט' ג' שבט... מאשע בת יעקב — Nicka, l. 38
1068 נפט' ג' שבט... יוטא בת רפאל סג"ל — Milewska, l. 28
1069 נפט' י'ב שבט... אברהם ב"ר ניסן לובינער — Lubiński, l. 70
1070 נפט' י'ז שבט... אסתר בת יהודה ליב — Zarzewska, l. 35
1071 נפט' ט"ו שבט... אברהם ב"ר דוד הכהן
1072 נפט' כ"א שבט... יהודה ב"ר יעקב — Szymkiewicz, l. 48
1073 נפט' כ"ה שבט... משה ב"ר חיים אברהם
1074 נפט' א' אדר... גיטל בת יוסף
1075 נפט' י'א אדר ראשון... משה ב"ר יצחק — Barczyński, l. 70
איש יקר עסק בצרכי צבור וגבאי דבהכ"נ
1076 נפט' י"ד אדר ראשון... בונם ב"ר אפרים פישל משה... בן כ' שנה
1077 נפט' י"ד אדר ראשון... עזבה בעלה עגון הלכה עקרה לב' עולמה
רבקה ב"ר צבי — Lichtensztajn ? l. 60
1078 נפט' ט"ז אדר ראשון... יעקב שלמה בן משה... ולפני חברה למד...
1079 נפט' י"ז אדר ראשון... אסתר בת ארי' ליב הכהן — Gutman, l. 68
1080 נפט' י"ח אדר ראשון... מלכה בת שמואל — Berger, l. 60
1081 נפט' כ"א אדר ראשון... ירחמיאל בן שמואל
1082 נפט' ה' אדר שני... חיים מפאבעניץ
1083 נפט' ו' אדר... Tu spoczywają zwłoki b. p. Felicji
z Briszów Landau
ur. d. 26 kwietnia 1857 r.
zm. d. 10 lutego 1878 r.
Osierocając męża i dwoje niemowląt
Cześć jego pamięci, spokój za mej duszy.
היער רוהט איין ביעדערוויב פרויא פעליציא לאנדוא געב. בריש
בעליעבט, געהרט בייא אללען איהרען בעקאננטען ווירד זיא טיעף
בעטרויערט פאן איהרעם טרייען גאטטען אונד עלטערן
זי וואורדע הינגעראפפט אין דער בליטהע איהרער יאהרע,
אים אלטער פאן 21 יאהרען מיט הינטערלאסטונג צוויייעד
צארטער שפראסלינגע!
איהר אנדענקען ווירד צום זעגען פארטלעבען!
1084 נפט' בער"ח ניסן... חיי' שרה בת נתן דוב
1085 נפט' ג' ניסן... רחל לאה בת פלטיאל
1086 נפט' ב' דחוה"מ של פסח...
1087 נפט' ז' של פסח... בצלאל ב"ר שלמה
1088 נפט' ז' של פסח... יוטא חיה בת מנחם זאב
1089 נפט' באחרון של פסח... הבתולה חנה גאלדא בת יוסף יאסקי כ"ץ בערין
1090 נפט' כ"ז ניסן... רבקה בת מנחם
1091 נפט' כ"ה ניסן... אסתר בת ראובן
1092 נפט' ער"ח אייד... הזקנה בלומא בת חיים שרגא — Straszak ? l. 53
1093 נפט' ב' אייר... משה ישראל ב"ר נחום... מכפר יעשין
1094 נפט' ד' אייר... משה אהרן ב"ר חיים ישראל כ"ץ — Cytrynowski, l. 35

1095 נפט' ח' אייר... בראנע בת שבתי סג"ל
1096 נפט' י"ד אייר... יהודה ליב ב"ר שמואל הכהן
1097 נפט' כ"ב אייר... היולדת... פעסע — Sender, l. 25
1098 נפט' כ"ח אייר... שיינע בת נחמי'
1099 נפט' כ"ח אייר... רבקה בת...
1100 נפט' ר"ח סיון... יצחק איצק ב"ר בנימין — Lajbcygier ? l. 70
1101 נפט' ערב שבועות... אברהם יצחק ב"ר נטע פרענקעל — Frenkel, l. 52
1102 נפט' ה' סיון... ישראל ב"ר ברוך כ"ץ
1103 נפט' י"א סיון... שלמה דוד ב"ר אברהם
1104 נפט' י"א סיון... רויזע בת דוד
1105 נפט' כ"ה סיון... פרידא רחל בת אברהם משה פרוסאק — Frenkel, l. 38
1106 נפט' כ"ו סיון... משה ליב ב"ר זישא
1107 נפט' כ"ט סיון... שאול יחזקאל
1108 נפט' ה' תמוז... ראדע רחל בת שמעון לאנדע אשת ר' יעקב יוסף ב"ר אהרן — Braun, l. 41
1109 נפט' ח' תמוז... דבורה בת שמואל אשת צבי מדאמביע — Kowalska, l. 54
1110 נפט' י"ח תמוז... רייזל בת צבי הירש
1111 נפט' כ"א תמוז... ישראל אהרן ב"ר מרדכי
1112 נפט' ר"ח אב... פיגל בת משה ז"ל לאנדע מאסטראווע
Hier ruht Feigel Starkman
geb. Lande. Verschieden am Aw 5638
Im Alter von 79 Jahren
Friede ihrer Asche.
1113 נפט' ה' אב... זישא ב"ר ברוך — Fidler, l. 70
1114 נפט' ו' אב... ר' מאיר קוויאטקאווסקי... בן חמשה ושבעים שנים — Kwiatkowski, l. 80
1115 נפט' י"ב אב... שרה בת שמעיה — S. Ester Rubin, l. 35
1116 נפט' י"ג אב... בתולה משכלת ונעימה במעשיה
בלומה בת בעריל מאניש
1117 נפט' ט"ו אב... חיי' בת משה
1118 נפט' י"ד אב... משה זאב בן הרב יהודה יחיאל הכהן ליד קאלישׁ — Traube, l. 54
1119 נפט' ט"ו אב... יהודה ליב בן יעקב
1120 נפט' כ"ד אב... חנה רויזע בת שרגא — Ofner, l. 49
1121 נפט' כ"ו אב... יעקב ב"ר דוד הלוי דאברזשינסקי
Ruhestätte des redlichen Kaufmanns Jacob
Dobrzyński, geb. am 18-ten November 1829 zur ewigen
Ruhe am 25 August 1878 in kraeftigen Mannesalter
hingeschieden. Es beweinen ihn fünf Waisen und eine
Trauernde Witwe die klagend ruft.
Ja! Es bricht der Treuen Gattin Herz
Ach! Nichts gleicht ihrem letzten Schmerz
Koennten die Steine Wasser fliessen
Ob diesen Jammer mussten sie sich erschliessen
Beileidsvoll mit Witwe und Waisen Thraenen ergiessen
Selig seine Ruhe!

1014 פ"נ
מו"ה שמואל יחזקאל בן מו"ה יוסף זאלצמאן
ראש הקהלה הילילו הלך מאתנו
בחיר העדה והעטרה הה עזבנו
שם טוב מגדל עז וצנה הננו
מות לא יבחר חשק לא ישופני
וחסד וצדקה פזר בחייו גבר
אמנם הם אתו בנשיה בקבר
לכן לזכר עולם יהיה זה המת
ירא אלהים זה עשה צדקה בכל עת
חפצו ישעו היו כל הימים
זרע צדקה בנות בית ד' במו רמים
קרקע הבית נתן בלב מתנה
אף שקד ובית אל תלפיות בנה
לא מש גם מתורה בכלחו ובעודו
לו גם ספדו, הוי אדון והוי הודו
(na odwrotnej stronie nagrobka:)
הרב הגביר הצדיק וחסיד מופלג
נגיד ושוע מפורסם אהב תורה
ועסק בתורה ובמצוות ובמעשים טובים
ובגמילות חסדים בבנין בית הכנסת ובהמ"ד
והת (אבך) תחת רגלי תלמידי חכמים
והת (עסק) (ב)בית המדרש כל ימי חייו

Zalcman, l. 87

1015 נפט' י"ב אדר... חנה בת גבריאל — Engel? l. 60
1016 נפט' כ"א אדר... חיים אפרים ב"ר יצחק
1017 נפט' ה' אדר.. שלום אברהם ב"ר זאב פיעטרקאווסיק — Piotrkowski, l. 71
1018 נפט' כ"ג אדר... רחל בת יעקב — Bruska z Blinbaumów, l. 20
1019 נפט' ג' אייר... מנחם ב"ר ישראל גאלדראט — Goldrat, l. 75
רופא אמן... חבש לכל דורשיו והמציא תרופה — lekarz
מרפא לנפש דבריו וממרתו צרופה
1020 נפט' ט"ז אייר... יהודה ליב ב"ר יוסף מאיר — Rozenwasser, l. 26
1021 נפט' י"ז אייר... טובי' ב"ר שמחה ליב כ"ץ — l. 56
1022 נפט' כ"א אייר.. Marcus Deutschmann
Gestorben 3 Mai 1877
In 54 Lebensjahre
משה מרדכי ב"ר שמואל
1023 נפט' כ"ו אייר... לאה בת לוי... בת כ"ג — Moszkowicz, l. 24
1024 נפט' ד' ניסן... יעקב סופר — Brustowski, l. 80
1025 נפט' ז' ניסן... יעקב ב"ר ישכר דוב — Pruszynowski, l. 64
...בבית הכנסת היה השגחתו...
1026 נפט' ז' ניסן... צבי בנציון ב"ר שלום
1027 נפט' י"ב ניסן... ישראל יצחק ב"ר אברהם
1028 נפט' ב' פסח... שרה בת נפתלי
1029 נפט' ד' דחה"מ פסח... צבי זאב ב"ר יהודה

1030 נפט' שביעי של פסח... פרידא לאה בת אלי' משה — Goldberg, l. 42
1031 נפט' אסרו חג של פסח... חיים יוסף ב"ר יהודה ליב
1032 נפט' כ"ב ניסן... שמואל ישראל ב"ר בנימין
1033 נפט' כ"ח ניסן... צבי יששכר ב"ר זאב וואלף... דק בשנים
1034 נפט' ב' דשבועות... נחמיה ב"ר דוד — Kozulak? l. 90
1035 נפט' כ"ה סיון... יעקב גרונם ב"ר ישראל יצחק — Horowicz, l. 27
1036 נפט' ה' תמוז... יהודה ליבש ב"ר מרדכי — Kohn, l. 58
1037 נפט' ו' תמוז... יוסף ב"ר אליעזר — Wajs, l. 47
1038 נפט' ט' תמוז... עלם נחמד דוד ב"ר ישעיה כ"ץ פיעטרקאווסקי — Piotrkowski
1039 נפט' י"ד תמוז... יוסף ב"ר משה — Adamowicz, l. 52
1040 נפט' ט"ו תמוז... פרידא בלומה בת ר' פישל ווישעגראצקי
1041 נפט' כ' תמוז... יאכעט בת אהרן — Baruch, l. 62
1042 נפט' כ"ד תמוז... מירל בת שמעון מאיר — Mitz'ówna? l. 18
1043 נפט' כ"ה תמוז... צבי ב"ר יהודה
1044 נפט' כ"ז תמוז... רבקה מלכה בת מרדכי איזביצקי — Barcińska, l. 46
אשת ר' שמואל בארטשינסקי
1045 נפט' ה' אב... שרה בת אהרן — Maszlanka, l. 18
1046 נפט' י"ב אב... לאה — Zajfert, l. 24
1047 נפט' כ"ח אב... אפרים ב"ר ליפמאן
1048 נפט' כ"א אלול... פריידעל בת איטשע
1049 נפט' כ"ה אלול... חיה שרה בת נחמיה
1050 נפט' (כ"ט) אלול... היער רוהט ראזאליע לאנדע — Lande
געבארענע לעוועגשטאם
געבארען דען 15 סעפטעמבער 1845
געשטארבען דען 26 סעפטעמבער 1878

* * *

תרל"ח

1051 נפט' ג' תשרי... מרדכי ב"ר אהרן צבי הכהן
1052 נפט' במוצאי יו"כ... חוה בת אברהם
1053 נפט' כ' תשרי... דוד פרידלענדער — Frydlender, l. 73
1054 נפט' כ"ב תשרי... שרה רייזל בת אפרים פישל מגמבין
1055 נפט' א' דר"ח חשון... הבתולה פייגה בת יצחק — Gelber, l. 18
1056 נפט' ח' חשון... זיסל גיטע בת זאב זילבערבערג מזגירש — Dornbusz, l. 39
1057 נפט' ... כסלו... גיטל בת בצלאל הלוי — Warszawski, l. 20
1058 נפט' ה' כסלו... דוד ב"ר יהושע הלוי
1059 נפט' י"ד כסלו... חזקנה מלכה בת נתנאל — Fajerwerk, l. 75
1060 נפט' כ"ב כסלו... יהושע מרדכי ב"ר יצחק — Bloch, l. 67
1061 נפט' ערב חנוכה... דבורה געלא בת יצחק אשת ר' אהרן בלאך — Antygnus, l. 31
1062 נפט' א' דר"ח טבת... שלמה דוב ב"ר מאיר אנטיגנוס
1063 נפט' ט' טבת... בלומע מאשע בת יוסף — Gottesgnaden, l. 36
1064 נפט' י' טבת... יוסף חיים ב"ר שאול

948 נפט' ט' אדר... מנחם ב'ר יהודה Hecht? l. 86
949 נפט' י'ב אדר... אפרים פישל ב'ר מרדכי Frymer?? l. 45
נכד הרב דפה מו"ה משה זצוק"ל
950 נפט' י"ד אדר... האברך שמואל אליעזר ב'ר צבי אייזיק Lajzerowicz, l. 32
951 נפט' כ"ה אדר... רבקה בת פנחס Dobranicka, l. 70
952 נפט' כ'ו אדר... שרה בת מיכל Żytnicka? l. 25
953 נפט' ה' ניסן... פייגע בת יעקב
954 נפט' ה' ניסן... ... חיי' מרים בת פנחס Grosman, l. 66
955 נפט' בעיו"ט שני של פסח... אברהם אבא ב'ר Adolf Landau, l. 65
יצחק זאב לאנדא ז"ל
היער רוהט ה' א. וו. לאנדויא
אויסגעצייכנעט דורך
געלעהרזאמקייט פפליכט טרייא
גאטטען אונד פאטער ליעבע
956 נפט' אחרון של פסח... זאב ב'ר יצחק הכהן
957 נפט' ב' דר"ח אייר... שמואל ב'ר יהודה בענדעראוויטש Benderowicz, l. 36
מילידי ק"ק סלאנים
958 נפט' ז' אייר... מאיר דוד ב'ר ניסן Olszer, l. 26
959 נפט' י' אייר... ליב ב'ר בנימין הלוי שווייצער Szwajcer, l. 66
960 נפט' כ'ב אייר... אברהם אלחנן ב'ר שבתי סג"ל
961 נפט' ער"ח סיון... מרים בת חיים ש"ץ מפיעטרקאו טריבונאלסקי
962 נפט' ד' סיון... ישראל ב'ר יהודה
963 נפט' י"ט סיון... ברוך בענדיט ב'ר משה צבי מאשקאוויטץ Moszkowicz, l. 60
מעיר פיעטרקאו
964 נפט' כ'ג סיון... יוסף ב'ר צבי Lider, l. 60
965 נפט' כ'ג סיון... שלמה יוסף ב'ר מאיר כ"ץ Kon, l. 76
מעיר אלכסנדער
966 נפט' י'ב תמוז... צבי ב'ר אברהם גראסמאן Grosman, l. 60
מילידי ק"ק טיקטין
967 נפט' ... תמוז... דוב בונם ב'ר שמעון אליעזר Izbicki, l. 36
968 נפט' כ"ה תמוז... ראשקה בת געציל Lewnhof, l. 80
969 נפט' כ"ח תמוז... אסתר בת אפרים Sztark, l: 36
970 נפט' ער"ח מנחם אב... ...
971 נפט' ב' ר"ח אב... גיטל בת יוסף Lewkowicz? l. 70
972 נפט' ז' אב... משה יהודה ב'ר שרגא Szmulewicz, l. 70
כל ימי חייו נהנה מיגיע כפיו
973 נפט' (כ'ו?) אב... אפרים ב'ר חנניה Pomeranc? l. 70
974 נפט' ט"ז אב... צבי יוסף ב'ר ברך Jakubowicz, l. 32
975 נפט' י"ט אב... איידל בת מרדכי Prusznewska, l. 40
976 נפט' כ'ג אב... בתולה... בסער קטב נגזרה Markowicz, l. 18
רחל לאה ב'ר יהודה מארקאוויטץ
677 נפט' כ'ג אב... משה ב'ר חיים הכהן Jakubowicz, l. 55
978 נפט' כ"ח אב... הבתולה שרה לאה בת ישראל Binek, l. 20
979 נפט' כ"ט אב... הנגיד מאיר ב'ר יצחק כ"ץ גרינבוים Grynbaum, l. 63
מ"ק פאביאניץ... ממשפחה רמה.

980 נפט' ד' אלול... אהרן ב'ר אברהם לאסקא Łaski, l. 21
981 נפט' ז' אלול... עלמה חיה רבקה בת פנחס אייזיק
982 נפט' י"ד אלול... מרדכי מנחם ב'ר יצחק

* * *

תר"ן

983 נפט' ... ... רבקה רחל בת ישראל יצחק Zylberszac? l. 32 (25.II.1877)
984 נפט' ... ... ליבא רחל בת יצחק
985 נפט' ... ... דוב בער ב'ר דוד הלוי
986 נפט' א' דראש השנה... חגה בת שלמה
987 נפט' ג' דחוה"מ סוכות... הוקנה יאחה בת אליעזר
988 נפט' ד' דחוה"מ סוכות... בלימא בת יהודה Rogozińska, l. 58
989 נפט' בשמיני עצרת... הזקנה... לאה בת דוד
990 נפט' כ"ט תשרי... שרה בת יצחק
991 נפט' ג' חשון... הענא בת מאיר
992 נפט' ח' חשון... יצחק בן משה Radoszycki, l. 75
993 נפט' י"ד חשון... חוה בת ארי' ליבוש
994 נפט' כ"ז חשון... יהודה ב'ר יחיאל דוד Najman? l. 19
995 נפט' ח' כסלו... מרדכי ב'ר אברהם ילידק"ק זדונסקא-וולא
Wajsman, l. 56
996 נפט' י"א כסלו... חוטר מגזע טהורה ויקרה... Jerozolimska, l. 39
היולדת... חי' מירל בת מורינו ר' ישראל
997 נפט' י"ד כסלו... שלמה זלמן בן יצחק Rozenbaum, l. 58
998 נפט' כ"ב כסלו... שרה בת יוסף Kron? l. 66
999 נפט' כ"ד כסלו... חיי' שפרה בארענבלאט... אשה חולנית Birnblatt
1000 נפט' א' חנוכה... אסתר בת אהרן כ"ץ Horn, l. 91
1001 נפט' כ"ה כסלו... רבקה בת אפרים פישל העבער
אחרי המליטה בן מתה ובנה אחריה קודם המילה
1002 נפט' כ"ה כסלו... צבי יצחק ב'ר יצחק
1003 נפט' י"ב טבת... שרה יענטא בת ר' משה זאלבערג מוואר שוי Rawicka, l. 28
1004 נפט' ט"ז טבת... שלמה ב'ר אהרן
1005 נפט' כ' טבת... יצחק ב'ר דוד אלישע מק"ק שיעראדז
1006 נפט' כ"ח טבת... שבתי לוי ב'ר ישראל דוד הלוי זילבערשאץ Silberszac, l. 34
1007 נפט' כ"ח טבת... יהודה ליבש ב'ר יצחק סג"ל Lipski, l. 80
יומם ולילה עבד ד' בגיל ורעדה
בתורתו יהגה מתוך כאב ומחלה
1008 נפט' כ'ו טבת... לאה בת יהודה
1009 נפט' ב' שבט... יוטא רחל בת צבי הירש
1010 נפט' ז' שבט... טובא בת צבי הירש Kutas, l. 33
1011 נפט' ז' שבט... הבתולה אסתר לאה בת ישראל מאיר
1012 נפט' כ"א שבט... מרים בת דור Kon, l. 42
1013 נפט' כ"ה שבט... הינדא בת דוד אשת הנגיד המפורסם Przygórska? l. 70
איש אמונים מ' אליעזר יצחק מקאנסטאנטין

898 נפט' ג' אייר... יעקב ב"ר מנחם זאב הכהן
Frydman, l. 70
899 נפט' י"א אייר... ציפא בת יהודה
Kanier, l. 42
900 נפט' כ"ה אייר... שמעלקע... מבערדיטשוב... מגזע...
המאור הגדול הצדיק כ"ש"כ"ב"ה מניקולסבורג
וגם נכד הרב הצדיק המאור
הגדול ר"ש"כ"ב"ה בעל „קדושת לוי"
Lewkowicz, l. 75
901 נפט' כ"ה אייר... גרשון דוד ב"ר אליהו מבלאשקי
Winer, l. 43
902 נפט' כ"ו לספירה... צביה צירל בת צבי
Lewkowicz, l. 75
903 נפט' כ"ו אייר... דוד ב"ר אברהם סג"ל
Frenkel, l. 75
904 נפט' כ"ח אייר... הנגיד הגביר מ' יעקב ב"ר צבי
יהמה לב רגש הוי יאנח בשברון מתנים
עיר לאדן ובנותיה פלגי מים יזולו
קולם בבכי יתנו כי ממך תשועה דלו
בשער כי בא (ו) השמיעה תצלול אזנים
בכי תמרורים פארור קבצו כל פנים
נהי צרחו כי רחק אוהב ורע אב לבנים
צעקים נכאים בעיר קולם נתנו בתגניה
בני ביתך אנחנו ואשתך כגפן פוריה
יחד קוננו יאמרו איה הנדיב מטיף ישועה
זכרון לצדקותיך לפניך ילך לרקיע
להשיבך בבית אל עד קץ ימים יגיע

905 נפט' ו' סיון... הבתולה... שפרה בת אברהם אליעזר דוב
906 נפט' ט"ז סיון... חיי' בת... ראובן
Feldman, l.
907 נפט' כ"ה סיון... ליפמאן ליזר ב"ר יעקב
Cyperman, l. 60
908 נפט' ג' תמוז... משה ב"ר זאב
909 נפט' ד' תמוז... ראובן ב"ר אליהו ברוך
910 נפט' ז' תמוז... שרה דינה בת יחיאל מיכל
911 נפט' ט' תמוז... זעלדא בת ארי' ליב
912 B. P.
Władysław Brauman
urodzony w Warszawie
D. 19 sierpnia 1853
Zmarły w Łodzi d. 13 sierpnia
1875 r.
מו"ה וואלף נתן ברומאן...

Fiszer, l. 36
913 נפט' כ' אב... אסתר בת דוד.... ידועת חולי...
Engel, l. 27
914 נפט' כ"א אב... רבקה...
915 נפט' כ"ו אב... ליבוש קלמן בן הרב החריף
ובקי... מו"ה נטע... דק"ק פלאונא
Widawski vel Sadłowski, l. 66
916 נפט' ט' אלול... צבי יהודה ב"ר דוב
917 נפט' י"ז אלול... מאיר ב"ר שמשון מילידי ק"ק לאסק
918 נפט' כ' אלול... מרדכי ב"ר יעקב
Goldheft, l. 73
919 נפט' כ"ה אלול... יצחק ב"ר חיים

920 נפט' כ"ז אלול... מ' רש' בת הרב המאה"ג מ' שלמה הלוי מק"ק קוילי
Rozalja Frenkel, l. 29 אשת מו"ה פישעל פרענקעל

* * *

תרל"ו

Bławat, l. 60
921 נפט' ערב ראש השנה... הנגיד וחסיד ר' שלמה יצחק בלאוואט
ב"ר מנשה
שאיה ושממה השאיר זה הגבר
לפני מלכים התיצב ולא פחד
ממרום רדפוהו בצר ומצוק יחד
הוה על הוה להציהו (ז) עד הובל קבר
יראי' ה' כבד מהונו כל ימי חייו
צדק אזור מתניו אהב ועתה איו
חשק בחסידים ובהם היה אדוק
קודם מותו לקח פרד מברכת הצדיק.

Wajntraub, l. 40
922 נפט' ה' תשרי... שלמה אהרן ב"ר אברהם
923 נפט' י"א תשרי... נחום זאב ב"ר אהרן
924 נפט' א' סוכות... חיה אשת ר' יהודה תנחום
925 נפט' כ"ז תשרי... פייגא דבורה בת כתריאל
Goldsztajn, l. 60
926 נפט' ... מרחשון... רחל לאה בת יעקב...
927 נפט' (י"א) מרחשון... צירל בת ד' חיים
Pomeranc
928 נפט' י"ב חשון... אפרים פאמעראנץ
929 נפט' י"ד חשון... חיים דוד ב"ר אליעזר ליפמאן
Heber, l. 42
930 נפט' כ"ד חשון... ישראל מנחם מאנעס ב"ר בצלאל יהודה
Bornstein, l. 80
931 נפט' ה' כסלו... הישיש ר' משה ב"ר שמואל זיינוויל
Wajnkranc, l. 70
932 נפט' ה' כסלו... נפתלי הירצקי ב"ר אהרן
Sumeraj, l. 21
933 נפט' ו' כסלו... משה ב"ר שמואל
Gothelf, l. 66
934 נפט' י"ט כסלו... יענטא בת אלכסנדר הכהן
Traube, l. 21
935 נפט' כ"ד כסלו... לאה מרים בת יעקב אהרן
אחרי המליטה בן ויום אחד קודם הברית
Markowicz? l. 65
936 נפט' י"ג טבת... קריינדעל פעסע בת ישראל הכהן
937 נפט' י"ג טבת... יעקב ב"ר יצחק
Zajdler
938 נפט' כ"ו טבת... מיכאל דוד ב"ר ישראל זאב זיידלער
939 נפט' א' שבט... דוד ב"ר משה
Szotłam, l. 44
940 נפט' ח' שבט... אסתר רחל בת שלמה
Falcman, l. 57
941 נפט' ח' שבט... מיכאל יצחק ב"ר נתן
Kufelnicka, l. 55
942 נפט' י"ג שבט... שרה דאבריש בת אברהם אבלי
Glater, l. 33
943 נפט' כ"ו שבט... מינדל בת חיים... אחרי ילדה בן מתה
Szajdwaser, l. 38
944 נפט' י"ז אדר... חיים ב"ר יעקב...
Kalińska, l. 86
945 נפט' ב' דר"ח אדר... שרה בת שמשון
946 נפט' ב' דר"ח אדר... לאה בת שמואל זיינוויל
Lederman, l. 33
947 נפט' ח' אדר... שיינדעל בת משה

תרל"ה

839 נפט' ... ... אליעזר... בן ששים ושמונה שנים...

Zalcenszłajn ? l. 50 840 נפט' ערב ראש השנה... ישראל ב"ר משה

Grynbergowa, l. 23 841 נפט' ז' תשרי... רחל בת צבי

Hendlisz, l. 19 842 נפט' א' דחוה"מ סוכות... האברך יעקב יוסף ב"הרבני שמחה בונם

843 נפט' א' דחוה"מ סוכות... אלי' ניסן פנחס ב"ר יהודה הכהן

844 נפט' ... חשון... גאלדא בת משה כ"ץ

Landau 845 נפט' א' חשון... חיים משה ב"ר זאב וואלף לאנדא הלוי מטשענסטאכאווע

846 נפט' ו' חשון... שרה פערל בת שמואל הלוי

Winer, l. 50 847 נפט' ט"ז חשון... גאלדא לאה בת דוד

Lautenberg 848 נפט' י"ח חשון... ישראל ב"ר מאיר כ"ץ לאטנבערג

Wiązowski, l. 66 (14.XII.1874) 849 נפט' ... ... יעקב קאפעל וויאזאסקי

...מיגיע כפיו כל ימי חייו...

850 נפט' ב' כסלו... גיטל בת יצחק אייזיק

851 נפט' ו' כסלו... פרידא שמחה ב"ר יוסף

z Lasmanów Frydowa, l. 32 852 נפט' ט"ז כסלו... בראנא בת משה לאסמאן

Lewi 853 נפט' כ"ג כסלו... יוטא בת ר' בנימין לעווי (מגיד?) ק"ק באלוט

Leszczyńska, l. 61 854 נפט' כ"ד כסלו... תערצא בת משה יהודה

Zand l. 49 855 נפט' י"ד טבת... פ"נ הנגיד זאב בן הנגיד

יוסף זאנד... בתבל היה נכבד באושר מאד נעלה

Wolf Zand, gestorben d. 22 December 1874

im Alter von 49 Jahr

Ruhe seiner Asche.

856 נפט' ט"ו טבת... חוה בת יהודה שרגא

Joskowicz, l. 28 857 נפט' כ"ו טבת... אביגדור ב"ר יהודה ליבוש

858 נפט' ... שבט... טובא רבקה בת אליעזר ליפא

Salomon, l. 53 859 נפט' ו' שבט... אסתר מלכה בת אליעזר ליפמאן

860 נפט' ט' שבט... רבקה בת שמואל

861 נפט' י"א שבט... מאטל ב"ר שמחה מילידי ק"ק זלאטשוב

Drukier ? l. 70 862 נפט' י"ד שבט... יצחק שלמה ב"ר אליעזר

863 נפט' ט"ז שבט... ראובן זאב ב"ר שבתי

864 נפט' כ' שבט... יוטא בת שרגא

Rajbenbach, l. 32 865 נפט' כ"ג שבט... יצחק דוב ב"ר מרדכי

866 נפט' כ"ג שבט... רחל לאה בת יצחק... הזקנית....

Strykowski, l. 55 867 נפט' א' ד"ר אדר... ירוחם ב"ר פנחס מלוטאמירסק

Bajniszewicz, l. 51 868 נפט' ער"ח אדר ראשון... אפרים פישל ב"ר שמואל אפרים

Pilgrim, l. 70 869 נפט' ג' אדר ראשון... משה זאב ב"ר אברהם... זקן ושבע ימים

...בימיו נדבה רוחו ואמץ להכניס ילדי ישראל

בבריתו של אברהם אבינו...

וגם זה כבודו לאהוב לומדי תורה

870 נפט' ד' אדר ראשון... שרה ב"ד חיים פישל

871 נפט' ו' אדר ראשון... טשארנא זלאטא בת יעקב

Mordhejrowicz vel. Ajnebaum, l. 22

872 נפט' י"ט אדר ראשון... יצחק אייזיק ב"ר מרדכי

Berger, l. 50 873 נפט' כ"ג אדר ראשון... בן תשעים ושבע שנים... הרבני ש..מה בן
הרב מו"ה יעקב ז"ל ונכד של הרב הרבני
מו"ה ר"ר עוזר כ"ץ...

874 נפט' כ"ה אדר ראשון... הבתולה באשע בת... דוב

875 נפט' כ"ה אדר ראשון... דבורה בת משה

Rozenblum, l. 60 876 נפט' כ"ה אדר ראשון... יצחק אייזיק ב"ר מרדכי

Łenczycki, l. 60 877 נפט' כ"ו אדר ראשון... משה ב"ר ברוך... ק"ק לאסק

Działoszyńska, l. 60 878 נפט' ה' אדר שני... פרומעט בת... יצחק דין דק"ק פיעטרקוב

Tempelhof, l. 70 879 נפט' ה' אדר שני... אליעזר יצחק ב"ר אברהם

Połasznik, l. 90 880 נפט' ז' אדר שני... יהודה ליבוש ב"ר משה

Gutgold, l. 66 881 נפט' כ"א אדר שני... אביגדור זאב ב"ר ברוך

Horyn, l. 63 882 נפט' כ"א אדר שני... אלי' ב"ר צבי הירש

Laufer, l. 75 883 נפט' כ"ג אדר שני... משה דוד ב"ר יוסף

Landau, l. 38 884 נפט' כ"ד אדר שני... הגביר יוסף ב"ר אבא

...אהה אשר התגולל לילות וימים
בערש דוי וסבל יסורים קשים
אוה! ממחלתו וממכתו האנושה
זאת נגזר ממלך שלטון מפי הקדוש...

Joseph A. Landau
gest. am. 1 April 1875
in 38 Lebensjahre

Michałowicz ? l. 35 885 נפט' כ"ו אדר שני... יהודה ליב ב"ר מיכל ס"ג

Fuks, l. 54 886 נפט' ד' ניסן... הרבני החסיד המופלג בתורה אשר
רוח המקום נוחה הימנו ורוח הבריות נוחה הימנו
ישראל יהודה ב"ר משה דוד

887 נפט' ה' ניסן... שרה בת בנימין

888 נפט' ז' ניסן... קלמן ב"ר מנחם מענדל

889 נפט' ערב פסח.. מנחם מענדל ב"ר פנחס

890 נפט' ערב פסח... שמואל זיינוויל ב"ר ארי'

Hendlisz, l. 70 891 נפט' כ"ט אדר שני... שוכן... פה בקבר
לרדוף צדק אהב זה הגבר
מאסף נדבות לעני... באמונה
הוי מכיריו שאו קינה
עלי הרבני המופלג החסיד
מו"ה שלמה ב' הרב מו"ה
דוד זצל"ה אב"ד דק"ק פיאנטקי

892 נפט' י"ד ניסן... גיטל דבורה בת ר' זאב

893 נפט' ערב פסח... בתולה העלמה... מחלה בת ר' אברהם לינדענבערג מק"ק וואר שוי א

Lindberg, l. 18

894 נפט' ב' של פסח... פערל יוטא בת אפרים מזארקי

895 נפט' כ"ו ניסן... יצחק ב"ר יוסף סג"ל

896 נפט' כ"ז ניסן... הבחור אברהם משה ב"ר חנוך הענין

897 נפט' ב' אייר... הרבני המופלג מתתיהו בן נחום

783 נפט' ח' כסלו... יעקב ב'ר יצחק
784 נפט' י'ב כסלו... ישראל ב'ר משה מיכאל
785 נפט' ט'ו כסלו... יואל ב'ר צבי הירש
786 נפט' כ'ב כסלו... שמואל ב'ר אלי' סג'ל
787 נפט' כ'ב כסלו... שרה בת ישראל
788 נפט' ר'ח טבת... צבי הירש גאדל ב'ר יהודה יודל סג'ל
789 נפט' ו' טבת... ישראל יצחק ב'ר אברהם
790 נפט' י'ב טבת... חיה בת דוב הלוי
791 נפט' כ' טבת... מרדכי דוד ב'ר ישראל
792 נפט' כ'ז טבת... רוזא בת משה — Tobiasz, l. 70
793 נפט' ט' שבט... רייזל בת משה אליעזר הכהן — Izbicka, l. 70
794 פ'נ האשה הרכה בשנים — Rabinowicz, l. 33
הרבנית הצנועה והצדיקת עסקנית
במצוות מ' חי' פייגא זצל"ה
בת הרב הקדוש נר ישראל ע'ה פ'ה
כקש"ת מ' יעקב דוד שליט"א מאמשינאוו
בן הרב הקדוש ר'ש'כ'ב'ה'ג' נר ישראל
פ'ה ע'ה כ'ק'ש'ת מ' ישראל יצחק זצוק"ל
מוארקי מגזע יחוס רבינו בעל המחבר לבוש
795 נפט' י'א שבט... פעסא בת יהודא — Michałowicz, l. 40
796 נפט' כ'ג שבט... בראנע בת אלי' אר' צבי פרייס — Prajs
797 נפט' ה' אדר... הי"ולדת ...חוה אסתר ב'ר יצחק — Helman, l. 24
798 נפט' שושן פורים... חיים צבי ב'ר דוד — Bryn, l. 76
מל(מ)ד תינוקות תמימות בזעה שנים (!)
799 נפט' אסתר תענית... זלמן הירש ב'ר דוד הכהן — Hecht, l. 70
800 נפט' ט'ז אדר... אברהם יעקב ב'ר יצחק הלוי
801 נפט' ט'ז אדר... פרומעט בת מרדכי כ"ץ מקוזפיץ
802 נפט' ער'ח אדר... חיה לאה בת מרדכי — Żelichowska, l. 74
803 נפט' כ' אדר... מרים בת שלמה — Krajcman, l. 60
804 נפט' כ'ו אדר... רבקה בת הנגי' יצחק שטיינמאן מק'ק — z Sztajnmanów
טאמאשאוו אשת הנגיד ר' יקותיאל איש גאלעווסקי — Galewska, l. 37

B. P.
Regina z Szteinmanów
Konradowa Galewska
umarła d. 26 Adar 5634
15-go marca 1874.

805 נפט' כ"ח אדר... יצחק דוד בן נח — Wrzącki, l. 30
806 נפט' ר"ח ניסן... מלכה בת זלמן — Dawidowicz, l. 36
807 נפט' ד' ניסן... פריידא רבקה בת דוד בער — Herszkowicz, l. 43
808 נפט' א' של פסח... זאב ב'ר יצחק — Wajnberg, l. 62
809 נפט' א' דחוה"מ פסח... צבי חיים ב'ד דוב הלוי — Kuperman? l. 75
810 נפט' אחרון של פסח... הי"ולדת שרה דאבל בת פסח
811 נפט' כ"ה ניסן... שלמה ב'ר דוד — Wolf, l. 40

812 נפט' ר'ח אייר... גבריאל אבא ב'ר דוד הכהן — Engel, l. 38 (żona v. 819)
813 נפט' ד'ח אייר... ... יצחק שלמה
814 נפט' א' דר'ח אייר... המופלג החסיד חיים יואל ב'ר ברוך
חיים נצחיי' קנה בהתחברו' צדיקי' וחסידים...
בין חכמי' לן ובין חכמי' יצאה נשמתו...
815 נפט' ב' ד'ח אייר... הרבני אפדים פישל צבי ב'ר אלחנן — Hamburski, l. 50
816 נפט' ח' אייר... דינה פרומעט בת שמואל ישראל — Korn, l. 39
817 נפט' כ'א אייר... מחלה בת שואל — Epsztajn, l. 58
818 נפט' כ'ג אייר... דוד שלמה ב'ר אברהם — Rozenblum, l. 60
819 נפט' כ'ד אייר... שפרה ב'ר דוד — Engel, l. 37 (mąż v. 812)
820 נפט' א' דשבועות... בחור שמואל שמעלקי ב'ר יעקב אורבאך — Orbach
821 נפט' ט'ו סיון... זאב ב'ר צבי — Kaliński, l. 62
822 נפט' ט'ז סיון... דבקה בת אהרן — Sztarkman, l. 77
723 נפט' ב' דר'ח תמוז... נתן נטע פנחס ב'ר נחמי' דוד — Kryger, l. 23
824 נפט' ו' תמוז... האברך שמעון יהודה ליב — Berkman? l. 20
ב'ר ישראל יצחק
825 נפט' ד' אב... שרה רבקה בת יהודה — Szefner, l. 52
826 נפט' ז' אב... אסתר מלכה בת יוסף הכהן אשת ר' וואלף שימקעוויטש — Szymkiewicz, l. 45
827 נפט' ח' אב... אברהם ב'ר משה — Fajtlowicz, l. 86
828 נפט' ט'ו אב... שרה בת דוד — Rozenkranc, l. 62
829 נפט' ב' אלול... וויטל בת ר' יעקב
830 נפט' ג' אלול... ראכעל בת אהרן — Kalmanowicz, l. 66
831 נפט' ז' אלול... יעקב בן יצחק
832 נפט' י'א אלול... יוטא בת פנחס כ"ץ — Hamburska, l. 75
833 נפט' י'ג אלול... רבקה בת מאיר דיין מקרשעפיץ
834 נפט' י'ז אלול... הינדא בייליא בת אבדהם יעקב — Gerszon, l. 21
835 נפט' י'ט אלול... מרים בת יהודה — Zylberberg, l. 60
836 נפט' כ' אלול... נתן ב'ד יצחק אייזיק — Majeranc, l. 45
837 נפט' כ'ג אלול... יהודית בת עוזר
838 פ"נ — Kohn Judyta
האשה הצנועה
החשובה והמחכמת
הכשרה והצדיקת
שהלכה כל ימיה
בדרכי ישרה
ביתה לעניים פתחה
ולאביונים ידי' שלחה
ה"ה מרת יהודית
בת ר' עוזר בערגער
נפט' בשטו' ע"ש כ"ז אלול
תרל"ד

* * *

710 נפט' ה' אלול... פינקל בת ר' נפתלי הירצקא Wastendorf vel Frostendorf, l. 40
711 נפט' ה' אלול... ליבא בת ר' אליעזר סג"ל Calecka, l. 68
712 נפט' ו' אלול... יהודה ב"ר יצחק Szyldwach? l. 32 (v. 707)
713 נפט' ו' אלול... משה אהרן ב"ר שמואל Winer. l. 56
714 נפט' ט' אלול... גיטל דבורה בת ר' מאיר Mindelmilch, l. 50
715 נפט' י' אלול... דוד ב"ר חיים Bornsztajn, l. 56
716 נפט' י' אלול... חיים מאיר ב"ר ברוך Abramowicz, l. 26
717 נפט' י' אלול... ישראל יעקב ב"ר זאב הלוי Gerszt, l. 42
718 נפט' י' אלול... מרדכי... אפר'... Litewski, l. 19
719 נפט' י"א אלול... שרה מלכה בת ר' אביגדור Kirszman, l. 53
720 נפט' י"א אלול... הינדא גיטל בת ר' ארי' ליב Frajnd, l. 32
721 נפט' י"א אלול... הבחור החתן טובי' ב"ר אברהם
722 נפט' י"א אלול... ביילא נעמי בת ר' אליקים געציל Wajnberg, l. 22
723 נפט' י"א אלול... אברהם ב"ר אלעזר
724 נפט' י"א אלול... רחל בת ר' צבי Dawidowicz, l. 40
725 נפט' י"א אלול... אסתר בת ר' משה דוד הלוי Pelc, l. 34 żona
726 נפט' י"ב אלול... צבי מיכאל ב"ר יחיאל Pelc, l. 34 mąż
727 נפט' י"ג אלול... ליפטשע בת ר' שמעריל הלוי Harnowa, l. 60
728 נפט' י"ד אלול... אברהם ב"ר צבי יצחק Lejzerowicz, l. 70
מגיד דחברה תנ"ך פה לאדז
... ואברהם זקן בא בימים...
729 נפט' י"ד אלול... היולדת שרה מלכה בת ר' יואל הכהן Fidler, l. 20
730 נפט' ט"ו אלול... טעלצע בת ר' אברהם צבי הלוי Parzęczewska, l. 24
731 נפט' ט"ו אלול... אסתר בת אלחנן
732 נפט' ט"ו אלול... חיה פייגא בת ראובן... רכה בשנים...
733 נפט' ט"ז אלול... דוד אליעזר בהרא"ש הכין Horowicz, l. 47
734 נפט' ט"ז אלול... שלמה ברוך ב"ר מרדכי הכהן Kohn, l. 36
735 נפט' י"ז אלול... פייגה לאה בת מנחם מענדל Sieradzka vel Mularska, l. 38
736 נפט' י"ז אלול... העלם אברהם משה ב"ר איטשע גרויס Gros, l. 18
737 נפט' י"ח אלול... אלי' דוד ב"ר יחזקאל Horn, l. 60
...ובעת הנגף פתאם... עלה בסער
738 נפט' י"ט אלול... אברהם יהודא ב"ר זאב הלוי Feldman, l. 75
739 נפט' כ"א אלול... מאטיל ב"ד אלי' צבי
740 נפט' כ"ב אלול... פייגא בת אהרן Rotberg ? l. 40
741 נפט' כ"ד אלול... מרים בת יוסף Chenczyńska, l. 30
742 נפט' כ"ד אלול... חתן ד' פייבל ליב מלמד ב"ד דוד שלמה
743 נפט' כ"ה אלול... חנה דבורה בת ר' ישראל מרדכי Bergman, l. 22
744 נפט' כ"ה אלול... חיי' רחל בת ר' חיים יואל Winter, l. 35
745 נפט' כ"ח אלול... יצחק זייגוויל ב"ר משה אהרן

* * *

תרל"ד

746 נפט' ... ... הבחור ישראל יהודה ב"ר יצחק מלוטאמירסק
747 נפט' ... ... אביגדור ליב ב"ר משה אהרן... רך בשנים
748 נפט' בא' חג... אליעזר מאיר ב"ר דוד
...ארז באבו נקטף
בעת זעם כלו ימיו...
749 נפט' א' דחוה"מ ראדע בת צבי Bornsztajn ?? l. 37 (27.IX.1873)
750 נפט' ב' דראש השנה... הבחור בן י"ח... קלמן ב"ר צבי זאב Koch, l. 18
751 נפט' ב' דראש השנה... חיי' בת יצחק Winter? l. 35
752 נפט' צום גדליה... נערה בתולה... אסתר לאה ב"ר אנשיל דוב
753 נפט' ה' תשרי... שלמה ב"ר אהרן כ"ץ
754 נפט' ה' תשרי... רייזה בת בצלאל יהודה ליב Heber, l. 76
הלכה בלא בנים
755 נפט' ה' תשרי... שרגא פייבל ב"ד אפרים פישל
756 נפט' ו' תשרי... יעקב מרדכי ב"ר זאב שרגא פייביש Lewkowicz, l. 40
757 נפט' ז' תשרי... יצחק אייזיק ב"ר טובי'
758 נפט' יום הכפורים... ברכה בת ר' משה יעקב Gerszon, l. 40
759 נפט' י"ב תשרי... הבתולה אסתר בת יוסף יאסקי
760 נפט' י"ד תשרי... שלמה זלמן ב"ד שרגא Szleser, l. 75
761 נפט' ערב סוכות... דבורה בת יצחק D. Masza Mitler, l. 20
762 נפט' ערב סוכות... ליבער גלאטער Glater, l. 62
763 נפט' ערב סוכות... צפרה בת שמואל עזרא Szandobylska vel Lubelska l. 46
764 נפט' ב' סוכות... הבתולה... י"ח שנה... חנה בת יהודה
765 נפט' ג' סוכות... חנוך העניך ב"ר נתן Wigodzki, l. 19
בחור... חופתו לא ראה
766 נפט' ג' דחוה"מ סוכות... משה אברהם ב"ר ישראל Dobranicki? l. 37
767 נפט' שמחת תורה... משה ב"ד שלמה דור
768 נפט' כ"א תשרי... ביילא פייגא בת אברהם יוסף... רכה בשנים
769 נפט' כ"ב תשרי... דבורה רחל בת יעקב שלמה Horowicz? l. 49
770 נפט' כ"ד תשרי... מרדכי שמאי ב"ר מרדכי Lewkowicz, l. 40
771 נפט' ב' חשון... פייגל בת יקותיאל
772 נפט' ב' חשון... מנחם מענדל ב"ד ניסל
773 נפט' ג' חשון... אסתר מלכה בת אביגדור מאיר
774 נפט' ה' חשון... יאכעד בת שמואל Winer, l. 80
775 נפט' ז' חשון... מרדכי ב"ר אברהם
776 נפט' י"א חשון... חשובה ומפורסמת... לאה בת שמואל
777 נפט' ט"ז חשון... התו' והרבני היקר שמעלקא בן הרב
מו"ה יקותיאל זצללה"ה אב"ד דק"ק אסטראלענקע
778 נפט' י"ז חשון... רבקה בת ישראל
779 נפט' י"ח חשון... יצחק ב"ד משה
780 נפט' כ"ב חשון... הרבני מאיר ב"ר יהודה ליב
781 נפט' ר"ח כסלו... הרבנ' המופלג... אלעזר בהרב בנימין יהודה
782 נפט' ח' כסלו... משה יהודה ליב ב"ר אברהם

תרל"ג

648	נפט' ... ... אלמע (?) ברכה בת ר' שלום	Zelwer? l. 22 (12.XII.72)
649	נפט' ... ... פרומעט ב"ר צבי הירש סג"ל	
650	נפט' ער"ה... פרומעט בת ר' פרץ	
651	נפט' ער"ה... נעמי בת ר' גדליה כ"ץ	
652	נפט' ער"ה... ליבע בת ר' אברהם	
653	נפט' ה' תשרי... התורני אברהם ב"ר יהודא ליב	Bronowski, l. 75
654	נפט' א' סוכות... שמשון ב"ר יעקב	Feldman, l. 28
655	נפט' ג' דח"ה סוכות... רייזל בת ר' יעקב קאפעל	Ajzen, l. 28
656	נפט' ... חשון... פייגע בת ר' ישראל	
657	נפט' א' דר"ח חשון... הי ו ל ד ת חנה ביילא בת ר' יהושע יעקב כ"ץ	
658	נפט' ב' כסלו... דבורה בת ר' אפרים פישל	Warszawska, l. 22 Brzezińska, l. 31
659	נפט' ה' כסלו... הרבני המופל' החסיד י"א קלונימוס קלמן ב"ר אברהם	Rusak, l. 40
660	נפט' ז' כסלו... רחמה בת ר' ברוך	
661	נפט' י' כסלו... רחל לאה בת ר' יוסף	Winer, l. 52 Komorowska, l. 75
662	נפט' י' כסלו... ביילא רייזל בת ד' שלמה	
663	נפט' משמת משה פסקה עצה מהעיר ה"ה הרב הג' מ' משה בהנגי' מ' יואל זצ"ל ב' הגאון בעל חמדת שלמה זצוק"ל נפט' עש"ק י"ג (כסלו) ש' תרל"ג לפ"ק ולציון יאמר מצבת אבן זאת תהלל זה הגבר שמו ומעשיו נודעים בין החיים הלא את רק לציון את רק לעינים בן גדולים איה הוא ואנה הקבר הרבה עשות טוב זקן ונשוא פנים מתק שפתים ובהשכל — — — — יקר בעמו מאד ויחיד — — — וירא ד' בר לבב ושומר אמונים את נפשו השביע באמת ואמונה לבו ורוחו נאמנו את שו — — זה במותו עוד — — — — נמר צדיק הוא עוד יפדח כתמר ליל ויום תודת ד' למד ושמר אשר שמש בכתר רבנות י"ז שנה פה ק"ק לאדז	Lipszyc, l. 70
664	נפט' כ"א כסלו... יהודה זינדל ב"ר מנחם	Zyndel, l. 32?
665	נפט' כ"ג כסלו... רעכיל בת ר' ישעיה הכהן	Berlińska, l. 80
666	נפט' א' טבת... האברך — היוחסין... מאיר ב"ר גרשון	Gerszon, l. 19 mąż
667	נפט' א' טבת... רחל בת ר' משה	Gerszon, l. 20 żona
668	נפט' ו' טבת... חיי' רחל בת ר' יעקב סופר סת"ם	Torner, l. 32
669	נפט' כ"ה טבת... חיים פישל ב"ר אברהם סג"ל	Kolski, l. 25
670	נפט' ג' שבט... שואל ב"ר חיים	

671	נפט' ד' שבט... זעליג ב"ר מרדכי	Długowłoski, l. 35
672	נפט' ז' שבט... האשה החשובה המיוחסת מ' חיי' שיינדעל בת הרבני המופלג ר' יהודה ליבוש	Witelsohn, l. 52
673	נפט' י' שבט... איש זקן ונכבד גביר ושוע... פועל צדק יוסף ב"ר זאב זאנד	Zand, l. 76
674	נפט' י"ב שבט... שלמה זאלקינד אורבאך ב"ר שמואל	Orbach, l. 71
675	נפט' י"ט שבט... ישראל דוד ב"ר אברהם	Hahn, l. 49
676	נפט' פורים... יהודית בת ר' ארי' ליב	
677	נפט' פורים... אליקים געציל ב"ר מנחם זאב	
678	נפט' כ' אדר... משה ישראל ב"ר נתן	Nutkowicz, l. 85
679	נפט' ה' ניסן... הירש יעקב גרינבערג	Grynberg, l. 37
680	נפט' י"ג ניסן... יחיאל ב"ר אלעזר מקאזעניץ	Herszbaum, l. 50
681	נפט' י"ג ניסן... יוטע ראנע בת ר' יואל שרגא	Berliner, l. 32
682	נפט' י"ג ניסן... אברהם משה ב"ר יעקב	
683	נפט' ב' של פסח... טובי' יהודה ב"ר יצחק	Ritter, l. 33
684	נפט' כ"ג ניסן... אסתר ב"ר אלי'	Laufer, l. 95
685	נפט' כ"ז ניסן... נטע ב"ר אלימלך	Szmul N. Szychte, l. 38
686	נפט' ד' אייר... ירוחם ב"ר צבי... בית הטבילה בה"כ ובה"מ בעירך נעשה בחכמתך ובהשתדלתך כצבי רצת לעשות רצון בוראך	Herszsohn, l. 52
687	נפט' י' אייר... משה מרדכי ב"ר משה מרדכי (?)	Blachman, l. 42
688	נפט' ב' דשבועות... מרדכי ב"ר אליעזר	Bornsztajn, l. 64
689	נפט' י"ד סיון... רבקה בת ר' יוסף שלמה	Berlińska, l. 60
690	נפט' י"ט סיון... היגדא בת ר' יואל	Lajbowicz, l. 50
691	נפט' כ' סיון... שרה לאה בת ר' חיים צבי	Birenówna, l. 26
692	נפט' ב' תמוז... פעריל בת צבי הכהן	Kufelnicka, l. 103
693	נפט' י' תמוז... האברך שמעון יעקב ב"ר נפתלי...	
694	נפט' ט"ו אב... שרה בת ר' ישראל	Szladkowska, l. 33
695	נפט' כ' אב... יצחק יעקב ב"ר טובי' כ"ץ	Tobiasz, l. 66?
696	נפט' כ"א אב... יעקב ב"ר אברהם	Jedwabny, l. 55?
697	נפט' כ"ב אב... חנה בת ר' כתריאל	Brzezińska, l. 33
698	נפט' כ"ג אב... חיים דוב ב"ר שלום צבי	
699	נפט' כ"ה אב... הבתולה בלומא בת ר' מאיר שווייצער הלוי	Szwajcer.
700	נפט' כ"ה אב... שלמה בן שמשון	Liberman, l. 34
701	נפט' כ"ה אב... אסתר גיטל בת ר' זאב וואלף	Mornel, l. 25 mąż
702	נפט' כ"ו אב... פסח ב"ר פסח	Mornel, l. 24 żona
703	נפט' כ"ז אב... יהודה ב"ר צבי	Rozenblat, l. 26
704	נפט' ... אלול... מרדכי ב"ר יהודה	Litewski, l. 19
705	נפט' א' דר"ח אלול... מילקא בת ר' דוד	
706	נפט' א' דר"ח אלול... נעמי בת מנחם מענדל סג"ל	Liliensztern, l. 28
707	נפט' ז' אלול... אהרן ב"ר ברוך	Goldsztajn, l. 40
708	נפט' ד' אלול... יהושע הירש ב"ר יוסף	Orzełek, l. 66
709	נפט' ד' אלול... איש יקר מגדל ב"ר שבח הלוי	Szyldwach? l. 32 (v. 710)

578 נפט' ר'ח סיון... ביילא בת ר' מיכאל — Lipska, l. 46
579 נפט' ח' סיון... שמעון ב'ר זעליג — Przedborski, l. 57
580 נפט' ט'ו תמוז... מרים ב'ר אברהם — Frogel, l. 36
581 נפט' ו' תמוז שרה רבקה בת ר' יצחק — Silnicka, l. 50
582 נפט' י' תמוז... יטא דבורה בת ר' מרדכי — Markus, l. 64
583 נפט' ט'ז תמוז... אלעזר ב'ר יוסף — Krawecki, l. 87
584 נפט' ה' אב... „לייזער פון באלוט" — Finkelberg, l. 61
585 נפט' כ'ב אלול... שרה בת ר' חיים

* * *

תרל"ב

586 נפט' י'א תשרי... אליעזר ב'ר יעקב — Resler, l. 71
— למד תלמידיו בתם וישר
587 נפט' ערב יוה'כ... מלכה בת ר' צבי הירש — Bornszłajn, l. 89
588 נפט' ד' חוה'מ סוכות... געלא בת ר' יהודה — Gertruda Żuraw, l. 76
589 נפט' הושענא רבה... רעכל בת ר' משה יעקב... — Winter, l. 51
590 נפט' ו' חשון... אב בחכמה ורך בשנים... — Szenicki l. 19
הרבני המופלג ישראל אלטער ב'ר יהודה ליב
591 נפט' כ'ה חשון... דחל בת ר' משה — Odeska, ? l. 82
592 נפט' כ'ה חשון... דחל בת ר' מרדכי — Wiązowska ? l. 62
593 נפט' כ'א חשון... אסתר בת ר' מאיר
594 נפט' כ'ג חשון... יעקב קאפל ב'ר שמעון — Fryszman, l. 27
595 נפט' ג' כסלו... ליפמאן ב'ר יהודה ליב מטשענסטאכאווא
596 נפט' י'ג כסלו... אסתר בת ר' אליעזר ליפמאן — Jakubowicz, l. 57
597 נפט' י'ד כסלו... ישראל ב'ר דוד — Żarnowiecki, l. 72
598 נפט' י'ז כסלו... רויזה לאה ב'ר שמחה — Welner, l. 30
599 נפט' י'ז כסלו... האבר' המופלג זאב ב' הרב — Zysman Wolf ? l. 34
משה יעקב אבד'ק נעשיוו...
... והשאיר אשה וששה בנים
600 נפט' כ'ב כסלו... פעריל בת ר' אברהם — Brzezińska, l. 68
601 נפט' כ'ג כסלו... ישראל ב'ר צבי הירש
602 נפט' כ'ג כסלו... מלכה גיטל בת ר' יצחק מקאלשין — Rozenwalter, l. 51
603 נפט' ב' דחנוכה... היולדת... פעריל ב'ר אברהם — Mordchajewicz, l. 28
604 נפט' ג' חנוכה... דינה בת ר' יהודה
605 נפט' כ'ט כסלו... ישעיה' ב'ר יעקב — Likier, l. 38
606 נפט' זאת חנוכה... ארי' ליב ב'ר יוסף
607 נפט' י'ג טבת... יאכל[illegible]אכיל (?) ב'ר יוסף
608 נפט' כ'א טבת... ישראל ב'ר משה
609 נפט' ה' שבט... יום טוב ליפא ב'ר מתתי' — Wertheim, l. 52
... שלשלת היוחסין גזעו...
... כ"מה תוספות יום טוב...
610 נפט' ה' שבט... איטשע יצחק ב'ר ארי' ליב — Kaliński, l. 45

611 נפט' י'ב שבט... מאיר ב'ר אליעזר הכהן
612 נפט' כ'ד שבט... מינדעל בת ר' שמואל הכהן — Weber, l. 45
613 נפט' א' אדר א'... רייזל בת ר' מיכאל כ"ץ — Zalcman, l. 50
614 נפט' ה' אדר א'... אליהו בנימין ב'ר משולם — Jakubowicz, l. 38
615 נפט' ו' אדר א'... צבי הירש ב'ר משה — Józefowicz, l. 56
— — ידיו לעסוק במצוות השם מהרו
רץ כצבי לקנות ספרים פזרו
שמע תוכחה הטה און מה שידברו
בקהל עם מעשיו ושבחיו יספרו
נחת דבורו עם אנשים יפארו...
616 נפט' י'א אייר... האברך זאב וואלף ב'ר אהרן כ"ץ — Najhaus, l. 21
617 נפט' י'ג אדר... משע בת ר' דוד הלוי — Zylberszłajn, l. 34
618 נפט' י'ג אדר ראשון... באשע בת שלמה יצחק — Kuczyńska, l. 45
619 נפט' י'ח אדר ראשון... חיי' שרה בת ר' צבי הירש
620 נפט' ט'ז אדר שני... צירל בת ר' ראובן מקאנסטאנט' — Fernbach, l. 57
621 נפט' כ'ב אדר שני... רבקה בת ר' משה יעקב — Dobranicka, l. 46
622 נפט' ער'ח ניסן... שרה בת פנחס
623 נפט' א' דר'ח ניסן... זלמן ב'ר אברהם — Zalcberg, l. 29
624 נפט' ג' ניסן... יצחק דוד ב'ר יעקב מברי"ס דליטא פעטערזיל — Petersil-Pietruszka, l. 46
625 נפט' ו' ניסן... חנה שרה בת ד' יוסף יאסקי... דק"ק קעטש... — Wajland, l. 50
626 נפט' ר'ח ניסן... רחל בת ר' דוד — Kaplan, l. 26
627 נפט' כ'ז ניסן... יוזיף מנחם ב'ר אברהם אבא
628 נפט' ב' אייר... שיינדעל בת ר' מנחם מענדיל — Wolf, l. 70
629 נפט' ב' אייר... היולדת פייגא בת ר' אייזיק — Połasznik, l. 24
630 נפט' י'ד אייר... משה ב'ר ניסן
631 נפט' כ'ג אייר... יהודה ליב ב'ר משה — Sztajn ? l. 63
632 נפט' כ'ח אייר... יהודה ליב ב'ר שמואל — Sztajn ? l. 63
633 נפט' ער'ח סיון... צבי הירש ב'ר ישראל — Blankiet ? l. 38
634 נפט' ג' סיון... באשה בת ר' אברהם אבא — Apel, l. 33
635 נפט' ו' סיון... שלמה ב'ר שמחה — Kochański, l. 48
636 נפט' כ'א סיון... חי' בת ר' ארי'
637 נפט' כ'ב סיון... חנה פריידל בת ר' מאיר
638 נפט' י'ג תמוז... משה ב'ר יוסף — Jakubowicz, l. 28
639 נפט' ג' אב... גבריאל גראשק — Gruszka, l. 75
640 נפט' ט' אב... אברהם ב'ר דוד
641 נפט' י'ד אב... ישראל יעקב ב'ר חיים מנחם
642 נפט' י'ח אב... היולדת צערע בת ר' צבי — Głupczyńska, l. 37
643 נפט' ד' אלול... ישראל ב'ר דניאל זאב
644 נפט' ה' אלול... דבורה רעכיל בת ר' אברהם יצחק סג"ל מק"ק פרשעדבארז — Krauskopf, l. 27
645 נפט' י'ד אלול... דוב בער ב'ר ישראל — Tangrejzem, l. 40
646 נפט' כ'א אלול... שרה פרידא בת ר' ישי — Moszkowicz, l. 50
647 נפט' כ'ו אלול... הדס בת ר' חיים — Zajdensztat, l. 54

518 נפט' כ"ד טבת... שרה חי' ב"ר יצחק — Szymkiewicz, l. 38
519 נפט' כ"ה טבת... המופלג בתורה... זאב ב"ר שמואל הלוי — Dembiński, l. 61
520 נפט' כ"ט טבת... אברהם ב"ר שמואל... רך בשנים
היער רוהט מ' אברהם לאנדע — Lande
521 נפט' ד' שבט... הזקנה נעטיל בת ר' ארי' ליב — Wajsman? l. 70
522 נפט' ו' שבט... יהודה ליב ב"ר יעקב הכהן — Ludwik Kohn, l, 50
523 נפט' כ"ג שבט... משה צבי ב"ר חיים אייזיק — Fajerman, l. 44
524 נפט' ב' אדר (ראשון)... שמואל יוסף ב"ר מרדכי
525 נפט' י"ז אדר שני... משה ב"ר דוד — Rozenblatt, l. 31
526 נפט' י"ז אדר... ידידיה ליב ב"ר שמעון — Woźnicki, l. 52
527 נפט' י"ז אדר... ישראל ב"ר פנחס — Wajnberg, l. 64
528 נפט' כ"ה אדר... יוטל מלכה ב"ר (דוד?) — Sochaczewska, l. 33
529 נפט' ער"ח ניסן... דוד ליב ב"ר משה — Wyrobnicki, l. 24
530 נפט' ב' דחוה"מ פסח... מרדכי ב"ר יהודה ליב — Osiak, l. 55
531 נפט' ד' דחוה"מ פסח... דחל בת... אהרן — Fajtlowicz, l. 28
532 נפט' כ"ה אייר... מכלה בת ר' יעקב — Fajersztein, l. 41
533 נפט' ב' שבועות... שמעון ב"ר שמואל — Drajhorn, l. 66
534 נפט' ח' סיון... הרבני המופלג החסיד — Frumer, l. 19
מ' ישראל יצחק ב"מ יעקב יואב ז"ל ר,וי ווי!
...אמץ וחזק ללמוד תורת הש'
לעבודתו זרד בתפלה ותחנו'
535 נפט' י"ט סיון... האבר' המופל' אברהם אבא ב"מ — Przyskier (z Przysuchy?) l. 21
צבי יהודה נין ונכד של הרב המחבר מ' א' ז"ל
536 נפט' כ' סיון... משה ישראל ב"ר אהרן סג"ל — Klein, l. 64
537 נפט' כ"ב סיון... הינדא בת ר' אשר — Zysensztajn, l. 47
היא היתה נין ונכד
של אדמו"ר ורבי מ' אפרים מסטריקאוו
538 נפט' י"ג תמוז... אברהם ב"ר משה הכהן מוואדשא — Abr. Abe Kohn, l. 22
539 נפט' י"ג תמוז... בריינא מיכלה בת ר' מאיר סג"ל — Horowicz, l. 18
540 נפט' י"ג תמוז... הענעך ב"ר משה גאלדבערג — Goldberg, l. 56
541 נפט' ז' אלול... לאה רויזה בת ר' יהודה ליבוש

* * *

תרל"א

542 נפט' ... ט"ז ... אברהם אבא ב"ר יוסף — Joskowicz? l. 59
אשר הלך בתו' כל יום יום
לעורר אנשי חברה
תהלים כדי שיעמדו
באשמורת הבקר
לומר סליחות ותהלים
543 נפט' ב' דר"ה... יעקב ב"ר פנחס הלוי — Wagowski? l. 75
544 נפט' ו' תשרי... אסתר בת ר' שלמה הכהן — Potażnik, l. 24

545 נפט' ח' תשרי... מייגע מיילא בת ר' צבי — Maroko, l. 37
546 נפט' י"ב תשרי... יצחק איצק ב"ר יוסף — Grynszpan, l. 61
547 נפט' ד' דחוה"מ סוכות... יהונתן ב"ר יששכר
548 נפט' כ"ו חשון... חנה בת ר' שמואל פאזנער — Gerszt? l. 45
549 נפט' ח' כסלו... מרדכי שמואל ב"ר מאיר ניסן כ"ץ — Opolas, l. 51
550 נפט' ב' טבת... מירל בת ר' יהודא ליב — Awrońska, l. 19
551 נפט' ח' טבת... סימעלע בת ר' אברהם
552 נפט' ח' טבת... יוטא בת ר' זאב וואלף — Perelsztajn, l. 65
בלא בנים נעדרה
553 נפט' י' טבת... זקן ושבע ימי' צבי הירש ב"ר שבתי
554 נפט' י"ב טבת... רחל בת הרב המאוה"ג מ' יעקב שרגא — Engel z Horowiczów, l. 45 (vide 469)
הלוי ז"ל
555 נפט' ט"ו טבת... שמואל זיינוויל צבי ב"ר יצחק כ"ץ — Fajnzylber, l. 55
556 נפט' י"ח טבת... מרדכי ב"ר מיכאל כ"ץ — Helman, l. 69
557 נפט' כ"ג טבת... פעריל בת ר' יקותיאל החסיד המפורסם — Bach, l. 66
558 נפט' ב' שבט... היולדת מרים לאה ב'... מ' יודא — Tyszborowicz? l. 22
559 נפט' ד' שבט... מופלג... אברהם יצחק איטשע ב"ר — Brusłowski, l. 28
יעקב סופר ס' ת' מ'...
— — ידים לו בספרים לכתבם
— — ולא הניחו לסיימם...
560 נפט' י' שבט... האבדך אליעזר ב"ר אלכסנדר זיסקינד — Lando, l. 28
561 נפט' י"ב שבט... החתן משה ב"ר יעקב יוסף — Braun, l. 18
— שבועים קודם חופתו שבק חיים לכל חי
562 נפט' י"ז שבט... מיכלא דינה בת המנוח מ' צבי סג"ל ז"ל — Herszkowicz, l. 32
דיין דק' לוטומארסק
563 נפט' ... שבט... פעריל בת ר' אברהם — Baławie, l. 76 (14.II.1871)
564 נפט' כ"ג שבט... משה ב"ר דוד מסאוואלק — Blumental, l. 58
... עזב עיר מולדתו ונקבר פה
במקום נכונה...
565 נפט' ר"ח אדר... גאלדע... — Przewoźnik, l. 44
566 נפט' ... אדר... חיי' שרה בת ר' נחום — Gothelf? l. 64
567 נפט' שושן פורים... יודל ב"ר יוסף — Horosz, l. 28
568 נפט' כ' אדר... שיינע טילה בת ר' דוד נאטאנזאהן — Sabat z Natansohnów, l. 29
מווילקאמיר
569 נפט' כ"ז אדר... היולדת דאבריש ב"ר פנחס — Lipmanowicz, l. 30
570 נפט' כ"ג אדר... יעקב יוסף ב"ר משה — Mitler, l. 47
571 נפט' ר"ח ניסן... ליב ב"ר זאב וואלף כ"ץ — Najhaus, l. 76
572 נפט' ט' ניסן... יצחק בן מנחם — Buczyński, l. 48
573 נפט' ב' של פסח... בייליא בת ר' צבי הכהן — Kin? l. 36
574 נפט' א' דחוה"מ פסח... יצחק אשר אייזק ב' הג'
הצדיק המפורסם מ' יהודה צבי זצלל"ה
575 נפט' כ"ד ניסן... פרומעט בת ר' צבי הירש — Grynberg, l. 42
576 נפט' ד' אייר... יעקב משה ב"ר גבריאל הכהן — Gruszka, l. 28
577 נפט' י"ב אייר... נטע ב"ר צפניה סג"ל

תרכ״ט

451 נפט׳ ... ... טויבא... ב׳מ לייזר
452 נפט׳ ... ... ראדיז... יחיאל איכל
453 נפט׳ בעי׳כ... יהודא מנחם ב׳ר יעקב
454 נפט׳ ערב סוכות... בלומא אשת מ׳ גדליה הלוי ש׳ץ ונאמן מקלעטשאוא
Horowicz, l. 80
455 נפט׳ כ׳ה תשרי... זעלדא דאבריש בת ר׳ נחמן Gotheil? l. 75
456 נפט׳ ... חשון... גיטל ב׳ר דוד
457 נפט׳ ר׳ח חשון... מאיר ב׳ר יעקב Bruski, l. 68
458 נפט׳ ב׳ חשון... פרימט בת ר׳ אהרן
459 נפט׳ כ׳ה חשון... חנה בת ר׳ דוד
460 נפט׳ ... כסלו... שיינדל בת... מ׳ אברהם
461 נפט׳ ב׳ כסלו... ליבא בת ר׳ יהודא ליבוש L. Margula Kwal, l. 18 (z Kleinów)
462 נפט׳ י׳ח כסלו... שמעון ב׳ר יהודא
463 נפט׳ כ׳א כסלו... שרה רבקה בת ר׳ יעקב מלאמזע Finkelsztajn? l. 54
464 נפט׳ כ׳ז כסלו... בינה בת ר׳ דוד Perlmuter z Przedborskich, l. 32
465 נפט׳ ג׳ דחנוכה... רחל בת ר׳ אלחנן Woźnicka z Hochmanów, l. 42
466 נפט׳ ח׳ טבת... נטע ב׳ר צבי הירש סג׳ל
467 נפט׳ י׳ד טבת... רייזל בת הרב המאוה׳ג מו׳ה חיים ז׳ל Zajdensztat, l, 70
468 נפט׳ ט׳ו טבת... ישראל יואב ב׳ר משה
469 נפט׳ ט׳ז טבת... נחום גדליה ב׳ר בועז Jakubowicz, l. 24
470 נפט׳ כ׳ב טבת... המופלג בתורה ובחסידות מו׳ה Zajdel, l. 41
מאשקע ב׳ר צבי ב׳הרב הרבני מו׳ה צבי זלל׳ה
בן גדולים נקטף בחצי ימיו ושנותיו קץ גלות לפ׳ק
471 נפט׳ כ׳ז טבת... הרבנית הצנועה והחסידה מגזע ישר Horowicz, l. 66
גיטל בת הרבני מ׳ דוד זצל׳ה
472 נפט׳ ט׳ שבט... משה אברהם ב׳ר אשר זעליג Kaliński, l. 66
מעמל ידיו המציא טרף לביתו
473 נפט׳ י׳ח שבט... שמואל יצחק ב׳ר שלמה Lewanda, l. 66
אשר נדב לב׳המד דפה
ג׳ מאות ר׳כ חון נדבות אחרות
474 נפט׳ כ׳א שבט... הדבני המופלג ...שמעון ב׳ד משולם וויילאנד Wajland, l. 72
475 נפט׳ כ׳ז שבט... געגעדעל בת ר׳ אלכסנדר זיסקינד Haberman, l. 60
476 נפט׳ ט׳ אדר... חנה בת ר׳ יוסף
477 נפט׳ ט׳ אדר... יוטא בת ד׳ אייזיק
478 נפט׳ י׳ד אדר... Lipman Berliński? l. 82
479 נפט׳ י׳ט אדר... יוסף ב׳ר שלמה... דך בשנים
480 נפט׳ כ׳א אדר... אלחנן יעקב ב׳ד אברהם
481 נפט׳ כ׳א אדר... שמואל ב׳ר אלחנן Hofman, l. 47, fabrykant szpilek
482 נפט׳ כ׳ג אדר... מופלג בתורה משה יהודה ב׳ החריף Tempelbaum, l. 72
מו׳ה מאיר נכד הגאון מ׳ ירמיה זצ׳ל
אב׳ד דק׳ק מארמקיסבלארץ (?)
483 נפט׳ ער׳ח ניסן... הבתולה יוטא בת ד׳ יעקב אפרים

484 נפט׳ א׳ חוה׳מ פסח... מלכה חנה בת ר׳ מאיר Krawiecka, l. 32
485 נפט׳ (ר׳ח) אייר... מלכה בת ר׳ צבי יהודה Szydłowska, l. 58
486 נפט׳ ר׳ח אייר... אברהם יעקב ב׳ר מנשה
487 נפט׳ ב׳ אייר... צדוק ב׳ר ישראל הכהן Izraelowicz vel Głupczyński, l. 72
488 נפט׳ כ׳ז אייר... גאלדא יענטא בת ר׳ יוסף הלוי
489 נפט׳ ... סיון... החתן המופלג ...מאיר ב׳ר שמואל
490 נפט׳ ... סיון.... רבקה לאה בת ר׳ ליבוש אשת ר׳ צבי הירש
491 נפט׳ ג׳ סיון... שרה בת ר׳ דניאל, אשת ר׳ אביגדור קאכאנסקי Kochańska
492 נפט׳ כ׳ד סיון... חסיד מפורסם... צדיק חסיד ופרוש Perec, l. 39
יוסף דוב ב׳ר בנימין ביניש
493 נפט׳ כ׳ב תמוז... משה יוסף ב׳ר אלי׳ Lewkowicz? l. 56
494 נפט׳ ו׳ אב... שלום ב׳ר דוד מפאדעמבין Dawid Sz. Braun? l. 55
zmarł na cholerę
495 נפט׳ י׳ח אב... פייגע בת ר׳ אליעזר ברוך Wajnberg, l. 28
496 נפט׳ י׳ט אב... הינדא בת ר׳ צבי הירש
497 נפט׳ י׳ט אב... מלכה בת ר׳ שמעון Rozencwejg, l. 62
498 נפט׳ כ׳ה אב... חיים יהודה ליב ב׳ר שרגא Zajdensztat, l. 32
499 נפט׳ ... אלול... הונה (?) בילה... בת מ׳... כ׳ץ
500 נפט׳ ט׳ו אלול... מיכאל ב׳ר שמעון... Czośniak, l. 60
501 נפט׳ כ׳ אלול... רבקה בת ר׳ יוסף Pinczewska, l. 38
502 נפט׳ כ׳ו אלול... מינקע ראנע בת ר׳ יהודה ליב כ׳ץ Sochaczewska, l. 48

* * *

תר״ל

503 נפט׳ ... ... אלי׳ ב׳ר יעקב הכהן Katz? l. 49 (29.II.1870)
504 נפט׳ כ׳ג... פייטשע בת ר׳ שמואל... מק׳ק פילץ
505 נפט׳ ... ... קיילע בת ר׳ יהודה Szeradzka? l. 52 (11.IX.1870)
506 נפט׳ ג׳ תשרי... יהודה ליבוש ב׳ר שלמה זלמן
507 נפט׳ ז׳ תשרי... הרבני המופלג... צדוק ב׳ר ארי׳ ליב Hendlisz, l. 74
508 נפט׳ י׳א חשון... רייזא יוטא בת ר׳ אהרן Michałowska
509 נפט׳ כ׳ב חשון... היולדת פייגע בת ר׳ מאנה (?) נתן Tenenbaum? l. 55
510 נפט׳ כ׳ד חשון... אהרן ב׳ר שלמה
511 נפט׳ כ׳ד תשרי... חנה בת ר׳ משה יהודה Katz, l. 70
512 ח׳ כסלו... רבקה רויזע בת ר׳ שלום Kopel, l. 52
513 נפט׳ י׳ כסלו... שפרה בת ר׳ משה ארי׳ ליב Lubochińska, l. 71
514 נפט׳ י׳ג כסלו... שמואל צבי ב׳ר אליהו Działowski, l. 55
515 נפט׳ כ׳ט כסלו... ותמת רחל לאה אשת הרב הג׳ Auerbachowa
מו׳ה יצחק איצק אב׳ד דק׳ק לינטשיץ זצ׳ל
בעל המח׳ ספר „דברי חיים״
516 נפט׳ ח׳ טבת... האבדך היקר הנגיד Goldstein, l. 28
ר׳ יעקב ב׳ר הלל גאלדשטיין
517 נפט׳ י׳ז טבת... יעקב יהודה ליב ב׳ר אליעזר חיים Cederbaum, l. 32

380 נפט' כ'א טבת... שרה בת ר' אברהם

381 נפט' כ'ז טבת... זאב ב'ר יעקב — Sochaczewski, l. 55

382 נפט' ר'ח שבט... יהודא ב'ר שמואל — Sender, l. 50

383 נפט' כ'ד שבט... אפרים פישעל ב'ר משה יוסף

384 נפט' ז' שבט... האברך המופלג זאב ב'ר שמואל מנחם

385 נפט' כ'א שבט... שלמה זלמן ב'ר מנחם מאנעלע

386 נפט' י'ד אדר ראשון... הרבני המופלג החסיד המפורסם מו'ה זאב וואלף ב'ר בייניש כ'ץ — Katz, l. 65

387 נפט' פורים... חי' שרה פרענקעל בת הגביר מו'ה שמשון מיכאל — Frenkel

388 נפט' ח'י אדר ראשון... אברהם מנחם ב'ר ברוך — Fidler, l. 51

389 נפט' כ'א אדר ראשון... אסתר בת ר' שמואל — Mordkajewicz, l. 42

390 נפט' ר'ח ניסן... אהרן צבי ב'ר שמואל — Rajchblatt, l. 48

391 נפט' ר'ח ניסן... חנה צלווה בת ר' שמואל — Kochańska, l. 36

392 נפט' שביעי של פסח... דוד ב'ר שלמה זלמן

393 נפט' ער'ח אייר... זאב ב'ר ארי' — Goldsztejn, l. 36

394 נפט' ער'ח אייר... רבקה לאה בת ר' הירש — Blumsztejn, l. 65

395 נפט' ער'ח אייר... חנה בת ר' יהודה ליב

396 נפט' ד' סיון... משה יחיאל ב'ר יוסף

397 נפט' כ'ג סיון... אסתר בת ד' אברהם — Lande, l. 91

398 נפט' כ'ד סיון... אליעזר צבי ב'ר יהודה

399 נפט' י'ב תמוז... הרבני המופלג יצחק יעקב בהמנוח מו'ה אביגדור... עתו וזמנו לא מש מתורתו קולו נשמע תמיד למצוה... — Kochański, l. 52

400 נפט' ער'ח אב... שיינדיל בת יצחק אייזיק — Bornsztajn, l. 43

401 נפט' ה' אב... האברך הרבני יעקב יואב ב'ר אלחנן

402 נפט' כ'א אלול... פרייד'ל בת ר' יואל איטשיל... בת כ'ג מתה

403 נפט' כ'א אלול... מינדל בת ר' צבי הירש כ'ץ

404 נפט' כ'ה אלול... יהודה ארי' ב'ר משה — Kutner, l. 70
דורש התורה... ראש החבורה...
לילה ויום' הגה בתור' ה' התמימה

405 נפט' כ'ה אלול... חנה בת ר' שמואל

406 נפט' כ'ו אלול... האברך יוסף דוד ב'ר אברהם — Goldwaser, l. 23

407 נפט' כ'ו אלול... הבתולה... ענענגדעל בלומה בת ר' משה מק'ק שטעקאצין

408 נפט' כ'ז אלול... נוחה בת ר' שלמה זלמן

409 נפט' כ'ט אלול... דבורה ביילא בת ר' אברהם — Wajland, l. 39
אשת ר' שמואל חנוך וויילאנד

* * *

תרכ"ח

410 נפט' א' תשרי... צירל בת הרב המנוח ד' ישראל — Turkiewicz, l. 45

411 נפט' ד' תשרי... הענע בת ר' מאיר הכהן — Zalcberg, l. 26

412 נפט' ד' תשרי... חנה בת ד' יצחק — Wrzącka, l. 63

413 נפט' ד' תשרי... גיטל בת ר' יהודה

414 נפט' ו' תשרי... שלמה מלמד ב'ר אליעזר הקדוש — Rotsztajn, l. 67

415 נפט' ט' תשרי... יצחק ב'ר ישעיה

416 נפט' ע' יו'כ... שיינדעל בת ד' שאול — Orbach, l. 26

417 נפט' ע' סוכות... משה דוד ב'ר יחיאל אלעזר — Lewkowicz

418 נפט' א' סוכות... משה יוסף ב'ר פנחס — Klaperzak, l. 50

419 נפט' א' דחוה'מ סוכות... שלמה ב'ר ליבער — Glater, l. 25

420 נפט' שמחת תורה... גדליה ב'ר צבי — Pącz, l. 56

421 נפט' כ'ד תשרי... חענטשע בת ר' שבח

422 נפט' כ'ח תשרי... הבתולה לאה דינה בת ר' יצחק

423 נפט' ט'ז טבת... רבקה בת ר' יהודא ליב כץ

424 נפט' כ'ב טבת... תמרל בת ר' אלי' שמעיה — Berger, l. 36

425 נפט' כ'ו טבת... הענא בת ר' דוד הכהן — Zajbert? l. 50

426 נפט' ד' כסלו... שמואל ב'ר שמעון — Drajhorn, l. 30

427 נפט' י'א כסלו... הבתולה הכלה דבורה בת ר' יהודה ליב כ'ץ

428 נפט' ט'ז שבט... אברהם ישעיה ב'ר יוסף — Wajntraub? l. 60

429 נפט' ח' אדר... רבקה בת ר' עוזר

430 נפט' ז' אדר... חנה בת ר' משה כ'ץ — Sygał, l. 29

431 נפט' ט' אדר... גאלא בת ד' יחיאל בידיש, הרכה בשנים

432 נפט' ו' ניסן... בילא בת ר' יוסף — Piotrkowska, l. 42

433 נפט' ח' ניסן... העלמה גיטל בת ר' זאב וואלף כ'ץ
יפה בבנות רכה וענוגה
עת היות לאיש שנותי'
נקצרה...

434 נפט' י'ג ניסן... פייגא ליפטשא בת ר' שרגא פייביל — Gros, l. 66

435 נפט' ערב פסח... פייגע בת ר' משה כ'ץ סטריקאווסקא — Strykowska, l. 42

436 נפט' א' של פסח... רחל בת ר' דוד — Szmulowicz, l. 76

437 נפט' א' דחוה'מ פסח... לייזר ב'ר צבי הירש — Winer, l. 44

438 נפט' כ'ג ניסן... שמעון ב'ר יוסף

439 נפט' כ'ח ניסן... יצחק — — — Rittterband, l. 97

440 נפט' כ'ו למב'... יהודית בת ד' שמואל יעקב — Ekształn, l. 31

441 נפט' ט'ו אייר... יעקב ב'ר צבי יהודה — Gutsztadt, l. 56

442 נפט' ר'ח סיון... דוב בעריל ב'ר ישעיה — Grinwald, l. 24

443 נפט' ג' סיון... ליבא רחל בת ר' יהודא ליב — Awrońska, l. 18

444 נפט' כ' סיון... שרגא פייביל... — Przedborski, l. 64

445 נפט' ב' תמוז... שיינא רייזל בת המנוח מ' שרגא — Rawnicka z Przedborskich (vide w. 442) l. 22

446 נפט' י'ז תמוז... פנחס אהרן ב'ר יהודה ליב סג'ל — Rusak, l. 82

447 נפט' י'ב אב... הבחור מן י'ז שנה אברהם בן מ'... כ'ץ

448 נפט' כ'ה אב... דבורה — Lautenberg z Krzeków, l. 70

449 נפט' ב' אלול... נתן נטע ב'ר גדליה אליעזר

450 נפט' כ'ו אלול... משה ב'ד שלמה מנחם

328 נפט' י"א תמוז... אליעזר ב"ר דוב — Sejbert, l. 50
329 נפט' כ"א אב... רייזל בת ר' דוד — Handelsman, l. 86
330 נפט' כ"ח אב... האשה הנגידה הצנועה והחסודה
הישישה הנכבדה בעלת מדות טובות
מרת אסתר יאכט האנדעלסמאן

* * *

תרכ"ו

331 נפט' ... ... פערל בת...
332 נפט' ערב ד"ה... זעלדא בת ר' שלמה זלמן
333 נפט' יום ה'כ... גאלדא בת ר' יחיאל איכל — Rotensztajn, l. 52
334 נפט' א' חוה'מ סוכות... יואל ב"ר אברהם
335 נפט' שמחת תורה... משה ב"ר צבי הלוי
336 פה
מתחת גוית רופא אמן שוכבת — Tugendhold, l. 48 lekarz
(לכל) דורשיו המציא מזור ותרופה
— — — נפש נדכה ונענה הסיר עצבת
דבריו מרפא לנפש אמרתו צרופה
הרופא הנעלה איש יקר דוח ה"ה
מו"ה שמואל ב' מו"ה ישעיה זצ"ל נפ'
ונקב' בר"ח מרחשון תרכ"ו

היער רוהט דאקטאר זאמועל
טוגענדהאלד געבארען אם 11
יאנואר 1817 געשטארבען 1866
פריעדע זיינער אשע

337 נפט' ה' חשון... חי' שרה בת ר' מרדכי
338 נפט' ו' חשון... משה דוד ב"ר אהרן מווילנא — Ermans? l. 45
339 נפט' ט"ו חשון... צבי ב"ר אלי'
340 נפט' כ"ט טבת... דויזא בת ר' מרדכי — Appel, l. 23
341 נפט' י"ג שבט... רבקה בת ר' שמעון הלוי מפילאוו — Krongold, l. 25
342 נפט' ט"ו שבט... צבי הירש ב"ר אודי
343 נפט' כ"ו אדר... חנה בת ר' צבי הירש — Frajlich, l. 82
344 נפט' י"ג אדר... אלי' ב"ר אליעזר ליפמאן כ"ץ
345 נפט' י"ד אדר... מרדכי ב"ר צבי הלוי
מעמל ידיו המציא טרף לביתו
346 נפט' ב' ניסן... ישעיה אהרן ב"ר זאב יהודה — Zilberszatz? l. 32
347 נפט' ר"ח אייר... הבתולה געלא בת ר' דוד כ"ץ — Lubelska, l. 18
348 נפט' כ"ד אייר... הבתולה בריינדל בת הנגיד — Zand, l. 17
מו"ה זאב וואלף זאנד... בת י"ז שנה
349 נפט' כ"ד סיון... יוסף ב"ר משה
350 נפט' כ"ח סיון... זיסא שדה ב"ר ישראל זאב

351 נפט' ער"ח תמוז... טאבע בת ר' זישא סג"ל — Pokrzywa, l. 41, z Fuksów
352 נפט' ב' תמוז... חי' שרה ב"ר חיים ליב — Zarzewska, l. 32
353 נפט' ה' תמוז... רעלע בת ר' שלמה דוד — Blachman, l. 38
354 נפט' ט' תמוז... מיגיע כפו נהנה וקבע עתים לתורה — Gutgold, l. 43
מו"ה אברהם ב"ר אביגדור זאב
נכד הרב מלאוויטש מו"ה יוסף דוב זצ"ל
המיוחס עד התנא ר' יוחנן הסנדלר
ועד דוד המלך ע"ה
355 נפט' י"ז תמוז... זלמן ב"ר ליב
356 נפט' ט"ו אב... דוד ב"ר מרדכי
357 נפט' ח' אב... רעכיל פערל בת ר' מאיר — Żołnierska, l. 32
358 נפט' ב' דר"ח אלול... רוזע בת ר' אברהם — Ejzenbaum, l. 85
359 נפט' ב' אלול... הרבני המופלג בתורה — Zysman, l. 42
ישראל דוד ב"ר אברהם ז"ל מלאסק

* * *

תרכ"ז

360 נפט' ... ... חנה בת הסופר מ' עוזר
361 נפט' ... ... גאלדא רחל בת ר' יצחק
362 נפט' ו' תשרי... הרבני מ' זאב צבי ב"ר יעקב מק"ק יאנעוו
נפט' פה בש"ק... בחזירתו מלכסנדר — Geceles? l. 20
363 נפט' ז' תשרי... רחל שיינדל בת ר' זאב — Geceles, l. 23 (żona i mąż, v. 362)
364 נפט' ז' תשרי... קאזע בת ר' יחיאל
365 נפט' יום הכפורים... שלמה זלמן ב"ר דניאל — Z. Odeski, l. 76
מנהג בחברה הקדושה בתמימו'
366 נפט' הושענא רבה... חוה בת המופל' החסיד ר' יצחק — Cederbaumowa, l. 29
367 נפט' הושענא רבה... רך בשנים מ' אברהם ב"ר צבי הירש
368 נפט' ער"ח חשון... נחמי' ב"ר זיינוויל
369 נפט' ד' חשון... שרה בת ר' דוד בער — Izraelowicz, ? l. 70
370 נפט' ה' חשון... יהודית בת ר' יוסף
371 נפט' ו' חשון... הבחור החשוב אלעזר חיים נכד הגדול בתורה
ובמעשי' טובי' מו"ה משה ראבינאוויץ ונכ' מו"ה
שמחה כהנא א'ב דק'ק בלאד
372 נפט' י"ד חשון... אסתר בת ר' שמואל
373 נפט' ט"ו חשון... יעקב זאב ב"ר שרגא
374 נפט' י"ז חשון... יוסף דוב נכד הרב מלאוויטץ
המיוח' עד יוחנן הסנדלר ועד דוד המלך
375 נפט' ז' כסלו... יצחק יהודה ב"ר חנוך — Lajbowicz, ? l. 22
376 נפט' ח' כסלו... שרה בת ר' יעקב אהרן
377 נפט' ט' כסלו... חיה רחל ב"ר אברהם — Tyberg, l. 53
378 נפט' ט"ו כסלו... גד ב"ר יעקב
379 נפט' ח' טבת... היולדת מ' זעלדא בת ר' זלמן — Sztejn, l. 38

260 נפט' ז' שבט... פרייד'ל בת ר' משה — Lubińska, l. 22
261 נפט' ער"ח ניסן... רבקה בת מו"ה יהודא ל"ב הל"ו — Wajland, l. 72
262 נפט' ז' אייר... אל"יעזר ב"ר דוד הל"ו
263 נפט' י"ב סיון... דוד ב"ר יצחק ארי' — Strykowski, l. 22 fabrykant octu
264 נפט' כ"ב סיון... יוטה זיידענמאן — Zajdenman, l. 56
265 נפט' כ"ו סיון... מאט'ל ב"ר מרדכי מווארשא — Czujny, l. 42
266 נפט' ה' תמוז... יוסף מאיר ב"ר שא"ל
267 נפט' ח' אל"ל... יהודא ב"ר שמעון
268 נפט' ט"ו אל"ל... טובי' ב"ר אברהם — Gros, l. 66
269 נפט' כ"ו אל"ל... החסיד דוב בעריל ב"ר יצחק

* * *

תרכ"ג

270 נפט' ... ... יהודית בת ר' יעקב — Lankwus,? l. 23
271 נפט' יוה"כ... פרייד'ל בת ד' שלמה
272 נפט' י"א תשרי... נעמי בת ר' יצחק ז"ל מפיל"טש — Szuman, l. 60
273 נפט' י"ב תשרי... אברך יקר ורך בשנים... ר' ישרא"ל יצחק ב"ר דניא"ל מאיר הכהן
274 נפט' ב' דחוה"מ סוכות... הבחור החתן יהודה ל"ב ב"ר יחיא"ל
275 נפט' ב' כסל"ו... שמרי' שמעריל ב"ר גרשון יהודה
276 נפט' כ"ד כסל"ו... ראשע בת ר' צבי — Grosberg, l. 40
277 נפט' כ"ה כסל"ו... דבורה מרים בת ר' צבי — Frenkel, l. 50
...סבל"ה יסורים רבים...
278 נפט' י"ז טבת... שרה בת ר' יצחק — Sznajder, l. 65
279 נפט' כ' טבת... הבתול"ה חיי' רח"ל בת יצחק — Gotthelf, l. 18
280 נפט' כ"ב טבת... ברריינדע"ל בת ר' זאב הכהן — Kalińska, l. 52
281 נפט' כ"ד טבת... אסתר בת ר' אברהם
282 נפט' כ"ז טבת... גא"ע אשת הגגיד הגביר מו"ה שמוא"ל לאנדע — Amalia Lande, l. 42
בת הגביר המנוח מו"ה שמוא"ל גבריא"ל קעמפנער
מק"ק קאל"יש
283 נפט' י"ט אדר... בל"ימא בת ר' זיינב"ל — Gerber, l. 35
284 נפט' א' דחוה"מ פסח... פייגע בת ר' שמעון הכהן — Całe? l. 36

* * *

תרכ"ד

285 נפט' ... ... ל"אה בת ד' נפת"לי שמעון... ממשפחה מיוחסת... בת טובים...
286 נפט' א' דר"ה... פרייד'א בת ר' צבי — Grynszpan, l. 35
287 נפט' ח' תשרי... שמוא"ל זאב ב"ר יעקב סג"ל
288 נפט' ב' דחוה"מ סוכות... אל"י' ב"ר אברהם
289 נפט' א' דר"ח טבת... משה ב"ר נפת"לי הירצקי מק"ק פרשעדבארז
290 נפט' ז' טבת... צפרה ב"ד יהודה ל"ב — Hochman, l. 70
291 נפט' י"ז טבת... ר' יהודה ב"ד אברהם

292 נפט' ה' שבט... רבקה ב"ר יצחק
293 נפט' ה' אדר ראשון... שרה הענדי'ל בת ר' עוזר
294 נפט' י"א אדר ראשון... שרה הענדי'ל בת ר' שלמה זאל"קינד — Berger, l. 80
295 נפט' ג' ניסן... ...
296 נפט' עדב פסח... אסתר בת ר' גיטמאן — Wajnberg, l. 40
297 נפט' כ"ד ניסן... ...
298 נפט' ג' אייר... אייזיק יצחק ב"ר זינדי'ל — Karłowski, l. 85
299 נפט' י"ג סיון... הענא בת ר' מרדכי — Działoszyńska, l. 30
300 נפט' י"ז אב... הבחור חיים ב"ר ישרא"ל — Bendet, l. 21
301 נפט' ג' תמוז... שמוא"ל זיינוויל ב"ד אברהם
302 נפט' ה' אל"ל... האברך המופל"ג... יצחק ב"ד מאיר מק"ק דאכאוויטץ — Kligman, l. 36

* * *

תרכ"ה

303 נפט' ... ... אשה... בת כ"ה שנים... י"ז ... רכה
304 נפט' ה' תשרי... שמחה ב"ר יצחק
בחצי ימיו עזב תב"ל נפשו הי' בגופו הוב"ל לעיר המעטירה
305 נפט' ו' תשרי... משה ב"ר חמיא
306 נפט' ט' תשרי... יוא"ל שרגא ב"ר פנחס — Brzeziński, l. 59
307 נפט' א' דסוכות... שרה רווא בת ר' יוסף
308 נפט' ר"ח חשון... מנחם עוזר ב"ר חיים
309 נפט' ד' חשון... אפרים פישל ב"ר אברהם אבא — Rozenszłajn, l. 52
310 נפט' כ"א חשון... רבקה בת ר' יהודא
311 נפט' י"א טבת... יוטא בת ר' יונה
312 נפט' ג' שבט... הבחור החשוב אברהם בן הנגיד מו"ה — Pański, l. 18
צבי הירש נ"י פאנסקי... בן שמנה עשרה
313 נפט' י' שבט... דוד בערל ב"ר משה
314 נפט' י"א שבט... פרייד'א פריידל בת מו"ה זאב וואל"ף — Bornszłajn, l. 56
315 נפט' ט"ו בשבט... מיכא"ל ב"ר משה
316 נפט' ט"ו בשבט... יוטע בת ר' ישרא"ל — Wiączyńska ? l. 73
317 נפט' כ"ג בשבט... פייגע בת ר' יעקב
318 נפט' י"א אדר... דוב בער ארי (?) בן אהרן מק"ק ל"יסקאווא
319 נפט' ט"ו אדר... יעקב ב"ר אברהם כ"ץ
320 נפט' ט"ז אדר... הרבני המופל"ג החסיד בנימין פנחס
ב"ר מאיר ל"ונשיצעד נ"י דיין בק"ק קעמפנא
321 נפט' ח' ניסן... נעמי בת ר' נפת"לי הירצקי
322 נפט' י' אייד... הבחור בנימין מאיר ב"ר שרגא
323 נפט' כ' אייר... יוסף דוב ב"ר יהודה... נאסף בימי בחרותו...
324 נפט' כ"ב אייד... בל"ימא בת ר' גיטמאן
325 נפט' י' סיון... מאשע אייד'ל בת ד' חיים — Pakuła
326 נפט' ז' סיון... הרבני מרדכי ב"ר רפא"ל חנוך הל"וי — Dokłorczyk, l. 40
327 נפט' ח' תמוז... בל"ימא בת ר' צבי הירש

198 נפט' ... שבט... פנחס בר זרח
199 נפט' כג' שבט... גאלדא בת מאיר
200 נפט' י'א אדר... שלמה זלמן ב'ר לייזר
201 נפט' י'א אדר... יצחק ב'ר יהודה כ'ץ
202 נפט' ג' ניסן... יוסף ב'ר יעקב
203 נפט' ב' סיון... אברהם ב'ר שמואל... מיגיע כפיו זן בני ביתו Jakubowicz, l. 44
204 נפט' י'ז סיון... פייגא בת הנגי' המפורסם מו'ה שרגא Lando, l. 32
205 נפט' י'ח סיון... יהודה בן... סג'ל Kowalski, l. 30
206 נפט' כ'ד אב אברהם ב'ר שמואל
207 נפט' כ' אלול... מחלה בת ר' פנחס

* * *

תר"ט

208 נפט' ז' כסלו... ראניע בת ר' יהושע מבריס' דליט' Erlich, l. 23
209 נפט' כ'ו כסלו... האברך פנחס ירחמיאל ב'ר צבי סג'ל Lipski, l. 23
210 נפט' ט'ו טבת... טויבה בת ר' גרשון כ'ץ Kenig, l. 26
211 נפט' כ'ו שבט... איש זקן יעקב ב'ר שבח הלוי
212 נפט' ד' אדר... אסתר בת ר' יוסף
213 נפט' י'ד אדר... זיסל בת ר' אברהם
214 נפט' י'ד אדר... גיטל חיי' ב'ר יוסף
215 נפט' א' דחוהמ'פ... אברהם יאקל בן מ' זאב Szefner
216 נפט' י'ט אייר... בקי בהלכה במשנ' וגמרא Tagelicht, l. 42
נרו כבה ביום צרה ונורא
...החסי' והשנון המשכיל
מו'ה ישראל יוסף ב'ד אברהם
217 נפט' כ'ה אייר... אסתר בת ר' משה Krause, l. 74
218 נפט' כ'ח אייר... ראשקא בת ר' יהודה ליב

* * *

תר"ך

219 נפט' כ'ב חשון... רפאל ב'ר מאיר אב'ד מפיעטרקאוו Drezner, l. 64
220 נפט' כ'ג שבט... יענטא ראכל בת הרב המאוה'ג הצדיק
מ' יוסף דוב אב'ד דק"ק לוויוויטש זצ"ק
המיוחס עד התנא ר' יוחנן הסנדלר
221 נפט' כ'ו כסלו... שרגא פייבל ב'ר שמואל
222 נפט' ד'ח שבט... שמעון צבי ב'ר יוסף Zajderman, l. 21
223 נפט' ז' אדר... טובא לאה בת ר' דוד
224 נפט' אסתר תענית... פערל בת ר' משה הכהן
225 נפט' כ'א אדר... ריבה בת ר' שמואל
226 נפט' ב' אייר... האברך המופלג החסיד מו'ה אלכסנדר זינדיל ב'ר תנחום
227 נפט' כ'ב סיון... הינדא בת ר' דוד כ"ץ

228 נפט' י'ז סיון... מנחם מענדל ב'ר זאב מראדאשיטץ
229 נפט' כ'א תמוז... משה דוד ב'ר שמואל
230 נפט' י'ז אלול... רחל ב'ר יוסף
231 נפט' ... תמוז... ישראל צבי... Rubinsztajn, l. 50

* * *

תרכ"א

232 נפט' ... ... רחל לאה בת ר' צבי הירש
233 נפט' ... תשרי... אסתר בת ר' יצחק Lichtensztajn, l. 65
234 נפט' ג' תשרי... מרים דבורה בת ר' שמואל
235 נפט' ו' תשרי... ישראל ב'ר אברהם Krauze? l. 72
236 נפט' כ'ו תשרי... חנה בת ר' ישראל
237 נפט' י'א חשון... פנחס ב'ר יואל שרגא Brzezinski, l. 23
238 נפט' י'ב חשון... הינדא בת ר' אברהם Haze, l. 30
239 נפט' ו' כסלו... רבקה בת ר' דוד Pilgrym, l. 47
240 נפט' ט' כסלו... צבי זאב ב'ר יעקב יוסף Kuch, l. 26
241 נפט' כ'ד כסלו... פריידא בת ר' צבי ז'ל, אשת ר' שלמה קוועקזילבער Kwekzylber
242 נפט' ח' טבת... מנחם ב'ר יהודא ליבוש Winter? l. 20
243 נפט' ח' טבת... משה ב'ר אלחנן יצחק Fidler?? l. 47
244 נפט' כ'ו טבת... הרבנית מ' פעסא בת הרב מו'ה נחמ Benjaminowicz, l. 64
245 נפט' י' שבט... יעקב ליב ב'ר כתריאל... Goldenrat, l. 60
... הולך תם היית במעלליך
וסבל חבר גדושי' על שכמיך...
246 נפט' כ'ט שבט... עזריאל יהודה ב'ר שרגא Przedborski? l. 29
247 נפט' כ'ד אדר... שרה בת ר' צבי הירש
248 נפט' י'א ניסן... התו' המופלא י'א וס' מ' מו'ה Hajman, l. 51
יעקב בן יצחק היימאן
249 נפט' א' חג של פסח... שרה רבקה בת ר' משה Zajdel, l. 42
250 נפט' ד' אייר... זיסא גנענדיל בת ר' יהודא ליבש סג'ל Grobdyk, l. 37
251 נפט' י'ט אב... פייגע בת ר' חיים Rozenwaser, l. 30
252 נפט' כ' אב... ישראל משה Szlamowicz, l. 40
253 נפט' ב' דר'ח אלול... צבי ב'ר שמואל

* * *

תרכ"ב

254 נפט' י'ז חשון... נעכא בת ר' יהודה
255 נפט' י'ט חשון... רחל שפרינצע בת ר' ישראל זאב Wajnberg, l. 32
256 נפט' ט' כסלו... משה ב'ר אברהם Silberman, l. 50
257 נפט' ט' כסלו... אהרן ב'ר משה Moszkowicz, l. 55
258 נפט' כ' טבת... רבקה בת ר' חיים אליעזר Piguła z Lewandów, l. 25
259 נפט' ו' שבט... נעכא בת ר' גדליה

138 נפט' כ'ו כסלו... מאשע בת ר' גדול — Grynfeld, l. 17
139 נפט' ח' טבת... שמואל ב"ר אהרן — Notarjusz, l. 80
140 נפט' ... שבט... טעמא בת ר' שמואל, אשת ר' ליבל,... מווארשוי — Bomteld? l. 66
141 נפט' ז' שבט... הישיש ר' דן ב"ר שמואל
142 נפט' כ' שבט... יהודא ליב ב"ר אברהם — Mularski, l. 66
143 נפט' כ"א שבט... פרומעט אשת ר' יוסף — Lewinsztajn, l. 36
144 נפט' כ' שבט... אברהם ב"ר אביגדור — Ekształjn, l. 24
145 נפט' ז' אדר... ר' אלחנן האמבורסקי — Jakób Elch. Hamburski, l. 56
146 נפט' י"ב ניסן... ברכה בת ר' ברוך — Fajtlowicz, l. 53
147 נפט' ה' סיון... חיים ב"ר אברהם
148 נפט' ג' תמוז... חנה פייגא בת הרבני מו"ה צבי יהודא — Tentzer, l. 36
149 נפט' י' תמוז... איש נכבד ומהולל מאוד ה"ה הרבני החסיד דוד בנו"ה יוסף ז"ל — Witelsohn, l. 60
150 נפט' י"ב תמוז... ליבא בת ר' משה — Bron, l. 27
151 נפט' י"ב תמוז... אליעזר ב"ר צבי — Herszberg, l. 36
152 נפט' י"ג תמוז... שלמה ב"ר אברהם — Tuszyński, l. 36
153 נפט' ט"ו תמוז... יחיאל ב"ר צבי — Himowicz, l. 40
154 נפט' כ"ה תמוז... צבי הירש ב"ר יצחק איטשע — Lipski, l. 60
155 נפט' ד' אב... לאה בת פנחס — Wajnberg, l. 42
156 נפט' י"ז אב... חיים יואל בכ"ה חלאוונא (?) — Guterman, l. 61
157 נפט' כ"ד אב... חוה בת בצלאל — Bronowska, l. 45

* * *

ת ר ט "ז

158 נפט' כ"ג אלול... זיסא אסתר בת ר' ישראל — Berman, l. 60
159 נפט' כ"ד תמוז... יעקב יצחק ב"ר חיים
160 נפט' ... אלול... קלמן פאזנאנסקי — Poznański, l. 70.
161 נפט' כ"ח תמוז... — Chaskiel Naumberg, l. 70

כ"ק ש"ת מ' יחזקאל ב"הרב
הצדיק הגדול המנוח מ' יהודא זצללה"ה
נפ' ונ"קב בשם טוב ביו' ד' כ"ח תמוז
תרט"ז
ידיד ד' וידיד קדושין
מנעוריו נטה שכמו לתורה
ולעבודה ולגמילות חסדים
מתנהג — — — — ועפר
קדוש — — — — שם — —
מ — — — —
נזר — — — —
עדת ישורון אב"ד — — —

162 נפט' ז' חנוכה... מלכה שרה בת הרב המא' יג' מ' נפתלי הכהן — Grosman, l. 90
אב"ד ורמ' ד"ק גריידץ ז"ל, דור רביעי
היתה להרב הגאון הנ' המקובל מופת הדור
מ"ה נפתלי הכהן אב"ד ור"מ ד"ק פוזנא

163 נפט' ב' טבת... גדליה בר' דוב... — Fajtlowicz, l. 41
164 נפט' ד' טבת... רבקה ב"ר יצחק כ"ץ — Moszkowicz, l. 51
165 נפט' ה' טבת... הדס ב"ר אברהם — Winer, l. 43
166 נפט' כ"ז כסלו... דבקה בת ר' שלמה — Litman, l. 40
167 נפט' כ"ב אדר ראשון... הענה מיכל בת ר' אליעזר — Kujawska, l. 36
168 נפט' ד' אדר שני... שרה בת ר' צבי
169 נפט' י' ניסן... דניאל ב"ר פנחס — Zajdler, l. 38
170 נפט' ר"ח סיון... מרדכי מאטל יהודה לו' ב"מ משה — Kredens, l. 38
171 נפט' י' אב... צבי הירש ב"ר אליעזר וואלף — Karpiński, l. 40
172 נפט' כ"ה אב... דוד ליב בן המנוח הרב מו"ה משה — Wajnberg, l. 45
173 נפט' ע' יה"כ... שמואל ב"ר ישראל
174 נפט' ט"ו טבת... דינה בת ר' יהודה
175 נפט' י"ב שבט... פנחס ב"ר דוד
176 נפט' ט"ו סיון... נחמן ב"ר משה... כבן שלשים
177 נפט' כ"ז סיון... רבקה בת מרדכי

* * *

ת ר י "ז

178 נפט' ... ... מלכה אשת קלמן פאזנאנסקי — Poznańska
179 נפט' כ"ט תשרי... יוסף הזקן... בן מנחם
180 נפט' ח' כסלו... ברוך ב"ר יוסף... עם החברה תנ"ך כל ימיו התחבר — Joskowicz, l. 60
181 נפט' י' טבת... מיכאל ב"ר אברהם
182 נפט' פ' טבת... שלמה זאלקינד ב"ר ברוך — Berger, l. 60
183 נפט' י"ב אדר... יהלה בת ר' כתריאל
184 נפט' י"ח אדר... הינדא בת ר' אברהם — Nutkowicz, l. 60
185 נפט' ליל ראשון של פסח... משה ב"ר יוסף — Ejzenszmidt, l. 50
186 נפט' כ"ה ניסן... מרים... רכה בשנים — Litman, l. 22
187 נפט' בערב שבועות... ניחא בת ר' שמואל כ"ץ — Biedak, l. 60
188 נפט' ט"ז סיון... נחמן ב"ר בנימין הכהן
189 נפט' כ"ב סיון... דוד צבי ב"ר אהרן — Rozenblatt, l. 40
190 נפט' כ"ח אב... פראדל בת ר' יחיאל — Fidler, l. 45
191 נפט' י"ג אלול... רחל...

* * *

ת ר י "ח

192 נפט' צום גדליה... צפורה בת ר' שמואל — Zonenberg, l. 44
193 נפט' ר"ח תשרי... ראצא בת ר' יוסף — Gotesgnaden, l. 55
194 נפט' ער"ח כסלו... חיי' נחה בת ר' אליעזר
195 נפט' ב' דחנוכה... חיים ב"ר אלי, — Mądrala?, l. 65
196 נפט' י"ב טבת... הינדא ב"ר שלמה כץ — Szlamowicz, l. 21
197 נפט' א' דר"ח טבת... צפרה בת ר' נפתלי — Lipska, l. 62

94 נקב' ... אב... הרבני המופל' יעקב ב'ר חיים מק'ק באבשניק
95 נקב' ב' אב... אסתר בת ר' משה Kromholtz, l. 33
96 נקב' ו' אב... הרבני מוה'ר יצחק איצק באב'ד מו'ה נח זצל'ה Haltrycht, l. 43

בעה'מ ספר „תולדות נח" וספר „לקיטת יצחק"

97 נקב' ז' אב... יעקב ב'ד יהודה l. Grosman, l. 37 (właśc. 2 domów)
98 נקב' ח' אב... המילדת... מרים בת ר' גד Czośniak, l. 80, akuszerka
99 נקב' ט' אב... שרגא פייוועל ב'ר אברהם Lupiński, l. 68
100 נקב' ט' אב... יהושוע ב'ר אברהם
101 נקב' ט' אב... יענטא בת שמואל Szwartz, l. 22
102 נקב' י'א אב... חיי' בת ר' אברהם Lewin, l. 53
103 נקב' י'ד אב... רבקה רחל בת ר' ליב אשר Pawłowicz, l. 36
104 נקב' ט'ז אב... אברהם Zyser, l. 33
105 נפט' י'ט אב... חנה בת ר' איסר z nazwiska nieznana, l. 48
106 נפט' כ' אב... מיכל ב'ר יוסף סג'ל Michałowicz, l. 36
107 נפט' כ'ג אב... משה ב'ר שלמה זלמן... והתחברות שלו Odeski, l. 40
buchalter
ה'י עם החברה קדושה...
108 נפט' כ'ד אב... אלעזר ב'ר צבי הלוי Zerwiński, l. 27
109 נפט' כ'ד אב... הרבני המופלג האברך ירא אלקים Warszawski, l. 32
הנגיד מו'ר יהודא ליב בהמנוח
הגביר מו'ר הלל מזדונסקא וואלע
110 נפט' כ'ה אב... מנחם מאנעל ב'ר ליב Lichtensztajn, l. 56
111 נפט' כ'ה אב... ר' פנחס ב'ר יחיאל מיכל Goldkop, l. 60
112 נפט' כ'ז אב... פנחס ב'ר קלונימוס קלמן ז'ל פאזנאנסקי Poznański, l. 29
113 נפט' כ'ח אב... בראנדל ב'ר ישראל
114 נפט' א' דר'ח אלול... חיה הענדל בת ר' שלמה כ"ץ Lubińska, l. 40
115 נפט' ב' אלול... רחל בת ר' אברהם
116 פה מצא מנוחתו כבוד איש נבר Zajdenman, l. 54
ותמים י'א הנגיד ונדיב לב מהולל
ומפואר התו' מו'ה יצחק ב' מ' יהודא זל'ה
יצא לשוח בשדה תפוחים לפנות ערב אור
ליו' ד' ג' אלול שנת תרי'ב לפ'ק

ימוג לב רגש חום מן בלהות
ציון זה קורא אומר גם שורותיו
חזה יחזה כי למות תוצאות
קמים לעד כהתף למלאות פקודותיו
זה בטער קטב וזה בחמת קרי
ישוטו במחוזות להשמיד יושביהם
יקוססו עץ יער גם עץ עושה פרי
דרכם אכזרי הה רבו חלליהם
עם מות שוע זה השוכן פה קבר
נשתה משענת אביונים בשער

מבמתי הה נפל חלל הגבר
אכן לא מת זכרו ינון להתפאר
נדרו לבית התפלה מתן אפים
זכות עולם לניניו לנפשו ברכה שאר
למו יזכר אל חסד האלפים
117 נפט' ט' אלול... רחל לאה בת ר' שמשון Szyferblat, l. 22

* * *

תר"ג

118 נפט' ב' דר'ה... רחל בת ר' עזריאל Orbach, l. 64
119 נפט' ש'ק אחר הפטח... וואלף ב'ר שמעון
120 נפט' י'ג אלול... ביילא בת ר' משה יעקב
121 נפט' ט'ז סיון... הרב החסיד המפורסם בשמחה הי' כל ימיו משה נחמי'
בן מו'ה בנימין הכהן Kohn, l. 63

* * *

תר"ד

122 נפט' כ' שבט... הרב הצדיק מופלג בתורה וביראה... Ejlinberg, l. 67
מו'ה יצחק בה'רב המא'ה'ג צדיק מפורסם
מו'ה אלעזר זצל'ה מ'מ דק"ק לאסק, פלונסק
בעה'מ ספר „מעשה רוקח"
123 נפט' כ'ג שבט... דוד ב'ר מאיר... רק בשנים...
124 נפט' א' דר'ח ניסן... אברהם ב'ר חיים הלוי... בן כ'ה שנים
125 נפט' ... אדר ראשון... מאיר בונם ב'ר יעקב הלוי
126 נפט' כ'ח אדר ... משה חיים ב'ר יצחק Gottlieb, l. 60
127 נפט' י' ניסן ... יצחק ב'ר דוב
128 נפט' ג' ניסן... הרבני ישראל שמואל ב'ר צבי
129 נפט' כ'ח טבת... חיי' רשנה בת ר' פנחס
130 נפט' י' שבט... משה ב'ר בנימין זאב כ"ץ
131 נפט' ו' אייר... רייזל לאה בת ר' כתריאל Wolf, l. 46
132 נפט' ט' אייר... חיי' בת ר' מאיר
133 נפט' ט' אב... וויטל בת ר' אברהם Kaminerowa z Bronowskich, l. 22

* * *

תרט"ו

134 נפט' י'ב תשרי... משה ב'ר אברהם
135 נפט' ב' סוכות... מלכה בת ר' אהרון
136 נפט' כ'ה תשרי... הרבני המופל' בתורה וביר'א החריף הבקי מ'ו זכריה
בן מו'ה אלכסנדר זיסקינד סג"ל... זקן... דרכו תמימה רב
בתורה במשנה וגמרא, ידיו דבקו בפלפול וסברא
137 נפט' כ'ד כסלו... חנגל ב'ר פנחס Brzeziński, l. 32

54 נפט' ערב סוכות... הרבני מו' נחמן נתן בן מו' צבי יהודא Żelekowski, l. 21
55 נפט' א' דסוכות... רעלא בת ר' פנחס Kochańska, l. 32
56 נפט' א' סוכות... מרים ב"ר שלמה
57 איש תם וישר עשה Sygał, l. 80
צדקה בכל עת
בקהל עמו ורוממוהו
במושב זקנים יהללוהו
אהה הושם בעפר יסודו
מ' שמריה שמעריל במ' יהודה
ליב סג"ל נפו"נ ביום א' חהמ"ס
כ' תשרי...
58 נפט' אסרו חג הסוכות... רעכל ב"ר ברוך
59 נפט' ג' אייר... פריידל בת הרב מ"ו יחזקאל נ"י אב"ד דפה Friedensohn, l. 27
60 נפט' ו' שבט... תמריל בת ר' אלי'
61 נפט' י"ט תמוז... מנחם מנלי בהר"ר ברוך ז"ל מק"ק פרשדבארזז Rozenblatt,? l. 42
62 נפט' כ"ט אלול... דוב בער ב"ר מרדכי.

* * *

תר"י

63 נפט' כ' תשרי... רויזא בת ר' אייזיק
64 נפט' ר"ח חשון... חנה בת ר' בעריל
65 נפט'... חשון... וויטל בת ר' דוד... אשה... מהוללה שלשלת היוחסות Horowicz, l. 32
66 נפט'... כסלו... שרה בת ר' צבי Lipska, l. 40
67 נפט' י"ד כסלו... דינה בת מו' ד' שלמה זלמן Heańska, l. 33
68 נפט' א' טבת... ישראל ב"ר גרשון
69 נפט' ז' אדר... הרבני המופל' מיכאל זאב ב"ר אברהם Wilk, l. 58
70 נפט' כ"ו ניסן... דבקה... Heber?
71 נפט' ר"ח סיון... אשר זעליג ב"ר דוד יהודה בערענשטיין Bernstein
על כנפים מטאמאשוב נשא אבר
לעוף לאדזה ופה מצא קבר
72 נפט' ר"ח אב... הרבני המופל' נפתלי הרצקי ב"ר יוחנן
73 נפט' ג' אב... בריינא ב"ר יהודה
74 נפט' ו' אב... גאלדא ב"ד יחזקאל

* * *

תר"א

75 נפט' י"א חשון... פרומט בת ר' יצחק Szumerain (Sumeraj?) l. 42
76 נפט' ער"ח כסלו... אבי יקירי נפת לי בחייך
ורע ומר לי מאד במותך
רך בשנים עזבת החלד
... אשא כי אז נותרתי ילד

באתי בעז"ה לכבדך ממרחקים
נסעתי על מים עמוקים
זאת עשיתי רק לכבודך
בעבור לציין במצבה קברך
ה"ה ר' אורי בן ר' זאב ז"ל
77 נפט' ... טבת... חנה צירל בת ר' יצחק
78 נפט' ... אדר ראשון... הרבני המופלג, החסיד המפורסם הישיש Kohn, l. 68
מו' אביגדור... מק"ק אפאטשנא...
79 נפט'
80 נפט' פורים... הנגידה מ' דינה במ' יוסף... ותקש בלדתה ונספו היא ובתה
Krohn z Zalcmanów, l. 42
81 נפט' ב' אייר... בריינה מרים בת ר' אלחנן Charasz, l. 19
82 בקהל עמו ידוממוהו P. Zajdler, l. 73
במושב זקנים יהללוהו
אהה הושם בעפר יסודו
אוי בא עת קצו ה"ה התו'
הישיש איש ישר בכל
מעשיו כל ימיו מהור"ה
פנחס בן מו' חיים
נפט' ... י"ז סיון...
83 נקב' ו' תמוז... שיינדל בת ר' משה
84 נקב' כ"ה אלול... משה ב"ר טוביה
85 נקב' אס"ח פסח... חוה בת יצחק מפאר צעוו Herbst, l. 50

* * *

תרי"ב

86 נקב' ד' בחוה"מ סוכות... הרבני החסיד המפואר... צבי מאיר
בהרב הגאון הגדול החסיד המפורסם מו'
משה אהדן מקוטנא
87 נקב' ר"ח אדר... יצחק ב"ר טובי'
88 נקב' כ"ו אדר... הרבני המופלג הציר נאמן מו' צבי יהודא ב"מ ישראל נחום
Żelechowski, l. 49
ב"מ ישראל נחום...
שרת בקודש באימה ובמורא
לחבר ישראל ולקרבם לתורה
יגע להורות לפניהם דרך ישרה
89 נקב' י"ד ניסן... ייטא בת ר' דוד Bilczak, l. 71
90 נקב' י' תמוז... אפרים יעקב בן איש אפרתי מ' נפתלי
01 נקב' כ"ה תמוז... בינא בת ר' יודל
92 נקב' ... מנחם אב... הנגידה מרת רבקה בת... Pawłowicz, l. 36
אם משמונה בנים נגזרה בחצי ימיה
93 נקב' ר"ח אב... זלאטא בת ר' מנחם מענדל הכהן Hoch, l. 65

תר"ב

Ester Naumberg, l. 40

26 אשה חשובה ויקרה
י' אל"ק צנוע' וישרה
תמימה זכה וברירה
צדיקות (!) מפוארה
אשת חי"ל הרבנית מ'
אסתר ב' הרבני המופל"ג
החריף א'י'א'ל מ' פנחס
הכהן נפ' ד' אלו"ל...

27 נפט' י"ב אלו"ל... אסתר בת ר' זאב הכהן

* * *

תר"ג

28 נפט' כ"ד שבט... יהודא ליב ב' הרב מו"ה נפתלי כ"ץ נין ונכד להרב הגאון
איש אלקים מ' נפתלי כ"ץ זצללה"ה אב"ד ור'מ דק"ק פוזנא
29 נפט' ...אייר... יוכבד בת הגביר המיוחס מ' שמואל סג"ל פרענקיל מקאליש
Gutenberg, l. 21

* * *

תר"ד

30 הה ירצו עיני פלגי מים כי נהרג... Trybownik, l. 30
יד אורבי דמי' הרבני היקר הקדו' מ' רפאל יעקב
...הידש—מק"ק פיעטרקוב נקטף
עודנו באבו... במסבו, עין הרוצחי' לא טמון בחבו
ארץ אל תכסי דמו עד ישפך על ההורגי' זעמו
וינק' נקמת עמו ושבעתים ישיב אל חיקם
וישיב לצריו נקם במהרה בימינו...
דם עבדו השפוך ינקום לעינינו, נהרג
ביום ב' י"ג דר"ח מרחשון...
31 נפט' ער"ח כסלו... שמואל ב"ר גדלי' סג"ל מקויל Horowicz, l. 42

* * *

תר"ה

32 נפט' ה' טבת... משה ב"ר אברהם Szwalb, l. 94
33 נפט' כ"ה אדר א'... הנכבד ר' דוד בן משה מקאלושין, ממרחק בא הנה...
34 נפט' י"ד ניסן... שמואל ב"ר אברהם
35 נפט' מ' למב"י... אם ששת ימים רכים ותקש בלדת שבעה... מינדעל...

תר"ן

36 נפט' ט' מרחשון... הרבני המופלג מו"ה צדוק בהר"ב ר' יעקב Pesse, l. 23

* * *

תר"ז

37 נפט' ה"ח האברך המופל' השנון Naumberg, l. 28
החסיד איש מדע והשכל
י"א מו"ה חנוך הענך ב' הרב
המאור הגדול מו' יחזקאל נ"י
נפטר לעולמו ביום
עש"ק י"ז מרחשון...
38 נפט' ט"ו טבת... צבי ב"ר שמעון... ממשפחת לומדים מופלגים Simchowicz, l. 50
39 נפט' כ"א אלו"ל... שמואל בן כ"ה צבי הלוי

* * *

תר"ח

40 נפט' י"ג תשרי... פיגא בת מו' דניאל
41 נפט' ח"י חשון... הרבני המופלג מו"ה יהודא צבי ב"ר אלי' L. H. Gutsztadt, l. 65
42 נפט' כ"ג כסלו... יהודה ליב ב"ר יוסף Lewek Fajnsztajn, 103
43 נפט' י"ז טבת... משה ב"ר יהודה... איש הוגה תורת ה' בכל לב Olsztejn, l. 70
עושה צדקה בכל עת ומוסרו לא מאס
44 נפט' י"ז שבט... גיטל בת ר' שמואל... הנכבדה והנודעה במעשיה
לעני שלחה ידי' ופועלת טוב
45 נפט' י"ב ניסן... הרבני המופלג החסיד... חיים ב"ר דוד סג"ל
46 נפט' י"ז אייר... הרבנית מק"ק פאזער מרים בת מ' יודל Działdowska, l. 70
47 נפט' ה' אלו"ל... צבי הירש...
48 נפט' כ' אלו"ל... יצחק אייזיק ב"ר מרדכי... החסיד הקדוש וטהור, צדיק י"א,
כבוד קדושתו נודע בתפוצות ישראל Markiewicz, l. 42

* * *

תר"ט

49 נפט' א' תשרי... פייגה בת ר' אברהם Bronowska, l. 60
50 נפט' מוצאי יו"כ... יעקב ב"ר שמעון
51 נפט' י"א תשרי... יהודה ליב ב"ר שלמה זאלקינד... Berger, l. 24
עודנו באבו נגדע, לא
ארך חיתו בשעת הרעש
נלקח ואיננו...
52 נפט' י"ב תשרי... בנימין ב"ר יהודה
53 נפט' י"ג תשרי... אלעזר ב"מ... מריה... Sygał, l. 21

תקצ"א

6 נפט' ז' תשרי ...מרים ב"ר בעריש ז"ל
7 נפט"ה' מנחם אב ...בייליא בת מו' שלמה — Pinkusowa, I. 50

* * *

תקצ"ב

8 נפט' כו' מנחם אב ...שמשי ב"ר יהודה

* * *

תקצ"ג

9 נפט' כ"ח טבת ... שלמה ב"ר אהרן

* * *

תקצ"ה

10 נפט' ד' תשרי ...רבקה בת ר' אברהם

* * *

תקצ"ו

11 נפט' ט"ו אלול ...רבקה בת ר'.....

* * *

תקצ"ז

12 נפט' ..... חנה ב"ר אברהם
13 נפט' י"ד חשון... אלימלך ב"ר נתן — Dobrzyński, I. 36
14 נפט' ד' חנוכה ...משה ב"ר צ' הירש הכהן — Rogoziński
15 פ"נ — M. Fajtlowicz, I. 70

איש משה הלך
בתמים כל מעשיו
באמונה בקש
בתורה ותפלה עסק
בגמילות חסד ואמת
עם החיים והמתים
ה"ה מו"ר משה בה"ר
עזריאל נ"פ כ"ה אלול...

תקצ"ח

16 נפט' י"ט תשרי ...עוזר ב"ר יהודה
17 פה נטמן איש ישר — L. Bronowski, I. 67
וזך פעלו, עמוד צדק
הלך בתומו אהב צדק
ירא אלקים איש אמונים
ורב ברכה עדי
הובל לקבר ה"ה כ"ה
יהודה ליב כ"ה
ידיד' נבש"ט כ"ה תשרי...

* * *

תקצ"ט

18 נפט' כ"ט כסלו ...אברהם בן כ"ה שמואל — Pilgrim, I. 70

* * *

ת"ר

19 נפט' בצום גדליה... שלמה ב"ר יעקב
20 איש נכבד זקן וישיש תם — Lewek Heber, I. 66
וישר אשר עסק בתורת
ה' בלי עישור (?) ודרכו במו"מ
ביושר ועשה צדקה וחסד
בכושר ה"ה הרבני המופלא
מו"ר (בצל)אל יהודה במו'
יעקב ז"ל נפ' בשם טוב
חמשה עשר בשבט...
21 נפט' ...אדר ראשון... יצחק... — Lipski? I. 72
22 נפט' ער"ח תמוז... ליבא מרים ב"ר יהודה

* * *

תר"א

23 נפט' כ"ד חשון... געלא ב"ר שמואל
24 נפט' ט"ו בשבט ...האברך המופלג ...השלם במעלות, מוכתר בשלשלת — Wajland, I. 20
היוחסין משלם פייביש שלום בהרבני המופלג מ' שמעון וויילאנד
איש לאנטשין
25 נפט' י"ב ניסן... בראנא בת ר' אברהם — Lewkowicz?

המצבות סודרו ע"י ד"ר פ. פרידמן

111 3244

תקפ"ב

1 י' מנחם אב. שמחה ...(ב') מ. משה ז"ל

* * *

תקפ"ה

2 נפט' י"ז תמוז רחל בת כ"ה מנחם מנלי Rogozińska, żona piekarza, l. 36

* * *

תקפ"ו

3 נפט' כ"ח סיון... ר' משה כהן בהרב זאב וואלף ב"ד מיכל כ"ץ

* * *

תקפ"ח

4 נפט' כ"ג אב... אהרן בהרב מ. מנחם זאב הכהן Jerozolimski

מה נורא המקום הזה
אין זה כי אם בית עולמי'
וזה שער אשר בו גנוז ה"ה הבחור המופלג רך בשנים
ואב בעובדין טבין כנמ' אהרן בהרב מ. מנחם
זאב הכהן אשר לידתו הי' בשנת שלום רב
וכשה' כבר שית הי' מחדש חידושי תורה
נ"פ בג' מנחם אב שנת תקפ"ח לפ"ק תנצב"ה

* * *

תק"צ

5 Pinkus Zonenberg, 56 lat

איש יקר רוח מתהלך במישרים
פזר נתן לאביונים
גמל חסדים טובים
ה"ה מו" פנחס במו' נפתלי
צבי הכהן נפ' בשם
טוב גדול י"ז אדר
בעש"ק ונקבר י"ט
בחודש הנ"ל שנת תק"צ לפ"ק
תנצ"ב

9.4DB

מצבות בית הקברות הישן
בלודז

W1MBP
Im.
J. P.
w Łodzi

Prac. Reg. MBP
w Łodzi

PR 89/71/72